This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07577243 8

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUND

DERDE JAARGANG.

EERSTE AFLEVERING.

DER MINNEN LOEP.

DERDE EN VIERDE BOEK.

☞ Bij deze Afl. worden verzonden *vier* bladen *Verslagen e*
De *Inleiding*, het *Glossarium* enz., tot dit wer
zal, als afzonderlijke Afl., nog in dit jaar het licht zien

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

DERDE JAARGANG.

EERSTE AFLEVERING.

DER MINNEN LOEP.

DERDE EN VIERDE BOEK.

☞ Bij deze Afl. worden verzonden *vier* bladen *Verslagen en Berigten*. De *Inleiding*, het *Glossarium* enz., tot dit werk behoorende, zal, als afzonderlijke Afl., nog in dit jaar het licht zien.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

DERDE JAARGANG.

EERSTE AFLEVERING.

DER MINNEN LOEP.

DERDE EN VIERDE BOEK.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1846.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
73142
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

THE ASTOR LIBRARY
NY

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onder teekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

M de Vries

DER

MINNEN LOEP,

DOOR

DIRC POTTER.

UITGEGEVEN DOOR

P. LEENDERTZ, WZ.

TWEEDE DEEL.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1846.

H. Fol. XLII. r. a. L. Fol. CLXIV. r.

Die scriven soude int openbaer
Dat elken mensche te wille waer,
Die soude vro op moeten staen.
God en heeft so nye ghedaen
Dat allen menschen wel ghenoechde.
Dat hi na sinen wille voechde
Dat en ghenoechde den menschen nye.
Dat vintmen wael in Genezie
Ende in Moyses ander boecken.
Wat wond icket dan verzoucken
Elken mensche te wille te spreken?
Die sorghe wil ic laten steken
Ende dichten na mijns selves sin.
Ist dat ic yet scrive hier in
Dat den enen of oec den anderen
Niet en ghenoecht, die mach gaen wanderen
Ende latent anderen luden lezen,
Dien dit donct bequamelic wesen.
Het en is niet onbequaem

Ytitel. Hier beghint dat derde boeck ende tracteert van ongheoirlofde minne. Vs. 2. elcke. 5. Dien alle. 7. mensche. 9. anderde. 10. woude ic dan. 13. selfs. 15. oec *ontbr.* 16. ghenoechde. 17. ander luyde. 18. Die.

Te scriven van eer ende van schaem,
Van goede te scriven ende van quade.
Men moet van onraet ende van rade
Ende van ghecken bi wilen scriven
Ende oick van guede ende van quade wiven,
Op datmen deen van dander scheyde.
L. Fol. CLXIV. v. Men moet ymmer weten beyde,
Salmen teen voer tander kyesen.
Men mach gheen eer daer by verliesen
Datmen schandelike dinghen lest.
Hoe soudmen weten welc waer tbest,
Daer en most quaet onder sijn?
Waer alle dinck goet ende fijn,
Soe en soudmen nerghent vinden quaet.
Mit allen dinghen dattet dus staet.
Had onrecht ye gheweest doot,
Rechts en hadde ghesijn gheen noot.
Waer gheen schande, so en waer gheen eer.
Waer gheen knecht, so en waer gheen heer.
Sal die doecht hoghe staen,
Diltheit moeter onder gaen.
Bij onghevoeghe kentmen tghevoech.
Den verstandelen ist ghenoech
Gheseit mit corten overlope.
Ic en hebbe des ghenen hope,
H. Fol. XLII. r. b. Dat ic dit wercskijn sal volbringhen
Onghestraft van zonderlinghen
Menschen die van wille sijn.

Vs. 20. Van ere te scriven. 21. tgoede — tquade. 24. ende quade. 25. dandere. 26. van beyde. 30. best. 31. moste. 34. M. a. d. het dus st. 35. Hadde. 36. So en waer recht ghenen n. 38. W. g. k. ten waer gh. h. 40. Ondoecht m. o. 41. ongevoech. 42. verstanden.

Nochtan so meynt die redene mijn
Van ongheoerlofder vulre minnen
Te spreken ende van wat sinnen
Dat menschen voertijts hebben gheweest.
Die vander quader niet en leest,
L. Fol. CLXV. r. Die en weet niet wat die goede is,
Ende sal hi sgoets werden ghewis,
Soe moet hi ymmer tquade kennen
Ende schuwent dan mit allen sinnen.
Hoe salmen weten der minnen macht,
Men en moet eerst weten hoer gheslacht,
Hoe menich vierndeel dat si heeft
Ende hoe elc van vieren leeft?
Dat moetmen weten by minen vermoede.
Dat quade woent vaste bijden goede,
Die schande woenet bijder eer,
Onverstant woent bijder leer.
Sal goede minne werden beseten,
So moetmen wel hoer zwacheit weten,
Op datmen die mit naersten scuwe
Ende hoer doeeht vaste truwe.

Minnè die ongheoerloft heet
Heeft ghewrocht wel menich leet.
Si is in allen graden quaet.
Daer om ist recht datmense haet.
Twaer oeck schade ende yammer groot,
Waer si niet arm ende ghinghe om broot:

Vs. 48. reden. 49. V. ongheoirloefde vuyle minne. 50. sinne. 52. vanden quaden. 53. wat dat goede is. 54. tgoede. 58. Men sel eer weten. 59. dat *ontbr.* 61. na mijn vermoeden. 62. goeden. 67. aernste. 68. doeghet. 70. wel *ontbr.* 73. Het waer.

Want waer si rijck, sy schendet al,
Dat is off ymmer wesen sal.
Si sijn doch alle vermaledijt
Van Goeds monde, des seker zijt,
L. Fol. CLXV. v. Die sulker minne ye gheploghen
Ende al die daer om al smarte doghen.
Want wye dat sulke minne drecht,
Die verboert sijn lijff mit recht,
Als God selver ons doet weten.
Het en sal doch ghene minne heten,
Want het is een duvelye.
Doch is sy van manieren drye.
Die eerste is onsprekelike.
H. Fol. XLII. v. s. Dander is bekant dier ghelijck.
Die derde is sondich ende quaet;
Mer natuer werct die daet.
Die eerste is der naturen teghen:
Daer om soe heeftse God versleghen
Menich ende menigherhande
Mit vier, mit sulfer ende mit brande.
Vijff steden dede hi versincken,
Om datmens langhe soude ghedincken
Ende anxte draghen voer die plaghe.
Nochtan so doetmense alle daghe
In Ytalyen openbaer
Ende en achten der schanden niet een haer.
Die sonde laet ic staen bezyden:
God billic en souds niet lyden.

Vs. 76. ymmermeer. 78. Goedes. 80. Ende die daer om sm. d. 84. gheen. 88. bykant. 89. die is. 90. Mer sij is natuerlic dat verstaet. 97. anxt. 98. N. so weetment a. d. 100. dier. 102. G. en soudet billijcx n. l.

Die valsche luden, die vule honden
Leven meest in sulker zonden
L. Fol. CLXVI. v. Ende en schamen hem des niet.
Ter werlt en is gheen vulre diet.
Wiven te slaen dat donct hem eer.
Die mannen schelden ymmermeer;
Mer sy en willen niet ten zwaerde.
Het sijn rechte ghieren van aerde.
Goet te gaderen tallen tijden
Ende hongher groot daer om te lijden,
Hoeren nabueren oec te schenden,
Dese dinghen sy doen mit ghenenden:
Ende nymmermeer te spreken duecht
Vander wijfliker yuecht,
Dat hebben sy al natuerlic in.
Onghetru so is al hoer sin.
Si en sijn nerghent toe bereyt,
Dan tot groter herrenscheit.
Verraet, verghiffenisse, loghentael
Ende roverye hebben die sale
Van Ytalyen al beseten.
Dat en wort hem nymmermeer verweten,
Dan alle daghen ende alle uren.
Daer sijn die scoonste creaturen
Van vrouwen, diemen vinden mach,
Ende waer die meest sijn int ghelach
Daer sijn altoes die vulste mannen.
Tis wonder dat God van danne

Vs. 103. luyde — honde. 104. sonde. 106. werelt. 107. Wive. 108. en sch. nymmermeer. 110. Ende zijn recht ghierich v. a. 113. nabuer. 114. mit *ontbr.* 118. so *ontbr.* 120. Dan tot alre hoerscheit. 121. ende l. 122. Ende roemers b. d. s. 125. ende tot allen u. 129. manne.

L. Fol. CLXVI. v. Ymmermeer sijn toern off haelt.
Doch si worden wael betaelt:
Want God plaechtse alle daghe
II. Fol. XLII. v. b. Mit menigherhande zware slaghe.
Sy en sijn nymmermeer, tot gheenre tijt,
Sonder oerloghe offte strijt:
Die een pertye dander yaecht:
Sy en sijn nymmermeer ongheplaecht.
Ten is gheen volck, dat donckt my,
Dat billicx meer te bescimpen sy:
Ende nu willen dese onwaerde sotten
Alle der werlt bespotten,
Dats him van aerde in gheboren.
Hier aff en willen wy niet meer horen:
Want die materi is hatelick.
Doch die vrouwen [sijn] suverlick,
Sedich ende bequaem te minnen;
Maer men macher niet an winnen.
Si leven veel in onghemoede.
Dat doen dwanc sloten ende nauwe hoede.

L. Fol. CLXVII. r.

Die ander maniere van deser minnen
En salmen oick voer gheen liefte kinnen:
Want het is een beestelic leven,
Dat oick niet lichtelic en is vergheven.
L. Fol. CLXVII. Het is in woerden ende in daden
Van kersten menschen te versmaden.

Vs. 131. off *ontbr.* 133. G. die pl. 134. zware *ontbr.* 137. Deen p. die ander j. 139. duncket. 141. Ende *ontbr.* dese onnamighe sotten. 142. A. d. werelt luyde b. 146. zijn. 148. M. m. m. gheen ghewinnen. 150. D. doet dw. slote. *Voor vs.* 151 *als opschr.* Van Pasiphes ende den stier. — I. 151. manier. 154. D. o. niet en is te v.

Het is den heyden bet ghelijck
Dan den luden van kerstenrijck:
Want die heyden ende die honde
Kavelen even veel die zonde.
Dat is mit beesten omme te gaen
Ende liefden daer te legghen aen.
Het is hier voertijts wael gheschiet
Onder theydelike ghediet,
Want sy en houden ewe noch wit,
Dan dat him der ghenoechden sit:
Dat doen sy na hoers selfs behaghen.
Hier voertijts, in ouden daghen,
Alsomen inden geesten lest,
So heeft eens conincx dochter gheweest,
Die Pasipeus was gheheten.
Haer vader was Minos van Creten.
Pasypeus, dese creatuer,
Was van menscheliker natuer
So onghetempert ende blindt,
Dat sy enen stier heeft ghesint,
Daer sy hoer ghenuechte mede dreef.
Om dier vreemtheyt ic dit screeff,
II. Fol. XLIII. r. s. Want het is een wonderlic dinck.
Altoes si bijden stier ghinc,
In bosscher, in anger ende in weyden

Vs. 157. heydenen. 158. Dan. 159. ende honden. 160. sonden. 161. Dit — om. 163. hier *ontbr.* 164. theydensche. 166. Dan wat hem ter g. set. 169. Als men. 171—174.

Hier voertijts in dat lant van Creten
Die Pasiphes was gheheten
Ende was van menschelijcken naturen
Onghesint tot alre uren.

178. Om der vr. 179. W. tis een wonderlijcke d. 181. In bosschen.

L. Fol. CLXVIII. r. Ende plach hem schoen gras te bereyden,
Haver ende dat hem wael voede.
Dus was die stier in haren moede.
Gheens mannes en roecte si
Ende bleeff altoes den stier bi.
So onnatuerlic was dat wijff,
Dat si hoer menschelike lijff
Voechde tot eens be[e]stes vrede.
Nu hoert wonder wat si dede.
Die vrouwen en sullen hem toirnen niet
Om dat ic scrive dat is gheschiet.
Al dede dat wijff ontemelike daet,
Ten zwacket niet die wijflike staet.
Off een man waer een verrader,
Dair om en sullen die mannen allegader
Sulker ondaet niet ontghelden,
Wantmen dier ghelijc vindet selden.
Dese Pasipheus dede maken
Van houte ende van linnen laken
Een coe recht ghecontrafeyt
Mit eenre coehuyt ombeleyt.
Daer scickede si hoer selven in
Ghevueghet na horen vulen sin.
Die stier, die hoer so stont in waerden
Voer allen menschen opter aerden,
Bekende daer des beestes schijn
Als off si levende hadde ghesijn:
L. Fol. CLXVIII. v. Die vrouwe ontfinck daer opten pas.

Vs. 182. scone. 186. allentoes. 194. niet *ontbr.* 196. man algader. 198. Want het zijn saken die vallen selden. 201. Ene c. r. conterfeyt. 203 en 204. Ghevoeghet na hoir vuyle sin Daer schicte si hoir selven in. 206. alle — inder aerden. 208 hi. 209. vrou.

Dus plachsi daghelicx hoer ghedwas
Mitten stier also te driven
Ende plach steets by hem te bliven,
Tot datsi der vrucht ghenas,
Dat boven als een mensche was
Ende beneden als een stier
Ende wort een gruwelic groot dier,
Als ghi hier voer wael hebt ghehoirt,
Dattet menighen man heeft ghemoert.
Mar Thezeus ghinc hem aen
Bijder hulpe van Adriaen
Ende heeftet ter doot ghebracht.
Dit was een wonderlike jacht,
Die dit wijff int harte droech,
H. Fol. XLIII. r. b. Doe si hoer mitten stier beslocch.
Hadde[t] die duvel niet ghedaen,
Sy en haddes nymmermeer bestaen.
Maer twas al een duvelye.
Hoerre Goden ende heerscappie
Ende alle datsi bedreven
Daer was die duvel bi bescreven.
Die afgoden regierden trijcke:
Daer om leefden si ghemeenlike.
Ic hope dat huden opter vaert
Nyemant en is van sulker aert.
Oft God wil so en isser nu ter tijt,
L. Fol. CLXIX. r. Die leven mach in sulker vijt,
Ten waer alleen in heydenisse.

Vs. 213. die vrucht. 216. Ende worde een groet viantlijck dier. 218. menighe. 225. Haddet. 228. Hoer G. ende hoir h. 230. duvel bi ghescreven. 235. Oft God wil inder werelt wijt.

Die en staen niet in onse lesse:
Want si en houden ewe noch wet,
Dan een yghelic hem selven set,
Anders dan si afgoden eeren,
Daer die duvelen in regneren.
Daer na leven si ghemeenlick,
Want si sijn doch beestelic,
Ende van beesten moetmen wa[e]l
Spreken beestelike tael.

Alsmen van sulker leliker aert
Spreect, wort elck man vervaert
Ende hem gruwet altoes daer voren.
Daer om soe en scatet niet te horen,
Op dat die mensche in sinen moede
Daer voer draghe starcke hoede.
Want al hope ic dat des nyet en es,
So salmen ymmer duchten des,
Off die mensche woude tondeghen.
Want die menscheit is gheneghen
Tot alre quaetheit ende sonde.
Dat sprac God selver mitten monde,
Doe hi Noe te maken beval
Den arck ende doomde der werlt al.
Wy sijn al van eenre roede,
L. Fol. CLXIX. v. Mer elck van sonderlinghen bloede.
Al leven wy onder eenre zonnen,

Vs. 238. onder onse lesse. 241. die afgoden. 243. Daer om so leven. 248. so wort elck mensche. 249. gruwelter altoos voren. 250. soe *ontbr.* 253. icx dats niet en es. 256. mensche. 260. die werelt. 262. M. elck is van besonderen bl. 263. wij al — sonne.

Der luder sinnen sijn van menigher konnen.
So was die onghehuyr Sarffan
Van natueren een ghemelic man.
H. Fol. XLIII. v. a. Van sinen onreynen aerde
Sal ic u segghen die ghevaerde.

L. Fol. CLXX. r.

Inder wildernissen van Cartagen
So woende in voerleden daghen
Van Hanibals gheslachte een man,
Van goeden rijck, ende hiete Farssan.
Dese hadde een hinde vercoren
Ende den Goden hadde hi ghezworen,
Dat [hi] met anders ghene wive
En soude leven in sinen live.
Des dreven die Goden feesten:
Want het waren bose gheesten,
Dien daer mede wael gheholpen was.
Waer hi bleef op enighen pas,
Daer was die hinde hem altoes bi.
Wanneer hi ruste so ruste si.
Enen halsbant van finen goude,
Als een coninck hebben soude,
Hadde hi hoer om den hals doen maken.
Daer an so had hi vast doen haken
Een gulden ketten, te maten lanck,
Daer hi die beeste mede dwanck.
Hi placher natuerlic bi te sijn.
Des dede hi enen quaden fijn.

Vs. 264. Der luyden sin sijn menigher conne. 267. aerden. 268. ghevaerden. *Voor vs.* 269 *als opschr.* Van Ferssan ende die hinde. — II. 269. wildernisse. 272. goede — hiet. 275. Dat hi. 277. Doe dreven. 279. Die. 281. hem *ontbr.* 286. D. an hadde hi. 287. kettene.

Op een tijt was hi opghestaen
L. Fol. CLXX. v. Ende soude met haer spacieren gaen
Inden woude, daer twas wilt,
Ende bij wilen die jagher hilt.
Daer onstack sijn vule lust,
Dat hi sijn dier bekennen must.
Die wile hijt dede, quam daer ter stont
Een yagher an mit menighen hont.
Die honden hebben twilt voersien
Ende setten hem toe mittien.
Die hinde hadde gaerne ghevloen;
Mer hi hiltse alsoe doon
Metter ketten, dat si en mochte.
Daer bleven si beyde int gheruchte.
Die honden hebben dat dier te reten
Ende him die kele aff ghebeten.
Daer bleeff hi legghen in ellende.
Alle quaetheit heeft dus een eynde.

Die derde manier is (*) oec te laken;
Mer men macher wat off maken,
H. Fol. XLIII. v. b. Want si volghet der naturen.
Oick machmen leyden haer staturen,
Op datsi inden derden graet
Bliven sonder vorder maet.
Maer waersi vorder gaen daer boven
So en ist nymmermeer te loven:
Want sy worden dan ter tijt

Vs. 296. Daer hi. 297. Dier wijlen. 299. dit wilt versien. 308. dt *ontbr.* 310. waeken. 314. Bliven.

(*) *Het HS. heeft dit woord tweemaal.*

Van Gode sleehs vermaledijt,
L. Fol. CLXXI. r. So Moyses scrijft, die prophete vroom,
Inden booc van Deutronoom.
Dese mach wael heten minne.
Al waersi beter unten sinne
Dan daer in, tis doch lieft,
Bij wilen doch harde doen berieft
Ende wort so vestentlic ghehouden,
Datmense niet en mach ontvouden
Mit gheenre list noch gheenre boete.
Wat sondich is dats ghaerne zoete.
Dit is liefte die wart ghedraghen
Van enes bloedes zibben maghen,
Daer die maechschip soe na vlyet,
Dattet hem selven billicx verbiet,
Off dat yemant minnet stijff
Sijns vaders, ooms off broeders wijff
Off sijns neven die hem bestaet
Hinnen [*l.* Binnen] leden der rechter maet,
Off dat een wijff is sulke van sinnen,
Dat si liefte draecht ende minne
Tot hoirs mannes zibbes maghe.
Daer slaet minne blinde slaghe,
Daer sy die luden lieven doet
Daert by reden niet wesen en moet,
Ende maectse van herten coen,
Dat ongheoirloft is te doen
Ende grote schande is int gherucht:

Vs. 324. B. w. harde duen bebrieft. 325. so starck die gh. 330. Van enes bloede of sijnre maghen. 336. Binnen l. ter r. m. 337. sulc. 339. sibbe maghen. 340. die minne. 341. den.

L. Fol. CLXXI. v. Want die eer verliest hoer vrucht
Ende die zonde is so groot,
Datse die ziele slaet ter doot.
Doch daer om en laetmens niet,
Wanttet daghelicx meer gheschiet
Dan oirbairlic is, dat ducht ic;
Doch alre meest so vrucht ick,
Off dat vuer yet wort so heet,
Dat sy verliese[n] wize ende weet
H. Fol. XLIV. r. a. Ende treden vorder dant behoirt:
Want hoirre is so vele versmoort,
Die mit desen zwaren dinghen
In voertijden omme ghinghen.
Daer meen ic u wat off te spreken,
Op dat ghi daer by neemt teken
Ende u sulker dinghen wacht,
Want si verderven ziele ende vacht.

L. Fol. CLXXII. r.

Miletus was Phebus kint.
Die heeft Menanders dochter ghemint,
Die Tyana was gheheten.
Daer wan hi by, dat suldi weten,
Eenen zoon, die Caumis hiet
Ende ene dochter, van sinnen heet,
L. Fol. CLXXII. v. Die Biblides was ghenant.
Dese maghet droech enen brant
In liefden wise op horen broeder,
Dat sy bi wilen was verwoeder

Vs. 346. ere. 347. is oec s. gr. 351. oirbaer. 354. D. s. verliesen wit ende weet. 356. veel. *Voor vs.* 363 *als opschr.* Van Canus ende van Biblides. — III. 367. heet. 368. een. 369. ghenant.

Dan hoerre eeren wael bethaemde.
Si en achte schande noch schaemde,
Dan also veel myde sy,
Selve hem te comen bi
Om te segghen hoer meninghe;
Mer si screeff hem alle dinghe
So vriendelic als si conde visieren.
Caumis die was goedertieren,
Behendich ende wael ghesint
Ende dochte, die zijn suster mint
In sulker mate als sy hem dede,
Die brake teghen Gode den vrede:
Ende om dat hi in horen brieff
Wael kende, dat si hem hadde lieff
In overminnentlike[n] brande,
So woude hi breken sulke schande
Ende woude haer niet onwaerdelic
Antwoerden; mer haestelijck
Reet hi in vreemden enden,
Off die lieffte yet mochte wenden
Als sijs daghelicx niet en saghe:
Want tghesicht leyt menighe laghe,
Diemen wel veylich soude doergaen,
L. Fol. CLXXIII. r. Lietet ghesicht sijn schieten staen.
Doe sy vernam, dat hi was voert,
So wort hoir hert so sere ghestoert,
M Fol. XLIV. r. b. Dat sy van groter minnen cracht
En conde ghedueren dach noch nacht.

Vs. 384. D. braken jeghen die Goden vrede. 387. over minnentlijcken. 389. Ende en woude. 391. R. h. van daen i. v. e. 392. O. d. l. mocht al enden. 393. Als si hem. 394. tghesichte. 395. wel *ontbr.* soude. 396. ghesichte. 398. Doe wort h. harte zeer verstoort.

Sij liep hem haestelic na te voet,
Als die ghene die is verwoet,
So langhe dat si te male verdwaelde
In enen woude, daer si betaelde
Den lesten schult van horen daghen.
Si hieff jammerlijck an te claghen,
Dat sij so doolde inden woude
Om enen, die si gaerne soude
Voer allen mannen te wille sijn.
Van groten druck ende bernender pijn
Alsoe sij in wanhope viel,
Soe verderff sy beyde, lijff ende ziel.
Want sij en mocht niet langher lopen,
An enen boom ghinc si hoir knopen
Ende verhinc hoir selven daer.
Vrienden, nemet deser zaken waer
Ende wacht u voer die grote slaghe.
Nu moetic vraghen ene vraghe,
Off Caumis bet heeft ghedaen,
Dat hi die daet heeft wederstaen
Ende sij in wanhope is versmoert
L. Fol. CLXXIII. v. Bij sijnre sculde, als ghi wael hoert:
Want hadde hi hoer te wille ghestaen,
Die liefte had licht cort vergaen:
Want soemen des speels meer hantiert,
Eer die hetten meer faelgeert,
Alsmen spreect int ghemeen.
Als dan die liefte waer worden cleen,

Vs. 403. mael. 406. Si began j. tc cl. 408. die. 409. alle mân. 410. groeter. 411. wanhoep. 412. beyde *ontbr.* 413. niet vorder lopen. 414. een. 416. neemt. 420. die daet. 422. scult. 424. hadde. 427. spreeket.

So hadden sij des affghestaen
Ende beyde penitencie ghedaen.
Haddet dan yet beter ghewe[e]st
Dat hi horen wille hadde volleest,
Die [*l.* Ende] si in sulker onverdulde
Niet en waer bij sinen schulde
Ghecomen totten bitteren dode?
Dese vraghe soude ic node
Solveren, want icx niet en kan;
Maer ic rade wijff ende man,
Dat sy bedwinghen hoir natuer
Teghen dat vyantlike vuyer:
Want in sulken schijn te sterven
Doet emmer ziele ende lijff verderven.

H. Fol. XLIV. v. a. L. Fol. CXV. r. Theseus, coninc van Athenen,
Die Adrianam in groten wenen
Sterven lyet op een eylant,
Hadde enen zoen, wael becant,
Scoen, ghelatich ende bequaem:
Ypolitus soe was sijn naem.
Die coninghinne van Amazone
Was moeder van desen zone.
Nu creech Theseus een wijff daer na
Ende was geheten Fedra,
Dochter coninex Minos van Creten,
Ende Adriana, suldi weten,

Vs. 431. dan niet beter. 432. hi *ontbr.* 433. Ende zij. 442. lijff ende ziel. *Na vs.* 442. Van Ypolitus ende Fedra. — IIII. Dese voerschreven historie suldi vinden in dat anderde boec na tghetal van VIII. *Voor vs.* 443 *als opschr.* Van Ypolitus ende van Fedra. 448. zijn naem. 453. D. des c.

Was Fedrea suster, deser vrouwen.
Si was lieflic aen te schouwen
Ende zeer schone voer anderen wiven.
Si voerde den brant an horen live
Van gróter onghetemperder minne,
So vaste stont in horen sinne
Ypolitus, hoers mans zoen.
By wylen was hi ghewone
Mit hoer te spreken int ghemeyn;
Mer alssy hem hadde alleyn
So sprac si hem van minnen an
Ende hi ghinc altoes van hoer dan:
Want hi en wouder niet na horen,
L. Fol. CXV. v. Hi scuwede zeer sijns vaders toern
Ende oec die schande [die] daer off luut.
Op enen tijt soe was hi uut,
Dat hi niet en quam ter zale.
Si leet van liefde grote quale
Ende screeff hem enen brieff te hant,
Dat hi doch quame ints vaders lant,
Ende troesten toe zeer minnentlick,
Hoe dat sy wael heymelick
Te samen liefde mochten draghen,
Want nyemant en soude daer na vraghen
Om datsi was sijns vaders wijff,
Al hoir dinck ende hoir bedrijff
Soude in eren worden vertelt,
Want wes andere mit ghewelt
Of mit liste mosten stelen,

Vs. 457. scoon v. ander. 459. minnen. 460. vast — sinnen. 463. hi wael ghewone. 469. die daer of l. 470. een. 474. in sijns vaders. 483. mochte.

Des 'en dorsten si niet helen.
H. Fol. XLIV. v. b. Ende waert datsi enen anderen minde,
Daer soude aff clappen dat ghesinde;
Mer mit him so mocht si wel
Openbaerlic driven spel
Ende leven in minnentliker vroechden,
Wantmen hem tot groter duechden
Prisen soude in elker stede
Dat hi sijnre moeyen vrienscap dede.
Si mochten deysten al hoir lusten:
Al waert dat si malcanderen kusten,
L. Fol. CXVI, r. Nyemant en soude dat bedencken,
Ende alsoe souden sy allencken
Alle hoir ghenoechte vorderen moghen:
Want hi mocht hem vrilic toghen
Ende by hoer comen alst hem lust,
Dat een ander stelen must.
Ende si en mocht doch niet leven,
Hi en most hoir sine minne gheven.
Des waersi mit gansen sinne
Aktoes bereyt tot sijnre minne.
Dus screef si hem zeer guetelic,
Ende hi versmadet wijsselic.
Want hi om alle die werlt gans
Niet en woude an sulken dans.
Doe si sach dat niet en bate,
Sochtsi weghe ende mate
Hoe si hem best verderven mucht.
Op een tijt quam si int [*l.* mit] gherucht

Vs. 485. een andere. 490. Wantment. 494. malcander. 502. sijn. 505. zeer *ontbr.* 507. werelt. 509. dattet. 512. mit gherucht.

Voerden coninc, sinen vader,
Ende claechde hoe die verrader,
Ypolitus, haer hadde misdaen
Ende na hoerre minne hadde ghestaen
Ende onneren woude sijns vaders wijff.
Die coninc zwoer op sijn lijff,
Dat soude hem te quade vergaen.
Hi dede Ypolitum tasten aen
L. Fol. CXVI. v. Ende heeften op een eylant
In ewigher ghi[sel]schip ghesant,
Om dat hi aldaer soude verderven
Ende in ellenden soude sterven.
H. Fol. XLV. r. a. Hi voer van daen in bedwanghe,
Ende als hi quam bider zee stranghe,
Viel die waghen van een steen
Ende hi brack sijn leden ontween.
Dyana maecten thant ghesont
Ende voerden mit hoer op die stont.
Daer bleeff hij bijder Godinne:
Want sy droech hem goede minne,
Om dat hi schoen was ende bequaem.
Si gaf hem enen anderen naem
Ende deden Byrbius heten.
Der boesheit en woudsi niet vergheten,
Die Fedra an him hadde ghedaen
Ende deedse van enen donre slaen,
Dat hoer den hals wort ghebroken.
Dus heeft Dyana dat ghewroken.

Vs. 516. Hy hadde na h. m. gh. 517. Ende woude onteren. 522. ghiselscap. 524. E. in ellende st. 525. van danen bi h. 527. enen. 528. zijn bien. 535. E. dede hem Verbius h. 536. woude sij.

Sulke dinghen eysschen wrake:
Want het was ene valsche zake,
Dat sien brocht in sulck verdriet,
Om dat hi sinen vader niet
En woude vertoernen mit ontrouwe.
Sijn doecht wort hem gheloont mit rouwe,
L. Fol. CXVII. r. Mit ellende ende mit verdriet;
Mer Dyana en woude des niet.
Si heeft him der doecht gheloont
Ende bij hoerre zijden ghecroont;
Mer Fedra creech alsulken danck
Als dier zake buert om lanck.

L. Fol. CLXXIV. r. Aldus voer oeck Cenobea,
Eens conincx vrouwe, als ic versta.
Fineus hiet hi, verstaet dat.
Hi hadde te voren een wijff ghehadt,
L. Fol. CLXXIV. v. Daer hi twee sonen aff behielt.
Chenobea was van sinnen wilt
Ende lyet hoer Venus so becoren,
Dat sy den enen leyde te voren
Van heymeliker minnen dade.
Doe die eerste dat versmade,
Sprac si den anderen des ghelijck
Mit sueten woerden suverlijck;
Doch weerde hijt mit starcken sinnen,
Dat hire en woude niet bekinnen,
Want hi ontsach sijns vaders toorn.

Vs. 542. dat was. 550. hoiren sijde. 552. saecken. *Voor vs.* 553, *als opschr.* Van Fineus ende Cenobia. — V. 559. van Venus. 561. heymentlijcker. 566. Dat hij hoir niet en woude b.

H. Fol. XLV. r. b.
Doesi sach, dattet al verloren
Was, wat si hem beyden bat,
Wort sy den jonghen zeer ghehat
Ende claechde den vader over beyde,
Dat si hoir ter oncuusheyde
Wouden dwinghen beyde gader.
Dat vertoornde zeer den vader
Ende dede hem beyden uutsteken
Hoir oghen, sonder meer bespreken.
Die Goeden en woudens niet ghehinghen,
Dattie zaken soe verghinghen,
Sonder wrake daer off te gheschien:
Want Fineus verloos sijn sien,
Om dat hi blint hadde ghemaect
Ende sijn kinder valschelic besaeckt.
Als hi vanden Goden heeft verstaen,
L. Fol. CLXXV. r.
Dat hi onrecht hadde ghedaen,
Sijns selfs wijff te hant hi sende
Op een eylant in ellende.
Daer starfsy cort in wanhopen.
Dus mostse dier ondaet becopen,
Als recht was ende redelijck.
Daer om seg ic u naerstelic,
Dat ghi u dier zaken hoedet,
Want ghi dat selve wael vermoedet,
Dat God des niet en wil ghetemen,
Dattet goeden eynde mach nemen.
Het mach wael ene wile staen;

V. 569. Was da zij. 571. over hem beyden. 572. tot oncuuscheyden. 579. daer *ontbr.* 583. Sijn kinder ende so mismaect. 588. die ondaet. 590. Dat om soe seg ic u een stick. 594. een goet eynde. 595. een.

Mer altoes salt him evel gaen,
Off sy worden ewelijck
Verdoomt inder hellen rijck,
Ist dattet him hier wael vergaet.
Om God, uwer dier zake ontslaet
Ende seghent u voir sulken duvel:
Want seker, ghi eet een quaet suvel,
Wildi sulck werck hantieren.
Laet die heylighe daghen [te] vieren
Ende breect die viere anders wair.
Laet vader, oom ende broeder thair
Behouden, datsi houden moeten:
Het staet op alte zware boeten
H. Fol. XLV. v. 1. Wairmen daer over treden wil.
Fol. XXV. Tis al naerst ende gheen spil:
Want spil pleecht ghenoechliken te enden;
Mer dit brinct een in zwaer miswenden.
Doch oft inden sinnen si,
Datmenre niet en mach verbi,
Stondet dan op een reyne maet,
In doechden, sonder zwacke daet
Ende si horen mannen hilden trouwe,
So sloech ict noch ter bester vouwe:
Want minne is blint ende vlieghet snel,
Dat weten wy allegader wel,
Ende menich wert gheschoten schier
Mitter heter minnen vier
Eer hi weet waer hijt heeft,

Vs. 598. slijck. 600. u dier saken. 604. daghe te vieren. 607. behouden moeten. 610. aernst. 611. tenden. 612. in *ontbr.* 613. sinne. 615. een *ontbr.* 620. algader.

Soe dat hi moet leven ende leeft
In liefden dwanghe lude ende stil
Ende moet hem voeghen hoer te wil:
Want hi hem selven niet en can
Bedwinghen, als een ander man,
Dien die minne niet en (*) dwinghet.
Si mocht wel wesen onbevlinghet
Ende vloeyen uut een reyne beke,
Dese minne daer ic aff spreke;
Mer si is nochtan best ghescuwet:
Want die mene man niet en ghetruwet,
Dat si in doecht floreren mach,
Om dat so sondich is tghescach.
L. Fol. CLXXVI. r. So meynen si dat die vyant
Veel meer bedrivet in dat lant,
Dan in anderen slechten steden,
Ende dat die brant van lusticheden
Haestelic aldaer ontstect.
Dits dat den luden veel ghebrect.
Mer vele luden, jonck ende oudt,
Sorghen voer tsgraven spithout,
Des billix gheen node en dede.
Die lude en willen horen vrede
Niet laten om der luden baffen.
Nochtan die rades wil schaffen
Sal ymmer schuwen dat rumoir,
H. Fol. XLV. v. b. Datter ludet after ende voir.

Vs. 624. leven moet. 634. ghemene. 635. duechden. 636. tgheslach. 645. Des hem billix. *In H. staat achter* des *een* h *die naderhand is doorgehaald.* 648. luyden. 648. wille. 650. Dattet.

(*) *Het HS. heeft dit woord tweemaal.*

Wilmen die vroechde laten rijcken,
So salmen die gheruchten wijken
Ende vinden heymelike vonden,
Datmen stoppe der clapper monde;
Mer die menighe is so dom,
Hi spreect: »Wat is my daerom?
En kan die clappers niet al ghestillen:
[Si] segghen dat si segghen willen.
Ic wil mijn ghenoechte scaffen
Ende en laten dat om nyemants straffen."
Mer hoe doet dan die vrouwe waert,
Die in schanden wort vermaert?
Trouwen men sal so niet spreken. L. Fol. CLXXVI. v.
Ghi sult dat mit bedwanghe breken.
Men moet bij wilen ymmer dinghen
Laten om der clapper singhen
Ende gheven hulp der heymelicheit,
Off die schande wart dicke breyt.

Scuwet deser minnen last
Ende jaechtse uut uwen sinnen vast.
Grijptsi een stadt in uwen herten,
Ghi lijdt daer omme schande ende smarte.
Absolon was qualic bedocht
Doe hi sijns vaders bedde versocht
Ende sondichde mit Davids wiven,
Alsoe die heilighe boecken scriven.
Dat en verghinc niet ongheplaecht.

Vs. 652. den gheruchte. 653. vonde. 654. clappers. 657. Ic en can. 658. Si segghen. 660. laeten des. 666. clappers. 668. ghebreyt. 670. E. jaghetse uut uwe sinne v. 671. uwer herte. 672. Ghij lijtter om. 674. besocht. 676. Ende alsoe. 677. verghinc hem.

Daer hi van Joab wort ghejaecht,
Quam hi onder enen boom ghereden,
So hi was lanc ende schoon van leden:
Daer bleef hi mitten haer an
Verwerret, die hoveerdighe man.
Sijn paert ontghinc him, hi bleef hanghen:
Joab selve quam daer gheganghen,
Die hooftman was van Davids heer,
Ende schoot Absolon drie speer
In sijn herte, dat hi verdarf,
Daer mede hi rechte loon verwarf.

L. Fol. CLXXVII. r.

Noch suldi van ghelike horen,
Hoe si hoir salicheit hebben verloren,
Die him sulker minne bewonden:
Want God plaecht gaerne die zonden,
H. Fol. XLVI. r. a. L. Fol. CLXXVII. v. Ende dese is noch meer te laken,
Dan die voer ghescreven zaken.
Een coninc in Arabien was
Gheheten Cynaran, als ic las.
Die hadde een dochter, schoon van leden
Ende vuerich was in allen zeden.
Mirra was hoer rechte naem.
Si haddes int herte selve schaem,
Dat sij ten vader liefte droech.
Dicke sij hoir daer om versloech.
Hoer sinne en woudts haar niet verdraghen
Sij en most den vader minne draghen.

Vs. 683. ende hi. 686. mit een speer. 687. hart. *Voor vs.* 689, *als opschr.* Van Mirra ende Sanaray. — VI. 689. ghelijcken. 691. sulke. 698. was vuerich. 700. hadde — selver. 703. sin. 704. der vader.

Om alle die werlt so en dorst si niet
Claghen hoer minnentlic verdriet.
Op enen nacht is si op ghestaen
Ende woude haer selven verhangen gaen.
Hair voetster, die daer bi hoer lach,
Hoirde haer suchten ende hoir gheclach
Ende vraechde wes haer mochte deren.
Si seyde hoir hoirs herten gheren
Ende altemael hoet mit hoer stont,
Si waer van minnen al ghewont,
Si most bij horen vader wesen
Off nymmermeer den doot ghenesen.
Die voetster docht, doe sij dat hoerde:
Dat dese maecht hair selven moerde
L. Fol. CLXXVIII. r. Waer quaet, mochtment ande[r]s voeghen.
Si sprac: »Mirra, laet u ghenoeghen:
Ic sal u helpen, offt u vroemt,
Dat ghi bij uwen vader coomt
Ende hij en sal van u niet weten,
Wye ghi sijt ende hoe gheheten."
Daer mede sij te vreden bleeff.
Die voetster dat alsoe bedreeff,
Als die coninc allene sliep,
Dat sij heymelic tot hem liep
Ende seyde hem van eenre maecht,
Die hoir horen noot hadde gheclaecht
Van minnen, die si tot hem droech.
Doe sprac die coninc ende loech:

Vs. 705. werelt. 710. ende gheclach. 711. wat haer m. d. 714. v. m. so gh. 716. der doet. 717. dochte. 719. anders. 724. Wie ghi siet of h. gh. 730. Die horen noot hoir.

» Machse tot my comen hier?"
Die voetster sprac: » Sij comt wel schier;
Mer sy moet heymelic comen in.
Sy draecht op u soe starcken sin,
H. Fol. XLVI. r. b. Dat si hoer scaemt des onghelimpe."
Die coninc sprac in soeten schimpe:
» Dat heymelic si ghenoecht mi wael."
Sij quam bij duuster in die zael
Ende ghinc te bedde bijden vader.
Daer hadden si veel vroechden te gader
In dien sondeliken vrede.
Daer na die coninc comen dede
L. Fol. CLXXVIII. v. Een licht, dat hise mocht besien.
Doen tlicht quam, sach hi mittien,
Dattet Mirra, sijn dochter, was.
Een zwaert vant hi daer te pas
Ende soudse hebben te hant versleghen;
Mer haestelijck ende onghereghen
Uuter camer si ontvlo.
Die coninc was des seker onvro.
Des nachts toech si wech alleen
Ende behilt den buuck vol been.
In vreemden landen so doelde si,
Tot dat hoer tijt ghenaecte bij,
Dat sij ghenas van enen kinde,
Allene, zonder huusghesinde.
Dat kint leyde si te vondelinghe.
Het wort ghevonden wail gheringhe.
Twas zeer schoon ende wail ghedaen.

Vs. 737. die o. 739. Dattet. 743. die sondelijcke vr. 752. des zeer onvro. 755. vreemde l. doelde si. 761. Het was.

Rijcke luden nament aen
Ende voedent op mit haren goede.
Die moeder was oncuusch van moede
Ende starf in openbaren sonden.
Venus heeft dit kint ghevonden
Doe hi was een jonghelinc.
In hoerre minne si hem ontfinck
Ende wort Adonius gheheten.
Daer na wordt hi verbeten
L. Fol. CLXXIX. r. Van enen beer in enen woude,
Daer hi een wilt jaghen soude.
Des was Venus zeer verwoet
Ende verwandelde sijn bloet
In eenre bloem, dat suldi weten,
Die noch Adonius is gheheten.

Besiet al omme hoe dat vergaet
Daer minne in sulker oerden staet.
Die wrede doot die heeft verslint
H. Fol. (LVI. v. a. Beyde, moeder ende kint,
Om die vule onnamighe zede,
Dien si mit horen vader dede.
Tis wail een vreselic woert,
Datmen van sulken zaken hoort.
Een rechtveerdich menschelijck lijff,
Het si man off het sij wijff,
Dien mach gruwen sulker saghe.
Sal een minsche sijn sibbe maghe
Off sijnre maghe wijff of man

Vs. 779. die *onthr.* 782. Die. 783. het is w. e. vreeslic w. 786. Het zij man ofte w. 787. sake. 788. mensch. 789. maghen.

Minnen, wat is minne dan?
Minne sal een lieflic schijn
Tusschen vreemden luden sijn,
Datmen minnentlic sal draghen.
Tis waer, tusschen lieven maghen
Soe moet ymmer liefde staen;
Mar dat is anders te verstaen:
Ten is die rechte minne niet,
L. Fol. CLXXIX. v. Die vroechde ghift ende oec verdriet,
Daer onse materie spreket aff.
Ghi vindet selden selck gheschaff,
Ten wort ghekeert in schande ende arch.
Jacob, die heyligbe patriarch,
Doe hi van aertrijck soude verscheyden,
Woude hi sijn testament verbreyden
Ende dede al sijn kinder tsamen
Voir him comen. Doe si quamen,
Seyde hi elken sijn gheval,
Hoet him in dit aertsche dal
Na sijnre condicien soude vergaen.
Daer sij dus alle waren ghestaen,
Sprac hi tot sinen outsten zoon:
»Ruben, du biste quaets ghewoen:
Du en sult niet worden groot van maghen.
Dijn slacht sal minderen allen daghen,
Ghelijc water sullen si vervloeyen,
Dijn gaerde sullen qualic groeyen,
Om dattu dijns vaders camer
Op sloeghes mit dinen hamer

Vs. 796. Mer dit is. 801. ende in arch. 804. bereyden. 810. al. 813. sulste niet groet worden. 814. gheslacht — alle. 816. gaerden.

Ende hebs dijns vaders bedde ontreynt."
Die heylighe scrifte niet en meynt,
Dat Ruben alleen soude becopen;
Mer alle die ghene, die daer in lopen,
Om te vorderen sulke minne,
H. Fol. XLVI. v. b. L. Fol. CLXXX. r. Die waren mede in Jacobs sinne,
Doe hi sprac dat harde woert,
Daert menich mensche heeft ghehoert.
Dus so plaghen sy te varen,
Die him mit sulker minne ghenaren,
Ende ten is seker niet vreemde:
Want het is een grote scheemde,
Daer grote schande ende schade of coemt.
Eersaem liefde eerlick vroomt.

L. Fol. CLXXX. v.

Hoe wael dat sonde ende schande is,
Soe was doch Semiramis,
Van Babilone die coninghinne,
So onghetempert inden sinne,
Waer sy sach enen schonen man
L. Fol. CLXXXI. r. Daer most si mit ghenoechten an
Ende alssy sijnre hadde ghenoech
Bevalsy datmen doot sloech.
Hier mede so en lietsi haer niet gheno[e]ghen,
Si en most hoir noch tot dinghen vueghen,
Die hatelic sijn ende onghewoen.
Si hadde enen frisschen jonghen zoon.
Die wile hi was een jonghelinck

Vs. 819. hebste. 820. scrift. 821. alleme. 822. daer na lopen. 827. so *ontbr.* pleghen. 831. D. g. s. of scaemte of c. 832. Eersamighe. *Voor vs.* 833, *als opschr.* Van Semiramis ende haren soen. — VII. 833. dattet. 841. so *ontbr.* 843. Die hatelic zien e. o. 844. had.

Soe dede sy mit him hoer dinck.
Hi wist wel dattet qualic lyet;
Mer hi en dorst hoer weygheren niet.
Bijde manlike lede
Mit yseren sine besluten dede,
Om dat anders ghene wive
Spelen en soude[n] mit sinen live.
Een sloetel was ghemaect daer toe:
Dien droech si allene doe.
Wanneer sy bij hem woude wesen
So ontsloet si tslot mit desen
Ende als si sijnre hadde ghenoten
Most hi weder inden sloten.
Dit waren duvelike sinnen,
Te leven in alsulker minnen.
Dit wijff was wail [van] sinnen blint,
Dat si mit hoirs selfs kint
In sulker wijs te leven plach,
Dat nyeman des ghelijck en slach [*l.* sach].
H. Fol. XLVII. r. s. L. Fol. CLXXXI. v. Dus was die jonghe qualick daer an;
Mer doe hi lancsam wart een man
En woude hijs niet langher lijden
Ende creech vrienden teren tyden,
Die him holpen, so dat hi
Vanden sloten is worden vry.
Hi reet van daen al dat hi mocht
Ende verre vreemde lande versocht.
Si volchde him na, waer sine vernam

Vs. 849. Sine m. l. 850. Mit yser sij b. d. 854. die. 858. So most hi weder zijn ghesloten. 860. in sulcker. 861. van s. b. 864. D. nye man des ghelijcs en sach. 868. tot enen. 871. van danen. 872. hi versocht. 873. waer zij vernam.

Dat hi in enighe lande quam.
Hy docht, hi soude so verre vlyen,
Dat syen nymmermeer en soude sien
Ende toech te Thrier indie stadt.
Doe Semiramis vernam dat,
Is si hem noch ghevolghet na.
Dit mach wel sijn, als ic versta,
Bet dan drie ende twintich hondert
Milen, oeck wyen dat verwondert,
Tusschen Thrier ende Babylone.
Doe sy quam bij haren zone,
Gheerde si noch sijnre voere
Ende dat hi noch mit hair thuuswert voere.
Sij ghinghen tsamen, na hoerre zede,
In eenre heymeliker stede
In alsulken minnen schijn,
Als ofsy vreudelic souden sijn.
Die zoen die moeder zwanck ter aerde
Ende doerstacse mit enen zwaerde.
L. Fol. CLXXXII. r. Sulken eynde creech die vrouwe
Van hoerre vulre minnen scouwe.
Dus was dat edel wijff verbaest
Ende op horen zoon verdwaest.
Nochtan was si so wijs ende vroet
Ende droech soe keyserliken moet,
Datsi allene regierde trijck
Als een coninc gheweldelijck
Ende ommemuyrde Babilone
Mit toernen ende poerten schone

Vs. 881. drieentwintich. 886. noch *ontbr.* 889. alsulker. 890. vrolic. 891. aerden. 901. E. muerde B.

So hoech, so starck, so rijckelijck,
Dat nye mensche en sach des ghelijck.
Si wan Carthage ende vele lande:
Dies menich coninc hadde schande;
Doch maecte hoir die liefde so sot,
H. Fol. XLVII, r. b. Dat sise bracht in sdodes pot,
Als ghi wael claerlic hebt ghehoert.
Een yghelijc mensche wacht him voert,
Alsoe wael die man als wijff,
Dat ghi niet en mint dat lijff,
Dat vanden uwen is ghecomen
Ende van u nature heeft ghenomen.
Het luut alte over hatelijck;
Mer wairt so inder werlt rijck
Gheschepen, dattet oirbair wair,
So waert godlijc ende claer,
Alst bij Adams tijden was.
L. Fol. CLXXXII. v. Doe en was nyemant int aertsche gras,
Dan Adam, Eva ende hoer kinder,
Doe wast oirbaer ende gheen hinder:
Want het most doch wesen soe,
Datsi natuerlic waren vro
Mit malcander, suster ende broeder.
Dat leerde him vader ende moeder.
Dit woude die goede God ghehinghen,
Om die werlt te volbringhen.
Dus heeft die Godheit oick gheleden
Voer goet, dat Loths dochteren deden.

Vs. 905. ende menighe lande. 908. Dat zij hoer brachte. 911. alst. 914. Ende uwe natuer. 916. werelt. 920. wasser. 926. leerden. 927. werelt.

Doe dat lant verzoncken was,
Doe meenden sy entelic das,
Dat alle die werlt verghinc te gader
Sonder sy ende hoir vader.
Die moeder wart tot enen steen
Verwandelt, want si int ghemeen
Overhorich was horen man.
Die maechden ghinghen den vader an
Ende maecten droncken vanden wijn,
Om dat hi onwetende soude sijn.
Des nachts ghinghen sy by hem beyde
Ende elck hoer biden vader leyde.
Daer mede dede hi so sijn dinghen,
Dat sy beyde kint ontfinghen.
Dit deden si in meninghe goet,
Om dat dat menschelike bloet
L. Fol. CLXXXIII. r. Niet te mael en soude vergaen:
Want sy meynden sonder waen,
Datter nyemant en ware ghebleven
Dan si drie int aertsche leven.
H. Fol. XLVII v. a. In sulker wise ist wael te prisen;
Mar die in quader boesheit rysen
Ende tot sulker vulre daet
Hem selven gheven, dats al quaet,
Sondelic, schandelic ende te schuwen.
Elken mensche sal daer voer gruwen:
Want tversoeckt in allen hoecken,
Overleest al u boecken,

Vs. 931. Doe Zodoma v. w. 933. werelt. 941. ghinghen si alle beyde. 945. Dat. 946. Om dattet. 947. Niet en soude te mael. 949. waer. 951. I. s. wijs ist goet t. p. 955. Tis sondich, scandich. 956. daer van gr. 957. versoect. 958. O. oec alle die b.

Ghi vindet dat si alle twaren
Qualick ende vulick hebben ghevaren.
Besiet die vyanttlike lesse
Vander quader Herodyadesse,
Die bij hoers mans broeder sat
Ende infirmeerde hem daer toe in dat,
Dat die guede sinte Johan
Wart ghedoot, die heilighe man:
Want si hoer dochter also leerde,
Dat si sinte Jans hoeft begheerde.
Want Herodes loefde haer,
Wes sy begheerde dat hoir wair,
Daer si om danste ende spranck.
Dat duert horen erven vele te lanck.
L. Fol. CLXXXIII. v. Die yammer, siecte ende quale,
Die daer off bleeff, die sietmen wale
Alle jaer in sinte Jans feeste.
Die plaghe donct my sijn die meeste.
God loont den gueden mitter doecht:
Die quade laet hi onverhoecht.
Sullen wy minnen in onsen daghen,
Soe laet ons Gode liefte draghen
Ende scuwen sondelike daet.
Hij is wijs, diet quade laet.

L. Fol. CLXXXIV. r.

Eens conincx dochter van rijcken moede

Vs. 964. E. informeerde h. daer toe dat. 970. dattet h. w. 973. D. jammer die siecte ende die q. *Na vs.* 976, *deze twee regels:*

Naest dat evel van Sinte Cornelis
Dat oec om sinen doet ghebleven is.

977. die guede. 980. guede liefte. *Voor vs.* 983, *als opschr.* Van Macharius ende Canales. — VIII.

Leefde oick in sulker woede,
Dat si mit bernentlike minne
Horen broeder droech in sinne.
Canaces was die maecht gheheten.
Hoer vader was, dat suldi weten,
Een coninc ende hiete Colus.
Hoer broeder hete Machareus.
Hi minde sijnre suster mede
So ghierichlike als si hem dede:
Het was in beyden even starck.
Was dat niet eens duvels werck?
Canaces was vol alre duecht,
So lieflijck ende van soeter yoecht,
H. Fol. XLVII. v. b. Als wijf op eerden wesen mucht,
Hadsi verseten dit gherucht.
So langhe speelde si mitten broeder,
Dat si wert eens kints moeder.
Doe sij der vruchten was ghenesen,
Hoerde die coninc gheluut mit desen,
Als tgheween van enen kinde.
Hi sende te hant van sinen ghesinde,
Om te vernemen daer off bescheyt.
L. Fol. CLXXXIV. v. Doe wort him alle dinck gheseyt.
Machareus die wert vervaert
Ende reet van daen in vreemden aert,
Ende als dit Colus vernam,
Wert hi verwoet ende zeer gram.
Mit erren moede ghinc hi tot haer

Vs. 985. barnentlijcker. 986. in horen zinne. 990. hiet. 992. So begheerlic. 994. niet wael eens. 1001. vrucht. 1002. van desen. 1008. E. r. van danen in vreemder a. 1009. E. doe die coninc dit v.

Ende gaf hoer enen swaert aldaer.
Mit naersten heeft hi haer geboden,
Dat si hoer selven soude doden
Ende dat kint dede hi int wout
Draghen inder beesten ghewout.
Dit zwaert sette si bi hoir al bloet;
Mer eer sy hoer gaf totter doot,
Screeff sy horen broeder ende lieff
So sueten vriendeliken brieff
Ende so yammerlijck van woerde,
Als ic ye in scriften hoerde,
Na dat Ovidius doet verslach
In sijnre epistolen, daer ict sach.
Te scriven waert vele moeyelijck;
Mar sy badt him vriendelijck,
Na dien dat hoer kijndekijn
Verloren waer in sulken schijn
Ende sy hem emmer volghen soude,
Dat hijt ghebeente gaderen woude
Ende doense in enen tonne te samen,
Daer si die ewighe ruste namen,
L. Fol. CLXXXV. r. Ende badt hem, dat hi hem hoede
Voer sijns vaders onghemoede.
Dus bleven daer in jammers noet
Kint ende moeder beyde doot.

Van desen saken meer te spreken,
Wil ic hier mede laten steken;
Mer noch een pointkijn is daer bij,

Vs 1012. een zwaert al baer. 1013. aernste. 1017. al *omtbr.* 1024. ic. 1025. veel. 1031. tomme. 1033. hem wael hoede. 1037. dese.

Dat alle ongheoerloft sy:
H. Fol. XLVIII. r. a. Dats cracht ende weldighe moet,
Die men an vrouwen ende maechden doet
Die is te schuwen ymmer zeer.
Dat en is minne noch lieflijck eer;
Het is een boeflike ghenoecht,
Daer nyemant mede en is ghevuecht,
Ende si bringhet in groten nijdt,
Onvrede, oirloghe ende strijt,
Als wael scheen an Amone,
Coninc Davids oudste zone,
Die mit crafte ende ghewelt
Thamer, sijnre suster, bij hem helt
Ende deder mede sinen hontschen aert,
Ende nader daet hadde hise onwaert.
Ic en hoerde nye van vulre daet
Te spreken inder naturen staet:
Want hi hadde him sieck ghemaect,
Des quam tot hem die wael gheraect,
Die sijn suster natuerlijck was
L. Fol. CLXXXV. v. Ende vande him inder siecten pas.
Guetlic is si bi hem gheseten
Om hem te doen een luttel eten.
Sijn knecht dede hi buten staen
Ende vercrachte die wail ghedaen,
Die zeer weemoedich van hem ghinck.
Hi stietse van hem, in waren dinck,
Mit groter onwaerdicheide,

Vs. 1040. D. ymmer o. zij. 1041. Dat is. 1042. of maechden doet. 1043. Dit is. 1044. gheer. 1047. E. zij inbrenghet grote n. 1051. craften. 1052. zijn. 1060. vaande. 1063. knechten.

Dat hoir alre weeste dede.
Sij schoerde haer cleder ende weende zeer.
Daer quam Absolon, die heer,
Die was hoir volle broeder,
Want si hadden ene moeder.
Hi vraechde Thamer, wat haer waer.
Sij seyde him die zake al claer.
Hi sprac: »Suster, zwijcht al stille.
Coomt mit my: tis myn wille,
Dat ghi woont in minen hove."
Op een tijt wast een dach van love,
Datmen die scapen souden scheren
Absolons, des groten heeren,
Ende op sulke daghen meest
Hilden si werscap ende feest.
Alle sijn broederen had hi ten eten.
Sinen knechten dede hi te weten,
H. Fol. XLVIII. r. b. Als die maeltijt ware ghedaen,
Dat sy Amon souden slaen
L. Fol. CLXXXVI. r. Ende anders der broederen gheen.
Si deden so, als dat wael scheen:
Want Amon bleeff dair legghen doot.
Die ander en leden ghenen noot.
Dus wart die craft aldaer ghewroken.
Noch segghe ic, als ic hebbe ghesproken:
Tis onrecht, datmen hem beclaecht,
Want hi heeft een reyne maecht

Vs. 1068. weeste. 1069. screyde. 1072. ene. 1076. het is. 1077. mine. 1080. Absolon. 1081. sulcken. 1083. hadde. 1084. Sine. 1085. waer. 1088. S. d. dat also alst sch. 1092. seg — heb. 1094. ene.

Weder horen danck ghemint
Ende was daer toe sijns vaders kint,
Ende doe hi haer dus hadde ghenoten,
Dede hise uter camer stoten
Ende wort hoir onwaert after dien,
Dat hise nye en woude aensien.
Dese boesheit was drierehande,
Die hi dede mit groter schande:
Te recht is dese wrake gheschiet.
O vrienden, sulke dinghen vliet.

L. Fol. CLXXXVII. r.

Sulke dinghen niet te vlyen,
Daer moet onrecht af gheschien:
Want craft ende dading van ghewelt
Sijn so overdadich ghetelt,
Dat sy niet en konnen vergaen
Daer en wort wrake op ghedaen.
Want doe die werlt niet harde langhe
En hadde ghestaen in horen ganghe,
Doe wort wrake ghedaen daer op.
Die heyligh[e] patriarche Jacop,
Doe hi quam inder Heyden lant,
Sijn gheslacht worde wide bekant.
Een stadt, gheheten Sychem,
Stont niet verre van hem.
Sijn dochter, die schone Dyna,
Ghinc wanderen bijder stat soe na,

Vs. 1095. Jeghen. 1103. T. r. so is die wr. gh. *Voor vs.* 1105, *als opschr.* Van Dyna Jacops dochter. — IX. 1107. ende dinghen v. gh. 1108. overdanich. 1114. heilighe patriarck. 1116. gheslachte wort. 1118. niet alte verre. 1120. bij die stede Syna.

Dat die van Sychem quamen uut
Ende haeldense in. Si sloech gheluut;
Ten bate niet: in sondighen schijn
Most sy him daer te wille sijn.
Oneerlic voeren si daer mede
Ende lietense weder uuten stede.
Mit ghescrey so quam si claghen,
L. Fol. CLXXXVII. v. Daer hoer broeders liepen jaghen,
H. Fol. XLVIII. v. s. Symeon ende oeck Levi,
Ende claechde him, hoe dat si
Te Sychem binnen hadde ghevaren.
Si gaderden van horen scharen
Ende ghesinde in stilre list,
Dats die vader niet en wist.
Levi ende Symeon
Wouden wrake daer doen.
Si meynden, dat die Sychemiten
Him nymmermeer en souden verwiten,
Dat hoir suster in sulken schijn
Him te wille hadde ghesijn.
Si ghinghen ruekeloes inder stede
Ende en gaven nyemande vrede;
Mar alle die mannen, cleyn ende groot,
Sloeghen si mit zwaerden doot
Ende streken weder thuus.
Die vader was des zeer confuus
Ende vertoernt om dat bedriven;
Mer twas gheschiet, tmoste bliven.

Vs. 1126. uuter. 1127. claghende. 1128. jaghende. 1129. Simon. 1130. dat *ontbr.* 1131. hadden. 1136. daer om doen. 1141. in die stede. 1142. nyemant. 1148. het moste.

Also si beyden hadden ghesproken,
So hadden si die craft ghewroken.
Also die dact was hatelic,
So was die wrake schadelic.
Dus heb ict u voer gheseit,
Dat craft ende gheweldicheit
L. Fol. CLXXXVIII. r. Maken nijt ende grote veede
Ende van lieven maken lede:
Ende daer om salmense vlitelic laten
Ende oick mit groten sinnen haten,
Up datmen ghenen toerne en werve
Ende die ziele niet en bederve.
Der sielen sterven is te verstaen
Alssy ten ewighen dode gaen.
In deser ongheoirlofder minnen
Salmen schuwen mit allen sinnen,
Datmen gheen liefte voert en sette,
Dan mit luden van Kersten wette.
Nyemant en laet hem verleyden
Van enighen Yoden of van Heyden.
Een man die mint een Yoedsch wijff
Ende natuerlic roert hoer lijff
Off een Heydens dier ghelijck,
Hi verdient rechtveerdelijck,
Datmen brande in een vier
H. Fol. XLVIII. v. b. Ghelijck oft waer een beestelic dier.
Des ghelijck een wijff verdiende,

Vs. 1150. Dattet soude worden gh. 1153. ic. 1155. veden. 1156. maken zij leden. 1157. Ende *ontbr.* billicx laten. 1158. E. mit allen s. h. 1160. sterve. 1163. minne. 1164. sinne. 1167. late. 1168. enighe. 1169. enen Joedschen. 1170. zijn lijf. 1171. eens. 1173. verbrant.

Die so den Yoeden off Heyden diende.
So groten zonde ist ende schande,
Datmense rechten sal mitten brande.
Schuwet dat, ghi guede man.
Ghi, eerbaer wive, sietet an,
L. Fol. CLXXXVIII. v. Hoe groot dat die misdaden sijn,
Diemen recht mit sulker pijn.
Vlyet die hatelicke stucken
Ende laet u eer niet ontplucken.
Behout dat bloemkijn eer vast,
Soe doedi uwer herten rast
Ende bloeyt in loventliker wonne,
Soe moechdi als die bernende zonne
Claerlijck lichten, onbevlect,
Ombewimpelt, ombedect
Ende vrilic treden voert,
Onberucht van yemants woert.
Al ist dat die nyders baffen,
Daer en hebt niet mede te schaffen.
Des ghi der daet ontschuldich sijt,
So bloeyt u eer tot alre tijt.

In dusdanigher minnen stucken
Doncket mi selden wael ghelucken.
So ic meer hoir van haren zaken,
So si my meer staen te laken:
Want ick en siese niet wel varen,
Diet hoir in dat ghelach vertaren.

Vs. 1177. grote. 1178. mit. 1180. siet oec an. 1182. sulcken. 1185. des bloemkijns ere. 1188. bernender. 1190. O. ende o. 1197. dusdanighen. 1200. staet.

Waert so rackelic ende so guet
Als edele liefde ende reyne moet,
Die niet en gheren in horen spise
Dan reyne cruden van goeden prise,
Sij en souden emmer so niet sterven
L. Fol. CLXXXIX. r. Ende so yammerlijck bederven.
Doch noch seg ic als ic seyde:
Leefden si in reynre weyde
Ende lieten die grove stoppelen staen,
Daer sy die bloemkijn mede verslaen
Ende dat menschelike cruut
Niet en wyesse ter aerden uut,
So mochtment noch verantwoirden wat.
Noch huden sdaghes valt wel dat,
H. Fol. XLIX. r. a. Dat manne ende maechdekijn,
Die malcander sibbe sijn,
Lichte wael malcander gonnen
In soeter minnentliker wonnen,
Die niet en wouden anders wenschen,
Dan te leven, als goede menschen
In reynre liefde pleghen te doen;
Mer het is een vreemt faetsoen,
Den soen te leven mitter moeder
Off die suster mitten broeder
Off die vader mitter dochter.
Doch die wech is altoes sochter,
Scoonre ende bet ghetreden,
Die gaet totter helscher stede,

Vs. 1203. reckelijc. 1205. hoere. 1207. also. 1208. verderven. 1212. bloemkijns. 1214. der a. u. 1217. maechdekijns. 1219. L. elc wael andere . 1230. totten helschen steden.

Dan die wech ten hemel waert.
Dat is een wonderlijck ghevaert.
Altoes sijn wy meer gheneghen
L. Fol. CLXXXIX. v. Boverie ende quaet te pleghen,
Dan te wercken guede zaken.
Nochtan souden wy gaerne naken
Der schoenre stat, die hoghe staet,
Ende die moet al mit gueder daet
Ghewonnen sijn, salmense vinden.
Dus lere ic mannen, wiven, kinden,
Dat wy lelike sonden vlyen,
Diemen naerstelike sal ontsien
Ende so overhatelic luden
Overal, int noert, int suden.
Sonde te doen is menschelic,
Die te beteren is godlic.
Moetet emmer ghesondicht sijn,
Soe laet ons doen cleyn sondekijn,
Die men heet ghenadelic.
Ende wye van moede is so rijck,
Dat hi moet minnen van naturen,
Die minne doch sulke creaturen
Als hi mit eren minnen mach
Ende scuwe den groten blinden slach
Ende vlye dat hatelicke woert,
Daermen so vele leets off hoert.
Ende moetet anders emmer wesen,
Soe bid ic vriendelic dien ende desen,
Dat sijt also heymelic schicken,

Vs. 1233. ghenesen. 1240. m. ende w. kinnen. 1242. naerstelic. 1248. cleyne. 1254. Ende *ontbr.* 1258. S. b. ic u dien e. d.

H. Fol. XLIX. r. b. L. Fol. CXC. r. 1260 Dat die melders niet en micken,
Op dat die weelde blive verholen
Ende die sonde Gode bevolen;
Maer punctet, off ghi moecht, daerbij,
Dattet sonder sonde si.

Vs. 1260. Dats. *Na vs.* 1264: Hier eyndet dat derde boeck der Minnen Loep bi mi Claes Willems.

HIER BEGHINT DAT VIERDE BOECK, VANDER GHEOERLOFDER MINNE.

L. Fol. CXCI. r. Goede woerden ende reyne saken
En sijn billicx niet te laken,
Al en sijn si niet gheestelic.
God heeft doch der werlt rijck
Ende den staet ghedeylt in tween;
Mer sonderlinghe wil hi dat die een
Tijtlike zaken zal ghebouwen.
Die ander sullen opwaert scouwen,
Ende wes sy van boven halen neder,
Dat sullen sy ons leren weder,
Nader ouder lerers sanck.
Doen sijt wael, so buert hem danck.
Wy, tijtlike domme ruden,
Moeten bliven aertsche luden
Ende bouwen werltlike dinghen.
Wy, die uuter aerden springhen,
Moeten aertsche nature pleghen,

Titel. Hier beghint dat vierde boeck ende tracteert van gheoirlofde minne. Vs. 1. woirde. 4. ter werlt. 5. an tw. 11. leraren sancg. 12. Doen wi w. so boert h. dancg. 13. Wij domme tijtlijcke ruyden. 15. wereltlijcke. 17. naturen.

Ende sint dattet is dus ghebleven,
Dat die werltlike scholen
Mannen ende wiven sijn bevolen,
Soe moeten sy dair in studeren
Ende der werlt staet hantieren.
L. Fol. CXCI. v. God wil die werlt hebben vervolt:
Want hi (*) sprac in sijn ghedolt,
Doe hi twee menschen hadde ghemaect
Ende si voer hem stonden naect:
» Wasset ende wordet menichfuldich."
Sijn ghebode sijn wy sculdich
Vast te houden, soe doen wy wael.
Hi sprac in sijnre godliker sael:
» Dese menschen sullen sijn
In enen vleyssche twe schijn.
H. Fol. XLIX. v. a. Die man sal laten sinen vader
Ende sijn moeder alte gader,
Om te volghen sinen wive
Nader lust van horen live."
Sint God selver sprac die woerde,
Wat mach dan sijn hogher oerde
Dan echtscap, die God selve raemde?
Ic weet wel, dattet niet en betaemde
Dat wy alle begheven waren:
Want so soude die werlt vervaren,
Oft souden sijn alle bastaerden
Die leven souden inder eerden.

Vs. 18. gheleghen. 19. wereltlijcke. 25. had. 28. gheboden. 29. Vaste te h. d. w. w. 30. tael. 32. ende tw. sch. 33. zijn. 37. selve — woerden. 38. oerden. 43. tsouden alle zijn.

(*) *Dit woord tweemaal in het HS.*

Hadde dat gheweest Goeds wille,
Hi en hadde ymmer, lude of stille,
Man ende wijff niet versaemt.
Al ist dattet wel betaemt,
L. Fol. CXCII. r. Datmen luden in oerden sent,
Soe ist doch gheen sacrament,
Als echtschap is een vanden seven.
Diese gheestelike lude, die sijn begheven,
Predicken die wiven van horen man,
Ende doen hem te weten dan,
Datsi in echtschap niet soe veel
Verdienen als in reynen speel.
Noch segghe ic ende hebbe gheseyt,
Soude alle man staen in reynicheit,
Soude niet echtschap sijn uutghedaen,
Daer alle die werlt by mochte staen
Ende God selver heeft gheset?
Dit docht my sijn een vreemde wet.
Sullen wy nuwe dinghen hantieren,
Die menschen selve ordoneren,
Ende laten die gheboden varen,
Die God selver wilde claren?
Laetse predicken! en wil niet kiven,
Bij Goeds gheboden wil ic bliven.
Dat God gheset heeft prisic mede.
Het donct my sijn een lovelick zede,
Dat man ende wijff malcanderen minnen

Vs. 46. en *ontbr.* lude ende st. 50. So en is doch. 53. wive. 56. En verdienen. 57. N. seg ic ende io hebt gh. 59. So waer echtscap uut ghedaen. 60. bi moet st. 64. ordinieren. 67. Laet pr. ic en wil niet k. 70. Ende het — loeflijcke. 71. malcander.

Mit allen herten ende sinnen (*),
Alssy in echtschap sijn verbonden:
Want sy moeten tallen stonden
L. Fol. CXCII. v. Te samen bliven ghenatuyert
So langhe als him tleven duyrt.
Sy en hebben gheen proevel jaer
Als der begheven luden schaer.
H. Fol. XLIX. v. b. Daer sy sijn daer moeten sy bliven.
Wel him die te recht bedriven!

Nu spreken wy vander minnen les,
Die elken mensche gheoerloft es.
Gheoirloft! O! hoe schoen luut dat,
Alsmen treden mach enen pat
Veylichlic ende onberoeft
Ende sonder misdaet, des ghelooft.
Vrilic, wye dat mach gheschien
En derff der melders tonghe niet vlyen.
Hy en derff der avontuyr niet wachten
Noch der nyders schimpen achten.
Hy gaet vrylic daer hy wil
Spade ende vro op allen thil,
Op dat hi gaet den rechten ganck.
Daermen van echtschap singhet den sanck,
Daer mach hi vrylic hene gaen·
Ende grot[e] sorghe laten staen.

Vs. 73. M. a. h. mit allen zinnen. 76. dat leven. 82. mensch. 84. den pat. 85. Veylich. 87. wien. 88. die melders t. 89 *en* 90. Noch der nyders scimpe niet achten Ende die avontuer niet wachten. 91. vriliken waer. 92. op elken til. 96. grote.

(*) *Vroeger stond er:* ende mit allen sinnen.

Sonden schuwet hy oick dair mede.
Dit is billic ene goede stede,
Daermen dus vrilic wanderen mach
Tallen tyden, nacht ende dach.
L. Fol. CXCIII. r. Hy en dar niet luusteren na dat hinnen,
Noch brugghen noch muren overclymmen.
Hi heeft enen effenen wech voerhande:
Dien gaet hi sonder schade ofte schande.
Sijn scheen en stoet hi nerghent teghen.
Hy en is van nyemande beleghen
Noch ghewacht die him mach deren.
Hy en darff him niet verveerren
Voer der rueden aenbassen,
Noch voer doerne, noch voer classen.
Onder den drope te staen al bloot,
Des en heeft hi ghenen noot.
Den portier en darf hi niet versolden.
Anxt en sals niet buten holden.
Hy mach mit meerre eer in gaen,
Dan daer buten bliven staen,
Ende bedriven alles des hem lust.
Dat selve blijft altoes versust:
Nyemant en ruert daer aff den mont
Noch nymmermeer en basset daer om hont.
Die tot sulker liefden vlyen
En dorven nymmermeer omme sien.

Vs. 97. Sonde. 98. Dat — een. 100. ist nacht ist dach. 101. niet *ontbr.* hennpen. 102. Noch hecken n. m. o. 103. effen. 104. Die — of. 106. nyemant. 109. Voirder grover luden a. 110. N. van d. n. van cl. 111. drop. 113. hi *ontbr.* 115. eren gaen. 117. E. driven al tijt dat h. l. 119. een mont. 120. en bast daer daer na h. 121. sulcken liste.

H. Fol. L. r. s. Daer off en coomt nymmermeer nijt
Noch vete noch vyantscap noch strijt.
Sy is vry van allen sorghen,
Ist openbaer off ist verborghen.
L. Fol. CXCIII. v. Men macher altoes wesen by.
Waer sy also nuwe als vry,
Alst wael is mit sommighen menschen,
Die niet en souden willen wenschen,
Dat hoirre enich sprake woerde,
Die die ander node hoerde,
Mer wes den enen wail ghenoecht
Daer toe him die ander vuecht:
Soe waer dat staet in sulker wijs,
Daer isset wael een paradijs
Ende die liefde is altoes nu;
Mair, voerwaer so seg ic u,
Dairt anders is, daîr wart sy oudt
Ende der vruechden vuyer vercout:
Want als hoirre een him anders vuecht,
So ist al toern ende onghenuecht.
Doch die bant moet altoes blyven,
So wail den rijcken als den katyven,
Ter tijt toe dat coomt die doot:
Die breect die bande ende alle sloot.

Hier voer hebbe ic ghesproken veel
Van menigherhande minnen speel,
Hoe menighen graet die liefte heeft

Vs. 123. strijt. 124. nyt. 126. of verborghen. 136. ist. 138. so *ontbr.* 139. waert. 140. Ende *ontbr.* wert vercout. 141 *en* 142. *on breken.* 147. H. v. heb ic gh. wel. 149. dat l. h.

Ende hoemen dair in redelic leeft,
Wat hulpe behoert tot elken grade,
Hoe sy ghenoemt sijn die rade,
Wat cleyder dat him best behaghen
Ende wat verwe datsi draghen.
Des hebdi vanden drien ghehoert
L. Fol. CXCIV. r. Veel bescheits ende goede woert,
Die ic u screeff tot eenre ghifte
Int anderde boeck van onsen ghescrifte.
Daer liet ic vanden vierden steken,
Om dat icker nu aff wil spreken:
Want die vierde graet gaet aen
Den ghenen, die in echtschap staen,
Daer sy mit eren oick in blyven.
Om dat so wil ict hier bescriven:
Want naden vierden graets virtuten
H. Fol. L. r. b. So dunckt my [al]hier best sluten.

Die inden vierden grade staen,
Ende sijn alsoe daer in ghegaen,
Alse behoirlic is ende eer,
Die sellen hebben tot hoirre leer
Rechtveerdicheit in horen zaken.
Dese heeft twee cleyder doen maken,
Dat sijn ghestadicheit ende trouwe,
Ende als icse te recht aenschouwe,
Sijn sy van blaewer verwen ghemaelt.
Ic seg u, dat hi niet en dwaelt,
Die in echtschap is verselt,

Vs. 152. Ende hoe. 154. verwen. 158. in o. gh. 160. O. d. icker na wil of spr. 161. W. de vierden gr. aen gaet. 162. staet. 163. Ende si. 165. na des v. graden. 166. alhier. 168. E. s. alsodaen in gh. 169. Als. 173. Dat is.

Dat hi sy altois ghestelt
In rechtveerdicheit te leven.
Wes hi voer heeft angheheven,
Dat moet hi mit trouwen enden.
Ghestadicheit en moet niet wenden:
L. Fol. CXCIV. v. Want daer most ymmer sijn een blijff.
Mi[n]t een man een ander wijff
Off enich wijff enen anderen man,
Daer gheen echtschip en is an,
Die en dorven niet ghestede bliven:
Want ist dat sy om zaken kiven,
Dat deen den anderen ontrouwe doet,
So sal die andere sinen moet
Billic wandelen, op dat hi
Nyet allene in die perse en sy.
Wanneer hoer ene in liefden faelt,
So valt dat elck van anderen dwaelt,
So is stedicheit verloren;
Mer daer echtschip is ghezworen,
Ist lieff, ist leyt, ist quaet, ist guet,
Dat is een dinck dat bliven moet
Ghestedelic ende onverbroken.
Twoirt datter is voer[ghe]sproken
Moet vaste staen ende oick die truwe.
Al gheertmen [oec] bij wilen nuwe,
Trou moet bliven opten stal.
Tghebrec valt veel overal.
Vernuwinghe heetmen een paradijs.

Vs. 183. gheblijff. 184. Neemt. 185. een ander. 187. ghestadich. 188. Mer ist. 189. ontrou. 190. ander. 192. int pers. 194. ander. 200. voir ghesproken. 202. oick b. w. nouwe. 203. Toude moet bl. 204. Tghebrecs. 205. V. hietmen tparadijs.

Diet laten conde, hi waer wel wijs.
Ten is ter werlt gheen meerre vrede,
Dan in truwen te bliven stede
Daer men woenstat heeft verkoren.
L. Fol. CXCV. r. By wandel blijftmen veel verloren.

II. Fol. L. v. 2. Fedra wandelde haren sin,
Doe si vergat hoirs heren min,
Ende gheerde die liefte van sinen soon,
Om dat hi jonck was ende schoon.
Het was al vuyl dat si begheerde,
Daer sy hoer selven mede onteerde.
Daer by so leet sy schande ende schade:
Want sy dede valsche dade.
Dat wrack Dyana, die Godinne,
Doer des gueden Ypolitus minne.
Van eenre donre wart sy gheslaghen,
Als ghi wel voer hebt horen waghen.
Die boesheit van quaden wiven
Heeft menighen mensche doen ontliven,
Ende ymmer so sijn die mannen bois,
By wilen quaet ende truwelois;
Mer want den vrouwen toe behoert
Wijflicheit ende zuete woirt,
Goedertierenheit ende ghenade
Ende alle guetlike ghenade,
Wanneer dat dan een wonder valt,
Dat si worden also ghestalt,

Vs. 206. die wair wijs. 207. gheen *ontbr.* 208. ghestede. 219. Dair wr. 221. Van enen — verslaghen. 222. wel *ontbr.* saghen. 223. vanden. 225. loes. 227. die vr. 228. Wijsheyt. 229. ghenaden. 230. guetelijcke daden.

Dat si quade verboden dinghen
Voert setten, ende sonderlinghen
Mannen te verraden ende te moerden,
L. Fol. CXCV. v. So spreect alle man van dien woerden.
Dat doet die mare veel wyder gaen,
Dan oft een manhoift hadde ghedaen:
Want mannen sijn bet ghewoen der daet
Die by wilen qualic staet.
Mannen hantieren zweerde ende wapen,
Sijn si ridder, sijn si knapen:
Vrouwen hantieren safte dinghen.
Daer om so stelen [*l.* schelen] sy onderlinghen.
Wan sy dan onghenadighe zaken
Onderwinden hem te maken
Ende overtreden buter pleghe,
So wert him selden eer off deghe,
L. Fol. CXCVI. r. A. Fol. CXXXVIII. r. Als Clytemestra is gheschiet,
Die hoirs mannes minne lyet,
Die wijl dat hi voer Troyen lach,
Daermen hem dicke striden sach.
Hi was der bester vorsten een,
L. Fol. CXCVI. v. Die daer was int heer ghemeen,
H. Fol. L. v. b. A. Fol. CXXXVIII. v. Ende was een coninc verre becant.
Aghamenoen was hi ghenant.

Vs. 235. of te m. 236. die. 237. wel wyder gaen. 240. Dat. 241. zwaerden. 242. ridderen. 244. schelen. 245. Want. 247. E. hantieren buten pl. *Na vs.* 248. Dese navolghende historie van Egistus ende Clytemestra suldi oec vindcn in dat anderde boeck na tghetal van XVI (*). *Voor vs.* 249, *als opschr.* L. Van Egistus ende van Clytemestra. — I; A. Van Egistus ende Clytemestra. 250. A. hoir. 252. L. wilen.

(*) *De verschillende lezingen, welke daar gevonden worden, heb ik met de letter* A *geteekend.*

Thien jair sy te velde laghen
Ende binnen dien langhen daghen
So en quam hi niet [tot] sinen lande.
Clitemestra dede hem schande,
Want hi was hoir verre van,
Mer leyde liefte an enen man,
Die hoir te minnen was onghelijck,
Mer hi was van goede rijck.
Egistus so was sijn naem.
Si plach mit hem sonder schaem
Ende hi mit hoir int openbair
Staets te rijden haer en[de] daer
Ende maecte confuus also groot,
Dattet alle der werlt verdroot.
Al rede raemde[n] sy te voren,
Hoe sy den coninc hoech gheboren
Ter doot sullen moghen bringhen,
Op dat si sonder sorghe hoer dinghen
Vrilick moghen staets hantieren
Ende dat lant onder hem regieren.
Sij ordoneerdent, als hij quaem,
Dat sy Egistus bij hoer naem
Heymelic ter eerster nacht,
L. Fol. CXCVII. r. Die daer op soude houden wacht,
Ende als sy him slapen hoerden
Souden si hem int bedde moerden.

Vs. 259. L. nye tot sinen; A. niet tot sinen. 260. L. Mer sijn wijf. 262. L. Ende si leyde liefte op enen man; A. Ende leyde l. an e. m. 264. L. goeden. 265. L. A. sinen. 268. L. A. Des daghes te rijden. 270. L. A. die werelt. 271. A. raemden. 274. A. sorghen. 277. L. A. ordineerden. 282. L. A. vermoirden.

A. Fol. CXXXIX. r. Dit so docht him beyden goet:
Hier op hadden si frisschen moet
Ende deden maleanderen lief ende vrede
Na hoirre vulre onnutter zede.
Doe Troeyen ghewonnen wart,
Waren die Griecken dandre hart,
Om dat him tvolck vander stede
Menighen groten schade dede.
Mit groter wreder onghenade
Daden sy den Troysschen schade.
Alle hebben sise doot ghesteken
Om Achilles wel te wreken
Ende menich edel vorste groot,
Die daer waren ghebleven doot.
Wive ende kinder ontgonden dat.
H. Fol. LI. r. a. Si destrueerden alle die stat,
So dat sy grote ghenade songhen,
Beyde, ouden ende jonghen.
Sonderlinghe der maechden scharen,
Die groter vorsten kinder waren,
Ende vrouwen van goeder zede
Riepen ghenaden ende vrede,
So dat vele der Gri[e]xscher heren
L. Fol. CXCVII. v. Vrouwen ende maechden wouden eren.
Sij deden hem ghenade groot
Ende beschuttense voerden doot.
Elck nammer twee, drie off meer

Vs. 283. L. Dit docht hem beyden dus wel goet; A. D. d. h. dus wel beyde g. 285. L. A. malcander lieve. 286. A. onnutte. 288. L. A. den anderen. 290. L. A. menighe grote. 296. L. D. d. om waren bleven d. 298. L. al. 300. L. oude. 305. L. A. veel. 308. L. A. E. beschermdese voir die d. 309. L. A. twe of drie.

Ende voerdense mit hem over tmeer,
A. Fol. CXXXIX. v. Dat si haer live mochten behouden,
Dair sise oick eren wouden.
Cassandra, die edele vorstinne,
Pryamus dochter, wijs van sinne,
Socht an Agamenon ghenade,
Om dat hi die overste was van stade.
In doechden deerden him hoir claghen:
Hi voerdse met hem tsinen maghen.
Nu heeft Clytemestra verstaen,
Dat hoir hoir man is afghegaen
Ende brinct een ander wijff te huus,
Daer sy off worden soude confuus.
Si sprac Egisto, horen ghesel:
» Nu gaen onse dinghen wel.
Ic heb ene redelike zake,
Off yemant waer die op ons sprake,
Dat ic mit reden minen heer
Doden mach ende al mit eer:
Want hi brenct een ander wijff,
Daer hi mede versmaet mijn lijff."
Ay hoert des valsches wives reden,
L. Fol. CXCVIII. r. Hoe sy dat yser beghint te smeden
Om te maken enen crommen naghel!
Si en was rechtveerdich noch behaghel,
Doe sy tymmerde dat opset

Vs. 311. L. Dair zij hoir liven. 312. L. Ende daer. 313. L. edel. 314. L. P. d. was van sinne. 316. A. in stade. 317. L. A. van doechden. 318. L. voerdese — tot sinen. 319. L. Nu h. zijn vrouwe v. 321. L. A. thuus. 323. L. A. tot Egistum. 324. L. alte wel. 325. L. hebbe een. 326. L. ware. 331. L. dese valsche. 332. L. A. beghint dat yser. 333. L. Mede t. m. een cromme n; A. Om t. m. een cromme n.

Soe boesliken teghen der eren wet;
Doch also sijt vat ontstack,
So tap[te]sijt uut dat altoes lack,
A. Fol. CXL. r. Daer en bleeff gheen doeghet in:
Want vol venijns so was haer sin.
H. Fol. LI. r. b. Die edele vorst quam tsinen hove
Ende bracht die vrouwe van hoghen love
Om hoir lieve ende eer te doen.
Clitemestra was also koen,
Dat sy den coninc teghen gaet
Ende toecht hem een vriendelic ghelaet;
Mer dat was inder herten dorre.
Wapen over die valsche snorre,
Die wail wiste in waren dinck,
Dat hire wail mede ommeghinck
Ende niet dan doecht en yaechde,
Daer sy zeer luttel na vraechde!
Want sy en liets dair om niet
Si en dede dat die duvel riet,
Also si mit Egisto raemde.
Snachs, alst bijder tijt bethaemde,
L. Fol. CXCVIII. v. Dat hi rusten soude wat,
So en was Egistus niet soe lat
Hi en dede sijn dinghen mitten wive
Ende beroifden vanden live
Den besten een die sporen spien.
God gonne ons, dat wy moeten vlyen

Vs. 336. L. A. boeslic. 338. L. A. So tapte xijt. 341. L. A. edel. 342. L. vrou van groten l. 346. L. A. Ende toech de h. v. gh. 349. L. A. ware. 350. L. Dat hi mit hoir in eren dinc ginc; A. Dat hijre mede ommeginc. 351. L. alle doechde; A. alle duecht. 353. L. lietet; A. lietes. 354. L. dat hoer die. 360. L. beroefde. 361. L. Den besten die ye sp. sp.

Sulke wiven ende sulken raet,
Daer niet [in en] is dan quaet.

Als een wijff hoer minne wandelt
A. Fol. CXL. v. Soe is die man qualick ghehandelt:
Wantsi beyde verliesen eer.
Dats te verstaen in sulker weer,
Alssy boverye hantieren.
Mair dat mannen hoir liefte mutieren
Ende legghense ter ander stede,
Al heeft dat wijff daer om onvrede
Ende onghenuecht in hoirre herten,
Hoer eer en lijt daer off gheen smarte.
Die man en wert oick niet gheschint,
Off hi in doechden erghent mint,
Ende waert oick dat hi zwacheit dede,
Op dattet waer tot sulker stede,
Daer gheen eer en waer te breken,
So en soudmens him gheen schande spreken,
Ende woudment him in schimp verkeren,
Mit lachen mach hi dat verweren.
L. Fol. CXCIX. r. Doch sijn sin des wel oircondet,
H. Fol. LI. v. s. Dat hi voer Gode heeft ghesondet;
Mer des en- boert hem ghene schande,
Te spreken naden eertschen lande.
Nu sijn dijn [*l.* dan] die vrouwen menigherley
Ende maken hier off groot gescrey
Ende segghen: »Sal mijn man dat doen,

Vs. 364. L. A. Daer niet in en is. 367. L. A. hoer eer. 371. A. andere. 372. L. A. een wijff. 373. L. Ende onghenoechte in hoir herte; A. herte. 374. L. A. daer om. 379. L. A. gheen vier. 381. L. woudement — scimpe. 382. L. mach hijt al v. 387. L. A. dijn *omtbr.* 389. L. A. so doen.

So wil ic oick in dat sayson,
Ic en wil lijden niet meer dit wee,
Doet hijs een, soe doe ics twee;"
A. Fol. CXLI. r. Ende willent daer gheliken dan,
Dat si scaffen ende die man.
Trouwen, tis een groot gheschil,
Der mannen ende der vrouwen wil.
Vander mannen onghestede
En valt niet dan een onvrede;
Mer onrechts groot ende veel rumoer
Comt vander vrouwen zwacke voer,
Die boven horen echten man
Enen vreemden trecken an.
Mit oirloff so spreec ic dese leer,
Behouden goeder vrouwen eer.
Winnet een man in oeverspel
Kinder, luttel ofte veel,
Die bliven bastaerde ende onecht,
Ten erve en hebben sy ghenen recht;
Mer der vrouwen sondighe zaken
Fol. CXIX. v. En moghen gheen onterfnisse maken.
Een yghelic denc ende doe verslach,
Waer meest quaets off comen mach.
Souden him die vrouwen so saten,
Te visitieren vreemde straten

Vs. 391. L. A. niet lyden meer. 392. L. Doet hijs een ic doets twee. 393. L. A. Ende willent so gh. d. 394. L. als een man. 395. L. A. het is. 396. L. A. Der vr. ende der m. wil. 399. L. A. Mer onrecht veel ende groet onroer. 400. L. A. Comt vander zwacker vrouwen voer. 401 en 402. *ontbreken* in L. en A. 403. A. Mit oirlove spreec ic; L. Mit oirloghe spr. ic. 407. L. A. bastaerden. 409. L. vrouwe. 410. A. En — gheen *ontbreken*. 413. L. also. 414. L. A. visenteren.

Ende gheselschap te hantieren,
Als die mannen dicke visieren,
Daer doch hoer eer niet bij en mindert,
Soe waer die wijflicheit ghehindert
Ende int ewighe slijck versmoert,
Wijflicke eer waer al verdoort,
Goede wiven mit suveren doecken
A. Fol. CXLI. v. Waren dan verre te zoecken,
Vrouwelic eer verloer den camp.
God hoede ons voer sulken schamp!
Ach lieve vrouwen, die woerden laet:
Want als ghi selve te gronde gaet,
Soe merct ghi selve wel ter oirden
H. Fol. LI. v. b. Dat ghi missegghet in sulken woerden.
Seyde[n] u die predicare
Uuten boecken theilighe ware,
Hoe ghi schuldich sijt den man
Oetmoedichlic te volghen an
Ende hoe die vrouwen in menighen lande
Leven inder mannen bande
L. Fol. CC. r. Ende wat groter zonde ghij doet
Als ghi daer teghen set den moet,
Sonder twivel ghi soud u duck
Beraden in dat selve stuck,
Eer ghi mit wreden sinnen stout
Teghen die mannen spreken sout;

Vs. 415. L. Ende g. te visenteren. 417. L. A. doch *ontbr.*; L. vermindert. 420. L. A. verstoirt. 422. L. alte verre. 423. L. Vroulic; A. eere. 424. L. behoed; L. A. ramp. 425. A. woirde. 427. L. der oirden. 428. L. A. missegt; L. an s. w. 429. L. A. Seyden u al die pr. 430. A. dat heilighe; L. dat heylighen waren. 431. L. A. Hoe dat; A. ghi *ontbr.* 434. L. onder der. 439. L. sout; A. Eer my mit. 440. L. Teghen u mannen wesen so stout; A. Teghens die man.

Mer sommighe die, die cappen draghen,
Castyen u al mit smekende slaghen
Ende gaen den wech van rechte boeven,
Om dat si uwer liefden behoeven.
Sy en wisen u niet den rechten vaert,
Want sy soecken alle den aert
Hoe si u tot hem trecken moghen,
Daer om slaen si al van oghen.
Ic hebt van sommighe wel ghehoert.
A. Fol. CXLII. r. Tis jammer, datse niet die moert
En slaet daer si op deerde gaen.
Hier mede latic dat bestaen
Ende spreke van desen bosen wive,
Die soe wredelic brocht van live
Den edelen vromen Agamenoen,
Die in ridderliken doen
Thien jair lanck hadde uut gheweest
Ende was die beste dairmen off leest
In dat grote Griexe heer.
b. Fol. CC. v. Sij en sach niet an dat grote deer,
Dat hoir selven kenlic lette:
Want si wass doch al vol smette
Ende was van also vulen seden,
Thadde gheweest veel meerre reden,
Datmen hoir dat hadde ghedaen.
Doch sij en es oick niet ontgaen.

Vs. 441. A. die den clappen. 442. A. smekinghe. 443. L. A. den ganck van rechten b. 445. A. die rechte. 446. L. al. 448. L. A. slaen sijt al. 449. L. A. sommighen so gh. 451. L. optie airde. 455. A. Die vromen A. 456. L. Die in also schonen doen; A. Die in redelijcken doen. 457. L. A. uut *ontbr.* 464. A. Het hadde; L. Het hadde gh. al meerre r. 465. L. Dat die man hoir. 466. L. oeck niet al.

Horrestis was hoerre beyder soon,
Hi was edel, starck ende schoon.
Doe hi dat vernam allegader,
Dat sijn moeder sinen vader
H. Fol. LII. r. a. Hadde ghemoert in sulker wijs
Mit Egistus, horen amijs,
Quam hi over mit haesten groot
Ende sloechse beyde doot.
Dus hadde Clytemestra
Loon des daets, als ic versta,
Ende Egistus, die verrader.
A. Fol. CXLII. v. God bedroefse beyde gader!

L. Fol. CCI r. Reden voer maect reden na:
Tis een lanck strijt neen ende ja;
Mer wye den anderen reden doet,
Reden hem gaern weder ghemoet.
Deen vrienschap brinct dander in:
Vyantscip vertoernt den sin.
Die op onreden staet,
Die den anderen sijn hant off slaet,
Die verdient met reden wel,
Datmen hem doe dat selve spel
Off een ander des ghelijc.
Niet dat ic hier in wijck,
L. Fol. CCI. v. Dat Clytemestra enich recht
Hebben mocht in hoer ghevecht:
Want sij en hadde recht noch reden,

Vs. 467. A. hoir. 469. L. A. algader. 474. L. beyde te gader. 476. L. A. Loen des doets. 478. L. A. verdroefse. *Voor vs.* 479, *als opschr.* Van Jason ende van Medea. — II. 480. Het is. 482. Reden dat hem gairne moet.

Noch eer, noch duecht in allen leden;
Mer dat Medea dede quaet
En was niet sonder redens raet,
Al hadt beter sijn ghelaten,
Want twas te veel ende overmaten.
Oick hadsy verdient wel
Een quade schennisse op hoir vel:
Want doe si mit Jason quam
Ende sy Peleus vernam,
Die coninc was, Jasons oom,
Van dier tijt so nam sy goom,
Hoe sien best vanden live brocht
Ende Jason alleen regneren mocht.
In zwarter const was si gheleert:
Op een tijt heeft sy gheordoneert
Ende dede sinen dochteren verstaen,
Dat sy den vader souden doot slaen
Ende dan so woud sy comen rive
Ende maken weder in jonghen live.
Die maechden waren des wel vro
H. Fol. LII. r. b. Ende dochten: »mocht onse vader so
In langhen live leven voert,
L. Fol. CCII. r. Wy souden wel hebben dat ons boort,
Bet dan hi ons ontstorve
Ende onse neve trijck gheworve.
Si gheloefden Medeen woerden
Ende ghenghen daer toe ende moerden
Op hope dat hi soude vernuwen.

Vs. 498. het was — tovermaten. 503. Den c. die was J. o. 504. V. d. t. voert so n. s. g. 505. van live. 506. allene. 507. consten. 508. zijt. 509. Ende zijn d. te verstaen. 510. doet souden. 511. Ende so wonde. 518. verworve. 519. S. gh. mitten woirden.

Doe most Medea dat hoff schuwen:
Want alle dat volck vanden lande
Woudense doden mitten brande.
Si vloech van danen over tmeer.
Die maechden waren truerich zeer
Ende leden van rouwen groten noot,
Dat sy den vader hadden ghedoot.
Jason trike alleen bewaert.
Medea doolde in vreemder aert:
Nyemant en konde vernemen dat,
Waer sy was off waer si sat.
So langhe was Jason alleen,
Dat sijn lant al ghemeen
Wouden dat hi hilic dade,
So dat hi by sijns lants rade
Nam een wijff, heet Creusa.
Hoer vader was, als ic versta,
Die rijcke coninc grote Creoen.
Hij dede rijckelike bruloft doen,
Als wael bethaemt sulken heer.
L. Fol. CCII. v. Die maer ghinc thant wyde ende veer,
Dat Yason hadde een wijff ghenomen.
Medea heeftet oick vernomen.
Si wart onvroet in haren sinne,
Om dat Jason alrede hoir minne
Hadde vergheten ende ghewandelt:
Hoer docht, si qualic was ghehandelt
Ende meynde, sy woude oick voert an

Vs. 522. den hof. 529. allene. 535. Woude. 537. hiet. 539. die grote Geroen. 540. rijclijck. 541. betaemde. 542. Die mare te hant ghincg. 547. verwandelt. 548. dat zij.

Tquaetste doen dat si can.
Twee kinder hadsi ghecreghen
Van Yason, den vromen deghen:
Die sloech si doot beyde gader
In schennisse vanden vader:
Sij at ende dranck der kinder bloet
H. Fol. LII. v. a. Ende wort rasende ende verwoet.
Doch maecte sy na horen sinne
Een hemde, dat si der coninghinne
Zende, ende doe sijt aendede
Verbrande si te hant opter stede.
Dus heeft Medea him gheloont,
Dat hi hoer dus hadde ghehoont
Ende ghedaen alsulken hinder.
Daer om verloes hi wijff ende kinder,
Ende Medea, dat verstaet,
Wort oic gheloont van hoirre daet,
Dat sy dede die maechden slaen
L. Fol. CCIII. r. Horen vader doot op goeden waen.
Mer Creusa die quam qualick toe
In desen saken, ic seg u hoe,
Want si en wiste cleyn noch groot
Dat Jason hadde een beddenoet;
Mer trouwen, salment te rechte meten,
So was si dat sculdich te weten,
Also hier voer ghescreven staet
Int eerste boeck, daermen verslaet,
Hoe men naerstelic sal versoucken

Vs. 551. hadde si. 553. Die. 560. optie. 562. Om dat. 564. Hi verloes w. ende k. 566. van *ontbr.* 567. die maechden dede. 568. in goeden waen. 569. die *ontbr.* 570. dese. 571. cl. of gr. 572. beddeghenoet. 573. trouwen *ontbr.* 574. dat oic sc. 577. aernstelic.

Des mans ghestant in allen hoecken,
Eermen anden dans sal gaen.
Heeft sy daer om niet misdaen
Om dat si daer off niet en wist,
Si en heeft ymmer niet ghemist
Si en heeft eens anders wives man
Ghenomen; daer misdede sy an.
Die menighe gaet mit sienden oghen
Daer hi ongheval moet doghen.
Wyen wil hi die schulde gheven,
Dan sijns selfs ghecke leven?
Had hi wijslic sijn bedacht,
Hi had hem voerden val ghewacht.

L. Fol. CCIII. v.

Een man, die is also verdult,
Dat hi een goet wijff sonder schult
Van him yaecht, die him is echt,
Ende haelt een ander int gherecht
Daer sijn wijff te sitten plach,
Die heeft gheleeft sijn eren dach.
Als hi so openbaerlic sit
In overspele, al vol [*l.* vul] besmit,

Vs. 578. Eens mans. 583. Si en hadde. 588. selves. 589. Hadde hi w. hem b. 590. Hi hadde hem. *Na vs. 590 de volgende acht regels, die in H. ontbreken:*

Dus brenghet een tander in.
Doe Jason greep alsulcken zin,
Dat hi zijn wijff so varen liet
Ende om een ander omme siet,
Doe en wast wonder noch vreemde,
Dat hoir Medea maecte theemde,
Dair zij qualic mede voer:
Want wrake hoirt tot sulcker voer.

598. In overspul al ombesmit.

Ende weyghert die trouwe sinen wive,
Die hi zwoer by sinen live,
H. Fol. LII. v. b. So is hy ymmer openbaerlic
Gheschent wittelic ende waerlic.
Alle goede eerbaer man
Sullen sijnre ontberen dan,
Van gheenre zaken en salmen prisen,
Hij en sal mit recht gheen vonnisse wisen
Noch tughen over ghene zake.
Desen man ic bloedelic lake;
Veel meer een wijff, die horen man
Verdrijft ende haelt enen anderen an.
I. Fol. CCIV. r. Dat en machmen nerghent toghen.
Doch moetmen veel by wilen doghen:
Wes doch heymelic wert ghesondicht
Ende den luden onghekondicht
Ende houdent samelic verholen
Als sy ymmer sullen dolen,
Daer is doch te lijden mede.
Het is, God betert! veel een zede,
Dat die mannen doen bij tijden
Dat hoir wiven niet gaerne en lijden:
Doch houden sijt gaerne uuten oghen
Alssy heymelicste moghen.
Trouwen in sulck aenstoken
En wort die echtscap niet ghebroken.
Menich man een vruntkijn heeft,
Daer hy mede in vroechden leeft,

Vs. 605. Doir ghene sake. 606. rechte gheen vonnis. 607. enighe sake. 608. Dese. 609. hoir. 610. een ander. 615. scamelijck. 621. houdent. 623. aenstoten.

Die nochtan sinen wive gont
Voir alle dat levet inder stont.
Soe is noch menich eerbair heelt,
Die enen goeden wive beveelt
Sijn lijff, hert, moet ende sinne
In reynre doechdentliker minne
Ende woude niet om die werelt al
Dat hoir eer creghe misval,
Dan dat hise gaerne siet
Ende lieflic tot hoir gonsten vlyet.
L. Fol. CCIV. v. Sinen wive en gont hi niet te min.
Hadsy soe redeliken sin,
Dat sy guetlic woude mercken
Ende liet die eerlicke wercken
Bliven onberucht van monde,
Daer sy harde grote sonde
An doen, als(*) sy anders segghen
H. Fol. LIII. r. a. Dan die waerheit mach belegghen.
Mer menich is so boes van aerde,
Si en liets niet om dusent paerde
Si en soude segghen dat hoir ghenoecht,
Weder het wael off qualiken vuecht.
Hoir donckt oec in hoers selfs moet,
Dat si daer an niet misdoet,
Dat si den goeden stelt sijn eer
Ende nye en creech ter zwacheit gheer.

Vs. 631. S. l. zijn h. zijn m. zijn s. 633. Ende en woude. 634. ere: 635. dat *ontbr.* 639. Dat zij dat g. 647. ghenoechde. 648. qualic voechde. 649. selves. 650. niet en misdoet. 651 *en* 652. Die nye en creech ter zwacheyt ghere Dat si den goeden steelt sijn ere.

(*) *Het HS. heeft dit woord tweemaal.*

Laet [dat] een man bij wilen doet
Gode te eren in sinen moet
Ende denct om ghene ydel dinghen
Dan dat in doechden te volbringhen,
Si sal dat wenden na horen staet
Ende maken daer off een ghecke daet:
Want wes den man ghenoechlic deynct,
Daer aff hoir ghenoechte creynct.
Alsoe voer David, die heylighe man,
Dair ic u wat wil segghen van.
Het gheviel op enen pas,
Dat die heilighe Gods arke was
Tot Aminadaps inden hove,
Diese daer hielt in groten love,
So dat David ende mit hem
Alle die van Jherusalem
Om die arke toghen uut,
Diese mit sanghe ende gheluut
Binnen Jherusalem hebben ghebracht.
David dede dair toe sijn macht,
Dat alle die paepschip vander stede
Grote devocie daer toe dede.
Hy toech uut sijn overste cleyt
Van ynnentliker oetmoedicheit,
Om die ander exempel te gheven
Dat sy so oick souden leven,
Alsoe hi daer een coninc was.
Deen die sanck ende dander las

653. Ja dat een man. 655. Ende en denct o. gh. ydele d. 656. iden. 659. die man ghenuechelic. *Voor vs.* 663, *als opschr.* Van ende Micol. — III. 670. ende mit gheluut. 678. oeck so. 680. n d. s. die ander las.

Gode te love ende te eren,
Dat hi die arke dede keren.
Barsbiens ghinc die coninc groot
Ende in linnen clederen bloot
H. Fol. LIIII. r. b. Speelde hi voer dat heylichdoem
Mitter harpe ende andere zom.
Als die arcke die stat ghenaect,
Sach sijn wijff, dat hi so naect
Ende vrolick voerder casse ghinc.
Hoir vader die was Saul, die coninc,
Ende sy was Nycol gheheten.
Daer sy in een veynster was gheseten,
L. Fol. CCVI. r. Scimpte si van verren dair mede
Om dat hi die devocie dede
Ende meynde slechs dat hi so speelde
Van ghecker minnentliker weelde.
Doe die arcke was gheset
Inden tempel, nader wet,
Ende David quam ten pallais in,
Sprac si uut enen wreden sin:
»Hoe gloriose ende hoe fijn
Heeft die coninc huden ghesijn,
Doe hi al naect ghinc spelen
Baersbiens ende bloter kelen,
Dat him die maechden mochten sien
Ende tot sijnre lieften vlyen!
Hoe ghenoechlic maecte hi hem
Den vrouwen van Jherusalem!"

Vs. 681. loven. 683. Berbiens. 684. cleder. 686. ander. 689. Ende so vr. 690. H. vader was. 693. Scimpede. 700. Si sprac. 701. glorioes. 704. Bervoet.

Ay hoert die valsche, nydighe woerde,
Die David daer van Nycol hoerde.
Hoer vader had in sinen gheest
Davids vyant altoes gheweest:
Des droech sy hem altoes enen stillen nijt.
David sprac mit eernsten vlijt:
» Du hebs uut dinen bosen moede
Mi ghestraft om talechte goede
Ende hoe du dunckes in sinen sin,
So spreecstu loghen meer noch min;
L. Fol. CCVI. v. Mer die maechden, die ic huden
Ghefestieert hebbe voerden luden,
Die sal ic noch veel hogher eren
Ende du suls mijnre feest ontberen,
Du suls sonder vruchte sterven
Ende Gode ghene kinder erven."
Fol. II. v. a. Wat heeft hoir nu gheholpen dat,
Dat sy dat quade tonghenblat
Onredelic roerde opten man?
Seker si sijn daer qualic an
Ende doncken my gheckelic beraden,
Die hem selven soe beschaden
Ende allen vrede van hem trecken,
Als sy den man in toerne verwecken,
Dien sy sculdich sijn te wijcken,
Willen sy ymmer hem gheliken.
Dat doet ymmer die bose gheest,

Vs. 711. hadde. 713. altoes *ontbr.* een stille. 714. aernste. 715. hebste — monde. 716. M. gh. uut quaden gronde. 717. dencste. 720. Ghefeestiert h. voir die l. 721. noch wel h. 722. selste. 723. Du selste s. vrucht oec st. 724. gheen. 727. op hoir man. 729. sijn beraden. 731. Ende alle vr. hem ontrecken. 732. Die horen man in toirn v.

Diese daer in starcket meest,
Om dat si Gode vertoernen sullen.
Wat sijn beter brieff of bullen,
Dan dat die Overste selve sprack
Doe Yeve sijn ghebode brack?
Hij sprac: » Du selte altoes sijn
Onder den man in diensteliken schijn.
Du selte him oetmoedelic eren:
Want hi sal dijn lijff beheren."
L. Fol. CCVIII. r. Elck mercke dese hoghe saken,
Off sy God niet lueghenaer maken
Soe wanneer sy hier boven gaen.
Ende die dat doet, wat hoerter aen?
Verbuert hi niet, dat hout my vreemde.
So comen sy sommighe sonder scheemde
Ende roepen lude dan:
» En verboert hi niet, die man
Die sinen gueden wive misdoet?"
Misdoen dat hevet menighen moet.
Tskeysers rechten segghen stijff:
» Dat een man sloeghe sijn wijff
Doot off dat hise verleemde,
So waert rechte ende beteemde,
Datmen tlijff mitten live betale;
Mer die leemte machmen wale
Betalen mit alsulken lede
Off ghelt daer voir na slants zede."
Waert oick dat hi van hoer scheyde

Vs. 738. brieve ende b. 742. dienstelic. 744. sijn lijff begheren. 746. en maken. 748. E. wie d. d. wes hoirter aen. 749. dat heeft. 753. wijf. 754. dat *ontbr.* 755. Keysers. 759. lijff m. l. 762. tghelt.

Sonder recht, mit onbescheyde
Ende een ander openbaerlic
By hem sette, ic seg u waerlic,
Dat hy ewelic is gheschant,
Waer hi keert in enich lant
Ende men machen mit rechte wael
Fol. II. v. b. Dwinghen dat hise weder hael.
L. Fol. CCVII. v. Wil hi him ghetroesten der schande,
Hi machse slaen over alle hande,
Sonder bruecke teghen den heer;
Mer hi verliest der werlt eer
Ende wye dat doet, ic segghe u dat mede,
Dat is een boef in alle sijn lede
Ende alle guede eerbaer man
Souden hem billijcx scuwen dan.
Anders en can des mannes lijff
Niet bruekich worden teghen twijff.
Wes hi doet moet hoer ghenoeghen.
Willen sijt ymmer anders vueghen
Dant God selver heeft gheset,
Soe moeten sy bij wilen let
Ende grote onghevueghe lijden,
Als gheviel in ouden tijden,
L. Fol. CCVIII. r. Doe Asswerus, die grote heer,
Den hoff hilt mit rijcker eer
Buten Nynyve, die grote stat.
Hi was coninc, verstaet dat,
Over hondert ende twintich lande.

Va. 765. Ende dan een. 766. settet. 771. Mer wil hi hem troenten die sc. 773. broken. 774. den werlt. 775. u dat *ontbr.* 778. billicx. 784. So moeten dan b. w. l. 785. groet onghevoech. *Voor vs.* 787, *als opschr.* Van Assuerus ende van Hester. — IIII. 788. mit groter eer.

L. Fol. CCVIII. v. Sijn have was groot ende menigherhande.
Enen wijngaert had hi maken doen
Van goude, gheamelgeert groen,
Ende van costeliken dinghen
Dede hi tvelt al omme ringhen.
Gulden laken, van rijcker cost,
Hinghen daer in schoonre lost
Op dat velt, dat zeer was groot,
Also die coninc dat gheboot.
Dit hoff gheduyrde hondert daghe,
Ende wort rijcker alle slaghe.
Int leste vielt op enen dach,
Datmen den coninc vrolic sach
Ende hadde redelic wael ghedroncken,
Soe dat alle oetmoet was ghesoncken
Ende gheerde die vrouwen te besien.
Daer wort om ghesent mittien
Aldaer die coninghinne was
Mit horen vrouwen op enen pas,
Dat sy quamen rechtevoirt
Mit den vrouwe van hogher boert
Bijden coninc in sijn hoff
Om him te doen der vroechden loff,
H. Fol. LIV. r. a. Want hi dat gheerde in sinen sin.
Vasti heete die coninghinne
Ende was hoveerdich van moede.
L. Fol. CCIX. r. Si sprac: »Tvergae te goede
Ofte quade, hoe dat sij,

Vs. 796. Dede hi tfolc al omme bringhen. 801. Dien hof. 803. E. w. scoenre a. sl. 804. die c. 806. alle *ontbr.* onmoet. 807. te sien. 809. Daer. 810. op een pas. 811. quame. 812. Mitten vrouwen v. h. gheboert. 814. Mit hem. 816. hiet. 818. het verga.

Ic en comer niet," sprac Vasti.
» Die coninc doe mit sinen mannen,
Wy vrouwen willen tsamen spannen,
Ic en heb aldair te schaffen niet."
Die bode aldus van dane schiet
Ende seyde den coninc dese antwoirde.
Doe dat die coninc hoerde,
Dat Vasti sijn ghebot versmade,
Riep hi alle sijn vorsten te rade
Ende gaf him te kennen dit,
Dat sijn wijff sijn ghebot versit,
Wes daer een rechte off soude wesen?
Si ghingen alle te rade mit desen
Ende overdroeghen mit gheraem,
Datmen haer die crone naem
Ende maecte een ander coninghinne,
Want sy, na hoer alre sinne,
Des conincx bedde hadde verboert,
Om dat syen hadde verstoert
Ende sijn ghebot versmaet.
Die coninc volchde horen raet.
Vasti most die crone begheven
Ende wort der goeder Hester ghegheven.
L. Fol. CIX. v. Dus most sy ontghelden das,
Dat sy overhorich was.
Dit was een die meeste vrouwe,
Die leefde inder werlt schouwe.
Dat die coninc woude voeghen,

Vs. 821. Tot sconincx hove m. s. m. 823. hebbe. 824. D. b. doe van danen sch. 826. D. d. die grote heer verhoerde. 828. sijn vorsten al. 831. recht. 834. Datmen Vasti. 836. heirre. 840. Desen raet. 841. croen. 842. die goede. 847. Hoe dattet d. c. w. ghevoeghen.

Daer liet haer Hester mede ghenoeghen.
Dus bleef sy hoechlic gheeert
Ende in groten love ghemeert,
So dat die heylighe scrifture
Van hoir scrivet schone figure.
Die ander in ellenden bleeff,
Om dat sy mit onwaerde keeff
Ende horen heer wort verbolghen,
Dien sy schuldich was te volghen.

Goede wive, die schaemte draghen,
Sullen horen mannen behaghen
In allen zaken die hi bouwet.
Ist dat sy him ontruwet
H. Fol. LIV. r. b. Dat hi zondicht off misdoet,
Selve hi dat beteren moet
Mitten live off mitter ziele;
Mer dat sy veel stiet hoer hiele
Off haer hersen daer om ghinc breken,
Daer en kan sijs niet bi wreken.
Hi en is hoer gheen beteringhe
Sculdich van alsulke dinghen;
L. Fol. CCX. r. Mer voer Gode, gheloift my des,
Sijn sonde so veel meerre es,
Als hi min heeft vander schande
Hier neder inden eertschen lande;
Mer doet si anders yet dan wael,
Des moetsi voer him staen te tael.

Vs. 849. Daer om bl. 852. scrijft die schoen f. 853. starff. 854. onwaerden warff. 855. Dat hoir heer. 858. man. 860. ombetrouwet. 866. niet mede wr. 868. alsulken dinghe. 873. anders niet d. w.

Laet u dit gheen wonder dencken:
Ic soude so node vrouwen crencken
In horen recht, als anders yemant,
Want ic weet wel, ten is nyemant
In mijnre aert op enighen hoff,
Die die vrouwen so groot loff
Heeft ghesproken, als ic doe;
Mer ic ga der reden toe
Ende spreke rechtveerdighe woert,
Wiese gaerne off node hoert.
Oick so en wert hier niet ghehindert
Der vrouwen staet, noch eer ghemindert,
Al leert men hem den rechten ganck,
Hoe si in hoirs mannes dwanck
Wael ende eerlic sullen leven
Ende alle wederstant begheven,
Daer sien mede vertoernen mochten,
So si hem sculdich sijn te vruchten.
Thobyas, die heilighe oude,
Die sijn dochter uut gheven soude,
Doe sy te varen was bereyt
Mit horen man, in dat ghescheyt
Sprac hi hoer toe in goeder leeren:
» Du zulte dinen zwaghers eren,
Dinen man salstu in lieften sien
Ende oetmoedelic ontsien,
Tghesinde zulstu guetelic
Regieren en[de] naernstelick

Vs. 876. die vrouwen. 880. Die den. 883. woirde. 884. hoirde. 886. of eer gh. 897. mit g. l. 898. dijn. 900. Ende hem o. o. 901. Tghesinne.

Sulstu huus ende hof bewaren,
Ende di selven alle dijn jaren
Sulstu so eerlick bewisen,
H. Fol. LIV. v. a. Datti nyemant en mach misprisen."
Dit is tleven der gueder wiven,
Die him ter eren laten scriven:
Doch ic en twivels niet een stro,
Die goede wiven en doen also,
Die sijn van goeder edelre aert
Ende ringhen nader eren gaert;
Mar dese quade helle teven,
Die om gheenre schande en gheven
(Mit oirlove allen gueden wiven
Dat ic hier aff aldus scrive)
Ende d[i]e huusbacken tubben,
Die taertssche goet te samen scrubben
Ende altoes hebben die handen vet,
Dese houdent voir hoir wet,
L. Fol. CCXI. r. Dat si altoes den schamelen man
Mit quaden woerden legghen an,
Off ander wiven van quaden name,
Die verloren hebben die schame
Vallen altijt op hoir schelden,
Ende dat sy selve souden ontghelden
Dat tijden sy den armen ezel.
Hi zwijcht, hi duuct als een wezel
Ende soude gaerne in vreden curen;
Mer ten mach him niet ghebueren.

Va. 905. Selstu oic di eerlic b. 907. Dat ist l. 908. eer. 910. en *ontbr.* 915. alre goeder. 916. aldus hier of. 917. E. dese. 918. tsamen grobben. 920. voer een wet. 923. Of andere wive mit quade n. 928. hi dunct.

Wandert hi mit goeden ghesellen,
Altoes sullen sy hem quellen:
Gaen die mannen ter taveerne,
So volghen sy bij wijlen gaerne
Ende meynen, dat hi ymmer sal
Hoirre beyder guet verteren al.
Bij wilen doen si daer een spronck,
Om te hebben een gueden dronck,
So segghen si: »God houde u, heren!"
Sitten sy dan wat lang ende teren,
Soe en willen sy van dane niet scheiden,
Die mannen en moetense thuuswart leyden.
Is dan die man bij wijlen verbuyst,
Soe neemt Ermegaert haer vuyst
Ende leytse hem in beyde sijn oghen.
So seit Claes: »Dit moet ic doghen,
Fol. XI. v. Dit wijff en schaemt haer niet [e]en twinck."
Is dit niet wail een eerlic dinck?
Ghi, eerbaer vrouwen, nu besiet,
Fol. XII. r. b. Ten hoirt tot uwer oerden niet.
Wildi oick volghen sulken wiven,
So laet u uuter schaemte scriven;
Mer des moet ymmer God voerhoeden!
Pijnt u altoes mitten goeden
Goede wercken te bestaen
Ende uwer niste niet af te gaen
Ende wilt uwen sinnen emmer keren

Vs. 933. Altijt. 933. in die t. 934. si hem. 935. E. m. ymmer dat si al. 936. Alle zijn goet verteren sal. 938. enen. 940. si te langhe. 941. daen. 943. Die man die moetse. 945. leyten. 948. dat — eermaer. 949. Gh. e. v.l t b. 951. sulke. 952. u van scaemte. 956. uwer suster. 957. u sinnen.

Tot schaemt, tot doechden ende tot eren
Ende vuecht u tot uwes mannes wille.
Is hi vertoernt op enighen til,
So suldi hem sachtmoedich maken
Mit gueden ende soeten saken,
Als Hester mit Asswerus dede
Ende Barsabee mit David mede.
Dese leefden also wael,
Dat waer te scriven wonders tael,
Soe conden sy die mannen eren.
Nochtan hadde elck van desen heren
Hondert off twee hondert wive,
Altoes bereyt te haren live.
Die heylighe Jacob hadde wiven twee
Ende twe ander, dat was mee
L. Fol. CCXII. r. Ende waren in enen huze al:
Sij leefden vredelic sonder gheschal.
Die goede Rebecca, die was out,
Heeft hairs selfs maghet versout,
Dat sy bij Ysac wan een kint,
Doe hi van ouderdoem was blint.
Die vrouwen en hebbens ghene scande,
Dat sy hoer mannen goederhande
Ende onderdanich hebben gheweest.
Si deden so, datmenre off leest
Ende noch doen sal also langhe
Als die planeten gaen hoer ghanghe.
Ic hebse dicke horen prisen,

Vs. 958. T. scaemte t. doechde. 959. u mannes. 960. enighe. 962. Mit goeden woirden mit goeden saken. 966. wonder. 967. den m. 972. andere. 983. sel so langhe.

Die horen mannen ere bewisen
Ende him ontsien in redelicheit;
Mar die horen mannen toern en[de] leyt
Hebben ghedaen mit weder stribben
Ende over him lieghen ende dribben,
Daer off en hoirdic nye, in twaren,
Datmense prijsde van enen hare.
Dit willen wy legghen onder die voet.
Fol. I. a. Goede wiven sijn altoes guet
Ende bewisen gaerne hoir doechden
In goeden wercken ende in vroechden,
Fol. II. v. Alsser vele hebben ghedaen.
Van sommighe sal ic u hier verslaen.

Fol. III. r. Hier voermaels waren .II. ghebroeder
Van enen vader ende ene moeder.
Danaus die outste heyt
Ende, also die geeste seit,
Soe had hi vijftich dochteren die.
Die jonxste had, als ic besie,
Vijftich sonen, groot ghenoech.
Egistus hi den name droech (*).
Dese twee waren malcanderen hadt
Ende hadden langhe crijch ghehadt.
Om langhe vielt, dat si te samen
Vriendelic elc bij anderen quamen,

Fa. 986. Ende haren man eer b. 995. doechde. 996. wercke — oechde. 997. veel. 998. sommighen. *Voor vs.* 999, *als opschr.* a Dadamus ende Egistus. — V. 1000. eenre — eenre. 1001. Dadas. 1007. malcander. 1009. Om lanc so vielt.

*) *Lezing van* L. *In* H. *staat:* Egistus die name droech.

Om van soenliken saken
Broederlike woerden te maken.
Dit was in Danaus hoff,
Dat sire woerden maecten off.
Si overdroeghen int gheraem,
Dat elke neve sijn nichte naem
Ende mit sulken hilic
Maecten sy alle dinghen ghelijc.
Men reyde daer ter bruloft voert,
Alst tot sulker feeste behoert.
L. Fol. CCXIII v. Nu hoert wat Danaus beval
Sinen vijftich dochteren al
Op haer lijff, dat elc soude
Horen man mit herten boude
Dootslaen totter eerster nacht,
Als hi in slape waer ghelacht.
Elker heeft hi enen bile ghegheven,
Daer sy hem mede sullen nemen tleven,
Ende wye des vaders opset brake,
Daer over soude gaen die wrake,
Want hi woudse selve doden,
Wairt dat si braken sijn ghebode.
Des nachts, als sy te bedde quamen
Ende sy ghevrolict hadden tsamen,
So dat den mannen slapens lust,
Volbrochten si hoirs vaders kust
Ende elke dochter sloech ter doot
H. Fol. LV. r. b. Horen ooms zoon ende beddeghenoot,

Vs. 1015. mit gh. 1018. dinc. 1020. Als — feest. 1025. D. ter e. n. 1027. een bijl. 1028. sal. 1031. woudese. 1032. gheboden. 1035. S. d. hem sl. l. 1036. des vaders lust. 1037. sloech daer doet. 1038. Hoirs — beddenoet.

Sonder alleen die waerde, goede
Ypermestra van edelen moede,
Die horen man al heeft gheseit
Hoirs vaders wille ende heymelicheit:
Want sy waechde liever tlijff,
Dan sy altoes een boes wijff
Heten soude hoir leven lanck.
L. Fol. CCXIV. r. Dus verdiende sy den danck
Ende waernde horen man te voren,
Dat sijn lijff bleeff onverloren
Ende hoir lijff in sdodes pande
Onder hoirs vaders vrienden hande.
Hynus, Ypermestren man,
Mit grote yle hi dane ran
Ende toech in een vreemde rijck,
Daer bleeff hi wonen ewelick.
Sijn wijff had hi gaerne ghehadt;
Mer si en mocht niet uuter stadt:
Want omtrent der midder nacht
So heeft Danaus daer op ghewacht
Ende ghinc tot allen dochteren aen
Off sy alle hoer dinck hadden ghedaen.
Doe vant hijt al omme bewaert;
Mer Ypermestra, van goeder aert,
Heeft hoirs vaders bot ghebroken.
Die vader heeft tot haer ghesproken:
» Hebstu liever dijns mannes lijff
Dan dijns selves, onsalich wijff,

Vs. 1039. allene. 1042. wil. 1043. waghede. 1047. warende. 1049. E. h. l. settede in dodes p. 1050. O. h. v. wrede hande. 1051. Ypermestra en man. 1052. M. groten ylen van danen ran. 1055. hadde. 1060. Of s. h. d. al h. gh. 1063. ghebot.

Om enen nacht van corter feest,
Die du by hem hebste gheweest?"
Si sprac: »Lieve vader mijn,
Doe mijn lijff was worden sijn
L. Fol. CCXIV. v. Ende ghi my hem hadt ghegheven,
Doe most ic sijnre liefte pleghen:
Wanttet doe al ghelike was.
Hy is daer henen sijnre gas.
Ic heb him sijn lijff ghebaet.
Had ict ghelaten, dat waer quaet.
Eer ic him noch hadde ghedoot,
So bin ic noch liever inder noot.
Wes ghi wilt, dat doet mit my,
Ic bin my liever doot dan hi.
Niet meer en weet ic u te segghen."
H. Fol. LV. v. a. Hi lietse in enen kercker legghen,
Hi deedse quellen totter doot,
Om dat sy liet dat hi gheboot.
Dat was een edel salighe vrouwe,
Die hoer man alsulke trouwe
Bewijsde ende wiste wel te voren,
Dat hoir lijff most sijn verloren.
Ic hope seker datmen nu
Wel vinden souden sulke tru
Onder die goede eerbair wiven,
Die him gaerne lieten ontliven
Om die liefte van horen man.
Daer en steect gheen twifel an.

Vs. 1067. eenre. 1072. sijnre lieften leven. 1077. had. 1078. noch *ontbr.* in deser noet. 1079. mit *ontbr.* 1083. Ende deedse. 1085. edele. 1086. haren. 1087. wist. 1090. soude. 1094 staet.

fol. xv. In Achayen was wijlneer
Een ridder machtich, een edel heer,
Die sinnich was ende wel ghedaen
Ende was gheheten Orphaen.
Sijn lant was wijt ende groot
fol. xv. Ende hi en hadde gheen beddenoot,
Die him sijn dinghen halp besorghen.
Sijn rade quamen alle morghen
Ende rieden him tallen tijden,
Dat hi uut soude doen rijden
Al omme soecken om een wijff,
Die nutte waer voer sheren lijff.
Nu plach die vorste tallen daghen,
Als hi inden velde reet jaghen,
Te riden voer eens mannes duer.
Daer sach hi altoes sitten vuer
Een schone maghet van goeder zede,
Die alle hoirs vaders dinghen dede.
Hij was van sinen wive verloost
Ende die dochter was alle sijn troost.
Arlamoen was svadérs name.
Die dochter was hem zeer bequame,
Si was simpel ende saftmoedich,
So rechte dueghent ende oetmoedich,
Dat alle die stat van horen zaken
Goede woerden plach te maken.
Sy was gheheten Lympiose.

Voor vs. 1095, *als opschr.* Van Orphaen ende die guede Limpiose. — VI. Vs. 1095. In Athene w. wylen eer. 1096. Een rijck machtich edel h. 1097. Sinnich wijs ende w. gh. 1103. talle. 1105. besoecken. 1106. ware. 1110. Daer plach altoes te s. v. 1112. al. 1113. verlost. 1114. al. 1117. so simpel. 1118. So goedertieren ende o. 1120. woirde plaghen.

Sy bloeyde in doechden als een rose.
Had si niet guet gheweest van zeden,
Si en haddet nymmermeer gheleden,
L. Fol. CCXVI. r. Dat sij leet, als ghi sult horen.
Dese vorste hoech gheboren
H. Fol. LV. v. b. Dochte dick in sinen moet,
Dat sulken wijff him waer goet,
Die wijs waer ende goederhande,
Want dat ghinghe voer sinen lande.
Hij prijsde duecht voer die gheboerte
Ende soeticheit voer hoghe woerde.
Hi leyde horen vader an,
Die was een schamel eerbair man,
Van cleynen guede ende wail ghemint.
Hi sprac: »Vrient, du hebste een kint,
Lympiose, die guede maecht,
Die minen sinnen soe behaecht,
Dat icse wil by minen live
Hebben tot enen echten wive.''
Arlamoen sprac: »Lieve heer,
Nu misdoedi alte zeer,
Dat ghi schimpens dus bestaet
Mit uwen armen ondersaet.''
Orphaen sprack: »Zwijch, Arlamoen!
Dat ic segghe dat wil ic doen,
Het es my eernst ende gheen schimp.''
Die vader sprack in goeder ghelimp:
»Heer, wat ghi wilt dat sy.

Vs. 1122. ghelijc een rose. 1124. hadde. 1130. sine. 1134. eerbair seamel. 1135. mer w. gh. 1138. D. m. s. wel behaecht. 1140. gheechten. 1142. misdoedi mi. 1143. sch. des b. 1145. O. spr. tot A. 1146. Swijcht, dat ic. 1147. my *ontbr.*

Fol. CXVI. Tghenuecht mijn dochter ende my.
Wy sijn onder u gheseten:
Ghi moecht ghebieden ende heten."
Die heer deedse bij him comen
Ende heeftse tenen wive ghenomen.
Hi besliepse naden zede
Mit hogher bruloft inder stede.
Schone cleder ende dier ghelijck
Dede hij hoer maken costelijck.
Hi creech daer schone kinder by;
Mar rechte voert soe dede hi
Die kinder vander moeder bringhen,
Om dat si niet soude singhen
Noch vreuchde mitten kinder driven.
Si mosten oick al van hoir bliven
So verre, dat si niet en konde
Hoer kinder sien in enighen stonde.
Dit was die eerste vremdicheit.
Daer na heeft hij tot haer gheseit:
» Lympiose, lieve wijff,
Ghi weet wel dat u selves lijff
En is niet weerdich dese eer:
Laet die costelicheit voert meer:
H. Fol. LVI. r. 2. Ghi moet u simpeliken cleden
Ende helpen alle dinck bereden
So wes hier inden hove valt."
L. Fol. CCXVII. r. Die goede vrou was soe ghestalt

Vs. 1150. mijnre. 1153. here. 1154. E. heeftse te w. gh. 1155. Hi behieltse nader zede. 1156. Ende hielt br. 1160. so *ontbr.* 1162. niet en soude. 1163. kinderen. 1164. al *ontbr.* 1166. ghesien tot enigher st. 1170. selfs. 1172. Die c. die laet v. m. 1176. Die vrouwe die was ghestalt.

Ende so oetmoedich end[e] soe vol doechde,
Dattet hoir wail ghenuechde
Wes hair hoir heer ghebieden woude.
Si quam altoes alst wesen soude,
Wast int brouwen oft in tbacken,
Si maectet deech, sy nayde sacken,
Inder koken sorchde sy mede
Datmen alle dinck wael dede.
Dair na sprack hoir die heer toe
Ende seyde hoer selve, hoe
Dat sy niet langher en mochte sijn
Vrouwe in alsulken schijn.
Sijn rade haddent also bewaert,
Dat hij een wijff van hogher aert
Tot sinen hove halen soude,
Die sijn beddenoot wesen soude,
Des sijn lant mocht hebben eer.
Lympiose seyde: »Wel lieve heer,
Ic hope dat ic so hebbe ghedaen,
Dat ic danck hebbe begaen
Aen allen uwen onderzaten,
Sijn si groot off cleyn ghehaeten;
Mer dat weet ic wail daer by,
Dat ics waerdich niet en sy
Te wesen u gheechte wijff:
L. Fol. CCXVII. v. Want u vorstelike lijff
Is waerdich veel hogher zaken,
Ende hoe dat ghijt wilt mit mi maken,

Vs. 1177. E. s. o. van doechde. 1178. Dattet hoir altemael gh. 1179. hoir *ontbr.* 1181. W. in br. wast in backen. 1182. maecte. 1185. here. 1189. hadden. 1191. woude. 1194. L. sprac. 1196. dancke. 1198. Sijn sij cleyn of groet ghehaten. 1204. mit mi wilt.

Dat ghenuecht my lude ende stille."
Die heer sprac: »Tis mijn wille,
Dat ghi die cameren op reydet
Ende alle dinghen wael beleydet
Teghen dat mijn wijff sal comen
Ende sy heeft u aenghenomen,
Dat ghi bij hoir sult moghen sijn
Een dienster in joncfrouwen schijn.
Diendi wael ende sydi tru,
So sal si wael lonen u."
Si sprac: »Heer," in soeter tael,
»Trouwen, dat ghenoecht my wael.
Wyen ghi wilt dat ic dien,
H. Fol. LVI. r. b. Tis recht dat ic my daer toe lien.
Ic wil dat sonder twifel, heer,
Gaerne doen mit goeder gheer.
Op dat ic bij u bliven mach,
Willic hoer doen, nacht ende dach,
Alle dat mijn vrou begaert,
Want si is seker des wel waert."
Limpiose ghinc van dan
Ende dede groeve cleder an.
Si ghinc sonder groot gheschal
L. Fol. CCXVIII. r. Ende bereyde die cameren al
Teghen die coomste vander bruyt.
Van vroechden was daer groot gheluyt.
Men reyde disch, laken ende dwalen.
Si reden om die bruut te halen,
Die chierlic binnen wart ghebracht.

Vs. 1206. het is. 1208. dineg. 1212. Ende dienster inder j. sch. 1217. Wie. 1220. mit groten gheer. 1223. vrouwe. 1224. dat wel waert.

Die heer sloecher op groten acht
Ende ruynde een luttel mit haer.
Doe Lympiose quam aldair
Ende woude der vrouwen eeren,
Sprack die vrouwe voer alden heren:
» Moeder, ghi sult sitten hier
Ende ic sal u dienen schier."
Doe wort die guede Limpyose
Root van schaemten als een rose
Ende die heer sprac hoer toe:
» Limpyose, nu weet ic hoe
Ghi sijt ghesint ende bin des vroet,
Dat ghi sijt schamel, wijs ende (*) goet.
Ic hebbe gheproeft u wijflic schijn.
Dit is u dochter ende die mijn.
Doe weder u cleder ane:
Alle dit lant sal u sijn onderdane.
Ghi sijt doeghendich ende rechtveerdich,
Ghi sijt alre eren waerdich.
En gheer nymmermeer gheen ander
L. Fol. CCXVIII. v. Wijff, waer dat ic hene wander."
Dit wan Lympiose, die goede,
Mit verdrach ende mit simpelen moede
Ende mit onderdanigher doecht,
Dat si hoechlijc bleeff verhoecht.

Vs. 1237. E. w. sconincs vrouwe eren. 1238. Doe sprac die vrou. 1247. hebbe. 1248. Dat. 1249. Doet. 1250. sal an u staen. 1251. doghende. 1253. Ic en gheer. 1254. wander. 1255. Dat. 1256. mit *ontbr.*

(*) *Tusschen* ende *en* goet *staat nog het woord* vroet, *dat de afschrijver daar verkeerd heeft geplaatst en vergeten door te halen.*

Had si ghetoicht onwaerdicheit,
Boesheit ende onwillicheit
Ende hadde willen wederstaen
Die bode die hi hadde ghedaen,
So had hise te mael begheven
H. Fol. LVI. v. a. Ende hadse slechs te mael verdreven.
Mit duechden machmen bet verwinnen,
Dan mit quade woerden te spinnen.

Wat schaet goede woerden ghegheven,
Die doen in gueden rusten leven
Ende groet ghewin in bringhen
In allen wereltliken dinghen?
Si en costen doch niet veel te soeken
Ende maken vrede in allen hoeken.
Ende wat baet een haestelic woert,
Dat een yghelic mensche node hoirt
Ende daermen ghene dinghen en mach
Mede beteren op enighen dach,
Mer alle man worter bij ontsint,
Vertoernt ende van redene blint
Ende doet dinghen die nu staen,
Fol. CXIX. r. Des hi niet en hadde ghedaen
En waren gheweest die quade woirde,
Die hi mit onghenoechten hoerde.
Mit goeden lijdzamighen sinnen
Machmen alte veel verwinnen,
Datmen niet en mach begaen

Vs. 1260. B. of o. 1261. Ende had si. 1262. Die ghebode. 1263. hadde. 1264. slechs van hem v. 1266. woirden ende sinnen. 1267. scadet. 1268. in groten rusten. 1270. werltlijcken. 1274. Dat elc mensche so n. h. 1275. gheen. 1276. op enen dach. 1278. reden.

Mit overmoedighen wederstaen.
Waer onderdanicheit behoirt,
Daer salmense altoes setten voert.
So doen die vrouwen van hogher coomst,
Die van doechden sijn die vroomst.
Men machet mercken int ghevaerde,
Dat edele vrouwen van hogher aerde
Doen horen mannen veel meer
Onderdanicheit ende eer,
Dan tghemeyn volc doet.
Die dit mercken si sijn vroet.
Tsweert moet ymmer, na minen waen,
Boven den spinrocken staen.
Wil die duve den valke niet wiken,
So moet si sonder vederen striken.
Een eerloes wijff, in onsen tael,
Ghelijct den veerlosen voghel wael.
Wie sijn overhoeft wil verheren,
Sijn saken dicke ten quaetste keren,
Als den menighen dicke gheschiet,
Die sijn overhoeft niet en ontsiet.
L. Fol. CCXIX. v. Merct hoet Lots wive verghinck.
Hoir man beval hoir een dinck,
Woudsi leven wel hoer daghe
H. Fol. LVI. v. b. Dat sy ymmer niet omme en saghe:
Dat was doe si hem volchde na
Uuten lande van Zodoma.
Si en woude niet sijn onderdanich

Vs. 1292. edel. 1295. D. tghemeen popel d. 1296. Die dit wel denct die is vr. 1297. Dat swaert. 1298. gaen. 1299. valc. 1301. onser. 1302. G. een veerloesden v. w. 1304. dinghen. 1305. is gheschiet. 1306. Daer oec an smoert dat quade ghediet. 1307. wijff. 1309. Woude si.

Ende om dat si was wederspanich
Bleef si gheschent int openbair
Ende wort een steen: noch staet si daer.
Tvalt wael ende is dicke gheschiet,
Alsmen den vrouwen wat verbiet,
Alte gaerne doen si dat;
Doch si en sijn niet ghelike nat,
Die men mit enen water beghiet:
Die een bedrupet ende dander niet.
Men vint ghebreck in elken lande:
Die een soect eer, die ander schande.
Ic hope datter meer is ghevonden
In doechden, dan in quaden zonden.

Al [*l.* Van] eerbaer, goede, salighe vrouwen,
Die hoer mannen in heiligher trouwen
Goet ende ghehorich hebben gheweest,
Soe ist redene datmen leest:
Wantmenre billicx off sal ghewaghen
In eren, totten ewighen daghen.
Daer mede wort hoir loff ghemeert
L. Fol. CCXX. r. Ende worden naden doot gheeert
In historien ende in geesten,
Die die poeten van hem leesten,
Daer sy mede worden verheven
Als of sy noch waren int leven:
Wantmen noch hoer leven kent

Vs. 1316. hi. 1317. Het valt ende tis d. gh. 1318. die. 1322. Die een en bedruypt die ander niet. 1323. in allen lande. 1325. hoep. 1327. Van goeden eerbaren vrouwen. 1328. man in goeder trouwen. 1330. reden datmen daer of leest. 1331. sel of. 1332. tot. 1334. nader. 1336. vesten. 1338. waren noch.

Bijden scriften al omtrent.
Daer om so waert schade groot,
Datse verswelghen soude die doot,
So datmen van hem niet en screve
Ende hoer doecht vergheten bleve.
Dat en woud hi niet ghedoghen,
Die dit boecxkijn bracht voer oghen,
Ende heeft sijn sin daer toe besneden,
Om deser vrouwen loff te breden.

Ametus was der coninghen (*) een
Van Thessalijen. Na dat scheen,
So seyden him die Goden te voren,
Dat sijn lijff ware verloren
Ende dat [hi] him reyde te sterven;
Mer waert, dat hi (†) conde verwerven
H. Fol. LVII. r. s. Enen, die voer hem sterven woude,
Sijn lijff hi dan behouden soude.
Hij had een doechdentlijcke wijff,
Alst wel scheen: want si hoer lijff
Overgaff om tsijn te houden
Ende voer daer heen in sdodes wouden.
L. Fol. CCXX. v. Atestes so was si ghenant,
Die edel vrouwe, wail becant.

Protheselaus, die edel vorst,
Die eerst opt lant voer Troyen dorst

Vs. 1340. ghescriften. 1341. so *ontbr.* 1345. woude. 1347. ghesneden. 1349. Om alder vr. 1352. waer. 1353. hi. 1355. Een. 1357. doechdentlijck. 1358. Als. 1360. in Goods ghewouden.

(*). *Lezing van* L. *In* H. *leest men:* coninghinnen.

(†) *Het HS. heeft:* Men waert dat hi enen conde verwerven.

1365 Heerlic uuten schepe springhen,
Dair die vyanden voer him ghinghen,
Wort versleghen op dat sant.
Hi hadde een groot rijcke lant:
Want hi was coninc van Philasse.
1370 Doe hi van daen voer sijnre gasse,
Soe liet hi sijnre liever vrouwen,
Die him minde mit ganser trouwen,
Een wassen beeld, him recht ghelijck.
Dat begheerde si hertelijck.
1375 Si was rechtveerdich ende goet
Ende droech enen zedighen moet.
Si was trou, van rijcker schaem.
Ladomya was hoer naem.
Doe si die mare vernam al bloot,
1380 Dat hoir guede man was doot,
Besloot sy hoer al heymelic
Bij den beelde sijn ghelijc
Ende nam dat vriendeliken inden armen.
Menichwerven riep si: wacharmen!
1385 So datsi bijden beelde bleeff
Ghestorven, als Ovidius screeff.

L. Fol. CCXXI. r. Capaneus was een Griecx coninc.
Hoert hier wonderlike dinck.
Doemen voer Troyen soude varen,
1390 Voer hi mede mit sijnre scharen.

Vs. 1367. Wort hi v. op een sant. 1368. rijck. 1370. dane. 1371. vrouwe. 1372. in ganser trouwe. 1373. beelde. 1376. Goedertieren ende ootmoet. 1377. Ende in allen dinghen bequaem. 1378. Leodomia. 1379. vernam die mare. 1380. Dat haer heer was bleven doet. 1383. vriendelic in haer armen. 1388. hier *ontbr.* 1390. sinen.

Onder weghe quam hi aen
Inder stede van Thebaen.
Daer ghinc hi opter vesten spetsieren.
Tweder dochte hem qualiken tieren
Om te vorderen hoer ghevaerde,
Soe dat hi toornlick daer om baerde.
Den Goden en heeft hi niet gheroect
Ende heeft Jupiter ghevloect.
H. Fol. LVII. v. Jupiter hadde des groten toorn
Ende heeft Capaneus doot ghezworen.
Te hant dede hi enen blixem comen:
Die heeft Capaneus tlijff benomen.
Hi hadde een eerbaer salighe vrouwe,
Die him was guetlic en[de] ghetrouwe:
Enalue so was sy gheheten.
Het wort hoir ghedaen te weten.
Si voer dairwaert hoirre vairde,
Om him te hilpen ter aerde.
Sij quam daer bij na zedelicheit,
Ende als dat vuer was bereyt,
Daermen sijn lichaem in soude
Branden, spranc si also houde
In dat vier ende liet haer daer
L. Fol. CCXXI. v. Mede verbranden, dat was waer:
Want doe Capaneus was ghebleven,
En woude Enalue niet langher leven.
Sulken trou heeft si bewijst,
Datmense ewelic daer om prijst.

Vs. 1392. In die stat. 1393. optie. 1394. docht hem qualic. 1401. een. 1402. Dat heeft C. tl. ghenomen. 1404. goet ende. 1408. Om te helpen doen t. a. 1410. bi na was. 1412. si *ontbr.* 1416. E. w. die vrou n. l. l. 1417. Sulcke trouwe.

L. Fol. CCXXII. r. Tis grote reden, dat ic noch scrive
Van enen eerbaren, salighen wive,
Die haren man was so ghetru,
Dat hoir sijn schim was altoes nu.
Hoe verre off langhe hi van hoir was,
Nie en woude sy gheloven das,
Wesmen van sijn ontrouwe seyde,
Noch nie sy oick ghelove en leyde,
Alsmen seyde dat hi was doot.
Nochtan hadsy tvervolch soe groot
Van groten vryers van hoirre conde,
Dat sijse nauwelic weren en konde.
Dit was die goede Penolopee.
Hoir man was mede over zee,
Voer Troeyen inder Turcken lant.
Ulixes so was hy ghenamt.
Hi was die subtijlste van rade
Ende die die Troysschen deed meerre schade,
Dan yemant die daer mede was,
Soe ic in Darius boecken las.
Thien jair laghen si voer die stat,
Eer sise conden maken mat
Ende doe si keerden te Griecken waert,
L. Fol. CCXXII. v. Soe doelde Ulixes op die vaert
Mit sinen schepen, vier off vive.
H. Fol. LVII. v. s. Die ander verloren veel haer live
In enen storm op eenre nacht,
Dat een verrader al toebracht.

Voor vs. 1419, *als opschr.* Van Ulixes ende Penelopee. — VII. Vs. 1421. also trou. 1422. schijn. 1425. sinen ontrou. 1426. gheloef. 1429. haren. 1430. nauwe of weren. 1433. Van Tr. 1436. Ende dede den Tr. m. sch. 1437. mede *ontbr.* 1445. In ene st.

Noch den tijt van thien jaren
Heeft Ulixes altoes ghevaren
Ende ghedoolt in menighen lande,
Die [hi] versocht ende menigherhande.
Bij wilen ruste hy een jaer off twee,
Eer hi weder begreep die zee.
Wes hem daer binnen wedervoer,
Des waer te scriven een vreemde voer.
Dus langhe wachte dit salighe wijff:
Altoes hoepte sij op sijn lijff
Ende nye en wiste sy waer hi bleeff.
Nochtan sy menighen brieff screeff
In menighe lande, ver ende voert,
Off menre erghent off hadde ghehoirt.
Die ghene, die hoer vyanden waren,
En woudens langher niet ghesparen.
Sij reden in hoer lant mit cracht
Ende hebben veel quaets ghewracht,
Om dat sise wouden versmaden:
Want sy was also beraden,
Dat sy liever sterven woude
L. Fol. CCXXIII. r. Wedue, dan sy hiliken zoude
Eer si twaer hadde vernomen
Van des horen man waer becomen.
Horen zoon hadsi in een ander lant
Bijden coninc Menelaus ghesant
Ende wort een jonghe van .xx. jaren

Vs. 1448. altijt. 1450. Die hi v. 1453. daer of w. v. 1454. Dat waer t. scr. vr. voer. 1458. menighe. 1459. In menich lant verre e. v. 1460. Ofmen daer erghent yet of hoert. 1461. die haer vriers w. 1462. wouden. 1463. Si en reden i. h. lande. 1465. woude. 1468. hilie doen s. 1470. Van dat h. m. w. ghecomen. 1473. Ende was een jonc.

Doe hij te heyme quam ghevaren.
Hi was starc ende vroom ter hant.
Thelematus was hi ghenant.
Lehartes, heer Ulixes vader,
Dat was Penolopen berader.
Hij hadse gaerne gheset te vreden.
Om dat sij grote schade deden,
Die hoghe mannen, die na hoir stonden,
So had hi gaerne den raet ghevonden,
Dat sij hijlic had aenghegaen,
Want die hope waer ghedaen
Van sinen soon: die guede oude
En meende niet, dat hi soude
Wederkeren ymmermeer.
Hij dedet int beste, die goede heer,
Dat hij hoer te hiliken riet,
Om dat den jonghen gheen verdriet
En worde ghedaen an sinen lande.
H. Fol. LVII. v. b. Penolopen was goederhande
Ende bat den vader, dat hi noch zweghe:
L. Fol. CCXXIII. v. Sij hadde ghevonden sulken weghe,
Dat zij hoepte sonder strijt
Wael te bliven langhe tijt.
Hoer vryers dede si bidden stille,
Dat sy een dinc om horen wille
Deden, so woud si voerwaer
Doen, dat wel ghedaen waer.
Sij hadde een webbe ghescheert:

Vs. 1477. Laberitus hiet U. v. 1478. Dese was Penelopees b. 1488. deedt. 1489. hilic. 1491. in s. l. 1492. Penelopee. 1493. Ende *omtbr.* 1499. dan woude. 1500. Doen dat haer wille waer. 1501. webbekijn.

Nu so was dit hoir begheert,
Dat sise lieten onbecracht
Des dat webbe waer volbracht:
1505 Dat werck en waer niet so groot,
Men soud wel sonder wederstoot
Binnen ses weken hebben ghedaen.
Die heren namen die voirwaird an:
Si soude in vreden leven socht,
1510 Thent dattet webbe waer volwrocht,
Mit voirwairden, dat sy daghelijck
Wercken soude redelijck.
Dus wrochtsi naerstelijck alle daghe,
Off yeman waer, die daer na saghe,
1515 Datmense niet begripen en mochte;
Mer snachts, alsmenre minst om dochte,
Ondeed sy weder alle das,
Dat des daghes ghemaect was.
Dus quamt, dattet webbe langhe duyrde.
L. Fol. CCXXIV. r. 1520 Hier en binnen sy vaste kuyrde;
Mer tverdroot den luden zeer.
Doch ten lesten, doe sy niet meer
En mochte verhuden int bescheyde,
Doe ghenct weder uuten gheleyde.
1525 Ses weken wercs hadde voirwair
Langher gheduyrt dan drie jair.
Si reden weder in hoer lant
Ende hebbent zoer [*l.* zeer] gheschant.

Vs. 1502. dat. 1504. Tot dat w. w. v. 1505. Dat webbe en was. 1506. soude. 1508. voirwairde. 1509. Si souden i. v. sitten s. 1510. Tot dat dat w. w. volbrocht. 1512. W. s. al ghelijc. 1513. aernstelic. 1515. Op dat mense. 1516. minste op d. 1517. sijt. 1518. ghemaket. 1519. webbe *ontbr.* 1521. het verdroet. 1523. mit b. 1528. seer.

Noch en woude sijre niet an,
Sij en wiste twaer van horen man.
Doe ghevielt dat quam Ulixes
Heymelic to Sybotes,
Die sijn vye te hoeden plach.
Sijn soon quam opten selven dach
Ende es tot Sybotes huse gheraect.
Daer wort kennisse ghemaect
Mit groter vroechde, als reden was.
H. Fol. LVIII. r. a. Si ghinghen tsamen op enen pas,
Daer sijns wijffs vrijers saten
Ende van sinen guede aten
Ende sloghense alle doot.
Dus quam Penolope uuter noot.
Sij ghinghen tsamen te heyme waert,
Daer grote blijschap wart verbaert,
Alsmen dat wael dencken mach:
L. Fol. CCXXIV. v. Wanttet en valt niet alle den dach,
Datmen soe langhe wacht den man
Als hi den huse is verre van.
Die eerste bode, die daer quame,
Dairmen sijn doot bij vername,
Al wistmen half dat lueghen waer,
Men sout al houden over wair.
Doch die gueden doen hoir doecht
Ende die jonghen doir hoir yoecht,
Die een doet veel, die ander min:
So menich mensche, so menich sin.

Vs. 1529. si niet daer an. 1531. quam *ontbr.* 1532. tot. 1535. huys. 1536 kennis. 1537. vroechden. 1538. een. 1546. Het en. 1549. huys. 1550. mede vername. 1553. goede. 1554. doen hoir. 1556. mensch.

Een goet wijff is veel eeren waert,
Die wislic leeft ende schanden spaert.
Eer is een duerbair schat.
Houtse vast, ic rade u dat.

O waerde vrouwen, weest ghetru.
Laet u altoes wesen nu,
Datmen den ghenen hoghe prijst,
Die haer in sulker eer bewijst,
Dat menre off scrijft in boecken.
Die schone, witte, suvere doecken,
Die ghi draghet int ghemeen,
Laet die bliven sonder scheem.
Hout tru, daer ghise mit wille
Hebt ghegheven, lude off stille.
Herimones, die schone waerde,
Was van also ghetruwer aerde,
L. Fol. CCXXV. r. Dat sy al bleeff dair sy eerst was,
Daer sy namaels mede ghenas.
Hoir oudevader hadde hoir ghegheven
Enen man van jonghen leven,
Arestis, Agamennons zoen,
Die goeder daden was ghewoen.
Die oudevader was machtich des
Ende tghenoechde Herymones
Ende gheloefde him hoir trouwe.
Hoir vader was in vreemder ouwe,
Menelaus, die edel man,

Vs. 1558. wijflic. 1562. Laet u dat altoes. 1563. die ghene dus h. pr. 1566. suver witte. 1567. draecht. 1568. Laet die in eren bliven reyn. 1569. trouwe. 1570. l. ende st. 1580. het ghenuechde. 1582. in goeder ouwe.

Ende en wist alhier niet van.
l. Fol. VIII. r. b. Den jonghen Pyrrus, Achilles zoon,
Heeft hi gheven sijn dochter schoon,
Ende loefde voer die maecht,
Dat sy sal doen wes him behaecht.
Die vader haeldeze mit cracht
Ende heeftse Pirrus thuus ghebracht.
Daer was sy eenen jaer off twee
In groot ghedruc ende hertelic wee.
Haer herte en scheyde nye daer aff,
Daer sij den eersten truwe gaff.
Alle hair vrunden en condense nye
Daer toe ghebringhen, dat sy ye
Pirrus woude vruntschap doen.
Arestis (*), die vorste choen,
L. Fol. CCXXV. v. Creechse daer na, des sijt ghewes,
Bij wisen rade van Pallades.
Doe sij was daer sij wesen sonde,
Doe leefde sij vrolic totter oude.
Dus salmen trouwe houden vast
Ende laten dat om ghenen last,
Die den mensche mach overvallen.
Ghi en sult gheen vreemde paerden stallen
Ende jaghen die uwe uut:
Want coemter off een gheluut,
Dat ghij tonrecht anevaet,

Vs. 1584. Ende *ontbr.* 1586. ghegheven. 1589. haeldese daer m. cr. 1591. een. 1592. In groten druc in h. w. 1593. niet. 1594. Vander trouwe die si eerstgaff. 1595. Al. 1596. brenghen. 1598. Arrestes. 1599. dat si gh. 1602. totten. 1604. ghene. 1605. mensch. 1607. den uwen.

(*) *Lesing van* L. *In* H. *staat:* Herimones.

Soe crijchdi twoert der misdaet.
Mar ist mit eren dat ghi doet
Ende stille, na edelre minnen gloet,
Ende alle dinck reynlick wart gh[e]coect,
So dat gheen vuyl daer uut en smooct,
So ist te beter te verdraghen,
Want dair uut en comt gheen mishaghen
Onder eerbair goede menschen.
Daer om so woud ic gaerne wenschen,
Dat guede liefte bleve verholen,
Die in zueticheit wert ghestolen
Sonder dorpelike daet,
Ende datsy in reynen moede staet:
Want des en machmen niet ontberen,
Sullen die wapen staen in eeren.

L. Fol. CCXXVI. r.
Saken vindmen alrehande,
Die dicke vrienden te vyande
Hebben ghemaect int aertsche dal,
Ende men sonderlinghe schuwen sal,
Dair guede luden in echtscap sitten.

H. Fol. LVIII. v. a.
Si bringhen toern ende hitten,
Onrust ende wedermoet,
Soe datmen bij wilen doet,
Dat nutter after waer ghelaten:
Sij doen deen den anderen haten.
Daer om salmense ymmer schuwen.
Dat eerste is, lichtelic te betruwen,

Va. 1610. vander. 1613. reyn wert ghecoect. 1615. So ist beter. 1616. Want dat en brenct gh. m. 1618. woude. 1622. datsy *ontbr.* reyne. 1629. Goede lude die in. 1630. Ende bringhen. 1633. nutte. 1634. die een.

Dat vrouwen draghen inden sin.
Coemter yemant tot hem in,
Die heymelic brinct enighe mare,
Sijn sij loghen ofte ware,
Dat die man erghent heeft gheweest,
Also hem die clapper leest,
Dat ghelooft sy wael te gronde,
Als oft in die ewangelie stonde.
Daer heeft menighe vrouwe mede
Ghenuecht verloren ende vrede.
Nochtan en willen sijs laten niet.
Hem donct recht, dat hem goet gheschiet,
Ende wetens hem groten danck,
Die hem singhen desen zanck.
ol. [XVI. v.
Men vintse, diese daer toe winnen,
So mit miede, so mit minnen,
Off sy enighe dinghen saghen
Van hoirre mannen in enighen laghen,
Dat sy dan vluchts tot hem comen:
Als sy wat nuwes hebben vernomen,
Men salt wel teghen hoir verdienen.
Dit is groot wonder wat si menen,
Dat sy soe gaerne horen spreken,
Dair sy hoir ruste mede breken.
Men vintse veel der quader snoeren,
Die hem gheneren mit sulker voeren
Ende houden man ende wijff
Dicwijl leven in een kijff,

Vs. 1638. tot hoir in. 1639. brenghet. 1640. Het si loghen. 1642. Tonstede also die cl. l. 1644. int ev. 1647. N. so en w. 1650. Dat si singhen sulcken s. 1654. Van haren man. 1655. Dat si thaat tot h. c. 1661. Men vint so veel q. sn. 1663. E. h. goede man.

Die wael mit rusten souden sijn,
[En] dede der clapper valsch venijn,
Die al roeren dat quade blat
Ende die vrouwen gheloven dat.
Och, hoe qualic sijn sij beraden,
Die hem selven soe beschaden!
Het waer veel beter, dattet woert
Nymmermeer en worde ghehoirt:
Want daer en can niet guets off comen,
Alsmen ducke heeft vernomen,
L. Fol. CCXXVII. r. H. Fol. LVIII. v. k. Dan onvrienschap ende onminne
Ende toernichliken sinne,
Die des menschen hert so knaghen,
Dat hi beter waer verslaghen
Off scoenre doot in een graff,
Dan te leven in sulken gheschaff.

Want sulck gheloven lichtelick
Is duck ende menichfoudelic
Groet jammer ende schade gheschiet.
Daer omme dat lichte gheloven vlyet!
Men seit menichwarff ende dich:
Wye balde ghelovet, die ghecket sich.
Dat heeft enen goeden wive ghewerret,
Die mit ghelove wart ghearret,
Dair off ic scrive, suldi horen.
Een machtich man alhier te voren
Was gheseten in Griecken lant:

Va. 1666. En dede die valsche clappers v. 1667. Die altoes roeren. 1676. torentlijcke. 1680. sulc. 1681. Van sulc. 1683. Wilen eer jammer. 1684. D. om dat licht gh. vl. 1686. gheloeft. 1687. een goet wijff vererret. 1689. D. ic of scr. dat suldi h.

Tholomanes was hi ghenant.
Daer bij so woende een vrouwe dan,
Die hadde enen gheraden man,
1695 Die oick veel lants hadde beseten
Ende was Paschalis gheheten.
Voer Troyen lach die goede heer,
Daer hi ontfinck loff ende eer.
Boecie hiet die eerbare vrouwe.
1700 Malcanderen waren sij ghetrouwe.
XVII. v.
Tholomanes was thuus ghebleven
Ende heeft groot vervolch ghedreven
Aen Boecia, die schone,
Om van haer te werven lone
1705 Van minnen, die hi tot hoer droech,
Ende Boecia al van handen sloech.
Die woerden, die hi van minnen sprac,
Suverlijck sij altoes brack
Ende bracht ander woerden int spel,
1710 Des hem en ghenoechde nauwelic wel.
Hoirre vrienscap gheerde hi zeder:
Goede woerden gafsy him weder.
Dat stont also een langhe tijt.
Hij hoepte, waer sij hoirs mans quijt,
1715 Alle dinck dan waer te pas.
Daer na, als Troyen ghewonnen was
Ende die ghemeen luden vernamen,
Dat die Gryecken thuuswert quamen,
So quam Tholomanes alte hant

Vs. 1698. Daer hi beghincg groet l. e. e. 1699. die goede vrouwe. 1706. Ende *ontbr.* handen. 1708. si die. 1711. Hoir vr. begheerde hi seer. 1713. een. 1715. A. d. quaem dan wel t. p.

Daer hi die goede Boecia vant,
Ende sprac: »Vrouwe, ghi moech[t]wael sijn
H. Fol. LIX. r. a. Vrolic ende in blijden schijn:
Want Paschalis mit hem bringhet
Een schone maghet, onbevlinghet,
L. Fol. CCXXVIII. r. Van coninckliken bloede gheboren,
Dien hi tru heeft ghezworen."
Boecia vraechde den droghenaer,
Oft oick te gheloven waer?
»Jaet," sprack hi, »bij onsen Goede,
Ic soud u lieghen harde node.
Het hebben my die ghene gheseit,
Die daer aff weten guet bescheit
Ende ghister mit hem aten.
Hi heeftse noch after ghelaten
Niet ver van heen, int ander lant,
Ende hi sal hier wesen alte hant
En sal u thyen, vrouwe mijn,
Dat ghi hem ontru hebt ghesijn:
Daer mede sal hi u verdriven
Ende dander sal die vrouwe bliven."
Boecia sprack mit goeden stade:
»Wat rady my in rechten rade?
Hoe sal ic dit an hem wreken,
Datmen my niet en mach bespreken?"
Hi sprac: »Teerst dat hy comet in,
Ontfancten mit enen blijden sin
Ende gheeft hem drincken starck venijn,

Vs. 1724. Ene sch. m. onbelenghet. 1726. Die hi trouwe. 1728. Of het. 1729. Hi seyde jaet. 1730. soude. 1732. Dier of weten. 1733. mit haer. 1735. verde. 1736. wesen hier te hant. 1737. Hi sal. 1741. staden. 1742. mi dan in r. raden. 1745. comt. 1746. een blide.

Wail ghemenghet mit gueden wijn,
Ende scheyńckt hem enen vriendelic groet,
Fol. CXXVIII. v. Dat hi willecoem wesen moet."
Die vrouwe sprac: »Na dien dat hi
Die valscheit heeft ghedocht an my,
So saghic hem veel liever doot
Dan levendich in sulker noot."
Paschalis, die edele man,
Die sine[n] wive alles goedes gan,
Ende nye en docht sulken dinck,
Als tgherucht over hem ghinck,
Dat Tholomanes hadde gheloghen.
Die mare quam te richt ghevloghen,
Dat Paschalis was opt lant.
Die vrouwe ghinc hem teghen te hant
Ende ontfincken vriendelick.
Hi was blide, mer droeflick
Ghelyet hi, om dat hi te voren
Sijn lieve vrienden hadde verloren,
Die inder zee verdroncken waren.
H. Fol. LIX. r. b. Doe die vrouwe sach dat ghebaren,
Doe twivelde hoir ende meynde dat,
Dat hi hoir waer gheworden mat.
Si gaff hem drincken vanden wijn,
Daer him off nakede sdodes pijn.
Des anderen daghes was hi doet.
Sijn vrienden haddens rouwe groet.
Sij dede scicken int ander lant,

Vs. 1748. W. ghemengt in g. w. 1749. enen *ontbr.* vriendelijcke. 1753. S. saghe icken liever d. 1755. edel. 1757. om sulcke. 1759. Dattie verrader hadde ghedaen. 1760. ghegaen. 1761. Dat haer heer waer o. l. 1767. in die. 1770. hat. 1772. naecte. 1773. ander. 1775. deden.

L. Fol. CCXXIX. r. Om te vernemen alte hant,
Off daer die vrouwe ghecomen waer.
Si vernamen wel aldair,
Dattet al droch ende lueghen was,
Dat ghesproken hadde die dwaes.
Als dat Boecia hadde ghehoirt,
Sprack si: »Och! ic hebbe vermoert
Minen gueden man Paschail!
Och! ich gheloefde him te wael,
Die mi die loghene heeft gheseit!
Minen man, die inder aerden leyt,
Willic volghen onder tzant."
Een zwaert soe nam si inder hant
Ende heeft hoir wijflicheit doerboert.
Was dat niet een valsche moert,
Die Tholomanes hadde bedreven?
Doch ten wort hem niet vergheven.
Daer was een Porijas,
Die Boecien broeder was.
Hij hadde den rou int herte groot
Om sijnre liever suster doot
Ende oick sijns zwaghers Paschael.
Hi vernam die zaken wael,
Dat Tholomanes hadde ghebrouwen.
Hi zwoer bij sijnre trouwen,
Dat hi die ondaet hadde gheweven,

Vs. 1781. heeft. 1782. Och, hoe heb ic v. 1783. Mijn goede. 1785. Die loghen die hi heeft gh. 1786. Van m. m. die in daerde l. 1787. Die wil ic. 1788. soe *ontbr.* in die. 1789. hoirs selves hert. 1790. niet wael. 1791. Dat Th. heeft h. 1793. Daer wasser een hiet P. 1795. Hi hadde rouwe. 1796. susters. 1799. attet Th. h. ghedaen. 1800. Dat soude hem an sijn leven gaen.

Dat soude hem entelic costen tleven.
L. Fol. CCXXIX. v. Porias heeften eens verwacht,
Dat hi soud rijden opter jacht
Ende sloechen so mit sinen zwaerde,
Dat hi doet viel opter aerden.
Besiet, hoe heeft een licht gheloven
Dese drie vanden live doen (*) roven.
Creusa gheloifde lichtelic,
Dat Jason, die vorste rijck,
Gheen wijff en hadde; mer sij wist na,
Dat noch levende was Medea.
Had sijt gheweten wel te voren,
H. Fol. LIX. v. a. Si hadde des hilix al ontboren.
Mer licht ghelove brachtse in sneven:
Wanttet costede haer haer leven,
Mit enen hemde, dat hoir sende
Medea, daer si in verbrende.
Wacht u hier voer, goede wijff!
Behout u vrede ende u lijff.
Licht ghelove en is niet te prisen,
Het doet menich leyt op rijsen,
Ende sonderlinghe ter heren hove
Soe ist een duvel, tlicht ghelove.
Theeft so menich quaet getymmert.
Wye sijn herte is so belimmert,
Dat hi lichtelic ghelooft,

Vs. 1803. heeft eens. 1804. Dat hi uut reet. 1806. optie. 1812. leefde. 1814. des h. wel ontboren. 1815. gheloven brochtse int sn. 1816. Want het coste haer dat l. 1818. daer si of v. 1820. Soect vrede behout u l. 1821. gheloven. 1824. licht. 1825. het heeft. 1826. hart also h.

(*) *Het woord* doen *in het HS. tweemaal.*

Dick worden sijn saken seer verdooft.
L. Fol. CCXXX. r. Wye dat dat ghebrec heeft in,
Vrijlic, hi heeft enen wisschelen sin,
Ende is op him te vermoeden,
Dat hi lichtelic vanden goeden
Totten quaden soude gaen
Ende doen dat qualic waer ghedaen,
Als dese eerbair vrouwe dede,
Die horen man ende hoir selven mede
Scendelic vanden live rovede,
Om dat sij lichtelic ghelovede.

Een dinck pleghen noch die wive
(Van vrouwen ic dat niet en scrive,
Want wye dat doen en sijn niet waert
Datmense heit van vrouwen aert),
Dats, als die mannen gaen anderswair,
So volghen si van verren nair
Bij wijlen heymelic inder nacht,
Om des mannes ganghes wacht.
Die dat doet uut sulken gheer,
Dier is also veel om hoir eer,
Als der gheenre, die hoir man
Sijn cleder mit stocken duwet an.
Die doch is uuter eren boeck.
Een man heeft enen zwaren vloeck,
Die anden duvel is gheraect:
Tghescrifte ons doch kondich maect,

Vs. 1828. Die wort in saken veel verdroeft. 1829. hevet. 1830. een 1832. haestelic. 1838. rokeloes gh. 1844. verre. 1846. ganghe. 1849. A. die ghene die haren m. 1850. doet an. 1854. ons oec kenlic m.

Dat een recht quaet bois wijff
I. Fol. CCXXX. v. Is quader dan des duvels lijff.
God die moetet hem versetten,
Die daer sijn lijff moet teghen wetten.
II. Fol. LIX. v. b. Doch ic hope int herte mijn,
Datter niet meer quaet en sijn,
Dan een die inder werlt leeft,
Ende elck man meent dat hise heeft.
Hoese heet en wet ic niet;
Mer hem is wail leyde gheschiet,
Die dat enighe juweel
Heeft ghecreghen tsinen deel.
Die mine danck ic altemael,
Als sy blijde is ende spreket wael.
He[ef]t anders yemant ghebrec hier in(*),
Die zwighe al stil ende dwing sijn sin.
Doet hem die quade een misval,
Die goede salt verbeteren al,
Daer alle doecht is off ghecomen;
Die is guet te hulpe ghenomen.
Ende ghedoechsame te sijn
Radic alle die vrienden mijn:
Want salich is hi, die can mijden.
Heeft een eerbaer wijff oick lijden

Vs. 1855. quaet *ontbr.* 1858. letten. 1860. quade wive en zijn. 1863. dat en weet ic n. 1866. tot sinen. 1867. Der mijnre. 1869. Heeft yemant anders. 1870. stille ende dwinghe. 1874. Die is u goet te hulp gh. 1875. ghedoechsaem. 1876. Rade ic.

(*) Vs. 1867—1869 *stonden in* H. *vroeger aldus:*
Der minnen danck ick alte mael
Als hi blijde is ende spreket wael
Heeft anders yemant ghebrec hier in.

Mit enen quaden, zwacken man,
Die isser zeker qualicken an.
En weet hoir oick niet bet te raden,
Dan sijt claghe der Goeds ghenaden
L. Fol. CCXXXI. r. Ende lijde des ont beter wort:
Want dat sij dael [*l.* daer] veel teghen hort
Ende mit wreden woirden kijft,
Soet eerst was, soet altoes blijft.
Si en kans mit quaetheit niet wel keren
Hij en sal leysten sijn begheren;
Ten baet gheen wachten noch oic hoeden
Noch gheen schelden noch verwoeden.
Goede, eerbair, salighe vrouwen,
Laet uwe doecht in eren schouwen:
Leeft oetmoedelijc ende sacht.
Ende off u die rude verwacht,
So en wilt niet weder dair om gremmen.
Een zedich wijff sal hoir doch temmen
Ende menghen wijflicheit mit schaemt,
Soe blijft die ere onverlaemt.
Is een man van boser yuecht,
H. Fol. LX. r. a. Ghemoet hem altoes mitter doecht:
Ghi sulten daer mede bet verwinnen
Ende God sal u te hogher minnen.
Duechde tymmert die husen weder,
Die die quaetheit werpt ter neder;
Machmen mit doechden verwinnen yet,

Vs. 1880. D. is seker daer qualic. 1881. Ic en. 1882. Dan dat s. cl. G. gh. 1883. des het b. w. 1884. si er veel. 1887. niet ghekeren. 1889. gheen — oic *ontbreken*. 1890. Noch te sch. noch te woeden. 1891. Ayg. salighe eerbaer vr. 1894. verbaft. 1895. daer om niet weder gr. 1901. Ghi sulten veel te bet v. 1903. huyse.

Die quaetheit en helpet niet.
Het heeft die sulke inder nacht
Ghelopen ende horen man verwacht,
Daer sy luttel eren haelde:
Fol. CXXXI. v. Wantmen die tollen daer betaelde,
Diemen onderweghen vint.
Bij nacht sijn alle luden blint.
Ontschamelheit wandert mede.
Vintsi dan schamelheit tsulker stede,
Daer haer niet te sijn en behoirt,
So wort si dan te hant versmoort:
Wantsi en dar gheen woirde maken
Noch claghen hoirs ghevallen zaken.
Het schiede te Ghent enen goeden wive,
Die rackelic was van horen live,
Ende van rouwen daer na starff
Om die schande, die si verwerff:
Want si was tsulker ste gheraect,
Daer hoir tclaghen was ontmaect.
Sij hadde veel bet hoir eer ghewacht,
Dan hoir man op sulker yacht.
Vrouwen sullen mit malcanderen
Gaen, aldaer sy eerlic wanderen
Ende daermen veylighe straten vint,
Op dat sy niet en worden gheschint
Noch van hoirre eren beroeft.

Vs. 1906. Quaetheit en baet seker niet. 1908. ghewacht. 1909. ere. 1911. onder weghe. 1913. Onscamelheit die w. m. 1914. Vint dan onschamelheit ts. ht. 1915. Daer si n. t. s. en hoert. 1916. So wort si thant aldaer v. 1918. hoir. 1919. gheschiede. 1923. stede. 1926. D. haren m. in s. jacht. 1927. mitten anderen. 1928. al *ontbr.* 1930. Ende dat. 1931. eer.

Ic segghe u twaer, des ghelooft.

Men sal die mannen niet na gaen.
Daer mocht die sulke bistaen,
Hoerde hi daer off een queyncken,
Hi soude om sijn voerdeel dencken
L. Fol. CCXXXII. r. Ende soude oic rijden uut om roven.
Ic seg u twaer, wildijs gheloven:
U en behoert niet wel te staen
Daer die mannen bij wilen gaen.
Het gaet die menighe sulken ganc
Ende versmaet hoirs mannes dwanck:
Sy wacht horen man quanshuys;
H. Fol. LX. r. b. Twaer hoir eerliker, bleefsy thuus.
Elc goet wijff proeve dit
In horen sin, off dat wel sit,
Als sij sulke dinghen plyen,
Dat sij sullen gaen besien,
Daer si selve in vresen staen,
Zwacke dinghen an te gaen.
Sal een guet wijff die weghen leren,
Die een man nauwelic gaet mit eren?
Vertyet uwe dwase opset
Ende wacht u selven voer die smette.
Hout u ghemac: ghi sijts te wiser.
Legghet uwen man gheen voetyser,

Vs. 1933. den. 1934. Want daer mach. 1935. enighe ghequencken. 1938. waer. 1939. Den vrouwen en behoirt niet te st. 1941. den menighen. 1942. des mannes. 1944. Het waer hoir beter bleve. 1945. proeve selver dit. 1946. of si wael sit. 1947 *en* 1948. Dat si sullen gaen besien Waer die mannen heymelic vlien. 1953. Vertijt doch u dw. o. 1954. voir besmet. 1955. sijt. 1956. Ende en lecgt.

Op dat ghi die niet en vergheet
Ende selve dair inne treet,
Dat u voet daer in so vest,
Dat hijs nymmermeer en ghenest.
Die menich wil den anderen doren,
Het comt hem selven te groten toren.
Wye dat schiet mit enen boghe
Ende raect hem selven in sijn oghe,
Die hadde schietens bet ontboren.
Ic hebbe dicke segghen horen:
Wye den anderen jaghen sal
Die en mach selve niet rusten al,
Ende die den anderen oick verlaecht
Wort selve duck int net gheyaecht.
Wat tSchyedam eens geschiede,
Dat weten noch wel sommighe lyede,
Hoe dair voir [*l.* voer] een eerbair wijff.
Die manne vryede die maghet stijff,
Soemen van Roseboem plach te singhen.
Die maghet en achte niet sijn dinghen
Ende seyde hoer vrouwe dat.
Die vrouwe en was oic niet lat
Ende maecte voerwaerde mitter deerne.
Si seyde, sy soudet doen gheerne,
Ende bescheyde hem ene stonde,
Dat hise inden bedde vonde.

Li Fol. CCXXXII. v.

L. Fol. CCXXXIII. r.

Vs. 1958. daer niet in en tr. 1959. so *ontbr.* 1960. D. ghijs n. en neest. 1961. D. menighe wil een ander d. 1962. selve tot. 1965. tschieten. 1968. selver. 1970. selver dicke. *Voor vs.* 1971, *als opschr.* Van Roseboem ende zijn maeghet. — VIII. 1973. voer. 1974. Hoer man die vriede. 1976. maecht. 1977. hoirre. 1978. nietste lat. 1980. Si soude segghen si dedet gh. 1981. E. bescheyden h. een st. 1982. Dat hise dan int b. v.

Die maghet heeft also ghedaen:
Die vrouwe is te bedde ghegaen
Beneden, upter maghet stat,
Ende als die weert vermoede, dat
Alleman te bedde waer,
So ghinc hi listelic aldaer,
H. Fol. LX. v. a. Ende meynt dat hi die maghet heeft,
Daer hi vrolic mede leeft.
Hi ghinc weder in sijn ghelach.
Sinen hcymelicken vrient hi aldair sach
Ende seyde, hoe hi in sulken schijn
Bij sijnre maghet hadde ghesijn.
L. Fol. CCXXXIII. v. Hi seide: »Gaet ghi mede aldair
Ende veinst u recht off icket waer:
Ghi vint die duere noch open staen."
Die ander is dair toe ghegaen.
Luttel woerden soe maecte hi,
Ende was oick der vrouwen bi.
Si meende, twaer hair man gheweest,
So dat hoir lief was totter feest.
Dit werck begonde hem te openbaren.
Nu merct, hoe si nu heeft ghevaren.
Eerlois is sy nu gheworden.
Si hadde gheslapen bet op horden
Ende hadde der maecht hair bedde ghelaten.
Die wissel stont op ghecker maten:
Si waende verschalken horen man;

Vs. 1987. Dat alle man. 1988. lichtelic. 1992. hi daer sach. 1993. E. s. hem. 1995. Hi sprac g. gh. mede oec aldaer. 1998. is oic daer. 1999. L. woirde m. h. 2001. Si waende. 2002. Daer si me dreeff die goede f. 2003. hem *ontbr.* 2004. Nu *ontbr.* hoe heeft si nu. 2005. nu *ontbr.* 2007. die maghet.

Mer si bleef selve in die pan
Ende wort gheschent in horen daghen,
Dat seker billicx is te beclaghen.
Die man was wel [e]en schennes waert,
Doe hem wat heyls was verbaert,
Dat hi dat enen anderen gonde.
Het was boeflic ende sonde,
Al hadt gheweest op ander maet:
Want hi dubbelde die misdaet.
Nu overdeynct wel dese dinck,
Hoe der vrouwen dat verghinck,
Dat sy horen man verdulde.
L. Fol. CCXXXIV. r. Sij betaelde daer die schulde,
Die sij der schanden schuldich was,
Daer sy nie aff en ghenas.
Hadsi in haer bedde ghebleven,
Dese ondaet en waer niet bedreven.
Dit is in corten jaren gheschiet.
Ghelovets my, en lieghe u niet.
Waren die luden niet bekent,
Ic sette horen name int perkement;
Mer tis beter aff ghebleven.
Elck wachte him voer sulck sneven.

L. Fol. CCXXXIV. v. In sulken droefliken stuck
Sijn si wael ghevanghen duck,
Die hoir mannen wouden verlaghen.

Vs. 2010. an die pan. 2012. claghen. 2013. wel zijne schennes. 2016. boesheit. 2025. Hadde zij. 2026. Die ondaet. 2027. corte. 2028. Gheloeftes mi ic en l. u niet. 2030. die name. 2031. after ghebleven. 2032. wacht. *Voor vs.* 2033, *als opschr.* Van Cephalus ende Pocris. — IX. 2033. droefljcke stucke. 2034. w. ghevonden ducke.

Het gheviel in ouden daghen,
H. Fol. LX. v. b. Datter was een coninc van Athenen
L. Fol. CCXXXV. r. Ende was gheheten, als wij menen,
Ericheus ende hadde voirt
Ene schone dochter, van hogher boort,
Die daer Pocris was ghenant.
Een machtich burgher, wail bekant,
Van edelen arde ende gheslachte,
Was hoir man in rechter achte.
Chephalus was sijn rechte naem.
Den dieren leyde hi menighen raem:
Jachte ende weyden speel
Hantierde hi dicke ende veel.
So hi gaerne te jaghen plach,
Ene Godynne hi gaerne sach,
Die Aurora was gheheten.
Bij wilen heeft hi hoer verweten,
Dat sijn wijff hoer schoenre was.
Seer vertoernde Aurora das
Ende hiet hem tsinen wive gaen.
Chephalus heeft also ghedaen
Ende als hi der stadt begonde te naken,
Soe dacht hi alrehande zaken,
Ende zonderling, want hi bekende
Dat hi sondelic in miswende
Hadde gheleeft, so meynde hi,
Off sijn wijff mocht wesen vry
Van sulker zwackelikcr daet.
L. Fol. CCXXXV. v. Hi volchde sijnre sinnen raet

Vs. 2037. Dat was. 2040. Een schoon d. van groter gheboert. 2041. Die was P. gh. 2047. In jacht ende oic in weyde spele. 2059. sonderlinghe.

Ende wil versoeken Pocris,
Off si oick te gheloven is.
Hi dede vreemde cleder aen.
Aurora heeft[er t]hoir oic toeghedaen
Ende wandelde sijn aengesicht,
Datmens conde bekennen nicht.
Hi quam des avonts heymelijck
Ende sprac haer an wael smeykelick:
Van liefte hi hoer leyde voren;
Mer si en wouder niet off horen.
Hij boet haer goet ende groten schat;
Hi en kondse niet maken mat.
Doe boet hi haer des goets so veel,
Dattet al ghinc uuten speel.
Si bedacht haer lang ende wael
Ende en gaff hem woert noch tael,
Dat [*l.* Dan] si hoir woude beraden
Ende antwoerden hem met goeden staden.
Om dat sy nam dus haer beraet
So wort sijn ghedachte quaet
H. Fol. LXL r. a. Ende sprac: »Nu sie ic wael te voren,
Men soude u wel mit ghelde becoren.
Ic bin Chephalus, besiet my nu,
Ende hebbe beproevet u."
Pocris schaemde hoer utermaten
Ende heeft huus ende hoff ghelaten

Vs. 2065. Ende besochte sijns selves wijff. 2066. Of hoir oic te gheloven is stijff. 2068. heefter thoir. 2070. Datmens en mochte b. n. 2072. suverlijc. 2073. Van lieften leyde hi hoir te v. 2075. grote. 2081. Dan datsi haer. 2082. Ende was mitter saec beladen. 2083. Daer si stont in dit beraet. 2087. Ic bin u man ende hebbe u. 2088. Wael beproeft besiet mi nu. *Na Fol.* CCXXXV *ontbreekt in* L. *een blad, bevattende vs.* 2090—2141.

Ende streeck in eenre woestenye,
Daer si was alre mannen vrye,
So dat Dyana, die Godinne,
Namse tot ene ghesellinne.
Dyana gaff hoir enen hont,
Dien gheen wilt voer en stont:
Hi verliep allen honden,
Die ter yacht lopen conden.
Voert heeft si hoer een schut ghegheven,
Daer heeft si wonder mede bedreven.
Wat wilt dat si woude raken,
Dat plach si daer mede te ghenaken,
Niet dan sijt dairwairts boot.
Rechtevoirt dat wilt sy schoot,
Waer dat hoir die sinne toe stont:
Al sach sijs niet, het wort ghewont.
Daer na Pocris weder quam
Bij horen man, als ic vernam,
Ende werden verliket weder.
Pocris gaff hem vruntlic zeder
Hoer gheschut ende haren hont,
Dat Chephalus dochte een goeden vont.
Het viel, dat Themis, die Godinne,
Mit enen toernighen fellen sinne
Sende inder Theben (*) lant
Een vyantlic dier ende onbecant,
Dat verdarff wijn ende coern,
Soedat dat jaerschaer bleef verloren.
Die heeft hem die Godinne beraden
Om des, dat hem die Theben versmaden.

(*) *Het HS. heeft* Thelen.

Hier worden ghebeden totter jacht
Veel hogher mannen van groter macht,
Om dat felle dier te jaghen,
Dat den luden plach te plaghen.
Chephalus quam mede ter stonde
Mit sinen gheschutte ende honde.
Si yaechden dat dier mit groten hopen;
Gheen honden en conde[n]t onderlopen.
Ende doe baden si Chep[h]alus, dat hi
Fol. r. Sinen honden [*l.* hond] liet los ende vry.
Hi dede also ende lieten schier.
Hi onderliep te hant dat dier,
Dat scheen dat hire neffen was.
Als Cephalus vernemet das,
Haeste hi hem dairwairts zeer
Ende hadde te schieten groten gheer.
Doe sach hi, dat elc stille stont,
Beyde, dier ende hont,
Ende waren elc in enen steen
Verwandelt, als daer kenlic scheen.
Chephalus plach hier na veel
L. Fol. CXXVI. r. Omme te gaen mit weyde speel.
Sijn schutte hadde hi zeer vercoren,
Want hi sinen hont hadde verloren.
Jaghen plach hi alle daghe,
Nu hadde hi enen lusteliken haghe
In eenre wildernissen uutghelesen,
Daer hi in rusten plach te wesen.
Twas daer groen ende vol van wonne:

Vs. 2143. scut. 2145. Jaghens. 2146. ene lustelike. 2148. ruste. 2149. Het was.

Daer en mochte comen gheen zonne.
Daer plach hi tweder te roepen aen,
Dat him die hetten mocht vergaen.
Op enen tijt, als hi daer lach
Ende verwachte den koelen dach,
Soe quam een snelle daer ghegaen
Ende hoirde hem tweder roepen aen.
Die snelle woude wesen goet kint,
Alsmenre huden vele vint.
Hi liep haestelic tot Pocris huse
Ende maecte tgoede coern te gruse.
Hij dede Pocris te verstaen,
Dat hi daer vuere waer ghegaen,
Daer Chephalus veel vreuchden dreeff
Mit sinen boel, die bij hem bleeff.
Pocris ghinc der vrouwen ganc
Ende gheloefde al des hoeven sanck
Ende dachte, si souden wachten soe,
Dat hi des werden soude onvro.
L. Fol. CCXXXVI. v. Op een tijt hij te woude liep.
Pocris ene joncfrouwe riep
Ende volchden Chephalus beyde.
Doe sij quamen ander heyde,
Liet sij der joffrouwen after
Ende si wort des mannes wachter.
H. Fol. LXI. v. 2175 Allene ghinc sy heymelic voort
Inden bosch, dat nyemant en hoort,

Vs. 2150. mocht comen ghene. 2152. most ontgaen. 2153. een. 2157. woude zijn. 2159. tsinen huse. 2160. coren. 2161. Hi dede der vrouwen te v. 2162. hadde ghegaen. 2163. Daer haer man. 2165. Dat wijff ghinc. 2167. soude. 2170. Dat wijff een joncfrou tôt hoir r. 2171. Ende si v. haren man b. 2173. joncfrou bliven achter. 2176. bosche.

Ende meynt den man te vanghen daer,
Die luttel dacht om sulck ghebaer,
Als syen dair wail meynde vinden.
Onder haghen ende onder linden
Ende onder doorne menigherhande
Croop si over voet ende over hande,
Om den man te begripen aldair.
Cephalus worts te hant ghewair
Ende meynde, doe hi hoerde dat ristelen,
Dat een dier daer wonde nistelen.
Sijn gheschut hi dairwairts schoot
Ende heeft sijns selfs wijff ghedoot.
Och, der doorheit vanden wive,
Die soe berooft wort vanden live!
Hadsi int wachten niet gheneeft,
Si hadde langhe mit vruechden gheleeft.
Tis eene ghemeenlike zake,
Dat dat den vrouwen dunct een wrake,
Als si den man begripen moghen,
L. Fol. CCXXXVII. r. Daer sij mede bezwaren haer doghen,
Groten toerne hem beraden
Ende hoir herte met drucke laden.
Twaer seker wel een ghecke sake
Te spreken daermen wijsheit sprake,
Dat een wijff so is ghesint,
Dat sy den toern voer vrede mint

Vs. 2178. D. l. d. dat si was so naer. 2179. Als si hem meynde daer te v. 2180. haghe. 2181. doernen. 2182. ende hande. 2183. daer. 2184. Die man wort te h. gh. 2185. hoerde vistelen. 2188. selves. 2192. Si had mit vr. langhe gh. 2193. Het is een. 2194. Dat den vr. dunct sijn wr. 2196. bezwaren mede. 2197. Of groten. 2199. Het waer wel een gh. s. 2201. is so. 2202. den *ontbr.*

Ende doet haer leyt ende onverdrach,
Des si wael vuerganck hebben mach
Ende draghen rust ende vrede
Ende ghenuecht telker stede.
Ic love bet vreuchde ende ghemack,
Dan toirn, leyd ende nijds ghewrack.
Hij donct my dwaeslic sijn ghesint,
Die onvrede voer vrede mint.

Ghi, goede wive, verwaert u huus,
Loopt niet int wilde, maect gheen confuus,
Weset ende levet wijslic, denct om eer
Ende weest oetmoedich onsen [*l.* uwen] heer,
Also u God gheboden heeft.
Ist dat u man ontruwelic leeft,
Als u deynct in uwen sinne,
Bewiset hem dair om ghene onminne.
Verwint mit goetheit, off ghi moecht:
Mit quaetheit blijfdi onghehuecht.
H. Fol. LXI. v. b. Is hi der sondelicheit ghewoen,
L. Fol. CCXXXVII. v. Hi moet selve betering doen,
Ende ghij en sult daer niet om deyncken,
U selven vander eer te creyncken.
Blijft hem altoes guetelic bi:
Ghi en moecht niet doen als hi.
Veel te reysen eert den man;

Vs. 2203. hoer selven toern ende o. 2204. verdrach hebben m. 2205. Ende hebben r. 2206. talre st. 2207. Ic ghelove. 2208. wrack. 2211. bewaert. 2212. L. niet opt velt m. gh. c. 2213. Leeft wiselic ende d. o. e. 2214. Ende *ontbr.* uwen heer. 2217. dunct. 2218. Bewijst — gheen. 2220. onverhoecht. 2222. Hi moetet beteren harde doen. 2223. Ende *ontbr.* om niet. 2225. guetlic.

Daer crighen die vrouwen schanden van
Daer hi ghenuechte mede meert,
Daer wordi alinghe mede onteert.
Dat en suldi niet gheliken,
Off ghi moet der eer bezwijcken.
Het heeft inder ouder ee
Veel gheweest, ende huden mee
Wort ghehouden, ende al mit eren,
Dat heydensche vorsten ende heren
Ende oick ander mannen wael
Wiven hebben bij ghetael,
.XX., .XXX., .XL., hondert.
Dat is waer, hoet u verwondert (*).
In kersten ewe is menich man (†),
Daer twee off drie wiven sijn an,
Ende elc in smans huse teert.
Dit es dicke ghedispenseert
Mit mannen, die dat hebben ghedaen;
Mer nye en heb ic verstaen,
Noch horen spreken in enighen hoecken,
L. Fol. CCXXXVIII. r, Noch horen lesen in enighen boecken,
Dat men ye dispenseerde,
Dat een wijff twee mannen eerde.
Daer om so volghet minen raet
Ende die ghelikenisse laet:

Vs. 2228. scaemde. 2229. mede *ontbr.* 2232. eren. 2233. Het heeft oec. 2235. ende *ontbr.* 2239. Tien, twintich, veertich, h. 2242. sien an. 2248. Noch ghelesen oec in b. 2249. ghedispenseerde. 2251. so *ontbr.*

(*) *Volgens* L. *In* H: Dat es waerheyt u verwondert.
(†) *Het woord* man *met eene latere hand er bij geschreven.*

Want dat is recht also ghelijc,
Als out arm ende jonc rijck,
Ende schelen, gheliken dach ende nacht,
Des mannes ende der wive craeht.
Hier mede latic dese woert.
Die wijs sijn hebbent wael ghehoort
Ende die in duechden hem belegghen.
Den quaden en machmen doch niet segghen.

Ghy, eerbair wiven, doetet best,
Dat was mijn eerst, dat blijft mijn lest,
Dat ghi u selven hout in vreden,
In eren ende in ghesonden leden
Ende weest uwen man ghetru.
Ende quijt hi hem qualic teghen u,
H. Fol. LXII. r. a. B. Fol. LXII. v. a. Daer om en suldi u niet verdieden (*).
Quamen enighe die u dat rieden,
Die suldi schuwen talre tijt,
Want si u maken svroechdens quijt.
Ghedencket om uwes selves eer
Ende om des oversten meesters leer.
Denct om den hoghen waerden prijs,
L. Fol. CCXXXVIII. v. Die men in (†) soe menigherwijs

Vs. 2254. Als out jonc arm ende rijck. 2255. ghelijc. 2256. Des mans ende des wives macht. 2261. vrouwen. 2262. Dit is m. e. dit is m. l. 2265. mannen. 2266. Ende *ontbr.* 2267. L. verdrieden. 2268. L. Quamer. 2270. B. maken u vrouchden q.; L. makene u uw vroechde quyt. 2271. B. Denct om u selfs eer; L. Denct. 2272. L. overste. 2274. B. L. in so.

(*) *Wat op Fol.* 62 *gevonden wordt, vindt men nog eens op de keerzijde van hetzelfde blad. De verschillende lezingen daar voorkomende heb ik met* B. *geteekend.*

(†) H. *heeft:* Die men u s. m.

Legghet in u, salighe wiven,
Daer die poeten soe veel aff scriven,
Dat alle goeder wiven loff
Hoghe floreert in elken hoff.
Die goet van aerde sijn ende zedich,
Ghetru, ghehoirsaem ende stedich,
Die wijfflich sijn ende oic oetmoedich
Ende van woerden honichvloedich,
Simpel ende erenghier,
Vredelic, wijs ende guedertier,
Die en machmen niet so hoghe prisen
Als hoer weldaden lustelic rijsen.
Mit starcken ende wisen wiven
Mach een huus wel staende bliven;
Mar mitten ghecken scomperinnen
Vervalt dat huus van buten ende binnen.
Verstaet dit wel ende werckt hier na
Ende volghet die overgoede Pompeya,
Die mit Seneca, horen man,
Sterven woude in een ghespan.
Doet als die guede Sybelye dede,
Die Aetsert hielt in goeden vrede.
Gaet der edelre Hesters ganck
Ende levet in uwes mans bedwanck,
Daer ic een luttel voer aff scrive.

Vs. 2275. B. Leyt in goeden salighen w.; L. Leyt an goeden saligheu w. 2276. L. soe *ontbr.* 2277. B. aller; L. alder. 2280. *ontbr.* in B; L. Ende alre zwacheit scande zijn ledich. 2281. B. oic *ontbr.*; L. ende recht o. 2285. L. so hoech niet. 2286. L. A. h. weldaden wael r. 2289. B. L. mit. 2290. B. Vervallet buten e. b.; L. Vervaltet b. e. b. 2291. B. L. daer na. 2292. B. L. Ende volcht die goede. 2296. L. in groter vrede. 2298. L. leeft.

L. Fol. CCXXXIX. r. Volghet der Menyaden wive,
Die bij horen wijsheit groot
Hoer mannen losseden uuter doot.
Doet na Judith, die edele vrouwe.
Steect doet die boesheit ende onghetrouwe,
Dat sy nieste wyde en vloeyen.
Laet wijfflike staet in eren bloeyen,
Datmen u mit rechte love
Onder vorsten ende inder heren hove.
Laet boesheit ganghen om haer broot.
Bedect die boosheit in u schoot.
Vlyet den valschen aenbringher boes,
B. Fol. LXII. v. b. Die nye doecht noch waerheit en koes.
Volghet der heyligher karitate
H. Fol. LXII. r. b. Ende set u dinghen op goede mate.
Die dat in reynicheit volhaert
Es alre eren ende prisen waert.
Recht als die grenate bloeyt,
Can sy gheven lust ende moet;
Pijn ende smert cansi verdriven;
Onmoet en laet si nerghent clyven;
Trouwe brinct si int gherecht
Te mannes dienst, in eren slecht.

Vs. 2300. B. L. volcht. 2301. L. hoirre. 2302. B. vander doot; L. Hoir manne lossende vander doet. 2303. L. edel. 2304. B. L. ontrouwe. 2305. B. bloeyen; L. wijf en groyen. 2306. B. L. wijflic. 2307. B. rechten. 2308. L. In vorsten ende in eren hove. 2309. L. Laet *b.* scriven o. h. br. 2310. B. Bedect die doecht in uwen schoot; L. Bedect die wijsheit in uwen scoet. 2311. B. L. valschen *ontbr.* 2312. B. Die nye waerheit en koes; L. Die nye waerheit en vercoes. 2313. B L. Volcht. 2314. L. dincg. 2316. B. Is — prise; L. Is alre prijs ende ere waert. 2318. L. moeyt. 2319. L. smarte. 2320. L. bliven.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

DERDE JAARGANG.

TWEEDE AFLEVERING.

DER LEKEN SPIEGHEL.

DERDE BOEK.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

DERDE JAARGANG.

TWEEDE AFLEVERING.

DER LEKEN SPIEGHEL.

DERDE BOEK.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

DERDE JAARGANG.

TWEEDE AFLEVERING.

DER LEKEN SPIEGHEL.

DERDE BOEK.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1846.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
73143
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

THE ASTOR LIBRARY.
NY

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onderteekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

Jonkbloet

DER

LEKEN SPIEGHEL,

LEERDICHT VAN DEN JARE 1330,

TOEGEKEND AAN

JAN DECKERS,

KLERK DER STAD ANTWERPEN.

UITGEGEVEN DOOR

Dr. M. DE VRIES.

DERDE DEEL.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1846.

HIER BEGHINT DIE DERDE BOEC.

(Fol. VII. v. a. — II. r. a.) Die derde boec gaet hier ane,
Die u sal doen te verstane
Scone zeden ende manieren,
Die dat volc sal hantieren;
Watmen minnen sal ende haten,
(Fol. a.) Watmen doen sal ende laten,
(Fol. VIII. r. b.) Hoemen ghenoech doen sal
Gode ende den mensch over al;
Want moraliteit (*) salt meest wesen
Dat ghi in desen boec sult lesen,
Dat zielen ende live mede
Sal in bringhen salichede.
Dat ic dese dinghen nemen can
Uut mi selven, en versta nieman;
Maer ic hebt ghesocht voorwaer
Uten boeken, hier ende daer,

Va. 1. H. b. volghet daer na. 2. H. Die hout in, alsict versta. 7. I. Hoe datmen. 8. I. H. mensche. 9. I. H. moraliteit. 10. H. dese. 11. I. Datter z. e. den l. 12. I. H. In sal br. 13. H. dinghe. 14. H. te; I. en *ontbr.* 15. I. hebbe. 16. H. Ute den b.

(*) Lezing van I. en H. Het tekst-HS. heeft *moraliter*, waarschijnlijk uit de verkeerd begrepene verkorting *moralitz*.

Die de wise wilen screven
Op dit cranke menschelijc leven.
Dese boec heeft ooc in
Sevenendetwintich capittelen, meer noch min.

(I. Fol. CXII. v. 1.) HIER BEGHINT DIE TAFLE VANDEN DERDEN BOEKE.

Van Gode te minnen voor al. . . . . I.
Van des menschen zeden. . . . . II.
Hoe hem die mensche houden sal onder die liede, ende alrehande wijsheit. . . . . III.
Van hovesscheiden ende van andren goeden zeden. . . . . IIII.
Weder beter is rijcheit ofte ere. . . . . V.
Hoemen jalosie (*) wederstaen sal. . . . . VI.
Hoemen gramscap wederstaen sal. . . . . VII.
Hoemen luxurie wederstaen sal. . . . . VIII.
Hoe man ende wijf hem houde[n] sellen. . . IX.
Hoemen kindre houden sal, ende wies jonghe liede pleghen sullen. . . . . X.

Vs. 19. I. Ende hevet in te sinen deele; H. Ende hout in te sinen dele. 20. I. H. Achte ende tw. capitele. — m. n. m. *ontbr.*

Titel. I. tafele; H. Hier beghint *ontbr.* — vd. der b. C. I. I. H. *Twee afsonderlijke hoofdstukken, aldus:* Van Gods minnen. — I; Van Gode te dienene voir (H. dienne vor) al. — II. *Daarna volgt in* I. *nog een hoofdstuk, dat in* E. *en* H. *ontbreekt, getiteld:* Hoemen Gode aenbeden sal. — III. — II. (I. IIII). I. Van smenschen. III. (I. V). I. lieden. — ende a. w. *ontbr.*; H. wijshede. IIII. (I. VI). H. hoefscheiden; I. H. h. ende van doene ende van latene. V. (I. VII). I. H. Welc beter es so rijcheyt soe eere, ende oic van armoedicheden (H. armheiden). VI. (I. VIII). I. jalosye scuwen sal; H. jalousie scuwen sal ende breken. VII. (I. IX). I. H. Hm. gr. ende quade melancolye verdriven sal. IX. (I. XI). H. hen; I. H. houden selen. X. (I. XII). I. kinder — wes.

(*) Het HS. heeft *jasolic.*

Wat rechterscape ende heerien toe hoort. . . XI.
Van zeven pointen die heren hebben zellen. . XII.
Wat behoort ter lands heren rade. . . . . XIII.
Vander littren ende der clergien. . . . . XIIII.
Hoe dichteren dichten sullen ende wat si hantieren sullen. . . . . XV.
Hoe goet ghetrouheit is. . . . . XVI.
Hoe goet ghetrouwe vrient is. . . . . XVII.
Van vier manieren van lieden. . . . . XVIII.
Van vijfterhande minnen. . . . . XIX.
Hoe die mensche hem selven minnen zal. . . XX.
(E. Fol. LXXXVIII. r. a. I. Fol. CXII. v. a.) Waer omme datmen goet hebben zal. . . . . XXI.
Ofmen maghe ende vriende helpen sal. . . . XXII.
Van bescheidenre miltheit. . . . . XXIII.
Ofte wel eten ende wel drincken zonde is. . XXIIII.
Van ledicheiden ende onledicheiden. . . . . XXV.
Die disputacie tusschen den poortere ende des ridders zone. . . . . XXVI.
Welc beter is, so goet ende quaet doen, so quaet noch goet doen. . . . . XXVII.

C. XI. (I. XIII). I. heeren toebehoort. XII. (I. XIIII). I. die de h. h. selen te haren rade. XIII. (I. XV). I. H. Wat lieden die (H. liede) heeren hebben zelen te haren (H. thoren) rade. XIIII. (I. XVI). I. *De beide* der *ontbr.* — litteren. XV. (I. XVII). H. dichtren. XVI. (I. XVIII). I. Van ghetrouwicheden; H. Van ghetrouheiden. XVII. (I. XIX). I. H. Van drien manieren van vrienden, ende welc gherecht vrient es. XVIII. (I. XX). H. viere; I. H. lieden, daer sonder die werelt niet sijn en mochte. XXI. (I. XXIII). I. H. omme ende waer toe men; I. tgoet. XXII. (I. XXIIII). I. Ofte men; H. Oftmen; I. H. maghen ende vrienden. XXIII. (I. XXV). I. H. Wat miltheit es, ende wat zoe (H. si) doen can. XXIIII. (I. XXVI). H. Oft; I. H. *Het tweede* wel *ontbr.* XXV. (I. XXVII). I. ende van onl. XXVI. (I. XXVIII). I. Eene d. — ende eens r.; H. poertre ende sridders. XXVII. (I. XXIX). I. *De negen eerste woorden ontbr.*; H. *Het eerste* doen *ontbr.*

DAT PROLOGUS VANDEN DERDEN BOEKE.

(I. Fol. CXIII. r. 1.) Dattie mensche werken sal,
Moet mids twee dinghen sijn al:
Dat sijn wijsheit ende cracht:
Mar wijsheit heeft meerre macht;
Want men doet mit wisen rade
Dat cracht allene niet en dade;
Nochtan bleve wijsheit dicke versmoort,
En holpe haer smenschen cracht niet voort.
Wijsheit gheeft den raet,
Hoemen twerc best bestaet;
Maer en volcoomt niet alsoe,
Des menschen cracht en moetter toe.
Nemmermeer, verstaet wel dat,
En worde volmaect borch noch stat
Mids des menschen wijshede,
Des menschen cracht en waer daer mede.
Ende dit selve moghedi merken
Van allen aerdschen werken.
Ja, wijsheit ende ghelove met,
Daer alle doghet binnen set,
En brochten u niet, waerlike,

Titel. I. *ontbr.*; H. De prologhe. Vs. 1. I. H. Dat die. 2. H. tween; I. d. wesen al. 4. I. meere. 7. I. dicke *ontbr.* 8. I. En *ontbr.*; H. hare. 9. H. Wijsheit die gh. 10. I. H. dwerc. 12. I. H. Smenschen — moeter. 13. I. wel *ontbr.* 15. I. Mits eenegherande w. 16. I. H. Smenschen; I. en warer m.; H. en waerre m. 17. I. moeghdi; H. moghdi. 19. I. U w. 20. H. doeght; I. zedt. 21. I. brachte; H. brachten.

Sonder werc (*) te hemelrike.
Wijsheit is vrouwe na recht,
Ende des menschen cracht is haer knecht;
Ende so wat dese knecht bestaet
Sonder ajnre vrouwen raet,
Dat wort gherne cranclijc gheënt,
Want ten heeft gheen fondament.
Fol. 111. v. r.) Daer omme moeten, alse wi lesen,
Dese twee te zamen wesen,
Wijsheit ende crachte met:
Dus hevet Salustus gheset.
Ende want wijsheit, ghewes,
Boven al dus vrouwe es,
So laet ons ter wijsheit keren,
Ende onse crachte voeghen leren
Fol. ii. r. s.) Nader wijsheiden rade,
So dat wi vrooch noch spade
Niet en sneven alse keytive
Aen der zielen noch aenden live,
So dat wi in onsen daghen
Wijslijc ons hier bedraghen,
Ende dat wi ten lesten stonden
Claer ende zuver worden vonden.

s. 22. I. Sonder dwerc te; H. Sonder werc te. 24. I. H. smenschen. I. Ende dat dese. 26. H. sire. 27. I. wert gh. cranckelijc ghehent; werdt gh. crankelijc gheint. 28. I. H. Want en h. 29. H. om; I. als. 30. H. samene. 31. I. H. cracht. 32. I. H. h. Salustius. 33. I. de *ontbr.* — w. w. sijts gh.; H. w. w. sijds gh. 36. I. H. cracht. I. vroe ende sp. 42. I. Wijselic. 43. H. ter lester. 44. I. H. werden.

*) Het HS. heeft *Sónder doghet*, maar de variant behelst de ware lezing. *Werc* staat dan in denzelfden zin als *cracht*. Werk namelijk is een uitvloeisel van kracht, een krachtsbetoon.

Want die dan hemelrike heeft;
Heeft wijslijc hier gheleeft,
Ende anders niement, waerlike.
Die dan wil leven wijslike,
Lese desen boec dat hine versta,
Ende pijnre hem te werkene na,
Ende verlesene dicke ghenoech:
Hi vinter in sijn ghevoech
Van menigherhande wijsheden,
Van manieren ende van zeden,
Die goet sijn, dat ghijt wet,
Der zielen ende den live met,
Also ons claerlike doen weten
Philosophen ende poëten
Inden boeken die si screven,
Die tote noch sijn bleven;
Anders so waert mi te hoghe:
Hier mede latic dese prologhe.
Nu helpe mi Jhesus die vrie
Ende sijn moeder, Sinte Marie,
Dat ic dese materie zwaer
Toe moete bringhen so claer,
Datter sijn ere in si,
Ende dat niement mi,
(R. Fol. LXXXVIII. v. a.) In aernste noch in scheren,
Daer in en moghe blameren.

Vs. 45. I. wie. 46. I. wijselic. 47. H. nieman. 48. I. Dan die wilt l. wijselike; H. wil *ontbr.* 50. H. pijnder; I. pine h. te levene na. 51. I. Ende lesen d.; H. gnoech. 55. I. sijn, wel wedt. 56. I. Ter. 57. I. Als — claerlijc. 61. H. so *ontbr.* 62. I. H. met. 64. H. ver M. 66. H. moet. 67. I. H. sine. 68. I. H. dat oec n.; H. nieman. 69. I. neernste. 70. H. Daer *ontbr.*; I. Met redenen en moghen.

HIER BEGHINT DIE DERDE BOEC.

(1.) Onser herten overste ruren
Dat sal sijn in allen uren
God selve, die ons schiep
Ende tote sijnre glorien riep.
Dien sullen wi mit allen zinnen
Boven alle dinghen minnen.
Hebben wi hem, wi hebben al;
Anders en hebben wi groot noch smal.
Wat wi hebben, als ghi wel siet,
Sonder hem, dat is al niet;
Want hi sal altoos staen,
Maer ander dinghen si vergaen.
Salomon seit dus properlike:
Alre eerst soect Gods rike,
Ende alle dinghen sullen u toe

al. I. H. *ontbr. Doch in beiden staat hier, als titel van het eerhoofdstuk:* Van Gods minnen. Vs. 1. I. Ons heeren. 4. I. tot —; H. sire. 6. H. allen. 9. I. Dat. 12. I. dinc sal te nieute; H. dinghe si tegaen. 13. H. Dewangelie seeght daer pr.; I. Sal. pr. 14. I. Talre; H. Talder. 15. H. dinghe.

Warden gheworpen alsoe:
Dats Gode selve, hoement keert.
Die Gode mint, hi regneert,
Hogher vele, des sijt vroet,
Dan enich aerdsch coninc doet;
Want sijn rike ewelijc staet,
Maer dat aerdsche rike dat vergaet.
David, die prophete, ooc seit:
Gods vrese is beghin der wijsheit.
Hi seit waer, Gods vrese es
Beghin der wijsheit, sijts ghewes.
Die Gode ontsaghe van gronde,
En dade nemmermeere zonde;
Ende die zonder zonde leven can,
Dats verre die wijste man.
Daer bi spruut, als wi lesen,
Wijsheit uter Gods vresen.
Der werelt wijsheit, alsmen daer ziet,
Is sotheit voor Gode ende anders niet.
(E. Fol. LXXXIX. r.t. I.Fol.CXIV. r. a.) Want so wat die wijsheit werft
Begheeft den mensche, als hi sterft;
Mar wijsheit, die God mint,
Staet ewelike ongheïnt
Ende en can niemene begheven,
Maer doet den mensche ewelike leven.

Vs. 16. I. Worden; H. Werden. 17. I. Dat is God. 19. I. vele, sijts. 20. I. eerdts. 21. H. euwelike. 22. I. H. *Het eerste* dat *ontbr.*; I. rijcheit die v.; H. dat tegaet. 23. I. Salomon, die wijse, oic. 24. I. H. is *ontbr.*; I. beghint. 25. H. seeght. 26. H. w., des sijt. 29. I. Die en; I. H. nemmermeer. 29. I. Ende *ontbr.* 30. H. Dat es; I. Hij is. 31. H. alse. 33. I. daer *ontbr.* 36. H. m. al als. 37. I. die Gode. 38. I. onghehent. 39. I. nieman; H. niemanne. 40. I. eewelic.

Minnen wi creaturen mere
Ofte goet dan onsen here,
So sijn [si] dan onse God,
Want wi doen haer ghebod
Ende setten ons sceppers beheet achter,
Daer wi hem mede doen lachter.
Dese Gode moghen cort duren,
Maer die scepper der creaturen,
Die allene is God ende here,
En begheeft ons nemmermere.
Daer omme moet, als wi lesen,
God dalre overste wesen
In onse ghedachte, vrooch ende spade:
Die dat liete, hi misdade.

Dan Gode te dienen voor al. — I.

Wi sullen ooc algader
Minnen moeder ende vader,
Suster, broeder, wijf ende kinder,
Ende alle die liede, meerre ende minder,
Met sulker minnen dat wi
Gods niet en vergheten daer bi,
So dathi in onsen sin
Dies twint en si te min.
Voor al sal gaen Gods ghebod,
Anders waren si onse God.

. 42. I. Off; H. Oft. 43 I. H. sijn si dan; I. ons. 45. I. onsen
per; I. H. beheet *ontbr.* 48. I. sceppere; H. sceppre. 50. I. Ende
51. H. alse. 52. H. dalre ierste w. 53. I. vro.
itel. H. dienne vore; I. (*Cap.* 2). Vs. 4. H. al; I. meerder. 6. H.
ie v. 8. I. H. Des. 9. H. Vore. 10. I. zij alle sodt.

Al soude die werelt verzinken,
Nochtan en sullen wi niet winken
Uut Gods ghebode ene ure:
Dus seit ons die scrifture;
Want hi is meerre, sijts ghewes,
(I. Fol. CXIV. v. 1.) Dan alle dinc die es
In hemele ende optie aerde,
Ende ooc van meerre waerde.
Dien God so vele heeft ghegheven,
(E. Fol. CXXXIX. r. 2.) Datsi van haers selfs moghen leven
Sonder pinen ende arbiden,
Sijn sculdigher tallen tiden
Gode te dienen in innicheiden,
Dan die ghene die arbeiden
Ende pinen moeten door dien noot,
Om te winnen daghelics broot;
Want si hebbens beter macht
Ende ooc stade, dach ende nacht,
Gode te deelne van dien
Daer hise of heeft voorsien,
Ter kerken te gane mede
Ende te sprekene haer ghebede.
Die ghene ooc die [te] werke gaen,
Des morghens, als si op staen,
Sullen si gaen te werke,

Vs. 12. H. en *ontbr.* 13. H. Ute; I. H. een. 14. H. seeght. 15. H. hijs m. sijds. 17. I. H. hemel — op eerde. 20. I. moghen *ontbr.*; H. mochten. 21. I. pine — arbeiden. 22. I. sculdich in allen. 23. H. dienne. 25. I. moet om die; H. die. 26. I. winnenne; H. winne. 28. I. ooc *ontbr.* 29. I. te dienen. 30. I. hij hem af; H. af. 32. I. spreken. 33. I. ghene *ontbr.* — die *ontbr.*; I. H. te w. 34. I. Smorghens; H. alsi op.

Ende niet (*) ooc in die kerke
Duren alte langhe;
Want ter zonnen opganghe
Sullen si opt werc sijn,
Ende alsi laet haren schijn,
Sullen si vanden werke beten,
Sonder datsi daer binnen eten.
Merren si hier binnen ene ure,
Si verletten hare dach hure.
Al warensi, in waerre dinc,
Des daghes ghehuert om enen penninc,
Si souden doen na haerre macht
Ghelijc of sire hadden acht,
Alse ons heren Cristus mont
In die ewangelie maket cont;
Want voorwaerde dat is scult,
(1. Fol. CXIV. v. a.) Hoe datment set ofte hult.
Aldus sullen si, die doen
Arbeit om haren dach loen,
Gode alreoverste zetten,
Ende werken, zonder letten,
Na hare macht, so si best moghen:
So hebben si Gode voor hare oghen,

Vs. 36. I. H. niet; H. inde k. 39. I. H. op dwerc. 40. I. als zo l. hair. 42. I. daer tusschen e. 43. I. sij dair b. een. 44. I. verliesen haer; H. hoer. 45. I. in warer. 46. I. Sdaechs; H. Sdaeghs. 47. I. hare; I. H. machte. 48. I. ofte; H. oft; I. H. achte. 49. I. Also. 50. I. H. In dewangelye; I. doet condt. 51. I. dat *ontbr.* 52. I. zedt off. 53. I. Ende aldus. — die *ontbr.* 55. I. talre overste; H. talder overst. 57. I. Al haer; H. hoer. 58. I. hare *ontbr.*; H. hoer.

(*) Het HS. heeft *mede*, doch door eene latere hand op den kant in *niet* verbeterd.

So dat hem God is hout,
(E. Fol. LXXXIX. v. 1.) Om datsi quiten haren scout.
Die rike man en sal ooc niet
Tote des anders daghes, wats ghesciet,
Des arbeiders loon houden,
Opdat hine eyscht onvergouden;
Want sijn vleisch ende sijn bloet heeft
Besuert datmen hem daer gheeft,
Ende diet hem daer onthout dan,
Behout an hem tbloet vanden man,
Dat wrake roept voor onsen here,
En si datment weder kere.
Dus sullen wi altoos aenscouwen
Gode in gherechter trouwen,
Ende int overste altoos setten,
So en mach ons niement letten;
Want wi sijn hulde behouden dan,
Die ons niement beroven en can.
Alst coomt inder morghenstont
Ende ghi ontsprinct al ghesont,
Sal wesen in u eerste ghedochte
God selve die ons wrochte,
Ende sult opstaen sonder beiden
Ende u tsinen dienste ghereiden.
Een cruce suldi dan maken,

Vs. 59. H. hem. 60. I. hair; H. hore. 62. I. tsanderdaechs; H. sander daeghs. 63. I. arbeyts. 64. I. Op dat heescht vergouden. 67. I. diedt. — daer *ontbr.*; H. onthoudet. 68. I. H. Behoudt; H. ane; I. H. dbloet. 70. I. dm. hem w. 73. I. H. in doverste. 74. I. Sone m.; H. nieman. 75. H. sine. 76. I. H. Dier; H. niemen. 77. H. Alset. 79. I. H. in *ontbr.*; H. uwe. 80. I. die u wr.; H. die u ghewrochte. 82. I. bereiden.

Siele ende lijf ende ander zaken
Suldi Gode bevelen al,
Die u niet of gaen en sal.
Ter kerken suldi dan tien,
Misse horen, macht gheschien,
Innichlike spreken u ghebede,
Ende bliven ter selver stede
Tote dattie misse is ghedaen.
Daer tenden so machmen gaen
Oorbaer doen, weder ende voort,
Datter lijfneren toe behoort,
In gherechticheit mit trouwen,
Daer men Gode in sal aenscouwen,
Also dat God al over al
Die overste wesen sal
In al datmen begaet:
Anders so ist al quaet.
Alse ghi ter maeltijt sijt gheseten,
So en suldi niet vergheten
Ghine sult segghen enich ghebet,
Seghenen u ende u spise met;
Sobe[r]lijc eten ende drincken,
Ende uwes sceppers mede ghedincken;
Om die arme suldi dincken mede,
Want dat sijn die Gods lede,
U arme broedre, dien ghi

88. I. H. maeght; H. u gh. 89. I. Innich; H. Innechlec. 91. I. H. ie. 92. I. so *ontbr.* 93. I. H. Orbore. 94. I. lijfneringhen. 95. rechticheden. 96. I. sal scouwen. 100. I. so *ontbr.* 101. I. H. 102. I. Sone s. 103. I. zelt spreken e. 104. H. Sechenen u e. 106. I. u sc. met. 107. H. Om darme. 109. H. Uwe; I. H. ere; I. die.

Sculdich sijt te stane bi;
Want sterven si van breken,
God die sout aen u wreken,
Hier of ghinder, sijt zeker das,
Op dat u sijn breke kenlijc was.
Ende alse die maeltijt is ghedaen,
So suldi Gode dancken zaen
Van dien dat hi u gheeft,
Daer ghi daghelijcs bi leeft,
Ende bidden voor alle die
Die u goed daden ye
Ende daer of comen is dat
Dies ghi daghelijcs hebt te bat.
Des avonts ooc, dat verstaet,
(l. Fol. cxv. r. 2.) Alse ghi te rusten gaet,
Suldi spreken enich ghebede,
Daer ghi Gode sult loven mede,
Ende ooc bidt voor uwe zonden.
Ghi sult ooc ten selven stonden
Bidden mit goeder herten fijn
Voor die leven ende doot sijn,
Ende sonderlinghe, dat wilt verstaen,
Voor die u goet hebben ghedaen.
Dat is van rechte u recht,
Anders so doedi hem onrecht.

Vs. 111. I. storven. 112. I. die *ontbr.*; H. sond ane. 113. H. oft. 114. I. u *ontbr.*; H. n hoere br. 115. I. als. 118. I. daghelijc; H. daghelike. 119. H. vore. 120. I. Die *ontbr.* 121. I. H. daer u af; H. es comen. 122. H. Des; I. daghelijc. 123. I. Savonts. 124. I. H. Als; H. ghi oec te rasten. 125. H. eneghe. 126. I. H. sult *ontbr.* — lovet. 127. I. u. 128. I. H. tien. 130. H. Vore; I. H. e. die doot. 131. I. dat *ontbr.* 132. H. Vore. 133. I. rechte trecht. 13 . I. hem *ontbr.*; H. hen.

Want ondanckelicheit, sijts ghewes,
Boven alle dinc scande es:
Wie hi is die goet doen verghet,
Es (*) uut alre eren ontset.
Dan suldi opheffen u hant,
Ende sult u zeghenen te hant
Inden name der drivoudichede,
Datsi u beware ende bevrede
Aen ziele ende aen lijf dien nacht
Jeghen alle des viants macht (†).
Des nachts, alse ghi ontsprinct
Ende ghi u keert ofte omme wrinct,
Suldi also dicke segghen dit vaers:
» Here! ontfermt mijns zondaers (§)! "
Ende ofte u des daghes yet
Van misgripe is gheschiet
In woorden ofte in daden,
Dat ghi also sijt beraden
Dat u dat van herten si leet,
Ende te beteren dat sijt ghereet,
Also wel den armen als den riken.

Vs. 135. I. ondanchaerheit; H. ondanclecheit, sijds. 138. I. H. Es uut; I. ghezedt; H. gheset. 139. I. H. uwe. 140. H. seldu; I. H. sechenen. 141. I. driefoudichede; H. drievoldechede. 142. I. bewaren — bevreden. 143. I. H. Ane. — ende *ontbr.* — ane. 144. I. alle *ontbr.*; H. al; I. H. macht. 145. I. H. als. 146. I. Als ghij — of; H. oft. 148. I. ontfermet; H. ontfarmt. 149. H. oft — daghs. 151. I. of; H. oft. 152. I. Als ghij. 153. I. H. u dat zij v. h. l. 154. I. H. beterne; I. dat *ontbr.* — bereet. 155. H. Als.

(*) Het HS. heeft *Ende.*
(†) Het HS. heeft *machts.*
(§) Tusschen vs. 148 en 149:
» *Deus! propicius esto michi peccatori!* »

Dus suldi den eweliken
God altoos setten voort;
Want hem wel toe behoort
Dat hi van al, gheloves mi,
(1. Fol. CXV. v. 1.) Beide beghin ende einde si;
Want hi spreect, alsict vinde:
» Ic ben beghin ende dat inde (*)."

Vs. 156. I. Dus so sult ghij eeuwelike. 157. I. H. Gode. 158. H. Want het hem. 159. H. gheloevets. 161. H. sprect selve, s.; I. als ic. 162. I. H. dat *ontbr.* — *Hierna in* I. *het volgende hoofdstuk, dat in* E., *en* H. *ontbreekt:*

Hoemen Gode aenbeden sal. — III.

Als ghij wilt met innicheden
Uwen sceppere aenbeden,
Soe doet den raet ter selver tijt,
Op dat ghij mueght, dat ghij sijt
Alleene, daer ment niet en zie;
Want ghelaet ende aenschijn die
Werdes gheerne ontzedt van dien
Dat beter bleve onghesien;
Ende ghij zelt oic te min horen
Ende sien dat u mach storen
Uut uwen inneghen ghebede;
Want sonder goede innichede
En acht God der beden twint,
Want hij alle herten kint:
Hine acht der woirde meer no min,
Maer wat dat herte hevet in.
Heeft hij onse herte, hij heeft al
Dat wij hebben, groot ende smal.
Starckelic, met hoepen groot,
Ende altemale met herten bloot
Seldy doen uwe ghebede
In rechter oetmoedichede
Ende bidden dat orbore zij;
Soe sal God, gheloeves mi

(*) Na vs. 162:
» *Ego sum alpha et o, principium et finis.*"

Van des menschen zeden. — II.

Die mensche sal, dat verstaet,

U bede horen tallen stonden,
Sijdy clair van hoefsonden.
Lanc sal sijn u orisoen,
Ende dat seldi dicke doen.
Kiest vriende ende vriendinnen
Van santen ende van santinnen,
Die u voir doghen ons heeren
Orbore helpen impetreren.
CXV. v. 2.) Wien machmen kiesen badt
Dan dat zalighe suver vat,
Dair hij in neghen maent
Rusten wilde onghewaemt?
Diene moederlike bi haer leide,
Bevaen in bare arme beyde,
Tetene gaff ende drincte,
Ende vriendelike scincte
Met haren borsten in sinen mont,
Daer hemel ende eerde ane stont
Ende bij hem sette dair boven,
Dair dinghelen Gode loven.
Wye mach van uwer sake
Bat wesen u voirsprake
Namelic dan dese coninghinne?
Niement, als ic versinne.
Dair by eest goet, dat ghij haer dient
Ende maect van hare uwen vrient:
Soe sal u vriendelike bystaen
Ende in gheenre noot af gaen;
Ende so ghij meer vriende hebt daer,
Zoet u beter es voirwaer.
Ende als ghij Gode hebt ghebeden,
Soe seldi met innicheden
Vriendelic aenroupen saen,
Dat so u in staden staen
Voir Gods aenschijn alsoe
Dat u bede come toe,
Eest dat Gods eere zij
Ende u orbore ligghe daer by.

l. I. (*Cap.* 4) Van smenschen.

Altoos hebben scoon ghelaet,
Scone zeden ende maniere.
Al waert ooc thuus biden viere,
Ofte in enen wilden woude,
(I. Fol. CXVI. r. 1.) Daert niement zien en soude
Nochtan so sijn scone zeden goet;
Want somen die dinc dicker doet
So mense can vele te bat,
Alsmen coomt in vreemder stat,
Datmen daer of heeft ere,
Dit is Socrates lere.
Scone zeden ende daer toe goede
Comen uut ghestadighen moede;
(E. Fol. XC. r. 2.) Want uut onghestadicheden
En quamen noit goede zeden,
Wijsheit noch ooc doghet,
Dat merct men aen die joghet:
Die joghet die heeft zelden in
Wijsheit ofte subtilen zin;
Want der joghet vlisheit
Beneemt haer ghestadicheit,
Ende daer ghestadichede
Niet en is, coomt node wijshede.
Ghestadich ende scamel, dat ghijt wet,
Goedertieren ende gherecht met

Vs. 2. I. h. goet g. 4. I. H. ooc *ontbr.* 5. H. Oft — welden. 6. I. Dair; H. nieman. 7. I. H. so *ontbr.* 11. I. Heeft mer daer aff groote eere; H. af. 13. I. daer toe *ontbr.* 14. I. H. ghestaden. 17. I. ooc *ontbr.*; H. doeght. 18. I. Dit — ane; H. Dit machmen merken ane die joeght. 19. H. joeght; I. H. die *ontbr.* 20. I. off; H. oft. 21. I. Want die j. der wijsheit; H. joeght vlijtecheit. 22. I. H. hare. 24. H. Niene es; I. c. na w. 25. I. Ghestadicheit. 26. I. Goedertiere.

Sal elc sijn, lude ende stille,
Die met eren leven wille.
Nu hoort, wat manieren
Comen uut desen vieren.
Uut ghestadicheit men seecht
Dat wijsheit te comene pleecht;
Uut scamelheden coomt voort
Al datten doochden behoort;
Ende uut der goedertierenhede
So coomt liefghetalhede;
Ende uut gherechticheden gaet
Ons sceppers hulde, dat verstaet,
Dat tbeste is, gheloves mi,
Maer deen is goet den andren bi.
Nu hoort van dese vier meer:
Wijsheit, daer ic of sprac eer,
Die is herde menigherhande,
Diemen hantiert inden lande.
Sulke heten wijs, om dat
Si gadren rente ende scat,
In wat manieren ende hoe
Hem die comen toe.
Sulc heet ooc een wijs man,
Om dathi des lants recht can
Ende daer ane hem verstaet

30. I. Comt; H. ute. 31. I. ghestadicheden; H. ghestaedecheiden. . comen. 33. H. Ute; I. scamelheit. 34. H. Alle; I. H. d. d. 35. I. H. uter; I. goedertierhede; H. goedertiernhede. 36. H. tallichede. 39. I. Dat best; H. dbeste — gheloevets. 40. I. an- 41. I. H. desen vieren. 42. I. H. af. 44. I. h. achter l. 46. gaderen renten. 47. H. m. ofte h. 48. I. Dat hem; H. Dat hen. Selke. 50. H. hi slands r. wel c. 51. H. an.

Ende den lieden ghevet raet.
Sulc heet ooc van wisen treken,
Om dathi can subtijllijc spreken,
(E. Fol. XC. v. 1.) Ende met groter scalcheiden
Sijn saken wel can beleiden
Ende bedectelijc can bringhen voort
So dat elken dunct, diet hoort,
Dat sijn zake is goet ende waer,
Die nochtan al is contraer
Der rechter waerheit, diet wiste.
Dit bringhet hi toe met liste.
Dit en is ghene wijshede,
Maer het is een scalke valschede.
Die enen andren, des sijt vroet,
Of wint sijn rechte goet,
Dits also quaet, sijts ghewes,
Alse roef ofte diefte es,
Ofte quader, dat duncket mi
Ende segghe u redene waer bi:
Die roven ofte stelen,
Willen hare quaetheit helen;
Maer dese ander, als ghi ziet,
En scaemt hem sijnre valscheit niet,
Want hi voor der liede oghen

Vs. 53. I. heedt. 54. I. H. hi s. can spr. 56. I. H. Sine; H. zake I. H. c. leeden. 57. I. H. can *ontbr.*; I. brinct. 58. I. So *ontbr.* elke — die dat h. 59. H. sine; I. sake goet ware. 60. H. n. es al c.; I. contrare. 61. I. Dier gherechter w., die w. 62. I. Die; I. H. bringt. 64. H. et; I. H. eene. — scalke *ontbr.* 65. I. anderen, sijts. 66. I. H. Af; H. sine gherechte. 67. I. Dit es; H. Dats — sijds. 68. I. Alse d. off r. es. 69. H. Oft; I. Of — dinct. 70. H. segghu. 71. I. off. 72. I. hair. 73. I. andere. 74. I. scamen h. harer v.; H. sire. 75. I. sij — lieder.

Sine valscheit wil voort toghen;
Die hem haerre blamen
Voor die menschen niet en scamen,
Dat sire hem en scamen twint
Voor Gode die de waerheit kint:
Daer omme is hi algader quaet,
Die met deser valscheit omme gaet.
Sulc heet wijs, omme dathi
Hovesch ende verstandel si,
Wijslijc hem can gheneren,
Ende winnen sijn verteren,
Ende sijn dinghen can beleiden
Met goeder voorsienicheiden,
Wel zwighen ende nauwe merken
Ende Gode ontsien in allen zinen werken:
Dese wijsheit in alre wisen
Salmen voor die ander prisen.
Tander point, dat ic voren nu
Vanden vieren noemde u,
Die is gheheten scamelheit,
Daer menighe grote doghet uut gheit,
Dier ic u twee nu ter stont,
So ic best can, make cont:
Deerste dat is danckelichede;

76. I. Hair v. willen; H. wilt. 77. H. hen horre. 78. H. Vore niene sc. 79. I. Weet dat; H. hen; I. en *ontbr.* 82. I. metter H. om. 83. I. heedt; H. wijs oec; I. H. om. 84. I. Hooesche; oefsch. 85. I. Die hem wiselic can. 86. I. sijn broot ende v. H. sine; H. dinghe. 88. I. Met groter v. 89. I. ende *ontbr.* 90. ide *ontbr.*; I. H. zinen *ontbr.* 91. H. allen. 92. I. vor dandere; idre. 93. I. H. Dander; I. vor u; H. vore u. 94. I. vierden; I. nu. 95. I. Die *ontbr.* 96. I. duecht; H. doeght. 97. I. Die ic teere st. 98. I. b. mach, sal maken. 99. I. dat *ontbr.*

Want scamelheit heeft den zede,
Datsi en gheenrehande weldoen
Laten en can zonder wederloen.
Dats een point van groter eren,
Alse ons die wise leren;
Want ondanckelicheit
Is die meeste dorperheit
Die in die werelt mach wesen,
Dit hebbic dicke ghelesen.
Tander point dat scamelhede
Uut gheeft, dats coenhede:
Coenheit dat is grote ere,
Want si doet bi sinen here
Den man altoos bliven,
(I. Fol. CXVI. v. 2.) Alsoudemen hem ontliven,
Alsmen dicke heeft ghesien.
Hi staet daer quadyen vlien,
Ende verweert mitter spoet
Ere, lijf ende ooc goet,
Daer hi lof ende ere of heeft
Alle die daghe die hi leeft.
Metter coenheit houtmen lant,
Coenheit versaecht den viant,
Coen gheninde (*) can wonder maken

Vs. 100. I. h. die z. 101. I. H. en *ontbr.* 103. I. Dat es. 104. I. Also. 105. I. ondanckelichede. 106. I. dorperhede. 108. I. Alsoe dicke hebbe gh. 109. I. H. Dander. 110. H. Ute; I. dat es. 111. I. dat *ontbr.*; H. dats gr. 114. H. Alsoudemenne; I. H. hem *ontbr.* 115. I. dicwijle. 118. I. H. ooc *ontbr.* 119. I. H. af. 121. I. H. Mett coenen; I. houdt men tlant; H. houdmen dlant. 122. I. verslaet. 123. I. H. gheninde; I. can weder m.

(*) Het HS. heeft *ghominde*.

In herde menigherhande zaken,
Dat hier blijft al ongheseit:
Dus goet so is coenheit.
Dat derde point, dat ic seide,
Is ghenaemt liefghetalheide:
Dats een point van groter ere,
Ende coomt al uut onsen here;
Want al pijnder [s]elc om zere,
Hine ghewonse nemmermere,
Want sine manieren noch sijn aenschijn
Van sulker gracien niet en sijn.
Daer coomt of sulke vrome:
Waer hi coomt, hi is wellecome,
Alle liede sijn hem hout;
Sijn voordeel is menichfout;
Sijns nerghent en ghebrect,
Daer men achter van hem sprect:
Al seide yement van hem quaet,
Een ander dat van monde slaet.
Men vint liede, dats zonder waen,
Die vele meer daer na staen
Datmense ontsie dan datmense minne:
Dese duncken mi dwaes van sinne;
Want die ghene diemen ontsiet
En mach ghemint wesen niet;

124. I. herde *ontbr.* 128. I. ghenoemt; H. liefghetallecheide. I. Dat es — eeren. 130. H. *Dit vers ontbr.* 131. I. p. sulc om; selc òmme. 132. I. Hij en; H. ghecregher n. 133. H. mainiere; i manire ende zijn. 135. I. Daer af c. grote vr.; H. af groete vr. H. hijs w. 137. I. lieden. 139. H. nerghen; I. nieuwerincx gh. I. lachter. 141. H. ieman. 143. I. dats *ontbr.* 145. I. H. *Het* e dat *ontbr.* 146. I. dincken. 147. I. den ghenen.

Al ist datmen hem vrienscap toont,
(I. Fol. CXVII. r. 1.) Met dier vrienscap is hi ghehoont,
Alse Ovidius seit voorwaer:
Bedwonghen minne en was noit claer.
Valt hi ooc cleine ofte groot,
Hem en heft niement op thoot,
Noch en salne niement claghen
Vanden ghenen diene ontsaghen;
Cume vercoevert hi mere,
Is hi knape of is hi here.
Daer omme hout u liefghetal
Daer ghi moghet over al,
So mint u God ende die mansche,
Dit so is een point van wensche.
Dat vierde point van desen,
Daer wi hier voren of lesen,
Dat is (*) gherechtichede:
Gherechticheit heeft den zede
Datsi elken gheeft tsine,
Dus leestmen in Latine.
Weet dattie duvel niet en heeft,
Daer men elken tsine gheeft.
Die mensche en dooch meer no min
Dan hi trouwe hevet in.

Vs. 150. I. Van diere. 151. I. Alsoe; H. seeght. 152. H. Bedwonghene. — en *ontbr.*; I. m. es selden cl. 153. I. H. cleen; I. of; H. oft. 154. I. Niement en hout hem op; H. niemen. 155. H. nieman. 156. I. dien. 158. I. off; H. oft. 159. H. houdt. 160. I. Dat ghij mueght; H. moeght; I. H. al over al. 161. I. Gaen, so. — die *ontbr.* 162. I. so *ontbr.* 164. H. vore; I. H. af. 165. I. H. Dat es. 166. I. die z. 168. I. Dus soe lm. int. 169. I. H. dat die. 171. I. en mach meer. 172. H. trouwen; I. heeft.

(*) Het HS. heeft: *Is dat.*

Daer alle dinc sal vergaen,
Moet gherechticheit staen:
Al machmense weder spreken,
Die en can niement ghebreken,
Si blijft altoos dat si es
In haer selven, sijts ghewes,
Ende sonder haer, zekerlike,
En coomt niement te hemelrike;
Want God selve, also men vint,
Is van haer dat fundamint,
Ende niement en dooch meer die leeft
Dan also vele als hi trouwen heeft.

e hem die mensche houden sal onder die
liede, ende alrehande wijshede. — III.

Alse die mensche, des sijt vroet,
Onder die menschen wandelen moet,
Sal hi hem houden hoveschlike
Onder arme ende onder rike,
Groeten ende antwoorden gherne
Ende wachten van quaden scherne,
Te tide spreken, te tide maten,
Enen andren spreken laten
Tote hi volseit heeft al,

173. I. dingen; I. H. sal *ontbr.*; H. te gaen. 176. I. Ten canse H. nieman. 178. H. sijds. 179. I. H. hare. 180. H. nieman. H. alsoement; I. alsmen vendt. 182. I. H. hare; I. tfundament. H. nieman; I. en *ontbr.* 184. I. trouwe.
l. H. m. hebben sal; I. (*Cap.* 5) lieden. *Het overige ontbr.* Vs. 1. ; I. m. sijts. 2. I. die liede w. 3. I. hoveschelike; H. hoefschelike. ende *ontbr.* 6. I. w. hem van. 7. I. H. spr. ende te m. 8. I. en. 9. H. volseeght; H. hevet.

Eer hi weder spreken sal,
Al waert dat hem die tale
En gheliefde niet wale.
Opten sprekere sal hi zien,
Hi sal vele te bet van dien
Beide woort ende sin verstaen,
Die uten sprekere dan gaen;
Want taensichte toont gherne dat
Datter binnen is int vat.
Hoortmen datmen node hoort,
Men sal daer omme niet zijn ghestoort:
Gaet u ofte uwen vrient an,
Ghi sult daer op antwoorden dan
Ghestadelijc mit zinne,
Also dathi wel kinne
Dat ghi merct ende verstaet
Weder hi goet seide of quaet,
Ende sal hem sconfieren also zaen
Ende kennen dathi heeft misdaen.
(K. Fol. XCI. v. 2.) Alse ghi van desen ofte van dien
Spreken wilt, so suldi sien
Wie dat daer omtrent staet,
Dien u redene ane gaet;
Want een woort is zaen ontvloghen,
Daer men langhe om moet doghen:

Vs. 13. H. gh. oec n.; I. n. vore w. 13. H. sprekre. 14. I. te *ontbr.*; I. H. bat. 15. I. Beide *ontbr.* — woirde. 16. I. uut des sprekers monde g.; H. sprekre. 17. I. H. daensichte; I. toech. 18. I. Dat dair. 21. H. Gaedt u oft — vr. oec an; I. off — vrienden. 23. I. Ghestadelike m. zueten z. 25. H. Dat hi m. 26. I. seit off; H. ofte. 27. I. scoffieren; H. scouffieren. 29. I. H. Als; I. ghij dan van — of. 32. H. uwe.

Te sprekene hoort grote hoede.
C. CXVII. Salomon seit, die vroede:
Die sine lippen maten can,
Dat is dalre wijste man.
Seneca seit: Soetelike spreken
Can grote gramscap breken,
Ende dathi die herdelijc sprect,
Den mensche ter gramscap wect.
Daer omme sal onverbolghen
Die man sinen rechte volghen.
Alse ghi in gheselscepe sijt,
So suldi u in alre tijt
Houden ootmoedelike,
Al waerdi noch also rike;
Ende so ghi bat sijt gheboren,
Soot u bat sal toe horen
Dat ghi u neder hout ende clene:
So hebdi die ere allene,
Ende sijts ooc te beter vele.
Hoet u van quaden spele,
Want daer is groot verdriet
Den menighen ave ghesciet.
Alse ghi voor u recht sult spreken
Ofte uwes vrients woort vertreken,
So suldi u te voren versinnen,

Vs. 36. H. seeght. 37. H. leppen. 38. H. es die alre. 39. H. seeght: oetelee; I. suetelic. 41. I. Ende om dat hij die hardelike. 43. I. H. lier o.; I. o. soe sal. 45. I. H. Als; I. in gramscepen zijt. 46. I. u *omb.* 47. I. U houden. 50. I. H. Soe; I. toebehoren. 51. H. houd. 53. H. sijds. 54. I. H. Hoedt u oic van. 55. I. H. daer af es. 56. I. u. dickent g.; H. af. 57. I. H. Als; H. vore uwe. 58. H. Ochte; I. vertrecken. 59. I. u *omb.*

Hoe ghi u redene sult beghinnen
Ende tuwen scoonsten leiden voort:
Want te sprekene wijsheit hoort.
Ghine sult niet spreken weekelike,
Maer onvervaert ende vromelike.
Een man mach met vervaerder tale
Sijn recht verliesen herde wale;
Alse hi hem te barenteert
Ende scaemt, wert hi dicke ghekeert
(E. Fol. XCI. v. 2.) Buten zinne, also dat hi
Sine zake verliest daer bi:
Dit is menichwerf gheschiet.
(I. Fol. CXVII. v. 2.) En condi ooc wel spreken niet,
Noch des lants recht niet en kint,
So doet den raet dat ghi ghewint
Enen man die uwe recht toont,
Waer bi dat ghi niet en sijt ghehoont,
Ende dan spreke (*) mids ripen rade:
Onraet brinct in menighen scade.
Alse ghi een[s] menschen redene hoort,
So en spreect daer in niet een woort,
Voor dat hi al heeft gheseit:
Dat is grote hovescheit.
Ghi sult ooc in allen steden
Met sinne ende mit hovescheden

Vs. 62. I. ten sprekenne w. behoirt. 63. I. Ghij en. 66. I. herde *ontbr.* 67. I. H. Als hem een man te. 68. H. werd; I. werdt. — bi *ontbr.* 71. I. Dies es. 73. H. slands; I. slans r. n. wel en. 75. I. u. 76. H. niene sijt. 77. H. spreke; I. spreken met. 78. I. Onrecht; I. H. meneghe. 79—82. I. *Dese vier versen ontbr.* 79. H. Als ghi eens. 81. H. Vore. 82. H. hoefscheit. 83. I. in meneghe st. 84. H. hoefscheden.

(*) Het HS. heeft *spreken*.

Uwe dadinghen houden altoos;
Maer vindi liede die sijn loos,
Ongheraect ende quadertieren,
Die in deser felre manieren
U dus willen voor gaen,
Die so moghedi weder staen
Metten selven datsi leren:
So moghedi hart met herde keren.
Alse ghi nuwe maren hoort,
Die en moghedi niet zegghen voort.
Is si quaet, hebt liever dan
Datse voort segghe een ander man;
Is si goet, gheloves mi,
Ende men vint dat loghene si,
So ist scande dat ghijt voirt bracht:
Men mach wanen dat ghijt dacht.
Van uwen viant en spreect gheen quaet:
Dat is een dorperlike daet,
Ende diet horen, hem is wel cont
Dat ghi hem niet bat en ont.
Al waert waer dat ghi segt daer,
Men sout niet houden voor waer (*).
Beloofdi yet desen ofte dien,
So suldi te voren wel besien

85. I. U peysinghe h.; H. dadinghe. 86. I. lieden. 88. I. feller; I. vort; H. vore. 90. I. H. moeghdi. 91. I. dat sij u l. 92. I. moeghdi; I. hard met harden. 93. I. H. Als. 94. I. H. en suldi n. H. hebd. 97. I. Es soe oic g.; H. si oec g., gheloevets. 98. I. . 99. H. ghi. 100. I. ghijt jacht. 101. H. en *ontbr.* 102. H. 103. H. hen. 104. I. badt en jont. 105. H. seidt. 106. I. H. t; H. houder; I. H. over waer. 107. I. H. Gheloefdi; I. of; H. 108. I. Ghij selt te.

(*) Het HS. heeft *voorwaer*.

(H. Fol. XCII. r. 1.) Of ghijt doen wilt of doen moghet;
Want waer dat sake dat ghi loghet
(I. Fol. CXVIII. r. 1.) Ende ghi niet en daet u belof,
Ghi souter scande hebben of;
Want hi en is niet beter die man
Dan hi sijn (*) belof wel houden can.
Heimelicheit, die u gheschiet,
En suldi voort zegghen niet
Yemene die ghi zo vrient sijt;
Want (†) alse ghijs hem hebt ghelijt,
So heeft hi u dan ghevaen,
Ende moet hem dan sijn onderdaen
Ende blijft sijn eyghen voort an,
Die te voren was een vri man;
Want het mochte u grote vrienscap
Wel verkeren in viantscap,
Ende dan na dat verkeren
So mochte hi u onteeren
Ende u heimelicheit so verre melden
Dat ghijt jammerlijc sout ontghelden.
U selven, dats wel ghedaen,
En suldi niet gheloven te zaen

Vs. 109. I. Off; H. Oft — oft; I. H. moeght. 110. I. H. waert; H. dat sake *ontbr.*; I. H. loeght. 111. H. niene daedt; I. belooft. 112. H. soudter; I. sc. af h. of. 113. I. H. hi nes. 114. I. H. hi sijn; I. belofte; H. ghelof. 116. I. Die en zeldy; H. seldi verseggben. 117. I. Doer yemene. — zo *ontbr.* 118. I. H. Want als; I. ghijt. 119. H. heefti u. 120. I. H. dan *ontbr.* 122. H. waert en. 123. I. het mochte *ontbr.* 124. I. Mochte wel keeren. 126. I. moeti u; H. onderen. 128. I. jammerlike soudt; H. soud. 129. I. H. dat is.

(*) Het HS. heeft: *Dan hi die sijn*, maar in I. en H. ontbreekt *die* te regt.

(†) Lezing van I. en H. Het tekst-HS. heeft *Ende.*

Van dinghen die ghi niet
Seker en hoort noch en siet;
Want bi wane, sijts ghewes,
Menich mensche bedroghen es.
Siedi liede heimelijc spreken,
Dat en suldi an u niet treken,
Noch ooc peinsen dat van u si:
Hout u selven emmer vri;
Want die quade waent altoos des,
Watmen ruunt, dat van hem es.
Ghi sult wel te voren mecken,
Hoe verre dat u renten strecken,
Ofte hoe groot mach sijn u nere,
Ende daer na set dan u teere;
Want het is herde zaen vertaert
Datmen langhe heeft ontspaert.
VIII. Donwaerdste dinc van aertrike
Dats een arm die was rike.
CII. Met hem die clappen gherne,
Ofte die sijn van quaden scherne,
Ofte van aerde gherne scelden,
Ofte ter gramscap lichte helden,
Ofte archeit minnen voor doogt,
Suldi wandelen so ghi minst moogt.
Want die hem quaets onderwint,

133. I. wanen; H. sijds. 135. I. lieden. 136. H. ane. 138. I. ; H. Houd; I. s. over vry. 140. I. H. Datmen; I. ruyndt. 142. dat *ontbr.*; H. uwe; I. H. r. mogen str. 143. I. Off; H. Oft. I. na so sette u; H. uwe. 145. H. hets h. 147. I. Donweer- - eerderike. 148. I. Dat es; I. H. arm man d. 149. H. hen. H. die *ontbr.* 151. H. Oft; I. van herde gh. 152. H. Oft; I. Om 153. I. Off; H. Oft — vore; I. doghet. 154. I. moget. 155. I. quaet.

Wart daer gherne of gheschint.
Want al ware een goet, dat verstaet,
Men souden houden over quaet;
Maer wandelt een quaet mitten goeden,
Men salne te beter vermoeden.
Daer omme seit, alsic versta,
Cathoen: »*Cum bonis ambula.*"
Want biden goeden machmen leren
Vele duechden ende eren,
Ende biden quaden anders niet
Dan scade, scande ende verdriet.
Ghine sult u niet ledich maken,
Maer onledich in goeden zaken
Suldi wesen vrooch ende spade,
So wercti bi Cathoens rade;
Want ledicheit, sijts ghewes,
Van alre quaetheit voetsel es.
Ghelijc een lant dat ledich leghet,
Doorne, distele ende oncruut dreghet,
Also wast, meer noch min,
Alle archeit in ledighen zin;
Want die viant [vint] daer stadé,
Ende werpt daer in van sinen zade,
Eerstwerf tghepeins quaet,
Daer dicke na volghet die daet.

Va. 156. I. Werter gh. aff; H. Werdter gh. af. 158. I. over een q. 159. H. quaet *ontbr.* 161. I. seghet; H. seeght. 163. H. goedem. 166. I. Dan scande, scade ende. 170. I. w. na Cath. 171. H. sijds. 172. I. aller. 173. I. leecht; H. leeght. 174. I. Dat doornen, dijstelen, o. dreecht; H. destele — dreeght. 175. H. Alsoe soe w. 176. H. inden l. 177. I. viant vint d.; H. viant die vind d. 178. H. werpter in. 179. I. ghepeins. 180. H. volght; I. v. quade daet.

En is coninc, bisscop noch pape,
Vrouwe, ridder noch knape,
Die in ledicheit vertraecht,
Hine worde van eren gheknaecht;
Want dat recht der menscheiden
Dats pinen ende arbeiden.
Houdt van sprekene mate:
Daer leit in grote bate.
Vele spreken, seit dat Latijn,
En mach zonder zonde niet zijn.
Swighen, alse wi scouwen,
Is selden berouwen;
Maer spreken, des seker zijt,
Is berouwen te menigher tijt.
Ghine sult niet te zere versmaden
Die mesgrepen hebben in daden;
Want en is niement zonder zonde,
Ende ghi hebt lichte in uwen stonde
Also zere misdaen als een ander doet;
Ende peinst ooc in uwen moet,
Dat menschelike creaturen
Broosch sijn van naturen.
Ist dat ghi dinghen mint
Daer ghi uwen orbaer niet in en kint,
Ist creature of ander goet,

181. H. Ens c.; I. c., no b. 183. I. Riddere, vrouwe, noch; dder, vr. no. 183. I. Dien l. 184. I. H. werde. 185. I. dats r. einscheiden. 186. I. Dat sij p. 187. H. Houd;, I. spreken. 188. er in leeght gr.; H. leeght. 189. I. sprekens; H. seeght; I. H. n. 191. I. als. 193. I. des *ontbr.* 195. I. Ghij s. — seer. 196. r u m. 197. I. ten es niemant; H. ens nieman; I. sonder zonden. H. licht in u; I. stonden. 199. H. Als — en. 202. I. Broeschs. 203. ghe. 204. I. oirbare; H. orbore; I. in *ontbr.* 205. I. cr. eest a.; H. oft.

Dies doet u of metter spoet.
Men sal te rechte minnen meere
Salicheit ende daer toe eere,
Dan goet of creature:
Dus leert mi die scrifture.
Ist dat u vrient dinc doet
Die hem oorbaerlic en is no goet,
Dat so suldi hem blameren;
Ende al en wil hijs niet of keren,
Nochtan en staet niet of des
Ghine castijtten alst tijt es.
En mint niemene zo zere
Ghi en mint u selven mere:
(I. Fol. CXVIII. v. 2.) Die sijns selfs orbare laet
Om dinc die enen andren baet,
Dat en hoort der wijsheit niet toe.
Hebt enen andren lief alsoe
Dat ghire niet in en wert ghescaet:
Soe doedi dat Cathoen raet.
Dinc die u ghelooft es,
Dier ghi niet en sijt ghewes,
Die en ghelooft niet voort;
Want alle die liede haer woort
(E. Fol. XCII. v. 2.) Van datsi beloven en houden niet,
Alse ghi daghelijcs hoort ende ziet.

Vs. 206. I. H. Des; I. aff; H. af. 208. H. Salecheide. 209. I. of; H. ofte. 210. I. H. Dus soe l.; H. l. ons d. 212. I. H. hem eerlije en. 214. I. en *ontbr.*; I. H. wilt; H. af; I. n. ontbeeren. 215. I. en *ontbr.*; I. H. af. 216. I. H. castitene. 217. I. niemant. 218. I. H. Ghine m. 219. H. orbore latet. 220. I. anderen; H. batet. 221. H. ter. 222. I. anderen. 223. I. n. by werdt bescaedt; H. n. bi en werd ghescaedt. 224. H. raedt. 226. I. Diere. — en *ontbr.* 227. I. belooft. 228. I. Want als die lieden hare. 229. H. gheloven. 230. I. Alsoe; H. Als.

Die op anders belof tiet
Ter merct om te copene yet,
Moet dicke keren onghecocht:
Dits dicke ter waerheit ghebrocht.
Alse ghi op weghe gaet of rijdt
Ende gheselscap daer ane u tijdt,
Wat si u zegghen ofte tonen,
Hoet u altoos jeghen honen.
Na dien datmen ghene trouwe en vint
In die ghene diemen kint,
Hoe soudemen dan ghetrouwen dien
Diemen voren niet en heeft ghesien?
En hebt ghenoechte in gheenre wijs
Datmen u voor u oghen gheeft prijs,
Want ghine sijts te beter twint.
Peinst dat ghi u selven kint
Vele bat dan yement el.
Ja, doedi noch also wel,
Hem ooc die u dus prijs gaf
En ghelooft niet te bat daer af:
Al seide hi voor u goet nu,
Hi seide licht arch achter u.
Is u ere of doghet gheschiet,
Dat en suldi voort segghen niet;

231. I. belofte; H. ghelof. 234. I. Dit es; I. H. menichwerf t. w. t. 235. I. H. Als; I. off; H. oft. 236. H. gh. dan an. 237. I. 238. H. Hoedt; I. jeghens. 239. I. dien *ontbr.* 240. I. den ghe- 241. I. betrouwen. 242. H. vore niene hadde gh. 243. H. ghere. I. *Het eerste* u *ontbr.*; H. vore — ghevet. 245. H. ghi en sijds. H. ieman. 248. I. H. Ja, dat doedi; I. n. zoe. 249. I. Hem die e pr.; H. u aldus. 250. I. Gheloeft hem n. 251. H. seidi vore; g. v. u an. 252. H. seeght; I. seide arch lichte achter. 253. I. eght; H. oft doeght. 254. I. H. s. verseggben.

(I. Fol. CXIX. r. 1.)
Want lof in eyghenen mont
Wart onsuver talre stont;
Maer eens anders doghet ende ere
Die en verberghet nemmermere,
Al waert openbare
Dat hi u viant ware.
Alse die jonghe hoort ghewaghen
Ere ende doghet die doude plaghen,
So sette hem dan daer toe
Dathi ooc doe alsoe,
Datmen sijns in sulker doghet
Ooc vermane na sine joghet.
Ist dat ghi en hebt ghenen spoet
Te winnen enich aerdsch goet,
(E. Fol. XCIII. r. 1.)
Dies en sijt te droever twint.
Peinst in u selven ende kint
Dat ghi naect quaemt op aertrike,
Ende dat ghi ooc dier ghelike
U goet hier laten selt,
Ende dat ghi en hebt ghewelt
Lijf[s] noch goets mere
Dan God wille, onse here.
Al sidi mate van goede,
Sijt blide in uwen moede.
Dat sekerste dinc dat enich es,

Vs. 256. I. H. Werdt; H. ontsuvert; I. taller. 257. I. dueght of eere; H. doeght. 258. I. verberoht; H. verberght. 260. H. uwe. 261. I. Als ghij die. 262. I. duecht dies; H. doeght dier. 264. I. hij alsoe na doe; H. oec na alsoe doe. 265. H. doeght. 266. H. joeght. 267. I. en *ontbr.* 268. I. Te ghewinnen; H. Te ghewinne; I. H. enich *ontbr.*; I. eerts; H. erdersch. 269. H. Des. 271. I. eerderike. 272. I. dies; H. die. 274. I. ghine h. gheen gh. 275. I. Lijf; H. Lijfs n. oec goeds. 278. I. in u armoede; H. in armoede.

Dat[s] blide armoede, sijt zeker des;
Want die blide is ende wel ghemoet,
Hem en ghebreect gheen goet:
Die ghene is arme allene,
Dien dat zine dunct te clene;
Ende wien dat sine dunct groot,
Hi is rike, al waer hi bloot;
Want dien ghenoecht dathi heeft,
Hi is die rijcste die leeft.
Alse ghi sijt in voorspoede,
So sijt altoos op uwe hoede
XIX. Jeghen rampspoet ende misval;
Want teinde al over al
En ghelijct den beghinne niet,
Alse ghi daghelijcs wel ziet.
Hets menich scone beghinsel,
Daer na volghet een cranc insel;
Ende sulc beghin heeft cranken spoet,
Daer of teinde wart herde goet.
Daer omme en sal hem nieman
Te zere verheffen van
Enen ghelucke dathi heeft,
Want davonture dicke sneeft.
Ghine sult cleine noch groot
Hopen op niemens doot,

280. I. Dat es; H. Dats; I. H. sijts (H. sijds) ghewes. 282. I. abreect; H. en gh. en gh. 283. H. arm. 284. I. dat tsine; H. *tbr.* 285. H. w. tsine dunket; I. dat tsine. 286. H. Die es; I. ire. 289. I. Als. 290. I. H. u. 291. I. ramspoet; H. ranspoet. I. H. dende; I. *Het eerste* al *ontbr.* 294. I. H. Alsoe; I. d. hoirt siet. 295. I. Het es; H. Ets. 296. I. H. volght; I. eynsel. 298. af; I. dende werdt; H. dinde werd. 300. H. Tsere; I. H. v. 301. I. Tecnen; H. Van enen. 304. H. iemans.

Want ghine hebt zelve ghenen morghen.
Ghine sult ooc niet zorghen
Jeghen die doot noch die ontsien:
Ghi sult altoos sijn in dien
(H. Fol. XCIII. r. a.) Dat ghi ghereet wesen selt,
Alse u God hebben welt;
Want die hem altoos woude
Vander doot vervaren, soude
Verliesen dathi soude leven,
Alse Cathoen heeft bescreven.
Alse u u mate vrient
Van eenre cleenre ghiften dient,
Die ontfaet danckelike,
Hoe groot ghi sijt of hoe rike.
Vermochte hijt bat, lichte
Hi gave u beter ghichte:
En aen siet niet wat hi u gheeft,
Maer die onste die hi tuwaert heeft.
Sidi mit kindren verladen,
Die ghi niet wel en cont beraden,
So doetse dan daer toe keren
Datsi hare ambocht leren,
(I. Fol. CXIX. v. a.) Also datsi hem gheneren
Ende winnen selve datsi verteren.
Ende dat ghi hebt, ist cleine of groot,

Vs. 307. I. *Het tweede* die *ontbr.* 309. I. bereet. 310. I. H. Als. 311. I. Want hij d. h. a. hebben w. 312. H. ververen. 314. I. Als ons Cath.; H. Alsoe Cat. ons heef. 315. I. H. Als u uwe. 316. H. ere. 317. I. Dat o. 318. I. H. oft. 319. I. hij. 320. I. u een b. ghifte. 321. I. En *ontbr.*; H. n. dat hi. 322. H. Maer donste; I. jonste. 323. I. kinderen. 324. H. niene c. w. b.; I. en *ontbr.* 325. H. doese. 326. I. hare *ontbr.* — ambachten; H. ambacht. 327. H. hen. 329. I. ist *ontbr.* — cleen; H. clein oft.

Dat hout selve tuwer noot.
Die sinen kindren so vele doet
Dathi hem namaels [bidden] moet,
Hi en is niet beraden wale.
Ic hoorde zegghen tenen male,
Dat een man was herde rike,
Ende gaf zinen zone te huwelike
Sijn lant, sijn have, sijn gout.
Daer na so wart die man so out,
Cranc ende zere onvermoghen.
Doe en woude die vrouwe niet ghedoghen,
Sijns zoons wijf, dattie oude
Biden haert zitten zoude
Hoesten, bulghen, spade ende vroe.
Een bedde dede si hem maken doe
In enen stal verre besiden,
Daer die man lach tallen tiden,
Ende herde luttel dranc ende at,
Want men sijns al vergat.
cm. Sonder een kint hadde sijn zone,
Dat was sulcstont ghewone
Te comene toten goeden man.
Eens sprac hi den kinde dus an:
» Lieve kint, ganc, sech dinen here,
Dat mi vriest harde zere,

330. H. hond s. tote uwer. 331. I. kinderen. 332. H. hen; I. bidden m. 333. H. Hine es. 336. H. Die g.; I. gaff; H. thuwe- 337. H. sine h. 338. I. Nu so werdt die man out; H. Na soe hi out. 340. I. wilde. 341. I. H. dat die. 342. I. H. Inden. I. bulsen. 344. H. deedsi; I. hem *ontbr.* 345. I. stal dair b. I. dr. of at; H. dr. oft at. 348. I. algader v. 349. I. h. die so- 351. I. comenne. 352. I. dus *ontbr.* 353. H. ganc *ontbr.*; I. segt.

Dathi mi yet over zinde."
Dat kint liep mit gheninde,
Die den vader dit vertrac.
— »Nem," sprac hi, »desen zac,
Ende draechen hem, hets mi lief."
Doe tkint dien zac op hief,
Spract: »Vader, snijtten in tween:
Ic wille hem draghen maer teen."
(1. Fol. CXIX. v. s.) — »Neen," sprac doe die vader,
»Draech hem dien zac algader."
Dat kint sprac, alst God wonde:
»Vader, alse ghi coomt ter oude,
So sal ic u, mach ic leven (*),
Dit stucke over gheven."
Doe dat die vader hoorde
Dat tkint sprac dese woorde,
Peinsde hi dathi hadde misdaen,
Ende dede den vader halen zaen
Ende leidene daer hi eerlike lach,
Daer hine daghelike aen sach
Ende dede hem ere ende waerde
Ende gaf hem alles dies hi vertaerde,
Dies gheschiet en hadde twint,

Vs. 357. H. Die sinen v. 358. I. Neemt. 359. I. draechtene hem, het es; H. draghen hem, ets. 360. I. H. den. 361. I. Sprac tkint: v. snijtenne in twee; H. Spraect — snijdtene. 362. I. H. h. m. dr. doen. 364. I. Draeght; H. Drach; I. H. den. 365. I. also. 366. I. H. als; I. c. tuwer o. 367. I. H. ic u, m. ic l. 368. I. Dander st.; H. Dit ander st. 369. I. Als die v. den kinde h. 370. I. Vertrecken d. w. 372. I. leydenne; I. H. eerlic. 374. I. daghelics; I. H. ane. 376. I. al van dies hi begheerde; H. des hi gherde. 377. H. Des gh. en ware tw.

(*) Het HS. heeft: *So sal ic, mach ic u leven.*

En hadt God niet ghedaen mids tkint.
Hier bi duncken si mi riesen,
Die ziele ende lijf verliesen
Om goet datsi tot cleinre baten
Haren kindren sullen laten.
Als u God so vele heeft ghegheven
Dat ghi vanden uwen moghet leven,
So hout u dan eerlike;
Want een oneersaem man rike
Is onwaert so waer hi coomt
Ende versmaet so waer men noomt.
CIII. En spaert in gheenre stonde
Goet jeghen uwe ghesonde.
Ghine hebt der live mar een:
Verliesdi dat, ghine hebt gheen;
Maer goet mach comen ende gaen,
Also alst dicwile heeft ghedaen.
Dinghe daer ghi of castijt
U kindre in enigher tijt,
Die en doet selve, meer noch minder;
Meestre die ooc leren kinder,
CX. En sullen selve twint hanteren
Datsi haren jongheren blameren.
Predicaers ooc, dat ghijt wet,

378. I. hadde; I. H. niet *ontbr.*; I. m. een kint. 381. I. tgoedt; . te cl. 382. I. kinderen. 383. H. so vele *ontbr.* 384. I. H. it. 385. I. H. houdt. 387. I. H. so *ontbr.* 388. H. versmaedt; . so *ontbr.*; H. daer; I. H. menne. 390. I. u. 392. I. Verliest lat; H. h. en gh.; I. h. ne gh. 394. I. Also *ontbr.* — dicwijl. I. Dinghen; I. H. af. 396. H. Uwe kinder; I. Uwe kinderen ther. 397. I. Dies. 398. I. Meesters oic die l. k.; H. Meestre lie l. u k. 400. H. jongren; I. h. kinderen bl. 401. I. wedt.

Die (*) den volke leren die wet
Ende den wech te hemelrike,
Sullen ooc al die ghelike
Doen datsi leren voort,
So dat hare werke ende haer woort
Vrooch ende spade concorderen:
So sijn sij rechte lereren.
Alse ghi wilt bidden yet,
So merct wel ende voorsiet,
Of die bede hovesch si
Ende ooc redenlijc daer bi,
Ende ofte hi machtich is dan
Te doene dat ghi hem legt an.
Ghi sult u gherne daer toe keren
Dat ghi vreemde liede sult eren:
So misselijc ist in welker stat
Ghi daer of mocht hebben te bat.
En set ooc den vreemden twint
Boven hem dien ghi wel kint;
Want ghi niet en sijt ghewes
Ofte een vreemde des waert es;
Ende alse hi ooc van u tiet,
Lichte dat ghine meer en ziet.

Vs. 402. I. H. Die. 404. H. al *ontbr.*; I. dies. 406. I. H. haer 408. I. leereeren. 409. I. Als. 410. I. ende besiet. 411. I. Ofte Oft — hoefsch. 412. I. Ende redelie oic d.; H. Ende r. oec d. I. ofment m.; H. oftmen m. 414. I. H. hem *ontbr.* 417. H. m 418. I. Ghij des h. m. te badt; H. af noch moeght. 419. I. Ende den vr. oic niet twint. 420. H. Boven den ghenen dien; I. die. I. H. Oft; I. een vrient der waerheit es. 423. I. H. als. 4 Licht; I. ghine nemeer.

(*) Het HS. heeft *Dien*.

Daer omme doet den vreemden ere,
Ende uwen bekinden noch mere;
Want die sinen vrient verwerct
Om enen vreemden dien hi sterct,
CIV. Is dullike bedacht, te waren.
Alse die zwaluwen henen varen,
Bliven die musschen onse ghebure:
Dits gheseit te menigher ure.
Ghine sult ooc in gheenre wisen
Enighe dinc prisen ofte mesprisen,
En si u teerst wel cont.
Hout besloten uwen mont
Tote dat ghijs sijt wel vroet,
Eer ghi u vonnesse luden doet.
Ic rade u dat ghi en selt
Houden en gheen ghescelt,
Noch ooc gheen perlement
Jeghen den ghenen dien ghi kent,
Die u vrient ofte gheselle si.
Al waerdi machtigher dan hi
Ende ghine wel mocht verwinnen,
Ghi sult u nochtan versinnen
Ende hem verdraghen, dat is goet;
Ende sult peinsen in uwen moet,
Dat mids een cleine discoort

428. I. die. 429. I. Es zottelic b.; H. dullijc b. twaren. 430. I. 431. I. H. ghebueren. 432. I. Dit es; H. gheseeght; I. H. uren. I. ooc *ontbr.*; H. gheere. 434. I. Enighe *ontbr.*; H. Enech — ; I. off. 435. I. teersten. 436. I. H. Houdt. 438. H. uwe. 440. *ontbr.* 441. H. gheen *ontbr.* 442. I. H. Jeghen hem dien. 443. ; H. oft. 445. I. gh. m. w. v. 447. I. es u g. 448. I. H. Ghij

Vrienscap wart dicke ghescoort,
Ende dat vriende sijn te luttel,
Ende datmen ooc also wel
Luttel vriende vinden can:
Die hier op dinct, is een wijs man.
Ghi en sult in ghenen zaken
U selven sonderlinghe maken
Onder hem daer ghi mede
Houden wilt meensaemhede;
Want sonderlicheit over al
En was noit waert noch lieftal.
Als u bode heeft misdaen,
So en suldine niet slaen;
Maer ghi sult temperen uwen moet,
Ende sparen u selven ende ooc u goet;
Want men waent in grammen tide
Slaen sulcstont ter lide,
Ende slaet den mensche doot:
Daer of coomt groten noot.
(E. Fol. XCIV. r. a.) So watmen in gramscepen bestaet,
Is selden goet, mar dicwile quaet.
(I. Fol. CXX. v. 1.) Knechte sijn ooc quaet van moede:
Alse ghijs niet en waert op u hoede,
Mochten si u vermoorden te hant

Vs. 450. I. Vr. selc stont wel ghestoort; H. Vr. selcstont werd gh. 452. I. Ende om dm. 453. I. vrienden. 454. I. h. om d.; H. een *ontbr.* 455. I. Ghine — gheenre. 457. H. hen. 458. I. ghemeensamichede. 459. H. sunderlincheit; I. s. boven al. 460. I. H. liefghetal. 461. H. Alse uwe. 462. I. Sone. 463. H. tempren. 464. I. H. ooc *ontbr.* 465. I. tijden. 466. I. lijden. 467. I. H. Ende men sl. 468. I. H. af c. groote. 469. I. So *ontbr.* — gramscap; H. gramscape. 470. I. g. ende dickent q. 471. I. Knechten sijn oic van quaden m. 473. I. Als; H. niene w. 473. H. Mochtens u — thant.

Ofte in u huus steken den brant.
Nemmermeer so en ghetrout
Knecht dien ghi eens blout;
Want hine wart meer u vrient,
Hoe wel hijs ooc hadde verdient.
Dune sout in en ghenen stonden
Na hemelschen dinghen gronden,
Noch ooc ondersoeken mede
Na ons heren Gods heimelichede;
Want dat ware al pine verloren,
En sal ghenen mensche toe horen:
So ware God een nedere zake,
Ende die mensche hadde grote rake.
Soude hi die Godheit versinnen?
Hi can hemselven cume bekinnen.
Ic rade u dat ghi niet en bestaet
Dinc die boven u macht gaet;
Want hets scande den man
Dat hi niet volbringhen en can
Dinc die hi begonnen heeft,
In wat state dathi leeft.
Die van armer cleinre haven
Te groten state wart verhaven,
En sal niet te hoghe climmen:
Hets goet biden lande zwimmen;

474. H. Oft in u goet st. 475. I. so *ontbr.* — betrout. 476. I. hten die; H. Knechte. 477. I. H. werdt; I. nemmeer. 478. I. w. ijs h. 479. I. sult. — en *ontbr.* 480. I. H. hemelsche; H. din- 481. I. ooc *ontbr.* 482. I. H. Van; I. ons heren *ontbr.* 485. H. I. H. neder. 488. I. Hine c. h. s. niet kinnen. 489. H. niene b. I. het es; H. ets. 492. H. hi v. niene can; I. en *ontbr.* 495. I. cleener. 496. I. Ten — werdt; H. werd. 498. I. Het es; H. I. biden scepe zw.

Want die alte hoghe begaert,
Aerselt sulcstont achter waert
Ende valt neder ondervoet.
Alte vele en is niet goet.
So van hogher coomt die val,
So hi zwaerre wesen zal.
Mate is goet tallen spele,
Dat heeft in harde vele.
(I. Fol. CXX. v. 2.) Niement en sal verwillen,
Elc sal hem selven stillen
(E. Fol. XCIV. v. 1.) Ende hem houden in maten,
Ende ooc enen andren laten
Mede winnen ende ghenieten,
So en sal niement sijns verdrieten:
So mach hi in eren becliven
Ende in goeden state bliven.
Al ist dat enich mensche pleecht
Des daer begrijp of arch in leecht,
Dies en suldi versegghen niet:
Lichte het is u selven ghesciet
Des ghelijcs ofte uwen vrient,
Die des ooc heeft verdient:
So mochtmen u dan weder biten
Ende dat selve ooc verwiten.
Ist dat ghi eere, goet of let
Verbuert mit gherechter wet,

Vs. 500. I. Eerselt; H. Erselt. 501. I. H. v. weder. 504. I. zwaerder. 506. I. H. Dit; H. inne. 507. I. Niemen; H. Nieman. 510. I. Ende den armen oic l.; H. Ende den andren oec l. 511. I. ghewinnen. 512. I. Sone; H. niemanne. 516. I. Des *ontbr.*; H. Dies — oft; I. of a. an l. 518. H. ets. 519. I. of; H. oft. 521. I. machmen. 523. H. oft.

Dat en wijt niement die leeft
Dan u selven, dies verdient heeft:
Tfonnesse en verdoemt u niet daer,
Maer u werke doemen u, dats waer.
Alse ghi plaghe hebt of ongheval,
Suldi peinsen dat u dat al
Bi uwer verdienten coomt toe,
Ende sult verduldich sijn alsoe,
Ende van dien u sculdich gheven,
Ende beteren dan u leven,
Ende bidden Gode, onsen here,
Dathi uwen rampspoet kere;
Mar altoos, lude ende stille,
Set uwen wille in Gods wille,
Ende verduldichliken emmer leeft
Van allen dien dat hi u gheeft;
Want hi niemens en verghet
Die sinen wille in hem set.
Fol. CXXI. r.) Van eenre nonnen is bescreven,
Die leidde een heilich leven,
Datsi van Gode weten woude
Te wat lone si comen soude:
Des so bat si menich jaer.
Ten lesten so quam een stemme daer,
Fol. XCIV. a.) Die haer seide sonder sparen,
Datsi ter hellen soude varen.

Vs. 525. I. Dan wijt; H. en wit niemanne. 527. I. Tvonnesse. 528. I. werken. 529. I. H. Als; H. oft. 534. H. uwe. 536. I. ramspoet; H. ranspoet. 538. I. Sedt. 539. I. verduldelijc; H. verduldechlijc; I. emmer *ontbr.* 540. I. al; H. alle. 541. I. verghedt. 542. I. zedt. 543. H. ere. 547. I. so *ontbr.* 548. H. Te lest; I. H. so *ontbr.*; H. ene.

Die nonne antwoorde doe:
» Sint dat mijn God wille alsoe,
So willic gherne inder pinen:
Mijn wille is inden sinen:
Waer hi ghebiedt, daer willic wesen."
Si diende Gode na desen
Ghelijc datsi te voren plach.
Daer na over menighen dach
Quam een stemme ende seide:
» Mids dijnre verduldicheide
Hebstu Gode so verwonnen,
Dat hi di des wil onnen
Dattu hemelrijc hebben sult."
Dus so soutu goet ghedult
Hebben van alle dien
Datti God doet gheschien;
Want God, dies sijt vroet,
Niet zonder sake en doet.
Al es dat ghi die zondaren
Op aertrike wel ziet varen
Ende ghemint metten heren,
Daer omme en suldi niet keren
Ter archeit in gheenre wijs.
Al hebben si hier den prijs,
Hi vergaet hem metter vaert.

Vs. 552. I. Sijt mijns Gods. 553. I. wil ic. 555. I. Dair hij ghebiet, wil ic. 559. H. ene. 560. H. diere. 561. I. Hebstu God also; H. Heefstu — verwonne. 562. I. des *ontbr.* — wille jonnen; H. wilt. 563. I. H. hemelrike; I. soudt; H. sout. 564. I. souttu; H. soude elc g.; I. H. ghedout. 565. I. al. 566. I. Dat dy; H. Dat hem God. 567. I. H. des. 568. H. Sonder s. gheen dinc en. 569. I. eist. 570. I. eerderike; . ertrike siet w. v. 571. I. gh. sijn m. 572. I. seldi u n. 574. I. Want rechte als een yys. 575. I. Hi *ontbr.*; H. hen.

Die lichtste wech ter hellen waert
Dat is voorspoet in zonden,
Alse ons die wise orconden.
CXI. En hebt niet te groot toeverlaet
Op u goet leven, dats mijn raet;
En meshoopt ooc in gheenre tijt
Daer omme dat ghi in zonden sijt.
Heeftmen huden een goet leven,
Men mochter morghen uut sneven;
Is men huden een zondaer,
Men is morghen van zonden claer.
Daer omme ist al belanc
Aen des menschen uutganc:
CXV. Aen tende dien lof al leit,
Als ons een wijs man seit.
Dat sal u toghen openbaer
Dat bispel dat volghet hier naer.
Een rover hier voormaels lach
In enen woude, daer hi plach
Die coopmanne mit ghewelt
Te vermoordene om haer ghelt.
Nochtan had hi enen zede
Dathi dicke sijn biechte dede
An enen clusenaer, die daer

576. I. lichte; H. lichste. 577. I. Dats v. 578. I. Alsoe. 579. gr. verlaet. 580. I. dat es. 581. I. m. u in; H. ghere. 583. heden; H. en. 584. H. marghen ute. 585. I. H. men oic heden; en *ontbr.*; I. H. sondare. 586. I. H. es van sonden m. (H. marclare. 588. I. H. Ane. 589. I. Aent eynde; H. An dende; I. H. 590. H. Alsoe ons. 591. H. u *ontbr.* 592. I. Dbispel d. h. v. n.; bijspel d. volght. 593. H. roevere. 594. I. een woudt, al d. 595. emanne. 596. I. vermoordenne. 597. I. H. haddi; l. cene. 598. ae. 599. H. Ane e. clusenere; I. clusennare.

Op enen boem woonde; maer
Hi en dede der penitencien niet,
Die hem sijn biechtere doen hiet.
Eens quam hi te biechten daer;
Doe seide hem die clusenaer:
» Wat holpe, dat ic u
Penitencie sette nu?
Ghi en pleechter niet te doene.
Onse here en is niet ghewoene
Sonden te vergheven alsoe:
Hi wil datmen penitencie doe
Ende ooc die zonden late,
Anders en coomt u bate
Van uwer biechten nemmermere."
Die moordenare sprac: » Lieve here,
(1. Fol. CXXII. v. 1.) Ic en mach niet wollen gaen,
Vasten noch discipline ontfaen:
Het is te zwaer te doene mi.
Set mi yet dat lichter si."
Doe sprac die goede man:
» Dat ghi nemmermeer voort an
En lieghet, in aernste noch in scherne."
Hi seide, hi daedt ghaerne.
Van daer so schiet hi te hant
Niet verre al daer hi vant

Vs. 600. I. w. voirwaer. 601. I. Hine; H. Hijn. 602. I. biechthe-re. 603. I. H. dare. 604. I. clusennare; H. clusenare. 605. I. helpt. 607. I. Ghine. 608. H. h. nes. 609. I. H. verghevene. 610. I. H. wilt. 613. I. uwen. 614. H. mordre. 615. I. Ic *ontbr.* — wullen; H. wllen. 617. H. Ets. 618. I. Zedt. 619. H. Doen soe sprac. 620, 621. I. *aldus:* Nemmeer en seldi dan Lieghen in neernste no in scheerne. 621. H. lieght. 622. I. daet. 623. I. so *ontbr.*; H. thant. 624. I. v. tote hij; H. v. tote d. hi.

Enen man, dien hi ontmoete,
Dien hi onhovesschelike groete,
Want hine moordelike sloech,
Ende nam tselve dathi droech.
(H. Fol. XCV. r. a.) Nu quamen te hant opter steden
Een deel liede ghereden,
Die ooc door twout wouden tien.
Teerst datsi den doden zien,
Vraechden si dien moordenaer zaen
Of hi die moort hadde ghedaen.
Doe peinsde hi also houde
Dathi niet lieghen en soude,
Want sine voorwaerde also ware
Tusschen hem ende den clusenare.
Doe lijdde hijs thant albloot,
Ende die liede sloeghene doot.
Die clusenare die sach,
Die daer optien boom lach,
Dattie ynghel quam ter vaert
Ende voerde die ziele ten hemel waert.
Doe peinsde hi in sinen sinne:
» Wat mach dit hebben inne,
Dat dese, die al zijn leven
Roof ende moort heeft bedreven

Vs. 625. I. die; I. H. ontmoette. 626. I. onhoeschelijc gruette; H. onhoefschelike groette. 627. I. moordadelike dootslouch; H. mordelinghe doet sl. 628. I. H. n. hem ts. 629. H. thant; I. q. dair ter. 630. I. lieden. 631. I. ooc *ontbr.*; I. H. dore dwout; I. wilden. 633. I. den mordennare; H. den mordre. 634. I. H. Oft. 639. I. H. lijde; I. te hant. 640. I. sloughen; H. sloeghenne. 641. I. clusennare. 642. I. H. opten. 643. I. Dat dinghele; H. Dat dingle; I. H. quamen. 644. I. H. voerden; H. te hemele; I. te Gode w. 645. I. peynsdi in. 648. H. ghedreven.

Ende noit penitencie en dede,
Is met deser waerdichede
(I. Fol. CXXI. v. 2.) Ghevoert in die blijscap groot?
Di en is nu des gheen noot
Te ligghene op desen boem:
Ganc, nem ter werelt goem,
Et ende drinc ende hebbe spel:
Hemelrike wort di wel."
Ende daer hi of soude gaen,
So miste hi des voets zaen
Ende brac den hals optie aerde.
Die duvele voerden haerre vaerde
Die ziele inder hellen,
Daer si ewelijc sal quellen.
Hier omme en sal nemmermere
Mensche hem verlaten te zere
Op goet leven daer hi in staet;
Maer hi sal altoos doen den raet,
Dat hire wijslijc in volsta
Met goeden hope, voor ende na:
(K. Fol. XCV. v. 1.) So mach hi behouden bliven,
Alse ons die wise scriven.
Ghi en sult ooc in gheenre tijt
Schelden als ghi erre sijt
Om dinc die u niet cont en es;

Vs. 651. I. H. Ghevuert; H. inde bl. 652. I. des *ontbr.* — ghee 653. I. ligghenne. 654. I. H. n. der w. 655. I. Et *ontbr.* — di e. hebbes. 656. I. H. werdt. 657. I. H. af. 658. I. So *ontbr.* I. op deerde. 660. I. duvelen v. harer; H. duvle v. horre. 66 nemmeere. 664. H. te *ontbr.* 667. I. wijselic. 668. I. goeder pen; H. vore. 670. H. Alsoe ons; I. Also als ons. 671. I. ooc *ontbr.*

Want erscap, sijts ghewes,
Hout u so stijf ghesint,
Dat ghi die waerheit niet en kint:
Watmen u seit, dunct u quaet,
Want gramscap gheeft u den raet.
Dat ghi vroedelike leeft
Van dien dat u God gheeft,
Dat moet u emmer vromen;
Maer als u vriende over comen,
Ofte alst eyscht die tijt,
Willic dat ghi costelijc sijt
Na dattie tijt is ofte die vrient:
So hebdi der (*) wijsheit ghedient.

11. Alse ghi wel doet, en acht niet
Wie dat dat in arghe tiet;
Want weldoen is altoos goet,
Wie dat verstaet ofte en doet.
Al en verstoets die mensche twint,
Hier is God boven diet al kint,
Wies loon beter is allene
Dan alder werelt ghemene.
Alse die quade die goede haten,
Dats hem een troost van groter baten;

674. H. errescap, sijds; I. gramscap. 675. I. Houdt. 677. I. wat men seget; H. seeght. 678. I. Dies gh. u gr. d. r. 680. I. ien *ontbr.* 682. I. alse u vrienden over u c. 683. H. Oft; I. also den t. 684. I. Wil ic. 685. I. H. dat die; I. off; H. die *ontbr.* I. H. der. 687. I. H. Als. 688. I. Wie dadt in. 689 *en* 690. I. *ngekeerde volgorde aldus:* Wie dat verstaet of en doet, Wijsdom es goet. 690. H. oft. 691. I. en *ontbr.* · verstaets; H. verstoeds. I. loene. 694. I. Dan van a. 695. H. den goeden. 696. I. Dat n tr. v. goeder b.

Het HS. heeft *des*.

Want haer loon is tweevuldich,
Op dat sire in sijn verduldich.
Scuwet der vrecheden name,
Want vrecheit is ene blame,
Die den mensche onwaert maect
Over al daer hi ghenaect;
Maer beschedene miltheit can
Waerden ende hoghen haren man
Ende bringhen ter hogher ere,
Die einde en heeft nemmermere.
Alse ghi met Gode wilt sijn (*) mare
Ende van zonden reine ende clare,
(E. Fol. XCV. v. 2.) So suldi alle dinghe vlien
Die u van Gode moghen tien,
Ende vertien daer toe voort
Alles datter werelt toe hoort;
Want God ende aerdsche dinghe
Houden node sameninghe:
Niement en mach, na Cristus leren,
Te pointe dienen twee heren.
Een nonne was, alsmen leest,
Ende hadde in een clooster gheweest
Menich jaer ende menighen dach,
Datsi daer binnen noit en sach

Vs. 697. I. H. Want sijn l. 698. I. H. hire in es v. 699. I. H. Scuut. 700. I. een. 702. I. gheraect. 704. I. hoghen den m. 705. I. eeren. 706. I. einde *ontbr.* 707. I. H. Als — wilt sijn. 709. I. dingen. 712. I. Alle; I. H. toe *ontbr.* 713. I. dingen. 714. H. Houde; I. sameninghen. 715. H. Nieman. 716. I. Te dancke d.; H. tween. 717. I. H. Eene; H. alsoe men. 718. I. Die h.; H. Ende *ontbr.*; I. H. eenen.

(*) Het HS. heeft *met Gode sijt.*

Vader noch moeder, noch vrient en ghenen,
Die haer ontboden al teenen
Datsi tote hem quame spelen;
Maer ontbieden noch bevelen
En mochte daer toe helpen niet
Datsi uten cloostre quame yet;
Want si hadde die werelt al begheven
Ende leidde een heilich leven,
Ende en minde dinc en ghene
Dan haren scepper allene.
Doe dit langhe hadde gheduert,
Worden vader ende moeder beruert
Datsi wouden zonder sparen
Te haerre dochter spelen varen
Ende die sien ende visiteren,
Eer si vander werelt keren.
Dus so voeren si te samen,
Ende met hem ooc so quamen
Een deel der maghe mede
Met harde groter chierhede,
Om die ere vander joncfrouwen
Die si daer wouden scouwen.
Doe si ten clooster quamen binnen,
Dedemen dier joncfrouwen bekinnen,

31. I. H. *Het eerste* noch *ontbr.*; I. vr. ne gh. 722. I. hare; e nochtan o. 723. I. te hemlieden q.; H. hen. 726. I. Datoester quam; H. cloestere. 727 *en* 728. I. H. *in omgekeerde aldus:* Want so leedde een (H. en) h. l. Ende hadde die (H. al b. 729. I. d. ne gh. 730. I. sceppere; H. sceppre. 733. a. 734. I. Tot haerder; H. Thorre. 735. I. visenteeren. 737. *tbr.* 738. H. hen. 740. I. Met harer gr. rijchede; H. sierhede. Om deere vd. jonfrouwen; H. van dier j. 742. I. wilden. 743. tre. 744. I. H. diere j. kinnen.

Dat haer moeder ende haer vader
Comen waren beide gader
Ende ooc andre vriende mede.
Die joncfrouwe lach in ghebede (*),

[Ende seide met corten rade,
Dat si en hadde engheene stade
Te comene daer si waren,
Datsi weder thuiswert varen:
Si sal vor hen ghetrouwelike
Bidden Gode van hemelrike.
Doen die moeder dat verstoet,
Wart si droeve in horen moet
Ende weende soe ende karmde
Dats hen allen ontfarmde.
(I. Fol. CXXII. v. 1.) Si sprac: » In kere nemmermeer
In hebbe mijn kint ghesien eer:"
Nieman en constse ghechissen.
Doen ghincmen toter abdissen,
Datsi der nonnen raden zoude
Datsi hoer vriende spreken woude.
Die abdisse ghinc doe
Ende sprac der nonnen dus toe:
» Lieve dochter, ets quaet ghedaen

Vs. 747. I. ander. 748. H. in hoer gh.
750. *Het tweede* en *ontbr.* 751. comenne. 753. hem. 756. Werdt. 758. hem. 759. sprac: En k. 760. En h. 761. Niement en conste haer ghecissen. 764. Datse h. vrienden. 766. n. aldus.. 767. hets.

(*) Hier ontbreken in ons tekst-handschrift twee bladen of acht kolommen, loopende tot vs. 1069 van dit Cap. Wij hebben deze leemte weder uit HS. H. aangevuld, met de verschillende lezingen van I.

Dat ghi niene wilt spreken gaen
Uwer moeder ende uwen vader
Ende andre u vriende algader,
Die hier van verren sijn ghetiet
Om u te sprekene ende anders niet.
Gaet te hen, dats mijn raet;
Want daer ghescreven staet,
Alsoe selve sprect onse here:
» Doet vader ende moeder ere." "
— » Vrouwe," sprac die nonne mettien,
» Ga ic nu die liede zien,
Soe es mijn duchten boven al,
Dat in mi verwandelen sal
Alsoe mijn herte ende mijn sin,
Datter God sal hebben te min,
Daer ic van enen ghedinke
Nemmermeer uut en winke."
Doe sprac die abdisse voert:
» Lieve dochter, nu hoert:
Seldi vader ende moeder laten
Bedroeft dus utermaten,
Alleene om een spreken?
Dat mochte God ane u wreken.
Daeromme willic dat ghire gaet:
Lietijt, dat ware herde quaet."
— » Vrouwe," sprac die nonne, » nu siet,
Dat ghi mi en raedt niet
Daer ic bi werde ghescaedt;

768. niet en w. 770. andere uwe. 772. sprekenne. 778. hem, 788. dus zeere u. 790. an. 791. wil ic d. ghiere. 793. hijt, het w. q.

Want ons God selve raedt,
Dat wi laten selen algader
Broeder, zuster, moeder, vader,
Ende alle erdsche dinc ghemene,
Ende volghen hem allene:
Hi es die ghene die mi sciep
Ende tsire ewegher glorien riep;
Hijs mijn solaes tallen uren:
Anders enghene creaturen."
Doe diere abdissen dochte
Dat sire niet an hebben en mochte,
Gheboet si hare handelinghe
Op ghehoersamheit, dat sire ghinghe.
Doen stoet si op ten selven stonden;
Hoer oeghen heeft si wel verbonden,
Soe datsi niet en sach en haer,
Ende dede hare leiden tote daer,
Ende boet hen allen goeden dach.
Die moeder sprac, doe sise sach:
» Dochter, waer hebwijs verdient
Dat ghi niene siet op u vrient,
Die hier van verren sijn ghetreken
Om u te siene ende te spreken,
Die u in langhen en saghen?
Hoe moeghdi dus vertraghen
Tonswert? Wi waenden wel
Solaes, vreude ende spel

Vs. 797. wij s. l. a. 798. m. ende v. 800. v. Gode s. 802. taijare. 803. Hij es. 804. en *ontbr.* 805. der. 807. haer. 808. dat so gh. 809. stont so opten. 810. h. zo beede v. 811. een h. 812. haer. 813. hem. 815. hebben wijs. 816. niet en siet. 817. ghestreken. 819. l. niet en. 822. vruechde.

Met u hebben ghedreven
Eens doch in onse leven.
Hoe mach dit comen toe?"
Die joncfrouwe andwerde doe:
» Moeder, ic weet wel ende ghevreesche,
Dat ghi na bloede ende vleesche
Mijn vader sijt ende mijn moeder,
Mijn moye, mijn zuster ende mijn broeder;
(t. Fol. CXXIII. r. 1.) Maer mijn solaes leeght algader
In minen gherechten vader,
Die mi van nieute maecte,
Ende die doet om mi smaecte,
Ende, als hi wilt, ontmaken sal.
An hem soe leghet mi al:
Hebbic hem, ic hebbe gnoech.
Ets waer, in goet ghevoech
Minnic u, spade ende vroe,
Daer ic mi selven gnoech in doe
Ende oec in Gode quite.
Ic bidde vore u met vlite
Ende sal al mijn leven doen:
Laet u daer met gheroen.
Ghi en selt mi achter nu
Nemmer sien, noch ic u,
Vore dat wi comen hier boven,
Daer dingle Gode loven,
Daer onse eweghe solaes leit:

Vs. 824. ons. 826. jonfrouwe. 827. e. verheesche. 828. e. na vl. 830. *Het tweede en derde* mijn *ontbr.* 836. Ane — leyt. 837. Heb ic — ghenouch. 838. Nochtan na der werelt ghevouch. 839. Min ic. 840. ghenoech. 842. voir. 844. mede. 845. Ghine s. 846. Nemmermeer. 847. Vor. 848. dinghelen. 849. ons eeuwelijc.

Dander es al idelheit."
Hier met streec si te cloestre waert,
Entie andre namen hare vaert
Thuiswert, met groten mesbare:
Hen ne mochts nemmer werden dare.
Dus selen wi al dat vlien
Dat ons van Gode mach tien,
Ende vereeneghen alleene
In hem met herten reene,
Soe dat onse overste minne gheheel
In heme si, niet en deel.
Des die liede volghen ghemene,
Dat en wederseght niet allene.
Veelre liede raet, dat verstaet,
Es beter dan eens man[s] raet;
Ende woudi daer jeghen stunen,
Men soudu vore sot runen,
(1. Fol. CXXIII. r. a.) Ende soe soude dan u name
Over al sijn onbequame.
Ghi selt met beschedenheden
Overpeinsen wat ghi hebt leden
Ende wat u hier na mach ghespoeden,
Ende selt wijslec verhoeden,
Vroech ende spade, van alle dien
Daer u ave mach messchien;
Want die worp diemen comen siet,

Vs. 851. ten cloester. 852. Ende die ander n. haer. 854. Hem mocht nemmeer. 856. ons m. v. G. t. 860. hem — een. 861. Dies d. lieden. 862. Dan w. 863. Vele lieder. 864. mans. 865. wildi d. teghen. 866. soude u voir. 867. Ende dan soude u. 869. selt seere m. bescedenhede. 872. selt u zo wijselic vort hoeden. 873. sp. voir al. 874. af. 875. den w.

Quetst men dan diemen ensiet niet.
Als ghi der riesheit wilt afstaen,
Soe en seldi dan nemmer gaen
Met (*) hen daer ghise daedt mede,
Ende u oec hoeden vander stede
Daer ghi die zonden daedt gherne,
Waest bourdeel oft waest taverne.
Alse wilen dede een jonghelinc,
Die metter werelt omme ghinc,
Die weert was ende liefghetal
Metten ghesellen over al;
Want hi met hen verteerde algader
Tgoet dat hem liet sijn vader.
Ende doen den ghesellen dochte
Dat hi nemmer gheven en mochte,
En wouden sine sien noch horen:
Dus heeft hi goet ende vrient verloren;
Soe dat hi van groeter breken
Uten lande es ghestreken,
Ende diende enen goeden man,
Daer hi weder goet wan.
Doen hi dus quam te goede,
Quam hem te voren in moede,
Dat hi te lande woude keren
Vriende ende maghe visiteren.
Doen hi te lande quam alsoe zaen,

876. Quest min d. dm. n. en siet. 877. ter. 878. Sone s. d. neer. 879. Met hem — daet. 881. daet. 882. of. 887. hij v. hem a. 890. hij niet meer gh. 891. wilden. 896. ghewan. 898. men m. 899. wilde. 900. maghen visenteeren.

(*) Het HS. heeft *Mer*.

Entie ghesellen hadden verstaen
(1. Fol. CXXIIII v. 1.) Dat hi comen was soe rike,
Sprakensi tote hem hoefschelike:
» Lieve gheselle, willecome sijt!
Ghi hebt ghemerret langhen tijt:
Ons heeft sere ghelangt na u.
Comt, gawi drinken nu,
Ghinder es ontslaghen goet wijn:
Wi willen met u blide sijn."
— » Neen, neen," sprac die cnape dan,
» Ic ben nu een ander man
Dan ic was wilen ere:
In ben u gheselle nemmere.
Ghi hadt mi levende doet
Ende van goede ende eren bloet
Ghemaect: ghine achtes niet en caf.
Ic ga uwer gheselscap af
Ende die willic altoes scuwen,
In willu nimmer ghetruwen."
Sine mochtens nemmer hebben daer.
Die cnape hoedde hem daer naer
Van personen ende steden mede
Daer hi riesheit ende sonde dede.
Dus sal hem elc mensche hoeden
Ende wandelen metten goeden,
Ende steden ende persone vlien
Die hem ter archeit mochten tien.

Vs. 903. Ende die. 904. hoveschelike. 907. verlanct om u. 910. Wij selen m. 911. *Het tweede* neen *ontbr.* 913. eer. 914. u *ontbr.* — gh. niet meer. 916. ende van eeren. 918. uwes gheselscaps. 919. wil ic. 920. En wille u niet meer betruwen. 921. m. niet meer h. 923. hoede. 927. personen. 928. te.

Ter taflen, daer ghi vremde sijt,
O Soe sprect luttel talre tijt.
Die u niene kennen, souden
U over dronken houden,
Oft over sot oft ongheraect,
Waert dat ghi te vele spraect.
Die vele spraken wilt ute legghen,
Moet in eneghe stont messegghen.
Vele spraken oec, als wi lesen,
En mach zonder zonde niet wesen.
III. Ghi selt ten ghedinghe gaen,
O Ende nauwe horen ende verstaen
Watmen daer zeeght ende doet:
Soe moeghdi te bat wesen vroet
Vanden rechten rechte vanden lande;
Want die zaken sijn menegherande
Diemen hoert te diere stat,
Ende soe moeghdi weten te bat
Wat u goet si ende quaet,
Als u te dinghene staet.
Sidi beter oft riker dan
U ghebuer oft een ander man,
Daeromme en versmaedtene niet;
Maer merct in u ende besiet,
Dat hi doch alsoe edel si
Nader cranker menscheit als ghi,
Ende dat ghi oec sterflec sijt,

930. tafelen. 931. niet en k. 933. Ofte — of. 935. spreken w. 936. eenegher tijt m. 937. spreken. 939. tien gh. 941. seghet. rechten *ontbr.* 945. h. in d. 947. sij off q. 949. Sijt ghij b. of. of. 951. Dair om en versmaetten. 954. Na cr. 955. sterffelic.

Ende uwer gheen en weet den tijt.
Met hem die in armoede leeft
Ende ongheval ende ranspoet heeft
En seldi spot maken no sceren;
Want dat soude hen meer deren
Ende quetsen in horen moet
Dan al hoer ranspoet;
Oec en wetti niet van dien
Wat u namaels mach ghescien.
Scuut altoes, soe doedi wel,
Alrehande weddespel;
Want daer af comt, ghetrout dies,
Niet dan gramscap oft verlies.
Als ghi den tijt corten wilt,
In u camere ghi u sluten silt
Ende roepen uwen sceppre an;
Oft ghi selt hoeke hebben dan
Van Gode oft van goeden zeden
Ende niet van idelheden,
(2 Fol. CXXIV. r. 2.) Ende selse lesen oft doen lesen;
Oft ghi selt die wile wesen
In enegher sameninghen,
Daermen van goeden dinghen
Sprect ende houdt die tale:
Soe cortti den tijt wale;
Maer die in weddespel heeft jolijt,
Cort onnuttelec sinen tijt.

Vs. 956. uwer ne gh. en w. ten t. 957. in aventueren l. 958. ranspoet. 960. hem. 961. in sinen m. 962. al sijn ander rampspoet. 963. weet hij n. 965. Scuwet. 966. wedt spel. 968. off. 971. scepper. 972. Off — boucken. 973. Ende die van G. of. — goeden *omitt.* 975. selt l. oft. 976. Off. 979. e. onthoudt. 980. c. uwen t. 981. int.

Scuut luxurie talre stede,
Daer toe nijt ende ghierechede.
Luxurie struert, des sijt vroet,
Smenschen ziele, lijf ende goet,
Ende es oec blame, dat ghijt wet,
Vore Gode ende den mensche met.
Nijt ende ghierecheit maken kaytijf
Den mensche ane ziele ende an lijf,
Ende si quetsen meest hen
Diese draghen inden sen,
Ende maken oec den mensche onwert,
Waer hi comt ocht waer hi vert.
Alse die man verdienet des
Dat sijn wijf gram op hem es,
Soe sal hise verdraghen dan,
Ende dwijf oec alsoe den man;
Want die vroede Socrates seit,
Dat het es groete wijsheit
Dat hem die mensche daertoe keert
Dat hi thuis verdraghen leert,
Soe mach hijt connen dan te bat
Als hi comt in vremder stat;
Want verdrach bringhet in
Meneghen raet ende groet ghewin.
Alse ghi wilt bestaen iet
Daer ghi bate ende orbore in siet,
Soe en seldi beiden twint

983. Scoudt l. telker st. 985. struert, sijts. 988. Voir G. e. m. 990. aen z. 991. hem. 992. sin. 993. oec *ontbr.* 994. off. Als — verdient. 1000. het *ontbr.* 1003. hij conen veel te. 1004. en vremde. 1005. verdraghen brinct. 1006. Meneghe ruste ende gh. 1007. Als. 1009. Sone s.

Vore dat ghi dat hebt gheïnt;
(I. Fol. CXXIV. r. a.) Want beiden, sijt seker dies,
Bringht dicke in groet verlies;
Want lidentheit maken can
Vanden liken enen armen man.
Sijt ernstech tal uwen dinghen:
Dat sal u groet bate in bringhen.
Ghi en selt niet lieghen
Noch oec niemene bedrieghen.
Dscrifture zeeght al bloet:
Loghene slaet die ziele doet,
Ende soe wier mede omme gheet,
Es onder die liede leet
Ende altoes onwillecome;
Want hine bringt niemen vrome.
Sinen brueder, gheloevets mi,
Soudi honen, mochte hi,
Op [dat] sire an waenden winnen:
Hoer nature hevet binnen.
Nochtan werdensi int lest ghehoent
Ende met hoer selfs quaetheit gheloent,
Als eens gheviel tween ghesellen,
Dat ic vorwaer hoerde tellen:
Drie ghesellen tenen stonden
Quamen daer si en vonden

Vs. 1010. Voir. 1013. lidenesse. 1014. een arm. 1015. neernstich al tuwen. 1016. grote. 1018. oec *ontbr.* — niemenne. 1019. Die scriftuere zeit. 1020. Lieghen — z. ter d. 1021. Ende wiere. 1022. Die es — lieden. 1024. hij en br. niemant. 1025. Sine brueders, gheloeves. 1026. Soude hij honem, mocht hij. 1027. Op dat hire an mochte winnen. 1028. Sine n. 1030. haers. 1031. drien. 1032. io over waer.

Spise te cope no broet,
Soe datsi baden dore die noet;
Want hongher dede hen verdriet.
Hen en gaf nieman niet,
Sonder een wijf gaf hen niet vele
Met ere scotlen tarwen mele.
Enen coeke si daer af maken,
Dien si thant in dasschen raken.
Die twee consten scalken raet,
Maer die derde en conste gheen quaet.
Doen dochte den tween dat,
Datsi anden coeke sat
XIV. Alle drie niet eten en souden,
Ende leident doen in deser vouden
Datsi souden alle drie
Gaen ligghen slapen, ende die
Den wonderlecsten droem zaghe
Die wile de coeke int vier laghe,
Soude den coeke eten allene:
Onder hen drien waer hi te clene.
Dit seidens[i] om datsi
Den derden gheselle daer bi
Verscalken wouden alsoe,
Dat hi des coeken worde onvroe.
Die twee scalke roncten sere
Oft si sliepen, min no mere.
Doen die derde gheselle sach

1036. doir den n. 1037. hem. 1038. Want hem — niemant. 1. hem. 1040. eenre scotelen. 1041. koec. 1042. Die sij te hant — n. 1045. dien. 1048. leyden. 1052. w. dat die koucke. 1054. 1055. seiden sij. 1057. Honen wilden. 1058. hij vanden cuec- rde.

Dat sijn gheselscap in slape lach,
Ghinc hi heimelec toten viere,
Ende rac uut den coeke sciere
Ende attene altemale.
Hi dochte hem smaken herde wale,
Hine was hem niet te roe.
Tfier rac hi weder toe,]

(E. Fol. XCVI. r. 1.) (*) Ende en sprac cleine noch groot.
Hier na hieven op thoot
Dander twee (ende en wisten niet
Hoet mitten coeke was gheschiet),
Alse quisquans: »Wi sijn ontwaect,"
Ende hebben hem gheranbraect
Ende haer oghen ghebroemt beide.
Doe sprac deen ende seide:
»Mi dochte, ic was in hemelrike."
Dander seide dies ghelike,
Dat hi was in die helle.
Wat holpet dat ic langhe telle?
Si seiden wonder groot van dien
Datsi daer hadden ghesien.
(I. Fol. CXXIV. v. a.) Si seiden toten derden doen:
»Gheselle, nu segt ons u visioen."
Die onnosele sprac daer naer:

Vs. 1063. heymeliken. 1064. trac ute. 1066. herde *ontbr.* 1068. reecte. 1069. I. cleen. 1071. H. Dandre twee die en. 1072. I. H. c. es gh. 1074. H. hen; I. H. gheranebraect. 1077. H. d. dat ic. 1078. H. die. 1079. I. inder hellen. 1080. H. helpt; I. helpet d. ic a l. 1084. I. H. ons *ontbr.* 1085. H. onnoesle; I. na.

(*) Hier vangt ons tekst-handschrift weder aan.

» Ghesellen, seker, ghi segt waer:
Doe ic sach mit minen oghen
Dat beide u gheesten vloghen,
Deen ten hemel, dander ter hellen,
Ic waende wel, goede ghesellen,
Dat ghi niene sout sijn weder comen.
Daer omme so hebbic ghenomen
Den coeke ende hebben ghegheten;
Maer, ghesellen, haddic gheweten
Dat ghi weder sout sijn comen hier,
Die (*) coeke laghe noch int vier;
Want men seit: die darwaert vaert,
Dathi niemeer en comt harwaert."
Dus was die hoonre ghehoont
Ende met sijns selfs quaetheit gheloont;
Ende noch sietmen des ghelike
Dicke gheschien in aertrike.
Ghi sult mit goeder trouwen
Minnen vrouwen ende joncfrouwen;
Niet om datsi scone sijn,
Rike ofte van gheboorten fijn,
Mar om doghet ende zuverhede
Ende om hare grote hovesschede.
CVI. Uwes selves wijf suldi meest minnen

1086. I. Seker, geselle, nu seght ghij w. 1088. I. beedde u gh. el.; H. uwe gheeste. 1089. I. te hemelrijke; H. te hemle. 1091. ien soudt; I. niet en. — sijn *ontbr.* 1092. I. so *ontbr.* — heb ic. . I. H. gheten. 1095. H. soudt; I. sout ghecomen. 1096. I. H. 1097. I. H. zeeght; I. die daer v. 1098. H. hi meer; I. niet meer. . I. Daer w. d. hoondere; H. hoendre. 1100. I. H. selfs rade gh. 1102. evallen; I. op eerderijke. 1106. I. off; H. oft. 1107. I. om hair duecht; eght. 1108. I. H. haer; I. hovesschede; H. hoefschede. 1109. I. H. selfs. Het HS. heeft *Dien*.

Ende ghene andre bekinnen;
Ende die so eert, lude ende stille,
Op datsi is van goeden wille;
Mar is si quaet van naturen
Ende wil si daer dan in dueren,
So verret u dan van haer, dats mijn raet.
Slaen ende schelden sijn al quaet:
So meer gheslaghen, so meer verloren;
So meer ghescelds, so meerre toren:
(1. Fol. CXXV. r. 1.) Daer en is en ghene bate an,
Dit so leert ons een wijs man.
U en sal niet ghescien dit,
Dat ghi enighe mensche verwit
Enighe blame ofte archede
Die yement van sinen vorders dede,
Ofte sijn maech ofte sijn kint;
Want hine en is targher twint
Dat sijn maghe quadien sijn,
Op dat hi selve goet is ende fijn.
Hem ooc die was in armoede
Ende comen is te groten goede
En verwites nemmermere;
Want dats hem grote ere,
Dat hi hem sette so wijslike

Vs. 1110. H. Ende enghene; I. Ende *ontbr.* — andere sult ghij b. 1114. I. wilt sore dan; H. wilt sire dan inne. 1115. I. So keert u; I. H. dan *ontbr.* — hare. 1116. H. scelden es al; I. scelden es altoos q. 1117. I. H. *Het eerste* so *ontbr.*; H. *Het tweede* so *ontbr.* 1118. I. ghescelt — meere; H. meerren. 1119. H. Daer nes; I. H. *Het tweede* en *ontbr.* 1120. I. H. so *ontbr.* 1122. I. H. eeneghen. 1123. I. off; H. oft. 1124. H. ieman. 1125. H. Oft — oft. 1126. I. en *ontbr.*; H. hi es ees. 1127. I. H. sine; I. maghen. 1128. I. H. s. es g. e. 1129. I. armoeden. 1131. I. v. hem n. 1132. I. Want het es h. 1133. I. wiselike.

Dathi goet man wart ende rike.
En verwit ooc niemene das
Dathi wilen een quaet mensche was;
Want ten is niement so quaet,
Als hi sire quaetheit afstaet
Ende sijn leven betert dan,
Hi en [si] dan een goet man.
Ende die seide dathi quaet ware,
Hi loghe, dats openbare.
Alse veete of discoort versoent es,
En sal niement vermanen des
In arghe, in gheenre wisen,
Want die veete mochte weder risen.
Versoen haer, versoen daer,
Nemmermeer en worden si clare
CVI. Die eens gheviande sijn:
Dit seit een vroet man in Latijn.
Ghi sult werken, vrooch ende spade,
Met uwer vrienden rade,
Ende sult ooc vraghen van dien
Hem tween, hem vieren, ofte hem drien,
Ende daer uut suldi nemen dat beste;

1134. I. m. es e.; H. werde. 1135. I. Ende en verwijt oic nie- H. niemanne. 1136. H. en; I. mensche *ontbr.* 1137. I. H. Want ; H. nieman. 1138—1142 *in* I. *aldus:* Als hij sijnre quaetheit af , Hine werdt gheerne een wijs man. Ende die zeide van hem dan hij een quaet ware, Hij logher an openbare. 1138. H. avestaet. H. en si d. 1141. H. Entie s. 1143. I. vrede; H. veede oft. H. nieman. 1146. H. veede. 1147. I. Versoenen hare, versoenen H. here — dere. 1148. I. en werdt zij; H. en werdens clere. I. Dat; H. seeght; I. H. int. 1152. H. vriende. 1153. H. s. tee van. 1154. H. Hen — hen — oft hen; I. ofte *ontbr.* 1155. ir toe s.; I. H. n. dbeste.

Mar dunct u in dat leste
Dat beter si uwes selfs raet,
So rade ic u dat ghine anegaet.
Ist dat u raet gheven can
Een knecht, een kint, of een arm man,
Daer ghi orbare in ziet,
Dien raet en versmaet niet.
Een die al ware verdoort,
Mochte spreken een vroet woort.
Een arm man is dicke also vroet
Alse een die heeft groot goet;
Want nature gheeft den wisen zin,
Ende si en gheefter meer noch min
Den armen dan den riken,
Want si en can smeken noch wiken:
Daer bi hout die wijshede
Onder die arme also wel haer stede
Als onder die rike, na minen zin,
Al achtmen der armer min,
Want men den armen en hoort niet
Also wel alst den riken pliet.
Die ghene is wijs allene,
Die hem van zonden hout rene,
Ende verre can voren zien
Die dinghen die moghen gheschien,

Vs. 1157. I. b. es ws. 1158. I. H. radic — aengaet. 1159. I. datte. 1160. I. Eest kn. wijf off man; H. oft. 1161. H. inne. 1162. I. H. versmaedt. 1163. I. die waer al v. 1164. H. en; I. een goet w. 1166. I. H. Als. 1168. I. sine gh.; H. si gheeftene. 1169. I. a. als den. 1170. I. sine c. niemant w. 1171. I. houdt. 1172. H. Onder darme als; I. Houdt daerme. 1173. I. r. in m. 1174. H. armere te m. 1175. I. en *ontbr.* 1176. H. Als; I. alsmen den. 1178. H. hem hout van sonden r.; I. houdt. 1179. I. H. vore. 1180. I. H. Die *ontbr.*; H. Dinghe.

Ende daer jeghen sijn op sijn hoede,
Ende altoos draghen inden moede
Dat sijn leven enden moet:
Die aldus doet, hi is vroet.
Cracht noch wijsheit van
Enen onghedeghenen man
En suldi versmaden niet;
Wantmen daghelike siet
VI. Die cleine sulc van zinnen,
Datsi die grote dicke verwinnen.
XV. Wildi eersaem gheheten sijn
Ende name hebben goet ende fijn,
So vliet alle saken
Die oneersaem leven maken.
Als ghi den quaden wel behaecht
Ende u die goede van hem jaecht,
So sijts zeker ende ghewes
Dat u doen niet goet en es.
Ghi sult uwen zin daer toe keren,
Dat ghi altoos sult leren
Ende onthouden: daer in leit
Ere, doghet ende wijsheit;
Want leren is grote eere,
Ende so wie versmaet die lere,
Hi is alder scanden waert,
Ende hets recht dathi misvaert.
Alse vader ende moeder tonrechte

1181. I. Ende die d. — op hair h.; H. op sine h. 1183. I. sij den m. 1185. I. w. dan. 1186. I. Jondi gheenen man. 1193. I. alle die s. 1196. I. die vroede. 1197. I. H. zijt. 1200. H. 1202. I. dueght; H. doeght. 1204. H. versmaedt. 1205. H. alre. 1. l. het es; H. ets. 1207. H. Als v. oft m.; I. v. of m.

Op u schelden ofte te rechte,
So wacht dat ghi u niet en stoort,
Noch en antwoort niet een hert woort;
Maer vervolchse mit zoeticheden
Tote dattie gramscap is leden.
Hebdi een scone wijf ghetruwet,
So radic u dat ghi scuwet
Gheselscap van ghesellen
Die vrouwen ere gherne quellen;
Want scone wijf, te voort schine brocht,
Blijft zelden onversocht:
Men moet twerc hoeden vanden viere,
Ofte het ontfunct harde schiere.
Wat ghi laet of wat ghi doet,
Altoos peinst in uwen moet,
Dat ghi een andren, vrooch ende spade,
Doet als ghi wout datmen u dade.
Opten gherechten man, waer ghi sijt,
En hout gheschelt noch strijt,
(I. Fol. CXXV. v. s.) In aernste noch in scherne;
Want God wreect den gherechten gherne.
(E. Fol. XCVII. r. 1.) Ist dat u scade gheschiet,
Daer omme en droevet niet;
Want doet si u int herte wee,
So hebdi der scaden twee.

Vs. 1208. I. of met r. 1209. H. niene st. 1210. I. antwoordt. niet *ontbr.*; H. andwerd n. en. 1211. I. vernouchse met zoetheden 1212. I. dat die. 1213. I. scoen; I. H. ghetruut. 1214. I. H. scu 1216. I. gh. vellen; H. gh. bevellen. 1217. I. voirscine; H. vorsci 1219. I. H. dwerc. 1220. I. Off; H. Oft et. 1221. H. oft. 1223. H. eenen; I. anderen. 1224. I. wilt; H. woudt. 1226. I. H. hou 1227. I. neernste; H. n. oec in. 1231. I. Want het d. int; H. do se u.

Bevelet onsen here God al
Ende hoopt dat hijt verstoren sal,
Als hi den goeden Job dede
Om sine grote verduldichede.
Hier einden dese blomen,
Die algader sijn ghenomen
Uut vier duechden cardinale
(Diese wel vest, hi doet wale),
Alsose die oude wise screven
In boeken die na hem bleven.
Hebbic yet misseit daer inne,
Dats ghebrec van minen zinne:
Ontsculdicht mi, so doedi wel,
Hier of: dichten en is gheen spel.

Van hovesscheden ende van andren goeden zeden. — IIII.

Hier voren hebdi ghehoort
Van wijsheden menich woort;
Nu willic u van hovescheden
Segghen ende van sconen zeden,
Die hier oorbaerlic zijn gheset
Der zielen ende den live met.
Ghi sult Gode boven al,

1233. H. Bevelet Gode o. h. al. 1234. I. versoenen sal. 1235. ...lse. 1239. H. doeghden. 1241. H. Alsoe die. 1242. H. hen. 1243. ...leb ic — m. hier i. 1245. H. Onsculdecht. 1246. I. H. af; I. te ...tenne; H. en *ontbr.*

titel. I. (*Cap.* 6) hovescheden; H. hoefscheiden; I. H. h. ende van ...e ende van latene. Vs. 1. H. vore. 3. I. wil ic; H. hoefscheden. ...l. ghesedt.

Die u sciep ende ontmaken zal,
Reverencie doen ende eere
Boven elken andren here;
Want hi is here allene
Op hemel ende aerde ghemene.
Daar men hem noemt, sijts ghewes
Dat anders gheen here en es.
(I. Fol. CXXVI. r. 1.) Sijn rike so soect mede
Boven alle rijchede;
Want rijcheit, macht ende jolijt
Duren hier onlanghen tijt,
Maer dat rike, zonder meswende,
Duert ewelike zonder ende.
Die dat langhe rike verliest
(E. Fol. XCVII. r. 2.) Om dit corte, seker, hi riest.
Ghi sult u altoos daer toe keren,
Dat ghi papen ende clerken sult eren
Ende algader also voort
Datter kerken toe behoort:
Daer of so hebdi groten loon.
Al en dochts u niet waert die persoon,
Hi is wel waert, sijts ghewes,
Daer hi na ghetekent es:
Dats Cristus, dat ghijt wet,
In wies steden die priester set.
Het was een ridder hier te voren
In Zassen, hebbic zegghen horen,

Vs. 10. I. anderen. 12. H. ende op erde. 13. H. sijds. 14. I. H. ander; I. gheene. — en *ontbr.*; H. engheen. 15. I. so *ontbr.* 16. I. rijcheden. 20. I. H. eeuwelic. 22. I. dat. 24. H. clerke. 27. I. af; H. af. 29. I. eist; H. ees — sijds. 31. I. H. Dat is; I. widt. 33. I. H. stede; I. st. dat die persoen zidt. 34. I. heb ic.

Die papen hadde onwaert zere
Ende selden hem dede ere;
Want hem dochte, te waren,
Datter veel te vele waren.
Hi seide, dathi woude
Dat mar één pape en soude
Sijn in elken lande,
Ende dat die in een mande
So hoghe hinghe inder lochte
Datten elc mensche scouwen mochte,
Ende daer Gode hieve dan
So datten elc mochte scouwen an.
Eens so gheviel dat
Hi in sijns selfs dorp zat,
Daer en sine viande saghen
Ende over doot hebben gheslaghen.
XVI. Men liep om den paep te hant,
Diemen int dorp niet en vant.
Doe sendemen boden schiere
In drien dorpen ofte in viere
Om enen pape die vollic quame
Ende tes mans ziele ware name.
Watsi sochten, watsi rinden,
Sine consten enen pape niet vinden.
Dus sterf die man omberecht,

35. I. Die de p. onw. herde z.; H. p. onw. h. serc. 36. H. hen eghe ere. 37. H. twaren. 38. I. H. vele te v. 42. H. ene. 43. die l. 44. I. Datten een yeghelic sc. 46. I. So *ontbr.* — mocht. 47. so *ontbr.*; I. H. gh. alsoe dat. 48. H. sijn. 49. I. H. Daerne s. 50. Ende h. ov. d. gh. 51. I. H. pape; H. thant. 52. H. niene v. 54. H. drie; H. dorpe oft; I. of in vieren. 56. I. H. des; H. zie- 59. H. starf; I. H. onberecht.

Sonder biechte ende zonder recht
Ende algader papeloos;
(E. Fol. XCVII. v. 1.) Nochtan dochte hem altoos
Dat papen waren te vele!
Hier omme ic u bevele
Dat ghi u herte daer toe keert,
Dat ghi tpaepscap altoos eert,
Om Cristum, den Gods zone fijn,
Daer si alle na ghetekent sijn.
Der kerken goet, wats ghesciet,
Dat en haelt aen u niet;
Maer helpter toe in allen vouden
Datsi thare moghe behouden,
Ende setter vore lijf ende gout:
So quiti van rechte uwen scout;
Ende sonderlinghe lands heren,
Die onrecht moghen keren.
Want die kerke is onse moeder,
Die Cristus, onse behoeder,
Cochte met sinen bloede fijn,
Der welker kinder dat wi sijn.
Daer omme sijn wi ghebonden
Daer toe in allen stonden,
Dat wi met woorden ende met werken
Onser moeder recht sullen sterken.
Gode, uwen sceppre, dien
Suldi dienen op beide u knien,
(I. Fol. CXXVI. v. 1.) Ende den mensche mar op een.

Vs. 60. I. ende *ontbr.* 61. H. papenloes. 65. I. hu. 66. H. paepscap. 67. I. Omme. 68. I. H. alle *ontbr.* 70. H. ane. 72. I. Dat sijt hare. 73. I. s. toe l. 74. I. quijt di u rechte sc.; H. quijtti uwe rechte sc. 85. I. sceppere.

Ende als ghi spreect int ghemeen,
Daer ghi u selven noemt mede,
So sal altoos sijn u zede
Dat ghi u ten lesten noemt.
Ende alst ooc also coomt
Dat ghi van andren lieden sprect
Enighe dinc die ghi vertrect,
So noemt den besten altoos voren:
Dat sal tuwer hovesscheit horen.
Alse ghi yemene ontmoet,
Siet dat ghine teerst groet,
Al ware hi minder dan ghi zijt:
Dats u eerlijc talre tijt.
Ghi sult ooc uwen caproen
CVII. Jeghen den betren of doen;
Ende is hi u ghelike, soe
Doet dat ghi wilt daer toe;
Is hi minder, des niet en doet,
Want alte hovesch en is niet goet.
Laet den betren voren gaen,
Voren staen, sitten, drincken ende dwaen;
Ende hout manierlic u ghelaet
Van buten, dats mijn raet;
Maer int herte so sijt
Een man in alre tijt.

91. I. uten. 92. H. alset. 93. I. anderen. 94. I. dinghen; H. ie. 95. I. den Iesten. (!) 96. I. hovescheit; H. hoefscheit. 97. Als; I. yement; H. ontmoetet. 98. I. ierst; H. groetet. 99. I. 100. I. Dat es — in alder; H. in alre. 101. I. sel. 102. I. beteren; I. H. af. 103. I. gh. also. 104. I. H. Doeter. — daer 105. I. des no ne d. 106. I. hoosch; H. hoefsch. 107. I. be-; H. vore. 108. I. H. Vore; I. sitten *ontbr.* — dr. eten ende. 109. houdt. 110. I. dat es. 113. H. m. talre; I. alder.

Wilt vader ende moeder eren:
So moghedi gaen ende keren
Langhe op dit aertrike,
Ende dan hebben hemelrike.
Ghi die jonc sijt van daghen,
Sult den ouden verdraghen,
Eren, wiken ende maken stede:
Dat sal van rechte sijn u zede;
Want wilen so was hi
Sterc ende lustich alse ghi:
(I. Fol. CXXVI. v. 2.) Dat so heeft hem doude benomen,
Daer toe dat u mochte comen.
Allen lieden sonder u scade
Suldi vordren, vrooch ende spade,
Ende met uwer wijsheit bi staen,
Die ghi van Gode hebt ontfaen;
Want hise u van gracien gaf,
So suldi voort dienen daer af.
Ist dat u vrient aen u socct
Dinc die ghi te doene roect,
Dat doet saen mit bliden zinne:
Daer leit danc tweevout inne.
Wildijt hem ooc ontsegghen,
Dat wilt so hoveschelijc oflegghen
Ende so bedectelijc, dat hire

Vs. 114. I. H. moeghdi. 115. I. eerderike; H. erterike. 118. H. Selt altoes den. 121. I. wilen eer was. 122. I. lichtich; I. H. als. 123. I. so *ontbr.* — ghenomen. 124. I. Daert u toe m. c.; H. u noch m. 125. I. Alle liede; I. H. vrouch ende spade. 126. I. vorderen; I. H. sonder u scade. 130. I. Dies seldi. 131. H. *Het eerste* u *ontbr.* 132. H. Die d. — sinnen. 134. H. leeght; I. tweefout. 136. I. hoocschelike ontleggen; H. hoefschelijc omlegghen. 137. I. bedectelike.

Hem niet omme en sconfire;
Want die bidt, sijt seker des
Dat hi lichte ghesconfiert es.
Sijt ootmoedich in die mate:
:VIII. Daer of coomt u grote bate;
Want Aristoteles seit:
Alte ootmoedich is zotheit.
Dient der gherechtichede,
Daer blijfdi behouden mede,
Ende u oor, spreect David albloot,
En sal niet bidden broot.
Sijt haestich te verstane
Dinc diemen u spreket ane,
Mar te sprekene en sijt niet snel,
Voren dat ghi u bepeinst wel.
Mint paeys ende eendrachticheit,
Twist ende discoort hebt altoos leit.
Dinc die ghi hebt misdaen
Pijnt u te beteren zaen,
Maer hebt ter wrake traghe den voet
Van dinghen diemen u misdoet.
:XVII. En ghelooft alden lieden niet;
Want die scalke dies gherne pliet
Dathi dicke subtijllic liecht,
Daer hi den andren mede bedriecht.

138. H. scouffiere. 140. I. ghescoffiert; H. ghescouffiert. 141. H. n. 142. I. aff; H. af; I. H. u *ontbr.* 146. I. behouwen. 147. t voresprect David bloot; H. uwe — bloet. 148. I. Sij en s. n. om haer br.; H. En s. n. gaen om sijn br. 150. I. spreect. 151. tekenne. 152. I. H. Vore. 156. I. H. beterne. 157. I. H. wraken; agen spoet. 159. I. allen. 160. I. dies *ontbr.* — H. des. 162. deren.

Met corten redenen ende met waren
Suldi alle u redene baren;
Want die loghene, sonder waen,
Beide ziele ende ere verslaen.
Peins altoos in therte dijn
Wattu waers ende du souds zijn:
So sultu in allen stonden
Di te bet hoeden van zonden.
Dat ghi ghelooft onsen here
Ofte zinen santen in hare ere,
Dat so doet hem, wats ghesciet,
So dat God en wreke niet.
Weduwen ofte dochtren van wisseleren (*),
Meyeren, papen ofte dobbeleren,
Van canoniken ofte van persemieren (†),
Van ta[e]lmanne ofte ostelieren,
Scuwet te (§) wive, dats mijn raet,
Want onrecht [goet] gherne te gaet.
Dinc die u te heelne staet,
(R. Fol. XCVIII. r. 2.) Die u an u ere gaet,

Vs. 163. H. c. woerden e. 164. I. H. al; H. uwe. 165. H. loghenen. 167. I. Peinst; I. H. int herte. 168. I. Wattu sijs ende soudt; H. waers, sijs, of souds. 169. I. souttu dij in; H. soutu. 170. I. Di *ontbr.* 171. I. belooft. 172. I. Off — hair; H. Oft — hoer. 173. I. hem *ontbr.*; H. hen. 175. H. Weduwe oft dochter; I. off dochteren van wijser leeren. 176. I. Meyere — of; H. oft. 177. I. H. canoencken; I. of; H. oft; I. H. persemieren. 178. H. taelmannen oft; I. of ostelgieren. 179. I. H. Scuut te. 180. I. o. goet gh. vergaet; H. onghecht goet zaen te gaet. 181. I. helene. 182. I. H. ane; H. uwe ere.

(*) Boven dit woord is met eene latere hand geschreven: *woeckeren.*

(†) Het HS. heeft *persenieren.*

(§) Het HS. heeft *de.*

En ontdect uwen wive niet:
U mochter of comen groot verdriet.
Het was, hebbic zegghen horen,
Een yraude hier te voren,
Die zelden thuus te comen plach;
Want thuus gaut hi tghelach,
Ende te hove was hi quite:
Dats der yrauden vite,
Datsi thaers selfs huse node beten,
Alsi elre om niet moghen eten.
Dese yraude was liefghetal
Ter heren hove over al,
Ende wiste dicke van haren rade;
Ende als hi thuus quam, vrooch ende spade,
Bat hem sijn wijf dathi hare
Segghen soude nuwe mare;
Maer hine seide haer min noch mere.
Dies plach si haer harde zere
Te belghen op haren man,
Ende en beschoot niet nochtan;
Want die goede man kinde wele
Dat twijf is van crancker hele,
Ende was altoos op sine hoede.
Eens peinsde hi in sinen moede,
Dat hise emmer proeven woude

183. H. ondect. 184. I. H. af; I. groot *ontbr.* 185. I. heb ic. 186. I. Een cranc man h.; H. yeraut. 187. H. comene. 188. I. galt; H. dat ghelach. 190. I. Dat es der hyrauden; H. hierau- 191. I. te haers — huis. 192. I. Als sij elder. 193. I. H. yraut. 194. H. hove al o. 198. I. nyemare. 199. I. H. hi en s.; I. haer ; H. hore. 200. I. H. Des — hare. 201. I. H. belghene. 203. wale. 204. I. het wijf; H. dwijf; I. H. hale. 205. I. H. sijn. . H. peinsdi in.

Ofte si yet wel helen soude.
Van huus is hi ghetreken,
Ende merrede wel ses weken,
Ende quam op enen avont inne
Als een man droeve van zinne,
Ende en dranc noch en at,
Maer ghinc slapen opter stat.
Twijf ghinc ligghen biden man.
Hi suchte zere ende stan
Ende gheliet hem droevelike.
Nu so hadde hi heymelike
Ghesteken enen vossen staert
In sijn fundament, wel ghehaert.
Twijf sprac hem dus toe:
(E. Fol. XCVIII. v. 1.) »Segt mi, lieve minne, hoe
Ghelaetti dus? wats u gheschiet?"
— »Ic en machs u segghen niet,"
Sprac die man, »om ghenen noot:
Wistet yement, ic ware doot."
Doe antwoorde weder twijf:
»Ic hebbe u liever dan mijn lijf;
Dat u miscoomt, miscomet mi.
Waer omme en soudi
(I. Fol. CXXVII. v. 1.) Mi u doghen niet ghewaghen?
Wie mocht u bet helpen draghen?"

Vs. 208. I. H. Oft. 209. I. ghestreken. 210. I. Ende beide wel. 212. H. Alse; I. m. van drouven s. 214. I. Maer hij gh. sl. op die stadt. 215. I. H. Dwijf. 217. I. droefelike; H. droeflike. 218. H. haddi. 219. I. vos staert; H. vostaert. 221. I. H. Dat wijf; I. aldus. 223. I. Lieve m., zegt my h. 224. I. Ic *onthr.* — maechs; H. maeghs. 225. I. H. gheene. 226. I. H. Wist; H. ieman. 227. I. H. dwijf. 228. H. hebbu. 229. I. m. dat m.; I. H. *Beide keeren* mescomt. 230. I. omme so ne s.; H. omme soc en. 231. I. n. claghen. 232. I. mochte bat u h.

Die goede man antwoorde danne:
» En woudijs segghen niemanne,
Ic sout u segghen albloot;
Mar, seker, ic ware doot,
Wistet die minste vanden dorpe."
— » Ic hadde liever datmen mi worpe,"
Sprac dat wijf, » in die zee,
Dan ics ghewoeghe emmermee."
Die goede man sprac daer naer:
» Ic ben een weerwolf, dats waer.
Daer toe ben ic verscapen;
Ende alle die paerde, coeye ende scapen,
Die nu int dorp sijn ghestorven,
Hebbic verbeten ende verdorven.
Ende om dat ghijs ghelooft te bat,
So tast hier achter, hoe dat
Mi een groot staert uut wast."
Doe si den staert hadde ghetast,
Gheloofde sijs wel ende clare
Dat haer man een weerwolf ware.
Alst dach was, stont si op saen
Ende is in die kerke ghegaen,
Daer si een haer ghevadre vant,
Die si in biechten ontbant
Al dat ghi hier hebt ghehoort.

234. I. wildijs. 235. I. sonde. — u *ontbr.*; H. soudt. 237. H. ; I. Wist eenich mensche vd. d. 240. I. icx; H. nemmermee. 242. it es. 243. I. Ende daer; H. toe soe b. 244. I. H. al; I. die , peerden ende. 245, 246. I. *aldus:* Die int dorp zijn, die sijn Die heb ic verbeten, cleen ende groot. 247. H. dat *ontbr.* 248. ustet. 249. I. vuyt; H. ute. 251. H. Gheloeve; I. ende *ontbr.* H. stoet. 255. I. Daer zo eene h. ghevaderc; H. Daerse ene hore. I. H. Diere.

Dus ghinct in biechten voort,
So dat eer der noenen stont
Alder prochien wart cont
Dat een weerwolf was die man,
(E. Fol. XCVIII. v. 2.) Ende dathi die beesten van
Dien dorpe hadde verbeten,
Ende dat sijn wijf hadde doen weten.
Doe worden die ghebure
Altemale daer in rure,
(I. Fol. CXXVII. v. 2.) Ende quamen met groten hopen
Tes mans huse waert ghelopen,
Om dat sine doot wouden slaen.
Met pinen is hi ontgaen;
Want hi ontreet met haesten groot,
Ofte hi ware daer bleven doot.
Aldus hadde hem sijn wijf
Bina ghenomen tlijf,
Om datsi en conste niet
Ghehelen als hi haer riet.
Daer om en si niement te ghereet
Te segghen den wive al dathi weet:
Hele haer dat te heelne si:
Dats wijsheit, ghelovets mi.

Vs. 258. I. Dus so gh.; H. Dus soe gh. 259. I. der *ontbr.*; H. d I. H. noene. 260. I. pr. es c.; H. pr. was c. 261. H. de. 262. den b. dan. 263. I. Vanden d. h. ghebeten. 268. I. Tot smans. waert *ontbr.* 269. I. H. doot *ontbr.*; I. wilden; I. H. verslaen. 2 I. Cume es hij hem o.; H. hi hen o. 271. I. Ontreden es hi met. 2 H. Oft; I. Anders waer hij daer. 273. H. haddem sijn. 274. I. Bij ghedaen nemen; H. benomen dlijf. 276. I. H. also — hiet. 277. H. omme; H. nieman; I. niemen so g. 278. H. Tsegghene sinen I. zeggbene. — al *ontbr.* 279. I. H. hare; H. al dat; I. hele 280. I. Dat es w. gheloeves.

Drie manieren sijn van lieden
Die de waerheit gherne bedieden:
Die zot, die dronckene ende dat kint,
Want dese en veinsen hem twint.
So wanneer u kint misdoet,
So castijttet mitter spoet,
So dat ghi in gheenre tijt
Occusoen sire quaetheit en sijt.
Als ghi hebt goede knechte
Die u dienen wel te rechte,
Die en verheft niet te zaen,
Want haer goede dienst waer ghedaen.
Hout in allen uren
Te vriende uwe gheburen;
Want willen sire hem toe keren,
Si (*) moghen u eren ende onteren.
Hebdi stiefmoeder ofte stiefvader,
Die so suldi beide gader
Smeken in allen zinnen
Ende mit duechden hem verwinnen.
Hebdi ooc een stiefkint (†),

[Al eest dat ghijt niet en mint,

283. I. dronckenne. 284. H. hen. 285. I. w. dat k. 286. I. H. t. 288. H. Ocsuin; I. Occasoen van sijnre. en *ontbr.* 289. H. ; I. Wanneer ghij — knechten. 292. I. dienste; H. ware. 293. . Houdt. 295. H. hen. 296. I. H. Si; H. onderen. 297. I. of; t. 298. I. so *ontbr.* 300. H. doeghden hen.

Het HS. heeft *So.*

Hier is in ons tekst-handschrift eene laatste, doch tevens zeer grijke leemte, die wij echter weder uit HS. H. (met de verschil-lezingen van I.) hebben kunnen aanvullen. Zij beslaat niet minder negen bladen of 36 kolommen, en loopt tot Cap. 14, vs. 55.

(1 Fol. CXXVIII. v. 1.)
Doet hem goetlijc: ets wel ghedaen.
Des seldi groeten lof ontfaen.
Alse twist ofte strijt es gheheven
Tusschen broedere oft gheneven,
Soe en sijds met harre engheen;
Maer valt in dat ghemeen,
Ende scheldse om dat sijt deden,
Ende, oft ghi moeght, zetse te vreden.
En drinct oec niet die stont
Dat ghi broet hebt inden mont.
Inden nap oec, des bedinct,
Daer een ander met u uut drinct,
En sopt niet; want sijds ghewes
Dat dat onhoefscheit es.
Broet oft spise, wildijt weten,
Daer ghi eens ane hebt ghebeten,
En stect int scotele niet weder,
Maer legghet vore u neder.
Alse enen groeten here gheniedt
Dat hi u sinen nap biedt,
Soe drinct hoefschelec ende ghiet dat
Daer in blijft in een ander vat,
Ende spuelt den nap al onghelet
Eer ghine weder vore hem zet.
Wildi trecken te huwelike,

Vs. 303. godlijc, het es. 304. gr. loen o. 305. off — gegheven. 3
T. twee ghebroderen ende gh. 307. Sone sijts met haer ne gheen. 3
scheltse — sij. 310. of — setse in vr. 311. oec *ontbr.* — n. tier
312. Als ghij. 313. ghedinct. 315. sijts. 316. onhoescheyt. 317.
318. e. af h. gheten. 319. Ende steect in die sc. 320. voir. 321.
een groot. 323. hoeschelijc e. ghiedt. 325. spoelt — ongheledt. 3
ghij en w. voir h. zedt.

Soe nemt en wijf u ghelike;
Want twee ossen onghelijc
Trecken selden eenparlijc.
In vier dinghen, alsmen zeeght,
Hem die mensche te verheffene pleeght:
In gheboerte ende in rijcheit,
In wive(*) ende oec in scoenheit;
Maer wijsheit en ghebiedt niet
In desen te verheffene iet.
Ghebroedere oft een gheslachte,
Die langhe willen staen in machte,
Selen altoes wel concorderen,
Soe moghensi hen verweren;
Maer twistensi onderlinghe,
Soe gaen te nieute hoer dinghe.
Raetsmanne oec, wet wel dat,
Die toe behoren ere stat,
Selen eendrachtech sijn mede,
Oft si verderven hoer stede;
Want discoert doet, zonder waen,
Groete dinghe te nieute gaen.
Raetsmanne zonderlinghe
Behoren toe twee dinghe:
Eendrachtecheit es deen,
Dander es datmen ghemeen

328. een w. uwes. 332. verheffen. 333. gheboirten — rijcheden-ve. — oec *ontbr.* — scoenheden. 335. ghebiet. 336. verheffenne-ebroederen off. 339. wel *ontbr.* 340. hem altoes v. 342. din-43. Raets man, weet oec wel dat. 344. toe horen eenre. 346. 147. doet *ontbr.* 348. Doet goede dinghen. 350. dinghen. 351. htich es.

et HS. heeft *wine*.

Orboer altoes sette voert:
Dit es dat recht van ere poert;
Ende daermen deser twee niene pliet,
En mach die stat ghedien niet.
Ic hebbe horen doen ghewach
Van enen ridder die ziec lach,
Die twalef sonen na hem liet,
Die vore hem quamen eer hi versciet,
Ende vraghden hem hoe si souden
Hen regeren ende houden.
Die goede man seide na desen:
» Ghi selt eendrachtech wesen,
Ende niemene doen onrecht,
Ende hoefscelijc volghen u recht."
Doen soe dede die goede man
Twalef roeden halen dan,
Ghebonden in enen bant,
Ende gafse elken in die hant,
Om datsi souden die
Ontwee breken vore hoer knie;
Ende het ontfacht hen allen.
Doen dit dus was ghevallen,
(I. Fol. CXXVIII. v. 1.) Dede hire elken nemen ene,
Ende si brakense al ghemene.
Doen soe sprac die vader:
» Houdi u aldus te gader,
Soe seldi wesen machtech;

Vs. 353. Orbore. 354. es trecht v. eenre. 355. dese — niet en. 360. voer. 361. vraechden. 362. Hem. 365. niemant. 366. hoesche-lijc. 370. in sijn h. 372. voir. 373. ontvacht hem. 374. dat. 375. hiere. 376. Ende doen braken zij al. 377. soe *ontbr.* 378. Hout u.

Ende en sidi niet eendrachtech,
Ende u sceedt in partien,
Soe en moghdi niet ghedien."
  En onderwint u niet, dats mijn raet,
Dier dinghe dier u niet en bestaet;
Want die hem alles onderwint,
Werdter dicke bi ghescint.
  Twee dinghe men in ertrike vint
Die verborghen en doghen twint,
Diemen beghert te menegher stat:
Deen es wijsheit, dander scat.
  Gherechte wijsheit, des sijt vroet,
En begherde noit erdersch goet
Boven rechte noetdorftecheit;
Want rijcheit die ziele versleit,
Ende ghierecheit doet wassen soe
Dats die ziele werdt onvroe.
  Soe meer wast die rijcheit,
Soe meer wast die ghierecheit:
Dats alse die dwater laedt,
Drancs niene werdt versaedt;
Want soe hi swaters meer in heeft,
Soe die dorst meer an hem cleeft.
  Alle mainieren van sonden
Gaen inden ouden stonden
Den mensche af ghemene,
Sonder ghierecheit allene;

1. u verscheedt. 382. Sone moeghdi. 383. onderwindt dij u. r dingen die. — en *ontbr.* 385. onderwijnt. 386. Werter — t. 387. dingen. 389. ter. 391. w. sijts. 392. En gheerde u. 93. recht noodtdorstheyt. 395. Ende *ontbr.* 399. Dat es als. drancs niet en wert. 401. bij m. waters h. 404. Gaen ten.

Want die vrecheit menechfoudt
Te met dat die mensche oudt.
Soe hi teerghelds bedarf min,
Soe daer meer na gaept die sin,
(I. Fol. CXXVIII. v. 2.) Ja tote inder doet ure.
Dits ene selsene nature
Ende der zielen onsienlec mede,
Nochtan eest een ghemeen sede.
Als u ieman ontmoetet
Ende u dan niene groetet
Oft u toent ront ghelaet,
Des en acht niet en saet:
Hi heeft licht op die stont
Ghepeins in sijns herten gront,
Dat hem soe verlast den sin
Dat hi uwes dan mict te min:
Hi soude u alsoe gherne lieve doen
Als hi te voren hadde gheploen.
Alse ghi iemene siet ghestoert,
Soe en andwerd hem niet en woert,
Maer beid, alse die vroede pleghen,
Tote dattie gramscap es gheleghen.
Vrouwen ende joncfrouwen,
Al gaensi buten trouwen
Oft al sijnsi wandelbere,
Nochtan soe doet hen altoes ere,

Vs. 407. menichfout. 408. Altemet — m. wert out. 410. Soe m. d. na g. sijn sin. 412. Dit es een. 415. yement. 416. niet en. 417. Off u niet en toeght. 418. n. een. 419. lichte. 420. siere. 423. wt dan acht te. 423. soudu. 424. heeft. 425. Als — yement. 426. Sone antwoordt. 427. Maer doet als. 428. Ende hoedt u dair jeghen. 429. Vr. off j. 431. Off — wankelbare. 432. soe *ontbr.* — hem.

Daer ghi moght, lude ende stille,
Omder goeder vrouwen wille;
Want der goeder vrouwen, wats ghesciet,
En machmen te vele eren doen niet.
Ghi en selt in ghenen stonden
Beroemen u van uwen sonden;
Want diet doen, si luttel oft vele,
Sijn des duvels menistrele;
Want si verseghhen hoers selfs quaet,
Daer hen die duvel af gaf raet,
Ende bringhen sduvels werc voert,
Dattie duvel gherne hoert.
Maer vore Gode optie stonde
Soe werdt vernuwet dan die sonde;
CXXIX. Want al hadder God vergheten,
Men doese hem dan weder weten.
Tuwes vriends huise en scldi
Niet dicke gaen, want ghi
En wet niet wel oft hi
Uwer comsten ghestaed si,
Oft iet gaens heeft al stille
Dat hi allene wesen wille;
Want dat huis es die stede
Vandes menschen heimelijchede:
Daer omme salmen, sijds ghewes,
Wachten wel alst tijt es.
Waert dat u vrient over u quame

Vs. 433. moegt. 435. der *ontbr.* 437. Ghine s. te gh. 439. W. die oet, sijnt l. of. 443. hem. 444. Dat die. 445. vor — op die. 446. oe *ontbr.* — vermalendijt die. 447. haddes. 448. dan *ontbr.* 449. e uwes. — huise *ontbr.* 450. diewile. 451. Niet wel en weet of. 452. comst hestaet. 453. Of. 457. sijts. 458. Wel wachten als. 459. u een vr. — u *ontbr.*

Alst u niet en ware ghename,
Nochtan toent hem goet ghelaet
Ende doet hem ere na sinen staet,
Na dien dat ghi vermoghet dat.
Men moet selcstont ghelaten bat
Dan dat herte hevet in
(Daer toe hoert een starc sin),
Ende beter es u danc verdient
Dan ondanc an uwen vrient;
Want vrient es ghehouden goet,
Men heefter toe soe cranken spoet.
Scuut altoes achtersprake;
Want dat es die quaedste wrake
Entie scandelecste, waerlike,
Diemen doet op ertrike.
Mannen van wijfliken ghelate
Ende wive van manliken state
En gheloeft niet tallen stonden:
Daers dicke ontrouwe in vonden.
Wet dat een volcomen man
Vier poente moet hebben an:
Dierste dat sijn die jare,
Bescheedenheit volght daer nare,
(1. Fol. CXXIX. r. 2.) Daer na goede vromechede
Ende sine manlike lede.
Elc man, alsoe wijt vinden,
Sal hem sijns ghelijcs onderwinden:
Die machteghe metten groten,

Vs. 461. toecht h. scoen gh. 466. eenen stercken. 472. W. het
473. Ende die. 474. d. in eerderike. 475. wijffeliken. 476. wiv
478. Dair is. 479. Weedt. 480. Viere poynten. 481. Deerste die
482. volget hier n. 483. Ende daer toe vr.

Darme met horen ghenoten;
Die rike met sinen goede,
Darme met sinen aermoede.
Alse die arme wilt striken
Metten mechteghen riken
Ende volghen met sire dade,
Soe mach hire lichte af scade
Hebben ende groet verdriet;
Ende eest datter iet messciet,
Soe moet over den weecsten gaen,
Alsoe alst dicke heeft ghedaen.
Die machteghe ontgaet wel dan,
Des darme niet ghedoen en can.
Hebbensi oec iet ghemeene
Te deelne, eest groet oft cleene,
Die rike hevet dbeter deel,
Al waert int scotele een morseel;
Want die arme tallen daghen
Moet den riken verdraghen,
Ende daertoe smeeken menech werf,
Want hi sijns goeds bedarf.
Aldus sal arm ende rike
Wandelen met sinen ghelike,
Ende hem niet onderwinden van
Dinghen die hem niene gaen an.
Werdet oec alsoe ghevreescht,

8. Die arme. 489. met haren g. 490. Die arme met haere a. 1 — wil. 493. daden. 494. m. l. dat h. af scaden. 497. a. 498. Alsoe *ontbr.* — dickent. 500. Dies derme. 502. gr. 503. dbeste. 504. in die scotel. 507, 508. *aldus:* Ende om 1 bedaerf, Smeken wel menichwaerf. 509. darme. 510. sijns. dan. 512. Van dinghen — niet g. 513. oec zoe.

Dat een arm man werdt gheescht
Toter machtegher liede rade,
Hoede hem dan, vroech ende spade,
Dat hi hem dan soe bedraghe,
Dat hi gheenen ondanc en bejaghe
(I. Fol. CXXIX. v. 1.) In deene noch in dander side;
Want men pleeght van ouden tide,
Alse quaellec gaen die zaken,
Datsi over den nedersten craken.
Daer bi en onderwinde hem nieman
Van dinghen die hem niene gaen an.
Den mensche comt, spade ende vroe,
Twist ende onrasten gnoech toe
Van sijns selfs dinghen allene,
Al en werpt hi hem niet int ghemene.
Ets waer, vrienden ende maghen
Moet men selcstont helpen draghen
Hoer onraste te redenen waert,
Ende anders niet, hoe dat vaert.
Een mechtech man, sijds ghewes,
Die rike ende onwettech es,
Vrec, fel, ghierech ende stuur,
Es en harde quaet ghebuur.
Hi es des duvels bailliu
Op ertrike, dat segghic u;
Want hijt al te quiste maect,
Op dat hi can, dat hem ghenaect.

Vs. 514. gheheescht. 515. lieden. 517. dan *ontbr.* 521. qualike. 522. traken. 523. D. omme en. 524. niet g. 526. onrusten gheenoech. 529. Maer vriende. 530. Salmen. 531. onruste te redene. 532. hoedt v. 533. sijts. 534. onwetich. 536. een. 537. es aduvels. 538. ertrike. — dat *ontbr.* 539. al in twiste m.

Des arms mans hof, pert ende ploech
Es algader sijn ghevoech;
Ende can hijt niet ghewinnen
Met scalcheiden oft met minnen,
Soe dreight hi den armen man
Ende heves sinen wille dan.
Dusdanen ghebuur soe sal
Die arm man scuwen over al.
Nu willic dese wijsheit deelen
Voert ane met capitteelen;
Maer hier vore int ghemeen
Hebbicse ghesayt over een,
Alsoe ghi wel siet ende hoert,
Om dat te corter vallen die woert.

Welc beter es, soe rijcheit soe ere, ende
LXIX. oec van armheiden. — [V.]

Een mensche vraeghde wilen ere
Enen clerc van groeter lere,
Welc dat alre beste were (*),

541. hofpaerde. 544. of. 548. arme. — man *ontbr.* 549. wildese. 550. capiteele. 551. veren. 552. Heb ic se. 553. Als.

el. (*Cap.* 7) armoede, et cetera. Vs. 3—4, *met vijf verzen meer*,

Welc dat alder beste weere,
Soe rijcheyt soe eere.
Die clerc antwoirde ende seide
Van tweerhande rijcheyde:
Deen ware rijcheit sonderlinge,
Die der ander rijcheyt ane ghinge,
Dat ware rijcheit ende eere,

De zamenhang en het rijm doen duidelijk zien, dat hier de afschrijdoor gelijke rijmklanken van het spoor gebragt, eenige verzen overgeslagen. De variant behelst ook werkelijk vijf verzen ter ulling, maar de beide laatsten daarvan zoo verknoeid, dat ik ze in den tekst heb durven opnemen.

* * * * * * * * * * * * * * * *

Dat ware rijcheit ende oec ere,
Die en verghinghe nemmermere;
Want die mensche vuertse vor hem
In doverste Jherusalem.
Doen soe sprac die clerc voert
Vander rijcheit (*) die ter werelt hoert
Ende vander werelt eren mede.
Hi seide dat erdsche rijchede
Beter ware, des sijt vroet,
Dan erdsche ere sonder goet;
Want die rike mach, wille hi,
Ere wel hebben daer bi,
Ende hi mach doen sijn bedrijf
Beide ane ziele ende ane lijf.
Sine noetdorfte heeft hi mede:
Waer hi comt in elke stede,
Hi vint die hem sijn onderdaen
Ende tsinen dienste gherne staen
Ende die hem doen, lude ende stille,
Ere om sijns goeds wille;
Ende hi mach hem selven helpen
Ende sijns vriends commer stelpen.
Eens arms mans ere, wet wel,
Doech hem harde luttel;
Want merct in uwen moet,
Vander eren diemen hem doet

Vs. 6. voerse. 7. Int overste. 8. soe *ontbr.* 9. Vd. rijcheyt. 10. *eere.* 12. w. s. d. vr. 14. mach *ontbr.* 15. Mach wel eere h. 17. aen — *aen.* 18. Ende sine nootdorste mede. 24 *en* 25. *Deze beide verzen ontbr.*

(*) Het HS. heeft *wijsheit.*

Oft van prise diemen hem mach gheven,
Soe en mach die mensche niet leven,
Want hi en esser niet af ghesaedt.
Van vele lieden es hi versmaedt;
XX. Men borcht hem noch en leent niet,
Ghelijc alst den riken pliet,
Noch hine es niet alse willecome.
Daer bi es beter, als ict gome,
Nader werelt ende slichamen staet,
Dat men zegghe: »Ghinder gaet
Een harde rijc dorpre," dan
Men seide: »een arm gheert man."
Als die rike verliest sine rijcheit,
Verliest hi ere ende doghentheit,
Macht ende oec vriende mede;
Men scutene in elke stede.
Dan heet sine wijsheit al verloren,
Nieman en wilt van hem horen;
Al waert wijsheit dat hi seide,
Men soudt houden vore sotheide;
Sijn voere en prijst nieman (*),
Men roeptene niet te rade dan,
Hijs onwert ende onghemint:
Ets cume ieman diene kint.

30. Off wat pr. 31. Sone m. 32. hine esser af n. versaedt. 33. niet. 35. alsmen den. 36. hine en es n. so w. 37. D. omme eest is ic. 38. ende *ontbr.* 39. segt. 40. rijcke dorp man. 41. Dan ende gheëert dan. 42. Alse. 43. doechdachticheit. 44. M. oic vryheit m. 46. heedt. — al *ontbr.* 47. wille. 49. h. over z. hine — prijst n. 51. roupten. 52. Hij wert blode ende. 53. Hets ment.

Het HS. heeft *prijstmen nieman.*

Ende alse die arme es worden rike
Ende verhaven uten alike,
Ja een rechts dorpers sone,
Soe heet hi wijs ende vroet die gone
Ende es wel ghehoert over al.
Hi vint vriende zonder ghetal,
Men doet hem gherne lieve ende ere
Ende prisenne dicwile sere;
Men borght hem ende leent ghereet,
Hi es willecome waer hi gheet,
Te rade werdt hi gheroepen dan,
Want hijs vernaemt een wijs man.
Die de dinc verstaet na recht,
Soe es die rike man maer knecht,
Die sijns heren goet vuert
Ende om winnen aventuert
(I. Fol. CXXX. r. a.) Ende niet daer af en heeft
Anders dan hire af leeft;
Ende alse die here wilt sijn betaelt
Ende sijn goet na hem haelt,
En hads die knecht nemmeer te bat
Dan hijs cleedde, dranc ende at.
Aldus es die rike man:
Alse hem die doet comet an,
Soe werdt hi quite vanden goede:
Hi wasser knecht af ende hoede.
Hi vaert als arm sire verde,

Vs. 54. Ende *ontbr.* — Als. 55. verheven. 57. heedt. 59. vindt. 60. lief. 61. prijstenne. 64. wort. 65. hij es. 66. Die die dinc. 67. Sone es. 70. aff. 71. hiere. 72. Ende sijn heere. 74. Heves d. kn. niet meer. 75. vercleedde. 77. Als — comt. 78. wert. 79. Daer hij kn. af was ende. 80. Also arme v. hij siere.

Als hi ierst quam op derde.
Een wijs man maect ons ghewes,
Dattie arme sekerre es
Dan die rike ende oec sorght min
Beide om gheniet ende om ghewin;
Want darme en sorght nacht no dach
Dan hoe hi dlijf bedraghen mach,
Maer des rijcs sorghe es menechfout,
Om sijn selver ende om sijn gout,
Om sine rente ende om sijn vee,
Ende om sijn goet dat vaert in dzee.
Hi ducht dieve ende mordeneren,
Oft dat hem nemen moghen heren
Vele bedarf tsire maisnieden.
Hi heeft versoec van allen lieden.
Met arbeide hi sijn goet wan,
Met sorghen moet [hijt] houden dan,
Met jammerecheiden laet hijt mede:
Dus eest al keytivechede
Des hem die mensche onderwint,
Van beghinne tote dat hi int.
Ons seeght die wise Aristotiles,
Dat blide aermoede alder sekerst es;
Want nieman rike en es die leeft,
Dan dien dunct dat hi gnoech heeft;
Maer dier es luttel, dat segghic u:

81. op die eerde. 83. Dat die. 84. ende sorget oic m. 85. B. goet ende. 86. W. die arme ne sorget d. no n. 87. ontdragen. 89. mans s. 90 *en* 91. *Deze beide versen ontbr.* 92. duch dieven. 93. Of — mochten. 95. van vele liede. 97. m. hijt h. 98. jammer-a. 100. Dies. 101. dat *ontbr.* — endt. 102. zeit. 103. alder r. — seker. 104. niement. 105. genoech. 106. diere. — dat *ontbr.*

Hier met laetic dit capitteel nu.

(I. Fol. CXXX. v. 2.) **Hoemen jalousie scuwen sal ende breken. — [VI.]**

Die jalousie es menegherande
Dier men pleeght achter lande:
Selc es jalous ende ghestoert,
Alshi disputeren hoert,
Oft vermanen enegher dinc
Die jeghen sinen God ghinc,
Oft die hoert oft siet echt
Dinc die es jeghen recht.
Dese jalousie es loenlijc sere,
Want si wel becomt onsen here.
Een mensche es oec jalous ghemoet
Om sijns vriens ofte maechs ranspoet,
Oft om dat hem onrecht ghesciet,
Des hi en can ghebetren niet.
Die jalousie, alsic scouwe,
Es goet, reene ende ghetrouwe;
Want en es gheen vrient, alsmen toeght,
Die met sinen vrient niet en doeght.
Mijn vrient es mijn ghemic,
Want hi es een ander ic

Vs. 107. Hier laet ic met dit.
Titel. (*Cap.* 8) ende breken *ontbr.* Vs. 3. Sel es jalours. 5. Ofte. 7. Ofte. — *Het tweede* oft *ontbr.* 10. *Dit vers ontbr.* 11. *in twee verzen aldus:* Een ander meinsche es meere Jalours ghemoedt. 13. vrients of. 13. Off. — om *ontbr.* 14. Die hij hem en kan ghebeteren. 15. Die *ontbr.* 16. groet. 17. als zij ons t. 18. Die n. m. v. en.

Ende ic ben een ander hi:
Wats beter? dat segghet mi.
Men heeft meneghe werven
Den riken sien bederven,
Maer selden sietmen dat hi sneeft
Die goede ghetrouwe vriende heeft:
Dit seeght Aristotiles.
Ene andre jalousie es,
Die quaet es ende sere verdoemt:
Dats die van wiven coemt;
Want si verbrand nacht ende dach
Smenschen herte, zonder verdrach.
Soe heet ende fel es si
Ende onghetimpert daer bi,
Datter om doet es menech man,
XX. Ende al om sotheit nochtan;
Ende maect den mensche alsoe ghemoet,
Dat hem dunct oft hi hadde die woet,
Ende en mach drinken noch eten;
Nochtan en can hi gheweten
Orboers daer inne een oert
Dat sijn wille ghinghe voert,
Maer zonde, scande ende verlies.
Elc mensche hoedem dies,
Dat hi niene werpe sine sinne
In jalousie van wijfs minne;

21, 22 *aldus:* Ende ic bin, segghic dy, Daer jeghen een ander 23. menichwerven. 26. vrienden. 27. Dat seyt. 28. Een ander. 30at es. 31. verbrant. 33. ende soe fel. 35. omme. 36. omme. 37. d. 0 ghemoedt. 38. dinct dat hi heeft den woed. 39. E. dr. en m. 40. N. c. hij niet gh. 41. in — ort. 44. hoede hem. 45. niet 46. wiven.

Ende die daer met beswaert si,
Maeghs hem hoeden, wille hi.
Hi sal peinsen in sinen moet,
Dat hi hem selven quaet doet,
Ende dat sine sorghe ende pine al
Cort ende quaet inde nemen (*) sal,
Want hi daer omme ziele ende lijf
Quaellec verteert als en kaytijf,
Ende datsi, des sijt ghewes,
Die beste die leeft niet en es,
Noch half soe goet licht alshi waent:
Houdt hi hem hier in ene maent,
Hi sal dan van sire quale
Te bat hebben, dat wet wale.
Mestrout oec die man iet
Sijns selfs wive, daer hi niet
Die rechte waerheit af en weet,
Dat soe sal die man ghereet
Uut sire herten werpen al,
Ende peinsen dat sijn wijf sal
Hoeden hoer selven wel
Ende vele bat dan ieman el:
Meer ghehoedt, verloren mere.
Aldus sal jalousie sere
Uter herten sijn verjaeght;
(I. Fol. CXXXI. r. 1.) Want soe mense meer jaeght,
Soe si vele te meer berret.

Vs. 52. Corts een q. 54. Qualike. 57. licht *ontbr.* 58. een. 5
sijnre qualen. 62. wive *ontbr.* 63. aff. 65. sijnre. 67. Haer s. h
hoeden w. 68. yement. 69. ghehort. 72. draecht.

(*) Het HS. heeft *nemēl.*

Daeromme es si goet gheverret;
Want soe mense meer vliet,
Soe si meer te cuelne pliet.
Es een man oec soe caytijf,
Dat hi mint eens anders wijf
Ende daeromme jalousie dreeght,
Die es herde sere ontweeght,
Dat hi hem selven verteert alsoe
Om dinc die hem niene hoert toe,
Ende ziele, lijf ende tijt verliest.
Wet dat dese vele meer riest
Dan die met spere ende met schilde
Den wint met crachte keren wilde.
Dus es jalousie quaet
Van allen dinghen, dat verstaet.
Hoeder hem elc jeghen, dats mijn raet;
Want si sin ende lijf verslaet.

Hoemen gramscap ende quade melancolie verdriven sal. — [VII.]

Die gramscap wille verduwen
Ende felle melancolie scuwen,
Sal gaen daer hi es alleene
Ende peinsen met herten reene
Om sinen God, sinen here,
Ende danken hem herde sere,
Dat hi ghewerdechde dat hi

74. Daer hij es. 76. coelene. 82. niet en h. 83. z. ende lijf v. vile *omtbr.* 89. hem af elc, dats.
tel. (*Cap.* 9). Vs. 1. w. scuwen. 2. Die f. m. verduwen.

Na sine ghelike sciep di,
Ende dat hi om di bereet heeft
Dat rike darmen euwelike leeft.
Du sout oec peinsen daer toe
Om die doet, die di spade ende vroe
Na volght, soe waer du gaes,
Waer du sits oft waer du staes,
Die du van di, des seker sijs,
Ghewerpen en cans in gheenre wijs.
Du en hebs gheen let dat di God gaf,
Du en souti verren bat daer af
Ende vandi werpen inder noet,
(I. Fol. CXXXI. r. 2.) Dan du sout alleene die doet.
Daerne helpt toe gheen curen,
Si naect ons van uren turen
Ende en houdt op nemmermeer
Sine hebbe ons verbeten eer.
Peinst om die ghene mede
Die ghebrec hebben an hoer lede
Ende oec vele armer sijn dan ghi,
Dat ghijt vele beter hebt dan si,
Ende danct des Gode zaen.
Dan seldi u voeghen gaen
Biden goeden daermen sprect
Van Gode ende oec vertrect
Bijspele ende exemple goet,
Ende keren daer toe uwen moet,

Vs. 10. Trijcke daermen eeuwelic in l. 11. Ghij soudt. 12. die *ontbr.* 13—16. *Dese vier verzen ontbr.* 17. Dune h. — dat u 18. Ghine soudt u v. 20. soudt. 21. Daer en h. 22. Soe n. dij v. te uren. 24. Sone h. u v. 27. oec *ontbr.* 28. vele *ontbr.* exemplen.

Ende werpen u ghepeins verre
Vander dinc die u maect erre.
Hier met verdrijft di, dat ghijt wet,
Gramscap ende melancolie met
Ende felle ghepeinse, dat verstaet,
Ende alle begherte die es quaet.

Hoemen luxurie wederstaen sal. — [VIII.]

Alse luxurie u becoert
Oft iet dat ten zonden toe hoert,
Soe seldi in ene innechede
Peinsen om die edelhede
Die u sceppre verleent heeft
Uwe[r] zielen, daer si bi leeft:
Dats dat hise maken wilde
Ende beelden na sijns selfs bilde;
Ende selt dan dat beelde alleene
Houden van smetten reene,
In sine ere, gheloevets mi,
Daer na dat ghemaect si.
Oft u een herde groet here
Doen woude alselke ere
Dat hi u cleedre met hem gave,
Ghi soudt u hoeden daer ave
Dat ghise niene smettet dan;
Alse ghise te hove brachtet an,

37. verdrijfdy, d. g. wedt.
1. (*Cap.* 10). Vs. 2. Off — den. — toe *ontbr.* 3. een. 5. scep-
6. Uwer z. d. ghi bi. 7. Dats *ontbr.* — m. weelde. 8. s. s.
11. gheloeves. 13. dat ghebeelt zij. 13. Ofte. 14. wilde selke. 15.
— met hem *ontbr.* 17. niet en sm. 18. Als — h. soudt bringen an.

Dat si dan scoene waren ende clare,
Wet dat den here dat lief ware
Ende dat ghire oec bi waert gheert.
Aldus selen wi, alsmen ons leert,
Reine houden sonderlinghe
Der zielen edele cleedinghe,
Die ons na sijns selfs ghedane
God heeft ghegheven ane,
Soe dat wi eerlijc ende met love
Ghecleedt comen tsinen hove,
Ende den heilighen Lamme volghen na,
Daermen singht Alleluya.
Oec seldi ghedinken des
Dat svleeschs ghenoechte cort es,
Ende datmen daeromme besuurt
Groet torment dat euwelijc duert.
Aldus soe mach, wildijt verstaen,
U quaede begherte te niente gaen.
Ende soe ghi die coringhen quaet
Meer wedervecht ende wederstaet,
Soe ghise van daghe te daghe bat
Wederstaen selt oec na dat.
Alse dat vier es soe groet
Datter af comt vreese oft noet,
Soe salment blusschen altehant:
Aldus sal der luxurien brant
Ghebluscht werden, groet ende cleene,

Vs. 19. claer. 20. Weedt dat hem harde l. waer. 21. dat *ontbr.* — oec *ontbr.* — gheëerdt. 22. Dus sellen. 24. e. ghedinghe. 26. God selve h. 27. ende *ontbr.* 32. tvleesch in genouchten. 35. Dus m. 37. coringhe. 40. oec *ontbr.* 42. Datter scade af comen moet. 43. al *ontbr.* 44. Dus saelt der. 45. Gheblust.

Met ghepeinse starc ende reene,
Alsic vore hebbe gheseit:
Die hier op dinct, doet wijsheit;
Want oncuischeit van lichamen
Doet der zielen vele blamen.
(cl. s.) CXXXL Nochtan maectmen ons ghewes,
Datsi verre die minste es
Van allen den hoeftsonden
Die de ziele ter doet wonden;
Want oncuischeit niemene en doet quaet
Dan hem diere met omme gaet;
Maer moerden, stelen oft verraden
Bringt ander liede in groeten scaden.
Daeromme es beter een oncuisch man
Die hem van andren zonden hoeden can,
Dan hi es die cuischlijc leeft
Ende hem tandren sonden gheeft.
Hijs wel ghetelt metten vroeden,
Die hem van allen wel can hoeden!

Hoe man ende wijf hen houden selen. — [IX.]

Man ende wijf in allen zinnen
Selen elc den andren minnen
Met herten puur ende reene.
Hoer dinc dat sal sijn ghemeene,

Vs. 46. Met luxurien goet ende. 47. Als ic hier op h. 50. ter. 52. verre *ontbr.* 53. alle. 54. Die die z. 55. niemen. 57. st. ende v. 58. lieden in groter. 60. anderen — hoet dan. 61. cuysschelic. 62. anderen. 63. Maer hij es gh.

Titel. (*Cap.* 11) hem. Vs. 2. elc malcanderen. 3. puere. 4. Haer ieeder dinc sal.

Ende si selen oec, lude ende stille,
Beide sijn van énen wille,
Ghelijc dat si sijn één lijf.
God gaf Adame een wijf
In dat erdsche paradijs,
In dier mainieren, in dier wijs,
Datsi twee één vleesch sijn souden,
Ende daeromme den huweleec houden
Datsi kinder souden te gader
Winnen, die den hemelschen vader
Die[nen] souden ewelijc.
Hieromme was thuwelijc
Puerlec ghemaect alleene,
Ende om ander dinc engheene.
Die te huweleeke trect om dat
Hi sine oncuischeit sal te bat
Doen sonder scande na sijn ghevo[e]ch,
(I. Fol. CXXXII. r. 1.) Wet datti Gode niene doet gnoech.
Docsuin moet wesen al
Datmen kindre winnen sal
Die te Gods eren dien,
Als ghi mi horet lien.
Die man, als ghi horen moeght,
Ês met rechte swijfs voeght,
Daer hi goet es ende bescheiden,
Ende sal bestimmen ende beleiden
Sijn goet ter bester baten,
Ende en sal om dwijf niet laten;

Vs. 5. oec *ontbr.* 10. diere — diere. 11. sij beide een. 12. dat h. h. 15. Dienen. 18. en *ontbr.* 19. ten. 21. na *ontbr.* 22. dat hij G. niet en d. genouch. 23. Dockyzoen. 24. kinder. 26. Also — hoirdet. 27. moget. 28. rechte *ontbr.* — tswijfs voghet. 32. saelt om twijf.

Want hi es meester, wet wale,
Van wive, van goede te male.
Die man sal in allen sinnen
Sijn goede wijf eren ende minnen,
Niet alleene om hoer scoenheit,
Maer om hare doeght ende wijsheit
Ende om hare scoene zeden,
Die beter sijn tallen steden
Dan scoenheit van live si.
Die man sal oec daer bi
Sijn wijf na sine macht versien
Van cleedren ende van alle dien
Dat behoert te horen state,
Ende daer in oec houden mate.
Hebt liever dat ghi haer gheeft
Tamelijc daer si bi leeft
Dan dadt hare een ander gave,
Daer ghi beide scande hadt ave,
Oft dan sijt u heimelijc name,
Daer u meerre scade af quame;
Want wijf, te nauwe ghespaent
Oft oec ghehouden te verwaent,
En es orboer noch oec goet,
Si en ware van naturen vroet.
Ende alse die man ghevoelt des
XXII. Dat sijn wijf goet ende vroet es,
Late hore alles ghebruken dan,

34. g. alte. 36. goede *ontbr.* 37. hare. 38. haer duecht, om w. 43. sijn m. 44. clederen — al. 46. d. moet mede h. 48. like d. ghij bij. 49. Ende zo, dan hare eenen anderen g. 51. Of u. u heimelike. 53. meere. 54. Ofte gh. 55. oirboerlijc. — oec 56. Sine w. 57. als een m. 59. al.

Ende danke Gode dat hise ghewan.
Valt oec alsoe datsi doet
Enech dinc die niene es goet,
Dat blameert hare soetelike
Tusschen u tween al heimelike,
Ende toent hare redene waerbi
Dattet quaet ghedaen si,
Vriendelec ende met minnen.
Heeft si eneghe doeght van binnen,
Si saels haer hoeden voert mere
Ende wachten u raste ende haer ere.
Ende alse ghijt hare ene werf,
Anderwerf, derdewerf, vierdewerf
Gheseit hebt, som stuur, som soete,
Ens dan en es gheene boete,
Soe sijt des seker ende ghewes
Datsi van arde quaet es,
Ende dat schelden niene besciet.
Maer emmer soe en slase niet:
Soe meer gheslaghen, soe meer verloren.
Ic segghe u dat wel te voren:
Soemen quade wijf meer slaet,
Soe haer quade wille meer angaet;
Maer verret u van hare, dats mijn raet,
Want bi hare te sine dats quaet.
Ens quader dinc no meer gheblaemt

Vs. 60. dancxs. 61. Vallet. 62. Eenighe — niet en sij g. 63. *h.* harde zoetelike. 64. al *ontbr.* 65. toecht haer. 66. Dat het. 67. Vriendelike. 68. doghet. — van *ontbr.* 69. Soe sal. 70. ruste. 71. sla— haer een. 73. Hebt gheseit, som. 74. Eens dan niet en es b. 75. des *ontbr.* 77. dat tscelden niet en b. 78. some slaetse. 80. seg u w. d. te. 81. Soe men een quaet. 82. quaden 84. sinc es q. 85. Hens.

Dan en quaet wijf die hoer nien scaemt,
Ende daer af en machmen hebben niet
Dan al scande, scade ende verdriet.
Daeromme eest wijsheit dattie man
Hem verret van hare, op dat hi can.
Dwijf sal haer houden in dien,
Datsi horen man sal ontsien
Ende sire rasten altoes wachten
Fol. CXXXII. r.) Ende sire eren nauwe achten,
Ende sal sijn ghetrouwe hoede
Van sinen live ende sinen goede.
Si en mach, alsic verstoet,
Wech gheven en gheen goet,
Hier no daer, lude no stille,
En si hi hoers mans wille;
Want hi es voeght altemale
Hoers lijfs, hoers goeds alsoe wale.
Wilt u wijf emmer sijn quaet
Ende niet doen uwen raet
Ende in hoer quaetheit voert gaen,
Daeromme en seldi u niet verslaen.
Om haer quaede ghenoechte soe
En maect u niet alte onvroe;
Want si en laetet, min no mere,
Om u raste noch om u ere.
Daer bi set u te rasten dan,
Soe doedi als en wijs man.

Vs. 86. een — niet en. 88. alle. — scade *ontbr.* 89. dat die. 90. Hem van haer verret, op. 92. Datse. 93. rusten. 94. eere n. hachten. 96. l. van s. 97. Sone m. 98. en *ontbr.* 101. voghet. 102. g. weet w. 105 *en* 106. *Deze beide versen ontbr.* 108. n. tonvroe. 110. ruste. 111. rusten. 112. een.

Ende en segt openbare
Selve gheen quaet van hare,
Maer dect hoer quaetheit, waer ghi moeght,
Daer an soe doedi uwes selfs doeght.
En wrect oec in gheenre wijs
U selven over uwes wijfs amijs;
Want die ghene es sere verdoert (*),
Die sijn lijf oft goet verboert
Om die feeste die sijn wijf drijft.
Een wijs man ons oec scrijft,
Dat des wijfs scout meer es
Dan des mans, des sijt ghewes.
Woude dwijf, si bleve wel reene,
Want men vercrachter cume ene
Van honderden die des pleghen,
Al segghensire selcstont jeghen.
Dat goede wijf, dat ghijt verstaet,
Es des mans troest ende toeverlaet,
Sijn tresoer, sine sierhede,
Sijn ere, sijn raste ende sijn vrede,
(I. Fol. CXXXII. v. 2.) Sine lieve ghesellinne mede:
Waer hi es in elke stede,
Si es vore hem met trouwen dan.
Aldus es oec die goede man

Vs. 113. Ende zegt niet o. 114. S. eenich q. 115. q. als gi. 116. soe *ontbr.* — uus. 118. ws. 119. sere *ontbr.* 120. l. om g. 122. ons bescrijft. 123. Dat swijfs sc. meere. 124. mants. 125. Wilde. — wel *ontbr.* 129. ghijt *ontbr.* 131. tr. sijn rijchede. 132. Sine e., sine ruste, sine vr. 135. voer. 136. Dus.

(*) In het HS. is dit vers bij vergissing tweemalen geschreven, eens als laatste regel eener bladzijde en andermaal als eerste op de keerzijde.

Sinen wive, als ghi hier hoert:
Hier met laetic dese woert.

Wemen kindre houden sal, ende wies jonghe liede pleghen selen. — [X.]

Alse dat kint gheboren es,
Soe salment dan, des sijt ghewes,
Teederlec houden ende voeden
Ende herde nauwe hoeden,
Ende groete sorghe daertoe draghen
Beide bi nachte ende bi daghen;
Want en verstaet noch en kint,
Maer leeght als een worm ende wint.
Diermen wel pleeght inder joncheit,
Sijns te vromer inder outheit.
Salmen hem ene voestre gheven
(Want het bi melke moet leven),
Dat sal sijn een vrome wijf,
Die ghesont ende soete hebbe dlijf
Ende oec soete den adem met,
Dat melc dicke ende vet;
Want melc dunne ende waterachtech
Maect dat kint al ommachtech,
Al waert oec van ere coe:
Daeromme moet mer zien toe.

127. hier *ontbr.*
el. (*Cap.* 12) Hm. jonghe kinder — wes. Vs. 1. Als. 2. dan *ontbr.* — sijts. 4. E. hare n. oic h. 6. Beide *ontbr.* — e. oick laghe. 7. v. noen k. 8. windt. 10. Sijn. 11. een mamme gh. het *ontbr.* 14. dlijf. 16. Die m. soete e. vedt. 17. dmelc. 18. 19. waer — eenre.

Dus es mele des kints onthout
Tote dat vier jaer es out
Endet hem ter spisen mach keren.
Dan soe salmen hem leren
Hoefscheide metter roeden
Ende van mesgane verhoeden.
Ten sevenden jaren, zonder letten,
Salmen tkint ter scolen zetten,
(1. Fol. CXXIIII. r. 1.) Al en soudter niet an bliven,
Om lesen leren ende scriven;
Want en es knecht noch here,
Hine hebber af bate ende ere
Ende oec dicke groet gherief,
Can hi lesen enen brief.
Die tkint heeft inder hoeden,
Saelt houden onder der roeden,
Dwinghen met bescheedenheden
Ende leren alle goede zeden.
Die wise Salomon seeght dit waert:
Hi haet sijn kint die de roede spaert.
Men saelt leren hoefschelike
Grueten beide arme ende rike.
An hoefschelijc grueten ende te maten
Soe leeght een deel groeter baten,
Want et maect den man liefghetal
Ende en cost hem nochtan groet no smal.

Vs. 21. m. tkints. 23. Ende het h. 24. soe *ontbr.* 26. m. voert hoeden. 27. Tote seven. 28. Dan salment tk. 29. s. al niet bl. 30. Daert leert lesen ende. 31. ten es. 32. heefter. 35. Diet tk. 36. die. 37. Dwinghent m. besceydenhede. 38. E. hem l. — alle *ontbr.* 39. zeit. 41. hoveschelike. 42. arm. 43. Ende hovesche lije. — grueten *ontbr.* 44. Soe *ontbr.* 45. Want *ontbr.* — Het. 46. nochtan *ontbr.*

Men sal oec kindre der heren,
Die ter werelt willen keren,
Vroech doen leeren riden,
Op ende af gaen telker siden;
Want an riden leeght hen vele:
Tornoye, tafelronde, spele,
In orloghen jaghen ende vlien,
Moet men meest met ridene plien.
Daer bi hebbens te meneghen tiden
Vordeel die wel connen riden.
Men sal hen oec mede leren
Wandelen ende wapene hanteren
Ende varen talselken spelen
Daer goede liede versamen selen,
Datsi horen moghen ende sien
Wies die goede liede daer plien.
En sidi oec daer af comen niet,
Soe siet dat ghi u kint tiet
Ter scolen om clergie leren;
Want daer af comt vele eren
Ende vordeels te meneghen male
Hen die hen besetten wale.
Oft leert hen coemanscap hanteren
Ende daeromme varen ende keren,
Daer hi hem met staende houde
Oft hem anders ghebreken soude.
En hebdi oec des gheene macht,

47. kinderen. 51. hem. 52. Tornoy, tafelronden. 54. Daermen t moet ridens. 55. hebben sij te. 57. hem. 58. wapenen. 59. v. selken spele. 60. versamenen vele. 62. Dies — lieden. 63. oec r. 68. Hem d. hem bestieren w. 69. Oec l. hem. 72. Ofte. 73. s h. — oec *onbr.*

Soe doet hen leren een ambacht,
Daer si hen met gheneren
Ende winnen datsi verteren,
Soe datsi om noet van breken
Hare hant niene dorven steken
Daer si sonde begaen oft scande;
Want si van lande te lande
Hoer conste moghen draghen,
Sonder pert ende zonder waghen;
Want conste en weeght niet.
Ende die de dinc te rechte besiet,
Soe eest groete zalecheide
Broet winnen met arbeide:
Ic en vant noyt bescreven,
Dat enech salech leven
In broet bidden ligghen mach.
David doet ons ghewach
Inden soutre daer hi seit:
Uwer hande arbeit
Seldi eten, ende van desen
Seldi goet ende salech wesen.
Jonghe liede selen leren,
Die comen willen ter eren,
Ende daertoe setten horen moet;
Want en was noyt man soe vroet
Hine wart van leerne gheert;
Want en es nieman volleert.

Vs. 74. hem. 75. hem mede. 78. Haer hande niet d. 79. off. 81. Hare consten. 82. paerden. 83. konst. 87. In v. 89. In br. b. lach. 91. soutere. 92. handen. 98. was nieman so goet. 99. Hij en weert. 100. ten es niement.

Fol. xxiii. v. r.) Ende wie in hem selven mect
Dat hem wijsheiden vele ghebrect,
Hi es van naturen wijs;
Ende die hem selven ghevet prijs
Van wijsheiden in sinen sin,
Hine heeft der wijsheit meer no min.
Ende soe wie sal hebben doeght,
Moeter beghinnen inder joeght;
Want wijsheit, dat si u cont,
En heeft inde noch oec gront,
Ende die en heeft nieman volmaectelike
Dan God allene van hemelrike.
Hi es fonteine der wijsheit,
Daer alle wijsheit ute gheit.
Viere poente sijn die al
Elc goet kint an hem hebben sal:
Dat ierste poent van desen
Dats dat kindre selen wesen
Onderdaen altenengader
Beide moeder ende vader,
Thoren ghebode sijn ghereet
Ende niet doen dat hen si leet,
Maer altoes hen eren ende ontsien:
Des selen goede kindre plien.
Menech mensche, des sijt vroet,
Heeft vernoy ende ranspoet,
Ende selc ere ende groet gheval,

Vs. 104. Ende *ontbr.* 105. in haren sin. 106. Sine hebben der. 108. Moet b. 109. dat *ontbr.* 110. oec *ontbr.* 111. niemant. 115. poynten. 116. an hem *ontbr.* 118. Dat es, die kinder. 121. Te haren. 123. hem es l. 123. hem. 124. Dies — kinder. 125. m. sijts. 126. v. oic e. ramspoet.

Des vore verdient es al
Ane vader oft ane moeder mede;
Want et es ons heren zede,
Dat hijt beide openbaerlike
Gherne loent op dit ertrike;
Want et es een dmeeste ghebod
Dat ons ghebiedt onse here God.
Dander poent dat es dat
Die kindere in elke stat
Ghedienstech sijn ende clene
Armen ende riken ghemene,
Ende neder hebben dat ghelaet;
Want vroech verheffen dat es quaet.
Sijn si clene metten groeten
Ende met dien die hen ghenoeten,
Soe hebbensi des ere ende lof,
Waer si comen in elc hof;
Sijn [si] clene onder die mate,
Daer af comt hen groete bate,
Want si werden liefghetal
Metten lieden overal,
Ende mede anesiet onse here,
Dien hi verleent goet ende ere
Ende werdecheit ende voerspoet,
Ende al om sinen oetmoet.

Vs. 128. Dies voren. 129. oft *ontbr.* 130. het. 132. Gh. wreect 133. het es een dat meeste. 134. ons. 135—149. *Deze vijftien versen en De afschrijver heeft zich waarschijnlijk versien door de gelijkheid woorden* onse here *in vs.* 134 *en* 149; *en daarop zijne vergissing merkende, heeft hij die zoo veel mogelijk trachten te herstellen,* 150—152, *met weglating van* 151, *aldus te verminken:* Die hem leent eere ende goet, Ende al doir sinen oetmoet.

v. s.) Daer es den meneghen af ghesciet
Grote scade ende lanc verdriet,
Die hem te vroech als here sciep
Ende sinen meester te vroech ontliep;
Want eer hi wiste oft conste verstaen
Wat hi laten sonde oft anegaen,
Was hi soe sere met allen
In scade ende in scande ghevallen,
Dat hire ewelec in moeste bliven
Ende ghetelt [sijn] mettien caytiven.
Quaede haeste es onspoet;
Want lijf, ere ende goet
Heeftmer dicke bi verloren:
Nu moeghdi tderde poent horen.
Dat derde poent dat kindre
Hebben selen, meerre ende mindre,
Dats stille sijn ende ghedwade,
Lopen te niemans rade,
Niet vele sprekens onderwinden,
Daer si niene legghen niene vinden,
Want vroech leren vele spreken
Ende vroech leren besiden steken
Sijn twee dinghe, dat verstaet,
Die tonleerne sijn herde quaet.
Wie hen daertoe keren
Datsi ghenieten leeren,
En staens nemmermeer af:

155. also. 156. te saen o. 157. of. 158. of. 160. ende *ontbr.* Daer hij e. 162. Ende sijn gh. metten. 165. Heeftmen d. dair hij. terde. 167. kindere. 168. mindere. 169. Dat es. 173. niet en iet en v. 175. dingen. 176. tontleerne. 177. hem. 179. Ende.

Datmen hen ghistren gaf,
Dunct hen heden wesen niet:
Si peinsen thant om ander gheniet
Ende hebben des iersts vergheten.
Hoer dorst es onghemeten
Om hebben ende om ghenieten.
Ghelijc si meer in ghieten
Die swaters al vol wesen,
Alsoe eest recht van desen:
(1. Fol. CXXXIV. r. 1.) Soe si meer te hope tassen,
Soe hoer begherten meer wassen.
Hoer herte heeft een hol,
Dat nemmermeer en werdt vol.
Hoer dunct altoes dat hoer ghebrect,
Tote datse die doet verstect:
Dan es vol die herte ghier.
Dat goet moet dan bliven hier,
Dziele vaert daer si verdient heeft,
Den lichame men den wormen gheeft,
Tgoet dat blijft den maghen,
Die int herte luttel claghen
Den ghenen daert hen af bleef,
Daer hi dicke zorghe om dreef;
Want die blijscap vanden goede
Drijft hen den rouwe uten moede.
Hier omme es hi wel caytijf,
Die sijn ziele ende sijn lijf

Vs. 180. Want wat men hem ghisteren. 181. hem. 182. te hant *om* haer gh. 183. ierst. 184. Hare. 185. ende *ontbr.* 187. Dies sw. 189. eest met d. 190. h. zorgen m. 192. wert. 193. Hem — hem. 195. dat h. 196. Dan m. tgoet al bl. 197. Die siele — d. hij v. 201. hem. 202. d. omme sorghe dr. 204. hem. 206. sine z.

In avonturen set om goet
Dat sinen maghen bliven moet.
Die goede kindre selen
Hoerre vordre ziele bevelen
Gode met goeder innecheden,
Met aelmoesenen ende met beden.
Ende die oec dat versumen,
Wet dats hen becumen
Die zielen, daer si staen
In dat vaghevier ghevaen.
Si roepen jammerlijc ende carmen:
» Des moete Gode ontfarmen,
Dat ic u ie dat goet liet,
Daer ic om ben in dit verdriet,
Dat ghi [mi] mettien selven goede
Niene helpt uut deser gloede! "
Dat vierde poent es dat
Jonghe liede telker stat
Gherne sijn biden goeden
Ende biden gheleerden vroeden,
Daersi an sien ende leeren
Alle poente van eren,
Van doeghden ende wijsheiden,
Ende hen oec alsoe beleiden.
Een wijs man seeght dit woert,
Dat wijsheit niet toe en hoert
Van rechte den jonghen man;

207. zedt. 209. kindere. 210. Hoerre vriende zielen. 211. gro-
213. versinnen. 214. Weedt d. hem bekinnen. 217. jammerlike.
et. 220. omme sta in. 221. ghij mí metten. 222. Niet en h.
an l. 228. poynten. 229. daechden e. van w. 230. hem. 232.
t. h. 233. den wijsen m.

Want de wijsheit en can
Tsire herten niet comen inne,
Om die vlijfsheit vanden zinne,
Ende dat hi van desen ende vandien
Niene heeft gheproeft no ghesien;
Want van siene arch ende goet
Machmen te bat werden vroet.
En was man nie op ertrike
Van naturliken zinne soe rike,
Soudi hem wel ter wijsheit keren,
Hi en moeste an andren leren
Wijsheit, doeght oft eersam leven;
Want dat hem niene es ghegheven
Van naturleken zinnen,
Leert hi an enen andren kinnen.
Oec eest gheseit te menegher tijt,
Dat hem die ghene zaechte castijt,
Die an andren leert ende verstaet
Wat hem goet si ofte quaet.
David seeght daer int Latijn:
Metten goeden soutu goet sijn
Ende metten verkeerden verkeert.
Catoen eest die oec leert
Sinen zone, dat hi emmer sal
Metten goeden wandelen over al.
Dus selen jonghe liede leven
Die an die doeght willen cleven,

Vs. 234. die. 235. niet *ontbr.* 236. die crancheit vd. 238. Niet h. 241. was noyt niemen op eertderike. 242. zinnen. 244. en mochte ane anderen. 245. oft *ontbr.* 246. Wat d. h. es niet g. 248. ane andere. 251. an *ontbr.* — anderen. 253. seit in tLatijn. 254. soutstu. 256. Catho eest oic diet l. 257. emmer *ontbr.*

Ende alsi soe verre sijn comen
Datsi goet ende arch begomen,
Soe selensi al hoer dinghen
Met gherechtecheiden minghen,
Ende peinsen om dit corte leven
Dat ons hier es ghegheven,
Ende dat onse here God al
Goet ende quaet loenen sal,
Ende dat nieman wel en heeft gheleeft
Dan die ghene die hemelrike heeft.
Die goede kindre willen wesen,
Ic raden datsi over lesen
Dit capiteel ende daer na werken:
God salse dan ghesterken
In eren ende in voerspoede
Ende in dyen van allen goede.

Dat rechterscape ende heren toe hoert. — [XI.]

Wilen soe vraeghde een coninc
Enen wisen clerc dese dinc,
Welc starker ende meerre weere,
Soe tgherechte, soe die here?
Die meester seide openbare,
Dat tgherechte meerre ware;
Want die coninc na al recht
Ware des gherechten knecht

261. als zij. 264. gherechter meeninghen. 269. Ende niemen wel
1. 270. die ghene *ontbr.* 271. kinder wel w. w. 272. rade hem.
God hij s.
el. (*Cap.* 13) ende den heeren toebehoort. Vs. 1. soe *ontbr.* 3.
ler. 6. meerder. 7. W. een c. — alle. 8. gherechte.

Ende moeste staen tsinen ghebode;
Want tgherechte quame van Gode,
Om datmen na recht soude leven
Ende elken mensche tsine gheven;
Ende dat en mochte oec die coninc niet
Met redenen breken, wats ghesciet,
Maer tgherechte ware soe stijf,
Et soude den coninc nemen dlijf:
Des mochte hi verdienen wel.
Tgherechte en es gheen spel;
(L. Fol. CXXXIV. b. a.) Want hem behoert starc te sine
Ende elken te ghevene tsine,
Te nemene lijf, goet ende let,
Alsoe gheordineert heeft die wet.
Aldus eest tgherechte dan
Boven coninc ende alle man.
Om sgherechten wille es die here,
Maer tgherechte en es, min no mere,
Om des heren wille ghemaect:
Soe wel hem diet wel gheraect!
Heerscapien sijn van Gode
Ende comen ute Gods ghebode,
Om te houdene gherechtechede
Ende tfolc te bestierne mede;
Want en dadent die gherechten,
Tfolc soude altoes vechten,
Moerden, stelen ende roven;
Nieman soude andren gheloven;

Vs. 11. rechte. 13. oec *ontbr.* 15. waer. 16. Het — tlijf. 17. Dies. 19. het b. 20. gheven. 21. nemen. 22. Alsoet. 23. es. 24. B. des c. 25. Om tgherechte. 26. en es *ontbr.* 27. Es om. 30. uut. 32. tvolck. 33. daden. 34. Tvolc. 36. Niemen ne s. anderen.

Die best mochte, wildijt weten,
Soude andren scoren ende eten,
Ghelijc den voglen ende den dieren
Ende den vischen inder rivieren.
Daeromme salmen starkelike
Beide over mate ende over rike
Rechten ende oec ghelike,
Wel ende bescheedenlike.
Alse die rechtre, wildijt weten,
Tien ghedinghe es gheseten,
Soe sal hi alsoe wel horen dan
Den armen alse den riken man,
Ende oec hem stat ende stonde maken
Soe dat hi toghen mach sine zaken
Ende oec verandwerden mede:
Dit sal van rechte sijn sijn sede.
Daer en sal sijn gheen vordeel;
Want God in sijn ordeel
Sal te rechte ende te gheliken
Elken sijn ordeel doen striken,
Welken ordeele, zonder waen,
Nieman en sal moghen ontgaen,
Daer die gherechte rechtre sal
Tgoede ende tquade ordeelen al.
Inden soutre sprect her Davijt:
Salech sijn si talre tijt,
Die gherechtecheit doen voert gaen

38. S. den anderen. 39. *Het eerste* den *ontbr.* — voghelen. 40. r. 42. over arm ende. — *Het tweede* over *ontbr.* 45. rechtere. e dien. 47. Soe *ontbr.* 48. als. 49. oec *ontbr.* 50. sijn. 52. 55. te gherechte. 57. oerdeel. 58. Niemant. 59 *en* 60. *Deze beide* n *ontbr.* 61. soutere. — her *ontbr.* 62. zij die talre. 63. Die *ontbr.*

Ende daer in altoes volstaen.
Tullius sprect oec dit woert:
Tes rechters ambachte behoert,
Dat hi dat recht altoes voert steke
Ende onrecht velle ende breke.
Doet hi anders, dat verstaet,
Soe es hi valsch ende quaet.
Die de quade doemen dan,
En mesdoenre twint an,
Noch diese tormenten mede;
Want et wijst gherechtechede.
Maer waert dat sijs en daden niet
Om onste oft oec om gheniet,
Si mesdaden herde sere
Vore Gode, onsen here;
Want tgherechte, dit wilt leren,
Zaecht die gramscap ons heren,
Ende wrect die overdaet, om dat
Ander liede des doen te bat.
Die de quade tormenten dan,
En mesdoenre twint an;
Want si vervullen daer mede
Tghebod der gherechtechede.
Die ghene die in dat gherechte
Iemanne verdoeme[n] tonrechte,
Sijn met Gods vinghere ghewijst
Ende verdeelt ende verwijst
Van Gods monde, sijds ghewes.

Vs. 66. rechtes. 67. Dat *ontbr.* — rechte. 70. valschs. 74. het. 76. jonste ende om. 78. Voir. 79. gherechte, vant l. 80. Sachtet. 84. Ende m. 88. Yemene verdoen. 89. vingheren. 90. Verdoemt ende. 91. sijts.

Ende hi die verwijst daer es
Jeghen recht, zonder sine scout,
Saels loen hebben menechfout
In dat eweghe hemelrike,
Op dat hijt nam verduldechlike.

Dan seven poenten die heren hebben selen. — [XII.]

Here te sine en es gheen spel;
Want hen meer dan iemanne el
Altoes behoert te sine
Beide in sorghe ende in pine,
Hoe si dlant moghen regeren
Sfolcs orbore ende te Gods eren;
Want hoer lijf ende hoer ziele sijn pant,
Waer si hen bekeren vore hare lant.
Seven poente hebbic ghelesen
Die in elken here selen wesen,
Waer [hi] coninc, hertoghe oft grave.
Dit es dierste poent der ave:
Die heileghe kerke sal hi minnen
Ende hoer recht hare altoes kinnen
Ende hoer onrecht wederstaen;
Dander poent es, sonder waen,
Gherecht sijn in werken ende spreken
Ende gherecht ordeel niet breken;

93. Jeghent rechte — zijn. 96. neemt.
el. (*Cap.* 14) die de h. h. zelen te haren rade. Vs. 2. hem — ie- 4. sorghen e. oic in. 5. tlant. 6. Tslans. — te *ontbr.* 7. W. e. l. s. p. 8. hem b. voir hair. 9. poynten heb ic. 11. W. hij of. 12. poent *ontbr.* 14. hare *ontbr.* 17. w. in spr. 18. tgherecht.

Terde, vorsienech ende vroet;
Tfierde, hoefsch ende wel ghemoet;
Tfijfte, vrome ende coene van live;
Dat seste, melde ende rive;
Tsevende, hert ende fel den quaden,
Elken na sine mesdaden.
Nu willic u elc ontbinden,
Wat baten ghiere in selt vinden.
Eest datsi Gode minnen
Ende hem vore almachtech kinnen,
Soe hebbensi binnen sijn ontsien,
Ende hoeden hen te bat vandien
(I. Fol. CXXXV. v. 1.) Dat es jeghen Gods wille,
Beide openbare ende stille,
Ende quiten daertoe sine scout;
Ende God die es hen hout
Ende verleent hen goet ende ere,
Alsoe betaemt enen here.
Dander es gherechtecheide
In woerden ende in werken beide
Ende elken recht ordeel gheven,
Vrienden, nichten ende neven:
Soe houdensi tghebod ons heren
Ende sijn vol groeter eren
Ende volvullen gherechtechede,
Daer in leeght al salechede.
Oec hebbensi groten lof vandien;

Vs. 20. Tvierde, hovesch. 21. Tvijfste. 22. Tseste oick milde. 25. wil ic u oic o. 26. bate. 29. h. sij van b. — sijn *ontbr.* 30. hem. 33. openbaer. 34. die *ontbr.* — hem lieden h. 35. hem. 36. Alsoet b. onsen h. 38. ende *ontbr.* 39. recht *ontbr.* 43. vervullen. 44. inne l. alle.

Die quade selense ontsien,
Ende si quiten mede hoer scout;
Want dat landshere ierst ghewout
Ende macht op ertrike ghewan,
Dat was om dat elc man
Den andren tsine soude gheven
(Dus was landshere ierst verheven),
Ende cracht ende valscheit achter steken,
Ende alle quade dinghe breken,
Ende houden die mate knechte
Jeghen die mechteghe te rechte.
Terde es vroescap ende bescheden sin:
Hen en bedarf oec twint te min;
Want die een landscap berechten sal,
Bedarf wel wijsheit zonder ghetal
Ende oec wise liede daertoe,
Die hem gheraden, spade ende vroe;
Want die zaken sijn menegherande,
Die ghevallen achter lande.
Daertoe hoert vele wijsheiden,
Salmense alle wel bescheiden.
Een wijs man seeght: Wee den lande
Dat staet in eens kints hande!
Een ander wise doet ons oec weten:
Wee den lande wies prinche vroech eten!
Dats te verstane, dat die heren
Hen daer toe selen keren,
Dat si nuchter ende sober sijn

47. si *ontbr.* — hare. 51. anderen s. ts. g. 54. dingen. 57. es — ende een b. 58. Hem en darf oic een tw. m. 59. een *ontbr.* Hem behoirt wijsheit. 65. behoort. 66. al. 68. steect in tkints. 69. *ontbr.* 70. princen. 71. Dat es. 72. Hem.

Ende altoes sparen den wijn,
Dat hi hoer sinne niet en leide
Ute rechter bescheedenheide;
Want danxtelecste dinc dat es,
Dats een landshere, sijds ghewes,
Die haestech es ende onbescheeden man
Ende uut hem selven wilt werken dan.
Daeromme selensi leiden
Met groeter bescheedenheiden
Al hoer dinghen ende met rade,
Ende daer in bliven vroech ende spade.
Dat vierde es hoefsch ende goedertieren:
Dat hoert wel thoren mainieren;
Want enen here voeght wale
Ghestade ende hoefsche tale,
Goedertieren onder die liede,
Niet fel op sine maisniede,
Oetmoedech ende sachte:
Soe sal hi met crachte
Ghemint sijn ende liefghetal
Onder sine liede over al.
Nochtan soe en costet twint
Hem die alsoe es ghesint.
Soe hogher es die here,
Soe bat betaemt sire ere
Beide oetmoet ende mate
In woerde ende in ghelate;
Want uut oetmoede spruten can

Vs. 75. hare. 76. Ute ter eechter. 77. danexstelijcste d. die es. 78. Dat es — zijts. 79. ombesceden. 80. wil. 83. goeder. 85. hoesch e. goedertiere. 86. behoirt w. te harer maniere. 87. voughet. 88. hoesche. 90. f. onder s. 95. soe *ontbr.* 98. Soet. 100. woirden.

Al dat volmaken can den man.
Ets gheseit over vele jare:
Soe hogher hals, soe weeker bare.
Niet daer bi, onder die grote
Oft onder overmoedeghe ghenote
Machmen toghen hoghen moet,
Alst emmer alsoe sijn moet.
Die dit te poente doen can,
Daer soe hangt wijsheit an.
Dat vijfte es scamel ende melde:
Wat holpe dat ic langhe telde?
Meltheit es soe hoghen (*) have,
Datter cume gnoech ave
Seiden alle die leven.
Here die te poente can gheven
Hem nes twint te swaer te doene.
Sijn tenten ende pauwelioene
Winnen starke borghe ende staden;
Hem en wille nieman scaden;
Al die werelt es sijn vrient:
Des heeft sijn gheven verdient.
Al tfolc poeght om sine vrome;
Waer hi comt, hijs willecome
Ende vint vriende in elke stat
Ende vordert sinen wille te bat.

102. Alle dat volmaect den. 103. Het es. 106. Ende onder die 10. hanghet. 111. vijfste — milde. 112. holpt — tilde. 113. ioghe gave. 114. Dat mer c. ghenouch spreect ave. 115 *en* 116. *beide verzen ontbr.* 117. En es hem tw. 118. Sijnt t. off p. Hem ne mach n. 123. tvolc — vrame. 124. hij es. 125. Hij 126. Hij v.

Het HS. heeft *hanghen*.

Vrec, ghierech landshere
Mach alse wel hebben ere,
Als een jareeh kint mach sijn
Een volmaect astronomijn.
Gheven hoeght ende werd den man,
Die te poente gheven can
Ende sijn gheven wille leiden
Met groeter bescheedenheiden.
Van ghevene willic neder legghen,
Want ic wilder hier na af segghen.
Dat seste poent es stout ende coene:
Dat staet enen here wel te doene.
Als en here comt te stride
Met sinen volke, soe sal hi blide
(1. Fol. CXXXVI. r. a.) Ghelaet toenen ende onvervaert,
Ende hem sceppen te wighe waert
Soe coenlec dat tfolc al
Mids sijn ghelaet vercoenen sal.
Oec soe sal hi spreken dan
Sinen volke troestelec an:
Dat salse vercoenen sere.
Oec soe sal die lands here
Talre vorst vore tiden,
Alsmen ute port om striden,
Ende sal helpen dan viseren
Sine scaren ende ordeneren
Ende wijslec die bedriven;

Vs. 128. also. 131. weerdt. 133. wilt. 135. ghevenne wil ic. 136. wilre. 138. Dat elken h. w. st. te. 139. Alse een h. c. in str. 140. soe *ontbr.* 141. toeghen. 142. te strijde. 143. Soen coenlike dat tvolc. 144. sinen ghelate. 145. soe *ontbr.* 146. v. coenlic an. 149. Dalre ierst voren rijden. 150. uut porret. 151. dat v. 153. wijselec.

Ende selve sal hi bliven
Achter inder lester scaren
Ende metten besten hem (*) bewaren;
Want hi, des sijt ghewes,
Van hen allen thoeft es;
Ende ghebrake sijns allene,
Soe soude al there ghemene
Ontdaen sijn ende ghescoufiert;
Want alse thoeft failgiert,
Soe failgiere[n] alle die lede.
Daeromme sal des heren stede
Sijn in die achterste scare.
Ende al werdt die here gheware
Dattie vorste scaren vlien,
Nochtan sal hi voert tien,
Oft op sine stede bliven
Ende coene ghelaet driven:
Soe selen hen die vluchteghe zaen
Scamen datsi hebben mesdaen,
Ende die hant weder omme keren
Ende zeghe lichte vechten met eren.
Maer es die here ververt,
Oft trect hi iet achterwert,
Soe verliest hi thant den strijt:
Dits bekent te menegher tijt;
Want tsheren lichame, sijt ghewes,

156. hem. 158. hem. 161. ghesconfiert. 163. faelgieren. 164. 166. Ende als d. h. w. gh. 167. Dat die. 168. Nochtans — vort t. 169. Ofte. 171. hem. 172. Hem sc. — gedaen. 173. Ende . 174. Ende l. v. z. m. 176. Off. 177. te hant. 178. Dat es. sheeren — sijts.

Vore alle sijn volc daer pant es.
Oec selenne sine omsaten
Vele te bat in rasten laten
Ende jeghen hem steken node,
Dan oft hi fadde ware ende blode.
Hier bi, alsic hebbe ghelesen,
Selen here[n] coene wesen.
Dat sevende poent voeght heren wel:
Dats datsi stuer ende fel
Selen sijn den quaden,
Die met overdaden
Ende met valscheiden om gaen
Ende donnoesele gherne bevaen,
Sijn si groet, sijn si clene.
Hier met selensi rene
Hoer lant maken ende vrien
Van alrehande quadien;
Want si sijn lant selen vlien,
Om datsi dien here ontsien.
Die goede selen om dese zake
Bliven in rasten ende in ghemake.
Dit sijn seven poente van eren,
Die wel voeghen landsheren;
Ende soe wie (*) datter een laect,
En es niet landshere volmaect.

Vs. 180. Voer al s. v. p. d. es. 181. omme zaten. 182. rusten. 184. vadde. 186. heeren. 188. Dat es. 190. Hem die. 191. omme. 192. gh. bijstaen. 196. alderhande. 198. den. 199. saken. 200. In rusten bl. met g. 201. pointen met eeren. 203. wye.

Na dit hoofdstuk volgt in H. (*te dezer plaatse ons tekst-HS.*) *nog een ander, dat in* I. *ontbreekt, en in* E. *desgelijks ontbroken moet hebben.*

(*) Het HS. heeft *wien*.

Wat liede heren hebben selen thoren rade. — [XIII.]

Heren selen thoren rade
Goede liede ende ghestade
Nemen ende oec vroede,
Comen van goeden bloede,

Dit bewijst de volgorde van de nommers der hoofdstukken, alsmede dat van 1440 regels, waaruit de leemte van negen bladen moet hebben bestaan. Ook komt de titel van dit Cap. op de Tafel der hoofdstukken der drie HSS. voor, en is het zelfs door den afschrijver onvervuld gelaten, terwijl het vorige Cap. met CXXIII, *het volgende met* CXXIII *gemerkt is. Reden genoeg om te besluiten, dat de afschrijver* H. *het toevallig van elders ontleende; waarom het dan ook niet in den tekst kon worden opgenomen. Het luidt aldus:*

Hoemen ene stat regeren sal.

Die ene stat willen regeren,
Selen dese poente hanteren:
Eendrachtech sijn met trouwen,
Ghemene orbore anscouwen,
Hoer vriheit niet laten breken,
Om ghemeen dinc dicke spreken,
Dstat bevelen den vroeden,
Tghemeene ghelt nauwe hoeden
Ende keren te meester baten,
Te vriende houden domsaten,
Te rechte houden ghelike
Als wel darme als de rike,
Vaste houden hoer statute,
Die quade altoes werpen ute,
Ghetrouwe sijn den here.
Dits der oudere wisere lere;
Ende waer een ghebrect van desen,
Daer staet die stat in vresen.

(*Cap.* 15) W. l. lants h. h. s. toot haren Rade. Vs. 1. te

Die ghesien hebben ende ghehoert,
Die weten wat toe behoert
(I. Fol. CXXXVI. v. 2.) Enen landshere van rechte;
Ende scuwen scalke knechte,
Die van nieute sijn op ghetreken,
Die met twee tonghen spreken
Ende den here volghen al sire daet,
Weder si goet si ofte quaet,
Ende hoers selfs bate mere
Minnen dan hoers heren ere.
Dat van goeden tronke es,
Sijt des seker ende ghewes
Dat het ter doeght ieer tiet
Dan datter af en quam niet.
Nochtan valt selcstont contrare,
Maer men werd dicst gheware
Dat elc te sinen aerde keert,
Als ons Aristotiles leert.
Al es een here landshere,
Hine heeft der wijsheit nimmere,
No coenheit no heren leven,
Dan hem nature heeft ghegheven,
Ende hi en es maer een man;
Daer bi sal hi hem nemen an
Vrome liede ende wise,
Die van heren avise
Ghehoert hebben ende ghesien,
Ende hem wijslec met dien

Vs. 6. wat dair toe. 9. op *ontbr.* 10. Ende met. 12. off. 15. struke es. 17. Dat dat eer ter d. t. 18. aff. 19. vallet. 20. werd dicste. 21. s. achterkeert. 24. Hij 'en — w. min no meere. 27. hi es. 32. wiselec.

Bewaren, vroech ende spade,
Ende werken met horen rade.
Landshere ende elc hoeghe man,
Die heren voere niene can,
Es als ene tortise die
Licht no claerheit en gaf nie.
Die eens heren raet sal sijn,
Viere poente scone ende fijn
Horen hem van rechte toe:
Nu hoert, ic sal u segghen hoe.
(r. r.) Dierste, alsoe ic scouwe,
Dats gherecht sijn ende ghetrouwe;
Want hi bewaren sal sinen here
Ane lijf, ane goet ende ane ere,
Ende recht ende redene oec anesien
Van allen dinghen die ghescien;
Want die rechtre es van onrechte,
Sal onrecht scuwen met rechte
Ende recht altoes doen voert gaen,
Alsic u hier vore dede verstaen.
Dander poent es wijshede,
Daermen den here ende dlant mede
Berechten sal, vroech ende spade;
Want sonder cracht van wisen rade
En machmen dlant berechten niet:
Soc meslijc eest dat ghesciet.
Ende altoes salmen zonderlinghe
Wel bewaren twee dinghe:

34. w. bij h. 36. vuere niet en c. 37. een. 40. pointen. 42. *ontbr.* 43. als. 44. Dat es. — sijn *ontbr.* 46. ende *ontbr.* 47. *ntbr.* — aensien. 49. rechtere. 50. sc. van r. 52. hier doe ver-. 54. Dm. eere ende lant. 57. tlan'. 58. messelijc.

Dierste es datmen bestiinme alsoe
Sheren renten dat hi ghedoe
Eerlijc na sinen staet,
Dat hi en darf, hoe dat gaet,
Sine hant van eneghen treken
Ane sire liede goet steken,
Waer bi dat hi valle om dat
In Gods ende des menschen hat.
Dander es, als menegherande
Discoert comt tusschen die lande,
Datmen dat payse metter spoet;
Want orloghe en was noyt goet
Noch eerlijc, alsoe men leest,
En hadde op Gods viande gheweest,
Oft om te behoudene dlant,
Als ons Catoen doet bekant,
Die dat ghebiedt van rechte
Datmen omme dlantscap vechte.
(1. Fol. CXXXVII. r. a.) Dat derde poent volght hier an:
Dats dat eens heren raedsman
Niene si ghier om gheniet.
Daer mochte groet verdriet
Af comen ende onneere,
Beide den lande ende den here;
Want ghierecheit maect soe ontsint
Dicke den man dat hi en kint
Trouwe noch waerheit, wats ghesciet,

Vs. 61. bestelle. 62. Tsheeren. 64. derf, hoe soet g. 65. eenegher breken. 66. Aen siere lieder. 68. ende inder m. 69. eenegherande. 70. c. inden l. 71. Dm. dat wel verhoedt. 74. h. om G. 75. Of. 76. Also. 77. bediet. 78. om lantscap. 79. volghet. 81. Niet en ij ghierich. 83. oneere.

Die dinc daer hi hem toe riet;
Want dat ware scande boven scande,
Dat een raetsman enegherande
Dinc sinen here raden soude,
Die hi selve niet doen en woude.
Dese vier poente soe sal
Elc raetgave hebben al,
Die bewaren wilt sinen here
Ende daertoe sijns selfs ere.

ander lettren ende vander clergien. — [XIIII.]

Een die scoenste vont die
Ter werelt wart vonden ie
Ende daer meer orboers leeght in,
Dats die lettre, na minen sin;
Want tfolc soude leven als vee,
En daedt die lettre, min no mee;
Want al vergheten blivén soude
Dnuwe testament ende doude,
Daer al onse gheloeve in leit;
Want smenschen ghedinkelecheit
Metten mensche cort vergaet.
Nu merct noch meer ende verstaet:
Gramarie ende Logike,
Geometrie ende Visike,
Rethorike, Astronomie,

88. Die dade daer hem yemen toe. 89. W. het w. 91. d. rade h. geven s. 92. Dat hij. 93. pointen sal. 94. raets ghevere. 95. (*Cap.* 16) letteren ende der. Vs. 1. vant. 2. was. 4. Dat die letteren, meer no min. 5. tvolck. 6. daet die letteren. 8. Dat we. 9. gh. aen l. 11. corts.

Ende die heileghe Theologie,
Decrete ende Decretale
(I. Fol. CXXXVII. v. 1.) Ende dat Loy altemale
Ende meneghe scone Hystorie,
Daer af goet es die memorie,
Ende vorwaerden daertoe mede
Die mids chartren houden stede,
Waren langhe te nieute ghegaen,
En hadt die lettre ghedaen.
Nochtan en dochte die lettre twint,
En daedt dscrivere diese kint
Ende in den boec formeren can.
Lettre noch scrivere nochtan
En dochten beide niet een oert,
En daedt die dichtre die de woert
Ende den sin vandier materien
Scone can setten ende scerien,
Te rechte poenten ende spellen
Ende op sijn recht dat voert vertellen.
Vanden dichtre latic nu staen,
Ende wille op clergie voert gaen;
Want van dichtene salic u mere
Hier na segghen, ans mi ons here.
Die hoeghste conste die es
Ende dedelste, sijds ghewes,
Ende die swaerste, dats clergie.
Hine wart gheboren nie

Vs. 20. D. g. af es. 21. toe *ontbr.* 22. tsaerteren. 24. hadden d. letteren. 25. en *ontbr.* — lettere. 26. daet die scrifture. 28. Lette[illegible]e. 29. dochte — hort. 30. daet d. dichtere. 31. vander. 32. ende *ontbr.* 34. dat *ontbr.* 35. dichten laet ic st. 36. Ic w. 38. jans — om[illegible]. 40. Ende die meeste, sijts. 41. dat es. 42. wort.

Diese te gronde conste gheslaen;
Want clergie, sonder waen,
Comt ute Gode, die nieman
Te volle verstaen en can.
Al die consten, sekerlike,
Die behoren ten ertrike,
Die sijn met allen rechte
Der edelre clergien knechte
Ende bastaerde jeghen hare;
Want clergie, dats openbare,
Es gheesteleke conste van dien
[Fol. CVII. v. a.] Datmense tasten en mach no sien,]

(*) Mar al gripen moet metten zinne;
Ende sine wil ooc nerghent inne
Dan daer puer si die zin,
Daer gheen quaet wille en si in;
Want hi seit, die wise man,
Dat wijsheit niet comen en can
Inden ghenen, lude noch stille,
Die binnen is van quaden wille.
Het esser zeven, dat weet wale,
Consten gheheten liberale,
Die edel sijn ende zonderlinghe fijn

Vs. 43. verslaen. 45. uut. 46. vullen. 47. Alle. 48. tote e. 52. at es. 53. gheestelijc. 54. en *ontbr.*
55. I. begripen met sinne; H. sinnen. 56. I. sinen wille nyewerinc ine; H. wilt. 57. I. p. sijn den z.; H. de. 58. I. en es in. 59. I. ant het; I. H. seeght. 63. I. dat *ontbr.* 64. H. Conste.

(*) Hier vangt ons tekst-handschrift weder aan.

Ende der andre consten vrouwe zijn.
Deerste sijn Gramaria ende Logike,
Daer na Geometrie ende Musike,
Arismetrike ende Astronomie
Ende die heylighe Theologie.
Gramarie leert ons spreken
Ende te pointe uut reken
Beide sin ende ooc woort
Ende pointelijc dat zegghen voort.
Te rechte scriven ende spellen,
Te pointe dat voort vertellen,
Ten minsten hoort dit den dichtren toe:
Ic sal u wel namaels zegghen hoe.
Logike die leert openbare
Dat bescheet tusschen valsch ende ware.
Geometrie, wildijt weten,
Leert te rechte lant meten
Ende ooc alrehande mate,
Daer aen leghet grote bate.
Musike die leert u voort
Sanc ende al dat daer toe hoort.
Arismetike, dat en is gheen spel,
Leert u rekenen ende tellen wel.
Astronomie can leren

Vs. 66. I. Ende daer ander; I. H. vrouwen. 67. I. Deerste es g[r]; H. sijn *ontbr.* 69. H. Arismetike e. Astromie. 70. H. Entie h. 73. I. H. ute. 73. I. ooc *ontbr.* 74. I. Ghepointelic te seggen. 76. I. dat wordt; H. voort *ontbr.* 77. I. H. dit *ontbr.*; H. den *ontbr.*; I. H. dichters. 78. I. u. z. n. hoe; H. u wel z. n. hoe. 79. I. H. die *ontbr.* H. l. ons openbaer. 80. I. Dbescheedt t. tvalsche te ware; H. Dbescheet waer. 84. I. H. leeght. 85. die *ontbr.* 86. I. datter toe. 87. I. Arismerijke, date gh.; H. dans gh. 89. H. Astromie; I. H. die can.

Vanden firmamente dat keren,
Hoe die sterren houden haer stede,
Hare cracht ende hare virtuut mede.
Die Theologie coomt int leste:
Dats die heilichste ende die beste
Van dien ghi mi horet (*) ruren;
Want si ontbint die scrifturen,
Daer alle onse salicheit
Ende onse ghelove mede in leit,
Ende leert ons daer toe salichlike
Den rechten wech te hemelrike.
Dit sijn die aerten liberale,
Daer uut spruten, weet dat wale,
Alle die consten die
Behoren ter clergie.
Sulke ooc consteneren
Willense anders (†) termineren;
Maer aldus als ghi nu hoort
Gafse mi mijn meester voort.
Ghelijc als ghi mi nu hoordet lien
Van zeven consten der clergien,
Also sijn inder leekere hant
Ooc zeven consten becant,
Daer dandre alle uut risen.

90. H. Van dien; I. firmamenten. 92. I. Haer keeren ende hair e; H. Hoer — hoer. 94. I. Dat is die. 95. I. hoeret; H. horet. . ontbindt. 97. I. H. alle *ontbr.* 98. H. Ende al o.; I. H. mede 102. H. ute, I. H. dat *ontbr.* 104. I. H. Hooren; H. tièr. I. H. anders. 107. I. H. ghi hier h. 109. I. nu *ontbr.*; H. hoeret. I. leecker. 112. I. Met z.; H. conste. 113. I. dander al; I. H. ute.

(*) Het HS. heeft *horen*.
(†) Het HS. heeft *altoos*.

Nu hoort, ic salse u wisen:
Smeden ende lantwinninghe,
Wolle werc ende scepinghe,
Nayen ende arsatrie dan,
Conste van ghietene (*) volghet hier an,
Gout, metael, zilver ofte loot,
Ofte ander mine (†), cleine of groot.
Dese sijn bastaerde ghenant,
Om dat mense werct mitter hant.
Die sijn die zeven principale,
Daer bina uut comen te male
Die ander ambochte diemen pliet,
(1. Fol. CXXXVIII, r.2.) Diemen en mochte ontberen niet.
Maer die zwaerste conste, sekerlike,
Diemen weet in aertrike,
Die subtijlste ende meest gheëert met,
Dats die lettre, dat ghijt wet.
Datsi van allen die zwaerste es,
Moghedi hier bi sijn ghewes:
Met allen ambachten, wildijt weten,
Machmen lachen, spreken ende eten,

Vs. 114. I. Hoert na mi, ic. — u *ontbr.* 116. I. Wollen. 117. I. ersatryen; H. eersatrie. 118. I. ghietenne volgt; H. ghietene volght. 119. I. silver ende lood; H. oft. 120. H. andre; I. H. mine; I. cleen; H. oft. 121. I. genaemt. 123. I. H. Dit s. 124. H. ute; I. c. altemale. 125. I. Dander ambachten diere men; H. andre — diermen. 126. I. H. Diermen m. 128. I. Diermen pleecht in eerderike. 129. H. Die *ontbr.*; I. Tsubtijlste ende dmeeste. 130. I. Dat es d. lettere — wedt. 131. I. a. tzwaerste. 132. I. H. Moeghdy; I. h. an zijn. 134. H. Mm. spr. l. oft eten.

(*) Het HS. heeft *ghietinghe*. Ten onregte; want er wordt een werkwoord vereischt, waarvan *goud* en de verdere z. nw. in den vierden naamval afhangen.

(†) Het HS. heeft *minre*.

Ofte yet peinsen weder ende voort
Dattien ambochte niet en behoort;
Maer in die arte der scrifturen
Machmen cume een lit ruren,
Peinsen, lachen noch singhen,
Noch anders dincken om ghene dinghen
Dan die scrifture hevet in:
Daer toe so gaet al die sin
Die wile datmen daer over es
Ende anders niet, des sijt ghewes;
Maer die smeedt, weeft ofte nayt,
Ofte met scepen in die zee wayt,
Mach anders peinsen, wille hi,
Eten, lachen, spreken daer bi.
Weet ooc dattie arbeit
Die aen die scrifture leit,
Moeyet alle des (*) menschen leden
Van boven tote beneden,
So dat niement dat weten en mach
Van den ghenen dies noit en plach.
Hooft, scouderen, rugghe, bene
Ende die lichame al ghemene
Worden moede van dier scrifturen;

135. I. H. Oft. 136. I. Datten ambachten; I. H. en hort. 137. in daerte. 140. I. H. a. doen gheen. 141. I. heeft. 142. I. al sin. 144. I. n. sijts. 145. I. of; H. oft. 146. I. Off; H. Oft; I. scepe. 147. I. wilt; H. wil. 149. H. Wett; I. Weedt — dat 151. I. Moeydt al des smenschen; H. Moyt aldes m. 153. H. n; I. niemen. — dat *ontbr.* — en *ontbr.* 154. I. en sach. 155. coudren; I. ruggen. 156. H. Entie l. 157. H. Werde; I. Werm. diere.

(*) Het HS. heeft *den*.

Nochtan en sietmen nemmermeer ruren
Dan cume deene kant:
Dits den scrivers wel becant.
Die zekerste conste, die
(1. Fol. CXXXVIII. v. 1.) Salichste die was ye,
Dats den volke die waerheit leren
Ende wisen die ghebode ons heren,
Hoe si comen ten ewighen lande;
Ende dese sijn tweerhande:
Sulc predict dat Gods woort
Ende leert den volke voort
Ende leefter ooc selve na.
Dese sal, alsic versta,
Voor Gode sijn ghecroont
Ende met groten lone gheloont;
Want hi slacht der zonnen dan,
Die haer licht uut gheven can
(2. Fol. XCIX. v. 2.) Optie werelt, hier ende daer,
Ende blijft zelve even claer.
Sulke connen Gods woort uut gheven,
Diere selve en twint na leven.
Dese slacht der kaersen, hoe soot vaert,
Die enen andren licht ende haer selven vertaert.
Dese sullen ewelike
Sitten inden helschen slike,
Om datsi andren tgoede leren

Vs. 158. I. H. en *ontbr.* — nemmeer. 159. I. c. die een. 160. I. Dit es. 161. H. c. ende die. 162. I. Ende die s. 163. I. Dat es die den. 164. I. gheboden. 168. H. leret. 170. H. alsict. 171. H. Vore. 175. I. Op die. 176. I. Ende nochtan zo blijf zij even. 178. H. Dier s. tw. na en l.; I. en *ontbr.* 179. I. slachten; I. H. hoet v. 180. I. H. enen *ontbr.*; I. anderen; H. hare; I. H. selven *ontbr.* 183. I. anderen.

Ende selve nochtan archeit hanteren.
Met gheenre consten, waerlike,
En machmen climmen so hoochlike
Alse met consten van clergien,
Dies ghi mi wel sult lien:
Eens smeeds ofte eens weters zone,
Die selve in sinen persone
Wel gheseedt is ende goet,
Mach ghewinnen sulken spoet
Dathi paeus wort of cardinale,
Bisscop ofte officiale,
Of coomt tot also groter machte,
Dathi wel al sijn ghelachte
Te groten state heffen mach,
Dat voren also neder lach,
Als ghi daghelijcs moghet sien:
Want die kerke heeft in dien
Hare ordinancie gheset,
Dat haer goet, als ghi wel weet,
En mach emmer versterven twint
Op neve, op nichte noch op kint,
Maer den ghenen te ghevene
Dies waerdich is van levene
Ende ghelettert also voort,
Also te sinen state behoort.

184. I. nochtan *ontbr.* 186. I. hoechelike. 188. H. Des; I. ghij 189. I. of; H. oft. 193. I. H. wordt; H. oft pardemael; I. uel. 194. H. oft; I. H. officiael. 195. H. Ofte c. talsoe; I. c. 196. H. al *ontbr.* 198. H. vore. 199. I. Also; I. H. moeght. Wat. 201. I. ghezedt. 202. I. also — wedt. 203. I. H. Emm. v. 205. I. ghevenne. 207. H. gh. daer toe v. 208. I. Als mbachte hoort; H. hoert.

Men sal aensien ghene edelhede,
Rijcheit noch maechscap mede,
Ghifte noch ander onste en ghene,
Dan onsen here Jhesum Cristum allene
Ende doghet ende conste vanden man,
Wiene droech of wiene wan.
(E. Fol. C. r. 1.) Wie anders doet in dese sake,
Is rechte een symoniake;
Want Symon hiet deerste man
Die provende met cope ghewan,
Ende na dien Symon, wildijt weten,
Is symonie gheheten.
Sijn gheslachte ende sine maghe
Meerren noch alle daghe
Inder heyligher kerken zere:
Dat beter God, onse here!
Alle princhen ghemene
Ende al tfolc groot ende clene
Sullen die clergie eren,
Ende sonderlinghe lands heren,
Die uter clergien leren
Hoe datsi sullen regeren;
Want hem al niet kenlijc en es.
Die wise clerc Aristoteles
Ende ander meestre screven,
(L. Fol. CXXXIX r. 1.) Hoe lands heren soude[n] leven.

Vs. 209. H. gheen. 211. I. Om ghifte no om jonste gh. 212. I. H. Jhesum *ontbr.*; H. Cristus. 213. I. H. doeght. 214. H. oft. 215. I. Die. 216. I. H. Es een recht s. 217. H. die ierste. 218. I. coep. 220. I. Soe es; H. Soe eest. 221. I. Sine — sijn. 224. I. betere; H. betre. 226. I. tvolc. 230. I. dat *ontbr.* 231. H. hen; I. h. u. al h. 233. H. andre; I. meesters; I. H. die scr. 234. I. H. souden.

In ouden tiden, alsic merke,
Waren princhen meest clerke,
Wel gheleert inder scrifturen,
Beide van rechte ende van naturen,
So datsi selve mochten verstaen
Welc goet of quaet ware ghedaen.
Ende want nu of gheleit is dat,
So behoeven si vele te bat
Wise clerke te hebben bi hin;
Want alse die natuerlike zin
Wijs is ende wel gheraect,
Ende hi ooc dan mede smaect
Wijsheit die clergie gheeft,
Ende deen mitten andren cleeft,
So is die wijsheit meerre dan
In enen pueren leken man.
Mar ghierichede vanden goede
Verwint so der clerken moede,
Datsi haer wijsheit meest keren
Om hulde te hebbene der heren,
Daer si provende ende goet of ontfaen,
Ende laten die wijsheit stille staen,
Ende en segghen hem dat ware niet.
Al dit selve ooc ghesciet
Haren biechtren, dats jammer groot

235. I. tijde; H. alsict. 236. I. clercken. 240. I. Waer g. ende ser goet gedaen; I. Wat g. ocht arch w. 241. I. Ende *ontbr.*; ; H. gheleeght. 242. I. vele *ontbr.* 243. H. hebne bi hen; I. 44. I. die *ontbr.* — natuerliken; H. sen. 248. I. deen dan m. leeft. 249. I. meere. 250. I. H. Dan in; I. leken *ontbr.* 251. icheit. 253. H. clerke. 254. H. hebne. 255. I. provenen; H. m; I. H. af. 257. I. hem *ontbr.* — tware; H. hen dware. s. es gh. 259. I. biechtheeren.

Clergie soude met rechte blioot
Hare wijsheit baren, waer si ware;
Want si slacht der zonnen clare,
Die haer licht sprayt op al dat leeft,
Ende lichts nochtan niet te min en heeft.
Aldus is clergie, alsict versinne,
Boven alle consten coninghinne.
Wel hem diese binnen heeft
Ende clerkelijc dan daer mede leeft,
Sonder nijt ende ghierichede!
(I. Fol. CXXXIX. r. a.) Dit so laet ic hier mede.

Hoe dichters dichten sullen ende wat si hantieren sullen. — XV.

Om dat die leeke van allen zaken
Rime ende dichte willen maken
Ghelijc clerken, dat wonder es,
So hebbic mi bewonden des
Dat ic nu wil bringhen voort
Wat enen dichter toe behoort,
Die te rechte sal dichten wel;
Want dichten en is gheen spel.
Drie pointen horen toe
Elken dichtre, ende segghe u hoe:

Vs. 261. I. Haer; H. Hoer. 263. I. spreit. 264. I. lichs. — nochtan *ontbr.*; H. l. n. te m. niene h. 265. I. H. Dus; I. als ic. 266. I. H. allen. 267. I. die b. 268. H. clerclec; I. dan *ontbr.* 269. I. n. of gh. 270. H. latic; I. hier ter stede.

Titel. I. (*Cap.* 17) dichteren; H. dichtren. Vs. 1. I. H. die *ontbr.* 2. H. Rimen; I. dicht. 3. I. clerke. 4. I. heb ic mi onderwonden. 5. I. H. wille. 6. I. dichtere; H. dichtre. 9. H. poente. 10. H. Enen d. — segghu; I. dichtere, ic zeg u.

Hi moet sijn een gramarijn,
Warachtich moet hi ooc sijn,
Eersaem van levene mede:
So mach hi houden dichters stede.
Gramarie is deerste sake;
Want si leert ons scone sprake,
Te rechte voeghen die woorde
Elc na sinen scoonsten accoorde,
Te rechte scriven ende spellen
Ende dat pointelijc voort vertellen.
Men sal ooc voren versinnen,
Hoemen dat dicht zal beghinnen,
Middelen ende daer toe enden,
Ende uter materien niet wenden.
Dat prohemium int beghin
Sal verstandenisse hebben in
Van datter volghet na;
Auctoriteite, alsic versta,
Ende exemple daer toe mede
Sullen hebben propre stede,
Daer hem behoort te stane
Na datter materien hoort ane;
Dat einde vanden dichte sal
Dat voorste besluten al,
Ende daer toe setten proper woort

I. d. zede. 16. I. H. Die ons l. (H. l. ons) spreken goede 18. I. H. Ele tsinen. 20. I. pointelike v. tellen. 21. H. vore. proh. dat b.; H. Dproh. 26. I. H. verstannesse; I. brenghen I. dat daer; H. volght. 28. I. Auct. dat v. 29. I. exempele.)per. 31. I. Na dat hem; H. hen. 32. I. Alsoe der; I. H. m. 33. H. Dinde; I. Dende vd. dichten al. 34. I. Dat eerste er sal. 35. l. toe *ontbr.*; H. propre.

Also tier materien hoort.
Aldus moet die dichtre sijn
Van rechte een gramarijn;
Want die niet en versinnet des
Wat consten gramarie es,
Alse leecke liede, die en moghen
Te goeden dichters niet doghen;
Want sine hebben gheen fundament
Daer men recht dichten in kent.
Wat helpter vele of ghelesen?
Hi moet een gramarijn wesen
Ende te minsten connen sine parten:
Dat is tbeghin van allen arten:
Die des niet en weet, sijts ghewes
Dat hi gheen goet dichter en es
Noch dichter ooc en mach sijn,
Is hi Walsch, Dietsch of Latijn.
Tander point dat ic seide,
Dat is warachticheide.
Met rechte sullen dichters plien
Datsi loghene sullen vlien;
Want een dichtere dats een poëte,
Die wel wil datmen wete
Sine lere ende sine scrifture,

Vs. 36. I. Alsoet te diere materie toe h. 37. I. dichtere. 38. I. goet gr. 39. I. en *ontbr.*; H. niene; I. H. versint. 40. I. H. kon 41. H. Als. 42. I. Ten g. dichte. 44. I. rechte dichters in bekent; inne. 45. I. H. af. 46. I. een goet gr. 47. I. H. ten. 48. I. H. ghin. 49. H. niene w. sijds. 50. I. dichtere; H. dichtre. 51. I. d tere. — ooc *ontbr.*; H. dichtre. 52. I. hij Walschs, Dietschs; H. 53. I. H. Dander. 55. I. d. vlien. 56. I. Daer sij loghenne s. pli H. loghenen. 57. H. dichtre. 58. I. wille; H. wilt. 59. H. Sijn I. *Het tweede* sine *ontbr.*

O Ende dattie ooc ewelike dure.
Vintmen sine scrifture valsch dan,
So en sal nemmermeer man
Hem van rechte gheloven voort;
Want hi heeft dichten verboort
Ende verloren dichters name,
Ende sal hebben des ewelike blame.
Twee dinghen sijn onder dandre al
Daer men niet in lieghen en sal.
Hystorien dat sijn deene;
Want om saken en ghene
En salmen daer in lieghen een haer;
Want wilen in doude jaer
En moeste dichten nieman
Dan hi diese scouwede an,
Alse Darijs Troyen dede:
Hi sach selve die waerhede
Vanden orloghe altemale,
Dat hi screef scone ende wale
Also hijt sach mitten oghen;
Want en hadde niement moghen
Bescriven dan hi diet sach;
Wantmens doe ghemeenlijc plach,
Ende noch met rechte soude,
Waert datmen trecht doen woude.

60. I. H. dat die — eeuwelic. 61. I. sijn ghescrifte; H. sinen gheen. 62. I. Sone s. 64. I. H. Ende hi; I. dichtens. 66. I. Ende eeuwelijc h. bl.; H. Ende ewelec des h. bl. 67. H. dinghe; I. d. under s. al. 69. H. dat es deene. 70. H. sake; I. ne gh. 71. I. ulmer in. 72. I. int doude. 73. I. H. En mochtse d.; I. gheen man. I. H. scoude. 78. I. scoen. 80. I. niemen; H. nieman. 81. I. dan. 84. I. H. recht.

Daer omme heet ment hystoria:
Hystoria, alsic versta,
Coomt van *hysteron*, ic hout in dien:
Dats Griecsch ende luudt also vele als [illegible],
Om datmens niemene betrouwe
Dan den ghenen diet aen scouwe.
Hier bi zullen die dichtens plien
Harde nauwe voor hem zien,
Als si van hystorien maken.
So nauwe vallen die zaken
Datmen uut der waerheit keert,
Als ons een wijs man keert,
Ende tyen sulken ere an
Dies noit scout en ghewan,
Ende sulken werpen si in donnere
Die wel waert is alre ere.
Dit doet een deel onwetenthede,
Ende nijt wercter dicke mede
(E. Fol. CI. r. 1.) Ende ooc onste van gronde,
Die de waerheit slaet van monde.
Hier bi blijft, voorwaer gheseit,
(I. Fol. CXL. r. 1.) Verholen menighe vromicheit,
Menighe duecht ende scone daet,
Die nidicheit van monde slaet.
Dat jammer is sonder verdrach,

Vs. 85. I. men. 87. I. *ystoria* — houdt; H. houd. 88. I. Dat es; I, H, Griex; H. als v. 89. I. dat ment niet en betrouwede; H. n. en betronde. 90. I. Dan hem d. gh. d. scouwede; H. aenspoude. 91. I. H. dichters. 92. H. vore hen. 93. H. Alsi van. 94. I. Dat menschlijc v.; H. Soe meslijc v. 95. I, H. uter w. 97. I. dien s. e. jan. 98. H. Des hi n.; I. Dies hij n. sc. ende gh. 99. I. si *ontbr.* 100. H. wel *ontbr.* — alder; I. aller. 101. H. en; I. deel *ontbr.* 102. H. wercter; I. diewijl m. 103. I. jonste. 104. I. slaen. 107. I. Menich.

Dat elc niet ghenieten en mach
Sijnre doghet ende sijnre archeit met:
Dit ware nochtan gherechte wet.
Die heilighe scrifture seit albloot
Dat loghenen die ziele slaen te doot,
Ende dat wi zullen antwoorden
Van allen ydelen woorden,
Daer die rechte rechtre sal
Doemen dese werelt al.
Jacob van Maerlant, die vader
Is der Dietsche[r] dichtren algader,
Schelt zere die loghenieren,
Die valsche materien visieren,
Die si subtijllijc connen cleden
Ende met sconen woorden leden:
Alse Kaerlen ende Octaviane,
Den welken si draghen ane
(Ende ooc andren goeden lieden)
Dinc die hem noit en ghescbieden.
En betaemt haerre eren niet
Datmen dese belieghe yet,
Want men machse ghenoech prisen
Metter waerheit in vele wisen.
Men leest dat Kaerle voer stelen:
Ic segt u, al zonder helen,

111. L. Siere duecht e. siere; H. Sire doeght e. sire. 113. I. H. st bloot. 114. I. H. l. al. d; z.; I. te *ontbr.* 117. I. rechtere. I. H. Dese w. d. al. 119. H. v. M. ooc, d. 120. I. Der Dietdichter es a.; H. Der Dietscher d. es a. 121. I. Scheltse s.; H. e s. 123. I. subt. willen cl. 124. I. m. valschen w. willen l. I. Alse Kaerle. 127. I. anderen. 128. H. hen. 129. I. haere. H. gnoech. 132. I. in eenegher w. 133. I. vuer. 134. H. segdu, I. seggu u dat, sonder h.

Dat Kaerl noit en stal.
Sulke maken ooc ghescal,
Dathi Kaerle hiet die man,
Om datten sijn vader wan
Op enen waghen (*), aen een dienst wijf.
God die gheve hem onlanghe lijf,
Die dese loghene dachte
(I. Fol. CXL. r. s.) Ende eerst in plaetsen brachte!
(E. Fol. CI. r. s.) Want Puppijn, sijn vader, was
Een heilich man, sijt zeker das,
Ende wan Kaerle aen sijn vrouwe,
Die hi ghegheven hadde trouwe
Mids der heiligher kerken raet.
Sijn moeder hiet ver Baertraet,
Ende was dochter, wi lesent dus,
Eens keisers, hiet Eraclius.
Sijn ouder vader, wildijt weten,
Was Kaerl Marteel gheheten
Ende was in overspele ghewonnen;
Maer niet wi gheweten en connen
Weder op karre ofte op waghen:
Ic en hoords noit boec ghewaghen.
Si doen ons ooc verstaen,

Vs. 135. I. H. Dat Kaerle. 139. I. w. als een. 140. I. die onth[illegible]; I. H. onlanc. 141. I. loghenne dachten. 142. I. brachten. 145. H. w. Karlen ane; I. H. sine. 146. I. Dier; H. Diere. 148. I. ver[illegible]traert; H. v. Bertraet. 149. H. dochte. 150. I. h. Traclius; H. h. Eraclens. 152. I. H. Was Kaerle. 154. I. H. Maer wi n. gh. 155. I. k. so op; H. oft. 156. I. In hoirdet in boucken n. g.; H. In hoer[illegible]s n. boeke gh.

(*) Tot verstand dezer naamsafleiding denke men aan het woord *kar*. Vgl. vs. 155.

Dat keyser Octaviaen
Bi Lueven wart gheboren
In een stede, die wi horen
Noemen Ten Zeven Tommen.
Mi dunct datsi zere dommen
Die dese loghene maken cont,
Daer si mede verliesen haren stont.
Octavianus moeder was
Julius zuster, alsic las,
Gheboren uut Romen der stat.
Wat node hadde dese vrouwe dat
Si vier hondert milen van daer,
Op een velt woeste ende blaer,
In couden ende in winde,
Ligghen zoude van kinde?
Ondanc hebben si diet peinsen
Ende dusdane loghene veinsen!
Want si daer moort werken an,
Die belieghen dus goeden man:
Men soude hem dichten verbieden.
Hets waer, si willen den lieden
Yet nuwes bringhen te voren,
Om dat sijt gherne horen,
Ende dat sire lichte aen winnen
Ofte haren name doen kinnen.

158. I. Dat die k. 159. I. H. Bi Lovene; I. oic w. 160. H. ene. H. Tummen. 162. H. dummen; I. *Dit vers ontbr. (doch er is tgel voor wit gelaten).* 164. I. H. met; H. hoer; I. hare scout. H. ute Rome. 168. I. hadde *ontbr.* — deser vrouwen. 170. I. . 171. I. coude. 173. I. die. 174. H. loghenen. 176. I. siere H. sire m. 177. H. hen. 178. H. Ets. 179. I. nieus. 180. I. ellen h. 181. I. Om dat siere yet an ɣelen w.; H. licht ane. 182. ft; I. Of — bekinnen.

(H. Fol. CI. v. 1.)

Hets waer, Ysopus ende Aviaen
Dichten ende doen verstaen
Ghedichten van vele zaken,
Van dieren alse datsi spraken:
Dats om leringhe diere uut gaet,
Daer men des volcs wesen bi verstaet;
Ende menighe ander rime,
Als van Reynaerde ende Ysegrime,
Brunen den bere ende den das.
Dat dese dinc vonden was,
Was al om lere ende wijsheit,
Als ic u voren hebbe gheseit;
Want een sin, die is zwaer,
Die maken exemple claer;
Want in parabolen God selve sprac
Sine sermoene die hi vertrac.
Men mach ooc, dat ghi dat wet,
Een boerdekijn vertrecken met,
Al ist dat nie en gheschiede,
Daer omme lachen die liede,
Op dat en is niemens lachter.
Nochtan so bleeft beter achter;
Want wi van allen ydelen woorden
Ten oordele sullen antwoorden.
Dus en salmen lieghen niet

Vs. 183. I. Het es w. Ysope; H. Ets w. Ysoep. 185. I. Menegherande saken. 186. I. Van d. oft sij. 187. I. Dat es; H. dier. 188. I. Dm. tsvolcx; H. Dm. svolcs. 189. I. menegherande r. 190. I. H. Alse. 191. I. beer. 193. I. leeren. 194. H. vore. 196. H. Dien. 197. H. parablen; I. selve *ontbr.* 198. I. sermoenen. 199. I. ghij wel wet. 200. I. Te eenre buerden v.; H. burdeken. 201. I. niet en; H. niens gh. 203. I. dit. 204. I. so *ontbr.* — bet.

In hystorien, wats gheschiet.
Dander willic u ruren:
Dat sijn heilighe scrifturen,
Alse viten van heilighen lieden.
Van dinghen die hem ghescieden
Ende van wat ter heiligher kerken hoort,
En salmen lieghen niet een oort;
Want die heilighe kerke is ghesticht
Op Jhesum Cristum, themelsche licht,
Die allene is die waerhede,
Daer ghene loghene en wil mede.
Dat derde point vanden drien
Dies die dichters sullen plien,
Dat is eerachtiche[i]de,
Alsic u hier voren seide;
Want dichters die in haer dichten
Al aertrike willen berichten,
Papen, riddren ende ander heren
Duecht ende wijsheit willen leren
Ende hem dicke spreken na,
Dese sullen, alsic versta,
Hem ten duechden keren mere.
Hets den lerare leellijc zere,
Dathi selve niet en hanteert
Doghet die hi enen andren leert,

209. H. Dander poent w.; I. wil ic. 212. H. hen. 213. H. van . 214. I. een wort; H. een woert. 216. I. dat heilige l. 217. I. l es. 218. I. l. in en; I. H. wilt. 219. I. van desen dr. 220. es; I. Dat. — die *ontbr.* 221, 222. H. *in omgekeerde volgorde.* H. vore. 223. I. die *ontbr.* — haren. 224. I. eerderike. 225. I. u. — ende *ontbr.* 227. H. hen. 229. H. Hen; I. te. 230. H. I. Het, es den letteren. 231. H. niene h. 232. H. Doeght; I. ht die hij anderen.

Alse Cathoen, die wise man,
In sinen boec wel spreken can.
Nu merct dan wie dichtren waren
Wilen inden ouden jaren:
Moyses, onse heilighe vader,
Die wilen maecte algader
Die vijf boeke scone ende fijn,
Die dat beghin vander biblen zijn.
Josephus, die wel gheraecte,
Die der Joden hystorien maecte
Ende menich boec, als een clerc,
Was eersaem in al sijn werc.
Aristoteles ende Catho,
Seneca ende Plato,
Oracius ende Ovidius,
Boëcius ende Orosius,
Die dichtren waren al haer leven
(I. Fol. CXLI. r. 1.) Ende some van hystorien screven
Ende eersaemlijc altoos hanteerden
Ende selve hilden datsi leerden.
Jheronimus, die heilighe verlichtere
Ende die edele waerde dichtere,
Trac die bible met zire pine
Uten Ebreeusche in Latine
Ende den zouter mede alsoe

Vs. 233. I. Alsoe. 234. I. boneaer. 35. I. dan die dichters. 239. H. vive; I. boucken scoen. 240. I. H. Die dbegin I. bybelen. 243. I. H. hystorie. 244. I. al *ontbr.* 246. I. H. e. oic Pl. 249. I. dichters. — waren *ontbr.* 251. I. H. eersaemheit. 253. I. h. dichtere; H. verlichtre. 254. I. edel w. verlichtere; H. dichtre. 255. I. bybele. 256. I. Uten Hebreuschen; H. Uten Hebreusche. 257. H. soutre; I. soutere. — mede *ontbr.*

Ende menich groot werc daer toe.
Hi hilt altoos waerhede,
Waer hi quam telker stede;
Want dat Latijn, waerlijc,
Den Ebreeuschen is so ghelijc,
Fol. CII. r.) Datmen niet en wert gheware des
Dat teen yet dan tander es.
Aldus sullen dichters mecken,
Die scrifturen uut trecken
Van eenre spraken in dander sprake,
Datsi om ghene zake
Te scrivene en onderwinden
Anders dan sijt daer vinden;
Want uut des auctoors woort
En salmen niet gaen een oort
Ende uter materien winden twint,
Alsic u voren dede bekint.
Seghebrecht ooc van Gembloos
Screef die waerheit altoos;
Want hi was een coroniste,
Een die beste die men wiste.
Vincent ooc die Jacoppijn,
Die vier partien in Latijn
Vanden Spieghel Hystoriale
Scone toe brochte ende wale,

Vs. 258. I. m. goet w. 259. I. Hi *ontbr.* 260. I. q. in elke. 262. H. Den Abreusche. 263. H. niene w.; I. das. 264. I. H. deem — dander; I. was. 266. I. scrifturere; H. ute. 267. H. ere; I. in ander. 268. H. enghene. 269. I. scr. hem o. 270. I. daer *ontbr.* 272. I. H. s. m. g. n. een. 274. H. vore. 275. I. ooc *ontbr.* 278. I. Een *ontbr.*; H. Die b. een d.. 280. I. viere p. int. 281. H. Vd. Spiegle. 282. H. brachte.

Was goet gramarijn, dat ghijt wet,
Warachtich ende eersaem met.
Dit waren die clerke,
(I. Fol. CXLI. r. s.) Die wilen die goede werke
Toe leiden in gheschrifte,
Niet om onste noch om ghifte,
Maer om ghemeen oorbaer daer toe
Datse nature vermaende doe.
Noit men ooc en ondervant,
Dat Jacob van Maerlant
Loghene dichte of voort brochte,
Hoe nauwe datment ondersochte;
Want sijn leven was eersaem,
Als enen dichter wel betaem.
Wie recht dichter wesen sal,
Dat moet hem meest ofte al
Van naturen in sijn gheboren
Met dinghen die daer toe horen.
Dient nature niet en hadde gheghéven,
Alle die ghene die nu leven
(K. Fol. CII. r. s.) En soudent hem niet leren wel;
Want dichten dat en is gheen spel:
Het moet comen uut reynen zinne,
Daer gheen commer en is inne,
Ghiericheit noch felheit met,

Vs. 283. I. gr., wel wedt. 288. I. jonste; H. onste, maer om. 289. I. ghemeenen oirbaer doe. 290. I. v. daer toe. 291. I. en *omtr.* 293. I. Loghenne; H. oft. 295. H. eersam. 296. I. Alse — dichtere; H. dichtre; I. H. wel *omtr.*; H. betam. 297. I. rechte dichtere; H. dichtre. 298. I. of; H. oft. 299. I. n. s. in g. 300. I. H. Van d. 301. H. niene h.; I. en heeft g. 302. H. Al. 304. I. dat *omtr.*; H. dan nes. 306. H. c. nes. 307. I. Grootheit no.

Daer de menighe mede is besmet.
Rechte dichters, hoe dat vaert,
Sijn groots loons wel waert,
Die doghet houden ende waerhede
Ende eersaem leven daer toe mede.
Men mochter ontberen twint;
Want dat nuwe ende toude testamint,
Alle rechte ende onse wet
Ende onse ghelove daer toe met,
Hant vesten ende hystorien,
Daer goet of sijn die memorien,
Waren te niete al ghegaen,
En hadde die dichter ghedaen,
Bi wien si behouden bliven
Mids sijn dichten ende sijn scriven.
Nu willic u segghen ter vaerde,
Welke dichters sijn van aerde.
Sulc is die dicht van minnen,
Om dat hi sijn lief wil ghewinnen;
Sulc dicht openbare,
Om dat hi gherne name cont ware;
Sulc dicht ooc om gheniet;
Maer dat dichten en is niet
Van naturen gheboren in;
Want si dichten om ghewin,
Sonder der naturen beheet.

308. H. Daer menech; I. Daer mede menich is. 309. I. hoet v. 310. ...ten. 311. I. duecht; H. doeght. 314. I. Want dnieuwe; H. Want ...; I. H. doude. 315. I. ende alle wedt. 318. H. Daer af g. s.; ... 320. I. hadden die dichters; H. hadt die dichtre. 323. I. wil 324. I. H. Welc. 326. I. hij wille sijn l. g.; H. wilt. 327. I. H. ... o. 328. H. naemcont. — ware *ontbr.* 330. I. H. dit.

Een rechte dichtere, God weet,
Al waer hi in enen wonde,
Dathi nemmermeer en soude
Van dichtene hebben danc,
Nochtan soude hi herde onlanc
Sonder dichten daer gheduren,
Want het hoort te sire naturen:
Hi en mochts niet laten, al wonde hi.
Dichten moet uut herten vri
(E. Fol. CII. v. 1.) Comen ende uut claren zinne,
Daer God behoude inne
Elken dichter die waerheit mint!
Hier mede is dit dicht gheïnt.

Hoe goet ghetrouwicheit is. — XVI.

Een man vraechde, als ic las,
Enen clerc die meester was,
Welc hem dat beste dinc dochte
Dattie mensche hebben mochte?
Die clerc seide openbare
Dat dat ghetrouheit ware;
Want die ghetrouwe waer int ghevoech,
Dade altoos sinen scepper ghenoech,
Hem selven ende den mensche mede.

Vs. 334. H. recht dichtre. 335. H. ware. 336. I. H. Daer hi. 338. H. soudi. 340. I. tsiere; H. tsire. 341. I. H. Hine mocht l.; I. wilde. 344. I. behouden. 345. I. dichtere; H. dichtre. 346. I. H. met; H. dichten.

Titel. I. (*Cap.* 18) Van ghetrouwicheden; H. Van ghetrouheiden. Vs. 1. I. H. Een goet m. 3. I. H. hem dbeste. 4. H. Dat die; I. Die een m. 6. I. ghetrouwichede; H. ghetruwecheit. 7. I. H. ware. 8. I. scepere; H. sceppre gnoech.

Ende dat mids ghetrouwichede
KLI. Dynghele staende bleven
Hier boven int ewelike leven,
Doe die quade yngle vielen
Neder in die helsche wielen,
Om die ontrouwe van overdaden
Die si haren scepper daden.
Ende dat (*) Noe ooc bleef te live,
Sine drie zonen ende hare wive,
Doet al verdranc, clene ende groot,
Ende een nuwe werelt van hem sproot;
Dat onse heilighe vader Abraham
Toter groter eren quam;
Dat ooc Moyses, in waerre dinc,
Van onsen here die wet ontfinc;
Dattie Joden ooc voort mee
Droghe ghinghen over die zee;
Dattie propheten propheteerden
Ende ons heren toecoomst leerden;
Dat Maria also scone
Ontfinc den edelen Gods zone,
Ende om ons aenden cruce sterf,
Daer hi ons hemelrike mede verwerf;
Dat hem die heilighen doden lieten

10. I. Ende al d.; H. m. der gh. 11. I. Dinghelen; H. Dingle. . H. in deeuwelike. 13. I. inghelen. 14. I. inder helscher; H. helschen. 15. H. Om dontrouwe; I. Ende dontrouwe vander o. 16. ppere; H. sceppre. 17. H. dat; I. doen. — ooc *ontbr.* 18. H. 19. I. cleen. 20. H. ene — hen. 23. I. Daer oic — ware. H. Dat die. 27. I. Dat die. 30. I. den heyligen; H. godsone. 31. I. H. n; I. aent cr.; H. starf. 32. H. met verwarf. 33. H. hen; I. heilige.

(*) Het HS. heeft *doe*.

Om tghelove, sonder verdrietem:
Dit heeft algader toe bracht
(H. Fol. CII. v. 2.) Ghetrouheit mit haerre macht.
Dat ooc die goede in hemelrike
Ten joncsten daghe salichlike
Comen sullen in godlijc scouwen,
Dat sal al comen mids trouwen
Die ele sinen scepper dede
Ende sinen evenkersten mede.
Trouwe is scoonre of also scone
Also die zonne aenden trone;
Trouwe senwet alle zaken
Die den mensche arch maken;
(I. Fol. CXLII. r. 1.) Trouwe gheeft elken tsine,
Sine pleecht niet ghierich te zine.
Want also ghelijc, des sijt ghewes,
Alse (*) trouwe een theste der duechden es,
Also ghelike is ghierichede
Van archieden een dat quaetste mede.
Ghiericheit bringhet gherne voort
Perseme, roof, diefte ende moort
Ende alle scalke neringhen,
Die den mensche ter hellen bringhen.
Ghiericheit den mensche so verwint,

Vs. 34. H. Omt. gh. 38. I. H. Ghetrouwicheyt; I. harer; I. H. crankt. 39. H. int. 40. I. al sijn met; H. al sijn m. 41. I. sceppere; H. sceppre. 43. H. es scone oft. 44. I. Dan die; H. Als die sonne es vanden. 47. H. Tr. si gh.; I. ghevet. 49. I. H. des *ontbr.*; I. zijt seker des. 50. I. H. Alse; H. ene de beste; I. dbeste der doghet. 51. I. H. ghelijc; I. ghiericheit, wodt. 52. I. een tquaetste met; H. een dquaedste. 53. I. brinct; H. bringht. 54. I. Persem, d. r. e.; H. Perseme, d. r. e.

(*) Het HS. heeft *also*.

Dat hi niemens noot en kint
Ende begheeft vader ende moeder,
Kinder, zuster ende broeder.
Hem en roect niet wat yement zeecht
Van dien daer sijn wasdom an hecht;
Hi laet die scande voor donnere gaen.
Ic segghe u dat zonder waen,
Dat elc mensche altoos zal
Den ghierighen schuwen over al;
Want hi en spaert ghenen man
Hine wilre emmer winnen an.
Hets herde sorchlijc, dat ghijt wet,
Datmen den ghierighen set
Te berechten lant ofte stat,
Daer men unt mach trecken scat;
Want si om scat laten liden
Die waerheit te menighen tiden
Ende ghemenen oorbaer daer toe mede,
Daer menich lant ende stede
Sere om heeft misvaren.
Men leest also, te waren,
Dattie Romeine wilen ere
Crassuse, den groten here,
Int lant van Orienten zanden,
Om te winnen daer die landen

60. H. Kindre ende oec suster. 61. H. ieman. 62. I. Van hem ; H. w. in l. 63. H. l. tscande vore. 64. H. segghu dat; I. u . 67. I. H. hine sp. 68. I. H. wilter. 69. H. Ets; I. Het es h, elic, dat wedt. 70. I. zedt. 71. H. berechtene; I. off. 73. I. e. 75. H. ghemene orbore; I. oirbare. — daer toe *omitt.* 76. I. ep ende. 77. I. H. omme. 78. I. al men te; H. twaren. 79. I. die Romeynen. 80. I. Crassus. 82. H. winne.

(I. Fol. r. 2.) CXLII. Ende te makene vromelike
Onderdaen den Roomschen rike.
Doe hijt al hadde verwonnen daer,
Was zine ghiericheit zo zwaer
Den volke om te hebbene scat,
Datten tfolc greep na dat
Ende hebben ten selven stonden
Op ene tafle ghebonden,
Ende goten hem also vele
Ghesmoutens gouds in die kele,
Dat hire doot of bleef versmoort
Ende scats versaet meer voort.
Als ooc her Jacob van Simpole dede,
Die overmids sine ghierichede
Brugghe ende al Vlaender lant
Den coninc werp uter hant;
Want die coninc, weet dat wale,
Hadde Vlaendren ghewonnen te male,
Also dat Jacob van Simpole waert
Van Vlaendren ghemaect ruwaert;
Ende wert mids sijnre ghiericheit
Onder dat lant volc also leit,
Dathi om [des] volcs ontsien
Uut Brugghe moeste vlien
Bi nachte ende met haesten groot,

Vs. 83. I. H. Ende die te; I. maken. 87. I. hebben; H. hebne. 88. I. tvolc; I. H. ghegreep. 89. H. hebne. 90. I. tafele. 92. I. H. Ghesmoltens; H. inde k. 93. H. hier; I. H. af. 94. I. Ende bleefs sc.; H. Ende bleef sc.; I. H. verzaedt doe v. 95. I. Also. — her *ontbr.* — Simpol; H. van Simpoel. 96. H. sire. 98. I. H. warp. 99. I. c. hadde wale. 100. I. Hadde *ontbr.* — Vlaenderen. 101. I. van Simpol; H. van Simpoel. 102. I. Van Vlaenderen; H. rewaert. 103. I. H. wart; I. sijnre *ontbr.*; H. sire. 105. I. H. om des v. 106. I. H. Ute. 107. I. H. ende *ontbr.*

Ende der Fransoyse bleven daer doot
Meer dan dusent inder nachte,
Dat sine ghiericheit al toe brachte.
Die coninc verloos tlant al weder,
Ende daer storven omme zeder
Menich grave ende groot here
Ende hondertdusent volcs ende mere;
Want torloghe stont daer nare
Een deel meer dan dertich jaer,
Tote dat her Philips, her Kaerls zone,
Op wien versterf die Vrancsche crone,
Die Vlaminghe te Cassele verwan.
Daer storven twalef dusent man.
Dertienhondert screef men doen
Ende achtendetwintich dat carnacioen,
Doe der Vlaminghe overmoet
Gheworpen wort onder voet,
Ende hare cracht ende haer ghewelt
Al te niet wert ghevelt.
Ooc is sul[c]stont ghevallen dat,
Dattie berechters van eenre stat
Om haers selfs quade ghenieten
Ghemenen oorbaer achter lieten,
Of datsi den here, lude of stille,

108. I. der Fransoysen. 109. I. dusentich. 110. I. H. al *ontbr.* I. H. dlant. 113. I. omme *ontbr.* 113. I. grave, menich h. 114. lex of m. 115. I. H. dorloghe; I. naer. 116. H. jare. 117. I. H. *eerste* her *ontbr.*; H. taer; I. theere Karels. 118. H. verstarf. I. H. Die de Vl.; H. te Cassle. 122. I. int c.; H. dcarnatioen. I. der Vlaminghen. 124. I. werdt; H. wart. 125. I. H. haer cr. I. H. nieute; I. werdt; H. wart. 128. I. H. Dat die; I. berech- v.; I. H. eere. 129. H. haer. 130. I. H. Ghemeene; I. oirbare; stieten. 131. I. Off; H. Oft — oft.

Lieten doen al zinen wille
Jeghen trecht vander stat gulde,
Om te hebben des heren hulde.
Die dit doen, sijn quadere
Dan dief is ofte verradere;
Want si allene om hare baten
Ghemene bate achter laten,
Dies si van rechten scouden
Over quaet ende valsch zijn ghehouden.
Hier omme so en salmen niet
Den ghierighen (*), wats ghesciet,
In voordele van ambachte setten;
Want si alle tgoet beletten
Dat hem te baten niet en coomt,
Wient anders scaet of vroomt.
Daer omme segghic, alsic zeide,
Dat goede ghetrouwicheide
Gaet boven al te wensche
Dat hebben mach die mensche,
Biden redenen die ghi
Hier voren hoordet zegghen mi.
Die trouwe niet en mint, hi is sot;
Want men seit: daer trouwe is, daer is God.
(I. Fol. CXLII. v. 2.) Ooc hebbic ghehoort datmen sprac,

Vs. 133. I. Jeghent recht. 134. H. Omme te hebbene tseren; I. h. taheeren. 136. I. is *ontbr.* — off; H. oft. 138. I. H: b. te nieute l. 139. I. H. Datsi van gherechten. 140. I. H. Metten live weren souden. 141. I. so *ontbr.* 143. H. vordeel; I. ambachten. 144. H. al; I. H. goet. 145. H. hen — niene c. 146. I. H. scaedt ofte. 148. I. Die g. 150. I. Die h. 151. I. Bider. 152. H. vore horet. 153. H. niene m. 154. I. H. zeeght; I. daer so es, d.; H. *De beide* is *ontbr.* 155. I. Ghij hebt gh.

(*) Het HS. heeft *ghierichghen.*

CIII. Dat trouwe noit broots en brac.
David doet ons bekint,
Dathi des gherechts mans kint
Noit en sach soeken broot;
160 Want God inder meester noot
Helpt ghetrouwelijc den zinen,
Die hem ter doghet willen pinen;
Want God selve, sijts ghewes,
Tbeghin van allen trouwen es.

Hoe goet ghetrouwe vrient es. — XVII.

Boven alle dinc, alsict sconwe,
So gaet een vrient goet ende ghetrouwe,
Maer selden mense vinden can;
Ende als si vonden sijn dan
5 Sal mense houden wijslike,
Sijn si mate, zijn si rike,
Ende sal hem mit herten fijn
Tharen oorbaer ghereet sijn
Ende hem lieve doen, vrooch ende spade,
10 Beide mit rade ende mit dade.
Mijn vrient is altoos mijn ghemic,
Want hi is een ander ic

s. 156. I. H. trouwen; I. broot; I. H. en ghebrac. 157. I. ons oic 160. I. Want God onse heere; H. Want God ons here; I. H. mees- *ontbr.* 161. I. ghetrouwelike. 162. H. hen t. doeght. 163. H. sijds. . I. H. Dbeghin; I. van heere tr.
itel. I. (*Cap.* 19) *en* H. Van drie manieren van vriendan, ende c een (H. *ontbr.*) ghenecht vrient es (H. si). Vs. 1. H. dinc *ontbr.*; H. alsic. 4. H. alsi v.; I. zij zijn v. 4. 5. I. wijselijke. 7. H. . 8. I. Thorer oirbare bereet; H. Thoren orbore. 9. H. hen. 12. . dan ic.

Ende ic ben een ander hi.
Mijn vernoye helpt hi mi
Draghen ende ic hem tsine.
Wats beter bi te sine?
Om minen voorspoet is sijn zin
Also blide alsic selve bin.
Daer mijn vrient is, sijts ghewes
Dat mijns daer ghene breke en es;
Want hi voor mi is voorwaer
Of ic selve ware daer.
Den maten vrient en salmen niet
Versmaden, want hets dicke ghesciet
(1. Fol. CXLiii. r. 1.) Dattie mate vrient heeft bestaen,
En hadde die rike niet ghedaen.
Gherecht vrient inder noot
En spaert goet, let noch doot,
Hine settet voor sinen vrient al;
Mar dese vriende zijn smal.
(2. Fol. CXLiii. v. 2.) Si en sijn alle niet vriende fijn
Die vriende nochtan willen sijn,
Want die vriende, als ghi hier ziet,
En sijn van eenre manieren niet.
Sulc schijnt andren vrient, om dat
Hi vanden zinen heeft te bat
Ende volcht hem, lude ende stille,

Vs. 13. I. a. dan hij. 14. I. H. vernoy. 15. I. hem *omtbr.* 16. I. Was es. 17. I. sinen sin. 19. H. sijda. 20. I. m. gheen br. dair es; H. gheen. 23. H. Oftic; I. Ghelijc ofte ic s. waer d. 24. I. het es; H. w. es d. 25. I. H. Dat die. 28. I. g. no ledt. 29. I. No lijf, hine sette; H. vore. 30. I. vr. die sijn. 31. I. H. Sine; I. sijn niet al vrienden. 32. I. Die n. vrient w. 34. H. ere. 35. I. anderen. 37. I. volget.

Algader sinen wille,
Weder hi si quaet of goet.
Al ist dat hi doet
Dinghen die hem moghen deren,
Die en sal hi hem niet blameren,
Maer sal hem alles volghen,
Om dat hine niet verbolghen
En wil maken te hem waert.
Dese vriende, hoe dat vaert,
En es gheen vrient, mar viant,
Dat si u over waer becant;
Want hi meer om sijn gheniet
Dan sijns vrients ere an siet.
Noch so is een ander maniere
Van vrienden die vergaen schiere:
Dat sijn vriende, wildijt weten,
Die tsamen drincken ende eten,
Gaen of staen of vrien mede
Ofte hantieren ydelhede:
Dese vrienscap onlanghe duert,
Want si int einde gherne zuert
Ende dicke keert in viantscap,
Want die gront is laeu ende slap.
LIII. Onnutte gheselscap, des sijt vroet,
Heeft herde zelden dat einde goet.

39. I. hij q. zij ofte; H. oft. 40. I. H. Ende al. 41. H. Dinghe. . H. Dat en; I. hem *ontbr.* 43. I. altoes v. 45. I. wille; H. n. them. 46. I. H. vrient; I. hoedt v. 48. I. u vore waer; H. rwaer. 49. H. om *ontbr.* 51. I. so *ontbr.*; H. ene. 52. I. H. et. 53. I. vrienden. 55. I. Gaen ende st. in vr.; H. oft — oft. I. Oft. 57. I. vrientscap. 58. H. indinde; I. besuert. 62. I. dat eynde z. g.; H. Heeft dat inde h. s. g.

Ende al hadde deen enigherhande
Scade, vernoy ofte scande,
Dander soude om die zake
Luttel sijn tonghemake;
Ende misdede deen den andren yet,
Dander soude weder verdriet
Den ghenen doen ofte scade (*),
Waert in rade of in dade,
(E. Fol. CIV. r. 1.) Ende soude der vrienscap van dien man
Al vergheten hebben dan.
Dese vrienscap dooch luttel ghenoech;
Want elc van hem sijn ghevoech
Voorwaert settet allene
Ende acht sijns ghesellen clene.
Dusdane vrient salmen scuwen
Ende ten nausten niet betruwen.
Maer dien vrient in allen zinnen
Salmen gheloven ende minnen,
Die sinen vrient in alre tijt,
Alse hi misdoet, heymelijc castijt
Ende hem seit dat hem si goet,
Weder hijs hem belghet of en doet,
Ende sijn vernoye hem draghen helpt,

Vs. 63. H. had. 64. I. Vernoy, scade o. 67. I. H. mesdade; I. anderen. 68. I. H. scade ende *ontbr.* 69. I. H. weder *ontbr.*; H. d. ende sc. 70. I. r., waert in; H. oft. 71. I. die vr.; I. H. vanden m. 73. H. gnoech. 74. H. hen. 75. I. setten wilt a. 77. I. H. vriende. 81. I. vr. talre. 83. I. H. Als. 83. I. Ende hij hem; I. H. zeeght; I. h. es g. 84. I. Weder dat hij h. b. sone d.; H. belght ocht. 85. I. H. vernoy.

(*) Lezing der variant. Het HS. heeft: *Dandor soude weder scade ende verdriet Den ghenen weder doen ofte scade.*

Ende sinen commer gherne stelpt,
Ende sinen voorspoet sijns selfs acht,
Ende sijnre eren altoos wacht:
Dits een vrient ter waerheide,
Als ic u hier voren seide.
Van Bruesele Heyne van Aken,
Die wel dichte conste maken
(God hebbe die ziele sine!),
Maecte dese twee vaersekine:
» Vrient die wart langhe ghesocht,
Selden vonden, schiere verwrocht."
LIII. Hi seide waer, dat verstaet:
Vrient is te vindene quaet;
Maer gherecht vrient, na mijn verstaen,
En is niet verwrocht so saen;
Want die sinen vrient begheeft
Om een luttel dathi heeft
Ghedaen jeghen sijn gherief,
En heeft den vrient niet herde lief.
Men seit dat openbare,
Dat vrient beter ware
Inden weghe dan ghelt:
Hier bi rade ic dat ghi selt
Vriende maken telker stede
Ende die connen houden mede;
IV. Want men seit dat gheselscap
Eens deels gaet voor broederscap.

87. I. H. sijns selfs *omtbr.* 88. I. siere; H. sire. 89. I. Dat es. Also; H. vore. 95. I. werden; H. werdet. 96. I. v., saen v.; ende saen v. 102. H. Om alluttel. 104. I. H. dien. 105. H. ; I. zeghet al o. 107. H. danne. 108. I. H. radic; I. u dat. H. seeght. 112. I. Een; H. vore.

Van vier manieren van lieden. — XVIII.

Van lieden sijn vele manieren,
Die dese werelt bestieren
Naest Gode ende staende houden,
Die te lanc gherisen soude[n]
Soudemense alle noemen schiere;
Maer zonderlinghe isser viere,
Sonder die welke niet en dochte
Die werelt noch staen en mochte.
Deerste dat sijn die heren,
Die den volke die wet leren
Ende die scrifturen ontbinden
Daer si hemelrike mede vinden,
Ende biechten ende absolveren
Ende die sacramente ministreren.
Dander sijn die heerscapien,
Die tfolc dwinghen ende castien
Van crachte ende van over daden
(I. Fol. CXLIII. v. s.) Ende van allen quaden daden,
Ende doen tfolc in rusten leven
Ende elken ooc tsine gheven.
Dat derde is die ackerman,
Die dat lant wel breken can,
Te tide misschen ende sayen
Ende sine vrucht te tide mayen,

Titel. I. (*Cap.* 20) *en* H. lieden, sonder welc (H. daer sonder) die weerelt niet zijn en mochte. Vs. 4. I. H. souden. 5. I. n. hiere. 9. I. dat *ontbr.* 10. I. den wech l.; H. de w. 11. I. scriftuere. 12. I. hemelrijc; H. met. 14. I. sacramenten. 15. I. sijn *ontbr.* 16. I. tvolc. 18. I. Quite maken van q. d.; H. a. d. q. 19. I. tvolc; H. rusten. 20. I. ooe *ontbr.*; H. ts. doen gh. 23. I. H. messen.

Bome, planten ende cruut,
Die ten tide bringhen haer fruut,
Daer die menighe, gheseit voorwaer,
Bi leven moet tlanghe jaer.
Die vierde maniere es
Die coopman, sijts ghewes,
Die tgoet van lande te lande vuert
Ende hem dicke daer omme avontuert.
Hi halet tgoet daer ment wint
Ende voeret daer mens niet en vint
Ende daer mens niet hebben en mochte,
Waert dat ment daer niet en brochte
Daer sonder men niet en mach sijn,
IV. Ist ghewant, coren of wijn,
Ofte goet van ghewichte mede;
Want het is des coopmans zede,
Dathi tgoet deelt ghelike
In elc lant, in elc rike,
Dattie liede sliten ende verteren,
Des si niet en mochten ontberen.
Dese vier, als ghi wel ziet,
En mochte aertrijc ontberen niet;
Ende hem salmen wesen hout
Ende ooc van gherechter scout
Voor hem bidden, vrooch ende spade:

26. I. te. 27. I. H. die mensche; I. gheseit *ontbr.*; H. gheseeght. I. m. al; I. H. dlanghe. 30. H. sijds; I. sijt seker des. 33. H. *ontbr.* 33. I. haelt goet d. men ane w. 34. H. niene v. 36. I. H. niene br. 37. I. Daermen s. n.; H. niene mach. 38. I. off . 39. I. Of; H. Oft. 43. I. Dat die. 44. I. Dies; H. niene m.; *ontbr.* 45. I. H. Deser viere. 46. I. eerderijck; H. ertrike. 47. n. 49. I. Vore; H. hen.

50 Die dat liete, hi misdade.

Van vijfterhande minnen. — XIX.

Vijfterhande minne so es,
Die de (*) mensche, sijts ghewes,
(I. Fol. CXLIV. r 1.) Draghen sal ende hanteren.
Deerste, die minne ons heren,
Des vaders van hemelrike,
Die ons na sine ghelike
Van niet ghescapen heeft,
Ende onse nootdorft daghelics gheeft,
Ende ons na dit arme leven
Sijn ewelike rike sal gheven.
Dien sullen wi minnen boven al,
Ghelijc als hi ons selve beval.
Dander minne is, sonder blijf,
Dattie man sijn goede wijf
Eren sal ende minnen
Met ghetymperden sinnen,
Ende twijf weder den man;
Ende elc sal, waer hi can,
Ruste doen ende daer toe vrede:
Dit sal van rechte sijn haer zede.
Nu hoort hier die derde minne:

Titel. I. (*Cap.* 21) minne. Vs. 1. I. m. die es. 2. I. den; H. de m. sijds. 3. I. zoude. 4. I. H. Deerste es die. 5. H. vader. 7. I. H. nieute. 8. I. ons nootdorst; H. noetdorste. 10. I. eeuwelijc. 12. H. Gh. dat hi; I. selven. 14. I. Dat die. 16. H. ghetempenden. 17. I. dat wijf; H. dwijf. 19. H. Andren raste.

(*) Het HS. heeft *den*.

Dats dat wi mit gansen zinne
Minnen sullen onsen lants here
Ende hem doen waerde ende ere
Ende hem bi staen, vrooch ende spade,
Beide mit rade ende mit dade,
Ende hem bewaren van alle dien
Daer hem of mochte misschien;
Want hi onse bescermer es
Na die were[l]t, sijts ghewes.
Tfierde point is een ghebod
Dat ons ghebiet onse here God:
Dats dat wi allegader
Minnen sullen moeder ende vader,
Ende altoos sullen sijn ghereet
Te doene hare goet beheet;
Want nader naturen ghebode
En hadden wi niet gheweest, naest Gode,
En hadt onse vader ghedaen dan,
Die ons aen onser moeder wan.
Onse moeder ons ooc ontfinc,
Die ziec ende zwaer mit ons ghinc,
In zwaren anxte, in groter noot,
Ende dan een maniere vander doot
Liden moeste eert quam ten eynde.
Doe wi quamen in dit elleynde,
Cranc van zinne ende van machte,

22. I. Dat es. 24. I. d. goet ende. 27. I. hem *ontbr.*; I. H. en v. al. 28. I. H. af. 29. H. bescermere. 30. H. sijds. 31. I. le; H. p. dats. 32. I. H. ghebiedt; I. ons. 33. I. Dat es d. wij s. 34. I. sullen *ontbr.* 35. I. H. sullen *ontbr.* 36. I. H. haer. I. hadde. 39. H. had; I. hadde o. v. geweest dan. 40. H. onse H. I. m. oic ons ontfinc. 44. I. dan *ontbr.*; H. ene.

Doe namen si ons in hare wachte
Ende hieven ende leiden moederlike
Uut onsen missche, uut onsen slike.
Dan nemen si ons in hare hoede
Ende deelen ons van haren goede,
Dat hem verleent onse here,
Daer si lichte om pijnden zere
Met anxte ende zorghen groot.
Ende alse vers[l]aet die doot,
Laten si hem al haer goet,
Dat sulc qualike verdoet
Ende sulc leeft eerlike van dien,
Also als wi daghelics zien.
Tkint en sal, wildijt verstaen,
Om en ghenen noot ofgaen
Vader noch moeder, hoe dat si,
Mar ghetrouwelic staen bi.
Die monic ofte clusenare ware,
Ende wel wiste openbare
(E. Fol. CV. r. 1.) Dat vader of moeder hadden breke,
Met rechte soude hi haesteleke
Dan uut sinen clooster scheiden,
Ende met pinen ende met arbeiden
Hem winnen dan haer broot

Vs. 48. I. H. hair. 49. I. Ende l. e. h. m. 50. I. H. messe. 51. I. namen; I. H. haer. 52. I. deelden. 53. H. hen; I. verleende. 54. I. omme minden z. 55. I. e. met z. 56. I. H. verslaet. 57. H. hen. 58. H. quaellec. 59. H. eerlijc. 60. I. Alse wij; I. H. daghelike. 61. H. Dkint. 62. I. Omme; I. H. en *ontbr.* — gheene n. af. 63. I. Vader ende m. 64. I. ghetrouwelike hem st. 65. I. monck of; H. moene. 67. H. oft. 68. I. H. soudy h. 69. I. Dan *ontbr.*; H. uto s. cloestre; I. cloestere. 70. I. p. gaen a.; H. *Het tweede* met *ontbr.* 71. H. Hen; I. Ende w.

Ende anders dies si hadden noot,
Ende sal hem lieve doen ende ere
Naest Gode, onsen here,
Vader ende moeder talre tijt:
Dies niet en doet, is vermaledijt.
Men heeft ooc dicke ghesien
Op aertrike hem scande gheschien;
Nochtan volchter na die pine
Dies gheen ende en pleecht te zine.
Die vijfte minne is ghemene:
Dats dat elc, groot ende clene,
Minnen sal sine kinder
Ende al zine maghe, meerre ende mindar,
Ende hem helpen, vrooch ende spade,
Beide mit rade ende mit dade;
Also verre alse recht ende redene si
Ende anders niet, ghelovets mi.
Een mensche sal ooc hebben mede
Minne ende goede vriendelichede
Met allen menschen die goet zijn,
Ende hem ooc met herten fijn
Bi staen ende helpen inder noot,
Can hi sonder sine scade groot
Sijn scande ende sijn scadè verren
Ende al dat hem mach werren;
Want [nader] naturen eesch

72. H. des. 73. I. H. Men s.; H. hem *ontbr.* 76. H. niene d.; hij es. 78. I. eerderike; H. hen. 79. I. volght daer na. 80. I. ier; I. en *ontbr.* 81. I. vijfste. 82. I. Dat es. 84. I. al *ontbr.* — na. 85. H. hen. 87. H. als; I. alst — redenne. 88. I. ghelo- 89. I. Ende men sal. 92. H. hen. 93. I. h. uter n. 95. I. Si- l. H. sine. 97. I. II. Want nader n.; I. heesch.

So sijn wi alle één vleesch
Ende ghebroedre allegader,
Ghecomen van énen vader,
Even edel, voorwaer gheseit,
Na die arme crancke menscheit.

Hoe die mensche hemselven minnen sal. — XI.

Boven allen creaturen
Sal die mensche telker uren
Hemselven minnen, des sijt vroet;
(R. Fol. CV. r. a.) Ende so wie des niet en doet
Ende enen andren liever heeft,
Weet dathi onwijslije leeft;
Want die om enen andren bestaet
(I. Fol. CXLIV. v. a.) Dinc die hemselven targhe vergaet,
Weet dathi enen andren dan
Liever heeft, diet merken can:
Alse een man die om een wijf
Hemselven maect keytijf
Ende goet ende ere leit neder,
Ende twijf om den man weder,
Datmen daghelijc ondervint;
Ofte liede die om haer kint
Ofte om vriende ofte om maghe

Vs. 99. I. ghebruederen; H. ghebroedere. 100. I. H. Comen. 101 en 102. H. *Deze beide verzen ontbr.* 102. I. Na derme cr. menschelicheyt. *Titel.* I. (*Cap.* 22). Vs. 1. I. H. alle. 3. I. m. zijt d. vr. 4. H. niene d. 5. I. anderen. 6. I. Weedt — onwiselike. 7. I. anderen. 8. I. selven *ontbr.* 9. I. anderen. 11. H. Als. 13. I. H. leeght. 14. I. Ende *ontbr.*; I. H. dwijf. 15. I. Alsomen dagelixs. 16. H. Of ter l.; I. die *ontbr.* 17. H. Oft — oft — maghen; I. omme vrienden — omme magen.

Hem ontgoeden (*) tewighen daghe:
Dese minnen enen andren meer
Dan hemselven, alsic seide eer.
Elc sal enen andren minnen zoe
Dathi sijns selfs scade niet en doe,
Daer hi hemselven mede onteere.
Elc mensche sal sijn een heere
Van sijns selfs herte ende wille,
So dathi lude noch stille
Om bedwanc van enigher minne
Anders yet kere (†) sine zinne
Dan hem oorbaer ende eerlijc si:
So is hi sijns selfs here vri;
Maer mint hi enen andren mere,
So is die ander sijn here
Ende hi moet dan sijn sijn knecht:
Dit verbiedt natuerlijc recht.
Een mensche die leit ghevaen,
Moete tes gheens wille staen
Diene heeft in sijn prisoen,
Hine mach anders niet doen.
Daer omme sullen hem die vroeden
Van dommer minnen altoos hoeden.

18. I. Hem ontg. ten euwigen; H. Hen ontg.; I. H. dagen. 19. at — anderen. 20. H. hen. 21. I. een anderen. 22. H. niene d. . Ende dat hij h. s. niet en onneere; H. met ondeere. 25. I. H. s. 26. H. *Dit vers ontbr.* 27. H. bedwane — minnen. 29. I. ; H. kere. 29. I. hem *ontbr.* — oirboerlic. 30. I. selfs al vry. I. anderen. 33. I. dan *ontbr.* 35. I. H. leeght. 36. I. H. Moet. H. int pr. 39. H. hen. 40. I. Jeghen domme minne h.; H. hoede.

(*) Het HS. heeft *Hem om ontgoeden.*
(†) Het HS. heeft *keren.*

In een boec hebbic ghelesen:
Hine sal niet eens anders wesen,
Die sijns selfs wel wesen mach.
(E. Fol. CV. v. r. I. Fol. CXLV. r. 1.) Cathoen doet ons ooc ghewach
In sinen boec, dattu sout
Diselven meest wesen hout.
Der ewangelien hoort men bevelen,
Dat wi onsen evenkersten zelen
Minnen ghelijc ons selven, als God hiet,
Maer meer dan ons en staet daer niet;
Want daer is den menighen of comen
Vele scaden, scanden ende onvromen.
Ele sal so hemselven minnen,
Dathi hemselven wel sal kinnen
Ende sinen evenkersten mede
In goeder ghevoechlijchede.
Maer die hem selven mint soe
Dat hem dunct, spade ende vroe,
Dathi die beste is vanden spele,
Ende van hemselven hout te vele
Ende hem selven te zere aysiert
Ende te zonderlinghe verchiert,
Weet dathi hemselven niet en mint,
Want hi name, ziele ende lijf schint.
Die hem selven mint, hi sal

Vs. 41. H. enen; I. eene h. heb ic. 43. I. H. wel *ontbr.* 45. I. soudt. 46. I. Dij s. w. m. houdt. 47. I. ewangelisten. 49. I. H. selven *ontbr.*; I. a. G. ons h. 51. I. H. af. 52. I. Scade, schande e. vele o. 54. I. selven *ontbr.* — bekinnen. 57. I. H. m. alsoe. 60. I. H. houdt. 61. I. H. h. oic te. 62. I. Ende oic sond.; H. sond. hem versiert. 63. I. Weedt; I. H. selven *ontbr.* 64. I. n. l. e. s. scindt.

Middelheit houden over al,
Hovesch sijn ende goedertieren
Ende dese tien pointen hantieren:
Scone zeden zonder overmoet (*),
Luttel spreken ende tselve goet,
Te tide connen nemen ende gheven,
Wel ende gherechtelike leven,
Vreemde dinc niet onderwinden,
Ghiericheit verre wech zinden,
Onrecht vromelike wederstaen,
Metten goeden gherne gaen,
Te tide wel connen verdraghen
Ende te redenen helpen den maghen.
Die dese tien pointen wel houden can,
Mach te rechte wel heten een wijs man.
Die hem selven mint, hi mint doghet
Ende al dat sine ziele verhoghet;
Ende die hemselven werpt in sduvels bant,
v. Is sijns selfs grote viant;
Want alle viande en daden hem niet
So groten scade noch verdriet,
Als hi hemselven daer doet

67. I. Hoosch; H. Hoefsch. 68. H. poente. 70. H. e. dat selve. H. connen *ontbr.* 72. I. rechtelike; H. gherechtelec. 73. I. H. ider. 75. I. H. vromelijc. 76. I. H. Gods geboden te sijn (H. de sijn) onderdaen. 78. I. H. Ten rechte h. 79. I. tien *ontbr.*; ente; I. H. wel *ontbr.* — ghehouden. 80. I. H. Mach heeten een en) goet w. m. 81. I. H. doeght. 82. I. al *ontbr.*; I. H. ver-t. 83. I. H. selven *ontbr.* 84. I. sijn — groot. 85. I. alle die en d. 86. I. groot; H. groete. 87. H. Alse.

Hiernevens staat op den kant: *nõ ex*^{n} d. i. *notabel exemplaer.* . alleen *nõ*, in I. niets.

In die ewighe helsche gloet.
Hier omme is hi sijns selfs vrient,
Die duechden ende eren verdient;
Ende die sonde begaen ende scande,
Sijn haers selfs doot viande.

Waer omme datmen goet hebben sal. — XXI.

Drie redene sijn int ghetal
Daer omme datmen goet hebben sal:
Deerste is, dat ghijt wet,
Datmer Gode sal dienen met
Ende jeghen die arme mildelike
Copen dat ewighe hemelrike;
Want God spreect selve: »Dat ghi
Den armsten doet, dat doedi mi."
Dander redene willic u gheven:
Dats datmer of sal leven,
Eten, drincken ende cleden,
Met groter ghevoechlicheden;
Want overtallicheit, dat verstaet,
Is voor Gode ende die mensche quaet:
Ten is gheen meer verloren goet
Dan datmen boven mate verdoet.

Vs. 88. I. H. In deuweghe. 90. I. eere. 91. I. b. of sc.
Titel. I. (*Cap.* 23) *en* H. omme ende waer toe men (H. datmen).
Vs. 1. H. Die; I. H. redenen. 2. I. Waer; I. H. dat *ontbr.* 3. I. wedt. 5. I. jeghens; H. j. darme. 6. H. deweghe. 7. I. sprac. 8. I. H. Den minsten d. 9. H. Dandere; I. wil ic. 10. I. Dat es; I. H. al. 12. I. H. goeder; I. soberlijcheden. 13. I. H. overtollijcheit; I. es, dat. 14. I. Is *ontbr.*; H. vere; I. H. e. den m. 15. I. H. En es; I. gh. verlorenre. 16. I. dat *ontbr.* — maten.

Ooc en sal men, te waren,
Tgoet niet te zere sparen:
Men sal in allen uren
Ghenoech doen ter naturen.
Donsalichste dinc die leeft,
Vol. CXLV. 1.) Dats hi die ghenoech heeft
Ende niet en toont dathi daer ave
Sinen lichame ghenoech gave,
Maer jammerlijc dat verspaert
Teens anders behoef, diet vertaert.
Die derde redene, alsic verstoet,
Daer omme datmen sal hebben goet,
Dats daer omme datmen sal
Onrecht weren over al
Vol. CVI. 2.) Ende maghen ende vrienden bi staen,
Die in node sijn bevaen.
Rechte in dese drie manieren
Sal die mensche sijn goet bestieren;
Ende die des twint en doet,
En besit niet wel sijn goet,
Want tgoet is sijn here dan
Ende hi is des goets dienst man:
Dit is scande boven scande!
Nochtan vintment inden lande.

Vs. 17. H. twaren. 18. H. tsere. 20. H. Gnoech; I. H. der. 21. H. dat l. 22. I. Dat es die goets gh.; H. die goets gnoech. 23. H. en taemt d. h.; I. en beteemt dat hiere ave. 24. H. gnoech. 25. I. jammerlike; I. H. ontspaert. 26. I. bouf. 29. I. Dat es dm. d. o. s. 31. I. maghe — vriende. 33. I. H. Recht in desen drien. 36. I. besidt. 38. I. es tsgoets; H. es sgoeds. 40. I. vindtmer; H. vintmer.

Ofmen vrienden ende maghen bi staen sal ende helpen. — XXII.

Men vraechde wilen, als ic las,
Enen meester die wijs was,
Oftie menschen van rechter scouden
Maghen ende vrienden helpen souden
Ende hem gheven ende bi staen?
Die meester antwoorde zaen
Ende seide aldus op dese vraghe:
Ist datmen hevet mate maghe,
Die hem niet en connen gheneren
Noch ghewinnen datsi verteren,
Ofte mids rampspoede
Comen sijn uut haren goede,
Ende die dan goede liede sijn,
Hem salmen mit herten fijn
Gheven ende staen in staden,
Helpen ende ooc gheraden,
Ja, tuwer minster scaden:
Die dat lieten, si misdaden.
(1. Fol. CXLV. v. 2.) Maer hebdi maghe, dat verstaet,
Die loos zijn, sot ende quaet,
Ende thaer qualijc verteren
Ende hem niet en willen gheneren,

Titel. I. (*Cap.* 24) Ofmen m. e. vriende helpen sal; H. Ofmen m. e. vr. h. sal. Vs. 1. I. Een vraeghede. 2. I. Een. 3. I. Of een menschе — scoude; H. Oft die — rechten. 4. I. soude. 5. H. hen. 7. I. seyt dus. 8. I. H. heeft. 9. H. hen niene c. 11. I. Of midts eneghen ramspoede; H. Oft m. eneghen ranspoede. 14. H. Hen. 16. I. beraden. 17 *en* 18. I. *Deze beide verzen ontbr.* 19. I. maghen. 20. I. Die' fel l. sijn ende q.; H. sot oft q. 21. I. thare qualike; H. thorr quaellec. 22. H. hen niene w.

Ofte quade feite hanteren,
Die suldi van u weren
Ende hem raden noch helpen,
Want ghine mocht niet ghestelpen
Hare behoefte in gheenre wise.
Recht ofmen een tortise
Voor enen blinden man hilde,
Om dat hire of ghesien wilde,
Also sijn, weet te voren,
Cost ende pine al verloren
Van datmen door den quaden doet:
Dies hem hoet, hi is vroet.

Van bescheidenre miltheit. — XXIII.

Onder alle duechden ghemene
So is besceiden miltheit ene
Die te prisene is zere;
Want gracie, goet ende ere
Sijn daer dicke ghecomen af
Hem die bescheidelijc gaf.
Bescheiden dat zegghet daer bi,
Dat elc man, wie hi si,
Altoos met maten gheven sal
Ende ooc te tide groot ende smal,

23. I. Of q. feyten; H. Oft q. faite. 25. H. hen. 26. I. moeght; iet *ontbr.* 27. H. Hoer; I. Haer — wijs. 28. H. Rechte oftmen I. tortijs. 29. I. H. Vore. 30. I. Om *ontbr.*; I. H. af. 31. I. . 33. I. H. dore. 34. I. H. hoedt.

1. I. (*Cap.* 25) *en* H. Wat m. es, ende wat sij doen kan. Vs. H. So *ontbr.*; H. bescheedene; I. m. alleene. 3. I. prisenne. 5. comen. 6. I. beschedelike. 7. I. Bescheedichede seg ic d.; H. Beden segghic d. 8. I. Daer elc. 9. I. Altoes te maten hebben s.

Also den persoon betame:
So is sine miltheit zonder blame.
Sulc is blide ende te ghemake,
Alse hem coomt redelike zake
Milde te sine mit eren;
Sulke sijn ooc die keren
Miltheit van hem, spade ende vroe,
Ende soeken occusoen daer toe
Hoe si der miltheit moghen ontgaen.
(I. Fol. CXLVI. r. 1.) Nu hoort hier of exemple zaen:
Een arm man bat wilen eer
Antigonuse, den groten heer,
Dathi hem gave enen peninc.
— »Dat ware mi te cleinen dinc,"
Sprac hi, »te ghevene di."
— »Ay, here! so gheeft mi
Een pont," sprac die arme man doe.
— »En hoort dinen persoon niet toe
Dattu so vele hebben sout."
Nu siet, dese sochte onscout
Dathi der miltheit ontghinc dan,
Ende was here van Romen nochtan.
Een arm man ooc wilen bat
(E. Fol. CVI. v. 1.) Den coninc Alexander dat
Hi hem gave enen peninc.

Vs. 11. I. den mensche es b.; H. persone. 13. I. Selke. 14. I. H. Ala. 17. H. hen. 18. I. s. af scuwen d.; H. ocsuin. 20. H. af; I. of *ontbr.* — exempel. 21. H. arm *ontbr.* ere; I. seere. 22. I. H. heere. 23. I. H. penninc. 24. H. clene een d. 25. I. ghevenne. 27. I. Hondert p., spr. derme m. — doe *ontbr.*; H. spr. darme. 28. I. n. an. 29. I. soudt. 30. I. sochte *ontbr.* 31. I. H. Hoe hi; H. ontghinghe. 32. I. H. v. Rome. 34. H. c. Alexandre. 35. I. H. penninc.

— »Het ware mi te cleinen dinc,"
Sprac hi, »te ghevene mi:
Hout dese stat, ic gheefse di."
Die man wart doe bescaemt:
— »Here!" sprac hi, »en betaemt
Mijnre eren niet so groot goet."
Doe sprac die coninc hooch ghemoet:
»Ic en aensie niet wat di betame,
Maer wat betaemt minen name.
Ten is niet te groot te gheven mi,
Al ist te groot te nemen di."
Dese en woude ghevens niet ofkeren,
Maer milde sijn met groter eren.
Weet dat der miltheit hoghe virtuut
Uut den ewighen God spruut
Ende ghiericheit uut den viant,
Als ic u nu sal doen becant:
Doe niet en was groot noch clene
Dan die ewighe God allene,
So stont hem altoos sijn moet
LVI. Ter miltheit, alst noch doet;
Daer hi die waerheit toonde af,
Doe hi ons tenen male gaf,
Alsoot zine miltheit gheerde,

36. H. Et; I. w. alte cleene. 38. I. Houdt desen scat. 39. I. 40. I. Ende sprae: heere, en. 41. H. Mire; I. Miere. — niet 42. I. hoge. 43. I. In ane zye; H. In a. n. watti b. 45, 46. *in omgekeerde volgorde.* 45. I. En es; H. Ens; I. H. gevene. . es — nemene. 47. I. wilde; I. H. geven — af. 48. I. s. van 9. I. Weedt datter m. — hoghe *ontbr.* 50. I. H. Uten; I. hele- I. H. Gode. 51. I. H. uten. 52. I. nu *ontbr.* 54. I. die hele- 55. I. H. stoet; I. aldus s. 56. I. H. m. ende n. 57. I.

Hemele (*), firmament ende aerde,
Lucht, licht ende die zee diep,
Dathi mit enen woorde al sciep,
Dyngle inden hemele daer,
Int firmament die zonne claer,
Mane, sterren ende die planeten,
Die daer scone in sijn gheseten,
Vogle in die lucht, optie aerde diere,
Vissche in die zee menighertiere:
Seker ben ic wel daer ave
Dat noit en was scoonre gave,
Dat anders niet en dede
Dan puerlic sine milthede,
Die hi emmer wilde baren.
(E. Fol. CVI. v. a.) Verstaet nochtan, te waren,
Hine behoefde gheens hemelrijcs
Noch der creaturen des ghelijcs;
Want eer yet was van desen,
Was sijn ewich godlic wesen
Also volmaect in blijscapen
Alse doe hijt al hadde ghescapen;
Ende dat al weder worde niet,
Hine hads rouwe noch verdriet;
Want sine vruechde zonder beghin

Vs. 60. I. Hemel; H. Hemele. 61. I. ende *ontbr.* 62. I. H. al *ontbr.* 63. I. Die inghele; I. H. hemel. 65. H. entie pl.; I. die *ontbr.* 66. I. H. Diere sc.; I. sc. sijn ane gh. 67. I. In die l. voghele, op deerde d.; H. inde l., op derde d. 68. I. Visschen. 70. I. Dat nie en. 73. I. Dan sine grondeloese m. 74. H. twaren. 75. I. gheen. 80. H. Als. 82. I. hadde. 83. H. vroude.

(*) Het HS. heeft *Hovele*, doch de lezing der variant is duidelijk de ware.

En mach worden meer noch min.
Hier bi merct dat alle dinghen
Puerlijc uut Gods miltheit springhen,
Ende dat miltheit, sijts ghewes,
Puerlijc uut Gode ghecomen es
Ende voor Gode oyt crone droech,
Ja, die milde es int ghevoech.
Ende also ghelijc, dat verstaet,
Alse (*) miltheit uut Gode gaet,
VI. Also neemt ghiericheit haer beghin
Uut Luciferre, meer noch min.
Dit merct men wel in desen:
Want doe hem God hadde doen wesen
Vanden ynglen den claersten
Ende den alre voorbaersten,
En liet hi hem ghenoeghen niet,
Also hem sine hovaerde riet,
Maer hi woude climmen tier stat
Daer God sijn sceppere sat;
Daer omme hi wart ter selver stont
Gheworpen inder hellen gront,
Daer ewelijc is sine stede.
Aldus quam ghierichede
Uut Luciferre, sijts ghewes,

84. I. Ne m.; I. H. werden. 86. H. ute. 87. H. m. des sijt. I. ute; I. H. comen. 89. H. vore; I. v. G. cr. oyt dr. 92. I. H. Als. 94. H. Ute. 95. I. H. Dat; I. men *ontbr.* — wel bij d. I. doene God had. 97. I. inghele die claerste. 98. I. die aller vorste. 99. I. Ende l. — hi *ontbr.* 100. I. sijn. 101. I. H. hi *ontbr.*; lde. 103. H. sceppre; I. zadt. 103. I. Ende daer o. wert hij ter. I. helscher. 106. I. eeuwelike. 107. H. sijds.

Het HS. heeft *Dat.*

Diet beghin alre quaetheit es;
Ende voort meer van dier ure
So en mochte ghierighe creature
In hemelrike niet comen.
Die waerheit hebdi nu vernomen.
Hier na bedroech hi nochtan
(E. Fol. CVII. r. 1.) Adaem, den eersten man,
Om dat hine hebben woude
Ende al dat na hem comen zoude,
Als hi ooc dede, te waren;
Want binnen vijf dusent jaren
Moest alle die helle becoren
Dat van menschen wart gheboren,
Ende noch zoude, zonder waen,
En hadde die Gods miltheit ghedaen;
Want hi sinen zone daer toe gaf,
Dat hi dit jammer dede af
Met sijnre ghebenedider doot.
Wie sach ye miltheit so groot?
Gods miltheit heeft ons ghegheven
Wesen, zinne, lijf ende leven,
(I. Fol. CXLVI. v. 2.) Gras, lovere, coren ende cruut,
Ende daer toe menighe grote virtuut.
Miltheit is van groter baten;
Want miltheit mit caritaten

Vs. 108. I. H. Die b.; I. van aller. 109. I. meere — diere. 110. I. So *ontbr.* 114. I. H. Adame. 116. H. heme. 117. I. Alst oec; H. Alsoe oec d. twaren. 118. I. Want *ontbr.* — dunst. 119. H. al; I. al ter hellen. 120. I. wert. 122. H. hadt sine m.; I. die *ontbr.* 124. I. hij dese j. 125. H. sire. 126. I. s. oeyt m. 128. I. sin, ziele ende. 129. I. lovere *ontbr.* 130. I. Ende *ontbr.* — menich goet v. 132. H. m. can m.

Can den hemel ontdoen zaen
Ende coomt voor Gods oghen staen
Ende bidt voor haren man,
Ende God hoortse daer lieflijc an.
Miltheit maect ons dyngle hout;
Haer man die is altoos stout
Ende waert daer hi hem bekeert.
Miltheit is altoos gheëert.
Miltheit can zoene maken
Ende tes viants vrienscap gheraken.
Het staet al te haren ghebode:
Hets recht, si coomt van Gode.
Miltheit can hare manne
Bringhen uten banne
Ende uten kerkere mede,
Ende maect hem paeys ende vrede.
Miltheit can den coninc maken
Ende setten opten stoel tAken,
Ende bringhen daer toe sconc
Toter hogher keiser crone,
Ende maecten gheweldelike
VII. Here van al aertrike;
Ende sal hire ooc in staende bliven,
Dat moet sine miltheit bedriven;
Want vrecheit heeft menighen here

133. H. Can *ontbr.* 134. H. vore. 135. I. H. b. daer v.; H. vore. I. H. hoerse. — daer *ontbr.* 137. H. dinghe. 139. I. Ende verdat hij b.; H. Ende werdt waer hi. 140. I. gheheert; H. gheert. H. soenen. 142. I. H. Ende *ontbr.* 143. H. thoren. 144. I. yt comt; H. Ets. 145. H. hoer. 146. I. Wel bringhen. 147. H. c. 148. H. hen. 149. I. can doen c. 151. H. bringten. 152. I. r *ontbr.* — keyserliker cr. 153. I. maken; H. maectene. 154. I. ike. 155. I. ooc in *ontbr.* 157. I. H. heeft *ontbr.*

Ghecranct aen sine ere.
Miltheit can ooc maken wale
Bisscoppe ende cardinale,
Ende si doet meer provende gheven
Dan clergye of goet leven.
Miltheit doet des paeus poorten op gaen
Ende impetreert (*) haren wille zaen.
(1. Fol. CXLVII. r. 1.) Ten is poorte, wiket noch dore,
Miltheit en brinct den man daer dore
Ende doet hem hebben sijn begheren.
Scriveren ende ooc zegheleren
Sijn hem ghereit mit beiden handen:
Dus so vintment in allen landen.
Miltheit bejaecht sulken danc,
Beide in hof ende in dinghe banc,
Datsi haer saken wint daer bi,
Weder het recht of onrecht zi.
Miltheit can borghe breken
Ende ooc scone vrouwen spreken;
Si can tlijf den menighen gheven
Die verbuert heeft sijn leven.
Miltheit doet haren man wiken,
Hoet ende caproen of striken;

Vs. 158. I. H. Heeft gh.; H. anc. 159. I. ooc *ontbr.* 160. I. Biscoppen. 161. I. provene; H. provenden. 162. I. off; H. oft. 163. I. H. doet spaeus porte. 164. H. impetreert. 165. I. H. En es; I. wincket. 168. I. ooc *ontbr.* 170. I. H. vintmen; I. achter l. 172. I. Beide *ontbr.* — hoven; H. dinghanc. 173. H. zake; I. verwinnen. 174. I. H. Weder zij r.; H. oft. 175. H. c. wel b. 176. I. ooc *ontbr.* — vrouwe. 177. I. H. dlijf; I. den *ontbr.*; H. oec m. 180. H. caproin af; I. aff doen str.

(*) Het tekst-HS. en I. hebben *impetreren*.

Si maect recht crom ende crom recht
Ende een here van enen knecht.
Rike man die gherne gheeft
Hem so dient al dat leeft
Ende sijn wille gaet gherne voort:
Dats recht, hi is wel ghehoort.
Rike man ghierich ende vrec
Valt dicwile inden strec
Ende ontghelt ooc menichfout
Dies hi noit en hadde scout;
Want die menighe is hem ghehat
Ende werpen omme dan dat rat,
Alse die waghen heldet yet:
LVII. Dits datmen daghelijcs ziet.
Alse dat vier is zonder hitte,
Ende een goede stat sonder smitte,
Ende goeden wijn sonder coop,
Firmament zonder omme loop,
Ende aertrike zonder here,
Dan eerst sal hebben ere
LVIII. Een rike vrecke ghierich man
Die door niement niet doen en can.
Ghi rike, die gheven moocht,
Peinst om dese grote doocht

182. I. Ende van eenen h. eenen kn.; H. enen h. 184. I. Hem eerne al. 185. I. sinen. 186. I. Dat es. 187. I. H. Rjc. 189. de gheeft onghelt m.; H. ontgheldt. 190. H. Des; I. hij niet en. I. die *ontbr.* — menich. 192. I. werpt. — dan *ontbr.* 193. I. — helt. 194. I. Dit es; H. daghelike. 195. H. Als; I. Also als 196. H. en. — goede *ontbr.* 197. I. H. goet; I. w. es s. 198. de tfirm. es sonder; H. omloep. 199. I. eerderike es sonder. 200. an sal ierst h. 201. I. Die r. vr. ghiereghe; H. rjc vrec. 202. re niemene; I. niet *ontbr.* 203. I. moghet. 204. I. doghet.

Die miltheit is gheheten,
Ende laetse in u beeten,
Ende deelt Gode van dien
Daer hi u of heeft voorsien.
Weet, ghine hebt groot noch smal
Hi en hevet u ghegheven al.
Deelt Gode van dat hi u gheeft
Die wile dat u is ende ghi leeft;
Want sijts seker, na uwe doot
En hebdire aen cleine noch groot.
Die ghene ooc dien ghi laten selt
U lant, u huse, u renten, u ghelt,
Sullen blidelic daer mede leven
Ende luttel voor uwe ziele gheven.
U ware beter dat uwe kinder
Ende uwe maghe, meerre ende minder,
Broot baden ewelike,
Dan ghi verloort hemelrike.
Ende sonderlinghe so wilt keren
U gheven te Gods eren:
Dat ghi gheeft om der werelt lof,
Daer loont u die werelt of;
Maer gheefdi om die Gods ere,
Die loon duert u emmermere

Vs. 206. I. u niet b. 208. I. aff; H. af; I. H. versien. 209. I. Want gh. 210. H. Hine h. — u *ontbr.*; I. En es van hem comen al. 211. H. Gode *ontbr.* 212. I. H. uwe. 213. I. zijt; H. ajds; I. H. u d. 214. H. ane; I. H. cleen. 215. I. Den ghenen; I. H. ghijt. 216. I. h. ende u gh. 217. I. blidelike — met. 218. H. vore; I. H. u z. 219. I. H. u k.; I. kindere. 220. I. H. u m.; I. meere e. mindere. 222. I. verboert. 223. I. sond. seldi k. 224. I. U ende gh. ter. 225. I. Want die gheeft. 226. I. Die w. zelen loenen dair of. 227. I. gheeft dij dair die; H. die *ontbr.* 228. I. U l. sal dueren e.

Hier boven in hemelrike,
Daer wi alle ghemeenlike
Comen moeten te samen!
Segt allegader Amen!

wel eten ende wel drincken sonde is. — XXIIII.

Men vraechde wilen, alsic verstoet,
Enen man die was herde vroet,
Ofte wel eten zonde ware?
Die man antwoorde openbare,
Datmen nutte goede spise
Ende goeden dranc in goeder wise,
Dat en ware zonde noch blame
Hem diese ghevoechlijc name
Ende dies hadde die macht;
Want die heilighe Gods cracht
Alrehande aerdsch goet
Tsmenschen behoef wassen doet;
Maer datmen goet strueert
Ende overtallic verteert,
Dats zonde ende ooc scande,
Ende die misdaet is drierhande:
Deerste is datmen daer met
Den lichame sere tachter set;

232. I. Nu segt.
1. I. (*Cap.* 26) Ofte; H. Oft; I. H. *Het tweede* wel *ontbr.* Vs. Een vr.; I. H. als ic las. 2. I. Een meester die vroet was; H. die was. 4. I. Die meester a.; H. m. seide o. 5. I. goeder. 6. I. dr. 8. I. Op dat hijse ghevouchelike. 9. I. Ende hije h. 11. I. eerd- 12. I. H. Smenschen; I. bouf. 13. H. struweert. 14. I. Ende talike v.; H. overtollec. 15. I. H. Dat es; I. ooc *ontbr.* 18. lt.

Want over aet ende over dranc
Maect den lichame ziec ende cranc,
Ende menighe grote onghesonde
Coomter of te menighen stonden.
Het sterven liede vele meer
Van eten ende drincken te zeer
Dan van des honghers onghevoech,
Want die nature heeft lichte ghenoech.
Dander misdaet, diet merken can,
Die so gaet der zielen an;
Want over dranc ende over aet
Sijn der zielen harde quaet;
Want tfleesch dan dicke gheert
Dat der zielen zere deert
Van dronckenscapen ende luxuren,
Daer zonden vele uũt ruren.
Die derde misdaet, wildijt leren,
Gaet jeghen die arme ons heren;
Want, ist spise ofte ander goet
Datmen overtallic verdoet,
Dat zoudemen den armen gheven
(I. Fol. CXLVII. v. a.) Die in groten hongher leven;
(E. Fol. CVIII. r. 1.) Want die rike man van rechter scout
Sijn den armen hare onthout

Vs. 20. I. den mensche z. 22. I. Comt daer; I. H. af te menegher stonde. 23. I. Ende het st. lieden meere; H. Et — mere. 24. I. ẽtene, van drinckene te zeere; H. ende van dr. tsere. 25. H. van shonghers. 26. I. licht; H. gnoech. 27. H. Dandere. 31. I. H. tvleesch. 32. I. H. Datter; I. zielen zwaerlike d.; H. zielen swaerlec d. 33. I. Want van; H. dronkenscape. 34. I. v. af r.; H. ute. 36. I. Die gaet j. derme; H. j. darme. 37. I. off; H. oft. 38. I. overtallĩke; H. overtollec. 40. I. Die met gr. honghere; H. hongre. 41. I. H. man *omkr.*; I. met r. 42. I. der armer lieden o.; H. hoer.

Sculdich te ghevene van dien
Daerse God of heeft voorsien.
Hi ghevet al, des zeker sijt,
Ende, alse hi wil, so neemt hijt;
Ende so watmen den armen doet,
Dat acht hi sijns selfs goet,
Want hine behoeves anders niet.
Hier bi so merct ende besiet,
Dat ghi te maten drijnct ende et
Ende der armer niet en verghet:
Daer ghi jeghen moghet, ghi rike,
Copen tewighe hemelrike.

Dan ledicheden ende onledicheden. — XXV.

Een mensche en sal niet leyden
Sinen tijt mit ledicheyden;
Want dat God den tijt gheeft,
Dats om dat elc die leeft
Sinen tijt al over al
Nuttelijc bestaden sal.
Wat wi hebben in dit leven,
Dat moet ons die tijt gheven,
Maer smenschen arbeit moeter toe;
Ende meer noch min ist alsoe.

43. I. Ende sijn sc. te ghevenne. 44. I. H. af h. versien. 45. I. t God gh. — des *ontbr.* 46. I. als hijt wille; H. wilt; I. so *ontbr.* H. so *ontbr.* 49. H. behoevets; I. a. twint. 50. I. so *ontbr.* — vel e. kint. 51. I. Dat hij te. 52. H. niene v. 53. I. H. moeght. I. H. deenweghe.

tel. I. (*Cap.* 27) ende van onl. Vs. 4. I. Dat es om elken. 6. I. telijke besteden. 7. I. Want dat wij. 10. I. Noch min no meer dan e; H. Ende no min no meer eest alsoe.

Salmen ghinder loon ontfaen,
Men moet in deser tijt begaen;
Salmen ghinder maeyen,
So moet men hier zaeyen.
Dus is hi dwaes, des sijt vroet,
Die sinen tijt qualijc verdoet;
Want den ledenen tijt en can
Nemmermeer verhalen man.
Daer bi sal elc, nacht ende dach,
(I. Fol. CXLVIII. r. 2.) Arbeiden wat hi mach
Die wile dathi den tijt heeft,
Want die mensche onlanghe leeft;
Ende dats ons een groot verhoghen,
Dat wi in corter tijt moghen
Verdienen so lichtelike
(K. Fol. CVIII. r. 2.) Blijsscap die duert ewelike.
Alse een mensche, sijts ghewes,
Vanden live ghescheiden es,
En mach hi voort niet goets begaen;
Maer dathi dan hier heeft ghedaen,
Voert hi voor hem, tsi goet tsi quaet,
Daer men van elken loon ontfaet.
Ledicheit te menighen stonden
Is voedster van vele zonden;
Want die viant vint dan stade

Vs. 13. I. H. desen. 18. I. Want salmen. 14. I. Men moet h. emmer s. 15. I. dw., sijts. 16. I. qualike; H. quaelleo. 20. I. Arb. soe hij meest m.; H. Arb. soe w. 23. I. dat es; H. en. 24. I. in se c. 26. I. H. Blijscap. 27. I. Als; H. sijds. 28. I. verscheden. 29. I. v. yet g. 30. H. dat hi hier dan heeft; I. dan *ontbr.* 31. H. vore h., si g. si q.; I. g. of q. 32. I. Daer hij v. 33. I. te vele st.; H. tallen st. 34. I. Es verdomnesse van. — vele *ontbr.*; H. voederse. 35. I. vindt.

Ende werpt daer in van zinen zade
Die wile dat hijt ledich vint,
Daer hi dicke vele aen wint.
Coninc Kaerle, als ic las,
Die here van kerstenheit was,
Dede sinen dochtren leren
Naeyen ende daer toe hanteren
Wollenwerc ende daer toe mede spinnen,
Om datsi hare zinnen
Te bat mids der onleden
Keerden vander ydelheden.
Hier aen so souden leren
Beide poorters ende ander heren,
Hoe si wive ende dochtren zouden
In goeder onleden altoos houden,
So dattie duvel niet en vonde
Stede, stade noch ooc stonde,
Daer hi tfleesch mochte beroeren bi,
Daer cume yement onbesmet of si.
Een ledich mensche, waerlijc,
[LVIII] Is den dorren bome ghelijc,
Die loof noch vrucht en draecht.
Die scrifture ons ooc ghewaecht,

36. I. H. Ende zayt d.; H. in *ontbr.* 38. I. d. soe v. ane; H. re an. 39. I. Die coninc. 40. I. kerstenhede. 41. I. Dede hij s. eren; H. sine dochtre. 42. I. H. ende oic h. 43. I. H. Wolle-; H. ende oec m.; I. daer toe mede *ontbr.* 44. H. datsi dan h. . hadt overmidts. — der *ontbr.*; H. onlede. 46. I. der *ontbr.*; H. de. 47. I. H. ane; I. so *ontbr.* 48. I. poorteren; H. poertren; der *ontbr.* 49. H. wijf e. dochtre; I. dochteren. 50. H. onlede; toos *ontbr.* 51. I. dat die; H. niene v. 52. I. St. no st. no st. I. H. tvleesch. 54. I. Daert c. af besmedt zij; H. ieman — af. H. mensch. 56. I. boem.

Datmen den boom sal roden uut
Die altoos sal bringhen quaet fruut:
Dat zijn die ghene, zonder waen,
Die met quaden werken omme gaen,
Diemen werpt int langhe verdriet,
Dat ewelijc te dueren pliet.
En is coninc, grave noch hertoghe,
(E. Fol. CVIII. v. 1.) Noch mensche so neder noch so hoghe,
Die hem ter ledicheit tien,
Sine hebben scade [ende] scande van dien.
Ledicheit van allen rechte
En hoort toe here noch knechte,
Noch vrouwen noch joncfrouwen mede,
Maer menigherhande is onlede:
Sulke is goet ende sulke is quaet
Ende sulke ooc tusschen beiden gaet.
Grote heren die arbeiden
Om hare liede te bescheiden,
Ende ooc om menigherhande
Oorbaer van haren lande,
Ende om paeys ende vrede te maken,
Ofte om der heyligher kerken saken,
Ofte om te beschermen haer lant.
Dese, dat si u becant,
Arbeiden harde nuttelike.

Vs. 60. I. a. brinct q. cruut; H. a. bringt. 61. I. Dit. 63. I. H. om. 63. H. lanc. 64. I. duerene; H. duurne. 65. I. coninc *ontbr.* 67. I. Maer eist dat sij ter; H. Maer die hen. 68. I. H. sc. ende sc. 71. I. Noch *ontbr.* 72. I. es hare o. 73. I. Selc — selc. 74. I. selc; I. H. beide. 75. I. Gr. lieden d. 76. H. haer; I. lieden. 77. I. ooc *ontbr.* — omme. 78. I. Orbare vanden l. 79. I. Of om; H. Oft om. 80. I. Of; H. Oft. 81. I. Of; H. Oft; I. H. beschermene. 82. I. Dese daet es goet, sij u b. 83, 84. I. *in omgekeerde volgorde.* 83. I. Die arbeyden a.

Ende liede die niet en sijn rike,
Die arbeiden om broot
Ofte om anders dies si hebben noot,
Dat is een salich arbeit,
Alse David inden souter seit.
Maer heren die pinen omme dat
Si vergaderen willen scat
Ende haer volc reimeren daer bi,
Wedert recht of onrecht si,
Ofte die setten hare joyen
In tafelronden ende in tornoyen,
Ofte in sconen vrouwen spreken,
Ofte om andren of te breken
Sijn lant ofte sine pale,
Dese en arbeiden niet wale;
Want al haer leven is tijt verlies,
Bidien haer werken die sijn ries.
Ander liede, dats waerhede,
Verliesen den tijt ooc mede:
Die arbeiden, riden ende lopen
Om persem ende voor copen
Ende om andren te bedrieghene
Met haren subtilen lieghene,
Ofte die haren tijt gaerne

85. I. om haer br. 86. I. Off om ander zaken d.; H. Oft — dese. Als. 89. I. H. om. 90. I. Dat sij. — willen *ontbr.* 92. I. We- H. oft. 93. I. die *ontbr.*; I. H. s. willen; I. haer; H. hoer joye. tafelronde oft in; H. tornoye. 95. I. Off; H. Oft; I. H. scone. I. Oft; I. Off om anderen; I. H. af; H. te *ontbr.* 97. H. l. ende l. l. ende sijn principale. 100. I. Bedy; H. werke; I. die *ontbr.* I. dat es. 103. I. ende *ontbr.* 104. I. persen; H. persemen; I. nde om; I. vercoepen. 105. I. H. anderen; I. bedrieghen. 106. ghen.

Versliten in tavaerne
Ofte ooc mit dobbelspele,
Daer archs of coomt vele,
Ofte die setten al haren moet
Om te vergadren dit verganclijc goet,
Ende des ewichs goets daer bi
Vergheten: weet wel dat si
Haren tijt op aertrike
Verliesen harde dwaeslike;
Nochtan verliesen si, des seker sijt,
Tleven dat duert sonder tijt.
Noch vintmen onlede, dat verstaet,
Die goet en is noch quaet:
Alse souds spel ende ooc tsollen,
Scaec spel ende mit cloten rollen;
Nochtan lietment bat, sijts ghewes,
Want alle wedde spel zonde es;
Nochtan ist der lieden zede
Datsi den tijt corten daer mede.
Die ghene is zot, sonder wanc,
(f. Fol. CXLVIII. v. s.) Dien den tijt dunct te lanc;
Want al dat goet, meerre ende minder,
Datmen heeft hier ende ghinder,
Moet in desen tijt sijn bejaecht.
Daer omme is hi wel zot die claecht

Vs. 108. I. in die t. 109. H. Oft; I. ooc *ontbr.* 110. I. Daer quaets; I. H. af. 111. H. Oft die al s. h.; I. die *ontbr.* 112. H. Om gaederen; I. vergaderne verganckelic. 113. H. e. Gods d. 115. I. eerderijke. 116. I. h. zwaerlijke. 117. H. verliesens, des; I. des *ontbr.* 118. I. Dat leven; H. Dleven. 119. I. vindt men. 120. I. Die som g. es ende som q. 121. I. H. soutspel; I. ooc *ontbr.* 123. H. sijds. 124. H. wedspel. 125. I. lieder; H. liede. 127. I. gh. sot sijn, s.; H. sonden. 128. H. die tijt. 129. I. meere. 131. I. tijt *ontbr.* 132. I. wel *ontbr.*

Over den tijt, zonder waen:
Hi is so cort met ons ghedaen.
Daer bi is die ghene allene vroet,
Die den corten tijt hier verdoet
So nuttelijc dat hire om hevet
Blijsscap daer hi ewelijc in levet.
Ende ware een mensche eens wevers zone,
Ende regeerde hi hem so scone
Dathi coninc worde in Vranckerike,
Ende leefde hi so zondelike
Dathi hemelrike verlore,
Hi hadde gheleeft als een dore.
Daer omme so en is niement vroet
IX. Dan hi die Gods wille doet
Ende den corten tijt besteedt also
Dathi ewelijc blive vro.

Die disputacie tusschen den poorter ende des ridders zone. — XXVI.

Een poorter ende eens ridders zone
Waren wilen des ghewone
Datsi twisten onderlinghe
Dicwile om dese dinghe:

134. H. Hijs so — ons vergaen. 135. I. Daer omme es. — allene 136. I. hier *ontbr.* 137. I. hiere om levet; H. heeft. 138. I. die blijscap die gheen ende hevet; H. Blijscap d. h. ewelike leeft. I. Al ware; I. H. een man. 140. I. so *ontbr.* 141. I. hij werde an Vr. 142. I. so *ontbr.* 145. I. so *ontbr.*; H. soe nes nieman. I. hi *ontbr.* 147. I. H. bestaedt; I. soe. 148. H. ewelike; I. elijke blijft.

tel. I. (*Cap.* 28) Een d. — poirtere; H. De d. — poertre. Vs. 1. oortere. 3. H. twiden. 4. I. H. Dicw. zeere om.

Die poorter seide openbare,
Dat des poorters leven ware
Reynre ende eersamer dan
Tleven van enen andren man
Die te dorpe te wonen plaghe;
Dander seide, dat ware al saghe
Dathi seide ende ooc ommate:
Een goet man, die te dorpe zate,
Ware vele meer verheven
(I. Fol. CXLIX. r. 1.) In reynen ende in eersamen leven
Dan een poorter in die stat.
Dus was stijf dat rebat,
Want elc toonder redene toe.
Dus sprac die portere doe:
» Poorters die hebben ere
Ende ghevoechs vele meer
Van datmen drinct ende et
Ende ooc van cledren met
Ende ooc van neringhen mede.
Daer toe ooc so hebben si vrihede
Ende vele beschermenissen,
Dies si te dorpe missen.
Ghelt, ruste, eersaemheit
Ende alles goeds volheit
Volghen den poorter, twaren.

Vs. 7. I. Reyne e. eersaem. 8. H. Dleven; I. Dan tleven vanden anderen. 9. H. woenne; I. plagen. 10. I. dat al waren zagen. 11. I. ooc *ontbr.* 14. I. H. reyne — eersaem. 15. I. poirtere; H. poertre. 16. I. rabat; H. tebat. 17. I. elc die toechder; H. redenen. 18. I. H. Aldus; H. poerter. 20. I. ghevoughes; I. H. meere. 21. I. dr. off et. 23. I. ooc *ontbr.* — clederen. 23. I. H. ooc *ontbr.*; H. n. daer toe m. 24. I. H. Daer toe *ontbr.* 27. H. raste. 29. I. Volghet den poortere, te waren; H. poertren.

Men doet hem ere waer si varen.
Tgoet meest datmen te dorpe wint,
Ist coren, scaep, gans, hoen of rint,
Verteert die poorter, spade ende vroe,
Ende men bringhet hem thuus daer toe.
En wast goet, waerlike,
In vier hoeken van aertrike,
Men bringhets hem voor sijn dore.
Dus heeft hijs sinen bore
Van goede dat wast in elc lant;
Ende ooc uut des poorters hant
Moet hijt copen die[t] hebben zal.
Ja, lands heren al over al
In alder werelde hoeken
Moeten tfinament zoeken
Aen die poortren vander stat,
Ende en connen ghedoen bat;
Ende ander liede, clein ende groot,
Moeten dies si hebben noot
Aen poorteren halen, spade ende vrooch,
Ende elc vint daer sijn ghevoech.
Dits te dorpe onghereet;
Maer arbeit, zorghe ende leet
Heeft daer tfolc, spade ende vroe,
Ende ooc overlast daer toe

30. H. hen. 32. I. Ist *ontbr.* — sc. coe off r.; H. hoen *ontbr.* — 33. I. poortere; H. poertre. 35. I. Ende w. 36. I. In die v. — ike. 37. I. bringhet; I. H. sine. 38. I. Dus soe h. h.; H. hi. I. ooc *ontbr.* 41. I. hij; I. H. diet. 42. I. *Het eerste* al *ontbr.* werelt. 44. I. finament; H. finemente. 45. I. H. Ane; I. poir- H. p. in die st. 46. I. Want sine c. 47. H. clene. 48. H. des. I. H. Anee I. poorters; H. poertren. 51. I. Dit es den dorpere. Maer coeren, a. ende l. 53. I. tvolc.

Van meyeren ende haren knapen,
Die van hem plucken ende rapen
Wat sijs moghen ghewinnen.
Aldus, na mijn versinnen,
Heeft die poortere in allen keren
Beter leven, meerre eren
Ende reinre leven dan
Hevet enich ander man
Die te dorpe sijn wone heeft
Ende na den zede van daer leeft."
Doe andwoorde des ridders zone,
Die te dorpe hadde sine wone
Ende des dorpers staet kinde wale:
» Ic en volghe u niet te male
Der woorden die ghi nu spreect;
Want aen poortren ghebreect
Menich point, wildijt verstaen,
Die eersamen leven anegaen.
Ghi set voren in uwen prise
Goeden dranc ende goede spise,
Van cledren costelijcheit,
(H. Fol. CIX. v. 2.) Ghemac, weelde ende ledicheit.
In desen en leit min noch mere

Vs. 55. I. H. meyers; I. m. van h. 56. H. hen. 57. I. winnen. 58, 59. I. *aldus*: Aldus heeft, na m. v. Die p., alsoe ic leere. 59. H. poertre. 60. I. H. l. ende; H. meer; I. eere. 61. I. reyner. 62. I. Hevet *ontbr.*; H. Heeft. 63. I. Die in die stat sijn woninghe; H. sine. 64. I. na der stat z. l. 66. I. dorp; I. H. had. 67. I. des poirters zede k.; H. dorpe. 68. I. Hine volghede n. deser tale; H. In volghu n. 69. I. Noch deser; I. H. woirde; I. nu *ontbr.* 70. I. poorteren. 71. I. pondt. 72. I. eersaem; H. levene; I. l. afgaen. 73. I. zedt; H. vore in u gheprise. 74. I. Dinen dieren dr. e. dire sp.; H. Dieren dr. e. diere sp. 75. I. clederen. 77. I. en *ontbr.*; I. H. leeght.

Reyne leven noch ere;
Maer het sijn pointen, wildijt weten,
Die den mensche doen vergheten
Alles des, voorwaer gheseit,
Daer reynicheit ende doghet in leit.
Eten, drincken, langhe slapen,
Altoos wachten ende gapen
Na wasdom ende na ghewin,
LIX. Daer toe staet der poorters sin.
Voorcoop, perseme ende scalke neringhe
Ende vele ongheloofder dinghe
Hantieren poorters ghaerne.
Dobbelspel, overspel ende tavaerne,
Hovaerde ende ghiericheit mede,
Dits gherne der poorters zede.
Om ghewin gapen talre stont,
Ghelijc als een hongherich hont
Die sine begheerte ende al sine joye
Te legghene pleecht aen sine proye,
Als een swijn dat altoos gaet
Inden slike zoeken sinen aet,
Dat nemmermeer en wart zat,
Dit is die zede in die stat.
Een ridder ofte een knape met

78. I. H. n. oic e. 79. H. poente. 81. H. Alle — gheseeght, daeght; H. doeght in leeght. 85. I. *Het tweede* na *ontbr.* 86. ; H. poertre. 87. I. Voercoepe; I. H. ende *ontbr.*; I. valsche n. dingen. 89. I. porteren; H. poertren. 90. I. H. Dobbelspel *ontbr.* Dit es; H. Dit. 93. I. g. sij taller. 94. I. Gh. dat een ghierich 95. I. Die *ontbr.* — al *ontbr.* 96. H. ligghene — ane. 97. I. als; H. Oft als. 98. I. In al.; I. H. sijn. 99. I. Ende dat — ; H. nemmer en werdet. 100. H. is *ontbr.* — in de. 101. I. I. oft.

Ofte een ander man die set
Op dat dorp in sire hoeven,
Ende van dies men mach behoeven
Hem te tide wel voorsien can,
Ic segghe voorwaer dattie man
Bat ende eerliker leeft
Dan die poortere diet al heeft.
Want van coorne ende frute,
Dat God doet wassen ute
Haren lande, haren erve,
Thaerre noot, tharen bederve,
Nemen si hare nootdorftichede
Ende van haren beesten mede,
Dat God selve al dien doet.
(E. Fol. CIX. v. s.) Dit is goet gherecht goet,
Dat God selve heeft ghegheven,
Daer si alt jaer of leven.
Ende alse dene vrome is ghetast,
So staet die andre in daerde ende wast.
Gode gheven si ooc gheheel
(I. Fol. CXLIX. v. s.) Van dat hi hem gheeft dat tiende deel;
Vanden andren leven si voort
Wijslike alse daer toe hoort.
Alse die poorter leit ende slaept,
Et of drinct of na wasdom gaept,

Vs. 102. H. Oft; I. zedt. 103. I. Opt dorp. 104. I. van dat hem mach; H. des. 105. I. Wel te t. v. c.; H. versien. 106. I. H. dat die. 108. H. poertre; I. die al. 109. I. e. van fr. 111. I. H. l. ende h. 112. I. Te haerre — te haren. 113. I. haren nootdorsticheda. 115. I. s. an d. d. 118. I. alle djaer bij l.; H. al djaer af. 119. I. Ende *ontbr.* 120. I. So *ontbr.* — dandere; H. stat dandre. 122. H. hen; I. H. gh. tienden. 123. I. anderen. 124. I. Wijselike als; H. alsoe. 125. I. leecht; H. leeght. 126. I. H. Et *ontbr.*; I. Off; H. Oft — oft.

So varen ridders ende knapen
Met haren here te wapen
Ofte mit vrienden of mit maghen,
Ofte si beiten of si jaghen.
Ander liede om haer ghevoech
Gaen opt velt mit haerre ploech,
Ofte si egghen ofte si zaeyen
Dat si te oechste zullen maeyen,
Daer al die werelt, jonc ende out,
Af (*) moet nemen sijn onthout.
Dats reinre leven, sijts ghewes,
Dant van enen poorter es,
Die in sinen setel is gheseten
Ende sinen buuc so vol heeft gheten
Dat hem dunct dat hi raest
Ende als een ghent sit ende blaest
Ende peinst om wijn vanden besten
Ende hout hem binnen vesten
In sijn ruste, in sijn ghemac,
Ende peinst om sinen penninc zac:
Dat sijn sine vriende ende sine maghe;
Tandren oorbaer sijn si traghe.

127. H. riddren. 128. H. ten. 129. I. Off; H. Oft m. vr. ende 130. I. Off sij besten; H. Oft — oft. 131. I. l. na h.; H. ho- 32. I. metter pl. 133. I. Off zij eeghden of; H. Oft — oft. 134. echste; I. thougste mogen m. 135. I. al *ontbr.* 136. I. H. Af; haer o. 137. I. Dit is reyne; H. Dits reinder — sijds. 138. I. re; H. poertre. 139. I. H. inden zetel. 140. I. so *ontbr.* 142. le *ontbr.* — gh. die sidt; H. alse en. 143, 144. I. *in omgekeerde de.* 144. H. houdt. 145. H. sine raste. 146. I. peynsen om den 48. I. Tanderen dingen sijn; H. orboren.

Het HS. heeft *Al.*

Binnen vesten sijn si stout
In haren woorden menichfout
Ende connen vreemden lieden wale
Op lopen mit harder tale,
Dies si hem hoeden souden wel,
Waren si daer ghedeelt waer tspel."
Doe elc (*) dus hadde ghesproken
(B. Fol. CX. r. 1.) Ende sine redene uut ghetroken,
Bleven sijs an clerken drien,
(I. Fol. CL. r. 1.) Ende datsi souden versien
Welc van hem int scoonste ware
Ende dat uut gheven openbare.
Die clerke berieden hem doe
Ende seiden hem dus daer toe:
» Doe ridders ende knapen plaghen
Te wonen in ouden daghen
Op dorpe na haren zede,
Doe so was edelhede
Met hem sere verhaven;
Ende doe si elc andren gaven
Hare kinder in huwelike,
Waren si van eren rike.
Maer zeder datsi sijn ghetiet

Vs. 149. I. Binnen haren v. 151. I. vremde. 152. I. haerder. 153. H. Des — hen. 154. H. Warens d. gh. ware; I. d. ware g. spel. 155. I. H. elc. 156. I. r. ontploken. 157. I. sij; I. H. in. 158. I. besien. 159. H. hen. 160. H. ute. 161. I. clercken; H. hem. 162. I. H. hem *ontbr.*; H. aldus. 164. I. wonene; H. woenne. 165. I. H. Opt dorp; I. hare. 167. H. hen. 168. I. H. si *ontbr.*; I. anderen. 169. H. Hoer; I. kindere. 170. I. Doen warem. 171. I. Maer sij dus sijn; H. sider.

(*) Het HS. heeft *elcs*.

Ter stat waert om des ghelts gheniet,
Ende edelheit ende ghiericheit
Te gadre hadden meensaemheit,
So hevet tfenijn der ghierichede
Die onnosele edelhede
Ondervoet algader ghedaen:
En weet wanneer si op sal staen.
Van wapenen die edele voeren,
Die wilen stoeden in roeren
Over zee int heilighe lant
Ende ooc hier omme onsen cant,
Daer men die marthen visiteerde
Ende men spel van wapene leerde,
Is al of gheleit, weet wel dat,
Seder die edele liede gheerden scat
Ende weelde ende ghemac aen namen,
Daer uut spruten alle blamen.
Vermaledijt si die stont
Dat eerst vonden wart die vont,
Daer edel ende scamel leven
Uut den lande mede sijn verdreven!"
Die clerke daden ooc bekint,
Die dorp man die sijn lant wint
Ende Gode wel sijn recht gheeft,

172. I. om ghels; H. om sghelds. 173. I. H. ende onnoselheyt. I. H. gader; I. gemeensaemheit. 176. I. H. heeft. 176. I. onno- 177. I. gader *ontbr.* 178. I. H. In. 179. I. die de edele voren; , dedele. 180. I. Waren dicwijle in. 181. I. in heydene l. 182. den kant; H. om. 183. H. marchen; I. die dinc viseerde. 184. I. tspel; H. Daermen; I. H. wapenen. 185. I. Dat af gh. es, ; H. af. 186. H. Sider dedel; I. Sint dat edelheit gaderde sc. I. ane. 191. I. ende der sc. 192. I. H. Uten l.; H. met; I. m. 193. I. clerken — becant. 194. I. die w. s. l.

(E. Fol. CX. r. a.)

Dathi een edel leven leeft
Ende ooc een reynre, des sijt vroet,
Dan menich rike poorter doet.
Niet daer bi, op dorpe, in stade
Wonen beide goede ende quade.
Weet dat niement en leeft met eren,
Dan die die hulde ons heren
Behouden can tallen stonden
Met hoeden wel van zonden.
Dus vielen die drie clerke aldaer
Mit des ridders zone al claer:
Nu sie elc, lude ende stille,
Met wien hijs vallen wille.

Welc is beter, so goet ende quaet doen, so quaet noch goet doen? — XXVII.

Welc is beter datmen doet,
So somwile quaet somwile góet,
So datmen blive in énen staet
Ende en doe goet noch quaet?
Want die noit en misdede yet,
Hine heeft te betren niet.
Hier op so willic u

Vs. 196. I. heeft. 197. H. reindre; I. reyne, sijts. 198. I. H. rjc; I. poortere. 199. I. Daer bij niet, in d. ende in staden; H. dorp. 200. I. Woenen die g. metten quaden. 201. I. Weedt d. niemen; H. nieman; I. en *ontbr.* 202. I. H, die de h. 204. I. Ende hem h. wil v.; H. hoedene. 205. I. H. cl. daer. 206. I. sone, voirwaer.

Titel. I. (*Cap.* 29) Welc b. es, soe g. so q.; H. Welc b. es, soe. Vs. 1. I. Welc b. es wat een doet. 2. I. q. zo s.; H. q. ende s. 3. H. blijft. 4. I. doet. 6. H. Hi en h.; I. H. beterne. 7. I. wil ic.

Cortelike antwoorden nu:
Die mensche is ghemaect om dat hi
Wel sal doen ende winnen daer bi
Van Gode den eweliken danc.
Nu is die menscheit so cranc
Ende so gheneighet ten zonden,
Datsi valt te menighen stonden;
Maer so wanneer men opstaet,
Vergheeft God die misdaet,
Ende so sijn ten selven tide
Dyngle daer of alle blide.
Adaem ende David, dat ghijt wet,
Magdalena ende Pieter met
Vielen in zonden herde zwaer;
Maer doe sijs rouwe hadden naer,
Vergaft hem God mildelike,
Ende sijn santen in hemelrike.
Maer die quaet en doen noch goet,
Leven alse die beeste doet,
Ende noch argher haer leven es;
Want wiste die beeste, sijts ghewes,
Welc goet of quaet waer ghedaen,
Sine zoude gheen quaet anevaen.
Wi sullen al dat wi moghen
Altoos om weldoen poghen

8. I. Cort; H. Cortelec. 11. I. den *ontbr.* 12. I. mensche. 13. ieneight; I. H. toten. 14. I. vallen te menegher. 15. I. so *ontbr.* l. Ende *ontbr.* — sijn dan tyen s. 18. I. Alle die inghele d. af H. af herde bl. 19. I. ende *ontbr.* — wedt. 21. I. herde *ontbr.*; vare. 22. I. doen sij r. h. daer na; H. doesi r. h. daer nare. 23. rgaf; H. hen. 24. I. sinen santen dies gelijken; H. sante. 25. I. oet. 26. H. Levet; I. H. als. 27. H. a. sijn l. 28. H. sijds. 29. ; H. oft q. ware. 30. H. Si en; I. souden; I. H. anegaen.

Ende Gode loven, zonder wanc.
Ende alse wi mids der menscheit cranc
In sonden ghevallen sijn,
So sullen wi mit herten fijn
Opstaen ende betren dat:
So vergheeft ons God sinen hat.
Vallen ende opstaen dats menschelijc,
Goet noch quaet doen dats veelijc;
Altoos quaet doen dats duvelheit,
Altoos wel doen dats ynghelheit.
Na dien dan dattie menschelicheit
Te vallen is also ghereit,
So laet ons dan tallen stonden
Te meer hoeden voor die zonden
Ende te eer in boeten staen
Van dat wi hier hebben misdaen,
Met hope ende met ghelove goet.
God die sal dan sinen ootmoet
Tons waert keren, so dat wi
Behouden sullen sijn daer bi;
Want God niement en begheeft
Die goeden hope in hem heeft.

Vs. 34. I. H. als. 37. H. Opstaen dan e.; I. beteren. 38. I. sine; H. sijn. 39. I. is m. 40. I. es beestelijc. 41. I. doen *ontbr.*; I. H. es. 42. I. Ende altoes; I. H. is. 43. I. dan *ontbr.* — dat die; H. dien dat dan die menschlijcheit. 44. H. vallene; I. vallenne es soe. 46. I. m. ons h. van sonden; H. vore. 47. I. H. Ende oec teer. 48. I. wij Gode h.; H. hier *ontbr.* 50. I. die *ontbr.* 52. I. Beh. bliven d. 53. H. niemene. 54. I. goede. — *Onder vs.* 54 *staat in* I.: Hier eynd den derden bouc. *Voorts is de volgende kolom wit gelaten, en begint op Fol. CLI. r.* 1. *de* Tafle *van het vierde boek, die in* H. *onmiddelijk onder vs.* 54 *volgt.*

W E R K E N

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

UDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

DERDE JAARGANG.

DERDE AFLEVERING.

ROMAN VAN WALEWEIN.

EERSTE DEEL.

ze Aflevering wordt verzonden één Bl. *Verslagen en Berigten*, be-
s den gekleurden *Omslag*.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

OUDE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR DE

VEREENIGING

TER BEVORDERING DER

DE NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

DERDE JAARGANG.

DERDE AFLEVERING.

ROMAN VAN WALEWEIN.

EERSTE DEEL.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1846.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
73144
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1897.

THE ASTOR LIBRARY
NY

Ieder Exemplaar is met de eigenhandige onder teekening van één der Hoofd-Redacteuren voorzien.

ROMAN VAN

VALEWEIN,

DOOR

PENNINC EN PIETER VOSTAERT.

UITGEGEVEN DOOR

W. J. A. JONCKBLOET.

EERSTE DEEL.

LEIDEN,

D. DU MORTIER EN ZOON,

1846.

Cil qui des chevaliers fu sire,
Et qui sor touz est renomez,
Doit bien estre sire clamez :
De mon seignor Gauvain le di,
Que de lui est tout autresi
Chevalerie enluminée,
Com li soleus la matinée
Ocure ses rais et cler resplent
Par touz les leus où il s'espant.

Le Chev. au Lion (Lady Guest, Mabinogion II, 162, b.)

VOORBERIGT.

De Roman van Walewein, hier het publiek aangeboden, is uitgegeven volgens het eenig bekende handschrift, berustende in de Bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Het afschrift werd slechts gedeeltelijk door mij vervaardigd: het grootste deel was ik verschuldigd aan de vriendschap van Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, *die vroeger, tot eigen gebruik, met afschrijven was begonnen, maar mij gaarne zijne kopij met het regt der uitgave afstond.*

Bij het drukken is het handschrift slechts zelden door mij gebruikt, daar onze Roman in éénen band is samengevat met dien van de Kinderen van Limborch, *welken de Heer* V. D. BERGH *voor de Leidsche Maatschappij uitgeeft, waardoor deze Codex ten zijnent berustte; maar tot meerder naauwkeurigheid werd het afschrift eerst door mij met het handschrift vergeleken, en de Heer* V. D. BERGH *had de goedheid ieder proefblad aan eene nieuwe vergelijking te onderwerpen.*

In den regel heb ik mij aan de bepaling onzer Vereeniging *gehouden, en den tekst van het handschrift getrouw wedergegeven. Slechts blijkbare schrijffouten zijn veranderd, en de casusuitgangen der zwakke en sterke buiging heb ik naar de eischen der grammatica verbeterd. Eene naauwkeurige Collatie geeft van die veranderingen rekenschap.*

Het eerste deel bevat alleen den tekst: het tweede zal het opheldérende gedeelte bevatten: een woordenboek en aanteekeningen. Deze zullen deels kritisch zijn, deels verklarend: kritisch, vooreerst wat de conceptie en behandeling betreft van het geheele gedicht, ten tweede met betrekking op grammatica en prosodie; verklarend, deels wat de antiquiteiten in het algemeen aangaat, deels wat den zamenhang betreft van sommige personen of zaken met den geheelen kring der Artur-romans.

Ik durf mij vleijen dat een bepaald onderzoek van de Artur- en Graalsage, gepaard met eene ernstige studie van oudheid, grammatica en prosodie mij in staat heeft gesteld de moeijelijkheden toe te lichten, die den lezer bij de bestudering van dezen roman mogten in den weg staan; — maar vooral ook om eene kritische uitgave van dit hoogst belangrijk gedicht voor te bereiden, die ik zeker nu reeds zou hebben beproefd, wanneer de stellige bepalingen der Vereeniging *dit niet wederstreefden.*

De plaat bij deze uitgave gevoegd is naauwkeurig naar die van het handschrift gefacsimileerd. Eene teekening van den jare 1350 *scheen belangrijk genoeg om te worden bekend gemaakt.*

Zoowel persoonlijk als uit naam der Vereeniging *betuig ik openlijk den opregtsten dank aan de Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden, voor de onbekrompen toestemming tot gemeenmaking van haar eigendom.*

Mijn vriend V. D. BERGH *behoef ik mijnen dank niet te betuigen: moge het publiek evenzeer als ik overtuigd zijn, hoeveel de correctheid dezer uitgave door zijne medewerking gewonnen heeft!*

Oegstgeest, JONCKBLOET.
1 *September* 1846.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

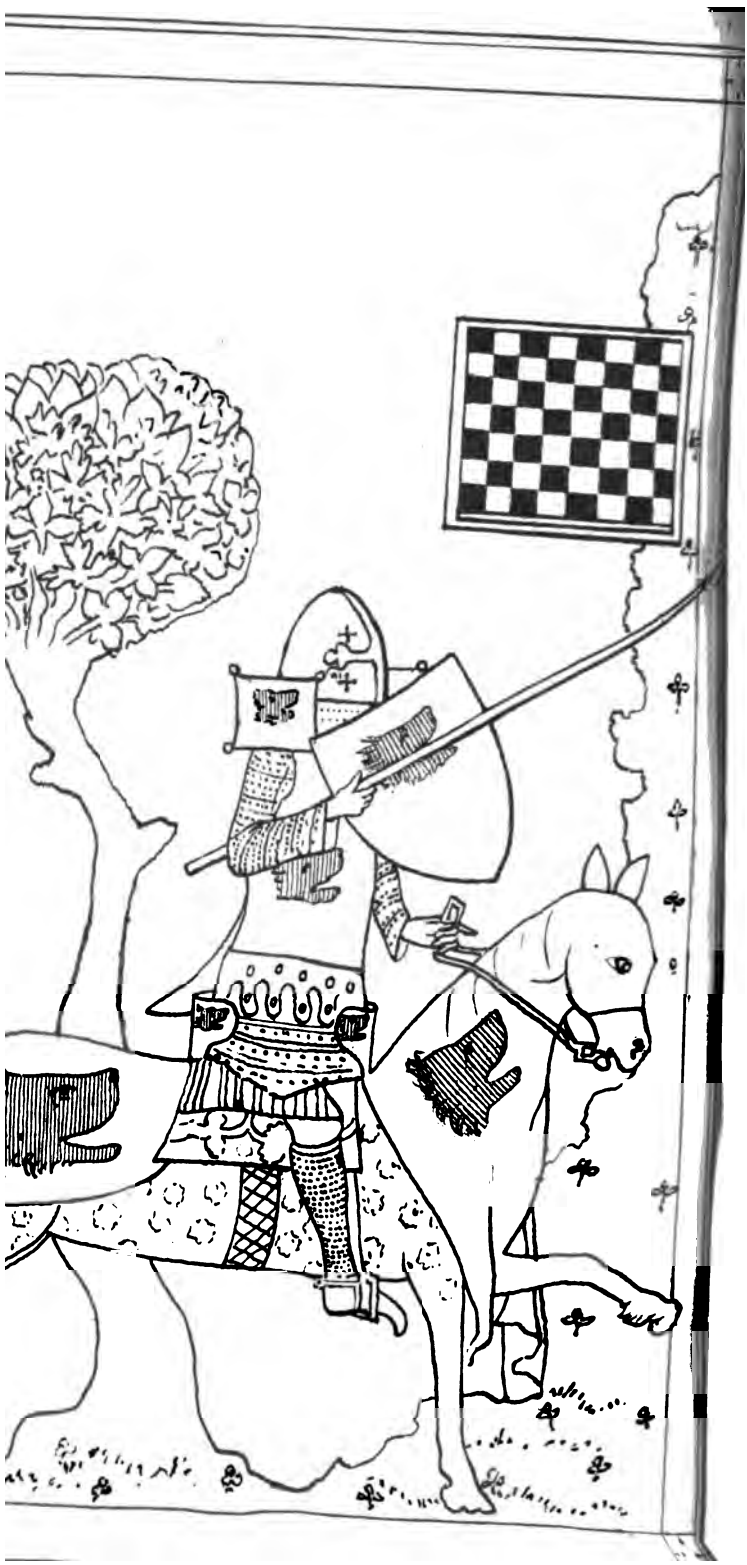

ROMAN VAN WALEWEIN.

ROMAN VAN WALEWEIN.

Vanden coninc Arture
Es bleven menighe avonture,
Die nemmermee ne wert bescreven:
Nu hebbic ene scone upheven;
Consticse wel in twalsce vinden
Ic soudse jou in dietsce ontbinden,
Soe es utermaten scone.
Alle die ingle vanden trone
Moeten mi gheven herte ende sin,
Ende sulke wijsheit daer in,
Ende minen sin also ghestarken,
Dat sire doghet in moeten marken
Alle diese sullen horen.
God die dor ons was gheboren
Ende vanden stene maecte broot
Verlene mi die wijsheit groot
In desen bouc, sonder meswende,
Van beghinnen toten ende!
Dies biddic Gode dor sine ghenade
Dat hi mi vergheve die mesdade

Die ic an dese redene doe
Bede spade ende vroe.
Dies bat Penninc, diene maecte
Ende menighen nacht daer omme waecte
Eer hijt vant in sijn ghedochte
Dat Hi den boec ten ende brochte,
Daer hi tbeghin of heift gheseit.
Nu bid hi u up hovesceit,
Dat ghi swighet altemale:
Hi sal u vort die scone tale
Segghen, al wert het hem te sure,
Vanden coninc Arture.

Die coninc Artur sat tenen male
Te Carlicen in sine sale
Ende hilt hof na conincs sede,
Also hi menichwerven dede
Met een deel sire man,
Die ic niet wel ghenomen can:
Ywein ende Perchevael,
Lancheloot ende Duvengael,
Entie hoofsce Walewein
(Sijn gheselle was daer neghein):
Ooc was daer Keye die drussate.
Daer die heren aldus saten
Naden etene ende hadden ghedweghen,
Also hoghe liede pleghen,
Hebben si wonder groot vernomen:
Een scaec ten veinstre in comen,
Ende breedde hem neder uptie aerde.
Hi mochte gaen spelen dies begaerde.

Dus laghet daer uptie wile doe;
Daer ne ghinc niemen of no toe
Van allen gonen hoghen lieden.
Nu willic u tsaec bedieden:
Die stapple waren root goudijn
Entie spanghen selverijn:
Selve waest van elpsbene,
Wel beset met dieren stenen.
Men seghet ons in corten worden,
Die stene die ten scake behorden
Waren wel ghewaerlike
Beter dan al Aerturs rike.
Dus saghen sijt alle die daer waren.
Metten hieft up, ende es ghevaren
Weder dane het quam te voren.
Dies addie coninc Artur toren
Ende sprac: »Bi mire conincscrone,
Dit scaecspel dochte mi so scone,
Maerct ghi heren ende siet,
Hen quam hier sonder redene niet.
Die up wille sitten sonder sparen
Dit scaecspel halen ende achter varen,
Ende leverent mi in mine hant,
Ic wille hem gheven al mijn lant,
Ende mine crone na minen live
Willic dat sijn eghin blive."
Van alden heren die daer waren
Sone durster een niet varen:
Si saten alle ende sweghen stille.
Die coninc seide: »Wie so willc
Goet rudder in mijn hof betalen,

Hi sal mi dat scaecspel halen,
Of wine ghecrighen nemmermere
Van desen daghe voortwert mere,
Laten wijt ons aldus ontfaren."
Noch sweghen si alle die daer waren,
Daer ne antworde noyt een van worde.
Alse die coninc dit verhorde
Sprac hi: »Bi mire coninescrone,
Ende biden here vanden trone
Ende bi al diere ghewelt
Die ic ye van Gode helt,
Ne wille mi niemen tscacspel halen,
Ic sect jou allen in corter tale,
Ic salre selve achter riden;
Ic ne wils niet langher onbiden,
Eert mi alte verre ontfaert,
(Ic bem die gone diet begaert)
Dat ict weder halen sal,
Mine lette ramp ende ongheval,
Eer ic meer te Carlicen kere,
Of ic blive doot in den ghere.
Ic salre jou mede doen die ere:
Ic soude met rechte sijn jou here,
Nu salic sijn jouwer alre knecht."
Deer Walewein, die nu ende echt
In dogheden es ghetrect voort,
Hi scaemde hem als hi dit hoort,
Datter niemen was soghedaen,
Die dat belof durste anevaen
Van sinen here den coninc;
Ende hi trac voort metteser dinc

Ende seide: »Coninc Artur, here,
Die worde die ghi heden ere
Seid, die hebbic wel verstaen.
Die jou ghelof wille anegaen
Suldi houden also ghi seit te voren
Dien eet dien ghi hebt ghesworen?"
Die coninc andworde mettien:
»Ja ic, so moete mi goet ghescien!
Ware enich rudder bin minen hove
So starc of van sulken love,
Diet mi leverde in mine hant,
Ic wille hem gheven al mijn lant,
Ende mine crone na minen live
Willic dat sijn eghijn blive.
Dies ne keric heden mijn wort."
Alse die here Walewein dit hort
So dede hi sine wapene ghereiden
Ende wapende hem al sonder beiden,
Ende seide: »Vindict in enich lant,
Ic saelt u leveren in uwe hant,
So helpe mi God die mi gheboot!
Of ic blive in den wille doot,
Dies sijt seker ende ghewes."
Als Walewein ghewapent es
Brochtemen hem Gringolette voren,
Dien hi lief adde ende vercoren
In sinen sin vor alle paerde;
Ende hi sater up, die onvervaerde,
Ende seinde hem metter rechter hant.
Doe nam orlof die wigant
An coninc ende an coninghinne

Ende an alle diere waren inne
Metten coninc in die sale.
Si antworden altemale:
» Vaert, God onse alre here
Verde jou van lachtre ende van sere
Ende late jou dinc ten besten comen."
Als hi orlof adde ghenomen
Reet hi wech met deser tale;
Ende die daer bleven in die sale
Waren vul van haren moede
Ende seiden: » Verghinct hem tongoede,
Bi Gode ende biden goeden daghe!
Hi souds hebben clene claghe
Dat hi die dinc dar anevaen,
Die negheen manne dar bestaen,
No noit kerstijn horde tellen
Dat si yewer oyt ghevellen.
Dies dinct hi ons sijn onvroet."
— » Here Walewein, siet wat ghi doet,"
Sprac die coninc tsinen neve,
» Ende hoort den raet dien ic u gheve:
Een sot mach enen vroeden wel raden
Van dat hem mach staen te stade.
Emmer wacht u ende u paert,
Dat ghi niet so na ne vaert
Den scake, dat ghijs hebt toren."

Deer Walewein hi slouch met sporen
Gringolette al dat hi mach.
Ende als deer Keye dat versach,
(Nu moghedi horen Keyes tale.)

Hi liep ten veinstren vander sale
Ende riep: » Here Walewein! maerct ende verstaet,
Haddi ghenomen enen draet,
Ende hadde dien ant scaec ghestrect,
So mochtijt nu hebben ghetrect,
Dat u niet ne ware ontfaren."
Deer Walewein seide: » Wildi ontbaren,
Heer Keye, van uwen quaden scerne,
Ic bads u utermaten gherne;
Ende laet mi hebben mine avonture.
Es soe soete of es soe sure,
Comt soe te goede ofte te quade,
Here Keye, ic ne roups u niet te rade."
Dus reet hi henen metter vaert,
Stoutelike als een liebaert.
Deer Keye seide: » Slaet met sporen,
Heer Walewein, het hout daer voren,
Tsaec, hen dar jou niet ontfaren."
Die coninc ende die met hem waren
Si seiden: » Here Keye, waert u ghevouch,
Deser tale hebwi ghenouch.
Twine lati den rudder varen
Daerne God moete bewaren?
Ghine waert selve niet so ghedaen,
Dat ghi tghelof durst anegaen,
Dat hi an hem hevet ghesleghen."
Walewein reet wech ende si sijn bleven
In harde menigherande tale
Omme Waleweyne binder sale.

Die coninc entie coninghinne

Ghinghen boven ten hoghen tinnen
Ende saghen achter Waleweyne.
Daer ne was no groot no cleyne,
Sine liepen ten veinstren harentare,
Ende saghen uut ende namen ware
Warewaert Walewein henen soude.
Hi reet met crachte ende met ghewoude,
Als diegone die niet ne spaert,
Achter tsaec, dat vorem vaert,
Bi wilen hoghe, bi wilen neder,
Bi wilen voort, bi wilen weder,
Bi wilen verre, bi wilen bi;
Over waerhede seghet men mi.
Dus saghet dere Walewein vor hem gaen,
Ende hadt wel metter hant ghevaen,
Maer hi liet dor der gore tale,
Die boven laghen in die sale;
Hadsine sien daer achter vaen
Endt hem danne ware ontgaen,
Si mochter mede hare sceren maken:
Hine liet om el ne ghene sake.
Dus reet hi wech al sinen telt,
Deer Waleweyn, up een scoon velt.
Doe quam hi in ene valeyde.
Doe stont die coninc ende seide:
» Here Walewein, God moet u gheleyden!
Mijn oghen moeten hier van u sceiden,
Sine connen jou langher niet ghesien."
Hi keerdem omme ende ghinc mettien,
Entie heren alle te male,
Vanden veinstren in die sale,

Ende spraken alle ghemeenlike:
»Here Walewein, God van hemelrike
Verde jou van lachtre ende van scade
Ende van dorperliken daden,
Ende late jou behouden weder keren
Metten scake tuwer ere.''
Doe namen si ander tale an hant.

Ende hi reet wech, die wigant,
Na tscaec, daer hi omme uut was comen.
Mettien hevet Walewein vernomen
Enen berch vor hem staen:
Hi dochtem toten hemele gaen.
Doe sprac hi daer hine vint:
»Help God, Sinte Marien kint!
Waerwaert mach ic varen omme?
Inne sie wech, no recht no cromme,
Daer ic den scake volghen mach!
Nune sach ic noyt so drouven dach
Als dat mi nu sal ontfaren.''
Mettien wart Walewein gheware
Sciere waer die berch ondede,
Daer tscaec in voer ende hi mede.
Die berch die werts sciere gheles
Als Walewein daer binnen es:
Dat gat dat te voren was open
Wert nu sciere toe gheloken
Ende Walewein moeste daer binnen bliven,
Allene sinen rouwe driven
In enen berch die donker es,
Dies sijt seker ende ghewes.

Hine horde daer creature neghene:
In den berch waren stene
Daer hi jeghen mochte spreken.
Welna dochte hem therte breken
Dat hi tscaec adde verloren.
Die rouwe ghinc hem verre te voren,
Dat hijt so verre hevet ghesocht
Ende in so swaerre pine es brocht:
Dies was hi sere tonghemake
Ende peinsde menigherande sake.
Hi seide: »Al ware die berch ondaen,
Ende ic hier ute mochte gaen,
Quamic sonder scaec te hove,
Ic worde gheworpen buten love;
Ic bem vroet van sulken saken,
Men soude sceren met mi maken,
So wel kennic den here Keyen.
Van hem souds mi meest verneyen;
Mi ware liever soudic sterven
Ende in desen berch verderven,
Also ic wane dat ic sal,
Mine helpe God ende goet gheval."

Des nachts doghedi groot verdriet
Van navons dat die sonne liet
Haer scinen tes soe weder upghinc.
Deer Walewein, die jonghelinc,
Hi viel in cnieghebede terre waerf,
Ende seide: »God, die dor ons staerf,
Ende om ons coret die bitter doot,
Nu helpt mi, here, uut deser noot!

Waric yewer in een plein,"
Sprac die rudder Walewein,
» Al waren si hondert om mi ghestaen,
Ende si mi alle wilden slaen,
Ic sette mi jeghen hem ter were
Metten scilde ende metten spere.....
Hier moetic sterven dor die noot
Sonder slach ende sonder stoot,
Dies bem ic tonghemake sere."
Dus claghede Waleweyn die here.
Hi seinde hem ende es up ghestaen,
Ende ghinc te Gringolette saen,
Ende stac den breidel an sinen arme,
Ende riep wel dicke: » Owi, wacharme!"
Omdat hi tscaecspel hadde verloren.
Die rouwe ghinc hem alles te voren,
Dat was tmeeste dat hem daert.
Doe nam hi sinen breidel ter vaert,
Ende doolde in gonen berch allene,
Hi ende Gringolet sijn wrene,
So langhe dat hi sach van verren
Den dach ghelijc ere sterren.
Ende jeghen dat licht es hi comen,
Ende hevet een serpents nest vernomen,
Daer vier jonghe in laghen ende sliepen,
Die so groot waren dat si liepen
Derwaert dat si wesen wilden.
Wat radi Waleweine den milden
Te doene, na dat es comen?
Doch ne hevet hi niewer vernomen
Toude serpent: het was ghevaren

Buten berghe hem ghenaren
Ende halen daer si bi souden leven,
Sine jonghe, die waren bleven
Achter; ende als dit Walewein sach
Ne weet hi wat hi best doen mach;
Maer hi haeste hem ende trac sijn swaert,
Ende tert hem bet an ter vaert,
Ende slouch middel in den hoop.
Dat outste hadde den quaetsten coop,
Want hi cloofdet mids ontwe.
Den andren dedi so wee,
Dat het daer omme sterven moet.
Den derden slouch hi of enen voet.
Dat vierde sette hem ter were,
Ende hadde te Waleweine groten ghere.
Het ontspranc met groten vake:
Het was ghewect met onghemake:
Het was sere fel, al waest cleyne,
Ende scoot upten here Waleweine,
Bede met claeuwen ende met tanden.
Deer Walewein weerde hem metten handen,
Ende metten swaerde ende metten scilde
Weerde hem Walewein die milde
Dapperlike metter vaert,
Als die gone die begaert
Tserpent te dodene, ende hine can.
Het was gheleghen in enen dan,
Daer noit wijf no man was comen.
Tserpent hevet sinen staert ghenomen
Ende slouch Waleweine so haerde,
Dat hi neder viel up die aerde,

Al waest hem te doene leet.
Doe scoot hi up ende nam ghereet
Tserpent vaste met beden handen
Boven ende beneden biden tanden,
Ende scuerde hem sinen bec so wide,
Dat hem thovet hinc in twier side.
Doe haesti hem ende vinc ten swaerde,
Deer Walewein, die onvervaerde;
Maer tander serpent, dat hadde verloren
Sinen voet, het hevet vercoren
Gringolette, seer Waleweins paert,
Ende maecte hem vaste darewaert.

Mettien heift Gringolet vernomen
O Waer tserpent es totem comen,
Ende hevet sinen voet verheven
Ende den serpente enen [slach] ghegheven
Wel te pointe jeghen tbeste been,
Dat hem vlooch mortelinghe ontween.
Doe moest vallen up die aerde,
Ende Walewein quam metten swaerde
Ende nam hem tleven haestelike.
Doe danctijs Gode van hemelrike,
Dat hi hem aldus es ontgaen.
Te Gringolette quam hi saen,
Ende sette hem in sijn ghereide,
Ende reet wech al sonder beide
Daer waert dat hi den dach sach baren.
Nu moetene Onse Vrouwe bewaren!
Aldus reet hi den berch dore
Tote hi quam vor ene score,

Daer die berch ghescoort es.
Toude serpent was wel gheles
Daer te vaerne uut ende in;
Want het haelder sijn ghewin,
Daert altoos bi moeste leven
Ende sine jonghe, die waren bleven
Achter hem, doe hetse liet.
Ende alst Walewein comen siet
Sone was hijs bore blide,
Ende trac hem an ene side,
Dat hetne niet ne mochte sien.
Hi ghereedde hem ende vinc mettien
Bede ten scilde ende ten spere,
Ende hi reedde hem vaste ter were.
Hi greep den scacht met beden handen
Ende ghinc vor die scuere standen,
Ende keerde den ort ter scuere waert.
Ende gont serpent dat quam ter vaert,
Ende waende liden sonder were;
Ende Walewein gheraket metten spere
So wel, dat hijt stac aldore,
Dat het viel neder in die score,
Tserpent, ende began hem recken.
Walewein waende ute trecken
Den scacht, ende hi was mids ontwe.
Dat trensoen dede den serpente wee,
Dat hem tfier ter kele uutscoot.
Doe waende Walewein wesen doot
Van der hitte van den viere.
Hi ghinc an sine side sciere
Ende liet die grote blaexeme liden

Die daer vlooch in allen siden,
Enten serpente uter kele scoot
Om die anxene vander doot.
Ware hem sijn staert niet buten bleven
Het adde Walewein ghenomen tleven:
Hi hevet brocht in sulker noot.
Gont serpent slouch slaghe groot
Metten sterte jeghen die stene,
Dat si vielen groot ende cleine
In beden siden vander scuere:
Daer mochten drie rudders riden duere,
Duer tgat dat serpent hadde ghemaect.
Hadt Waleweine also gheraect,
Ic wane hi waerre doot bleven,
Al haddi twintich manne leven.
Deer Walewein stont ende louch,
Ende seide: »Dits wel mijn ghevoech,
Tserpent heift mi die porte ondaen.
Nu mach ic uten berghe gaen
Ende henen riden daer ic wille."

Tserpent ne lach niet langhe stille:
Dat trensoen dede hem onsochte;
Het stont up so het eerst mochte,
Ende scoot upten here Waleweyne.
Tserpent was groot, ende hi was cleyne:
Het quam bernende als een vier, —
Hen sach nieman so lelijc dier.
Alst Walewein sach wart hi vervaert,
Ende hi vergat sijn goede swaert,
Want hem uter hant ontgleet:

Dat was hem sident herde leet.
Hine wiste noyt hoe hijt verloos.
Tserpent Waleweyne vercoos
Om te deerne so het meest mach.
Het gaf hem herde menighen slach
Metten staerte al tenden een,
Wel twintich waerven eer het ghefeen;
Het was up hem verbolghen sere.
Mettien naemt Waleweine den here
In sinen staert ende soudene draghen
Sinen jonghen, ende latene cnaghen:
Up dat so liet hettene leven.
Maer God hevet hem tghelue ghegheven
Dat hise te voren slouch alle doot.
Walewein was in groter noot:
Haddi vor tserpent ghestaen
Also hi bachten hevet ghedaen,
Hi ware verbernt altemale
Sonder enighe wedertale.

Gringolet, dat ne conste gheduren
Binnen den mure, het liep ter scure
Ute ende ghinc an ene side.
Dies was Walewein onblide;
Hi bleef allene ende onberaden,
Hem ne stont niemen te staden.
Hi seide: »Die duvel hout mi ghevaen
So vaste, in can hem niet ontgaen,
Ende metten staerte so ghebonden,
Mochtic belyen mine sonde,
So waric blide, vor mine doot.

Die selve God, die mi gheboot,
Hi moet mi helpen ende beraden,
Ende staen mire siele te stade,
Want mijn leven es ghedaen."
Tserpent ne lette niet sonder waen,
Ende vlooch danen metter vaert,
Ende drouch Waleweine in sinen staert
Voortwaert in enen nauwen pat.
Walewein was vander pine mat,
Die hem tserpent hadde ghedaen.
Mettien so bleef [tserpent] ghevaen
Tenen gate, het ne mochte niet dure,
Het was te nauwe, buten mure;
Nochtanne waester dicke dor comen,
Maer trensoen hevet hem bemomen,
Dat hem bleef stekende in de side.
Doet Walewein sach was hi blide.
Hi seide: »God, here, dor uwe doghet,
Also waerlike als ghi wel moghet,
So moeti mi, here, heden
Jeghen dit felle serpent bevreden,
Dat mi desen anxt hevet ghedaen."
Dus moeste Waleweyn ghinder staen:
Si waren ghevaen onder hem beden
So vaste, sine mochten niet sceden,
Ne weder achter gaen no vort.
Walewein mochte cume een wort
Spreken, hi was so sere ghebonden
Met tserpents staerte tien stonden.
Het heveten brocht in groter noot,
Ende gaf hem herde menighen stoot

Metten staerte jeghen die stene,
Bi wilen groot, bi wilen clene;
Ende heveten in enen pit ghesteken,
Dat hi cume mochte spreken
No gheen let verbrawen.
Tserpent scuerde metten clauwen
Waleweins wapine te dien stonden;
Ooc es hi in sinen staert ghewonden
Ende so vaste daer in ghevaen,
Cume sal hi meer ontgaen
Vander pine daer hi in es.
Deer Walewein, sijt seker des,
Hi verloste sine ene hant:
Doe taste hi om sinen brant
An sine side, — hi was verloren.
No weder sider no daer voren
Ne quam Walewein in sulker noot.
Nu alreerst waendi bliven doot.

Doe tasti voort an sine side
Ene misericorde, dies was hi blide.
Hi dankets Gode: hi hads te doene.
Doe tracse uut Walewein die coene
Ende stac na tserpent harentare.
Hi dede hem harde clene dare,
Ende het ne mochte hem niet versluten;
Hadt sijn hovet ghehad buten,
Het ware hem tonnere vergaen
Dat hijt soude steken of slaen.
Bedi hevet Walewein te doene
Wel der helpe vanden trensoene.

Dat serpent dus ghevaen hevet
Waleweine, die met pinen levet:
(Hine mochte waer met ere hant)
Die misericorde nam die wigant,
Daer hi tserpent mede stac,
So dat hem sijn herte brac,
Ter navelen no min no mee.
Tserpent dreesc lude, hem was wee,
Omme die anxene vander doot.
Noch was Waleweins anxene groot:
Hi lach onder tserpents voet;
Uter wonde quam ghelopen tbloet
Up hem heter dan een vier.
Walewein sprac: »Dit nes gheen dier,
Het es die duvel uter helle,
Die hier comt ende wille mi quellen,
Ende hevet mi desen anxt ghedaen.
Ende noch ne can ics niet ontgaen,
Al eest gherovet vanden live.
Ende al waric sterker dan si vive,
Sone mochtic mi niet beraden,
Ic ne moet sieden ende braden,
(Die duvel hevet mi so ghebonden)
Int bloet dat comt uut deser wonden:
Het dinct mi heter dan een vier."
Aldus lach Walewein onder dat dier
In den pit, onder tserpents bloet,
Dat hem ten scoudren over woet.
Dus dede hem tserpent groten pant.
Deer Walewein trac uut metter hant
Die misericorde metter vaert,

Ende hieu up tserpents staert,
Tote hine altemale ontknochte,
Ende hem selven uter pine brochte,
Die hem tserpent hadde ghedaen.
Maer Goddanc, hi es ontgaen,
Ende hi dankets blidelike
Gode van hoghen rike.
Doe was hi blide doe hi dat sach,
Dat tserpent also doot lach,
Dat hem die anxene hadde ghedaen,
Ende hi hem aldus es ontgaen.
Hi seide: »Ic ne wille niet sorghen
Dattu heden ofte morghen
Enen andren suls doen verdriet;
Ic hope dat ne ghevalt di niet:
Ic sal di eer die voet of slaen."
Hi haeste, ende als hijt hadde ghedaen
Sprac hi: »Ic hope an onsen here,
Dune dwinghes mensce nemmermere
Alstu hier vormaels heves ghedaen.
Het ne mochte niet vor di ghestaen
Mijn goede halsberch vander aventuren,
Hine mochte niet vor di gheduren,
Dune hebstene ghescort, ende ondect
Al mijn lijf ende dorpect;
Ende duer die scoren hebbic vonden
In minen live diepe wonden
Alomme [ende] omme in mine side."
Walewein was drouve ende blide;
Dat hi tserpent hadde doot
Dies so haddi bliscap groot

Banderside so haddi toren
Dat hi sijn swaerd adde verloren.
Sijns scilts moeste hi ooc derven
Al soudi daer omme sterven:
Het lach onder tserpent tebroken;
Maer dies es hi wel ghewroken.
Sijn scacht was ooc mids ontwee,
Die ne wert hem nemmermee.
Gringolet es hem ontgaen,
Dies moeste hi daer allene staen
In avonturen van sinen live.
Hi adde wonden driewerf vive,
Die hem tserpent adde gegheven:
Dus leeddi een onsochte leven.
Nochtan ne micte Walewein niet
Up die pine ende up tferdriet
Dat hem tserpent adde ghedaen,
Addi gheweten waerwaert gaen
Dat hi niemare hadde moghen horen
Vanden scake achter of voren.
Dus doolde hi den berch al dure
Omme te soekene avonture,
Die hire ghenouch vinden sal.
Daer ghesciede hem dit gheval,
Dat hi vant sijn goede swaert,
Dat hi lief hadde ende waert.
Doe hief hijt up ende was blide,
Ende staect sciere an sine side
In sinen scoe, dien hi noch hevet.
Walewein sucht ende bevet,
So sere smerten hem die wonden;

Ende hi gheraecte ten selven stonden
Daer die berch was ondaen.
Doe ghinc hi vor die score staen
Ende vernam daer een scoon lant;
Ende Gringolet quam tehant
Tote sinen here, alstene sach,
Ghelopen aldat ghelopen mach,
Die vanden slaghen was mesmaect,
Alsone tserpent adde gheraect
Metten claeuwen in menigher stede.
Nu hoort wat Walewein dede:
Hi sat ende tinte sine wonden,
Die hire menighe hevet vonden
Over sijn lijf, doe hise sochte.
Men seghet dat men niet ne mochte
Waleweine van ghenentalve
Vinden, hine hadde werc ende salve.
Nu eist comen dat hire te doene hevet
Also sere als yemen die levet;
Maer water was hem daer wel diere.
Metten bloede moesti sciere
Sine wonden wieken ende binden,
Alle die hire conste vinden.

Als hijt dus al hadde ghedaen
So es hi weder upghestaen
Ende quam ghegaen te sinen paerde.
Doe sach hi neder na die aerde:
Doe dochte hem dat hi stont so hoghe,
Men hadde niet met enen boghe
Vander aerde connen gheslaen

Tote daer Walewein was ghestaen.
Hoe sal hi neder comen up daerde
Met Gringolette sinen paerde?
Want die berch es also ghemaect,
Al waerre een kerstijn up gheraect,
Hine mochte nieuwer neder gliden,
Hine viele int water in allen siden.
Om dien berch liep ene riviere:
Soe was groot, wijt ende liep sciere.
Die berch waser uut ghewrocht,
Uter rivieren, heift hem ghedocht,
Met groten stenen ende met starken,
Recht ghelijc ere karken;
Ende in den berch ghinc ene score,
Daer tserpent voer dicken dore,
Ende hadder sijn nest in ghemaect,
Ende wilde niet dat men hem ghenaect;
Men mochter qualike in ghewinnen.
Het verghinc Waleweine tonminnen
Dat hi was comen in den berch.
Hets wonder hine hadde groot erch
Ontfaen: tserpent was so fel;
Maer sine sake verghinc hem wel.
Also laghen sine avonturen,
Bedi mochtijs te bet gheduren.
Hi seide: »Ic bem der anxene ontgaen,
Die mi tserpent hevet ghedaen,
Nochtan staet mi hier te sine
In vrese ende in groter pine
Van minen live, in springhe sciere
Van desen berghe in die riviere.

Beter es camp danne hals ontwee.
Blevic hier binnen emmerme,
Ic ne wiste wat eten no drinken."
Aldus began hi hem bedinken:
Nu moeti avonturen sijn leven.
Hi seide: »Sterve ic, ic come ghedreven
Weder daer men mi sal kinnen. —
Hier mochtic lettel prijs ghewinnen;
Storvic hier," sprac dòe die here,
»Menne ghevreeste nemmermere
Waer dat ic becomen ware."
Dus stont hi in groten vare
Bi Gringolette sinen wrene,
Ende gordene ende sat daer up allene.
Hi seindem achter ende voren,
Ende Gringolet hevet vercoren
Die riviere, ende spranc daer neder.
Boven ne keerden si nemmeer weder.
Dies sijt seker ende wijs,
Haddi gheweset van Parijs
Here, hi adt wel gherne ghegheven,
Ende hi te Carlicen ware bleven.
Hi hilt hem vaste up sijn paert,
Dat menigher marc was waert,
So waer so hijs hadde te doene.
Het was een deel nader noene
Als hi dus voer in die riviere,
Ende Gringolet ghinc swemmen sciere.

Nu es der Walewein gheraect,
Die van den bloede was mesmaect,

Daer hi mach spoelen sine lede,
Die wel sere te menigher stede
Waren van wonden ende van bloede.
Ende Gringolet dat wert so moede
Van swemmene, dat nemmeer ne mochte;
Doch swamt dat het lant gherochte
Metten voeten, ende stont al stille,
Om dat hem rusten wille,
In gone riviere up een eylant.
Het quam hem wel dat hijt vant;
Hen hadde el niet dan thovet boven.
Walewein mochts hem wel beloven
Dat hi sijn goede ors adde bescreden:
Ic hope het salne wel bevreden.
Het swam vort an tander lant.
Doe beette Walewein te hant
In enen mersc, die scone was,
Ende ghinc sitten int groene gras,
Die vanden live was mesmaect.
Hi was in felre stede gheraect,
Daer men hem deelde evel spel:
Dat sceen an Gringolette wel,
Die lach als of hi ware doot;
Dies was Waleweins rouwe groot.
Hi trac dat gras uter aerde
Ende ghinc tote sinen paerde:
Hi begonst torken ende wriven,
Proeven oft hem mochte bliven.
Doe spranct up: dies was hi blide,
Walewein, ende stont bi sire side.
Al haddem yemen willen deren

Hine adde hem niewaer mede verweren;
Hine hevet no weder scilt no spere,
Daer hi hem mede mochte ter were
Setten of hijs hadde te doene.
Al was hi bloot, hi was coene.
Sijn halsberch adde menighe scure,
Men sach sijn scone lijf aldure,
Dat hem tserpent hevet ghedaen.
Nu moet hi dus allene staen
Bi Gringolette sinen wrene.
Echt gordine ende sat up allene.
Die tonghemake was wel sere,
Dat was Walewein die here,
Want hi ghenen wech ne sach
Daer hi den scake volghen mach.

Doe reet hi vaste al over dwers,
Walewein, dien sconen mersc
Onthier ende hi vernam
Dat hi tenen weghe quam:
Dien hilt hi so hi best mochte.
Doe sach hi, also hem dochte,
Ene borch of soe ware van goude.
Doe peinsde Walewein dat hi soude
Daer in herberghen of hi mochte.
Aldus sette hi sijn ghedochte.
Doe reet hi darewaert herde saen.
Doe docht soe hem in een water staen
Ende up enen standaert ghewrocht van ondre.
Daer woonde die coninc van den Wondre.
Wetti waer omme hi Wonder hiet?

Ic saelt u segghen, ic ne laets niet:
Hi versciep hem tallen dieren
Die sijn upt lant of in rivieren:
Banderside sciep hi hem wedere
Tallen voghelen, die met vederen
Moghen vlieghen in enich lant.
Ic wane wel dat men noit ne vant
Scoonre borch dan hi hevet ene,
Hen ware van kalke ende van stene,
Nochtan mocht soe niet scoonre wesen.
Soe was ghescreven, diet conste lesen,
Met goude buten ende binnen:
» Men mach die borch niet ghewinnen.
Twater datter omme gheet
Het es ere alver mile breet.
Men mach die borch niet ghenaken,
Die die coninc hevet doen maken,
Hen si namelike van voren."
Die strate hevet Walewein vercoren
Diene toter porten brochte.
Menichsins was sijn ghedochte:
Doe beette hi vor die borch sciere.
Daer sach hi wonder menighertiere,
Alomme van herde menigher sake,
Die die coninc adde doen maken.
Sijn paert liet hi beneden staen,
Ende hi quam in die borch ghegaen.
Daer vant hi den coninc Wondre
Ende sinen sone Alydrisondre,
Ende tscaecspel tusschen hem beden staen,
Dat hem die pine al hadde ghedaen;

Daer up so speilden si ten scake.
Doe was Walewein bet te ghemake
Danne hi was in langhen stonden,
Omme dat hi tsaecspel adde vonden
Dat hi langhe adde ghesocht,
Ende [hem] in menigher pine brocht.
Doe neech hi ende groette den coninc
Ende sinen sone, den jonghelinc.
Si groettene weder in waren saken
Ende stonden up vanden scake,
Ende onthaelden Waleweyne den here,
Ende leeddene inwaert biden ghere,
Die ghemaecs wel hadde te doene;
Hi adde van sanderdaghes noene
Gheweset in herde groter pine,
Dats sinen wapinen wel anschine,
Die so ghescuert sijn ende ghetrect.
Hi scaemde hem dat menne sach ondect.
Sijn sone leddene harentare:
Die coninc Wonder weers gheware
Ende riep twe cnapen dat si quamen
Ende den here Waleweyne namen
Ende leedden in ere kemenade.
Een ander cnape was dies beraden
Ende quam te Gringolette ghegaen,
Daerne Waleweyn liet staen,
Beneden der brugghe als hi upquam.
Men seghet ons dattie cnapé hiet
Gringolette, die wel sciere
Was comen mesmaect uter riviere,
Ende leeddene up een sconen stal.

Daer dedi hem tghemac al
Dat men mochte doen enen paerde:
Ic wane dat Walewein also begaerde.
Hi torctene vaste ende wreef,
Dat hem een twint niet ne bleef
Over hem dat hem messat.
Het hads te doene: het was so mat.
Doe dedi hem of sijn ghereide
Ende decket weder sonder beide.
Doe liep die cnape ende haelde coren
Ende stortets hem ghenouch te voren.
Doe quam hi weder up ghegaen.

Dander twee cnapen waren ghestaen
Bi Waleweine inder kemenade,
Ende daden hem grote ghenade.
Deen haelde water wel ghereet,
Te pointe cout, te pointe heet,
Ende goot in ene cupe saen.
Dander cnape was ghestaen
Bi hem ende ontwapenden ghierede.
Doe dwoughen si sine scone lede,
Die waren mesmaect van diepen wonden,
Dier si menighe over hem vonden.
Als sijt aldus hadden ghedaen
Doe leiden sine up een bedde saen,
Dat rikelije was ende diere,
Ende vulmaect in alre maniere:
Van finen goude die pilare,
Entie sponden van yvare,
Wel duersneden ende duerhouwen.

Men mochter wonder groot in scouwen:
Die maerken conste, hi mochter in sien
Twonder dat in de warelt soude ghescien
Van den beghinsele tote dat soe enden
Sal, daer mochtijt ondervenden.
Vier ingle stonden daer goudijn,
Die niet verbetert ne mochten sijn,
Die scone songhen ende clare.
Der Walewein hi wert gheware
Dattie sanc dien si gaven ute
Was ghemaect met enen condute,
Dattie coninc vanden Wondre
Dede maken in de borch van ondre;
Ende elc hevet in sine hant
Enen saphier ende enen jochant:
In dander hant enen carbonkel,
Die maket licht daert was donker,
Dat te minnachte was also clare
Als oft noenen daghes ware
Binnen der burch vanden stene;
Daer wasser menich groot ende clene
Omtrent dat bedde daer mense sach.
Nu hoort wat crachte ant bedde lach:
Ware een man up tbedde gheleghen,
Al wari dorhouwen ende duersleghen,
Of haddi over hem enighe wonde,
Moeste hire up ligghen ene stonde
Tote hi met slape ware bevaen,
Als hi weder up wilde staen
So wari gans ende ghesont
Als hi noit was in enigher stont.

Daer omme dedene die coninc Wonder
Daer up ligghen ende decken onder
Die coverture, daer hi ghenesen
Van sinen wonden soude wesen.

Dus bleef hi met slape bevaen.
Die ingle lieten haer singhen staen,
Die te voren songhen clare.
Doe wert die coninc wel gheware
Dat Walewein lach ende sliep.
Enen cnape dat hi riep,
Ende hi hiet hem, of hi mochte,
Dat hi Waleweins wapine brochte.
Men ghincse scuren ende maken clare.
So waer dat men wart gheware
Datter ene maelge ghebrac,
Ic wane mer ene nieuwe in stac:
Dus ghinc men scuren ende ghereiden
Sine wapine sonder beiden.
Hier of ne wiste Walewein niet,
Die lach up tbedde, daer menne liet
Up slapen, dat diere was ende goet
So wel hem, diere up slapen moet.
Ende als sine wapine waren ghereit
Doe leidemer bi datter toe steit,
Bede scilt ende daer toe spere,
Daer hi hem mede soude ter were
Setten, of hijs hadde te doene;
Ende ene coverture groene,
Met siden arde wel ghewrocht.
Die coninc Wonder was wel bedocht

Van harde menigheranden saken,
Ende sprac tote sinen cnapen:
»Sect ons, es die spise ghereet?"
— »Neen soe, here, Godweet."
— »So spoet daer mede; hets wel ghedaen,
Hets tijt dat wi eten gaen.
Hier sijn sulke die gherne aten,
Danne hevet mi ghene ommate,
Al waert niemen danne mijn gast;
Ic wane wel dat hi noch vast,
Also helpe mi God, van desen daghe."
Doe leidemen taflen uptie scraghe:
Daer boven spreedde men die dwale.
Walewein ontspranc metter tale
Uut sinen slape gans ende ghesont
Als hi noit was tenigher stont:
Daer omme dedene die coninc slapen,
Dat hi van allen onghemaken
Eer avont soude sijn ghenesen.
— »Helpt God!" sprac Walewein mettesen,
»Waer waert bem ic nu gheraect?
Ligghic hier al moedernaect?
Ic ne hebbe cousen no scoen,
No cleder die ic ane mach doen,
Dies bem ic tonghemake sere,"
Sprac deer Walewein, die here.
Dus verhorde die coninc claghen
Waleweine, ende dedem draghen
Een paer cleder van witter siden.
Men brocht[se]: dies was hi blide
Als hise hadde in sine hant.

Ic wane wel dat men noit ne vant
Cleder die waren also diere.
Dat wonder was so menighertiere,
Dat andie cledre stont ghewrocht,
Men hadse om dusent pont niet ghecocht.
Hen es gheen clerc in al Parijs
So wel gheleert no so wijs,
Diet adde ghelesen oft gheraect
Dat andie cleder was ghemaect.
Hi deedse an ende waser blide.
Die coninc adde ten selven tiden
Doen maken een surcoot:
Het was scarlakijn root
Met ermenien uut ghewrocht.
Dit hevet men Waleweyne brocht;
Ende niewe cousen ende nieuwe scoen,
Die die rudder an sal doen.
Hie cleedde hem ende es upghestaen.
Doc brochtemen Waleweyne saen
Een beckijn van roden goude,
Daer men hem mede dienen soude,
Ende een hantvat dies ghelike,
(Diet dede maken hi was rike).
Men gaf hem water ende hi ghinc dwaen.
Doe brochtemen hem die dwale saen,
Daer hi sine hande mede droghen soude.
Hi hadde al dat hi hebben woude.

Bin desen quam die coninc Wonder
Ende sijn sone Alidrisonder
Met ses rudders uut vercoren,

Scone, rike ende wel gheboren,
Toten here Waleweine ghegaen,
Ende seide: »Sidi upghestaen,
Here, ende hoe sidi te ghemake?"
— »Mine deert ne ghene sake;
Ic bem ghenesen in corter tijt."
— »Dies si God ghebenedijt,"
Sprac die coninc ende sijn kint.
Doe namen si den jonghelinc
Met groter joyen, met groten spele,
(Daer waren hogher liede vele)
Ende quamer mede voort ghegaen,
Daer alle gone taflen staen,
Som van yvore ende som van stene,
Ende som waren si van elpsbene.
Sconincs tafle was van goude,
Daer Walewein up eten soude.
In enen setel settemenne allene,
Daer chierheit ende diere stene
An stonden, daer cracht an lach.
Hen mochte blexeme no donreslach,
No ne gheerande sake
Ne mochte den gonen ghenaken
Die inden setel was gheseten.
Dus began deer Walewein eten
Ende die heren altemale
Boven ende beneden in die sale.
Ten elpsbene saten die graven
Ende hertoghen van groter haven,
Ende ten yvore hoghe liede,
Rudders; maer hare maisniede

Saten beneden ten marberine.
Men scincte van den coelen wine
Ten taflen boven ende beneden.
Al hadde der Walewein ghebeden
Omme goede herberghe een jaer,
Ic wane hi hevetse vonden daer.
Hi sat neven sconinx side,
Die sire comst was harde blide.
Vor hem stonden die stope van goude,
Daer men den wijn uut scinken soude,
Ende nappe die waren menighertiere.
Gone gherechte waren diere,
Daer men den heren diende mede.
Die coninc was blide ende sede
Toten here Waleweine: » Here,
Sijt te ghemake, ic bids u sere,
Met al sulken als hier es."
Deer Walewein, des sijt ghewes,
Was wel beraden, ende hi louch
Ende seide: » Hier es, here, ghenouch,
Mine ghebreket ghene sake:
Ic bem herde wel te ghemake."

Dus saten si metteser tale:
Walewein sach binnen der sale
Tortijtsen staen up candelare,
Die alle gader goudijn waren,
Diet maecten binnen der borch claro
Alst oft noenen daghes ware,
Die wel groot was ende wel wide.
Walewein sach an elke side:

Hi mochte daer menighen rudder scouwen,
Maer hine sacher vrouwe no jonefrouwe:
Dat dochte hem ene vremde sake.
Dus saten die heren met ghemake
Ende aten ende waren metten bliden.
Die coninc sprac ten selven tiden:
»Rudder, waert u wel bequame,
So wistic gherne uwe name."
Walewein andwerde mettien:
»Here, also moete mi goet ghescien!
Ic sect u utermaten gherne,
Dies ne staet mi niet tonberne:
Walewein es mine name.
Eist u wille ende wel bequame,
(Ic bem u gast ende ghi mijn waert)
So sect mi duwe, of ghijs begaert,
Ende waer dat ic gheraect bem."
Die coninc andworde hem:
»Heer Walewein, ghi sijt gheraect int wonder
Van allen sinne, boven ende onder:
Selve es Wonder mine name."
Der Walewein seide: »Sonder blame
Moghedi met rechte heten Wonder!
Hier eis so vele, boven ende onder,
Ende in allen siden ghemaect,
Ic weet wel ic ne was noit gheraect
In stede daer ic so vele vant,
(Ende hebbe gheweist in menich lant),
Als ics nu hier hebbe ghesien.
Maer also moete mi goet ghescien!
Dit wonder gaet alles te boven,

Coninc rike ende van love,
Dat ic hier so menighen rudder scouwe
Ende ic ne sie hier vrouwe no joncfrouwe.
Ne hort hier ghene coninghinne?"
— »Jaet, Walewein, wel soete minne,
Die ghi wel varinghe sult sien."
Die coninc hi ondede mettien
Ene veinstre, daer Walewein dare
Sach sitten banderside den mure
In ene sale scone joncfrouwen,
Die hire vele mochte scouwen.
Allene sat die coninghinne
Met enen wel ghestaden sinne,
Ende hevet ghedweghen, ende es gheseten
Tere tafelen ende sonde eten,
Die rike was ende diere,
Met herde menigher cameriere,
Die alle waren tharen ghelovè.
Deer Walewein seide: »In ghenen hove
Ne quam ic noit in ghenen lant,
Daer ic dus groot wonder vant
Als ic nu hier hebbe ghesien;
Maer also moete mi goet ghescien!
Nochtan hevet mi dit wonder mere,"
Sprac Walewein, »here coninc, here,
Bi wat manieren ende bi wat saken,
Dies moeti mi vroet maken,
Twi ghi woont aldus versceden."
Dus spracsi onder hem beden.

Die coninc andworde mettien:

Her Walewein, ghi moocht hier sien
Wonder van herde menigher sake,
Die ic hebbe hier doen maken.
Die coninghinne was noit in dien,
Dat soet noyt wilde comen sien
Hoet ghemaect ware ende ghewrocht,
Maer altoos es soe in dien bedocht,
Dat soe wille wonen in die sale."
Mettesen dedemen up die dwale;
Daer was gheten int ghevouch.
Men gaf water ende men dwouch
Die hande scone vanden spisen.
Men diende daer wel in allen wisen:
Na den etene gaf men wijn,
Alst doet daer hoghe liede sijn.
Men scincte ende men dede omme gaen:
Die heren dronken. Men dede staen
Die stope ende nappe an ene side.
Si waren allegader blide
Die daer waren binder sale.
Wat holpe dat ic langhe tale
Maecte? Doe sprac Alydrisonder:
» Heer Walewein, mi hevet wonder
Wat saken dat ghi hebt vernomen
Dat ghi int Wonder dus sijt comen.
Comdi om riden of om josteren,
Of comdi souken avontueren,
Of begherdi goet ofte quaet?
Ghi vint wel die u weder staet
Eer ghi van henen moghet keren.
Of wildi bliven mettesen heren,

Mijn here es uwes herde blide,
Ende set jou neven sire side,
Al wildire bliven ewelike."
Walewein sprac: »God die rike
Moete jou lonen dit scone ghebot!
Maer neen ic niet, also helpe mi God!
Dat verstaet wel in uwen sin,
Dat ic int wandelen comen bin,
Dat hevet mi tscaecspel al ghedaen,
Dat ic heden sach vor u staen.

Daer wi saten tArturs hove,
Eens coninx van groten love,
Met groter joyen, met groten spele,
Saten daer sire rudders vele
Na dat eten, ende adden ghedweghen
Also hoghe liede pleghen;
Daer hebsi wonder groot vernomen:
Tscaec ten veinstre in comen,
Ende breedde hem neder uptie aerde.
Hi mochte spelen dies begaerde.
Dus laghet daer up die wile doe,
Daer ne ghinc niemen of no toe
Van al gonen hoghen lieden.
Here coninc, ic wilt jou bedieden,
Wi saghent alle die daer waren:
Mettien hieft up ende es ghevaren
Weder dane het quam te voren.
Dies adde die coninc Artur toren,
Ende sprac: »Bi mire conincs crone,
Dit scaecspel dinct mi so scone,

Maerct ghi heren ende siet,
Hen quam hier sonder sake niet.
Die up wille sitten sonder sparen
Dit scaecspel halen ende achter varen
Ende leverent mi in mine hant,
Ic sal hem gheven al mijn lant;
Ende mine crone na minen live
Die willic dat sijn eghijn blive."
Van alden heren diere waren
Sone durster noyt een varen:
Si saten alle ende sweghen stille.
Die coninc seide: »So wie so wille
Goet rudder in mijn hof betalen,
Hi sal mi dat scaecspel halen,
Of wine ghecrighen nemmermere
Van desen daghe vortwert ere,
Laten wijt ons aldus ontfaren."
Noch sweghen si alle diere waren,
Daer ne andworde niemen van enen worde.
Ic scaemde mi als ic dat horde,
Dat daer niemen was so ghedaen
Die dat ghelof durste ane gaen
Van minen here den coninc;
Ende ic tert voort met deser dinc
Ende seide: »Here coninc Artur, here,
Die tale die ghi heden ere
Seit, die hebbic wel verstaen.
Die jou ghelof wilde anegaen
Soudi hem houden alte voren
Den eet dien ghi hebt ghesworen?"

Die coninc andworde mettien:
»Ja ic, so moete mi goet ghescien!
Dies ne wendic heden mijn wort."
Here, als ic dat hadde ghehort
Dedic mine wapine reiden
Ende wapende mi al sonder beide
Ende seide: vondict in enich lant,
Ic soudt hem leveren metter hant,
Also helpe mi God die mi gheboot,
Of ic bleve daer omme doot.
Siet here, dus hebbict vernomen
Ende hem na tscaec int Wonder comen,
Ende wanet hier hebben ghevaen;
Ne ware mi dinke hets mi ontgaen
Ende es mi worden onghereet."
Die coninc hi seide: »Godweet,
Here Walewein, addijt ghevaen,
So waerdi groter pine ontgaen,
Die jou nu te doghene steet.
Maer mijn scaec es u onghereet
Hen si dat ghi dort anevaen
Tghelof dat ic jou doe verstaen.
Ic sal delen ende ghi kiesen:
Ghi moocht dat kiesen ic sal verliesen.
Hebdi ten scake groten ghere
So moet ghijt winnen metten spere
Up mi, ende met uwen scilde."
Doe sprac Walewein die milde:
»So waric danne van dommen rade,
Soudic jou lonen goet met quade,
Entie ere die ghi mi hebt ghedaen;

Neen ic, here, al sonder waen.
Stakic jou of gherochte,
Als het wel ghevallen mochte,
Ende ghi mi weder, coninc here,
Dies ne ghecreghic nemmer ere;
Ic words gheworpen buten love
Waer dat ic quam in elken hove:
Men soude segghen: »Siet waer vaert
Die tasseerde sinen waert
Als hi hem goet adde ghedaen."
Mi ware liever waric ghevaen
In enen kerker viertich daghe,
Daer ic no sonne no mane ne saghe,
Danne mi die lachter hier ghesciede."
Doe seiden alle die hoghe liede:
»Ghi sect wel als een goet man."
Die coninc seide: »Suldi mi dan,
Here Walewein, doen ene bede,
Ende winnen tscaec up hovescede?
Dan saelt staen tuwen ghebode."

Heer Walewein seide: »Bi Gode!
Ic sal doen dat ghi begaert."
— »Heer Walewein, so moeti tswaert
Varen soeken metten tween ringhen.
Wildi dat halen ende mi bringhen,
So ghevic jou tscaec sekerlike.
Het hevet een coninc, hi es rike,
Ende heet die coninc Amoraen.
Sijn casteel es so ghestaen,
Men machene nemmerme ghewinnen.

Dat goede swaert dat esser binnen,
Dat hevet hi binnen sire hoede.
Heer Walewein, nu willic bevroeden
Wat crachten andat swaert leghet
Eist also als men ons seghet:
Hem ne mach gheen man comen te voren
Es hi daer toe niet vercoren;
Ende trect hi ute dat goede swaert,
Het slatene ontwe in de middewaert.
Daer ne dar niemen omme vraghen
Dat daer yemen sal draghen,
Hine si van duechden uut vercoren
Van allen den gonen die sijn gheboren,
Ende van rudderscepe mede.
Heer Walewein, moghedi dese bede
Doen, ende halen mi tgoede swaert,
So ghevic jou mijn scaec ter vaert
Uwen wille mede te doene."

Walewein sprac, die rudder coene:
»Here, mi ghebreict ene sake,
Dies bem ic sere tonghemake.
Waert, dat icse ghecrighen mochte,
Sone levet hi niet, diet mi ontcoclite,
No om selver, no om goud,
In leveret jou in jou ghewoud,
Mede te doene al u ghebod."
Die coninc seide: »Also helpe mi God!
Heer Walewein, sect mi wat dat es.
Des sijt seker ende ghewes,
Ic saels jou helpen na mire macht."

Hi seide: »Ic ne hebbe scilt no scacht:
Mijn halsberch hevet menighe score:
Die mi gherochte, hi stakemi dore.
Dies bem ic in groter sorghe."
Die coninc seide: »Beit tote morghen,
Jouwe wapene die sijn al ghereet,
Alsoot ten rudderscepe steet."
Hier mede lieten si die tale.
Doe ghinc men slapen in die sale.
Die bedden waren wel ghemaect.
Die here Walewein hi es gheraect
Tenen bedde goet ende diere;
Daerup ghinc hi slapen sciere
Dien nacht duere tote dat daghede.
Doe cleedde hem Walewein ende vraghede
Of yemen sine wapine weet?
Twe cnapen brochtse hem ghereet
Ende wapenden wel in corten tiden.
Walewein was metten bliden
Als hi sinen halsberch sach so clare.
Doe vraghedi waer die coninc ware?
Binnen desen es hi up ghestaen,
Ende quam te Waleweyne ghegaen,
Ende groeten herde hovescelike.
Walewein seide: »God die rike
Gheve jou bliscap ende grote ere!
Blivet te Gode tote ic kere!
Ic sal jou halen tgoede swaert,
Eist dat God mijn leven spaert
Eer ic wederkere int Wonder."
Bin desen quam Alydrisonder:

Hi bevalne Gode haestelike.
Walewein ruumde die borch rike
Ende quam ter brugghen of ghegaen.
Daer vant hi enen cnape staen,
Die hem Gringolette hilt
Ende sinen scacht ende sinen scilt.
Dus sat hi up in sijn ghereide,
Ende hi voer wech alsonder beide,
Walewein, henen sire vaerde
In davonture van den swaerde,
Ter poorten uut, al dat hi mach,
Die strate die hi vor hem sach,
Tote dat hi ten ende es comen.
Mettien heift Walewein vernomen
Een foreest vor hem, een wout,
Daer voghele in singhen menichfout.
Het was nuchtens omtrent prime:
Die sonne verbaerde ende ghinc scinen.

Als hi binden woude es comen,
Eer hiet lanc heifti vernomen
Ene creature so sere carmen,
Dies mochte onsen here ontfarmen.
Hi hoorde roepen: »O wi! o wach!
Nu ne weet ic wat ic doen mach,
Mi verniewet mijn oude seer
Vortwaert ylanc so meer,
Dat ic langhe hebbe ghedraghen!"
Dus verhorde Walewein claghen.
Hi slouch met sporen ende reet ter vaert
Daer die creature mesbaert,

Te siene of hi helpen mach.
Doe dochte hem dat hi comen sach
Enen cnape van sconen leden
Up een arm paert ghereden:
Het was magher ende manc
Sijn haer loke ende lanc,
Neder hinghen hem die oren,
Het houtte bachten ende voren,
Sine oghen liepen hem uten hovede.
Hine levet niet, dies ghelovede
Hoe dat paert was ghedaen.
Het hadde tere armer crebbe ghestaen,
Daer hem coren dicke ghebrac.
Het hadde menich onghemac;
Men namer toe wel cranke ware,
Men liet lopen harentare,
Nacht ende dach, waest heet of cout,
Winter ende somer in gont wout;
Ende hadde ghedaen wel menich jaer,
Dat mochtemen marken an sijn haer,
Dat hem also verwerret lach:
Dies was leden wel menighen dach
Dat gheconreit was of ghewreven.
Den parde ne was een twint niet bleven
Dan die huut, daer men dore sach;
Want men sine been tellen mach
Ende sine rebben an elke side.
Diere up sat hi was onblide,
Hem was onsochte te moede;
Ende slouch vaste met ere roeden
Tpaert, maer hen halp hem niet:

Te meer hi slaet, te min het diet.
Hen mochte niet een voetstap gaen
Hen moeste hem rusten ende stille staen,
Of het ware ghevallen up daerde.
Dit sach Walewein donvervaerde,
Dien dat verdochte van den cnape,
Omme dat hi maercte diere sake
Dat hi was van so sconen leden,
Ende sulc een paert quam ghereden.
Over die scoudere was hi breet,
Want hem sijn leven wale steet:
Die nuese haddi scone ende recht,
Sijn vorhooft breet ende slecht.
Die oghen addi scone ende grawe,
Brune ende slichte winbrawen,
Sijn haer kersp ende blont,
Den hals snewit ende ront:
Sine lier bloeiden als ene rose,
Sijn adem ne rooc niet ghebose:
Die tande wit ende clene.
Scoonre creature ne sach nieman ghene.
Hi was omtrent die middel smal:
In sinen kin stont een dal.
Hi was vulmaect van allen leden
Ende wel gheraect van allen seden:
Hi mochte met ere van dien lande
Grave wesen. Maer hi wranc sijn hande,
So dat hem dat rode bloet
Vore uut sinen naglen woet.
Dit sach Walewein, dies verdochte.
Hi groete den cnape so hi eerst mochte,

Ende omboot hem goeden dach
Met al dat God vulbringhen mach.

Die cnape seide: »God lone u, here!
Goet dach ne wert mi nemmermere;
Ic bem den goeden daghe ontgaen."
Walewein seide: »Doet mi verstaen
Uwen rouwe ende u verdriet."
Die cnape seide: »Hen holpe jou niet
Dat ghi mi lettet: laet mi varen.
Here, dat u God moete bewaren!
Al teldic jou al minen rouwe
Het ne holpe u niet, bi mire trouwe;
Bedi mi es mijn herte swaer.
Dies es wel leden twintich jaer
Dat ic verloos minen enen broeder:
Gheen bet gheraecter no vroeder
So ne es int conincrike bleven
Sider dat hi verloos sijn leven,
No van duechden bet vulcomen.
Die gone diene mi hevet ghenomen
Hi gaet daghelijcs vor minen oghen:
Hoe mach mijn herte dat ghedoghen!
Hine boots mi noit ghene bate,
Here, bi rechter caritate.
Nochtanne deert mi vele mere
Ander sake, wel lieve here!
Waer hi mi siet of can ghenaken
Gaet hi sijn scoren met mi maken,
Eist in die kerke of daer buten.
Ic scuwene: hen can mi niet versluten,

Hine hout altoos met mi sijn spot,
Ghelijc of ic ware een sot;
Want hem dinct in sinen sin,
Dat ic niet beters waert ne bin
Danne hi dus spiet omme minen scamp.
Here, nu hebbic enen camp
Jeghen hem beroupen vorden coninc.
Siet hier, here, om dese dinc
So bem ic tonghemake sere;
Nochtan deert mi vele mere:
Het es onse sede in dit lant,
Dat ne mach gheen seriant
Enen ridder roepen te campe,
(Daer ment trecken wille te scampe)
Hi moet rudder sijn ghedaen.
Here, nu hebbict ghelaten staen
Ende mijn goet ende mijn lant
Minen here den coninc in sine hant;
Ende wilde mi God goede avonture
Gheven, ic soude ten coninc Arture
Varen, ende bidden hem up ghenade,
Wildi, dat hi mi rudder dade.
Dies sijt seker ende ghewes,
Here, men seit ons dat hi es
Seghesalich, dien hi rudder doet.
Nu hebbics u ghemaect vroet
Waer omme dat ic ute bem comen;
Maer ongheval hevet mi benomen.

Heden, alsoot wesen soude,
Int begon van desen woude

Waendic liden die passaedse:
In die felle toolne, in die usaedse,
Was mi ghenomen mijn goede swaert,
Mijn halsberch ende ooc mijn paert.
Dit arme paert was mi ghegheven.
Dus ledic een onsochte leven
Ende hebbe ghelaten al mijn lant
Minen here den coninc in sine hant,
Ende in sal keren te minen daghe
Ten campe ende volghen mire claghe.
Nu salmen segghen, sonder waen,
Het hevet mi blootheit al ghedaen
Dat ic hem bleven buten lande;
Hier omme doghic grote scande.
Nochtanne deert mi vele mere
Ander saken, wel lieve here.
Men sal mijn scone [wijf] ontherven,
Ende mine kinder moeten derven
Mijns: ic vare in vremden lande."
Dies weende hi ende wranc sine hande,
Ende seide: »Ic ne weet wat anegaen!"
Walewein hevet dit wel verstaen,
Ende seide: »Die di gave een ronside,
Soudi moghen tuwen tide
Keren van sconincs Arturs hove
Tuwen campe, tuwen ghelove?"
Die cnape andworde: »Godweit,
Ja ic, maer hets mi onghereit."
Walewein seide: »Nemet hier tmijn,
June mach altoos gheen beter sijn:
Het sal jou wel sochte draghen;

Het can wel telden ende draven
Ende lopen enen hoghen walop."
Die cnape seide: »Ghi hout u scop
Met mi, here; dat es mesdaen:
Ghi soud wel node henen gaen
Te voet ende gheven mi u paert."
Walewein die beette ter vaert
Ende seide: »Neimt hier mijn ronside!"
(Die cnape ontfinct ende was blide)
»Maer ic ghevet jou in dien,
Dat ghi sult haesten ende spien,
Ende vant keren van Arturs hove
Tuwen campe, tuwen ghelove,
Ende behout jou goet ende jou lant,
Ende vant ghederen jouwen viant,
Ende penst emmer om die ere
Van desen daghe voortwaertmere.
Nu vaert ende keert so ghi eerst moghet,
Ende peinst emmer om die doghet."

Do sat hi up seer Waleweins paert,
Die cnape, ende reet wech ter vaert,
Ende dancte hem utermaten seré
Vanden goedé ende vander ere,
Die hem der Walewein hevet ghedaen;
So dat hi wel hevet verstaen
Dat die cnape was harde blide.
Hi quam ghegaen ten selven tide
Ten paerde dat daer die cnape liet,
Ende ghinc daer up sitten ende siet
Of hettene soude connen draghen;

Het ne conste telden no draven.
Hi beette neder ende liet daer staen,
Ende moeste te voet henen ghaen
Duer gont foreest ende duer den dan.
Daer men grote doghet an
Mochte marken ende grote ere,
Dat was Walewein die here.
Aldus quam hi ghegaen duer twout,
Daer voghele songhen menichfout,
Te voet, dies hi niet dicke ne plach.
Doe dochtem dat hi voor hem sach
Enen casteel ende ene riviere:
Het was die casteel dien hi sach sciere,
Die de toolne ende de quade seden
Hilt met overmoedicheden,
Ende hadde ghedaen wel menighen dach.
Teerst dattene die castelein versach
Quam hi te Waleweine metter vaert.
Hi hadde een overmoedich paert,
Het was dapper ende snel,
Dat gheleec Waleweyne wel.
Dus quam hi te hem waert saen
Ende seide: »Rudder, ghi sijt ghevaen,
Want die seden in dit lant
Sijn jou hier wel onbecant.
Betaelt ons dat ghi sculdich sijt,
Ende maect ons ghenen langhen strijt."
Walewein andwordem saen
Ende seide: »Waer omme bem ic ghevaen?"
— »Om dat uwe tolne wilt ontdragen."
Doe began deer Walewein vraghen:

» Wat tolnen bem ic sculdich dan?"
— » Den halsberch dien ghi hebt an,
Ende uwen scilt ende jou swaert;
Ende waert dat ghi hier brocht een paert,
Dat soudi mi mede gheven."
Deer Walewein seide: » Hets achter bleven.
Ic gaeft den cnape, dien ghi heden
Met uwer toolne, met uwen seden,
Naemt sijn halsberch ende paert:
Hi vaerter mede te Cardole waert."
— » Jane dedi wel, also helpe mi God,
Of hi ane u enen sot
Vant, ende hi u daer over hilt!
Haest u ende gheift mi uwen scilt
Ende uwen halsberch ende u swaert;
Doet of ende ghevet mi ter vaert."

Deer Walewein andworde saen:
» Wie sal hier de tolne ontfaen?"
Die gone seide: » Dats ic," ghereet.
Deer Walewein andworde: » Godweet,
Suldi van mi die toolne ontfaen,
Ghi sult over uwe voete staen,
Eer icse jou gave, up u paert.
Ghi voert mi liever hinder waert;
Ghine sult eer staen bi mire side."
Die gone beette in corter tide
Ende seide: » Ghi maect te groot dangier;
Ic wane die duvel brochte jou hier."
Hi haeste hem ende ghinc mettien
Ten swaerde, ende Walewein hevet versien.

Mettien trac hi dat sine saen.
Hi seide: » Ghi sult nu ontfaen
Jou toolne, eer ghi sult henen gaen,
Dat segghic jou, al sonder waen,
Sidemeer dat ghijt begaert."
Aldus trecten si hare swaert.
Harlijc hadde groten ghere;
Ende Walewein sette hem te were
Jeghen den gonen dien hi daer sach,
Om te proevene of hi mach
Vellen die toolne ende die onsede,
Daer men den menighen pine dede.
Maer sgoons overmoet was so groot,
Hem dochte wel dat sijn ghenoot
Ne was levende in gheen lant.
Doch verdrouch hi metter hant
Tswaert ende slouch met groten nide
Up Waleweine, ende hi was onblide
Dat hi so langhe vor hem stoet.
Walewein decte hem ende was vroet,
Metten scilde, so hi best mach.
Hi ontfinc van hem menighen slach
Die niet onvergolden sijn bleven.
Mettien heifti tswaert verheven
Ende gheraectene weder metter hant,
Ende cloofde hem helm ende nesebant,
Ende sloecht hem in al toten tanden.
Doe trac hijt uut met beden handen,
Ende hi seide: » Neimt ende ontfanct jou gl
Die gone viel neder up gont velt
Doot eer hi ter aerden quam.

Hi lietene varen ende hi nam
Dat goede paert, Walewein die coene,
Dat bi hem stont: hi hads te doene.
Hi seide: »Lyaert, ghi moocht wel staen,
Jou here heeft sinen loon ontfaen:
Hi leghet hier ende swighet al stille,
Ende hevet dat hijs hebben wille.
Hi seit hi sal minen halsberch borghen
Ende mijn swaert al tote morghen,
Of tote echt dat ic weder kere."
Doe sat up Walewein die here,
Ende quam vorden casteel ghereden,
Die met herde fellen seden
Hadde ghestaen menighen dach.
Ende alsene die portier versach,
Doe began hi die porte sluten
Ende seide: »Entrouwen, ghi blijfter buten:
Inne late jou binnen comen niet."
Ende als Walewein dat versiet,
Noopti met sporen ende tors liep wel,
Want het was dapper ende snel,
Ende quam ghelopen met groten ghere
Binnen der porten vortwaert sere,
Eer hise wel conste ghesluten.
Walewein seide: »Inne bem niet buten
Bleven, dat mach u wesen leet,
Portier, dat segghic jou, Godweet."

Mettien beetti van den paerde
Ende haeste hem ende vinc ten swaerde
Ende slouch den portier thovet of.

Doe wierp hijt vor hem int hof
Ende nam hem die slotele saen.
Ter poorten so es hi ghegaen
Ende ghinc die duere vaste sluten,
Dat daer niemene van buten
Binnen den castele comen soude
Vor dien dat hijt selve woude,
No van binnen ooc ute gaen
Vor dat hi al hadde ghedaen,
Dat hi wilde ende begaert.
Doe ghinc hi up ende drouch sijn swaert
Al bloot ghetrect in die hant.
Wat so hi daer binnen vant
Binnen den castele ende in die sale,
Dat moeste sterven altemale.
Si vloen in cameren ende daer buten;
Dat ne mochte hem niet besluten,
Hine haletse ute ende slouchse doot.
Daer ne bleef no clene no groot,
Hine rovetse alle vanden live;
Hine wille niet dattie tolne blive
Staende, no die quade sede,
Daer men den menighen pine dede.

Als hijt aldus hadde ghedaen,
Quam hi te sinen parde ghegaen,
Ende ont[dede] die poorte ende ledet buten.
Doe ghinc hi weder vaste sluten
Den casteel so hi best mach:
Alle die duere die hi daer sach,
Daer die slotele toe behorden.

Walewein sat up mettien worden
Ende wierp die slotele in die riviere.
Mettesen reet hi danen sciere
Ende liet den casteel besloten staen.
Ic waenre niemen in sal gaen,
Hine breke ontwe die mure.
Dus voer hi souken avonture
Over berch ende over dal,
Die hi ghenouch vinden sal.

Die cnape daer ic eerst of seide,
Hi quam ghevaren sonder beide
Tote Cardole al sonder sparen.
Die coninc entie met hem waren
Stonden ten veinstren ende hebben vernomen
Enen cnape up Gringolette comen:
Dat hadde hem wonder als sijt saghen.
Deen began den andren vraghen:
»Waer es mijn here Walewein bleven?
Dese hevet hem ghenomen tleven,
Die hier comt, wanen wi best."
Daer was deer Keye, hi sprac lest,
Hi seide: »Dat ghi sect dats niet;
Die cnape dien ghi hier comen siet
Hi es bode van den scake.
Deer Walewein hi es wel te ghe[make],
Ende hi hevet dat scaec ghevaen,
Dat hebbic harde wel verstaen,
Ende hi sent sinen cnape voren
Te hove. Met rechte hebbics toren,
Dat hi hem sulker dinc vermat.

Here, over waer segghic jòu dat,
Walewein hevet ondervonden,
Dat weet ic wel te desen stonden,
Sine beroemelike tale.
Ende ic seit hem te voren wale,
Het soudem tonnere vergaen,
Dat hi tghelof wilde bestaen,
Dat hier niemen nemen durste."
Die coninc seide: »Wildi ons vurste,
Heer Keye, gheven van deser tale,
So dadi uter matene wale;
Wi hebber of ghehoort ghenouch."
Keye was blide ende hi louch
Ende seide: »Bi Gode, here coninc, here,
Van Waleweyne moghedi ere
Hebben: ghereet u, et es tijt,
Ende onthaeltene sonder respijt
Met uwen mannen, met uwen maghen!"
Noch sprac die coninc ende began vraghen;
Hi seide: »Here Keye, waert u ghevouch,
Van deser tale hebwi ghenouch.
Bi Gode, van uwen quaden scerne
Stonde ons herde wel tonberne!
Hebbic Walewein aldus verlorên,
Bi al dien dat noit wart gheboren,
Ghi mochtets noch wel werden erre."

Die cnape quam, hine was niet verre.
Die rudders seiden: »Wilwine vaen
Ende stappans sijn hovet ofslaen?
Here, ghi moet die doot bespreken,

Hoe wi Waleweine best moghen wreken."
Doe was daer mijn here Lanceloot,
Daer ne was niemen sijn ghenoot
Van duechden, dat weet ic wale,
Van alden heren indie sale,
Hi seide: »Here Artur, coninc here,
Duer Gode ende duer uwes selfs ere,
Onbeit tote die cnape es comen
Ende ghi die waerheit hebt vernomen
Wat hi wille ende hi begaert,
Eer dat ghine doot swaert.
Men hevet menichwaerf gheseit
Van seer Waleweins miltheit:
Hi es hovesch, milde ende coene,
Wat manne soos hevet te doene
Bescut hi, siet hi dat hijs noot
Hevet; sine doghet es groot.
Hi gaf hem tpaert, dat wanic best."
Hi dede so dat die coninc lest
Ombeidde, ende alle die met hem waren.
Die cnape quam int hof ghevaren
Ende beette neder over sine voete.
Die coninc quam hem te ghemoete,
Ende die cnape groete haestelike
Arture den milden coninc rike
Ende alle die met hem sijn hier binnen.
Some seidsi: »God moete jou minnen!"
Hine was ne bore wel ontfaen.
Die coninc seide: »Doet mi verstaen
Waer ghi sijt comen an dit paert."
Die cnape antworde metter vaert:

» Here, also ic u segghen mach,
Dies es heden die derde dach
Dat mi gaf een rudder snel;
Hem dochte ic hads te doene wel,
Ende dede ane mi sine doghet groot,
Hem verdochte so mire noot.
In een foreest eens morghens vroe
Quam ic ghereden, ic segghe jou hoe:
Up een paert van cranken leden,
Van ere tolne van fellen seden,
Daer was mi, here, dat mijn ghenomen;
Ende als die rudder adde vernomen
Dat ic was in sulker noot,
So dedi sine doghet groot
Ane mi ende beette metter vaert
Ende gaf mi sijn goede paert;
Bedi ic was in avonture sere
Om te verliesene goet ende ere,
Ende mijn leven, alsoot mi stoet."

Die coninc sprac: » Nu hem ics vroet,
Het was mijn here Walewein.
Waer es hi?" — » Here, bi sinte Gravein!
Also als ic u segghen mach,
Doe icken achterstwerven sach,
Ghinc hi over sine voete ter vaert
Dor twout ter quader tolne waert.
Nie sider ne wistic waer hi voer."
Die coninc seide ende hi swoer:
» Wet God, nu weet ic wel te voren
Dat Walewein hevet sijn lijf verloren;

Bedi die tolne es so ghedaen,
Daer ne mach gheen man ontstaen.
Nemmerme ne werdic blide
Of icken haddene bi mire side,
Waleweine minen lieven neve!
Cnape, dat u God ere gheve!
Nu sect mi wat ghi begaert."
Die cnape andworde metter vaert:
»Here, mijn rouwe die es groot.
Mi was, here, mijn broeder doot
Gheslaghen, dies es wel twintich jaer,
Daer omme es mijn herte swaer.
Diet dede hout met mi sijn spot,
Ghelijc of ic ware een sot,
Ende pijnt altoos om minen scamp.
Here, nu hebbic enen camp
Jeghen hem beroupen om dese dinc.
Nu biddic jou, here coninc,
Uwen dienst bi uwer ghenade,
Ende maect mi rudder of ghijs hebt stade,
Ende laet mi keren uut uwen hove
Te minen campe, te minen belove.
Eist dat ic hier yet langhe merre,
Ic maechs wel lichte werden erre,
Ende het sal ooc ane mijn leven gaen."
Die coninc maectene rudder saen,
Ende gorde hem gonder een goet swaert,
Ende hi seide ten cnape: »Niet ne spaert,
Vaert wech ende peinst omme die ere
Van desen daghe vortwaertmere;
Ende emmer pijnt u omme die doghet

So waer ghi comt ende ghijt doen moghet,
Ende vordert weduwen ende wesen,
Ende alle die ghi vint in vrese
Bescudse ende set jou lijf daer voren."
Die cnape reet wech met sporen,
Ter porten uut, so hi eerst mach,
Die strate die hi vor hem sach.
Hine mach niet letten, sal hi comen
Ten campe, dien hi hevet ghenomen;
Ende dat hire wesen sal tetijt,
Ter rechter ure in dat crijt,
Hi reet als een die niet ne spaert.
Hi mach wel wesen onvervaert:
Daer men hem eer die pine dede,
Soe es ghevelt die quade sede:
Walewein heift daer vergolden al
Wat so men hem heesscen sal.

Dus reet hi henen aldat hi mach.
Ende Walewein quam aldaer hi sach
Enen berch: daer es hi comen
Boven, ende hevet int dal vernomen
B[eneden] dien berch ende dat dal
Met rudderscepe verdect al.
Hi sach daer menighen rudder riden
Up grote orse ende diere ghesmiden.
Hi sachse comen met groten scaren
Ende tenen castele vor hem varen.
Bachten quam een garsoen ghereden
Up een ors van sconen leden
Met enen swaerde ende met tween scilden.

Doe groetene Walewein, de milde.
Die garsoen was wel beraden,
Hi seide: » Van lachtre ende van scade,
Here, so verde jou God onse here
Van desen daghe vortwaertmere."
Dus groette die garsoen metten scilden
Minen here Waleweine den milden,
Die groter ere wel was waert.
Der Walewein sprac metter vaert:
» Cnape, dat jou God moete eren!
Waer varen alle dese grote heren?"
— » Sine varen niet verre, newaer hier bi:
Teens conincs hove, heet Amadi."
— » Soete vrient, wat doen si daer?"
— » Ic sect u, here, al over waer,
Gone rudder, die gonder voren vaert,
Ende buten hevet ghegort sijn swaert,
Hi es beroepen van mordade
Te campe, om dat hi met sinen rade
Enen cnape nam sijn leven.
Die beroepere es achterbleven,
Die den camp jeghen hem heift ghenomen,
Ende ne dar niet te crite comen.
Het es een cnape van groten love,
Ende seide hi soude tArturs hove
Varen ende bidden hem up ghenade,
Wildi, dat hine rudder dade.
Dit haddi tonsculden ende teren:
Noit sider ne dursti wederkeren.
Dus voer hi henen uten lande:
Dies hebben sine vriende scande."

Doe began deer Walewein vraghen:
» Es hier danne enich van sinen maghen
Die hem in hulpe moghe staen? "
Die cnape die andworde saen:
» Bi Gode, here, neen het niet.
Van al den gonen die ghi hier siet
Sone bestaet hem negheen;
Nochtanne es hier menich een,
Die comen alle met minen here.
Ende noch twintich werven mere
Souden hebben ghedaen teser stede,
Hadsi gheweten dat hi heden
Soude hebben ghesijn int crijt,
Dies willic dat ghi seker sijt;
Bedi durren sine vriende niet comen,
Daer si minen here horen nomen,
Met haren neve in dat crijt.
Uwen orlof, het es tijt,
Moetic hebben," sprac die cnape.
Dus es Walewein van deser sake
Berecht. — » Nu vaert, God gheve jou ere!
Hets tijt, ende volghet uwen here,
Eer dat hi u te verre ontfaert."
Die cnape slouch met sporen tpaert
Ende reet wech al datti mach.
Deer Walewein quam daer hi sach
Ene scone linde staen upt velt:
Daer voer hi onder, ende helt
Onder die groene linde al stille,
Om dat hi bescouwen wille
Hoet metten campe soude vergaen.

Hi beette neder ende liet staen
Sijn paert ghebonden an enen stile,
Om dat hi sien wilde ter wile
Of sire comen souden onder hem beden,
Ende hoe die camp soude sceden.
Hi sach daer menighen rudder varen,
Die metten gonen comen waren,
Die den camp adde ghenomen.
Als sire alle waren comen
Ende sire waren vergadert alle
Doe wasser daer bi rechten ghetalle
Twintich hondert ofte mere,
Dus dochte Waleweine den here,
Ende banderside nemmer een,
No kempe no el negheen.
Nochtan ghinc men up die tijt
Buten castele ghereden een crijt,
Daer die heren in vechten souden,
Quame die cnape, ende si wouden,
So dat die vrouwen entie jonefrouwen
Uten castele mochten scouwen
Den camp buten ander heiden.
Dus ghincmen dapperlike ghereiden
Ende staken in die aerde slaen:
Men deder corden omme gaen,
Datter niemen in soude comen
Dan die den camp hadde ghenomen.

Alst al ghereet was ende ghedaen
Doe sprac hem an die coninc saen:
» Here ruddere, alst jou dinket tijt,

So vaert ende beit uwes ghesellen int crijt,
Ic wane wel hi sal varinc comen."
Mettien heifti sijn ors ghenomen
Ende quam met overmoedichede
Binnen in gont crijt ghereden,
Ende beide, om dat hem stont te doene,
Tote een deel na der noene;
Nochtan ne quam die cnape niet.
Doe sprac die rudder: »Here, siet,
Dinket u tijt, so laet mi varen."
Alle die gone die met hem waren
Si seiden: »Het es meer dan tijt,
Die cnape ne comt tameer int crijt,
Hets over sinen tijt ghegaen."
Doe andworde die coninc saen:
»Van haesticheden comt selden goet;
Die wel beiden si sijn vroet.
Vrient, nu beit al met ghemake;
Hem mach wel deren sulke sake
Daer hi bi vermarret es,
Dies sijt seker ende ghewes.
Nu ghevet hem noch een stic respijt."
Si beidden toter vespertijt;
Nochtoe ne quam die cnape niet.
Doe sprac die rudder ende seide: »Siet,"
Toten coninc wel verbolghenlike,
»Biden here van hemelrike,
Hets meer dan tijt, nu laet mi varen."
Alle die gone die met hem waren
Seiden: »Hi hevet wel sijn ghelof
Ghedaen, here coninc, in u hof;

Ghi mogheten wel met groter ere
Uten crite nu laten keren."
Die coninc peinsde in sinen moet:
»Ghi pijnt al gader jeghen spoet;
Mach ic, het sal al anders wesen.
Ombeit een stic," sprac hi na desen.
Eer yet lanc hebsi vernomen
Den cnape up Gringolette comen.
Dapperlike metter vaert
Quam hi ghevaren ten crite waert.
Sijn paert adde onder hem die vloghe
Alse een pijl uut enen boghe.
Dus quam hi ghevaren int crijt
Een deel nader vespertijt.
Sijn paert was van lopene moede:
Vanden scumen ende vanden bloede
Hadt ghemaect die weghe nat.
Het was moede ende het was mat.
Doe beette hi neder ende liet staen,
Ende quam toten coninc ghegaen.
Hi seide: »Here coninc Amadijs,
Ghi sijts wel vroet ende wijs
Dat ic bem te crite comen;
Ende hebbe hier jeghen mi vernomen
Menighen rudder goet van prise,
Elken ghewapent na sire wise,
Die metten gonen hier sijn comen,
Die den camp hevet ghenomen,
Ende die vor hem willen vechten
Jeghen mi ende hem verrechten.
Ende ic ne hebbe hier niemen van minen magen

Die mi mochte helpen draghen,
Al waert dat si mi wilden houden
Daer met crachte ende met ghewoude."
Die coninc andworde hem saen:
» Ic sal jou wel in hulpe staen
Vele bet dan al uwe maghe
Bi u stonden ende ict saghe,
Dies sijt seker ende sonder vaer."
Doe ghingen si hem ghereden daer,
Ende wapenden hem an beden siden.
Si waren ghereet in corten tiden.
Alle die gone die met hem waren
Moesten vorden coninc swaren
Dien cnape vrede ende vast ghelede:
Dus quamen si ten crite bede.

Die coninc ghinc ten veinstre staen
Sien hoe die camp soude vergaen;
Ende alle die gone die met hem waren
Liepen ten veinstren harentare
Marken of gone hoghe liede
Den cnape yet souden mesbieden,
Die daer hilden an dene side.
Doe onderstaken si hem met nide,
Dat die scachte bede braken.
Doe lietsise vallen ende traken
Die swaerde ende sloughen met ommiune.
Men weet noch niet wie daer sal winnen,
Maer emmer sloughen si met nide.
Die cnape ne was bore blide,
Alst recht was, om sijns broeder doot:

Van rouwen wies hem die moet so groot,
Dat hine weet wat hi best mach
Doen als hi den andren sach,
Diene hem valscelike hadde ghenomen.
Aldus sijn si te gader comen
Ende waren bede van slaghen milde.
Die spaenre vloghen vanden scilden
Dene na dandre, sonder were.
Elkerlijc hadde anders ghere.
Die felle rudder hevet verheven
Tswaert ende upten cnape ghesleghen
Met overmoede ende met nide,
Dat hi hem rovede vander side
Sinen scilt altenen male;
Ende sinen halsberch goet van stale
Ontmaelgierdi te menigher stede.
Nu hoort wat die cnape dede:
Hi seide: »Gaefdi mi deser slaghe vele,
So ghinct met mi al uten spele,
Ende ic ne mochte niet ghestaen,
Mijn leven ware sciere ghedaen."
Maer hi peinsde dat hi hem soude
Wreken als hi mochte alse houde,
Ende verdrouch tswaert avescher hant,
En clovedem helm ende nesebant.
Hi gherochtene so, dat hi hem rovede
Boven den oren van den hovede:
Beneden den oren bleeft upten bunc.
Tswaert scanfelde ende ghinc uut,
Ende gheraectene weder int ghevouch
Vander scoudren daer hi an drouch

Den scilt, ende slouch hem of den aerm,
Dat hi viel int dal al waerm.
Doe moesti rumen sonder hoverde
Tghereide, ende vallen uptie aerde,
Doot eer hi ter haerden quam.
Dies waren sine vriende gram.
Alse houde als sine saghen vallen,
Daer ne was niemen van hem allen,
Sine quamen met haestichede
Naden cnape int crijt ghereden.
Deen ghinkene steken, dander slaen,
Die derde seide: »Wilwine vaen?"
Si staken so, dat hi viel ter aerden.
Doe reden si met haren paerden
Over hem wech ende wedere.
Deen stakene up ende dander nedere:
Si gaven hem wel menighen stoot,
Bi wilen clene, bi wilen groot,
Ende daden hem wel grote pine.
Dus moeste hi doghen sine carine
Allene; dies was hi drouve ende erre.
Die coninc was hem daer te verre.

Die cnape ne weet wat hi doen mach.
Dits Waleweine [leet], die dit versach,
Ende hi pensde in sinen moet:
»Langhe beide nes hier niet goet."
Hi ontbant vander linden saen
Sijn paert, ende voer in hulpe staen
Den cnape daer uptie heide.
Sinen scilt ende spere beide

Nam hi ende quam met haestichede
Binnen in gont crijt ghereden,
Recht ghelijc enen wilden lewen.
Ghine saghet noyt stuven een trop sprewen
Als si stoven die gonder waren
Doe Walewein dus quam ghevaren.
Hi hilt ter steke so hi best mochte
Sijn spere: so wat so hi gherochte
Daer ne was gheen wederseghen,
Sine moesten daer den onseghe hebben.
Hi deedse rumen sonder hoverde
Tghereide ende vallen uptie aerde.
Sulc brac sijn been ende sulc sinen arm,
Ende vielen in dat dal al warm
Deen naden andren wel ghedichte.
Ende Walewein seide: »Het mochte lichte
So comen, ghi soud den cnape vrede
Gheven al sonder sconinx bede,
Hoe leet soot jou te doene ware."
Mettien reet hi vort int hare.
En dorste niemen daer sijns onbiden:
Si ruumden wech an beden siden.

Wie so hem quam te ghemoete
Walewein quetstene so onsoete
Metten spere, al sonder vraghen,
Hine ghenas in viertich daghen.
Hi deder sulken over hals
Tumen, die hem herde mals
Maecte eer dat Walewein quam,
Die sire comste was wel gram.

Dus reet hi duere so hi eerst mach,
Daer hi die campioene sach
Bede ligghen ane der heiden
Stille, daer si sijns onbeiden.
Deen levet; dander es doot.
Sine smerte was wel groot
Die daer levet: hi moest verdraghen
Dat men hem dede, hine wist wien claghen.
Walewein vercoos ter selver stede
Die hem die meeste porsse dede,
Ende riep: »Hoet u!" Metten worde
So gheraectine metten orde
Vanden spere aldore den buuc,
Ende wierpene doot ten sadele uut.
Doe moesti vallen uptie moude:
Die siele voer daert God woude.
Walewein beette uptie aerde
Neder van sijns selfs paerde
Ende nam den cnape so hi eerst mach,
Dien hi daer vorem ligghen sach;
Ende hi halpene up ter vaert
Ende settene up sijn ors Lyaert,
Dat hi ter quader tolne wan:
Hi hevet onrecht dies hem verjan.
Dus bleef hi selve staende te voet,
Deer Walewein, die rudder goet.
Die cnape sat sochte in sijn ghereide.
Des goons scilt ende speer beide,
Die daer doot lach, heefti ghenomen
Ende es tote den cnape comen,
Ende seide: »Vrient, vant jou verweren;

Jeghen die gone die u deren
Willen." Mettien heifti vernomen
Enen up Gringolette comen
Neven mijns heren Waleweins side,
Ende waentene duersteken met nide
Wel ghereet; ende mettien
Hevet dit die cnape versien,
Diene bescudde met sire cracht.
Ter steke hilt hi sinen scacht,
Daer hi den gonen mede stac,
So dat hem sijn spere brac
In drien sticken vor die hant.
De gone viel neder in dat sant:
Hi tuselde so, ic wanem swoer,
Nader voere die hi voer,
Sijn hovet utermaten sere.
Ende Gringolet quam tsinen here
Ghelopen teerst dattene versach.
Waleweyn spoedde hem als hi eerst mach,
Ende sater up, hi hads te doene.
Nu sijn si tors die rudders coene:
Elkerlijc moet andren bevreden.
Daer was menich man ghereden
Die hem tween gherne deren soude.
Mach Walewein, hi sal behouden
Tfelt jeghen hem allen met ere.
Doe ghinghen si te gader keren
Ghenendelike elc met sinen paerde,
Ende met haeste vinghen si ten swaerde.
Daer was alle vrede ontseit:
Si ondergaven hem ghereit

Metten swaerden ghenendelike.
Walewein ne slouch ghene swike
Den gonen daer hi mede was.
Ic wane men noit in boeken ne las
Daer Walewein alsulc wonder wrochte:
Dat sceen hem wel diet becochte.
Hine spaerde ors no man:
Wien dat hi gheraken can
Dien doet hi toter aerden driven.
Hine es gheboren niet van wive,
Die die dade mochte vertellen,
Die Waleweyne daer ghevellen
Entie hi dede up gonen dach.
Hi gaf herde menighen slach
Uptie brune helme van stale.
Die ander rudder deit ooc wale.
Men mochte daer sien uptie heide
Onder rudders ende cnapen beide
Wel twe hondert bi ghetalle,
Die Waleweyn adde versleghen alle
Onder hem ende sinen gheselle,
Daer ic dit wonder al of telle.

Die coninc es ghestaen mettien
Ten veinstren ende heift al versien
Die daet die Walewein heift ghewrocht.
Nu alreerst es hi bedocht
Omme den cnape ende om sinen vrede,
Ende hoe dat hine up sinen ghelede
Ten campe liet bevaen int crijt.
Hi seide: »Het es meer dan tijt

Dat ic den cnape in hulpe vare:
Ic sie daer so menighe scare,
Die up hem houwen ende slaen;
Maer in den wighe so es bevaen
Een rudder neven sire side,
Dies es nu mine herte blide;
Want hi vecht so deghenlike,
Ic wane het es van hemelrike
Een inghel, ende het heiftene ghesant
God omme thelpene den seriant.
Hen dede noyt rudder sulke daet."
Dus vonden si in haren raet,
Dat si ghereedden hare scaren
Ende quamen ten porten uutghevaren.
Die coninc hi quam selve voren
Met vijf hondert rudders uutvercoren,
Die beste die waren in sijn hof,
Omme te behoudene sijn ghelof,
Ende alle gheachemeert wale,
Bede met ysere ende met stale.
Dus quamen si met haren scaren;
Entie coninc voer sonder sparen
Daer deer Walewein entie seriant
Bede vochten hant an hant,
Die des vreden adden noot.
Si adden ghewrocht wonder groot
Onder hen tween in sulc een hare.
Deer Walewein hi wert gheware
Vanden coninc ende seide: »Here,
Waeromme haesti u so sere?
Ghi moocht wel keren het es gedaen.

Ic hope wi sullen wel ontstaen
Jeghen die hier sijn, hebwijs gheval.
Mine sorghen die sijn al
Dat ons die nacht al sal benemen."
Die coninc die andworde heme
Ende seide: »Here rudder, God weet,
Ic hebbe mesdaen, dats mi leet.
Van algader minen mesdaden
So willic staen tuwer ghenade.
Bi u hebbic den cnape verwrocht;
Ic sach up jou ende wert verdocht,
Dat ic vergat al des vreden,
Dies mi die cnape hadde ghebeden,
Om dat ic jou sach sulc wonder werken.
Maer, rudder, ghine moet merken
Dit in ghene dorperheit,
Dat ic tote jou hebbe gheseit;
Hen quam om el neghene sake,
Dat ic bem so tonghemake,
Dan mi dese lachter es ghesciet."
Walewein seide: »Ghine durt niet
Tonghemake sijn, coninc here,
Ghi sult doen uwes selfs ere.
Die niet mesdoet, hine dar niet boeten.
Ghi sult den cnape scone groeten,
Ende sult hem voort in hulpe staen."
Nu latic die tale voort gaen
Van desen ende wille mine woort
Van den gonen segghen voort,
Die tonghemake waren sere
Om haren vrient, om haren here,

)ien si in dien daghe verloren.
ji hilden daer ende hadden ghesworen,
)at sijs ghewroken souden wesen.
)us ghereedden si mettesen
henendelike hare scaren,
nde trocken vort al sonder sparen,
)mme te wrekene hare scade,
)aer die coninc hilt te rade
eghen Waleweine van sire mesdaet,
nde soude ghaerne, hadde hijs raet,
etren om dat hi den cnape liet
n sulker noot. Mettien hi siet
)at si up hem comen met scaren:
)oe moesten si der tale onbaren
nde andre sake anegaen,
)f hare leven ware ghedaen;
nde setten hem stoutelike ter were
)ie up hem quamen met groten ghere
)mme vernieuwene den strijt.
)ie nacht ghinc an: het was tijt
)at men des wighes adde onboren;
laer dat sijt alle hebben ghesworen,
)at si den gonen souden vaen,
)ie hem die scade hevet gedaen,
nde over hem ghewroken wesen.

Dus vergaderden si mettesen.
n beden siden met ghewelde
o vochten si sere upten velde.
)ie coninc selve was rudder goet;
li wilde daer doen teerste ghemoet,

Also als ic u mach bedieden,
Omme te verboudene sine lieden,
Jeghen enen dien hi hevet vercoren,
Ende was comen uten here voren.
Hi hiet mijn here Alangremant,
Die stoutste rudder dien men vant
Yewerinc tenigher stede.
Ende sijn broeder volghede mede,
Hi hiet mijn here Bancram die coene,
Ende soudene bescudden, haddijs te doene,
Jeghen dien coninc entie sine,
Die des daghes sonder pine
Hadde gheleghen indien castele;
Maer si sullens te haren dele
Ghenouch hebben eer si keren.
Die coninc, die waerd was veler ere,
Hi vinc ten scilde ende ten spere,
Ende sette hem jeghen dien ter were,
Die up hem quam ghenendelike.
Hi beval hem Gode van hemelrike.
Die cnape voer neven sconinx side,
Die der hulpe was wel blide,
Die hem de coninc hevet brocht.
Elkerlijc hevet andren versocht
Up den velde met omminne.
Men weet noch niet wie daer sal winnen
Vort anders daer mede es vergaen.
Deer Walewein beette, ende hi liet staen
Sijn paert vercoelen: het was moede.
Daer an dedi als die vroede.
Hi stac of den helm metteser dinc,

Ende sach hoe daer die wijch verghinc
Tusscen den coninc ende Alangremande.
Si namen die scachte in haren handen
Ende die breidele biden cnope.
Die orse setten si ten lope,
Die dapper waren ende snel.
Alangremant gheraecte wel
Den coninc daer neffens dat hi wilde,
Een deel neffens sinen scilde,
Ende haddene welna met groter porsse
Ghedaen tumen vanden orse,
Maer dat hem sijn spere ontwant
Ende spranc te sticken vor die hant:
Dit dede dat die coninc ontsat,
Over waer seit men ons dat.
Die coninc hine miste niet,
Eist als men ghescreven siet,
Hi gheraecte Alangremante ter cure
Wel, ende stac hem den scilt al dure:
So dedi halsberch ende curie,
Salic jou der waerheit lyen,
Metten spere al die huut,
Ende drouchene doot ten sadel uut,
Ten ende van sinen scachte,
Met ghenende ende met crachte,
Achterwaert uten ghereide
Viertien voete verre uptie heide,
Ende lietene vallen uptie aerde
Doot; ende tors liep sire vaerde
Weder dane het quam te voren
Met ydelen sadele; het hevet verloren

Sinen here, die doot bleef ter stede:
Dat dede sine overmoedichede,
Daer noyt kerstijn ane wan.
Dat versach mijn here Bancran,
Die drouve was om sinen broedér;
Maer hi was een deelkijn vroeder
Danne was mijn here Alangremant.
Hi seide: »Quamic in sconinx hant
Het mochte met mi also vergaen
Alst met minen broeder es ghedaen;
Ic wane mi es beter tkeren
Die wile dat ic mach met ere
Dan ic hier yet langhe merre."
Degone waren drouve ende erre,
Die daer achter waren bleven,
Ende worden vervaert om hare neven,
Dat si mochten wesen doot,
Ende seiden: »Wi daden dulheide groot,
Dat wi twee rudders lieten varen,
Die alre beste vander scare
Ende diemen vant in enich lant,
Allene indes conincs hant:
Dat was dompheit herde groot;
Ic segghe jou dat si bleven doot."
Doe ghereedden hem diere waren
Ende ginghen hem in hulpe varen
Wel achtienhondert bi ghetalle.
Dese goede rudders ghereedden alle
Ende voeren te hulpe haren neven
Ende haren here, die was bleven
Binden selven daghe doot.

Doe rees daer die storem groot.

Upten coninc quam gont here,
Ende hi ghereedde hem ter were
Ende vijfhondert rudders die met hem waren:
Si ginghen vechten sonder varen
Jeghen die gone die up hem quamen.
Die hem daer niet ne dorste scamen,
Ic wane wel dat was die seriant:
Hi vacht met ghewillegher hant
Neffens den coninc sinen here.
Dus ghinc men daer vechten sere
Ghenendelike met groter cracht.
Het was goet stic inde nacht
Dattie wijch gheduerde; ic wane
Si adden tlichte vander mane,
Daer si alle bi ghesaghen.
Des coincs volc begonste versaghen
Als si quamen in sulker porsse;
Si traken achter metten orsen
Ende lieten haren here in groter noot.
Nu waren des cnapen sorghe groot
Hoe hi den coninc bescudden mach:
Hi gaf daer harde menighen slach
Uptie helme metten swaerde;
Ende die coninc, die hem ooc verwaerde,
Ende weet, blijft hire, hi es doot,
Ende vliet hi, dat es lachter groot.
Dus waersi bede in groter sorghe,
Godwouds, wiene daer sal borghen:
Haer ne gheen weet wat hi doen mach.

Dits Walewein, die gont versach;
Ende hi peinsde in sinen moet:
» Langhe letten ne es niet goet."
Hi bant den helm up thooft ter vaert,
Ende sat up Gringolette sijn paert,
Ende quam ghereden in gont hare,
Ghelijc oft een valke ware
Die vloghe onder wilde ganse:
Hi [deet] daer ghelden die hanse
Den gonen dien hi vor hem vant.
Dat versach doe die seriant
Ende wert verhoghet herde sere,
Ende sprac ten coninc sinen here:
» Weten vechten, het es wel tijt!
Nu ghelievet mi de strijt:
Ic sie die bloeme van allen heren."
Doe ginghen si te gader keren
Ende ginghen houwen metten swaerde,
Die gone die hem eerst vervaerden,
Stoutelike: si addens te doene;
Walewein maketse alle coene.
Ende dandre verdroughen hare swaerde wedere
Ghelike dat vogle doen hare vedere,
Ghenendelike metten armen.
Entie halsberghe begonsten verwarmen,
Entie maelgen vlogher af
Achter velde oft ware caf.
Si maecten wonden in die huut:
Gont bloet quam gheronnen uut.
Men mochte daer bi tween, bi drien,
Gone rudders tumen sien,

Ende bi vieren ende bi viven,
So ghinc mense daer ontliven;
Sesse te gadere ende sevene
Roofde mense daer vanden levene.
Men ghinc daer houwen ende slaen
Den enen doot, den andren vaen,
Sodat haer in wel corter uren,
Al wartet Waleweine te sure,
Daer nes niet een ontgaen,
Sine bleven doot of ghevaen,
Of mesmaect van diepen wonden.
Doe ruumden si in corten stonden.

Die coninc keerde met groter minnen,
Ende voerde inden casteel binnen
Waleweine met groter joyen.
Si begonsten alle vervroyen
Ende worden blide omme sconinx gaste.
Die ghevanghene leidemen vaste
Daer si niet ne mochten ontgaen.
Gone cnapen quamen saen
Ende namen die paerde over al
Ende ledetse up een stal
Daer sise wel te ghemake daden.
Die sciltcnechte worden wel beraden
Ende quamen ghelopen altehant
Tote Waleweine ende dien seriant
Ende ontwapenetse altemale.
Die coninghinne, die indie sale
Was, soe dede ghereden sciere
Twe mantelen goet ende diere

Ende deedse den heren om hem slaen,
Dat hem gheen coude soude an gaen;
Si addent sdaghes ghehadt heet.
Binnen desen was selve ghereet
Die coninghinne ende altemale
Die camerieren: soe ghinc ter sale,
Ende heift Waleweine bider hant ghenomen
Ende seide: »Here, sijt wel comen
Te sulker herberghe als hier es.
Dies sijt seker ende ghewes,
Alwaer soe beter hondert werven,
Ic wilde wel, here, waert uwe bedarve,
Ent u bequame ware ooc, here,
Dat ghi ons blevet emmermere;
Ghi hebt ons sulke ere ghedaen."
Mettien so quamen si ghegaen
Tenen bedde achter den haert
Ende ghingher up sitten: doe quam die waert
Die coninc, ghegaen mettesen
Ende hietene willecome wesen.
Hi ghinc daer sitten bi sire siden.
Si waren alle gader blide
Die daer waren binder sale....
Wat holpe dat jou langhe tale
Maecte? hi was daer wel ontfaen:
Men gaf water ende ghinc dwaen,
Ende wilden eten, het was tijt;
Si hadden gheweset inden strijt
So langhe met groter cracht,
Dat was hider middernacht
Eer si ten etene mochten vaen.

Die coninc hi es up ghestaen,
Hi dede Waleweyne grote ere,
Hi seide: »Rudder, bi onsen here,
Ghi moet gaen sitten bi trouwe
Eten met mire vrouwen,
Minen wive, der coninginne,
Die ic vor alle die warelt minne;
Bedi soe wilt ende ic beghaert."
Deer Walewein seide: »Ghi sijt mijn waert:
Dat ghi ghebiet ic doet ghereet,
Here; nochtan so eist mi leet
Dat ic soude eten met mire vrouwen
Ic ne bems niet waert, bi mire trouwe;
Maer jou ghebod willic niet laten."
Die coninc seide: »Bi caritaten,
Ghi sijt hondert werven mere
Ere waert, wel lieve here,
Dan icker vulbringhen mach;
Tote heden up desen dach
Ne was jou ghelike nie gheboren."
Deer Walewein moeste gaen sitten [voren],
En jeghen hem die coningchinne,
Die hovesc was in haren sinne;
Ende an sine side die seriant,
Entie coninc an dandre hant.

Si ginghen sitten met ghemake
Vriendelike met scoonre sprake.
Ter taflen dienden sciltcnechte
Van herde menighen gherechte:
Daer was al dies ghenouch

Dies de aerde ye ghedrouch,
Wat so si wilden ende begherden,
Ende dies men vant boven der aerden.
Alse die maeltijt was ghedaen
Sprac men om een slapen gaen;
Gone rudders waren so mesmaect
Vanden wapinen, ende si hadden gewaect
Langher dan [si] plaghen te doene.
Bin desen quamen die garsoene
Ende ginghen maken in die sale
Die bedden utermaten wale,
Daer die heren up slapen souden.
Vier cnapen quamen ende houden
Elc ene tortijtse scone ende groot,
Alsoot hem die coninc gheboot;
Si brochtse uut ere kemenade,
Si hiltse wel bi liever lade
Daer Waleweins bedde ghemaect was.
Die stede was claerre dan een glas
Ende verlichte so duerscone.
Die coninc seide: »Dat jou God lone!
Here Walewein, wildi slapen gaen
Ende rust jou, het dinct mi wel ghedaen:
Ghi hebbets herde wel te doene."
— »Gherne, here," sprac Walewein die coene,
»Ghi sect wel, lieve here waert."
Doe nam hi orlof metter vaert
An sire vrouwen der coningchinne.
Soe bevalne met soeten sinne
Gode, ende hiet den sciltcnechten
Dat si den rudder souden berechten

Ende helpen dat hi slapen quame.
Sine wisten nochtoe niet sine name,
No wanen dat hi was gheboren,
Die metten tortijtsen ghingen voren,
Ende leeddene daer hi wesen soude,
In die kemenade, die met goude
Was bescreven altemale.
Up een cussijn van sindale
Ende up enen setel van elpsbene
Setten si den rudder rene,
Ende daden of met goeder moete
Sine scoen, ende dwoughen sine voete
Met warmen borne dat ic wane.
Een pellel lach daer ghespreet ane
Den vloer, dat hi niet vulen soude
Sine voete. Doe ghinc hi slapen houde
Up tbedde, onder die coverture,
Die rikelic was ende goet ter cure:
Soene mochte niet verbetert sijn.
Doe brocht men hem een orcussijn
Ende een hooftcleet scone ende sochte:
Si berechtene als si best mochten.
Hi seide: »Ic bem wel te ghemake,
Inne beghere el ghene sake
Dan ghi den rudder dor uwe doghet
Te ghemake doet, so ghi best moghet,
Die tavont hier met mi es comen."
Mettien hebsi orlof ghenomen,
Ende seiden dat sijt gherne daden.
Dus ghinghen si uter kemenade
Ende bevaelne onsen here.

Den rudder namen si bi den ghere
Ende ginghen met hem, die vier cnapen,
Ter cameren daer hi soude slapen,
Ende leidene up een scone bedde.
Hi was uut enen quaden ghewedde
Dies daechs ontgaen bi Waleweins ghevecht:
Dancte hijs hem niet, hi dade onrecht,
Die den andren helpt uut sire noot
Ende uter anxene vander doot,
Als daer hi mede was bevaen,
Ende nemmerme ne ware ontgaen,
Ne waer die helpe Gods ende van Waleweine;
Die bescuddene ende el negheine,
Ende die hevet hem behouden tleven.
Mettien heifti orlof gegheven
Den cnapen diene te bedde daden,
Ende dancte hem sere alre ghenade
Die si hem hebben ghedaen.
Si bevaelne Gode ende gaen
Elkerlijc te sinen here.
Si haesten utermatene sere,
Bede rudders ende cnapen,
Elc ghinc up sijn bedde slapen
Ende rusten hem: si haddens te doene.

Nuchtens ontspranc Walewein de coene
Tilike metter lewerken sanghe,
Ende hi seide: »Ic hebbe te langhe
Gheslapen, ic soude teser wile
Ghereden hebben ene mile,
Haddic wijsheide ghedaen."

Hi cleedde hem ende es upghestaen,
Ende dede an cousen ende scoen.
Hen was rudder no garsoen
Nochtoe ontspronghen in de sale.
Een scone beckijn ende ene dwale
Vant daer Walewein ghereet:
Daer es hi comen ende dweet
Sijn oghen ende sijn hande scone.
Hi seide: »God, here vanden trone,
Nu moeti mi heden ghewerden
Ghewisen daer ic vanden swaerde
Vraey litekijn moete verstaen,
Dat mi dese pine hevet ghedaen!"
Daer hi dus stont in deser tale
So quam die coninc in de sale
Van uter cameren daer hi lach.
Walewein onboot hem goeden dach
Teerst dat hine hevet versien.
Die coninc andworde hem mettien,
Ende seide: »God onser aller here
Gheve jou bliscap ende grote ere,
En moete jou groot gheluc verlenen!
Wat moghedi hier mede menen,
Dat ghi dus vroech sijt up ghestaen?
Het dinct mi herde sere mesdaen:
Hier nes niemen binden hove
Up, no grave no hertoghe,
No ooc ruddren no cnapen:
Twine haddi noch gheslapen
Ende hadt gherust ene wile?"
Hi seide: »Ic hebbe menighe mile

Te varne, die ic riden moet,
Dies sijt seker ende vroet.
Ooc bem ic verlet bi desen campe:
Om dat ic sach dat si met scampe
Desen cnape alle wilden deren,
Ic peinsde dat ict soude verweren
Ende behouden, mocht ic, sijn leven;
Siet, here, dus bem ic hier bleven,
Anders addic vort ghevaren."
Alle die gone die daer waren
Binden hove sijn up ghestaen,
Entie coninghinne quam ghegaen
Met haren camerieren in de zale.
Walewein groetetse altemale,
Ende altevoren die coninghinne.
Soe andworde met soeten sinne:
» Here, ic hebbe wel vernomen,
Dat jou niene mach becomen
Alsulke herberghe als hier es."
Walewein andworde na des:
» Vrouwe, soe doet uter maten wale;
Wat holpt dat ict langher hale,
Ic hebbe elre nu te doene."
Binnen desen quam die rudder coene,
Dien Walewein adde behouden tleven,
Ende seide: » Onse here moete jou gheven
Bede bliscap ende grote ere!
Van desen daghe emmermere
Bem ic u cnecht ende u ghersoen."
Hi cnielde ende custe sine scoen,
Ende seide: » Hets recht, lieve here;

Bi u hebbic lijf ende ere
Behouden, dat ic hadde verloren;
Dat weet ic sekerlike te voren,
Si hadden mi mijn lijf ghenomen."
Die van duechden es vulcomen
Hi nam den rudder mettien,
Die daer lach over sine cnien,
Bider hant, ende dedene up staen.
Hi seide: »Laet jou drouven gaen,
Dor mi ne drivet ghenen rouwe."

— »Inne maecht laten, bi mire trouwe,
Bedi ic weet wel, dat mijn leven,
Dat hebdi mi naest Gode gegheven;
Ende nu moetic van u sceden!
Die rike God moet jou gheleden
Als ghi niet langher hier wilt wesen!"
Walewein hi sprac mettesen
Toten coninc ende toter vrouwen:
»Ic bidde jou up rechte trouwe,
Dat ghi den rudder duer ghenade
Vant ghehelpen ende gheraden!
Bescermtene jeghen sine viande,
Ende helpt hem dat hi tsinen lande
Come, ende blive in sine ere!"
Die coninc seide: »Bi onsen here,
Ic sal doen dat ghi begaert."
Doe riep Walewein om sijn paert.

Doe andworde die coninghinne,
Die hovesc was in allen sinne:

» Here, laet staen noch u paert;
Ic bidde dat ghi niet ne vaert
Uut desen hove hedenmee:
Rust u enen dach of twee,
Danne so vaert daer ghi ghebiet."
Walewein seide: danne diet niet
Dat mens hem bade, hi moeste varen.
Si badens hem alle diere waren;
Hine wilde in ghere wijs die vaert
Onberen. Doe brochtemen hem sijn paert,
Ende sijn harnasc was al ghereet.
Die coninc hi seide: » God weet,
Waert u wille ende bequame,
So soudic gherne uwe name
Weten eer ghi henen vaert."
Deer Walewein sat up sijn paert:
Hi seide: » Dies ne staet mi tonberne,
Want ic wilse jou segghen gherne;
So wat so mijns daer na ghesciet,
Mire namen ne loochen ic niet;
Nochtan ne was noit man gheboren,
Soudise weten, hine moest te voren
Daer omme vraghen. Sijt u bequame,
Walewein es mine name."

Alse die coninc dat verstoet
Doe vervroyde hem die moet,
Ende seide: » Sidi Arturs suster sone,
Die der ere es ghewone,
Ende daer men alle doghet of telt,
Ende menighe overdaet heift ghevelt?

Ic hebbe uwes horen ghewaghen,
Maer ic ne sach jou noit te ghenen daghen.
God die sijs ghebenedijt,
Dat ic hebbe gheleeft den tijt
Dat ghi sijt comen bin minen hove;
Ghi sijt van so groten love!
Nu beet neder, ende laet jou paert
Up stal doen metter vaert,
Ende blivet hier, here, bi mi,
Ende staet mi van herten bi!
Al mijn goet ende al mijn lant
Dat ghevic jou in jouwer hant
Mede te doene jou ghebod,
Ende daer na, also helpe mi God,
Willic in uwen dienste staen,
Indien dat ghijt wilt ontfaen
Ende met mi bliven al mijn leven."
— »Wildi mi al die waerelt gheven,"
Sprac Walewein, »inne blevet niet;
Maer saghic jou pine ende verdriet
Hebben, here, het ware mi leet,
Ende ic avontuurde wel ghereet
Mijn lijf vor jou, bi mire trouwe."
Doe nam hi orlof andie vrouwe,
Des coninx wijf, die coninghinne,
Ende an alle, die daer inne
Met hare waren in die sale.
Si andworden alle te male:
»Nu vaert, God onser alre here
Verde jou van lachtre ende sere,
Ende late jou dinc ten besten comen!"

Dus hevet hi orlof ghenomen
Ende reet wech met deser tale.
Aldie maisniede vander sale,
Ende alle die binden hove waren,
Ne weten hoe van rouwe varen,
Omdat hem der Walewein ontfaert;
Entie niewe rudder hi mesbaert
Van rouwe uter maten sere
Dat hem aldus ontfoer sijn here
Die hem behouden hevet sijn leven.
Hi seide: »God die moete jou gheven
Grote bliscap emmermere,
Ende lonen jou tgoet entie ere
Die ghi te mi waert hebt ghedaen!"

Nu latic jou die tale staen
Vanden coninc ende van sinen lieden
Ende wille jou van Waleweine bedieden,
Die vaste reet ende node spaert,
Als een die gherne wonne tswaert,
Haddijs stade entie macht.
Over dach ende over nacht
Reet Walewein, die rudder bout;
Menich foreest ende menich wout
Reet hi duere ende menighe heide;
Menighen berch, menighe valeyde
Leet hi in dese avonture,
Die hem dicke wert te sure.

Up enen dach quam hi ghevaren
Neven der wilder seebaren,

Ende hi sach scepe in die see,
Bi wilen min, bi wilen mee,
Daersi in voeren up ende neder.
Het was herde scone weder:
Die sonne sceen anden trone
Over al die warelt scone.
Dus quam hi inden sonnescine
Ghevaren neven die marine,
Sere claghende sijn ellende,
Om dat hi niet ne conste venden
Dat hi dicke adde ghesocht
Ende met menigher pine becocht:
Hi seide: » Wat helpet mi dat ic vare,
Want ic ne can ghene niemare
Ghevreesscen, daer ic omme bem comen."
Mettien hevet hi van verren vernomen
Ene steenroche hoghe ende clene,
Die men hiet te Ravenstene.
Al sceen soe smal, soe was ghereet
Boven ere halver mile breet,
Ende die seebaren lieper onder.
Dit hadde Waleweine wonder
Als hijt sach, ende mettien
Heifti enen casteel vorsien
Daer boven staen, die hadde ane
Menighen tor, na minen wane,
Ende al van claren marberstene,
Some groot ende some clene.

Dit sach hi al te deser wile:
Doe voer hi pensende enc mile

Dat hire gherne binnen ware
Om te vreesscene niemare,
Daer hi noch niet of ne weet;
Maer het es hem onghereet:
Het was al water dat hi sach.
Ne ghenen wech, die mensce mach
No weder riden nochte gaen,
Sone sachi vor hem staen;
Ne gheen gat daer mensce binnen
Mochte comen, al wildi winnen
Den casteel die vor hem stoet.
Maer hi wert gheware an sinen voet
Int sant van menighen hoeveslaghen
Die ten castelewaert ghelaghen:
Hi sach wel datmer moeste varen.
Alse der wilder seebaren
Waren gehebt ene wile
So moestemen riden ene mile:
Twater was breet alst was vloet.
Doe peinsdi in sinen moet:
» Ic sie wel dat hier es ghereden
Duer de see. Ic ne werde ooc heden
So versaghet, ic ne salre varen.
Ons here God moete mi bewaren!
Ic sal weten waer si sijn becomen
Daer ic hier of hebbe vernomen
Die hoeveslaghe van haren paerden."
Deer Walewein, die onvervaerde,
Volghede achter daer hi vant
Die hoeveslaghe staende int sant,
Daer die gone hadden ghereden.

Sijn paert was snel van allen leden:
Het drouch sinen here an dat eylant.
Die vloet soe quam altehant
Als Walewein over quam ghevaren:
Omtrent hem liepen des sewes baren.
Daer moeste hi bliven, al waest hem leet;
Te kerne ware hem onghereet,
Want twater was bachten hem te wijt,
Dies willic dat ghi seker sijt.
Hi hilt beneden up sijn paert,
Ende sach ter steenroche up waert
Om den casteel: doene sach hijs niet.
Hi seide: »Here God, wats mi ghesciet?
Waer in hebbic mi selven brocht!
Nu hebbic diere ghenouch becocht
Tswaert te soekene metten ringhen!
Het sal mi in groter pine bringhen,
Ende hevet ghedaen al nu ter stont;
Bedi het es mi sere oncont
Waerwaert ic nu gheraket bem."
Doe sach hi enen wech vor hem:
Dien reet hi voort. Mettien
Hevet dere Walewein versien
Ene porte wide ondaen,
Ende den wech daer binnen gaen
Also rechte alse hi doen mochte.
Doe peinsdi in sijn ghedochte:
»Teser poorten moet ic in,
Ende prouven daer mijn ghewin.
Ic wane dat dit die straste si
Vanden castele, dus dinke mi,

Die ic heden eer versach.
Nu wese die strate of ne mach
Ic salre emmer duere varen.
God selve moete mi bewaren!"

Doe seindi hem ende sijn paert.
Ter poorten reet hi metter vaert
Up waert, duer ene haghedochte,
Dien wech, diene ten ende brochte
Upten berch. Ende mettien
Hevet deer Walewein vorsien
Den casteel, die scone stoet.
Doe peinsdi in sinen moet:
»Ic bem hier comen wel met ere,
God late mi wel weder keren
Sonder lachter ende toren!"
Menighen rudder sachi daer voren,
Die alle speelden, weet dat wel,
Scaec of werptafelspel,
Ende vele sloegher daer den bal:
Den steen wierpmer over al
Voor den casteel up dat plein.
Als dat sach deer Walewein,
Die hovesc was ende onvervaert,
Beetti neder ende liet sijn paert
Staen. Danne dedi niet van vare:
Hi wilde vreesscen niemare
Wat castele dat dat si,
Deer Walewein, die rudder vri.
Mettien hevet hi vernomen
Twe garsoene totem comen,

Die groetene herde hoofscelike.
Si seiden: »God van hemelrike
Die gheve jou al dat ghi begaert!
Of ghijt ghebiet gheift ons u paert,
Ende latet ons doen up stal,
(Dat jou God gheve goet gheval!)
Wi bids jou dor jous selfs ere,
So moghedi gaen tonsen here,
Dinket jou goet, ende ghijt begaert."
Doe gaf hi den garsoen sijn paert,
Entie een cnielde hem voren
Ende dede hem of sine sporen,
Ende ontgorde hem sijn swaert,
Ende ontwapendene metter vart,
Waleweine, altemale.
Een paer cleder van sindale
Haddi an, dat hem wel stoet,
Ende een scone ghescoeite an sinen voet
Hadde hem ghegheven, dies sijt wijs,
Die rike coninc Amadijs,
Al bedroopt met roden goude,
Om dat hi om hem pensen soude
In vremden lande, als hise adde ane.
Deen garsoen, na minen wane,
Nam Waleweins wapine ende sijn paert
Ende ledet ten stalle waert.
Hi besteedde die wapine, ende hevet saen
Tpaert upten stalle ghedaen,
Ende lietere sinen gheselle bi.
Walewein, die rudder vri,
Die bloeme was boven allen heren,

Hi seide: »Dat jou God moete eren!
Soete cnape, nu sech mi
Hoe dat vanden castele si
Die name, daer ic hier allene
Bem comen." — »Here, Ravenstene,"
Sprac die cnape, »des sijt vroet."
Deer Waleweyn was wel ghemoet
Ende hovesc van sinen sinne:
Hi seide: »Vrient, dat jou God minne!
Dor ghenaden dat sect mi,
Wie van desen castele si
Here, dien ic hier sie staen."
— »Die rike coninc Amoraen:
Hi dedene maken, des sijt vroet."
Als Walewein dat verstoet
Was hi verblijt harde sere.
Hi seide: »Dat jou God gheve ere!
Soete cnape, dat sect mi
Door uwe ghenade, welc dat si
Jou here, die coninc Amoraen."
Die cnape hi andworde saen:
— »Siet waer hi sit, bi mire trouwe,
Onder gone linde tusscen tween joncfrouwen,
Ende met hem jonghe rudders vele,
Die spelen van menigheranden spele."

Die cnape sprac, al over waer:
»Ghebiedijt, here, ic lede jou daer."
— »Ja ic, dat jou God gheve ere."
Aldus ghinc Walewein die here
Ten coninc waert, ende mettien

Heveten die coninc versien,
Ende hi stont up van sire stede,
Ende alle sine rudders mede
Lieten hare spel, ende si onthalen
Waleweyne met soeter tale,
Ende seiden: »Here, sijt wellecome!
Ene rose ne bloeit niet up de bome
Also scone als Walewein boven hem allen."
Die coninc seide: »Mi es ghevallen
Grote ere, God sijs ghebenedijt!
O Here Walewein, dat ghi comen sijt
Te minen hove, dies hebbe God danc!
Dat ic jou soeken soude, sonder wanc,
Hebbic ghepeinst also houde:
Nune wildic om dusent marc van goude
Ghine waert hier comen, ende om mere."
Walewein seide: »God lone jou here!"
Ende andworde alse die vroede:
»Of ghijt te mi wart sect in goede."
— »Ja ic, here, bi mire wet,
O Dat suldi noch heden bet
Weten dan ghi hebt ghedaen."
Sine wilden daer niet langher staen,
Elkerlijc nam andren bi hande,
Ende die baroene vanden lande
Ghingen alle metten tween heren,
Ende toomden Waleweine met ere
Toten castele in die sale.
Gone joncfrouwen altemale
Besaghen minen here Waleweine:
O Daer ne was so groot no so cleine,

Sine besaghene alle ghemeenlike;
Daer was niemen sine ghelike
Van scoonhede, dat wetic wale.
Dus sijn si comen in die sale,
Die scone was als een paradijs.
Die hadde ghewesen letterwijs
Hi mochte daer wonder hebben ghelesen.
— »Hier moetti willecome wesen,"
Sprac die coninc, »Here Walewein!
Uwer ghelike nes neghein
Van dogheden onder shemels trone."
Die vloer hi was algader scone
Met sconen pellele overspreit,
Daerne die coninc brinct gheleit.
Der Walewein entie waert
Ghingen te gader bachten haert:
Up een bedde daer ghincsi bede
Sitten, dat met enen clede
Was ghespreet; diet prisen woude,
Ic wane hire omme waken soude
Menighen nacht, het was so goet.
Een pellel lach onder haren voet.

Ghene heren altemale
Ghingen sitten indie sale.
Bede ridders ende joncfrouwen,
Die minen here Waleweine bescouwen,
Sine consten niet ghenouch besien.
Deer Walewein sprac mettien
Toten coninc ende seide: »Here,
Mi wondert utermaten sere

Waer ghi mi kent; bi mire wet,
In sach jou noyt, daer ic te bet
Ghevroede, nieuwer in ghene stede,
No ghenen van uwen rudders mede."
Die coninc seide: »Ghi sullet weten
Also saen als wi hebben gheten,
Danne salict jou doen verstaen."
Men gaf water ende ghinc dwaen,
Ende souden gaen eten in die sale.
Gone heren altemale
Waren van Waleweins comste vro,
Entie coninc seide selve also.
Si dwoeghen alle ende sijn gheseten.
Gherechte quamen: men ghinc eten
Ten taflen boven ende beneden.
Hen quam noit man in ghere stede
Daer hi so sach dienen met ere
Als men daer diende vor die heren.
Die gherechte quamer so ghedichte,
Hen mochte gheen mensce lichte
Ghenomen, so menich quamer daer.
Goeden wijn, versc ende claer.
Dronken si alle dies begaren
Ende die binnen sconinx hove waren.

Als si der spisen adden ghenouch,
Elkerlijc na sijn ghevouch,
So diende men van clareide naer;
Ende als men gheten adde daer
So heift men scolakene up ghedaen
Vor die heren, ende men liet staen

Die taflen. Twater was ghereet
Te pointe warm, ende men dweet
Die hande scone vander spise.
Men diende daer in elker wise.
Naden watre gasmen wijn,
Alst pliet daer hoghe liede sijn.
Men scincte ende dede omme gaen.
Doe sprac die coninc Amoraen:
» Here Walewein, nu eist tijt
Alreerst, dat ghi berecht sijt
Dies ghi mi vraghet heden ere.
Verstaet, ic sal jou segghen mere
Die waerheit al bi mire trouwe.
Ic huwede ende nam ene joncfrouwe,
Dies mach herde wesen lanc
Tien jaer (ic wists Gode danc
Vele meer, hadsoe ghelevet
Dan hise noch ghehaelt hevet);
Soe was sconinx dochter van Irlant,
Entie scoonste diemen vant:
Van ghelate ende van manieren
Sone vintmer so scone viere
Indie warelt als soe was ene.
Diere burghe ende hoghe stene
Behuwedic ende menighe stede,
Ende soe dede mi grote waerdichede
Meer dan ic ghesegghen can.
Al dat ic hare siele jan
Dat moet hare heden comen te stade!
Ic hope soe es ter Gods ghenade!
Doe icse haelde, dat was waer,

Voer ic tArturs hove naer,
Uwes ooms, die mi grote ere dede.
Ic ne quam noyt in ghere stede
Daer ic rudder horde prisen
In so menigherande wise
Als ghi daer waert van groten love.
Alle die gone die vanden hove
Waren si sciden allegader,
Dat ghi der aventuren vader
Waert: dies ne vergatic niet.
Als ic uten hove sciet
Ende wi uter porten waren,
Quaemdi jeghen ons ghevaren,
Ende met jou ander rudders viere.
Als ghi ons saghet hildi sciere
Al stille ende groetet ons hovesscelike.
Bi onsen here van hemelrike,
Ic maercte dat ghi vander stede
Niet ne quaemt vor wi leden;
Ende alle die gone die met ons waren
Ghine lieter jou gheen ontfaren,
Ghine groetet elken een ende een,
Datter jou ontghinc ne gheen
Hine moeste van jou ghegroet wesen.
Als ic gheware wart van desen
Doe wasic gram, bi mire wet,
Dat ghi mi ledet ic ne hadde bet
Gheweten, here, wie ghi waert.
Een garsoen, die up een paert
Als ghi waert leden quaam ghevaren,
Hi scide: »God moeste mi bewaren

Den coninc ende alle dandre heren!"
Ic seide: »Dat jou God moete eren!
Soete cnape, segghet mi
Wie gone scone rudder si
Die gonder voer ende gone viere."
Hi seide van minen here Ydiere
Dat hi was deen; »ende Lanceloot,
Wies dogheden dat sijn so groot,
Datmer ave spreken mach
Hier na over menighen dach,
Es dander, ende mijn here Ywein.
Die vierde es mijn here Walewein,
Die jou groette, coninc here.
Sine doghet ende sine ere
Es meerre ende van betren love
Dan yemens binnen sconinx hove,
Van al gader sinen lieden.
Wat mochtic jou van hem bedieden,
Hi es der aventuren vader.
Hi bescudse alle gader
Die der hulpe hebben noot:
Sine doghet es so groot.
Hi vordert weduen ende wesen;
Ende alle die hi vint in vresen
Bescud hi, ende hi set daer voren
Sijn lijf." Die cnape slouch met sporen
Als hi mi hadde berecht, here.
Daer na ne saghic u nemmermere
Vor heden up desen dach;
Ende talre eersten dat ic jou sach
So kendic jou bi uwer ghedane.

God selve, na minen wane,
Sende jou hier tote mi;
Mine mach niemen danne ghi
Ghehelpen van dat mi daert."
Walewein sprac: »Lieve waert,
So sect mi danne in Goods namen,
Of ghijt ghebiet, uwe mesquame:
Sijnt saken die mi staen te doene,"
Sprac deer Walewein die coene,
»Ende ict mach doen, bi mire ere,
Ic helpe jou gherne, coninc here."

Die coninc seide: »Bi mire wet,
Here Walewein, ja ghi, vele bet
Danne enich mensce die nu levet.
Eist dat jou God die gracie ghevet,
Ende ghi vulbringhen moocht die vaert
So ghevic jou mijn goede swaert,
Dat niet verbetert mochte sijn:
Het gaf mi een mijn peterijn,
Ende hetet swaert metten tween ringhen.
Dorstict jou te voren bringhen
Ic soudt jou toghen, maer neen ic niet;
Want wat manne diet met oghen siet,
Sine nature es duerfel,
Het neimt hem tlijf, wetic wel.
Daer ne dar niemen omme vraghen
Dat het yemene sal verdraghen,
Hine si van duechden uutvercoren
Voor alle die gone die sijn gheboren,
Ende van ridderscepe mede.

Mi heveter omme menighe bede
Ghedaen die rike coninc Wonder,
Ende sijn sone Alidrisonder
Hevets hem ghepijnt met liste,
Om dat hijt mi hebben wiste,
Te ghewinnene al sijn leven;
Here, nochtan eist mi bleven.
Maer jou so eest al ghereet,
Up een covent, up een beheet,
Dat ghi mi bi uwer ghenade
Van ere bede wilt ghestaden,
Ende houdet swaert metten tween ringhen."
Walewein was vro van dien dinghen,
Dat hi den coninc horde nomen
Tswaert daer hi om uut was comen;
Maer hine wils hem niet ghewaghen.
— »Here, soudict durren draghen
Tswaert, of ghijt mi hadt ghegheven?"
— »Here Walewein, ja ghi, al u leven
Mochti wel draghen tgoede swaert;
Ende seker sijn ende onvervaert,
Indien dat ict jou gave bedect,
Up wat manne daer ghijt up trect,
Diene mochte vor jou niet ghestaen.
Al wildi mi selven slaen,
Ende van minen live deren
Wilt, inne mochte mi niet verweren,
Trocti tswaert, dat wetic wel,
(Sine manniere die es so fel)
Indien dat ict jou hadde ghegheven,
Nochtan dat ict al mijn leven

Hebbe ghehadt in mijn bedwanc.
Met rechte weet mens den gonen danc
Diet maecte: hi was wel bedocht.
Hi screefer an als hijt ghewrocht
Hadde: »So wat manne die levet,
Die dit swaert ghecrighet of hevet,
Ic rade hem dat hijt houde wel;
Sine manieren sijn so fel,
Of hijt yemen wille gheven
Voort, ende behouden sijn leven,
So ghevet inden scoe bedect,
Ende toghet hem niet bloot ghetrect,
So mach hi sinen vrient behouden,
Entie gone mach swaerts ghewouden
Dien hijs jan entien hijt ghevet.
Hen es gheen man die nu levet,
Die mach kennen sine maniere;
Het es fel ende goedertiere:
Diet draghet dien eist goedertiere."
Dit machmer an lesen sciere,
Want het stater an ghescreven.
Here, dit swaert willic jou gheven,
Moochdi mi ere bede ghestaden."
Deer Walewein seide: »Bi uwer ghenade,
Coninc, toghet mi dat swaert!
Ic wille al doen dat ghi begaert
Indien dat ict vulbringhen mach."
Doe ghinc die coninc daert lach
Met enen pellele bewonden,
Ende reket voort ten selven stonden.
Hi toghet Waleweine, die begherde

Tscaec te winnene metten swerde,
Tscoonste dat men oyt vant.
Daer hijt uten pellele want
Ent Walewein met oghen sach
Sine herte ontplooc alse die dach:
Hem dochte wel in sinen moet,
Hine sach noit gheen so goet.
Die appel entie hilte bede
Waren root, goudijn, entie scede.
Die rieme die ten swaerde behoorde
Was van enen blakenden goutborde.
Die ghispe die daer ane stont
Soe hadde ghecost menich pont.
Tsmelt vander riemen entie lede
Waren alle goudijn mede.
En sach noyt man gheen so scone.

Der Walewein seide: » Dat u God lone!
Here coninc, trecket uter scede."
— » Dat soude jou comen tallen lede,
Here Walewein, verstaet dit wel,
Treckedic tswaert; het es so fel,
Al haddi al die wapine ane
Die ghi noyt droucht, na minen wane,
Sone mochti niet daer voren staen,
Het ne soudse alle dor slaen.
Ghine mochtets altoos niet ontvlien."
Walewein andworde mettien:
» Den appel entie hilte bede
So toghedi mi, entie scede;
Laet mi doch den egghe sien."

Die coninc trecket uut mettien,
Ende eer hijt half brochte uter scede,
Over appel ende over hilte bede
Spranct vor Waleweine uptie aerde
Oft ware een mensce, die begaerde
Omoede te soekene, ende hi mesdaen
Hadde ende wils in boeten staen.

Aldus so ghebaerde dat swaert.
Die coninc tart daer na ter vaert:
Tusscen appel ende hilte bede
Nam hijt, ende staect inde scede,
Ende hi seide: »Bi onsen here,
Jou es ghesciet grote ere
Heden vor dit goede swaert.
God selve hevet jou ghespaert;
Noit man mochter voren ghestaen."
Walewein andworde saen
Ende seide: »Dies dankic vriendelike
Gode onsen here van hemelrike,
Die boven ons allen hevet ghebot.
Here coninc, also help mi God,
Nu sect wat ghi ane mi begaert.
In wille niet dat ghi mi spaert,
Sidi in pinen of in sorghen,
Daer ute so willic jou borghen
Gherne ende staen te stade,
Ende ghi sult mi dor uwe ghenade
Gheven tswaert: hets mijn ghevouch."
Die coninc was blide ende louch,
Als hi dat horde, ende sere vro,

Ende hi seide: »Wildi also,
Ghelovet mi dan bi uwer trouwe,
Bi rudderscepe, bi onser vrouwen,
Dat ghijs niet ne sult onbaren,
Daer ic jou sende, ghine sulter varen,
Duer noot no duer ghene dinghen,
So ghevic jou tswaert metten tween ringhen,
Hen ware recht dor ene sake,
Dat jou nootsin ghebrake;
Nootsin breket al belof."
— »Ic wille jou seker doen hier of,"
Sprac Walewein, »bi mire trouwe,
Bi rudderscepe, bi onser vrouwen,
Here coninc, van desen dinghen.
Ghevet mi tswaert metten tween ringhen.
Nochtan ne weet ic niet wat ghi beghert."
Doe gaf hem die coninc tswert,
Dat niet verbetert mochte wesen.
Hi seide: »Here Walewein, mettesen
Moeti een goet gheluc ontfaen,
Ende alle die gonen wederstaen
Die onrecht willen ende jaghen.
Hen mochte gheen beter rudder draghen,
Entien ics bet jonste min no mere.
Tswaert es comen tsinen rechten here,
Bedi makicker jou voghet of.
Ende hout mi vort mijn belof,
Enties ne moeti niet ofgaen."
Dus hevet Walewein tswaert ontfaen,
Die niet blider mochte wesen.
Hi sprac ten coninc mettesen:

»Sect mi, here, waer ic sal varen;
In wils langher niet onbaren,
Inne wille quiten mine trouwe."
— »So moeti halen ene joncfrouwe,
Her Walewein, die ghi niene kint.
Ic hebse menighen dach ghemint.
Dat segghen de gonen diese kinnen,
Hen es in die warelt binnen
Ne ghene so scone no so goede,
Bedi es mi onsochte te moede
Dat icker so langhe moet derven:
Ic vruchte ic salre omme sterven
Dat icse niet ne can ghewinnen.
Nu willic [ju] doen bekinnen
Hare scoonhede uut ende uut:
Wit alse die snee heift soe die huut,
Ende heet joncfrouwe Ysabele.
Soe hevet [meer] scoonhede tharen dele
Danne Venus doet, die godinne,
Die ghebod heift over de minne.
Soe es scoonre dan Olympias,
Die keyserinne te Rome was,
Soe es scoonre vele sonder sparen
Danne die twalef vrouwen waren,
Die ghescreven sijn te Rome binnen,
Dit waren die twalef godinnen,
Daer men of telt ende saghet,
Ende hare scoonheit auhter lande draghet
Om lof ende om prijs tontfane.
Soe es vele scoonre, na minen wane,
Danne Ysaude no Elene,

Noch die scone Torabene;
Soe es scoonre vele danne Verghine
Ofte joncfrouwe Barbeline;
Noch Ysaude van Yerlant,
Noch Ysaude metter witter hant
Nes niet so scone als Ysabele.
Soe heveter vele tharen dele,
Die scone joncfrouwe die ic minne,
Want Venus die godinne
Gaf hare dat scone goudine haer,
Dat segghic jou al over waer,
Dat up hare hovet es ghestaen,
Daer hare scoonheit bi es vuldaen.

Dit es die joncfrouwe die ic minne.
Ic werde onvroet van minen sinne,
Here Walewein, ghine haelse mi.
Nu hoort wie hare vader si:
Die rike coninc Assentijn;
Ende hevet ghedaen mijn minnekijn
In hoede verre in gont Endi,
In enen casteel, seghet men mi;
Diene winnen soude het souden tsure
Werden. Daer gaen twalef mure
Omme: elc hevet tsinen dele
Vierwarf twintich torrele
Up ghewrocht, staerc ende diere.
Tusschen elken tween muren loopt ene riviere,
Dat men tcasteel niene mach winnen.
Die poorten daer men gaet binnen
Si sijn van copere ende van metale,

Ghebonden met ysere ende met stale.
Telker poorten sijn ghestaen
Vierwarf twintich man, sonder waen,
Wel ghewapent, in dier ghebare
Alsof si alle souden varen
Tenen wighe al sonder blijf:
Dits om te behoedene tscone wijf,
Datse gheen man soude ghewinnen
No comen inden casteel binnen,
Men moeste eer weten wat hi begaert.
In can gheweten wat hare daert:
Soe hevet daer binnen groot deduut;
Want soene comt altoos niet uut
Te ghenen tiden binden jare.
Soe gaet haer merghen harentare
In dien boomgaert, inden vergiere,
Die daer sijn goet ende diere;
Daers sulc praeyeel wel ghereet,
Ere groter alver mile breet,
Daer in staet menigherande ware,
Peper, anijs ende ginghebare;
Fighen ende notemusscaten
Staen daer ende pume ghernaten
Amandelen ende castaengiere,
Ende daer onder goet menighertiere,
Dat ic al qualijc soude ghenomen,
Lelien, rosen ende blomen
Staet daer ende menich soete cruut.
Daer es van voglen soete luut.
Daer gaet soe hare merghen inde rosen:
Wat mach der scoonre joncfrouwen nosen?

In can ghemarken wat hare deert;
Hens niet dat hare herte begheert
Daer ne eis binnen een groot deel.
Noch es daer een ander praeyeel,
Daer staet een boom, es so ghedaen
Als ic u mach doen verstaen:
Hi es beneden herde groot,
Ende al van finen goude root;
Mi wondert hoet noit man ghedochte
Dat hi den riken boom ghewrochte:
Hi hevet alse menighen telch van goude
Als enich man ghesegghen soude:
Elc telch es hol van binnen.
Nu hort, ic sal u doen bekinnen
Waer bi het es ende doen verstaen:
Up elken telch, al sonder waen,
So staet een goudijn voghelkijn;
Dat sere proper es ende fijn.
Die boom es rikelic ende diere,
Ende wel gheraect in alre maniere,
Ende van sconeden wel vuldaen.
Noch moet ics mee doen verstaen,
Want an elc scone bladekijn
Hanct een goudijn bellekijn;
Dat scone ludet ende claer.
Ooc esser an ghemaect daer,
Dat seide die gone diet wel wiste,
Behendelike ende met liste
Ene duwiere, ende daer in staen
Sestien manne ende hebben bevaen
Acht blasebalghe, die si verdraghen

Ende den bome wint toejaghen
Van beneden inden wertel up
Tote boven inden top,
Met groter cracht met groter pine.
Ende daer hi bewaeit die voghelkine
Daer staen si recht ende beven
In der ghelike of si leven,
Daer sinct elc voghelkijn sine stevene,
Sesse te gader ende sevene,
Ende so clinken die bellekine weder,
Some hoghe ende some neder.
Dus ghevet elc voghelkijn sinen sanc
Ende elc bellekijn sinen clanc.
Als si den sanc danne werpen uut,
Die moeste horen dat soete luut,
Al ware een toter doot ghewont,
Wari daer ene corte stont
Ende moeste horen die voghelkine,
Hi worde quite van alre pine,
So soete hoormense singhen daer.

Ene fonteyne staet daer claer,
Scone onder enen oliviere,
Die herde rike es ende diere.
Hets recht dat ic den borne prise,
Want uten ardschen paradise
Comt ghespronghen een aderkijn
Ende sprinct inden borne fijn,
Die scone es ende harde claer,
Dat segghic jou al over waer:
Diese maecte was wel bedocht.

Een goudijn aren stater ghewrocht,
Die den borne hevet verdect
Ende met sinen vlerken so vertrect,
Dat ne gherande quade sake
Den riken borne mach ghenaken,
Die so scone es ende so claer.
Ooc mach men boven den borne daer
Scouwen bome die scone blosen:
Lauwerbome ende rosen
Staenre ende menich soete cruut.
Daer sinct elc voghelkijn sijn luut
Scone; ende up den oliviere
Boven den borne, die also diere
Was als ic u hebbe gheseit,
Daer wandelt sonder dorperheit
Die joncfrouwe die ic minne,
Entie mi onvroet van minen sinne
Sal maken (inne wils jou niet helen),
Met haren camerieren spelen
In die lelien ende in die rosen.
Wat mach der scoonre joncfrouwen nosen?
Wilsoe ten borne hare hande dwaen
Of nutten vanden borne een traen,
So keert soe omme ander stont
Van den aerne den mont,
So sprinct die borne vor hare claer.
Al ware een man out vijf hondert jaer
Ende nutte hi vanden borne een traen,
Sonder twifel ende waen,
Hi worde alse staerc ende also jonc
Als hi was upten selven sponc

Als hi was doe te waren
Doe hi out was van dertich jaren.

Aldus leet soe daer hare leven.
Wilde jou God die gracie gheven
Dat ghi mi haelt die joncfrouwe
So quiti tswaert ende uwe trouwe;
Want met el ne ghenen dinghen
Sone moghedi u ghelof vulbringhen
No quite wesen jeghen mi."
Walewein, die rudder vri,
Andworde den coninc hovescelike.
Hi seide: » Nu jonne mi God die rike
Dat icse jou hier moete halen,
Ende dat swaert daer mede betalen,
Dat ghi mi gavet up mine trouwe!"
Dus sal Walewein die joncfrouwe
Halen, God gheifs hem die macht.
Het was een goet stic in de nacht
Eer si vulenden mochten die tale.
Men ghinc slapen in die sale
Ende men bedde Waleweine met ere.
Die coninc ende alle dandre heren
Elc ghinc up sijn bedde slapen,
Sciltcnechte, joncfrouwen ende cnapen.
Deer Walewein die hem niene versaghede
Rustem tote dat daghede.
Teerst dat hi den dach versach
Stont hi up so hi eerst mach
Omme te quitene sine trouwe,
Ende soude den coninc die joncfrouwe

Halen, constise wel ghewinnen.
Alle die ten castele binnen
Behoren die sijn up ghestaen
Ende quamen te Waleweine ghegaen
Ende groettene herde hovesscelike.
Walewein sprac: »God die rike
Die gheve jou bliscap ende ere!
Nu blivet te Gode, coninc here,
Ic sal jou halen die joncfrouwe
Ende quiten tswaert ende mine trouwe,
Bi Jhesus Kerst van Nasarene!
Eer ic weder kere te Ravenstene,
Sijt dat mi God mijn leven spaert."
Doe ghinc men wapinen ter vaert
Waleweine wel ter core.
Men brochtem Gringolette voren,
Dat hi minde vor alle parde.
Hi sater up, die onvervaerde,
Ende seindem metter rechter hant.
Dus nam hi orlof, die wigant,
An alle die heren in die sale.
Si andworden alle te male
Den here Waleweine hovesscelike,
Ende seiden: »Nu vaert, God die rike
Moete jou van onghevalle bevreden!"
Hi was up Gringolette ghereden,
Diene dicke adde ghedraghen.
Doene wildi daer niet langher daghen.

Doe nam hi in sijn gheleide
Gode ende sine moeder beide,

Ende hi reet wech metter tale
Uten castele ende uter sale,
Ende voeret swaert metten tween ringhen.
God late hem sijn ghelof vulbringhen!
Ter selver strate reet hi nedere
Daer hi up quam, ende kerde wedere
Ter passage daer hi was comen.
Mettien hevet Walewein vernomen
Twater vor hem ghehebbet wel:
Sijn paert was dapper ende snel
Ende vlooch ghelijc enen voghele.
Der Walewein [hilten] bi den toghele
Tes hi quam uptie marine.
Sine herte was in groter pine
Waerwaert hi hem mach bewinden
Dat hi die joncfrouwe mochte vinden:
Dat was meest dat hem verwach.
Doe dochtem dat hi vor hem sach
Enen wech ter rechter hant:
Dien sal hi varen ende laten tsant
Achter hem bliven entie see.
Twalef milen ofte mee
Reet hi weghes bindien daghe.
Menighen busc ende menighe haghe
Reet hi, daert was onghehiere.
Mettien quam hi up ene riviere,
Die herde diep was ende wide;
Ende hi [sach] over an dander side
Enen rudder comen ghereden,
Die sceen van herde fellen seden,
Up een ors, was herde groot,

Ende sine wapine waren root:
Root was sijn scilt ende sine vane,
Ende rode wapine addi ane.
An sijn ghelaet an sine maniere
So sceen hi fel ende putertiere.

Doe sach hi comen up een rosside
Ghevaren neven srudders siden
Ene joncfrouwe ghecleet wale
Met groenen cledren van sindale;
Ende up hare hovet wert gheware
Twe vlechtkine van gheluwen hare,
Die over hare scoudren hinghen beide
Tote upt archoen vanden ghereide,
Al uut ghetrect ende sere verwerret.
Die rode rudder, die sere vererret
Was up hare, hadse uut ghetrect,
Hare cleder ghescuert, ende ondect
Hare scone lijf ende hare lede.
Ene ghecele, daer hi mede
Der joncfrouwen dede menighen pant,
Brochti ghevoert in sine hant,
Ghemaect met acht starken riemen,
Daer hi mede grote striemen
Der joncfrouwen slouch in hare ansichte.
Grote slaghe ende ghedichte
Gaf hi hare ende harde vele,
Dat hare haer hals ende hare kele
Metten bloede al was beronnen.
Soe seide: »Here, ghi moet mi jonnen!
Dor uwe omoet, dor uwe ghenade,

Maect mi quite van diere ondade
Die mi dese doet onverdient!
Quame noch enich Gods vrient,
Die mi verledichde van desen,
Ic soude sijn dienstwijf wesen;
Hi doet mi leven in groten sere."
Doe sprac Walewein die here:
»Mochtic jou te sprake comen,
Fel rudder, het soude jou lettel vromen
Dat ghi doet der scoonre joncfrouwen
Leven met so ghedanen rouwe;
Maer mi dinket wel neen ic niet."
Waerwaert dat deer Walewein siet,
Sachi up of sachi neder,
Hine sach no voort no weder
Brugghe ooc no gheretiere
Passage over die riviere,
Daer enich mensce mochte varen.
Maer der joncfrouwen mesbaren
Dede den here Waleweine so wee,
Dat hijs ne mochte nemmee
Ghedoghen dat hi dat sach
Dat men hare gaf so menighen slach.

Mettien wierp hi omme tpaert
Ende keerde ter rivieren waert
Al dat het ghelopen mochte,
Ende Gringolet die besochte
Den hoever ende spranc in ter vaert
Tote over die medewaert
Vander rivieren, ende hi swam vort

Over tote an tandre boort.
Doe bete Walewein die heere
Ende droochde sijn paert met sinen ghere,
Ende beterde hem al dat hem daert.
Als hi verbreidelt adde sijn paert
So wert deer Walewein gheware —
Jeghen die sonne, die so clare
Sceen, sach hi blecken van verren
Drie scilde oft waren drie sterren,
Claer van selvere ende van goude,
Ende hi sach stuven die moude.
Doe peinsdi dat die rudders [waren],
Die naden rudder quamen ghevaren
Entie joncfrouwe wilden bevreden,
Ende naden roden rudder reden.
Dit peinsdi in sinen moet,
Walewein die rudder goet;
Maer niet weet hi wat si begheren,
Weder si hem helpen ofte deren
Wille. Si waren uptie wile
Noch van hem ene starke mile;
Maer emmer hevet hi wel vernomen
Dat si naden gonen comen.

Mettien begonsti hem ghereiden,
Hine dar niet langher beiden,
Up avonture wat si begaren.
Doe sat hi al sonder sparen
Up Gringolette sijn goede paert
Ende volghede achter metter vaert
Om te bevredene die joncfrouwe,

Die was bevaen met groten rouwe.
Hi reet so na dat hi sach
Den rudder; ende als hi spreken mach
Deer Walewein, die rudder vri,
Riep hi: »Onbeit, spreict jeghen mi
Een lettel eer ghi vorder vaert."
Dander slouch met sporen tpaert
Ende ghebaerde of hijs niene horde,
No ne andworde niet van enen worde,
No hine sprac no hine louch,
Maer hi hief die ghecele ende slouch
Die joncfrouwe in hare ansichte
Grote slaghe ende ghedichte;
Bi wilen stac hise metten scilde.
Alse dit sach Walewein die milde
Balch hi hem mee dan te voren:
Doe slouch hi sijn paert met sporen
Ende peinsde hi soudt hem doen ontghelden.
Noch sprac Walewein: »Inne wille niet scelden,
Spreict jeghen mi, so doedi wel."
Doe keerde hem omme die rudder fel
Ende seide: »Ghine doet niet wel," ter vaert,
»Dat ghi die selve strate begaert
Die ghi mi vor jou saghet riden.
Waendi dat ics soude vermiden
Dor jou, inne soude die joncfrouwe slaen?
Neen ic; ic doe jou selven saen
Leven met wel groter onnere,
Spreicti enich wort mere
Te mi waert danne mi dinct goet."
Deer Walewein was wel ghemoet

Ende hovesc van sinen sinne;
Grote doghet addi inne:
Hi andworde: »Vrient, te waren,
In gheve om u dreghen niet twee paren,
Ende om dat ghi mi moocht ghederen.
Dinkets u goet, ghi sullets onberen
Also te blouwene die maghet,
Die ghi mesvoert hebt ende ghejaghet.
Wat hevet soe jeghen u mesdaen?
Menne soude ghene vrouwe slaen;
Van vrouwen comt ons alle ere.
Onberets ende ne doets nemmere.
Ne latijs niet, ghi sullets toren
Hebben, ic sect jou wel te voren;
Het doet goet met ghemake leven."
Die felle hevet andworde ghegheven
Ende seide: »Noch spreicti als een domme.
Waerdi vroet ghi voert al omme
Van mi; dat segghic jou over waer,
Dor jou ne lietics niet een haer
Inne soudse blouwen ende slaen.
Ende wildijt ooc wederstaen,
Ic soude jou sulc een spel ooc leren,
Ghi sout met scande wederkeren
Ende het soude jou costen tleven."
Mettien so hevet hi verheven
Die ghecele ende slouch die joncfrouwe,
Dies was bevaen met groten rouwe,
In hare ansichte, dats mochte ontfarmen
Enen stene. Soe riep: »Wacharmen!
Edel rudder, dor uwe doghet,"

Sprac die joncfrouwe, »of ghi moghet
So verledicht mi van desen!
Mach ic der groter slaghen ghenesen,
Die ic van hem hebbe ontfaen,
Ic wille in uwen dienste staen.
Doet dit in alre vrouwen ere!"
Deer Walewein seide: »Bi onsen here,
Ic saelt doen, scone joncfrouwe,
Bi rudderscape. Bi mire trouwe,
Gheift hi u meer enen slach,
Daer an leecht sijn domesdach,
Dat segghic hem te voren wel."
Doe keerde hem omme die rudder fel
Ende hiet Waleweine, of hi wilde,
Dat hi hem decke metten scilde.
Doe decten si hem uptie wile.
Hen vloghen noit twe pile
Daer men mede sciet in boghen
So sere als si te gader vloghen.
Sine speilde niet ter faelgen.
Vanden halsberghe alle die maelgen
Faelgierden als si hem onderstaken,
Ende hare twier scachte braken.
Deen was den andren herde fel;
Die orsse waren bede snel:
Si canselierden ende vellen.
Van sulke joste mochte men tellen
Hier na over menighen dach.
Ende als die rode rudder sach
Waleweine staen te voet
Verhueghede hem sin ende moet,

Ende waende wel te voren al
Sijn leet ende sijn ongheval
Hebben verwonne; hi [merde] niet,
Hi trac sijn swaert. Walewein siet,
Ende hi was verhueghet sere,
Ende seide: »Vrient, bi onsen here,
Ic wane wi sullen onlanghe dinghen."
Doe trac hi tswaert metten tween ringhen,
Dat ghi wel hebt horen nomen;
Entie twe rudders sijn comen
Te gader. Nu laets Gode wouden,
Die veghe es hi moet ter moude
Alsene God niet langher ne spaert.
Deer Walewein adde sijn swaert
Ghetrect, het moeste nature pleghen,
Ende hevet den roden ghesleghen
Dat hi den helm altemale
Cloofde ende den hoet van stale
Neder toten tanden duere.
Doe quam gheronnen dor de scuere
Die hersenen ende dat rode bloet,
Dat up die arde wederstoet.
Doe moesti tumen omme lanc.
Deer Walewein seide: »God, hebs danc,
Mijn swaert hevet hem gheproevet wel
An desen roden rudder fel,
Ic macher mi wel toe verlaten.
Waer omme soudic den gonen haten
Diet mi gaf? hi es ghetrouwe."
— »Danc hebt rudder," sprac die joncfrouwe
»Mettesen slaghe bem ic ghenesen.

Ic wille jou dienstwijf gherne wesen;
Ghi hebt mi ghewroken wel
Jeghen den roden rudder fel,
Die mi met sorghe dede leven.
Ende een mijn broeder, die es bleven
Vor hem doot, een rudder coene.
Inne ghecreech noyt ander soene
Danne ghi saghet up desen dach.
Swaer verdriet ende menighen slach
Dat was die soene die hijs mi dede."
Doe ghinc Walewein ter selver stede
Daer die rudder lach ghewont
Ende sere siec ende onghesont,
Ende dede hem den helm of ende sach
Of hi yet jeghen hem spreken mach.
Hi lach in ommacht van dien slaghe.
Walewein leide nauwe laghe
Of hine yet mochte ghenesen.
Sijns selves helm nam hi te desen
Ende lieper mede ter rivieren,
Ende haelde water ende laefdene sciere,
Den rudder; ende als hi bequam
Vander ommacht Walewein nam
Die wonde ende loocse metten handen.
Die gone sprac binden tanden:
»Edel rudder, ic bidde ghenade!
Ic hebbe ontfaen van minen mesdaden
Penitencie, die mi es te swaer.
Ic hebbe der doot over menich jaer
Verdient, ende nu es soe comen.
Ghi hebt mi mijn lijf ghenomen,

Dat es bi minen sculden wel,"
Sprac die rode rudder fel;
» Mine mesdaden ne sijn niet clene;
Al waert an dese joncfrouwe allene,
Ic hebs verdient, ende mekel mere."
Doe sprac deer Walewein die here:
» Vrient, so lates jou berouwen,
Ende roept ghenade up onser vrouwen,
So mach uwer siele goet raet
Werden; na dien dat met jou staet
Ghi hebt emmer jou lijf verloren.
Ende laet jou berouwen alte voren
Dat ghi der joncfrouwen hebt ghedaen."
Die rode rudder andworde saen:
» Waendicker mede te ghenade
Comen, ic soude van minen mesdaden
Ghaerne te jou te biechten gaen;
Maer ic hebbe so vele mesdaen,
Cume wert mire siele raet."
— » Neen, alder warelt mesdaet,"
Sprac Walewein, » es harde clene
Jeghen die Gods ghenade allene;
Dies bedinct jou wel te voren:
God die wert dor ons gheboren,
Hi ontfinc dor ons bittre wonden,
Hi mach u wel van uwen sonden
Quiten; secse al uut ende uut,
Jou biechte, nu al over luut.
Vrient ne laet jou niet bedwellen
Den groten duvel uter helle:
Doedi dat so sidi vroet."

— »U raet dinct mi wesen goet,"
Sprac die rudder, die daer ghewont
Lach; »ic wille jou maken cont
Mine mesdaet, groot ende clene,
Die berouwen mi; maer allene
Hebbic vele te merren rouwe....
Daer heden dese scone joncfrouwe
Quam spelende uut haren hove,
Ende een hare broeder van groten love,
Een jonc rudder ende een coene,
Ende een staerc van sine doene,
Dese reet bi haerre siden.
Si songhen ende waren blide;
Ende voeren meyen harentare
Al spelende, ende ic wards gheware
Als si quamen in een wout,
Daer voghelkine menichfout
Songhen ende dreven spel,"
Sprac die rode rudder fel;
»Here, dit berouwet mie.
Met mi quamen rudders drie:
Elkerlijc hevet ene joncfrouwe
Die es bevaen met groten rouwe:
Si sijn tonghemake sere.
Ic segghe jou waer omme here,
In dien dat ghijs ghelovet:
Si werden alle drie gherovet.
Haren mannen ende haren maghen,
Daer si ooc alle toe saghen,
Naemwise, dies ne lieten wi niet.
Ende dese joncfrouwe, die ghi hier siet,

Die rike God, dor sine omoede,
Moete jou vergheven alle mesdaet.
Edele joncfrouwe, nu hebt raet,"
Sprac Walewein, »dor uwe ghenade,
Ende vant mi ene bede ghestaden
Dor uwes broeder siele wille!"
Die joncfrouwe ne sweech niet stille
Als soe dat horde, ende seide: »Here,
Ghi doet jou selven grote onnere
Dat ghi mi bidt, ghine heet mi.
So wat sake so het si
Ic salse jou doen, bi mire trouwe."
— »So biddic jou, wel scone joncfrouwe,
Dat ghi verghevet alle mesdade
Desen rudder, dor uwe ghenade,
Die hi hevet jeghen u mesdaen;
Bedi het es also vergaen,
Jou ne maechs werden ander wrake
Hen si dattene die duvel trake
Indie pine vander helle,
Daer die arme sielen quellen:
Dies ne werdi niet te bet ghenesen.
Nu beraet jou van desen,
Ende vanter mede verlossen sciere
Uter pine vanden helscen viere
Uwes broeder siele ende srudders mede.
Dor God ghevet mi dese bede,
Dies biddic jou up rechte trouwe!"
Doe andworde die joncfrouwe:
»Hi hevet mi brocht in groter noet,
Ende minen wel lieven broeder doot,

Dien ic minde vor alle die leven:
Maer die bede willic jou gheven
Ende vergheven die mesdade,
Dat mijns broeder siele te ghenade
Met onsen here moete comen."
Die rudder hevet een stro ghenomen,
Also cranc alse hi daer lach,
Ende seide: »Joncfrouwe, up desen dach
Biddic jou vriendelijc ghenade,
Ende verghevet mi mine mesdade."
Entie joncfrouwe heveten ontfaen
Van dat hi jeghen hare hadde mesdaen,
Ende andworde hem tien stonden:
»God vergheve jou alle sonden,
Die dor ons coos die bitter doot.
Ghi hebt mi brocht in groter noot,
Here rudder, ende in sulker pine,
Daer mi in staet te sine
Hier na over menighen dach."
Walewein was blide als hijt sach
Dat also die scone joncfrouwe
Hadde vergheven met goeder trouwe
Den ridder alle sine mesdaet
Na sinen sin, na sinen raet.
Daer na begonsti sere breken
Want hi qualijc mochte spreken.
Dus lachi ende sweech al stille.
Echt vraechdem Walewein wat hi wille
Ende of hi anders yet begaert?
Nochtoe andworde metter vaert,
Die rudder die daer lach so cranc:

» Ja ic," seit hi, » messanc,
Mochti mi gheholpen daer of.
Ende doet mi up een kerchof
Graven, here, dor uwe doghet."
Deer Walewein seide: » Of ghijt doen moghet
Ghelooft mi dan dat ghi te mi
In so wat stede dat het si
Sult comen als ic jou vermane?"
Die rudder sprac, na minen wane:
» Ic comer gherne, hebbics de macht,
Ende jaens mi die Gods cracht,
So salict doen bi mire trouwe."
Deer Walewein seide: » Bi onser vrouwen,
Ic sal ooc doen dat ghi begaert,
Sijt dat God mijn leven spaert."

Hi nam aerde daer hi stoet
Onder sinen rechtren voet,
Ende seide: » Nu gaept, in Gods name
Ic moneghe jou, dat moete bequame
ode sijn ende sire moeder mede."
us staerf hi daer ter selver stede
nde hevet sinen ende ghenomen.
a sijn die ander drie daer comen
o ghehende ende so bi,
t Walewein, die rudder vri,
ghere wijs ne mochte ontflien.
ghereedde hem mettien,
e sat up Gringolette sijn paert.
doot addi ghetrect tswaert,
hi hem mede soude ter were

Setten; hi was sonder spere,
Want hi hadt al daer te broken
Daer hi die joncfrouwe adde ghewroken
Over den roden rudder fel:
Ic seit jou eer, nu weit dijt wel
Hoe die saken toe sijn comen.
Deen van den drien hevet vernomen,
Die daer up Waleweyne wilde,
Dat hi hem decte metten scilde;
Ende hi sach sinen gheselle doot,
Dies haddi den rouwe groot,
Ende hi peinsde hi salne wreken.
Dus quam hi al sonder spreken
Vaste toe slaende metten sporen
Omme te wrekene sinen toren
Up Waleweine met groter cracht.
Ter steke hilt hi sinen scacht,
Daer hine mede dorsteken wilde.
Walewein decte hem metten scilde,
Ende hilt bloot sijn goede swaert,
Ende slouch den scacht ontwe ter vaert.

Binnen desen es die ander comen
Ende hadde hem gaerne tlijf ghenomen.
Al dies ghelike so dedi dien.
Doe quam die leste vanden drien:
Hem dochte dat hi was verlet.
Dese hevet Waleweine so onset
Metter steke die hi hem gaf,
Dat die maelgen vloghen af
Vanden halsberghe te menigher stede,

Ende hadde wel na hem selven mede
Uten sadele ghedraghen.
Dander twe ooc niet ne daghen,
Sine trecken swaerde sonder scelden,
Ende reden bet an, ende wilden ghelden
Waleweine sine achterstelle
Om te wrekene haren gheselle.
Dies was drouve die joncfrouwe,
Ende bat Gode met goeder trouwe
Over Waleweine den here,
Dat hi moeste bliven in sine ere
Jeghen die drie up desen dach.
Ende als die joncfrouwe sach
Waleweine in sulker noot
Doe dreef soe den rouwe groot,
Ende wranc hare hande ende trac hare haer,
Ende dreef wel groot meshaer.
Soe seide: »Ic ben in meerre noot
Dan doe ic minen broeder doot
Heden sach slaen vor minen oghen.
Hoe sal mijn herte dat ghedoghen,
Dat ic sie desen rudder sterven?
Ic sal dor hem slives derven
Ende werden van minen sinne onvroet."
— »Edele joncfrouwe, siet wat ghi doet,"
Sprac Walewein; »drivet ghenen rouwe
Dor mi; hi gherechter trouwe,
In hebbe ghene dinc die mi daert."
Mettien so verdrouch hi tswaert
Ende gherechter enen metten slaghe,
Dattene daer ne man no maghe

Nemmermee ghehelpen mochte.
Hi ruumde tghereide ende sochte
Die arde sciere, sonder beide.
Nu hoort wat der Walewein seide:
» Van desen hebbic vasten vrede.
Mi dinke al sonder yemens bede
Veertich jaer ende veertich daghe
Gaf hi mi verde tesen slaghe.
Ic macher mi wel toe verlaten."
Entie gonen diene haten
Ginghen hem an met onminnen.
Ic wane si sullen lettel winnen
Comt Walewein in sijn ghedochte.
Die ene haelde uut, ende hi brochte
Weder verlaysiert sijn paert
Te minen here Walewein waert,
Daer ic heden eer of sprac;
Want hi den here Waleweine stac
Ende gherochtene wel ter cure,
Ende stac hem den scilt al dure,
Dat wederstont up die curie.
Walewein sprac: » Sinte Marie!
Helpt mi, vrouwe, ic hebs te doene,
Jeghen desen rudder coene!
Waren mine wapine niet so vast,
Ic hadder an enen quaden gast,
Dies machic hem wel ghetrouwen;
Maer ic hope het sal hem rouwen."

Mettien so verdrouchi tswaert
Ende slouch den scacht ontwe ter vaert,

Vor sine hant in drien steden;
Ende den rudder van fellen seden
Gherochti met enen slaghe,
Dat hem binnen den derden daghe
Der hooftswere niene mochte ghebreken.
Hi viel ter aerden sonder spreken
In ommacht vanden groten slaghe.
Die gone seide: »Biden goeden daghe!"
Die daer achter hilt al ghesont,
»Nu hebdi toter doot ghewont
Mine ghesellen, die sijn doot;
Dies hebbic den rouwe groot,
Ende ic moets emmer ghewroken wesen."
Dus vergaderden si mettesen
Onder hem tween, die niet ne daghen.
Walewein was van groten slaghen
Dicke ghenesen uptien dach.
Ende als die gone die gonder lach
Van der ommachte bequam,
Ende hi Waleweins swaert vernam,
So ver[kin]dijt, metten ringhen.
Ende hi sprac mettesen dinghen:
»Lieve gheselle, siet wat ghi doet,
Ghi pijnt al gader jeghen spoet.
Ic sie tswaert, ic kennet wel,
Het es utermaten fel:
Ghine moghet vor hem niet ghenesen."
Die gone andworden mettesen:
»Suldi met dus ghedanen treken
Onse ghesellen helpen wreken,
Die hier ligghen ghesleghen doot?

Haddi ghesijn in sulker noot
Sine hadden niet also ghesproken,
Ghine waert eerlike ghewroken,
Dies mochti wel an hem ghetrouwen.
Ende so mochte ons beeden rouwen
Soudsi onghewroken bliven;
Men soude segghen: »gone keytiven
Lieten hem enen rudder dwinghen."
Weten ons wachten van sulken dinghen.
Nu sit up ende vant verdraghen
Jou seer, ende laet jou niet versaghen.
Al hebdi enen slach ontfaen
So vant enen andren weder slaen,
Ende laet ons onse ghesellen wreken."

Die gone sat up al sonder spreken
Omme wrekene sinen toren.
Deen van achter dander van voren
Ginghen si minen here Waleweine ane.
Met groten steken, met groten slane
So dadensi hem grote pine.
Deer Walewein peinsde al stillekine,
Mochti, hi souds sijn ghewroken
Over hem die die hoghe sproken
Eerst sprac, conste hijt vulbringhen.
Hi verdrouch tswaert metten ringhen
Ende seide: »Wacht u van desen slaghe!
Mach ic, biden goeden daghe,
Ghi sult onlanghe vor mi staen."
Entie gone andworde saen:
»Om u dreghen ne ghevic niet.

Met minen swaerde dat ghi hier siet
Salic jou emmer nemen tleven."
Walewein hevet tswaert verheven:
Hi slouchem thovet of dat vlooch.
Hi seide: »Maria die noit ne looch,
Nu moetijs hebben lof ende danc!
Dese rudder, al maectijt lanc,
Heift sinen gheselle wel ghewroken,
Eerlike, met hoghen sproken,
So datmer of spreken mach.
Hier na over menighen dach
Salmens hem segghen prijs ende ere."
— »Het es recht, bi onsen here,"
Sprac die gone, die den slach
Eerst adde, als hi versach
Dat sijn gheselle was bleven doot;
»Ghi adt den hoghen moet so groot.
Ghi adt wel vor tswaert ontstaen
Haddi minen raet ghedaen:
Ghi adt jou leven wel behouden.
Hen es niet bi minen scouden
Dat ghi dus sijt bleven doot.
Duer jou hebbic den rouwe groot,
Ende om mine andre twee ghesellen,
Die doot sijn. Wie machic tellen
Minen rouwe, of die mi raet
Ghevet nadien dat met mi staet?
Ic hadde wel goeds raets te doene;
Dese rudder dinct mi so coene,
Weric mi, ic bem verloren,
Jeghen hem, dat weet ic te voren.

Ende te vliene hebbic ghene macht.
Waer dese rudder also bedacht,
Of ic ghenade an hem sochte,
Dat hem danne mijns verdochte,
Men sout hem prisen emmermere.
Ic saels ooc prouven, bi onsen here."

Mettien beetti vanden paerde.
Vore Waleweine uptie aerde
Viel hi neder in cnieghebede,
Ende seide: »Dor uwe edelhede,
Here rudder, hebt mijns ghenade!
Ic wille werken bi uwen rade
Ende der quaetheit avestaen,
Die ic hier vormaels hebbe ghedaen;
Ende ghelove jou bi mire trouwe,
Dat nemmerme vrouwe no joncfrouwe
Dor mi ne comt in pine mere.
Laet mi levende, lieve here,
Dor God ende duer uwe ghenade!"
Der Walewein seide: »Uwe mesdade
Sijn groot, die ghi hebt mesdaen;
Maer wildijs noch in boeten staen,
So mach uwes wesen raet.
Nadien dat ghescepen staet
Ic hadde jou emmer tlijf ghenomen."
— »Ic wils an u selven comen,"
Sprac die gone, die den vrede
Wel gherne nam up die stede.
— »Doet danne dat ics seker si,"
Sprac Walewein, die rudder vri.

Doe haesti ende vinc ten swaerde
Ende leid vor Waleweine up daerde
Ende hi seide: »Here, ic bem ghereet
Te doene sekerhede ende eet
Van al dien dat ghi begaert."
— »So heft up jou hant ende swert
Up dese hilte wel ghereet,
So salic u staven den eet,
Dat ghi sult eren die heilighe kerke,
Ende starken Gods ghewerke,
Ende helpen weduwen ende wesen;
Ende alle die ghi vint in vrese
Die bescudt ende set jou daer voren
Om te wrekene haren toren;
Ende ghelovet mi bi uwer trouwe,
Dat ghi desen drien joncfrouwen
Sult helpen dat si weder comen
Daer si teerst waren ghenomen;
Ende alder quaetheit avestaen
Die ghi hier vormaels hebt ghedaen.
Dat ghelovet mi altevoren."
Die ander hevet hem ghesworen
Wel te houdene bi sire trouwe.
— »God gheves jou cracht, ende onse vrouwe!
Up dat so salic jou laten gaen
Ende vergheven dat ghi hebt mesdaen,
Up dat ghi dese sake doet.
God gheves jou cracht ende spoet!"

Aldus versciet daer die strijt.
Nu waert wel herberghens tijt,

Want die sonne die ghinc onder.
Die twe rudders, hens gheen wonder,
Si adden wel der rusten noot.
Die andre die daer ligghen doot
Si moeten bliven boven der aerden;
Entie leveden si begaerden
Herberghe te soekene wistsi [waer].
Sine hadden gheen langher letten daer;
Sullen si bi daghe comen
Ter herberghe die hen mochte vromen,
Of daer si ghenade hebben mochten
So waert tijt dat sise sochten,
Want daerne was ghene bi
Up ene mile. — »Haesten wi,"
Sprac Walewein, »ende laet ons varen
Dapperlike al sonder sparen
Daer wi herberghen moghen."
Die joncfrouwe began verhoghen
Die des daghes was teblouwen.
Soe seide: »Here, bi mire trouwe,
Hier woont emmer, in weet waer,
Up ene mile of also naer
Mijns vader broeder, een mijn oom.
Nu maerct wel ende nemet goom
Of ghi ons daer raet te vaerne.
Hi saghe mi utermaten gaerne:
Ic bidde jou dat ghi daer met mi
Vaert." — »Bi Gode, joncfrouwe, dat si!"
Sprac Walewein, »ic doet ghaerne."
Doe noodde hi mede te vaerne
Den rudder entie dric joncfrouwen.

— »God lone jou, here, bi mire trouwe,"
Sprac die rudder, »ic ne does niet.
Over de riviere die ghi hier siet
So salic herberghen te nacht,
Eist dats mi jan die Gods cracht.
Ic sal ooc dese drie joncfrouwen
Met mi leden, bi mire trouwe."

Hi bevalne Gode ende sine ghespelen.
Wat holpe dat ic der tale vele
Maecte? si moeten emmer sceden.
— »Die rike God moete u gheleden!"
Sprac Walewein; »ende emmer sijt vroet,
Ende nemet ware dat ghi wel doet
Dat ghi ghelooft hebt ende ghesworen."
Hi seide hi soude. Doe reet hi vorten,
Die rudder, entie joncfrouwen naer.
Walewein bleef biden doden daer
Dien hi gaerne ter aerden broch[te];
Het es so comen hine mochte
Vander joncfrouwen dus niet sceden,
Hinc moestse andersins gheleden
Daer soe te wesene begaerde.
Deer Walewein nam die paerde,
Die daer stonden sonder here,
Ende seide: »Joncfrouwe," min no mere,
»Dese paerde die ghi hier siet
Ne willic achterlaten niet.
Ic salse coppelen ende ghereden:
Te uwes ooms salwise leden;
Hets beter dan si waren verloren."

Doe sette hi die joncfrouwe voren
Up tscoonste part dat hire sach,
Ende hi sat up so hi eerst mach,
Ende voer wech herder dan den telt.
Bi nachte over dat woeste velt
Voer Walewein met gonen parden
Ende metter joncfrouwen sire varde,
Ende beval die dode dies si waren.
Dus quam der Walewein ghevaren
Wel ene mile inde nacht.
Doe hordi grote herecracht
In ene burch, ende groot gheluut;
Ende hi sach ter porten uut
Enen cnape van sconen leden
Up een ors comen ghereden:
Het was dapper ende snel;
Ende selve was hi ghewapent wel
Van den hovede toten voeten.
Eer si hem consten ondermoeten
Groetene Walewein herde scone,
Ende seide: »Alle die ingle vanden trone
Die moeten u gheven goeden nacht."
Die cnape was wel bedacht,
Al was hi tonghemake sere,
Ende seide: »God moete jou lonen, here!
Goeden nacht addic te doene."
Doe vraechde Walewein die coene:
»Hevet u yeman yet mesdaen?
Cnape, dat doet mi verstaen,
Dies biddic u up hovescheit?
Of es dese burch beleit,

Daer ic dit gheluut binnen hore?
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
M . . . . . gh . . . . . .
Daer es binnen menich dr[ouve man]."
Der Walewein seide: »So sect mi [dan],
Soete cnape, dor uw doghet,
Dies biddic, of ghijt doen mogh[et],
Waer omme dat si sijn so sere
Tonghemake." — »Ic sect jou, here,
Dies ne willic laten niet.
In dese burch die ghi hier siet
Es drouſhede vele mere
Dan ic ghesegghen mach, lieve here.
Ic segghe jou waer omme, twi:
Die vander burch here si
Hevet enen rudder tenen broeder,
Gheen bet gheraecter no vroeder
Ne woont hier niewerinc ghehende,
Die es heden comen in meswende,
Here, ende in groter noot;
Hem es een sijn sone doot
Ghesleghen, hine weet wiet dede.
Ende ene joncfrouwe, sijn dochter, mede
Es hem ontfoert, sine weten waer.
Dies drijft hi rouwe ende mesbaer,
Ende hevet ghesent boden hare
Omme te vreesscene niemare
Ofmer yewer yet of weet.

Here, nu bem ic ghereet
Ende soude varen al desen nacht
Ende vergaderen grote herecracht,
Mijns heren mannen ende sine maghe;
Ende wi souden morghen metten daghe
Varen soeken die joncfrouwe
Daer si om hebben groten rouwe.
Hier omme hebsi groot mesbaer,
Om dat si ne weten waer
Die scone joncfrouwe becomen si."

Deer Walewein seide: »Nu varen wi,
Vrient, ende laet ons weder keren
Verhoghen alle die hoge heren;
Ic hebbe die scone joncfrouwe brocht
Die ghi morghin vro ghesocht
Sout hebben: cnape, sietse hier
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . qua . . . .
. . . . . heren
. . . . . cnape sien keren
. . . . . si wel sijn beleit
. . . . . at hi hevet gheseit
. . . . . vernomen hevet daer buten.
[Die] here sprac: »Dar men yet sluten
[D]ie porte?" — »Bi Gode nenet niet,"
Sprac die cnape; »here, ic liet
Uwes broeder dochter al hier bi."

— »Soete cnape," seiti, »sech mi
Waer soe es." — »Here, binden hove."
Doe stonden up die rudders van love:
Met tortijtsen ende met stallechten
Scoten up cnapen ende cnechte
Ende vergaten allen rouwe.
Si ginghen besien die joncfrouwe.
Nu sijn si uter sale comen
Die heren alle ende hebben vernomen
Waleweine entie joncfrouwe mede:
Dies waren si alle blide ter stede
Ende danctens vriendelike onsen here.
Der joncfrouwen oom weende sere
Als hi sire nichten sach mesmaect.
Hi seide: »Nichte, ghi waert gheraect
Daer men u grote pine dede,
Dat machmen merken an uwe lede.
Ic hope ghi sult ghewroken wesen."
Die joncfrouwe andworde mettesen:
»Oom, ic bem ghewroken wel
Over den roden rudder fel
Ende over sine ghesellen mede,
Die mi die grote pine dede.
Dies ne danct no min no mere
Danne namelike desen here
Dat ic mijn leven hebbe ondraghen.
Hi es van vele swaerre slaghen
Van hem vieren heden ontstaen;
Maer Goddanc hets so vergaen,
Den drien heifti tlijf ghenomen,
Ende die vierde es te ghenade comen:

Dien hevet hi ghelaten leven
[Ende si]nen evel moet vergheven
[Om d]at hi hem ghenade bat;
Anders haddi hem up die stat
Met sinen ghesellen tlijf ghenomen.
Siet here die paerde waer si comen!
Noch sijn si alle gheverwet root
Metten bloede, die daer doot
Ligghen ghesleghen, bi onsen here!"
Doe worden si alle verhueghet sere.

Si waren blide om die joncfrouwe
Dat soe aldus van haren rouwe
Was ontgaen ende weder comen.
Der joncfrouwen oom hevet ghenomen
Den here Walewcine ende seide: »Here,
God moete jou lonen alre ere!
Dat ghi mire nichten hebt behouden
Hare leven, het wart jou noch vergouden
Addi met ons yet te doene."
Doe sprac Walewein die coene
Ende seide: »Here, God weet,
Hare vernoy dat es mi leet.
Ic wildict adde moeten doghen,
Ende dat soe vor minen oghen
Die slaghe niene adde ontfaen.
Ne ware, Goddanc, hets so vergaen,
Diet hare dede hem es berouwen,
Ende hi bat ghenade der joncfrouwen
Vriendelike van sinen mesdaden.
Ic hope hi es ter Gods ghenade;

Want als hi ghevoelde sire wonden
Doe beriewen hem sine sonden
Alle die hi oyte ghedede.
Sijn paert ende sire ghesellen mede
Ne wildic achter laten niet:
Ic hebse brocht. Nu besiet,
Ic ghevese gherne der joncfrouwen
Over hare pine ende over haren rouwe,
In dien dat soese wille ontfaen.
Haddic beter ghewin ghedaen
Ic gaeft hare gherne in Gods name."
Die joncfrouwe seide: »Hets mi bequame
Van jou, ruddre. God onse here
Lone jou al goet ende alle ere,
Die ghi mi heden hebt ghedaen!"
Drie cnapen hebben die paerde ontfaen
Ende ghincse leden up dat stal.
Die bliscap diene was niet smal
Die si hadden om die joncfrouwe.
Si vergaten allen rouwe
Ende sijn comen met deser tale
Ende brochten Waleweine in die sale,
Entie joncfrouwe neven sire siden.
Dor hare comste waren si blide.
Men dede Waleweine dat hi begaerde.
Twe cnapen cnielden uptie aerde
Den here Waleweyne te voren
Ende daden hem af coucen ende sporen,
Ende ontgoordden hem sijn swaert,
Ende ontwapenden ter vaert
Den here Waleweine, des sijt ghewes.

Ende als hi al ontwapent es.
Der joncfrouwen oom was wel beraden:
Een par cleder met nieuwen naden
Brochtemen te hant vander snede.
Daer cleeddemen Waleweine mede.
Roc ende surcoot so dedi ane,
Dat rikelic was, na minen wane.
Dus hevet hine eerst ontfaen.
Men gaf water ende ghinc dwaen
Met bliden sinne in die sale:
Men decte gone taflen wale
Met nappen ende met dieren spisen.
Waleweine den rudder goet van prise
Dedemen sitten ende die joncfrouwe,
Die hi loste uut allen rouwe,
Int alre scoonste; hi was wel waert.

Ende der joncfrouwen oom quam ter vaert
Ende ghinc sitten neven sire siden.
Die heren waren alle blide,
Also si met rechte wesen mochten.
Die cnapen quamen ende brochten
Die spise ende dienden wel met ere
Vor Waleweine ende vor dandre heren.
Die gone die de scotele setten,
Ic wane si onlanghe letten,
Sine vernieuweden die spise.
Men diende daer wel in elker wise.
Planteit van wine so w[as d]aer,
Root ende wit, versc ende claer:
Dies dronken si alle dies begaren.

Ende die daer te hove waren
Als si der spisen hare ghevouch
Hadden gheten ende ghenouch,
Hevet men die amelaken up ghedaen.
Men haester mede, na mijn verstaen,
Om Waleweins wille, dat hi soude
Hem rusten gaen ende slapen houde,
Die hem sdaghes sere mesmaecte;
Maer ic wane hem lettel vaecte.
Hi adde vele meerre ghere
Elre te sine daer hem dere
Wel mochte ghescien sonder waen.
Ende als men up adde ghedaen
Doe ghinc men die bedden reden.

— »Scone joncfrouwe, wi moeten sceden,"
Sprac Walewein, »ic ende ghi."
Die joncfrouwe andworde: »Twi,
Here rudder, wildi van ons sceden?
Het ware lachter groot ons beden;
Ende mi altevoren mere.
Ghine vaert nieuwer, bi onsen here,
Van deser nacht, hen sal eerst daghen.
Ende rust jou vanden groten slaghen
Die ghi heden hebt ontfaen."
Deer Walewein andworde saen:
»Inne bleve hier niet om ghene have
Die mi aldie warelt gave:
Inne lette toten daghe niet.
Ten doden rudder, dien ic liet
Daer moetic emmer wederkeren.

Ic sect allen desen heren,
Ic moest gheloven up mine trouwe,
Het horde jou nichte die joncfrouwe,
Dat ickene helpe soude ter aerde.
Ic sal ooc doen dat hi begaerde,
Of ic loochende mire trouwe. . . .
Ic ware bleven metter joncfrouwen,
Ende met jou, ne ware dese sake."
Doe waersi alle tonghemake
Om Waleweine, dat hi so houde
Van hemlieden sceden soude:
Dat was die rouwe die hem daert.
Der joncfrouwen oom hiet sijn paert
Ghereden, hi wilde met hem varen,
Ende alle die binden hove waren,
Minen here Waleweine gheleden.
Die here seide: »Wine sullen niet sceden,
Also helpe mi God, ic ende ghi.
Ghi sult morghen met mi
Weder keren ter joncfrouwen
Dies biddic jou met goeder trouwe;
Ende danne, eer wi sullen sceden,
[Sullen wi] die joncfrouwe gheleden
Te hars vader, die met groten rouwe
Es bevaen, bi mire trouwe.
Hi wert danne verhueghet sere."
Der Walewein seide: »No min no mere,
Met mi sone vaerdi niet.
Ten doden rudder, dien ic liet,
Salic allene weder keren.
Doet jou te paisc met desen heren

Ende vant verhueghen die joncfrouwe,
Die bevaen es met groten rouwe,
Dat es tbeste dat ghi doen moghet.
Ic bidde jou, here, dor uwe doghet,
Doet mine wapine ghereden;
Hets tijt dat ic henen scede:
Inne mach hier niet langher beiden."
Twe cnapen ginghen hem ghereiden
Sine wapine ende daedse hem ane.
Een ander cnape, na minen wanc,
Haelde hem Gringolette voort.
Ende als die here dat verhoort,
Dat hi emmer varen woude,
Dedi van selvere ende van goude
Enen somer sciere ghereden,
Ende seide: »Desen moeti met u leden,
Ende twee cnapen up tween rossiden
Die sullen neven uwer siden
Varen, entie ghevic u, here,
Om dat ghi mire nichten dese ere
Up desen dach hebt ghedaen."
Deer Walewein seide: »Nu laet staen!
Jou goet ne begheric niet.
Maer der joncfrouwen die ghi hier siet,
Ghevet hare, ic weets u danc.
Mijn beiden es hier al te lanc.
Al dit goet staet mi tonberne;
Maer weit ghi wat ic name gherne?
Enen scilt; die mine was duersteken:
Daer ic die joncfrouwe soude wreken
Stackene mi dore een rudder fel;

Ne ware ic wrac mi selven wel
Over hem ende brac minen scacht ontwee.
Ghevet mi dit, inne wille nemmee
Van u, ende dies weet ic jou danc."
Enen scacht, starc ende lanc,
Ende enen scilt gafmen hem ter ure,
Ghevarwet met goude ende met asure:
Dien hevet der Walewein ontfaen.
Die joncfrouwe es up ghestaen
Ende quam te Waleweine ter stont,
Ende custene an sinen mont
Vor haren oom ende vor hare maghe,
Daer si alle toe saghen,
Bedi sone liet soes niet,
Ende seide: »Here, swaer verdriet
So moetic doghen om dit sceden.
Die rike God moete jou gheleden
Als ghi niet langher hier wilt wesen!"
Der Walewein andworde mettesen
Ende seide: »Ne drive ghenen rouwe!
Al varic wech, scone joncfrouwe,
Ic hope ic sal noch wederkeren.
Sijt te ghemake metten heren.
Jou rudder willic altoos wesen."
Deer Walewein hi sat mettesen
Up Gringolette sijn goede paert,
Ende nam orlof an sinen waert
Ende an al de heren in de sale.
Si andworden alle te male,
Die droeve waren om dat sceden,
Si seiden: »God moete jou gheleden

Waerwaert so ghi henen vaert!"
Deer Walewein slouch met sporen tpaert
En reet wech sere dan den telt.
Ter poorten uut ende over tvelt
Reet hi wech met sire macht.
Twe milen vor die middernacht
Quam hi den doden also naer,
Dat hi sach bernen bi hem claer
Tortijtsen ende stallichte vele;
Ende hi horde singhen met luder kele
»Kyrieleyson" menichfout.
Der Walewein, die rudder bout,
Als hi dat horde reet hi daer
Stoutelike, sonder vaer,
Om dat hijt bet wilde besien;
Ende dat ne constem niet ghescien:
Dat scone licht, dies hi sach vele,
Ende die daer songhen metter kele
Verloos hi, hine wiste waer.
Hen mach gheen mensce comen daer
Die lijf hevet, des sijt vroet,
Daer God selve miracle doet,
Te scouwen sine verholichede.
Dus quam Walewein ter stede
Daer hi den doden rudder vant
Vor hem ligghende in dat sant.
Hine horde daer no clene no groot,
No creature die God gheboot,
Sonder den doden, dien hi liet
Ligghen als hi van danen sciet:
Also hevet hine vonden daer.

Doe beetti ende ghinc bet naer
Den doden ende bant sijn paert
An sinen scacht, ende nam sijn swaert
Ende becrijtter hem mede int sant,
Dat hem negheen Gods viant
Ne mochte ghenaken omme te deerne,
No weder in spele no in scerne.
Daer omme dedijt na sijn verstaen.
Ende als hijt aldus adde ghedaen
Sat hi neder metter vaert.
Up sinen scoot leide hi sijn swaert,
Al bloot ghetrect uter scede.
Pater noster ende sijn Crede
Seidi menich over die siele,
Ende bevalse Sinte Michiele,
Dat hise moeste bevreden.
Dus sat Walewein ter stede
Biden doden, dien hi wacht,
Tote bider middernacht.
Lettel daer voren of daer naer
Doe so hordi groot mesbaer
Herde dicke ende herde vele:
Hi horde crijscen metter kele
Bi wilen ende metten tanden,
Ende daer toe groot gheslach van handen.
Die gone riep: »Ic bem verloren!
Die ure dat ic was gheboren
Soe moet sijn vermaledijt!
Moeder, waerwert dat ghi sijt,
Dat ghi mi droecht dies hebt ondanc!
Ende ghi mi hadt in jou bedwanc,

Dat ghi mi helt ic bems onvro,
Ghine adt mi gheleert also
Dat ic dueghet adde verstaen,
So waric der pine ontgaen,
Die ic moet doghen emmermere.
Ende ghi mede, vader, here,
Jou ghebeente moete quellen
Indie pine vander helle!
Bi u mach ic in deser noot;
Ghine achtet noit clene no groot
Wat quaethede dat ic dede,
Ghine starket mi daer mede
Ende loecht daer omme ende waert blide.
Haddi mine lede ende mine siden
So teblouwen ende ghesleghen
Dat ic stille adde gheleghen,
Ic hadde der quaetheit onboren,
Die ic sider ende tevoren
Jeghen Gode hebbe ghewracht.
Hier in hebdi mi, vader, bracht,
In deser noot, in deser pine,
Daer mi langhe in staet te sine,
Ewelike sonder keren."
(Vant jou kinder wel leren;
Ghi rike liede ende ghi wise,
Hen sal u niemene mesprisen.
Dies sijt seker ende vroet,
Sijt dat jou kint bi u mesdoet,
Die boec wijst ons ende seit
Die mesdaet wert up u gheleit.
Wachtets u, so doedi wale.)

Doe horde Walewein dese tale
Vanden gonen die hem mesliet
So sere; ende mettien hi siet
Waer hem tvier scoot uter kele.
Doe sach hi comen duvele vele,
Bede met crauwelen ende met haken,
Ende vaste anden gone traken
Ende an sinen ghesellen die daer lach,
Dien Walewein uptien dach
Hare beder lijf adde ghenomen.
Nu sijn si tote hem beden comen
Die gonder dreven groot mesbaer,
Ende seiden: »Ghi hebt ons menich jaer
Ghedient, ghi sullets loon ontfaen."
Si ghincse steken ende slaen
Ende daden hem pine herde vele:
Elc toghede daer van sinen spele,
Ende gingher mede tsollen alle,
Also men doet met enen balle,
Ende daden hem wel groot verdriet.
Walewein vervarde hem, als hijt siet,
Dat si hem naerre mochten comen.
Mettien heifti tswaert ghenomen
Tusschen appel ende hilte wel,
Ende seide: »Ghi sijt den tween so fel,
Waerdi also te mi waert comen,
Ghinct mi te scade ofte vrome,
Ic soude weten wat ghi begaert;
Of ic leendere enen mijn swaert
Hi souds ghevoelen dit naeste jaer.
Nochtan blivedi mi liever daer

Danne ghi mi naerre comt, entrouwe."
Hi beval hem Gode ende onser vrouwen,
Ende hi seindem metten swaerde.
Die duvele vloen hare vaerde,
Noortoost, ende dreven groot ghescal.
Die twe solletsi als enen bal,
Daer si omme waren comen.
Ende der Walewein hevet vernomen
Den dach, die uten hemele spranc:
Hi seide: »Onse here hebs danc,
Dat ic mijn leven hebbe ontdraghen!"
Hine wilde daer niet langher daghen.

Den doden leidi up sijn paert,
Ende hi reet wech metter vaert.
Al daer hi ene capelle sach an tsant
Daer beti neder altehant
Ende droucher binnen sinen gheselle.
Doe clopter der Walewein ene belle
Daer soe hinc. Een pape es comen
Ende hevet Waleweine vernomen,
Ende vraechde hem wat hi begaerde?
— »Laet ons helpe ter aerde
Desen doden, hets wel ghedaen;
Ende vant ons messe singhen saen."
— »Wie sal mi dienen?" — »Dat salic wesen,"
Sprac Walewein; »ic can wel lesen,
Dies ne bem ic niet an dole;
Ic ghinc seven jaer ter scole
In mine kintscheit." (Dat was waer.)
Die pape gheerwede hem daer

Ende sanc messe over die siele,
Ende bevalse sinte Michiele.
Doe ghinc Walewein metten swaerde
Ende maecte enen pit in daerde,
Ende dede sine hovesceit,
Daer hi den doden rudder in leit,
Ende seide: »Hier quitic mine trouwe.
Ic bidde Gode ende onser vrouwen,
Dat soe jou siele moete bewaren!"
Doe sat hi up al sonder sparen
Ende voer soekende die joncfrouwe,
Die hi ghelovede up sine trouwe
Den coninc te bringhene, die hem tswaert
Gaf, dat menigher marc was waert;
»Want hijt mi hoofscelike draghen liet
Als ic van sinen hove sciet:
Hi dede mi grote hovesceit.
Jane dadic dan grote dorperheit
Soudict hem onvergouden laten?
Neen ic niet, bi caritate,
Al soudicker om dolen seven jaer,
Ic sal noch gheraken daer
Die coninc seide dat soe si,
In den casteel van Endi,
Die hi minnet also sere."
Dus voer Walewein die here
Den wech voor hem met ghenende.
Menich foreest ende menich ellende
Reet hi duere ende menighe woestine,
Daer hi doghede grote pine,
Meer dan ic ghesecghen mach.

Daer na quam hi up enen dach
Daer hi ene riviere vant,
Ende sach over an tander lant
Enen casteel, die scone stoet.
Doe peinsdi in sinen moet:
» Tote daer salic neven dese riviere
Varen." Maer haddi hare maniere
Ghekent, hi hadde bet of ghereden;
Soe was van herde fellen seden.
Al was twater boven claer,
Dat segghic jou al over waer,
Het was onder herde fel,
Dat suldi ooc noch heden wel
Hóre een deel van haren seden.
Als hi aldus adde ghereden,
Walewein, ene goede wile,
Om de mate van ere mile,
So es die edel rudder comen
Daer hi vor hem hevet vernomen
Ene brugghe ligghende dwers
Der rivieren. Hen was noit scers
Ghesmet van ysere no van stale
Also scarp, dat wetic wale,
Alse die brugghe was up den cant,
Die deer Walewein vor hem vant:
Dies haddi int herte rouwe.
Hi sprac: » Maria, scone vrouwe,
Es dit die brugghe daer men vaert
Over! Ic wane wel mijn paert
Hevet liever tswemmen, na minen waen,
Dant dese brugghe soude over gaen;

Hen mochte niemen daer over bringhen."
Doe beti of mettesen dinghen
Ende vergorde vaste sijn paert,
Ende ghereedde hem ter vaert
Over die riviere te varne.
Ic rieds hem bet tonbarne:
So soudi ooc, ware hi vroet.
Walewein bepeinsdem daer hi stoet:
» Dese riviere es mi oncont,
Ic wille ooc tinten nadén gront,
Ofmer over mochte riden."
Doene wildijs hem niet vermiden:
Hi hevet in sine hant ghenomen
Sinen scacht ende es comen
Tote up der rivieren cant.
Daer tinte hi neder alte hant
Metten scachte om den gront,
Die hem toerst was oncont.
Hi mochte cume een wort spreken
So sach hi sinen scacht ontsteken:
Waer so hem twater yet ghenaect
So verbernt hi ende verblaect
Algader tere couder cole.
Doe was deer Walewein in dole,
Ende seide: » Here, hoe mach dit wesen?
In horde noit singhen no lesen
Van sulken wonder als ic sie
Hier vor mi, dat dinke mie.
Ic sal vander rivieren tpaert
Leden; al ghinc ic achter waert
Ic wane ic soude mine scene steken;

Ende viel ic upwaert ic soude breken
Mine nese, dat dinke mi hier.
Dit water bernt als een vier,
Entie brugghe diere leghet dwers
Dinct mi scarper danne een scers:
Dies bem ic drouve in minen moet;
Ic waent mijn ongheval al doet.
Wet God, ic moet weder keren
Onghearent met onnere,
Enties ne mach ic niet ghenesen!
Here God, wat sal mijns ghewesen?"
Sprac Walewein, »ave Marie!
Eist elfs ghedrochte of toverie
Dat ic sie ende dat mi dwelt?"
Ende als die blaexeme was ghevelt
Vor hem in die riviere daer,
Tere ander stede, daert water claer
Was, es deer Walewein comen,
Ende hevet sinen scacht ghenomen;
Hi seide: »Ic sal al over al
Vanden proeven mijn gheval.
Al es twater gonder fel,
Dit es tghewat, wanic wel.
Ic saelt weten, moetic leven."
Hi hevet [sinen] scacht verheven:
Daer hi twater sach so claer
Daer stac hi metten scachte naer.
Eer hi den watre conste ghenaken
Sach hi den scacht ten ende blaken,
Ende verbernde metter vaert
Tote over de medewaert,

Dies hi verdrouvet sere,
Ende seide: »God, wel lieve here,
Bi wat sake mach dit wesen?
Ic ne hadde niet ghelooft van desen
Te voren; nu moetict over waer
Houden, dies es mi therte swaer.

Ic bidde den riken God ghenade,
Ic sie wel dat mine mesdade
Sijn groot, dat machic merken wel.
Dit water dinct mi sijn so fel,
Inne can hem niewer ghenaken
Hen wille mi bernen ende blaken!
Entie brugghe diere leghet dwers
Soe es scarper dan een scers,
Daer ic over varen soude.
Die mi gave hondert marc van goude,
Sone soudic niet durren bestaen
Dat ic daer over soude gaen
Teser brugghe, ic ware verloren,
Dat weet ic sekerlike tevoren;
Nochtan waric mi liever doot;
Mijn lachter soude sijn te groot,
Ende ic ne durste nemmermere
Comen vor Arture minen here
Eist dat hi van minen verneye
Weet. Ende caent ooc mijn here Keye
Ghevreesscen, so ware mijn lachter mere.
Ghenade, God, wel lieve here,
Waer omme hebdi mi dus ondaen?"
Mettien sach hi vorem staen

Ene linde, ne bore verre.
Walewein, die droeve ende erre
Was, sat up sijn paerd,
Ende hi reet ter linden waert,
Al drivende wel groot mesbaer.
Bin desen wert gont water claer
In die riviere, alst ware gout.
Walewein, die menichfout
Mesberde, nam des waters goom
Ende seide: »Bi Gode, het was een droom
Dat mi quam in minen moet!
Twater es reyne ende goet,
Het loopt hier vor mi so clare;
Bedi werdic wel gheware
Het was een droom, wetic wel."
Deer Walewein, die rudder snel,
Die reet upter rivieren cant,
Die met sinen voeten vant
Twater ende bescoudde hem sere.
Die blaexeme scoot also soe ere
Hadde ghedaen neven den scacht;
Ende Gringolet trac bet acht.
Waersi also staende bleven
Si adden bede verloren tleven
Ende hadden verbernt altemale
Sonder enighe wedertale,
Dies sijt seker ende vroet.

Walewein was drouve in sinen moet,
Als hi met rechte wel wesen mochte.
Hi was in menighen ghedochte;

Hi seide: » Al drivic groot mesbaer,
Ic ne hebbe te bet niet een haer.
Ic salden rouwe laten varen."
Doe reet hi wech al sonder sparen,
Tote hi quam der linden bi.
Der Walewein, die rudder vri,
Die besach hi wel an elke side.
Die telghe die waren wide
Gheleet ende wel ondaen,
Si hadden een scone plein bevaen:
Men mochter vele segghen of.
Die linde stont in een vrijthof,
Met enen mure al omme belopen.
Doe begonste Walewein hopen
Dat hi soude vreesscen sciere
Bi wat sake dit riviere
Also bernde ende hare meniet.
Dus reet hi vort ende siet
Een partkijn ant hof ondaen,
Ende binne den mure sach hi staen
Scone crude menighertiere,
Die roken van den egglentiere:
Daer rooc soe niet ghebose.
Ooc stont daer menighe scone rose,
Acoleyen ende violetten,
Lelien die gherne smetten
Dier stont daer een groot deel.
Dus quam Walewein in dat prayeel,
Dat niet scoonre mochte wesen.
Daer beette hi neder mettesen
Ende moeste herberghen daer;

Hine was in seven milen maer
Ghere herberghe die hem mochte vromen
Of ghenade mochte comen,
Hine adde gheweist over die riviere,
Die berrent altoos ghelijc den viere:
Daer mochti qualike over comen.
Mettien heifti trensoen ghenomen,
Dat hem tiser bleef in de hant,
Daer hi Gringolette an bant.
Hi wranct vor hem in die aerde.
Walewein sprac te sinen paerde:
» Gringolet, ghi moet hier staen
Een stic, dan suldi weder gaen
In dit prayeel in dit vrijthof.
Ic sal u steken den breidel of;
Ghi sijt hier herde wel gheraect."
Nochtoe ne weet hi wat hi maect:
Hem vaecte, so dat hi uptie aerde
Wel na viel, die onvervaerde.
Die rouwe vullede hem den moet.
— » Sijt mi quaet of sijt mi goet,
Des slaeps ne staet mi niet tonberne:
Drouve herte die slaept gherne.
Ic waent mijn ongheval al doet."
Hi souds onberen wari vroet
Ende wisti watter hem of comen sonde.
Sinen scilt, die met goude
Was ghevarwet, heifti ghenomen:
Onder die linde es hi comen
Ende wierpene indat groene gras,
Daer menighe scone bloeme was.

Hi leider thovet in ende wert saen
Met enen soeten slape bevaen.

Daer sliep hi ene corte wile:
Men mochte niet ene alve mile
Gaen; binnen dien es comen
Die vos Roges ende heift vernomen
Waleweine in sijn vrijthof,
Daer hi here ende voghet of
Hadde ghesijn menigen dach.
Ende als hi Waleweine versach
Nu moghedi horen wat hi dede:
Al lise so quam hi ter stede
Daer Walewein lach mettesen dinghen,
Ende stal hem tswaert metten tween ringhen,
Dat hi drouch an sine side.
Wist Walewein hi waers onblide,
Ende hi hads hem wel ghewacht te voren
Dat hi sijn swaert niene adde verloren;
Maer nu eist also vergaen,
Het es verloren, het es ghedaen.
Die vos bestedet ende es comen
Ende hevet Waleweins paert ghenomen
Ende ledet buter porten sciere
Neffens den mure in ene duwiere:
Daer liet hijt allene staen,
Ende quam te Waleweyne ghegaen,
Die van slapene wert onblide.
Die vos ghinc neven sire siden
Sinen halsberch trecken ende scoren,
Ende maecte veinstren ende doren,

Ende ghinc maelgen lesen uut,
So dat men die siden entie huut
Mochte scouwen dor die maelgen
Meer dan twintich, sonder faelgen.
Nochtoe nontspranc Walewein niet.
Dit es die vos die wel versiet
Onder Waleweins hovet den scilt van goude:
Daer an vinc hi alse die boude
Ende ghinckene houwen, na minen wane,
In herde menighen clenen spane.
Nu hevet hi Waleweine metter vaert
Gherovet bede scilt ende swaert,
Ende sine wapine sijn onghereet,
Daer hi dicke wel ghecleet
Mede was in menigher stede,
Ende ghescuerd alomme mede.
Ooc heifti hem ontleet sijn paert.
Deer Walewein ontspranc ter vaert:
Hi sach bi hem sitten gont dier,
Ende seide: »Brochte jou die duvel hier?"
Als hijt sach began hi beven
Met allen leden ende heift verheven
Die vuust, daer hine mede slouch
Ende gherochtene int ghevouch
Boven der scoudren in de necke,
Dat hi sine lede begonste strecken,
So wel gherochtine metter vust.
Die vos viel neder metter druust.
Ende als deer Walewein versiet
Up hem selven, want hem twiet
Van sinen wapinen, ende wart vervaert,

Ende vinc achter sijn swaert,
Ende wanet hebben an sine side.
Doene vant hijs niet ende wert onblide,
Als hi te rechte wel wesen mach.
Den vos, die daer vorem lach,
Ghegreep hi ende hiltene vaste,
Ende seide: » Ic wane van desen gaste
Sal die grote duvel wouden.
In hebbe een twint niet behouden,
Met rechte machic sijn vererret:
Mine wapine sijn verwerret,
Mijn halsberch ende mijn scilt,
Dat ics noit een twint behilt.
Ic hebbe verloren mijn goede swaert,
Daertoe Gringolette mijn paert
Es mi ontleet, inne weet waer."
Nochtoe adde Walewein vaer
Dat gont die duvel mochte wesen.
Entie vos sprac mettesen:
» Edel rudder, laet mi leven!
Jou goede swaert willic jou gheven,
Ende u paert es al ghesont."
Deer Walewein sprac: » So maect mi cont
Of ghi cont spreken." — » Ja ic, here.
Ghenade dor uwes selves ere!
Ic was in herde dommen rade
Dat ic spiede omme jou scade.
Ic saecht wel ant swaert te voren
Dat ics lachter ende toren
Soude hebben, bi mire wet;
Ende doe waendic, nu wetict bet.

An die hilte sach ic ghescreven
Dat jou een coninc adde gegheven,
Die gheheten es Amoraen;
Ende anden appel saghic staen
Wat ruddre diet soude draghen,
Hi moeste sijn binnen sinen daghen
Die beste die ware onder der sonne.
Ondanc hebbe dies u wanconne!
Al hebbic lachter ende toren,
Twine addics mi ghewacht te voren?
Maer omdat ic jou vant in mijn vrijthof
Waendics wel wesen comen of
Sonder lachter ende sonder scade.
Edel rudder, doet mi ghenade,"
Sprac die vos, »ne doot mi niet!"
Ende als deer Walewein versiet
Dat hi ghenade hebben wilde
Doe sprac Walewein de milde:
»Suldi mi dan dies ic u vraghe
Berechten binnen desen daghe
Of ic jou tlijf hebben late?"
Die vos andworde: »Bi caritate,
Ja ic, dies sijt sonder vaer."
Doe liet hine levende daer.
Deer Walewein, die noit sijns ghenoot
Ne vant, al hadde een man doot
Sinen vader, badi ghenade
Hi vergavem die mesdade:
Also heifti den vos ghedaen.
Dus es hi der doot ontgaen.
Nu es die vos verhueghet sere.

Doe vraechdem Walewein die here:
» Bi wat sake mochdi spreken
Ende weit dus vele quader treken?
Woondi hier onder dese linde?
Ghi hebt mi brocht in meswinde,
Ende ghi sijt in eens vos huut
Ghecleet, ende hebt menschen luut!
Oft ware een man also hebdi sprake,
Dit hevet mi ene vremde sake
Als ict horde: hoe macht wesen?"
Entie vos andworde mettesen,
Ende hi seide: » Wel lieve here,
Elf jaer ofte mere
Hebbic ghesijn onder dese linde
Ende [me]nighen brocht in meswinde,
Die hem waende rusten hier
In mijn praeyeel, in mijn vergier,
Dat ic selve dede maken;
Ende ic segghe jou bi wat sake:
Mijn vader es een edelman,
Daer grote dueghet leghet an;
Ende selve bem ic een keytijf,
Ende moet bliven al mijn lijf
In vremden lande ende in meswende.
Dus wonic onder dese lende
Allene in dese wilde woestine.
Den menighen doe ic grote pine,
Want ic hebbe hier ene warande:
Alle die gonen vanden lande
Sine mochten mi niet ghewinnen
Indien datticker ware binnen,

Dies mochtic wesen sonder vaer."
Deer Walewein seide: »Es dit waer,
So horic dan wel dat ghi sijt
Mensce; so sect mi, het es tijt,
Waerdi noit ghedaen kerstijn
Of sidi noch een sarrasijn?
Ende in wat lande waerdi gheboren?
Jou name sect mi altevoren,
Ende wie dat u vader es."
Die vos seide: »Roges,
Here, so es mine name,
Oft u wille es ende bequame.
Mijn vader heet dies ghelike
Die coninc Roges: van Ysike
So es hi coninc ende here.
Menich goed man doet hem ere:
Hi es van herde hoghen lieden."
— »Vrient, so moeti mi bedieden,
Heifti u selve dus ghescent
Ende uut sinen lande ghesent,
Of waerdi aldus gheboren?"
Die vos andworde: »Hier te voren,
Here, so wasic ene scone kint,
Ende met minen vader sere ghemint,
Eer mijn vrouwe mijn moeder staerf,
Daer mine bliscap omme verdarf.
Soe leerde mi riden up een paert,
Soe hadde mi lief ende waert,
Ende soe leerde mi die slaghe ontfaen
Up minen scilt, ende weder slaen:
Soe leerde mi tafelronde plien,

Ende daer toe volghen ende vlien,
Ende hoe ic speren soude breken,
Ende rudders uten sadele steken.
Soe leerde mi dienen vor joncfrouwen,
Ende scone met enen swaerde houwen.
Ooc leerde soe mi spelen wel
Scaec ende werptafelspel,
Ende hoe ic slaen soude enen bal,
Ende werpen enen steen int dal:
Soe leerde mi vlieghen harentare,
Ghelike ene valke of een sporeware
Met sinen vlerken pleecht te doene.
Dit can ic wel, her rudder coene.
Soe leerde mi int water swemmen
Alse een visc met sinen vennen;
Dit can ic algader wale,
Ende spreken sesterande tale
Dies nontsachic mi clene no groot
Ghenen man. Doe quam die doot,
Alst God wilde, ende deidse sterven:
Dus moestic mire moeder derven
Ende bliven in dit meswinde
Ewelike sonder inde
Van dien daghe vorwert mere,
Of mine helpe God onse here."
— »Sone eist dan niet bi uwen scouden?"
»Neent, here, mijn vader dede mi houden
In vremden lande, dies sijt ghewes,
Die aerdsc here ende coninc es.
Binnen desen quamen die baroene
Ende rieden hem huwelic te doene.

Hi wrochte bi haren rade:
Daer quam ic eerst an dese scade.
Si daden hem nemen ene joncfrouwe,
Die mi heift brocht in desen rouwe;
Ende selve heift soet also swaer.
Doe wasic langher dan een jaer
Dat mi mijn vader niene sach
Doe hilt hi hof op enen dach
Met een deel van sinen lieden:
Doe dedi mi te hove onbieden.
Ic quam daer met groter ere.
Mijn vader ende alle dandre heren
Waren mire comste vro,
Ende mijn stiefmoeder onthaelde mi so
Met groter ere uptien dach,
Dat icker omme peinsen mach
Hier na over menighe tijt,
Dies willic dat ghi seker sijt,
Ende sette mi neffens hare side:
Dies was mijn vader herde blide.

Dus saten wi met groten spele:
Daer waren liede herde vele.
Als die maeltijt was ghedaen
Doe souden die heren spelen gaen
Sulc spel als si worden te rade.
Doe ghinc in hare kemenade
Mijn vrouwe ende mijn vader naer.
Als si vergadert waren daer
Sprac mijn vrouwe tote minen here:
»Nune ghelovic nemmermere

In ghere wijs dat ghi mi mint.
Ende ghi hebt dus scone een kint
Ghehadt also menighen dach
Ende ict noyt met oghen sach,
Ende nu alreerst es tote mi comen!
Gaet mi te scaden ofte vrome,
Van mi ne scedet nemmermere.
Ic wilne houden ende hem doen ere,
Ende gheven hem rudders ende ghersoéne,
Ende sciltcnechte ende dies hi heift te doene
Willic hem gheven tsinen love,
Indien dat hi blijft te hove,
Ende latene vor mi dienen, here.
Men saels u segghen prijs ende [ere].
Dies biddic u, dat u God lone!
Hi es hovesc ende scone,
Het ware lachter ende scande
Sendine meer in vremden lande
Te houdene, ende ghi sijn vader sijt.
Hi mochts te miwaert hebben nijt,
Ende wanen dat bi minen rade
Quame. Doet dor uwe ghenade
Ende ghevet mi dese bede, here.
Ic salne houden dat ghi ere
Van hem sult hebben eer yet lanc."
Mijn vader seide: »Ic weets u danc,
Vrouwe, van deser scoonre tale.
Houtene, (ende ic jans u wale)
Dat elc andren doet ere."
Mijn vrouwe seide: »God loons u, here."
Hiermede lieten si de tale

Ende quamen weder inde sale.
Daer die rudders ginghen ende keerden,
Entie mi alle gader eerden,
Sprac die vrouwe tote mi:
»Sone Roges, waer sidi?
Gaet hare te mi, ic wille jou spreken."
In peinsde om ghene valsce treken,
Ende ic seide: »Vrouwe, dat doe ic gherne,
Dies ne staet mi niet tonberne:
Tote jou willic emmer comen
In steden daer ic u mochte vromen;
Dan dadic niet, waert uwe scade."
Wi ginghen in ene kemenade.
Mijn vrouwe nam mi bider hant:
Up een bedde dat soe daer vant
Deidsoe mi sitten neven hare side.
Soe seide: »Sone, ic bem wel blide
Dat ghi sijt comen; bi onsen here,
Mi langhede utermaten sere
Om u. Inne conste jou noit ghesien,
Maer nu hopic het sal ghescien
Dat ic met u minen wille
Sal hebben, bede lude ende stille.
Jou vader hevet mi u gegheven
Alle die daghe die ghi sult leven
Mi te dienene vortwaertmere.
Wildi mi dienen ic doe u ere,
Ic gheve u ors ende ghesmide
Te varne bi uwes vader siden,
Indien dat ghi blivet met mi
Ende staet mi van dienste bi."

Ic antworde metter vaert
Ende seide: »God danc dat ghijs begaert!
Ghi biet mi een scone ghebod."
Soe seide: »Sone, also helpe mi God,
Verstaet ooc wel dat ic u jan
Bet dan ic u ghesegghen can:
Dat willic jou nu maken cont.
Nu cust mi an minen mont
Eer wi van desen bedde gaen."
Ic seide: »Vrouwe, dat ware mesdaen.
Die sonde verwonnen wi nemmermere
Jeghen Gode onsen here.
Ende quaemt minen vader ooc te voren,
Sekerlike, ic ware verloren.
God verbiedt mi dor sine ghenade."
Soe seide: »Sone, het sal jou scaden
Sijt dat ghijt laet, bi mire wet.
Ic riet jou te doene bet.
Ic weet wel ghi dadet houde
Wisti watter jou of comen soude.
Grote doghet ende grote ere
Salic u doen, bi onsen here.....
Ende al wildi ooc, ghine moghes ontgaen
Vor dien dat ghijt hebt ghedaen,
Sone, dies ic an u beghere.
Ne doedijs niet jou salre dere
Of comen, ic sect jou te voren."
— »Ter quader tijt waric gheboren,
Vrouwe, soudic minen vader scenden,
Al waert dat ics mi durste ghenenden;
Dat verbiede mi onse here!"

— »Sone, het sal jou lijf ende ere
Costen ghine doet haestelike.
Ghine moghet mi slaen ghene swike;
Ic hebbe jou so in mijn bedwanc,
Ghi moetet doen an uwen [danc],
Hoe leet soot jou te doene si."
Ic seide: »Here God, jonne mi
Dat ic met ere moete ontgaen!"
Mettesen so waendic upstaen
Vanden bedde daer ic up sat;
Mijn vrouwe, diene was niet lat,
Soe greep mi ende trac mi weder,
Ende seide: »Ghi moet sitten neder.
Quaet keytijf, ghi hebt ghedaen.....
Het sal jou an jou leven gaen,
Of ant mijn, bi onsen here."
Mijn vrouwe die mesliet hare sere:
Met haren handen trac soe hare vlichte,
Ende soe scoot in haer ansichte,
Met haren naglen trac soe die huut.
Ten wonden quam ghelopen uut
Trode bloet, te menigher stede,
Ende liep over hare hande mede;
Ende slouch hare selven vor die tande.
Ontfarmelike wranc soe hare hande
Ende dreef arde groot mesbaer.
Als ic dit saeh ic adde vaer
Dat het biden duvel ware.
Soe trac hare selven biden hare
Ende scuerde hare cleder altemale
Van den hoofde neder te dale,

Ende bleef daer staende in bloten live.
Soe riep: »Ay mi keytive,
Salmi niemen te hulpe comen
Vordien dat mi hevet ghenomen
Mijn lijf die duvel die hier staet!
Ghi doet mi scande ende overdaet:
Ic betroude jou alre ere,
Waer omme pijndi mi dus sere
Als of ic ware van lichter voere?"
Al gont hof wert in roere
Als si mire vrouwen horden mesbaren.
Ter cameren liepen si sonder sparen.
Mijn here die quamer eerst inne
Ende seide: »Vrouwe, soete minne,
Wie heift u brocht in dit verdriet?"
— »Dese duvel, here, dien ghi hier siet,
Dien ghi waent dat jou sone si.
Ter quader tijt quam hi te mi.
Ic was om hem verhueghet sere,
Ende hevet mi brocht in desen sere,
Ende in deser groter noot.
Tussce minen live ende mire doot
Ne quamic noit in sulker vrese
Als doe hi mi wilde aneresen
Up dat bedde an minen danc.
Welna wasic hem te cranc;
Maer Goddanc, ic bem ontgaen.
Hi ghinc mi steken ende slaen,
In mochte niet spreken metter tonghen,
So sere addi mi bedwonghen.
Aldus poochti om uwen lachter,

Here; ende ic trac emmer achter:
Ic waende hem sijn ontgaen met ere.
Doe began hijt ten quaetsten keren
Ende hi seide hi soude sinen wille
Met mi hebben lude ende stille.
Dus persti mi an minen danc.
Dat ic riep dede mi bedwanc,
Want hi quetste mi wel sere."
Mijn vader andworde: »Bi onsen here,
Vrouwe, moochdi hier of ghenesen
Ghi sullets wel ghewroken wesen.
Een scone rat salic doen maken,
Daer up sal menne radebraken.
Als hi die doot hevet ontfaen
Salic sinen lechame saen
Doen verbernen in een vier
Buten mire porten hier,
Ende tpulver wech werpen metten winde.
Dit ne dede noit man sinen kinde.
Aldus salic jou wreken, vrouwe.
Vant verdraghen desen rouwe!"

Dies waren mine vriende sere
Tonghemake. Ic seide: »Here,
Hebt ghenade van uwen kinde!
In sulker noot, in sulker meswinde
Sone brinct mi niet, ghine weit waerbi.
Ende oft bi minen sculden si
So doet met mi al jou ghebot.
In peinsde noit, also helpe mi God,
Dat mi mijn vrouwe tyet ane."

— »Dat mach men sien an hare ghedane,"
Sprac mijn vader, »ende an hare lede.
Jou ne mach helpen ghene bede,
Sekerlike, ghine moet sterven
Eer avont ende uwes lives derven:
Dies ne moghedi niet ontgaen."
Hi hiet mi sine rudders vaen
Ende doen vaste in sijn behout.
Daer ne was gheen so stout
Die hant ane mi bestondt te doene;
Daer was menich rudder coene,
Mire moeder broeders waerre twee,
Hondert rudders ende mee
Brochtsi te hove met hem daer....
Dat segghic u al over waer,
Hadder yemen sine hant bestaen
Te doene ane mi omme vaen,
Het ne ware also niet bleven:
Si hadder omme verloren tleven.
Daer omme trocken si alle achter.
Mijn vader seide: »Dits groot lachter,
Dat ic niemen can ghebieden
Van algader minen lieden
Te vanghene desen mordenare."
Mijn vader hi sach harentare:
Echt ne tert daer niemen vort.
— »Mi dinke ic hem harde onghehoort"
Sprac mijn vader, »in mijn hof.
Es hier yemen, die omme lof
Wille dienen, hi vande toe gaen
Ende desen mordenare vaen!

Ic gheve hem half mijn coninerike;
Bi onsen here van hemelrike,
Ende vande minen lachter wreken!
In can mi niet daer toe verbreken
Dat ickene doodde of dade smerte.
Ay lace, aldus es mijn herte
In beden siden sere ghepijnt;
Hets wonder dat soe niene verdwijnt
Om dit vernoy dat soe moet doghen.
Ende ic sie vor minen oghen
Mijn wijf mesvoert aldus sere!
Dor die minne van onsen here,
Wie sal minen lachter wreken?"
Mijn oom stont up al sonder spreken
Ende quam ghegaen tote sinen broeder,
Die vele ouder ende vele vroeder
Was dan hi, ende vraechdem raet
Van so dorperliker daet,
Ende hoe hire bi riede te vaerne?
Hi seide: »Minen neve namic gaerne
Uten hove, mochtic met ere."
Sijn broeder seide: »Laet ons keren
Vorden coninc tghelof ontfaen,
Wildi, ende dinket jou goed ghedaen,
Ende segghen dat wine sullen ontliven.
Dus mach hi best in sijn ere bliven,
So comen wijs of al sonder scade."
Dus vonden sijt bede in haren rade,
Ende dochte hem sijn goet ghedaen.
Vor [m]inen vader quaemsi ghegaen;
Mijn oom die groetene hoofscelike

Ende seide: »God van hemelrike
Gheve jou al jous herten wille,
Bede lude ende stille!
Siet, here, na dien dat nu staet
Van deser dorperliker daet,
Die jou sone hevet ghedaen,
So soudi gherne wrake ontfaen.
Here, dit mach jou wel ghescien.
Ic ende mijn broeder sijn in dien
Tote jou comen, ende sullen jou gherne
Wreken, staets jou niet tonberne;
Want hi hevet ons groten lachter
Ghedaen." — »Ic ne trecs heden achter,"
Sprac mijn vader, »bi onsen here!
Haester mede, ic bids jou sere.
Dat ic ghelovede salic houden:
Jou pine wert jou wel vergouden;
Ende doetene mi uut minen oghen;
In cans langher niet ghedoghen
Dat ickene hier vor mi sie staen,
So leede hevet hi mi ghedaen.
Bernten daer buten in een vier,
Ende tpulver brinct mi weder hier,
Daer mede salic jou quite laten.
Met rechte machic den gonen haten
Die mi dit vernoy beriet."
Mijn oom seide: »Wine latens niet.
Jou ghebod dat doewi gherne;
Dies ne staet ons niet tonberne."

Dus lieten si die tale staen

Ende quamen tote mi ghegaen,
Mine ooms, ende hebben mi ghenomen.
Ende alle die met hem waren comen
Ginghen neven haerre siden.
Mijn stiefmoeder wert wel blide,
Dat soe mijns soude quite wesen;
Ende soe vraghede mettesen
Wie gone twee hoghe heren waren
» Die met uwen sone varen?
Mi dinke si doen hem so grote ere,
In can gheloven nemmermere,
Here, dat sine souden doden;
Mi dinke sinc latens hem [noden].
Si varen wech ghenendelike;
Hem ne slaet ghene swike,
Tgheslachte volghet hem al gader.
Wie sijn si, here?" Doe sprac mijn vader:
» Het sijn sire moeder broeders twee."
— » Wet God, nu ne werdic nemmerme
Over hem ghewroken," sprac mijn vrouwe.
» Ic sal selve, bi mire trouwe,
Over hem mi selven wreken.
Tenen vos moet hi verbreken
Daer bede sine oom toe sien,
Ende also bliven tot hem mach gescien
Ene dinc, die hic hem setten sal:
Of hem God gheve sulc gheval,
(Dat hem cume sal ghescien)
Dat hi te gader mochte sien
Den riken coninc van den Wondre
Ende sinen sone Alydrisondre

Bi sinen hove tenigher stede,
Enten here Waleweine mede,
Ende eens conincs dochter die Assentijn
Heet, dan sal hi quite sijn
Van desen sticken, ende niet eer.
Ende dit ne ghevalt hem nemmermeer,
Ic wane, hine sal eer wesen doot."
Doe dreven si den rouwe groot,
Mine maghe ende mine vrient;
Si wisten wel dat ic onverdient
Was comen in alsulc verdriet.
Doe was int hof, doe dat ghesciet,
Mire moeder suster ene,
Ende hiet die hertoghinne Alene;
Soe andworde haestelike
Der coninghinne van Ysike:
Soe seide: » Bi gherechter trouwe,
Ghi hebt ons brocht in groten rouwe
Om onsen neve, ende in swaer verdriet.
God, die hem crucen liet,
Entie here es vanden trone,
Die moete jou bringhen tsulken lone,
Vrouwe, als ghi hebt verdient!
Ghi hebt menighen drouven vrient
Ghemaect int hof om onsen neve,
Ic saelt jou ghelden, eist dat ic leve,
Of ghi sult mi in darde onsinken.
Constict also quaet ghedinken
Dies sone soudi missen niet.
Onsen neve, dien ghi hier siet,
Tote hi quite wert van desen,

Tote dier wile moeti wesen
Ene padde, ende sitten al stille
Bin uwer porten onder die sille.
Ende alle die bi u sullen gaen
Die moeten jou steken ende slaen,
Ende spuwen up u vel.
Dits also quaet, dat wanic wel,
Als dat ghi Roges hebt gegheven."
Dus liep ic wech, ende si sijn bleven
Dor mi int hof in swaer verdriet,
Ic wanic minen vader liet
Bevaen met herde groten rouwe
Dor mi ende dor sijn wijf, die vrouwe,
Ende sal sijn tote dat ic kere.
Mijn vrouwe ghinc met groten sere
Sitten onder hare sille,
Ende ic liep wech te minen onwille.
Daer ne keerdic sider nemmere.

Ic was omberaden sere
Werwaert ic mi mochte bewinden
Dat ic den here Waleweine soude vinden,
Die van duechden es vulcomen;
Want wie so icken hore nomen,
Ic hore dat sine alle prisen
In doochden ende in alre wise,
Ende diene sien ende diene kinnen.
Here, dat jou God moete minnen!
Sect mi of ghine yet kint.
Ic bem de gone diene mint,
Ende icken consten noyt ghesien.

Ic bem seker wel van dien,
Vondicken, hine liets om ghene sake
Hine souds mi helpen quite maken
Ende corten mijn sware verdriet,
Dat mi mijn stiefmoeder behiet.
Om hem te siene langhet mi sere.
Dus bem ic hier bleven; here,
Ende maecte mine woninghe hier.
Dit praeyeel ende desen vergier
Dedic dor sinen wille maken;
Ic peinsde hi souder in gheraken
Omme te soekene die joncfrouwe,
Dat segghic jou in goeder trouwe,
Die haer vader hevet ghedaen
Inden casteel, dien ghi siet staen
Over dese riviere, in sijn behout.
En ware niemen also stout
Diese halen dorste, dat wetic wel,
En ware Walewein die riddere snel;
Hi es der aventuren vader.
Het ware mijn geluc algader
Horde hi van hare yet gewagen;
Hine liets heme niet versagen
Sekerlike, hine soude comen,
Ghinct hem te scaden ofte vrome,
Ende proeven oec sijn gheval.
Nu hebbict u berecht al.
Berecht mi, so doedi wel,
Van Waleweine den ridder snel,
Dan salic u berechten vort."

— »Ic hebbe dicke wile ghehort
Van Waleweine spreken, meendi dien?
Vrient, so moete mi goet ghescien,
Diene prijsde ne dede niet wel;
Walewein es dorper ende fel,
Dat hebbic dicke wel vernomen
In steden daer ic up hem ben comen.
Waer omme prijsdine dus sere?"
Die vos seide: »Bi onsen here,
Haddict u niet ghelovet te voren,
Ende ooc so diepe gesworen,
Ghine ontghinges nemmermere,
In soude Waleweine den here
Souken, ende vondicken in enech lant,
In sout hem sciere doen becant,
Den lachter dien ghi hem tyet ane.
Hi eest onsculdich na minen wane,
Want hi nes dorper nochte fel."
— »Ic sal u berechten wel
In wat stede dat hi si.
Bi Gode, Roges, nu segt mi
Twi dit water aldus ontstect."
— »Ic bem die gone die node sprect
Jeghen ju, ridder, emmermere,
Ghi lachtert Waleweine den here
Die van dogheden es volcomen.
Hoerdi noit dit water nomen?
Teen es tgherechte vaghevier:
Alle die sielen moeten hier
Als si versceden comen baden,
Sullen si ter Gods ghenade

Comen ende bliven emmermere.
Nu hebbic u berecht, here:
Hier bi es twater aldus heet."
— »Wie es die gone die dit weet
Dat dit waerhede mochte wesen?
In ghelove niet van desen,"
Sprac Walewein, »in hadt ghesien."
Ende die vos antworde mettien
Ende seide: »Here, ic saelt ju toghen.
Ghi sult sien met uwen oghen
Dat ghi mi niet sult heten lieghen.
Siedi gone swarte voghele vlieghen,
Die int water vallen tote over thovet?
Besietse also dat ghijt ghelovet:
Hoe ghedaen comen si weder uut?"
Der Walewein sprac over luut:
»Vele wittre dan die snee."
— »Besietse wel no myn no mee.
Here, dat sijn sielen alle gader:
Sulc es tkint, sulc es die vader.
Die swarte voghele sijn ghebonden
Ende besmet met vulen sonden
Tote dat si over moghen gaen
Die brugghe die ghi hier siet staen,
Dan baden si hem, ende werden scone,
Ende varen ten hoghen trone
In die bliscape emmermere.
Nu hebbics ju berecht, here;
Berecht mi, so doedi wel,
Van Waleweine den ridder snel,
In wat stede dat hi si."

— »Der Walewein hi es hier bi.
Mocht ju iet vele vromen
Ghi sout hem wel te sprake comen."

— »So sidijt dan, wel lieve here!
Van ju ne scedic nemmermere,
Ghine sult mi helpen uter noot
(Up ju hebbic den troost so groot)
Ende cort mi mijn swaer verdriet."
— »Dies ne willic laten niet;
Hebbics die macht ic helpe ju gherne,
Dies ne staet mi niet tonberne
Na dien dat ghire wilt wesen uut."
— »So sit hier neder in dit cruut,"
Sprac die vos, ende liep ter vaert
Ende haelde Waleweine sijn swaert
Ende gaeft heme in sine hant.
Hi seide: »Hout hier desen pant
Dat ic ju sal dienen, here.
Mi rouwet utermaten sere
Dat ic jeghen u hebbe mesdaen;
Maer ic wils al in bate staen
Jeghen ju, bi onsen here.
Segt mi dor juwes selves ere
Oft ghi mijn her Walewein sijt."
— »Ic hads ju over meneghen tijt
Berecht, Roges, haddijs ghevraghet.
Maer ghi mocht wanen dat ic versaghet
Ware, seidict ju te voren.
In Arturs lant wasic gheboren,
Ic Walewein, sconincs Arturs neve.

Mi mach rouwen dat ic leve
Dat ghi mi dus hebt ghescuert
Mine wapene: hebt tlijf verbuert
Jeghen mi, wildic ju slaen."
Die vos seide: »Ic hebbe mesdaen,
Maer ic wilt betren, dies sijt vroet."
— »Het es oec sulc die mesdoet,"
Sprac Walewein, »dies na berouwet;
Maer hi es dul die vos betrouwet:
Dat si beloven si treckens achter."
— »Grote scade ende groot lachter
Gheve hem God dien dat ghesciet!
Here, dies nontsiet ju niet:
Van mi sijd dies al onvervaert.
Ontbeit, ic sal ju halen ju paert,
Ende goede wapene sijn ju ghereet:
Ic salse halen daer icse weet.
Si sijn vast na minen wane;
Sine quamen in neghen jaren ane:
Mijn oudervader drouchse up trouwe;
Daerna gafse mi mijn vrouwe,
Dat icse dragen soude up doghet.
Doet ute die uwe of ghi moghet:
Ic hale u dandre sonder beide."
— »Ja en ware hi ries die dit ontseide?"
Sprac Walewein, »ic hebs te doene."
Doe ghinc hi, die ridder coene,
Ende ontwapendem so hi best mochte.
Doe quam die vos, die dandere brochte.
Mijn her Walewein hi deetse ane,
Diere blide was na minen wane.

Si waren hem wel ghemicke,
No te dinne no te dicke:
Hi waser mede wel ghecleet.
Doe brochte hi hem sijn paerd gheleet
Ende liet vor hem int vrijthof staen.
Doe liep die vos ende haelde saen
Sinen scilt daer hine hinc ende vant.
Enen scacht brochte hi te hant
Ende gavene Waleweine ter vaert,
Ende seide: »Here, niene spaert
Dese wapene daer ghise hebt te doene!
Emmer sijt stout ende coene:
Ghi mogheter u wel up betrouwen.
Ic sal, al soud mi berouwen,
In desen naesten derden daghe,
Here, uwen halsberch draghen
Over hondert milen henen:
Daer wetic enen wilden wenen,
Die sal setten dese maelgen
Dat si nemmermeer en faelgen.
Nu segt wat begerdi mere?"

Doe sprac Walewein die here:
»Dat ic begere dats mi diere:
Te wesene over dese riviere;
Maer het es mi onghereet."
Die vos hi seide: »Godweet,
Waerwart so ghi ju wilt belenden,
Ghine moghet niet comen ten ende
Al voerdi vijf hondert milen of mere.
Ende al waerdi ten ende, here,

Nodan ne leetdi twater niet.
Dat verstaet wel ende besiet:
Teen ende spruut uter helle,
Daer die arme sielen quellen,
Ende vallet in die leversee."
— »Soen ghelidewijt nemmermee,"
Sprac Walewein; »bi miere trouwe,
Wi moeten bliven in den rouwe
Mi dinct, Roges, ic ende ghi.
Ic waende ju helpen, ende ghi met mi
Sout bliven, dies ghi noch van desen
Quite sout sijn ende ghenesen;
Maer in can ju ghehelpen niet,
Dies doghet mijn herte swaer verdriet;
Want ic ben gram, bi miere trouwe.
Hadden wi moghen die joncfrouwe
Halen daer mijn sin toestaet...
Ju troost ende ju toeverlaet
Staet an hare, suldi ghenesen
Oft ghi moet euwelike wesen
In desen pointe vorwaertmere."
Die vos hi seide: »Wel lieve here,
Hoe soudi mogen emmermere,
Al waerdi twater leden, here,
Den starcken casteel ghewinnen,
Daer noit man mochte comen binnen
Oft men wildene daer in ontfaen?
Al wilden si ju in hulpe staen
Alle die in die werelt sijn,
Al sulc es dat ghelove mijn,
So en mochti niet ghewinnen

Die ene porte, noch daer binnen
Comen, here, des sijt ghewes,
Al sulc alser daer twalef es.
Si sijn van copre ende van metale,
Gebonden met ysere ende met stale.
Onder elke porte loopt ene riviere,
Ende also menich muer starc ende diere,
Gewrocht van grauwen marberstene.
Hier bi eest, here, dat ic mene
Wie soude den casteel ghewinnen?
Telker porten daer men binnen
Vaert staen vierwaerf twintech man
Ghewapent. Here, hoe waendi dan
Morgen den casteel ghewinnen?"
— »Swighet, dat u God moete minnen!"
Sprac Walewein: »Bi miere trouwe,
Wille mi God ende onse Vrouwe
Helpen ende te stade staen,
Vindic die eerste porte ondaen,
Ende icker mochte comen binnen,
Ic wane dandre wel ghewinnen,
Dies benic seker ende sonder vaer."
Die vos sprac: »Here, es dat waer,
Doet danne dat ic ju sal raden.
Ic sal u helpen ende staen in stade
Dat ghi sult liden die riviere."
Walewein antworde sciere
Ende seide: »Roges, lieve gheselle,
Al waert te vaerne dor die helle
Ic reder dore, mochtict liden."
— »Neent niet, here; sijd metten bliden;

Ghi sult noch tavont wesen daer,
Dat segghic ju al over waer.

Ju paerd dat moet hier achter bliven;
Brochtijt daer men sout ontliven,
Dies sijt seker ende vroet.
Ju es beter dat ghi oec doet
Die dinc die ic ju doe verstaen:
Latet hier int vrijthof gaen,
Gringolet ju goede paert.
Sijt seker dies ende onvervaert,
Ic saelt ju wel behouden, here."
Der Walewein seide: »God gheve ju ere!
Roges, gheselle, dat wetic wel
Nu wert mijn rouwe algader spel,
Eest waer dat ghi mi doet verstaen."
Die vos seide: »Comt ende laet ons gaen!
Durdi mi volgen ic sal ju leden
Vor den casteel eer wi sceden,
Ende ghi sult sien die scone veste.
Als ghi daer sijt so doet ju beste.
Haddics machte ic holpe ju mere."
Doe ghinc Walewein die here
Uten prayele, die vos naer.
Gringolette lieten si daer.
Die vos sloot dat vrijthof wel
Ende seide: »Nu volghet mi, rudder snel,
Daer ic sal gaen. Sijd seker dies,
Jou ne salre af comen gheen verlies;
Hebbic die macht het sal ju vromen."
Dus ghincsi bede tote dat si comen

Tote bider rivieren tere stede:
Daer ghinc die vos ende hi ontdede
Ene duere, stont in die aerde,
Ende hiet Waleweine, oft hi begherde
Die joncfrouwe te hebbene, torde in.
— »Mi dinct dat ic verraden bin,"
Sprac Walewein, »van ju, gheselle!"
— »So moetic varen in die helle,
Here, oft ic ju verrade.
Het ware mi lachter ende scade;
An jou staet al mijn toeverlaet.
Ende dit merct wel ende verstaet,
Wi moeten gaen dor dese duwiere,
Sullen wi liden dese riviere,
Die ghi heden so saget blaken;
Hare ne mach gheen man ghenaken
No liden, here, en si bi liste.
Ic wane noit man en wiste
Den wech dien ic ju sal leden,
Wildi mi volgen, eer wi sceden;
Maer wi moeten gaen onder daerde."
Walewein, die sere begherde
Die joncfrouwe te siene, hi tart naer,
Ende seinde hem, want hi hadde vaer
Datten die vos verraden wilde.
Doe tart in die rudder milde.
Die vos namene bi den ghere
Ende seide: »Laet ons gaen, here,
Stoutelike. Ic sal gaen vore."
Stappans so looc die dore
Als siere binnen waren bevaen.

Al ware een man up die dore ghestaen
Ende sochtse met al den liste
Die hi conste ende die hi wiste,
So en vonde hi niet die stede
Daerwaert dat die dore ondede,
So behendelike waest ghewracht:
Diese maecte was wel bedacht
Hoe dat hise hebben wilde.
Dus ghinc der Walewein die milde
Onder die aerde, ende sijn gheselle,
Daert donker was als in die helle.

Die haghedochte was wel met liste
Ghemaect. Die den wech wel wiste
Dat was die vos: hi ghinc ter cure
Tote hi ten ende quam al dure
Daer si buten souden gaen.
Walewein sach die dore ondaen:
Si torden uut, die dore looc weder.
Walewein slouch sijn oghen neder
Te siene waer hi ute was comen;
Al hadt hem vele moghen vromen
So en vonde hi die stede niet.
Maer als hi den casteel versiet
Verhogedem dat herte binnen.
Al haddire mede moghen winnen
Een conincrike, na mijn verstaen,
So en liet hijs niet, hine soude gaen
Vorwaert ten castele sciere.
Buten mure up ene riviere
Quamen si nalinc ter veste.

Doe dochte Waleweine dat beste
Dat hi noit hadde ghesien.
Ter portenwaert ghingen si mettien
Al scoenkine onder hem beden.
Die vos wilne al omme leden
Te besiene gone grote wonder.
Die sonne sanc: soe ghinc onder
Also soe dicke hevet ghedaen.
Vor die porte quamen si ghegaen:
Doe dochte soe hem besloten vaste.
— »Men begheert hier ghene gaste,"
Sprac Walewein, »bi miere wet."
Die vos seide: »Men hevet gheset
Taflen, here, men gaet eten."
Der Walewein seide: »Hoe moghedijt weten?"
— »Here, ic sie daer binnen cnechte
Dragen scolakene ende gherechte,
Ende dit wiket staet al ontploken."
— »So en gavic niet drie noten,"
Sprac Walewein, »om hem allen.
Mochte mine dinc ten besten vallen
Ic hope ic salse wel bedwinghen."
Doe trac hi tswert met tween ringhen
Ende vaghet scone an sinen ghere.
Die vos seide: »Wel lieve here,
Blivet te Gode! Ic moet gaen.
Dat kent God, ic hebbe ghedaen
Al dat ic mach tuwer vrome.
Dorstic binnen der vesten comen
Ic ghinge met ju, here, siet;
Maer mijns gaens nes daer niet,

Ic hebt al te dicke verwrocht."
Der Walewein seide: »Ghi hebt mi brocht
Ten besten, vrient, bi miere trouwe;
Dat lone ju God ende onse Vrouwe!
Als ghi wilt so moghedi keren:
Ic sal den wech hier binnen leren
Die wile dat ics hebbe stade."
— »Ic bidde Gode dor sine ghenade,
Here Walewein, dat hi ju bevrede!
Mi beswiken al mine lede,
Ja, om dat ic van ju sceden moet.
Ic bem dies seker ende vroet,
Jou staet te nakene swaer verdriet.
Ic bade ju gherne, holpet yet,
Dat ghi ons liet wederkeren."
— »God moete ju lonen alre ere,
Roges, die ghi mi hebt ghedaen!"
Sprac Walewein. »Ghi moghet wel gaen,
Ic bevele ju onsen here.
Mi dinct ghi sijt al uten kere
Dat ghi mi ghewaget dies:
Dadic dat so waric ries,
Ende ic dus wel te stade bin."
Hi stac twiket up ende ghinc in.
Al bloet hilt hi ghetrecket tswaert.
Die gonen scoten nut ter vaert,
Die ten taflen waren gheseten,
Ende lieten alle staen dat eten,
Ende seiden met groter haestichede:
»Die corts ridene nu ter stede,
Die twiket ontsloten liet!

Sech ons, riddere, wiet ju riet
In te comene? Ghi waert ries
Dat ghiere quaemt, sijt seker dies.
Keert weder uut, hets ju tbeste.
Ghine kert (wat soucti binder veste?)
Jof men sal ju ute doen gaen."
Ende Walewein antworde saen:
»Mi dinke ghi sijt al ombedacht.
Ja en siedi wel het es nacht,
Waer soudic herberghe souken?"
— »Wi sijn die gonen dies niene rouken,"
Spraken si alle uut enen monde.
Der Walewein seide: »So doedi sonde.
Ende keric het si ju onbederve.
Mi es lievere dat ic sterve
Hier binnen dan ic soude gaen
Daer ute." Ende si antworden saen:
»So suldire emmer doot in bliven."
Si vinghen ten swerden ende ten cniven
Ende torden hem an metter vaert.
Ende Walewein hi nam sijn swaert
Ende slouch vaste an elcke side.
Darne was niemen hine was blide
Dat hi den slaghen ontspringhen mochte;
So wat der Walewein gherochte
Dat mocste al dore dringhen
Tgoede swert metten tween ringhen:
Dat het gherochte dat voer af.
Die maelgen vloghen, oft ware caf,
Van den halsberghen met ghewelde.
Dus ghinct met crachte ende met ghenende.

Mijn her Walewein ghinc vaste scroden.
Die gonen begonsten hem verbloden
Die de eerste porte hilden,
Ende lieten Waleweine den milden
Allene staen, ende vloen ter vaert
Vaste ter andre porten waert.
Si riepen: »Ondoet, laet ons binnen!
Wi verliesen tlijf met onminne,
Doedi ons langhere hier buten staen."
Doe daden si up die porte saen
Diere binnen waren, ende diese hilden
Die vragheden hem wat si wilden?
— »Wat wi begheren vraghedi dies?
Ontbeidi langhere so sidi ries;
Hier es comen binder veste
Die starcste rudder ende die beste
Ten wapinen die oyt dorste leven:
Dese heeft ons alle verdreven.
Siet waer hi comt, hi es ons bi."
Die andre riepen alle gader: »Spi!
Laeti u enen rudder dwinghen?
Ghi moet vor minen here dinghen
Ende ander payement ontfaen,
Die ju dicke hevet ghedaen
Meer ere dan ghi werdich sijt.
Al ju leven ende al juwe tijt
Hebdi ghedaen van sinen goede;
Hem soude sijn onsochte te moede.
Haddi doch gehouden uwe veste!"
»Hi es die starcste ende die beste
Die enech es onder der sonnen:

Si hebben onrecht dies ons veronnen,"
Riepen si alle. »Hoet u des!
Dies sijt seker ende ghewes,
Hi sal sciere die uwe winnen."
Mettien tart der Walewein binnen
Stoutelike, als die niet en spaert.
Doe spraken si alle metter vaert
Die de andre porte hilden
Toten here Waleweine, den milden:
»Hordijt, dorper, curliaen,
Staet stille, ghi sijd ghevaen.
Tertdi vorder enen voet,
Dies sijt seker ende vroet,
Wi nemen u tleven metter vaert.
Werpt neder uter hant ju swaert
Ende gheeft ju up, hets ju tbeste.
Ghine hebt wat doen binder veste."
Der Walewein antworde met stade
Ende seide: »Ghi heren, God sciep ghenade;
Mi dinke dat ghijs lettel acht.
Ne siedi niet het es al nacht?
Want ic peinsde in minen moet,
Daer ic buten castele stoet,
Al haddic bi vort willen liden,
Ic en wiste waer henen riden
Daer ic bet herberghen mochte.
Dat peinsdic in mijn ghedochte
Dat icse hier binnen dor ghenade
Bidden soude: ic vant te stade
Twiket hopen, ic ghinc binnen.
Si onthaelden mi met onminne.

Die gonen die icker binnen vant,
Die scoten ane mi al thant
Ende wilden mi doe steken buten.
Ic seide en mochten niet besluten
Dat si dorperlike daden.
Ic bat hem allen met ghenade
Dat si mi binnen souden laten;
Doe swoeren vaste bi caritate
Die heren, dat sijs niet en daden.
Daerne hadde niemen ghenade.
Si seiden si souden mi ontliven,
Ende trocken swerde ende cnive
Ende torden mi an met omminne.
Ic seide si mochten lettel winnen:
Ic bat hem dat sijs onberen;
Ende als si emmer mijns begheren
Lietic die tale ende vinc ten swerde.
Die alre eerst mijns begherde
Onthaeldic so ic eerst mochte,
So datter niemen meer en rochte
Mijns tontbeidene, ende si vloen.
Si hieten ju die porte ondoen.
Si quam in ende ic quam mede.
Nu biddic ju op hovescede
Dat ghi mi laet hier binnen bliven."
Echt riepen si: »Spi! ketyven,
Dat ghi ju enen man liet dwinghen!
Riddere, ju en helpt geen dinghen.
Gheeft ju up, ghi sijt ghevaen.
Sekerlike, het es ghedaen:
Ghi hebt een evel spel beroert.

Ghi wert qualiker ghevoert
Dan man in seven jaren was.
Ghine beroemet [u t]waren das,
Al quaemdi toten porten binnen,
Dat ghi dandre sult ghewinnen
No dor vrienscap no dor miede."
Der Walewein seide: »Goede liede,
Wat helpt dit? In wille niet scelden:
Benic ju iet sculdich ic wilt ju ghelden,
Maghic daermede quite wesen."
Doe bolghen si met desen
Ende torden Waleweine bet an.
Daer waren wel vierwaerf twintech man
Die hem lettel dogheden jonsten.
Walewein toghede hem sine conste,
Die hem sijn moeder heeft gheleert.
Ic waenre nemmer een en keert
Dien hi metten swerde gherochte,
Als hijt ten vollen slaghe brochte,
Hine moeste die aerde souken.
Ic waens die ander lettel rouken
Die te voren waren versproken:
Si seiden: »God danc, wi sijn ghewroken,
Ghi heren, up uwe hoghe tale."
Dit bequam Waleweine wale
Ende vacht harder dan te voren.
Doe seiden si: »In desen toren
Hebdi ons brocht; twi lietine ingaen,
Twiket ontsloten ende ondaen?
Haddijt gesloten des en ware niet:
Ghi hebt ons brocht in dit verdriet,

Daer wi in moeten bederven.
Wi vlien best eer wi alle sterven,
Mochten wi metten live ontgaen!"
Doe licten si Waleweine staen
Ende trocken achter metter vaert.
Der Walewein, die hadde sijn swaert
Liever dan hi noit eer dede,
Hi ruste hem ende volghede mede
Al scoenkine bi liever lade.
Die andre riepen: »Dor ghenade,
Ondoet, ende laet ons binnen comen!
Al hadde men ons tlijf ghenomen
Mi dinke ghine achtes niet een haer."
Si antworden: »Wat es daer?"
Die binnen waren, ende ondaden.
Si seiden: »Wi sijn alle verraden,"
Die gonen die van buten quamen.
— »Dies moghedi ju sere scamen,"
Spraken si diere waren binnen.
»Waer om lieti uwe porte winnen?
Twi settedi ju niet ter were?
Volghet ju een crachtich here?"
— »Neent." — »Waer omme wildi dan
Ons allen doen jaghen een man?"
— »Laet ons in, sluut die veste,
Ende hem daer buten, dats ons tbeste.
Comt hi daer in wi sijn verloren.
Vaerdelike blaset den horen
Om meer bescuds van daer binnen.
Hi sal den casteel up ons winnen
Wine ghewachten ons heden dies."

— »Sidi sot of sidi ries,
Dat ghi dus deser dinc ghewaghet?
Of proufdi, dat wi sijn versaghet
Oft so quame dats ware te doene?
Al quamer hondert also coene
Alser een allene en es
Wi en vloen niet, des sijd ghewes.
Wi kennen ons over sulc van live
Elc souder wederstaen wel vive.
Waer of souden wi ons ontsien?
Ghi moghet seker sijn van dien,
Ju sal ghenaken sware toren
Alst den coninc sal te voren
Comen dat ju hevet versaghet
Een man allene ende verjaghet
Van uwer porten, ende lietse staen."
Ende die andre antworden saen:
»Hoeter ju jeghen of ghi wilt:
Hi comt ghedect onder sinen scilt
Ondancs ju allen. Wi sullen sien
Eer yet lanc dat ghi sult vlien
Ende bidden ghenade, mochtijt ghewinnen."
Mettien quam der Walewein binnen
Stoutelike als een liebaert.
Die van binnen trocken tswaert
Ende onthaelden Waleweine den here.
Si seiden met wel groten sere:
»Ridder, hier moeti laten tleven.
Waerdi ter eerster porten bleven
Ware ju beter, haddijt ghewilt.
Doet af juwen helm ende juwen scilt!

Juwen scilt moeti ons gheven,
Dan suldi toten daghe leven:
Morghen vrouch sal u onse here
Doen sterven met wel groten sere,
Ende wi ju dan doen nemen tleven."
— »So waric ries, soudic ju gheven
Mine wapene; maer nenic niet.
Hi es dul die te sere ontsiet
Een ongheval, ende om een ghewin
Te blide wert in sinen sin:
Dies hebbic dicke wel gheproevet.
Ghi moghet doen al dat ju voeghet:
Al dreghedi mi ic moets ghewesen;
Ic bem dies wel waent ghenesen
Ende van desen ghedreighe al ontgaen.
Ic hope ic sal oec dit ontstaen,
Dies willic Gode wel ghetrouwen."
Doe ghincsi metten swerden houwen
Up Waleweins helm van stale.
Die stene vielen in den dale,
Die rikelike waren ende diere.
Walewein slouch so dat metten viere
Al verlichte dat daer was.
— »Wi moghen sere scamen das,"
Seiden si alle, »dat ons sal
Een man verwinnen allene al.
Weten peinsen om die ere!"
Die andre swoeren bi onsen here,
Die te voren waren verdreven
Ter andre porten: »Dat ghi ju leven
Verloert dat dinct ons clene scade;

Ghine werct niet bi onsen rade,
Maer ghi verspraect ons vele sere.
Nu peinst om der werelt ere
Ende verweert ju of ghi moghet."
Walewein, die vul groter doghet
Was, hine ontsach hem niet
Van allen dien dat hi daer siet,
So wel betrouwedi sinen swerde.
Die daer meest sijns begherde
Dedi so dat hine gherochte
Dat hi tlictekin toghen mochte;
Ende den sulken moest costen tleven.
Dore die noot moesten si begheven
Meer te vechtene, ende vlien.
Dat was hem een blide upsien,
Waleweine, als hi dat ghesach.
Hi volghede naer so hi meest mach,
Ghenendelike, metter vaert.
Al bloet hilt hi ghetrucket tswert,
Alse die gherne soude winnen
Den casteel ende comen binnen
Ter vierder porten, mocht hem ghescien.
Die daer vloen riepen mettien:
» Ondoet, ondoet! niet en spaert!"
Die van binnen waren vervaert
Doe si horden al dat gheluut.
Si ondaden die porte ende saghen uut
Om te wetene wat daer ware.
Walewein hi brochte gone scare
Vor heme ghedreven metten swerde.
Als een trop scaep vor enen herde

Also liepen si vore Waleweine.
(Dit en was loghene en gheine.)
Ic weet wel dat si alle sochten
Wie die porte eerst hebben mochte.
Si liepen in al sonder beiden:
Si hieten den andren ghereiden
Hare wapene, die si binnen vonden.
Ende alsi saghen die grote wonden,
Ende tbloet datter ute ran,
Scoten si hare wapene alle an.
Si seiden: »Wie heeft ju dit ghedaen?"
Die gonen gaven antworde saen:
»Een riddre es hier comen binnen....
Hi sal den casteel up ons winnen....
Hi heeft allen verdreven....
Dor die noot moestewi begheven
Onse porte ende hier in comen
Oft hi hadde ops tlijf ghenomen,
So hi den meneghen heeft ghedaen.
Ic wane hi sal comen wel saen:
Sluut die porte, dats ons tbeste."
Mettien tart hi binder veste,
Walewein, diese alle verjaghet.
Daer wart doe die meneghe versaghet
Als si Waleweine saghen comen.
En wart oec niet tharen vromen
Vergaet hem sijn spel ten besten.
Nu es hi binnen der vierder veste:
God wouds hoet hem sal vergaen!
Die van binnen ghingen slaen
Up Waleweine sonder sparen:

Drie hondert quamer tere scare:
Die best gheruste quamen voren.
Die andre souden haren toren
Gherne wreken, hadsijs macht;
Maer sine mochten niet die cracht
Volbringhen, dat was hem te swaer;
Want onder, voren ende naer
Waser wel twintech doot bleven
Dien Walewein hadde ghenomen tleven;
Ende den meneghen so ghewont,
Dat sijs ne worden ghesont;
Ende den meneghen liteken ghegeven,
Si mochtent betoghen al hare leven
Weder dat hise wel gherochte.
Oec stont Walewein ende dochte
Hoe hi die slaghe mochte ontfaen.
Die ene porte liet hi saen
Ende warp den rigghe an ene masiere,
Dat menne in ghere maniere
Mochte ghewinnen dan van voren.
Hem stont te nakene grote toren
Diene teerst versoeken sal.
Doe riepen si al over al:
» Gaet toe ende nemtene saen!
Sonder pine moghedine vaen,
Want hi es van vechtene moede.
Ghi moghetene nemen sonder hoede
Eist dat ghine hebben wilt.«
Metten swaerde Walewein hilt
Bedi so wat dat hi gherochte.
Die gone diet eerst besochte

Hi corte hem die been beneden cnien.
Als die andre dat versien
Riepen si vaste: »Niene spaert!"
Daer wart ghetrect menich swaert:
Der Walewein was starc ende snel
Ende daer toe gewapent wel:
Hi vacht ghelijc enen lyoene.
Daerne was niemen so coene
Dien te soukene begherde,
Hi en gaf hem metten swerde
Liteken daer hine gherochte,
Dat hijt wel betoghen mochte.
Oec moesten siere laten dieren pant,
Sulc enen voet, sulc ene hant,
Sulc sinen aerm, sulc sijn die,
Sulc sijn been beneden den cnie,
Ende sulc dat hoeft van sinen bake.
Vore Waleweine laghen struke,
Hande ende voete ende andre lede,
Dat hi wel na oec daer mede
Was bedect al daer hi stoet.
Ende hi stont toten cnoesele int bloet.
Doe riepen si alle: »Nu besiet,
Dat wi pinen dats om niet.
Wine moghen ons niet verrechten;
Hets jeghen den duvel dat wi vechten.
Weten alle den raet ghesien.
Ende ghetelen dat wi ontvlien
Toter andre porten binnen.
Wine moghen up hem niet ghewinnen,
Het es die duvel die ons jaghet."

Aldus hebben si versaghet
Elkerlijc andren ende vlien alle.
Dat was van Waleweins ghevalle;
Hi was so moede, dat hem dochte
Dat hi nemeer vechten en mochte.
Waren si doe staende bleven
Si hadden hem lichte ghenomen tleven.

Dus vloen si met droeven moede.
Als Walewein was bin siere hoede
Trac hi sinen helm of ter stede
Ende ruste hem ende droghede mede
Al scoenkine bi liever laden.
Si riepen alle: »Wi sijn verraden!"
Als sine saghen. »Hi es hier bi.
Wat sullen wi doen? o wi!"
Elkerlijc liep andren ter neder.
Als Walewein dit sach sette hi weder
Den helm up thoeft ende tart naer.
Doe hadden si alle enen groten vaer
Ende waenden tleven laten saen.
Tharen ghelucke vonden si ondaen
Die porte ende liepre alle binnen.
Walewein, die gherne soude winnen
Den casteel, hi tart in mede
Die wile dat hijs hadde stede.
Daer dede hi grote dulheit an;
Een heere mach wel enen man
Verwinnen, al heeft hijt versaghet.
Up sijn swaert, dat hi draghet,
Dreef hi coenheit so groot

Dat hi lichte mach bliven doot
Daer omme ende sterven sonder hoede;
Hi was van vechtene so moede.
Twi en haddi hem gherust dan?
Hi hadde allene drie hondert man
Verwonnen ende van hem verdreven
Onder dode ende diere leven,
Datter nemmer een en dorste
Sijns ontbeiden. Sonder vorste
Ghincsi vor Waleweine vlien.
Darne was gheen van dien
Die so langhe dorste daghen
Ter porten, dat hi mochte claghen,
Die si daer vonden, van haren sere.
Daer waser hondert ofte mere
Die litteken mochten toghen:
Sulc hadde verloren nese ende oghen,
Sulke voete, sulke hande,
Sulc sine kinnebacke toten tanden,
Sulc die arme toten buke,
Sulc die bene tote up den struke,
Moesten crupen ende volghen naer.
Aldus waser menech daer:
Sulc dene side van den hovede.
Hine leeft niet diet ghelovede
Hoe datse mijn her Walewein maecte.
. . . . . .
So verdoolt was hi van slaghen.
Nodan ne dorsten si niet claghen
Ter porten van haren groten sere,
Om dat si Waleweine den here

Hem saghen comen also bi.
Si riepen lude: »Ay mi, ay mi!
Weet God, nu moete[wi] hier sterven
Ende aldus ons lijfs derven,
Dies ne staet ons niet tongane."
Nochtoe so sceen die mane
Also langhe mochten si vechten.
Doe wildent die gonen berechten
Die de vijfte porte hilden,
Ende sloeghen up Waleweine den milden
Metten swerde so dat clanc.
Het was spade, ende doe sanc
Die mane ende ghinc onder:
Het wart so donker als een wonder.
Dat bequam Waleweine wel.
Hi was ten wapenèn so snel,
Ende slouch vaste met nide
Wat hem ghenaecte an elke side
Metten swaerde dat hi drouch.
Het was qualike hare ghevouch,
Diere van binnen, dat hem dochte
Dat hare ne gheen sien en mochte
Biden lichte van der mane
Minen her Waleweine te slane.
Die een slouch vore, dander naer.
Si riepen alle: »Waer es hi? waer?
Gave hi hem up so ware hi vroet;
Het es so comen dat hi moet
Sterven, sijt vore, sijt naer."
Dit was Waleweine wel swaer
Te horne, want hem selven dochte

Dat hi nemmeer vechten mochte,
So moede waren hem die lede.
Hi haeste hem so dat hi dede
Dat hi uter porsse quam.
Die andre waren so gram,
Alst recht was, om hare scade,
. . . . . .
Si wildene doden ofte vaen,
Die hem die scade hadde ghedaen.
Dus was daer tgeselscap so groot:
Die een slouch den andren doot.
So sere waren si onberaden,
Dat sine wisten wat si daden.
Cume wiste elc wat hi sochte:
Als deen den andren gherochte
So slouch hine weder metten swerde,
Dat hi tumede tote up die erde,
Ende waenden Waleweine slaen.
Al vechtende quamen si ghegaen
Toter sester porten waert.
Der Walewein hilt sijn swaert
Al bloot ghetrect ende ghinc naer.
Daer hadde die meneghe groten vaer.

Si riepen: »Ontdoet!" met groten sere,
»Om die minne van onsen here,
Jof wi bliven alle verloren."
Si antworden: »Blijfter voren,"
Die gonen diere waren binnen,
»Waer omme lieti uwe porte winnen?
Wi sijn te bedde, het es nacht.

Ondaden wi ju, ende hare cracht
Up ons quame, wi waren verloren.
Wi hebben liever dat ghi daer voren
Stervet dan wi alle souden
Sterven. Wi sullen ons wel onthouden
Onse porte tote den daghe."
Doe was daer meneghe claghe.
Ende mijn her Walewein die stoet
Beneden ander brugghe voet,
Daer was hem twederkeren diere;
Van der brugghe in die riviere
Moesten si vlien dor die noot,
Ende dor die vrese vander doot,
So sere onsaghen si Waleweins swaert.
Noch en heeft hi niet wat hi beghert,
No en wert hem so houde niet.
Hem staet te lidene groot verdriet
Eer hijt ghecrighet, na minen wane.
Nu sijn si alle hars lives ane
Die hi ter vijfter porten vant,
Datter cnape no seriant
Noit ne bleef daer hise wiste,
Hine waers ontgaen met liste.
Dies was hi tonghemake sere
Ende bat Gode onsen here,
Ende den goeden Sente Michiele,
Over al der gore sielen
Die daer doot sijn bleven
Ende die bi hem verloren tleven.
Doe bat hi Gode met sinen monde
Dat hi hem vergave die sonde

Die hire an hevet ghedaen.
Daer na dancte hi harde saen
Vriendelike onsen here
Van diere sonderlinger ere
Die hi hem dies daghes dede.
Bi der groter overmoedichede
Die hi an hem vant so groot
So sijn si alle bleven doot,
Ende bi der onghenadichede
Dat si hem die porte ontseiden:
Dat deetse meest, dat wetic wale.
Nu willic van hem die tale
Laten bliven tote het daghet,
Ende sal ju segghen onghevraghet
Van Waleweine, die ter vaert
Keerde ter vijfter portenwaert.
Daer sach hi in ene sale
Een scone licht, dat wetic wale,
Ende taflen staende bi den viere.
Menich gherechte goet ende diere
Hadden si ghereet, diet waenden eten
Ende over tafle sijn gheseten,
Alse Walewein ter porten quam,
Dies si alle worden gram.
Hi nam hem tlijf, wetic wale.
Doe tart Walewein in die sale
Stoutelike, als die niet en spaert.
Die dore looc hi toe ter vaert
Ende sloetse vaste van binnen,
Oft mense up hem wilde winnen
Dat hi ware in sine hoede.

Daer dedi an alse die vroede.
Doe ontwapende hi hem saen:
Dat dochte mi dullede ghedaen;
Maer hi was so moede, dat hem dochte
Dat hi niet langer leven mochte
Hilde hi sine wapene ane.
Hier bi quaemt, bi minen wane,
Ende dit waest dat hi dochte.
Doe dedi uut als hi eerst mochte
Sinen halsberch, besach die maelgen,
Offer hem yet vele faelgen.
Hi vantse alle goet ende vast.
Doe weenscede hi om sinen gast,
Die hem den halsberch hadde ghegeven,
Ende hi seide: moeste hi leven
Hi worde hem noch vergolden wale.
Soone beckin ende witte dwale
Vant daer her Walewein ghereet:
Daer es hi comen ende dweet
Sine hande ende sine oghen saen.
Die wapine, die hi hadde ghedaen
Ute, leide hi bi siere siden.
Hi ghinc sitten ende maecte hem blide
Met als sulken als hiere vant.
Sijn swert leide hi ter rechter hant,
Daer hi hem sere toe verliet,
Al bloet ghetrect; ende hi siet
Up die lemmele van stale.
Het bequam hem utermaten wale,
Hi souder node sceden af:
Den coninc diet hem gaf

Ontboet hi met siere mont
Wel dicke wel goeden avont,
Ende allen dien gonen die met hem waren.
Hi seide hine wilde niet onbaren
Dies swerds om al dat lant,
Om dat hijt so ghetrouwe vant.
Als hi[ne] hadde in sine hant
Was hi blide van den brant.
Hi minnet sere an scine,
Want [het] lostene uut der pine.
Enen nap met goeden wine
Nam hi ende dranc enen toghe:
Doe wart Walewein [bat] in hoghe
Dan hi teerst was; hi hads te doene.
An ene die van enen hoene
Proufdi oft hi iet mochte eten.
Die moetheit, daer hi was geseten,
Die dedene slapen harde saen.
Wat holpt jou lanc ghedaen?
Ic wille corten mine tale.

Aldus sat hi in die sale
Slapende toten sconen daghe,
Ende vergat al siere maghe
Tote die lawerke scone sanc,
Ende die dach uten hemele spranc,
Ende hare die sonne anden trone
Verlichte utermaten scone.
Doe riepen si met groten vare,
Van binnen, als si worden geware
Den dach: »Ghi heren, het es tijt

Dat wi ons reden; ons naect strijt."
Doe wapenden si hem wel ter cure.
Eer si veinstren ofte dure
Ondaden ghingen si te rade,
Ende si mochten sonder scade
Best liden ende bliven bewaert.
Doe senden si ter ander portenwaert,
Ter derder ende ter vierder mede,
Dat men hem bade up hovescede
Dat sijt lieten vort weten
Dat die casteel ware beseten,
Ende van elker porte sciere
Quamen drie man ofte viere,
Ende dat si hem spoeden sere;
Het gaet an harre werelt ere
Ende om te behoudene conincrike;
» Ende hi hem segghe sekerlike
Dat wi niet ne sullen ontsluten
Onse porte jegen die van buten
Wine hebben bescut van binnen;
Si mochten die porte up ons winnen.
Dit doet hem allen verstaen."
Dus sal die bode danen gaen
Sonder enech langhere respijt.
Het was na der priemtijt
Eer hi die boetscape ghedede.
Van elker porten brochti mede
Vier man als men hem hiet.
Doe si quamen si sciden: » Siet,
Wi sijn hier nu. Segt ter vaert
Wat ghi wilt ende begaert."

— »Dat wi begeren moghedi weten.
Die casteel hi es beseten
Met wel groter heercracht.
Die onse van binnen waren te nacht
Hier uter porten sere verladen.
Si riepen up ons dor ghenade
Dat wise bescudden souden buten;
Ende wi en dorsten niet ontsluten
Die porte, wi ontsaghen there.
Aldus verloren si sonder were
Hare leven ende spronghen sciere
Van der brugghe in die riviere;
Dat dede hem die grote noot,
Ende die vrese vander doot,
Dat si hem selven namen tleven.
Siet wat rade suldi ons gheven?"
— »Wilment den coninc laten weten
Dat sijn casteel es beseten?"
— »Neen wi, het ware grote onnere.
Willen wi bejaghen prijs ende ere
So laet ons doen bi vroeden rade.
Die coninc hi hevet grote scade
Ghenomen al en weet hijs niet.
Ic wane ons naect groot verdriet,
Quaemt hem te voren; hi soude weten
Willen wiene hadden beseten,
Ende wine connens hem niet bedieden
Wie hem of slouch sine liede
Ende dese scade hevet ghedaen.
Maer laet ons ghereden saen
Drie hondert man ende varewi buten;

Ende weten die porten ontsluten,
Hebbewijs te doene, dat wi vlien
Weder in: dan laet ons sien
Wie onsen casteel hevet gheleit,
Ende ondervinden die waerheit
Wie si sijn, wane si comen?
Als wi die waerheit hebben vernomen
Sullewijt den coninc doen verstaen,
Dinket ju allen goet ghedaen."
Doe seiden si alle: »Ghi segt wel."

Die ten wapenen waren snel
Si ghereetden hem ter vaert,
Ende saten up al onghespaert,
Ende keerden weder sonder beiden.
Aldus ghincsi hem ghereiden,
Die van binnen, sonder sparen.
Drie hondert quamer tere scare
Ende sijn ter porten uut ghetrect,
Ors ende man al verdect.
Si waren starc ende coene
Hem werdes lichte te doene.
Eer yet lanc dus sijn si comen
Buten der porten ende hebben vernomen
Den meneghen verslegen doot,
Ende metten bloede ghevaerwet root
Die straten: els ne saghen si niet
Creature die God ye leven liet.
Doe seiden si, also si ghevroeden:
»Si sijn ghetrect in harre hoede
Die hier te nacht te werke waren.

Weten hen volghen sonder sparen!
Over een wi ons dies gheninden,
Wi sullen varen tote wise vinden."
Aldus reden si ten porten uut.
Tgrote ghescal ende grote gheluut
Maecten si, ende groot gheclanc,
So dat der Waleweiñ ontspranc
Uut sinen slape bi den gherochte.
Lanc waest eer hi hem bedochte
In wat maniere hi daer was comen.
Als hi die taflen heeft vernomen
Vor hem gheladen metter spise
Peinsde die ridder goet van prise:
» Ic ben hier so wel gheseten,
Ic sal van deser spise eten
Eer ic heden upsta, God weet.
Mi es onwijs waer ic dus ghereet
Sal vinden, alsic henen scede,
Eten ende drinken bede."
(Want hi daer wel sijn ghevouch
Vant.) Hi dranc wijns ghenouch,
Om dat hi te blider wilde wesen.
Alse Walewein van al desen
Hadde gheëten ghenouch
Ende al sijn gevouch,
Doe dede hi sine wapene ane
Ende ghereetde hem te gane,
Ware hi ghereet, bute der sale.
Nu willic ju van hem corten die tale,
Ende laten bliven, ende seggen vort
Een deel vanden gonen (nu hort!)

Die haestelike henen varen
Ter porten uut, sonder sparen,
Om te soukene hare viande
Ende te wrekene hare scande;
Maer sine hebber niemen vernomen.
Alsi buter porten sijn comen
Doene vonden si clene no groot,
No creature die God gheboot:
Dat quam daer bi, daer ne was niet.
Si riepen: »Ay mi, wats ons ghesciet?
Ne sullen wi nu den coninc
Berechten moghen van deser dinc,
Wie hevet dit ghedaen,
Ende die waerheit doen verstaen?
Diet daden sijn ons ontfloen:
Wat souden wiere meer toe doen?
Dit sullen wi hem segghen, dit es waer."
Doene letten si niet langher daer
Ende keerden met droeven moede.
Nu es Walewein in siere hoede
Ende heeft die doren ontsloten.
Hine gave niet drie noten
Al waren si nu up hem comen.
Mettien heeft hi tswert ghenomen,
Dat hi goet ende ghedurich vant,
Al bloot ghetrect in sine hant,
Ende seinde hem ende tart uter dure.
God gheve dat sine aventure
Heden ten beste moete vergaen!
Hi sach die porte hopen staen:
Daer ghinc hi in metter vart

Ende hielt al bloet ghetrect sijn sweert.
Als hi binder porten es comen
Sone hevet hi niemen vernomen
Die hem dat ingaen wille waren.
Ende die buten waren ghevaren
Si sijn weder binnen comen
Ende hebben Waleweine vernomen
Voor hemlieden gaende allene
Gheredelike over sine bene.
Doe seiden si alle gader saen:
» Nu siet gonder enen gaen,
Die hem inwart maect ter vaert,
Ende draghet al naect ghetrect sijn swaert.
Hi waent den casteel wel winnen.
Ooc saelt hem comen tonminne;
Hi hevet dulheit groot bestaen.
Wat radijs, willewine vaen?"
— » Neen wi; maer willewi met ghemake
Ondervinden alle die saken
Waer die gone sijn ghevaren
Die hier te nacht te werke waren
Ende dese ondaet hebben gewrocht?
Als wijt hebben ondersocht
Dan alre eerst sullen wine vaen:
Niemene latene hem ontgaen.
Wi sulne leveren den coninc."
Walewein verstont al dese dinc
Ende peinsde in sinen moet:
» Eens vroetmans raet es dicke goet.
Ic horde eens segghen enen pape:
» Als die wolf es onder die scape

Danne eest te spade te werne."
Desen hebben mi wille te deerne.
Ooc hordic hem segghen mede:
» Daer goet hoede es daer es goet vrede."
Ic souder omme peinsen waric vroet;
Het ware mi tijt. God gheve mi spoet
Ende gratie wel te doene!
Het wert varinc bi der noene,
Ende ic ben ter sester porten binnen:
Sine sullen mi niet so lichte winnen,
Vergaet mi na mijn ghedochte."
Doe looc hi als hi eersten mochte
Die porte ende ghincse vaste sluten;
Ende die drie hondert blever buten,
Die de hoghe tale seiden.
Si moeten daer een stic ontbeiden
Sullen si Waleweine vaen.
Met siere licste heeft hi ghedaen
Dat hise alle buten sloot.
Doe dreven si den rouwe groot,
Die gone diere buten hilden.
Si sullen Waleweine den milden
Te deser porten gheven vrede,
Ter ander ende ter darder mede,
Ende ter vierder. Dus hevet hiere
. . . . . .
. . . . . .
Daer wert hem dat spel onsiene.
Nodan sal hijt al bestaen,
God wouds, hoet hem sal vergaen:
Daventure moets ghewouden!

En helpt hen niet, het blijft ghedaen.

Toter tienster porten binnen,
Daer men onthaelde met omminne
Ten eersten dat hi daer binnen quam.
Hi vanter den meneghen die was gram
Up hem. [T]waren als sine saghen
Scoten si an hem al sonder daghen.
Si riepen: » Ay, wats ons ghesciet!
In swaer vernoy, in swaer verdriet
Sijn wi comen, in groten toren!
Wi hadden ghenouch te voren
Ghenomen, al waren si binnen bleven
Die daer buten nu hare leven
Hebben verloren, dat verstaet wel.
Hem es ghespeelt een evel spel
Alle gader, niet hem somen.
Diet daden si beghinnen comen!
O wi, o wi, wats u ghesciet!
Het es een van den gonen, siet,
Die de ondaet hevet ghedaen

So sullen wi al met ghemake
Wel volbringhen onse sake.
Wi sulse een ende een onthalen
Ende sullen hem harde wel betalen
Hare toolne eer si die porte liden."
Walewein tart an ere siden
Ende warp den rigghe an ene masiere
Tusscen twee colummen, ende sette hem sciere
Ter were jeghen die van binnen.
Hi seide: »Com na die wille winnen,
Ic sal hier uwes ontbeiden!"
Doe stonden dandre ende seiden:
»Juwe were mach u niet besluten,
Al waren siere binnen die sijn buten,
Van den [gonen] diere sijn buten bleven,
Wi souden hem allen nemen tleven,
Dier souder nemmer een ontgaen."
Walewein antworde saen
Ende seide: »Dies nontsiet u niet.
Ic ne weet niet dat ic buten liet
Yemene die mi wille vromen,
Die binnen der veste wille comen,
En ware namelike God,
Die macht hevet ende ghebod
Over ons allen beghene.
Ic hadde lieve[r] hem allene
In hulpe dan ju alle gader;
Dat es bedi hi es mijn vader:
Hi sal sijn kind wel bescarmen."
Si trecten die swerde metten armen
Up Waleweine in allen siden

Ende begonsten up hem striden.
Aldus onthaelden si haren gast.
Maer Waleweins wapene waren so vast,
Dat die gone van binnen
Up hem niet en mochten ghewinnen.
Dat was qualike hare ghevouch.
Metten swarde dat Walewein drouch
Maecte hi plaetse so hi best mochte:
Wien so hiere mede gherochte
Dien dede hi tumen sonder hovaerde
Metten swaerde up die aerde,
Dat hi keerde die voete upwart.
Doe prijsde Walewein sijn swaert,
Ende prijsde sere diet hem gaf.
Dat hi gheraecte dat ghinc af,
Metten swerde dat hi draghet.
Doe seiden si: »Werden wi versaghet
Van desen die hier es comen binnen?
Ende sullen wi hem laten winnen
Den casteel up ons met crachte?"
Si namen glavien ende scachte
Ende liepen up hem daer hi stoet.
Walewein was van sinne vroet
Ende decte hem onder sinen scilt.
Metten swerde, dat hi hilt
In sine hant ghetrect al bloot,
Slouch hi weder slaghe groot,
Ende die scachte mids ontwee,
Alst ware riet, min no mee,
Ter menegher stede vor die hant.
Doe seiden si: »Hets een viant;

Wine moghen up hem niet winnen.
Weten senden enen bode binnen
Tote onsen here den coninc,
Dat hi ons te deser dinc
Bescudde, of wi sijn verloren.
Hier es die duvel comen voren,
Die ons sal doden allegader."
Walewein der aventuren vader,
Hi peinsde als hi dit verstoet:
» God gheve mi cracht ende daer toe spoet,
Dat ghi mi niet en moet ontgaen!"

Met desen so was ghestaen
Die joncfrouwe vor haren vader
Ende vor die baroene alle gader,
Ende groettene harde hovescelike,
Ende seide: » God van hemelrike
Hi gheve u bliscap emmermere
Van desen daghe vorwaert, here.
Te nacht so quam mi te voren
In drome dat ju groot toren
Staet te nakene ende swaer verdriet;
Maer in dars ju ghewaghen niet,
En moeste bi juwen wille sijn."
Die coninc seide: » Dochter mijn,
Eest sake die te segghene steet,
So biddic u, God weet,
Dat ghijt mi segt. Dat ju God lone!
Bi miere rechter conincs crone,
Ene bede wert ju ghereet,
Teerst dat ic die waerheit weet."

Alse dit ghehorde die joncfrouwe
Seitsoe: »Here, bi uwer trouwe,
Suldise mi dan gherne gheven?"
— »Also moetic met ere leven!
Jaic, alsic die waerheit weet."
— »Lieve vader, so versteet
Wat dese dinc bedieden mach.
Mi quam te voren daer ic lach
Te nacht ene harde vremde dinc:
Mi dochte dat een ridder, een jonghelinc,
Wel gheraect in allen seden,
Uut varren lande quam ghereden:
So varre..., ens niemen dies ghelovet.
Up sine scoudren stont een hovet
Als oft ware van ere joncfrouwen.
Dit dochte mi in rechter trouwe.
Bi wat sake mach dat wesen?"
— »Joncfrouwe, wildi vroet van desen
Wesen, ic saelt u segghen gherne.
Die selve rudder pleghet te vaerne
Achter lande om aventûre
Menich conincrike dure.
So wien hi vint in enegher noot,
Al soude hiere omme bliven doot,
Hi sal betren sinen rouwe:
Dat bediedet thoeft vander joncfrouwen
Dat ghi an den rudder saghet.
Nu hebbi[c] u dies ghi mi vraghet
Berecht: wat wildi weten mere?"
— »Ic saelt ju segghen, lieve here.
Noch saghic ander dinc daer ane:

Sijn wapenroc, na minen wane,
Die was van ere liebards huut."
Die coninc sprac al over luut:
» Des liebaerds huut die ghi saghet,
Dat es die coenheit die hi draghet,
Die rudder, in sijn herte binnen.
Hine laetse niemene bekinnen,
Dorperheit, te ghenen male,
Maer altoes van scoenre tale.
Onrecht ende quade saken
Die wille hi te nieute maken.
Doe men hem ooc mesdaet,
Hi es die gone diese wederstaet
Metten swerde wel stoutelike;
Ende hine slouch manne swike
Die siere hulpe iet begheerde.
Dit es dat teken van den liebarde
Dat hi draghet min no mee."
— » Vader, nu wetic die twee;
Dat derde moeti mi bedieden.
Vor algader juwe liede
Willic ju vraghen of ghi[jt]kent?
Een dier dat men heet serpent
Brochti ghevoert starc ende groot.
Ic sach dat hem ter kele uut scoot
Tfier: dàt dede ju grote scade.
En hadde altoos en ghene ghenade
Van ju no van juwen lieden.
Si waren te ondere; eer si scieden
Hadt wel die twedeel doot,
Also helpe mi die God die mi gheboot."

— »Tfier dat hi brochte in sine hant,
Dochter mijn, dat was een brant,
Die mi noch in groter scade
Sal bringhen ende in onghenade,
Mach hi comen binnen miere veste;
Maer vergatet mi ten beste
Hine salse niet so lichte winnen."
Doe nam soe orlof daer binnen,
Die joncfrouwe, an haren vader
Ende ane die baroene alle gader.
— »So seggic u, here, wacht u dies;
Een man comt dicke in verlies
Als hi waent wesen best in vrede.
Ghi sijd mi sculdich ene bede
Wanneer so ics u vermane."
Die coninc seide: »Welghedane
Joncfrouwe, soe es ju ghereet."
— »So willic bidden, na dien dat steet,
Gode dor sine ghenade
Dat hise mi bidden late te stade!"
Doe ghinc soe wech na deser tale.
Doe leide men taflen in die sale.

Die coninc ende sine baroene
Ghingen eten na desen doene;
Ende eèr si alle consten voldwaen
So quam een bode in ghegaen
Vor den coninc, daer hi sat
Over die tafle ende at;
Ende hi sprac met groten sere:
»Staet up," seit hi, »coninc here,

Van juwer taflen! Laet ju heten!
Juwe starcke vesten sijn beseten.
Daer es een ridder comen binnen:
Hi sal den casteel up ons winnen.
Hi hevets ghedaen een scone ghewin:
Hi es ter eerster porten in
Hi magher lichte no[ch] winnen twee;
Ende ooc die tweedeel ofte mee
Van juwen volke heeft hi doot."
Die coninc was starc ende groot,
Ende hadde in sine machte
Wel tiene manne crachte,
Rumelijc ooc, ofte meer.
Hi seide: » Al es mi therte seer,
Hets vrome dat selc ridder levet.
Keytive houdi [. . . . . .]
Het quam miere dochter wel te voren
Dat verdriet ende dese toren
Dat mi nu te doghene staet.
Mine ridders sijn ghereet:
Staet up alle ende haest ju sere,
Die mine vrienscap ende mine ere
Minnen, staet mi heden bi!
Waer sijn mine wapine? halese mi!
Verhaeste elkerlijc ende soeket
Sine wapine." Die hem eerst roeket
Ghereden maecte hem darwaert.
Den coninc dedemen an ter vaert
Sine wapine, ende brochte hem te voren
Een starc ors ende dat was uut vercoren,
Daer hi up sat met groter cracht.

Hi nam den scilt ende den scacht
Die men hem brochte starc ende groot,
Met cynopre ghevaerwet root,
Daer omme ghinc een stalijn bant
Van den orde toter hant;
Dien nam hi al sonder sparen
Ende reet wech te waren
Tote daer hi Walewein sach staen,
Die den sinen hadde ghedaen
Des daghes pine ende swaer verdriet.
Al noch en stont hi stille niet:
Hi vacht ghelijc enen lyoene.
Die coninc was starc ende coene
Ende reet bet na met groter cracht.
Ter scote hilt hi sinen scacht
Ende waenden dorsteken ter eerster vloghe.
Jeghen den rechtren elleboghe
Gaf hi hem die steke groot,
Dat hem uter hant ontscoot
Sijn swaert veertien voete verre.
Doe was mijn hèr Walewein erre
Ende droeve in sinen moet;
Van den volke dat voor hem stoet
En conste hijt weder niet ghewinnen.
Doe verblijtde therte binnen
Den coninc; ende die met hem waren
Si seiden: »Ghine sult ontfaren.
Wi sullen ju met wel groten sere
Nemen tlijf." — »Ne slaet nemmere,"
Sprac die coninc, »ic wilne vaen."
Mettien sach Walewein vor hem staen

Enen met enen blooten swerde:
Als die coninc sijns begherde
Tart hi bat naer ende prant
Den gonen tsweert uter hant,
Ende verdroucht met beden armen,
Ende seide: »Het wert tuwen wacharmen
Dat ic emmer sterven moet."
Boven up den stalin hoet
Gheraecti also den coninc,
Dat die slach daer dore ghinc;
Maer hine hevetene niet ghewont:
Van desen slaghe bleef hi ghesont.

Die coninc warp omme sijn paert
Te minen here Waleweinewaert,
Ghenendelike, sonder sparen.
Walewein hoedde hem vor die steken
Ende tart an ere siden,
Ende verdrouch dat swaert met nide,
Ende gaf den coninc enen slach
Dat hi ne horde no en sach:
Van den slaghe wart hem so wee.
Ende Waleweins swaert spranc ontwe
Bider hilte vor dier hant.
Die coninc hi viel up dat sant
In ommacht van dien slaghe.
Doe dreven sine liede grote claghe
Om den coninc haren here.
Der Walewein vervaerde hem sere;
Hine wiste hem waermede verweren.
Ende dandre, die sijns begheren,

Ende Marien onser Vrouwen,
Oft hi daer verlore sijn leven,
Dat si siere siele moesten pleghen,
Geleden daer si selve waren.
» Hier en wanics niet ontfaren.
Het es met mi also vergaen,
Ic gheve mi up, ic blive ghevaen.
In mach mi nieuwer mede verweren."
Ende die sere sijns begheren
Si voerdene ten castelewaert.
Doe sach daer een ser Waleweins swaert:
Hi wanet nemen daer het lach;
Tswaert gaf hem sulc enen slach,
Dat hi droeve danen sciet
Ent goede swaert daer ligghen liet.
Hine was niet sulc dat hiere toe dochte
Dat hi tswert upheffen mochte
Om prosent bringhen sinen lieve.
Meer dan si hondert ende vive,
Hem allen doet die ghelike,
Dat segghic u ghewaerlike.
Si lietent daer an haren danc.
Wat holpe dat ict maecte lanc?
En bestoet hem niet te dele.
Doe quamen si binnen den castele.

Nochdoe ne wiste die joncfrouwe niet
Hars vader toren ende sijn verdriet
Vor dien dat soene comen sach
Ten veinstren, daer soe lach
Met camerieren, ende sach uutwaert.

Doe haeste soe hare ende quam ter vaert
Tharen vader so soe eerst mochte.
Ende Walewein, dien hi brochte
Ghevaen, stont bi siere siden.
Die coninc seide: »Nu weset blide,
Dochter! Siet of ghine yet kent
Desen." — Hi es die dat serpent
Ghevoert brochte in sine hant.
Mi dincke dat ic ondervant
Minen droem te sinen sere."
Die joncfrouwe seide: »Vader, here,
Mi es leet van uwer scade;
Maer ic bade jou up ghenade
Dat ghi mi gheeft mine bede,
Dore God ende dor u edelede,
Die ghi mi ghelovet heden."
Die coninc seide: »Uwer bede,
Dochter, ne willic niet onsaken;
Maer dat mach niemen ghemaken,
Al baeddi mi om tsmans leven,
Dat icker jou soude gheven.
Anders bidt mi dat ghi wilt."
Daer men Waleweine vor hare hilt
Wert die joncfrouwe van binnen
So ontsteken van siere minne,
Soe ne wiste wat soe doen mochte.
Menichsins es vrouwen ghedochte
Daer si toe keren hare sinnen.
Soe es bevaen met ridders minne,
Nodanne hadsoene niet ghesien.
Soe antworde den coninc mettien:

»Here, omme sijn lijf en biddic niet;
Hi heeft mi brocht int sware verdriet,
Ende ju, here, in groter scade.
Nu biddic u, vader, dor ghenade,
Dat ghine mi gheeft tote morghen,
(Ghine dorter niet omme sorghen,
Ic ghevene u weder also goet.)
Ende laet mi coelen minen moet
Over hem te nacht, ende morghen ghi."
Die coninc seide: »Dochter, dat si,
Wildine mi marghen weder gheven."
— »Jaic, mach hi so langhe leven.
Ende es hi doot, sinen lechame
Salic ju gheven in Gods name."

— »Joncfrouwe, es dit uwe bede?
Vrouwen hebben enen sede,
Si moeten hebben hare begheren,
Het en mach hem niemen weren,
Al soudt enen man sine ere
Costen. Nu biddic u sere
Dat ghine doet vaste in ju behout."
Viere ridders starc ende stout
Namen Waleweine metter vaert:
Aldaer die joncfrouwe begart
Leetden sine neven harre siden.
Gone camerieren saghen te stride
Up Waleweine, daer menne brochte.
Om dat hi hem so scone dochte
Baden si alle in goeder trouwe
Gode ende onser liever Vrouwen

Dat hi met ere moeste ontgaen!
Dus brochtmen Waleweine ghevaen
Daerne die joncfrouwe in hebben wilde.
Men dede in den carker der ridder milde
Ende ghingen weder sluten vaste.
— »Nu nemet ware van uwen gaste,"
Spraken die ridders ter joncfrouwen.
— »Ic sal, bi miere rechter trouwe,
Tote hem nemen sulken ware,
Dat segghic ju al hopenbare,
Hem ware beter ware hi doot;
Sijn torment wert so groot,"
Sprac die joncfrouwe, »ende sine pine.
Dit segghic oec al stillekine
Minen vader, niet hopenbare;
Mi ware leet quame die niemare
Achter hove (ic bem een wijf)
Dat ic enen man sijn lijf
Name. In wilne ooc doden niet;
Maer sine smerte ende sijn verdriet
Dat wert groot, bi miere trouwe."
Doe namen si ane die joncfrouwe
Orlof, die rudders alle viere.
Die joncfrouwe seide: »Groetet mi sciere
Minen here den coninc minen vader
Ende sine baroene alle gader,
Ende danct hem utermaten sere
Des groten goets, der groter ere,
Die hi mi hevet ghedaen.
Den rudder die hier es ghevaen
Salic hem morghen weder gheven,

Ja, mach hi also langhe leven;
Hi sal hebben wel swaer bedwanc.
I[c w]eets minen vader danc
D[at] hi mi die ere dede
Ende hi mi gaf mine eerste bede,
Die ic hem noit eer bidden dorste."
Doe ghinc soe al sonder vorste
Ende gaf hem orlof, die joncfrouwe.
Ten coninc, die met groten rouwe
Was bevaen, si quamen sciere,
Gone ridders alle viere,
Ende spraken met ghestaden sinne:
» Here, die jonghe coninghinne
Mijn joncfrouwe groetet ju sere,
Ende danct ju der groter ere
Die ghi hare heden hebt ghedaen.
Den ridder dien soe heeft ghevaen
Sal soe ju morghen gheven,
Mach hi also langhe leven.
Maer hi sal eer wesen doot:
Sijn torment es so groot,
Ens niemen diet vertellen mochte."
Doe seide hi dat hijs niene rochte;
Maer mochti den dach ontbeiden
Hi soudene in wel corten tiden
Doen sterven met wel groten sere.
— » Nu en ghewaghets mi nemmere;
Swighet al stille, latene daer,
Mi es anders mijn herte swaer,"
Sprac die coninc, » sijt seker dies,
Om mine scade, om mijn verlies,

Dat ic heden hebbe ontfaen.
Nu laet ons ghereden saen
Metten gonen diere leven
Ende halen die daer doot sijn bleven.
Die gone die daer sijn ghewont
Helpt hem, datsi werden ghesont,
Dies biddic ju dore ghenade.
Ic moet bescouwen mine scade
Die mi heden es ghesciet."
Doene wilden si langhere letten niet.

Die coninc reet: hem volghede an
Menich rulder, menich man,
Die des daghes bleven ghesont.
Ende die gone diere sijn ghewont
Die ghincmen antieren sochte.
Arsaters quamen so si eerst mochten,
Diese souden achterwaren.
Die coninc hiet voren varen
Sine cnapen ende ontsluten
Alle die porten, ende buten
Varen bescouwen sine vesten.
Doe daden sijt na hare beste.
Die coninc hi reet ooc selve naer,
Tote dat hi quam al daer
Hi Waleweins swaert ligghen sach,
Daer die meneghe in dien dach
Mede hadde tlijf verloren.
Als hijt sach doe reet hi voren
Ende hiet dat ment hem soude gheven.
— »Here het soude ons nemen tleven,"

Spraken alle sine man.
» Wi hebben gheproeft; hierne can
Niemen upghenemen tswart."
Die coninc beette selve ter vaert
Vanden parde neder int dal
Ende seide: » Dat doet juwe blootheit al,
Of dat ghijs niet doen en wilt."
Hi decte hem onder sinen scilt
Ende wanet nemen daert lach.
Tswert gaf hem sulc enen slach,
Dat hem clovede wel ter cure
Scilt ende helm al dure,
Ende die slach wederstoet
Onder up den stalin hoet.
Doe trac hi achter metter vaert.
— » Hets die duvel, ens gheen swaert,"
Sprac die coninc, » dat dinke mi.
Hem en mach niemen comen bi.
Hadt den gonen moeten bliven
Diet brochte, hi hadde meer ketive
Ghemaect dan hi heft ghedaen;
Maer God danc hi es ghevaen.
Ic wane hijt nemmerme en siet."
Doene wildi langher letten niet.
Die coninc ende die met hem waren
Reden bet uut al sonder sparen.
Mettien hebben si vernomen
Waer die gone weder comen
Die de porten souden ontsluten.
Si seiden: » Here coninc, vaerdi buten
Ter sester porten ghi sijt verloren;

Daer leget een crachtich heere voren,
Dat hebbewi harde wel vernomen,
Die sijn om den gonen comen
Die hier binnen es ghevaen."
— »Nu weten ons ghereden saen
Alle mine ridders, het es tijt.
Ons sal naken nieuwe strijt,"
Sprac die coninc, »jeghen nacht.
Mallic proeve sine cracht!
Ons allen werden wel te doene.".
Die ten wapenen waren coene
Haesten hem ende trocken hare swert.
Doe ontdede men ter vaert
Die porten jeghen die van buten.
Ende alsi die porten souden ontsluten,
Die gone die daer buten hilden
So haesten si hem ende wilden
In comen eer soe was ondaen.
Ende die van binnen ghingen slaen
Up die ander eer sise wel saghen,
Ende begonste weder achter jaghen.
Doe riepen si met groten ghere:
»Hout up, hout up, coninc here!
Dootdi ons, hets ju verlies;
Wi sijn ju liede. Wacht u dies!"

Alse die coninc dit verstoet
Verblijtde hem sin ende moet,
Ende beval den andren ter vaert
Dat elkerlijc bestede sijn swaert.
Doe reet hi buten sunder daghen

Ende begonste hem sere vraghen
Hoe die strijt eerst begonste?
Daerne was niemen die hem conste
Berechten, sine wistens niet;
Maer si seiden: »Here, nu siet,
Wi moghen u segghen dat wijs weten.
Juwe starke vesten waren beseten
Een deel vor die middernacht
Met wel groter heercracht,
Ende sijn si alle bleven doot,
Beide clene ende groot,
Die de vijfte porte hilden.
Si riepen up ons ende wilden
Dat wi die porte hadden ondaen;
Wine dorstens niet bestaen;
Wi ontsaghen tgrote heere."
— »Ende verloersi sonder weere
Alle gader hare leven
Datter nemmer een nes bleven?"
— »Here, dit es ons een swaer slach.
Ende also houde als wi den dach
Saghen daden wi ontsluten
Die porten, ende wi voeren buten
Ondervinden die waerheit,
Wie den casteel hadde beleit?
Maer als wi buten sijn comen
Soen hebben wi niemen vernomen.
Ende als wiere niemen en saghen
Ne wilden wi daer niet langhere daghen.
Mettien hebben wi vernomen,
Als wi waenden weder in comen,

Enen ruddre gaende allene,
Te maten groot, te maten clene,
Die quam hier inwart metter vaert
Ende drouch al bloot ghetruct sijn swaert.
Ende als wine vor ons saghen gaen
Peinsden wi wi soudene vaen.
Mettien hevet hi ons vernomen.
Als wi up hem souden comen
So ghinc hi die porten sluten.
Here, aldus blevewire buten,
Ende hi es daer binnen bleven.
In weet oft hi noch mach leven.
Dit was al dat wiere of saghen."
— »Mi dincke so maghic sere claghen,"
Sprac die coninc, »mijn verlies.
Hi es ghevaen, sijd scker dies,
D[ie mi] hevet brocht in dese scade.
Mine liede waren van dommen rade
Dat sine [in] lieten comen.
Die scade die ic hebbe vernomen
Salic ghenesen so ic best can.
Ic hadde wel tien hondert man
Die hilden mine starcke vesten,
Alsic ghemarken can ten beste;
Darne waser maer sestich min.
Nu dinke mi in minen sin
Diere neser niet vier hondert bleven,
Sine hebben alle verloren tleven.
Nu willic varen sonder letten
Ende weder doen besetten
Mine porten so ic best can.

Daer tierst waren vierwaerf twintich man
Sullen wi nu viertich houden."

Die dode die laghen up die moude
Vort ende weder up dat sant
Ghincmen souken tes mense vant.
Dese dede die coninc draghen
Bede up paerde ende up waghen,
Daer mense mede soude ter vaert
Voeren ten castelewaert.
Wat holpt dat ic ju langhe lette?
Men dalf die dode ende sette
Die levende daer si ghebraken.
Die coninc en mochte niet ghemaken.
Der Walewein hevetse also ghevelt,
Dat si nemmer ne werden ghetelt
Also wel alse si te voren waren.
Dus quam die coninc al sonder sparen
Ende hevet ghedaen so hi best mochte:
Van den volke dat hi brochte
Sette hi ten tween porten an
Telker porten viertich man,
Oft si waren bleven sonder hoede.
Den coninc was onsochte te moede,
Alst recht was, van siere scade.
Twintich waghene al vol gheladen
Brochtemen ghevoert, sonder tale,
Met doden, ende leitse al temale
Up een kerchof, dat mense soude
Smorghens legghen onder die moude.
Daer moesten si ligghen toten daghe.

Die coninc ghinc met groter claghe
Hem ontwapenen in die sale,
Ende dandre heren al te male:
Si moeten vergheten haren rouwe.

Nu hort vort vander joncfrouwen
Ende van Waleweine die ghinder lach,
Daer hi sonne no mane en sach:
Dies was hi droeve in sinen sinne.
Ende die jonghe coninghinne,
Die alle die engiene wiste
Van den carkre, soe dede met liste
Ene duere up ende wilde gaen
Om dat soe horen wilde ende verstaen
Waleweins claghe, die daer in lach,
Daer hi sonne no mane en sach,
Noch niemen dien hi claghen mochte
Noch ooc vertellen sijn ghedochte,
En ware Gode ende onser Vrouwen:
Dien sal hi claghen sinen rouwe.

Hi seide: »Wel lieve here,
Nu ne achtic min no mere
Up dese doot, bi miere trouwe!
Mochtic noch sien die scone joncfrouwe
Een deelkijn na mijn ghevouch
So haddic bliscape ghenouch:
Danne willic wel bliven doot.
Hare fierheit es so groot,
Daer volghet emmer doghet naer.
Mi en verweghet niet een haer

Dese smerte ende dese carine
Die ic hier doghe, ende dese pine.
Wilde soe mi selve nemen tleven
Ic soude hare mine siele ghieven
Ghevaen, also soe mi nu selve doet;
Maer coelt hare vader sinen moet
Over mi dat sal mi rouwen.
Ghepeins van der scoenre joncfrouwen
Dat ne laet mi droeven niet.
Miere herten dinct dat soese siet....
Ende bede hare aerme ondaen....
Hare minne heeft mi daer in ghevaen,
Die ic langhe hebbe ghedraghen.
Waer omme soudic die pine claghen
Die ic duere hare hebbe ghedaen?
Duer al dat ic hier bem ghevaen,
Waric daer ute, bi miere trouwe,
Vorden casteel, ende die joncfrouwe
Hier binnen ware, ic sonder in comen,
Ghinct mi te scade oft te vromen;
Hare minne heeft mi so ghevaen!
Alsoet ghebiet mach soe mi slaen;
Nochtan salic hare minne
Vaste draghen in minen sinne,
(Also helpe mi God die mi gheboot!)
Bede levende ende doot,
Al en sal soes weten niet.
In deser noot, in dit verdriet,
Benic dore hare minne comen.
Soe es rose boven allen blomen:
Haddicse also wel bekint

Vander tijt dat icse hebbe ghemint,
Ic ware dor hare bleven doot;
Hare doghet die es so groot,
Het es mi bequame wat soe mi doet."
Dit horde soe al daer soe stoet,
Die weder also sere claghet
Sine minne, die soe draghet.
Al sweechse stille metten monde,
Soe peinsde: »Het ware grote sonde
Dadic den riddre tleven nemen:
Hoe soudt mijn herte moghen themen!
Hi mint mi seere dan ic hem doe."
. . . . . .
Bevaen in een ghepeins van minne.
Die coninc ende alle die daer binnen
Met hem waren sijn gheseten
Over tafle ende ghingen eten.
Maer si aten lettel goet;
Die rouwe vulde hem den moet.
Alse die maeltijt was ghedaen
Wilde die coninc slapen gaen,
Die hem des daghes sere mesmakede.
Daer was menich dien sere vakede:
Elc reetde hem ten beddewaert.
Doe dede die joncfrouwe ter vaert
Gereden cratten ende rat.
Hare boden waren niet lat:
Dat soe gheboot was ghedaen.
Doe ghinc die joncfrouwe saen
Ende dede die carkerduere ontsluten.
Doe brochtmen Waleweine buten.

Als hi die scone joncfrouwe sach
Sine herte ontplooc hem alse die dach:
Hare minne hevetene so ghevaen.
Hi was wel na tote, hare ghegaen,
Daer soe bi haren lieden stont,
Om te cussene an haren mont;
Ne ware dat hem bedochte,
Ende peinsde dat hare mochte
Ter aventuren sijns ontfarmen.
Twe rudders namen bi den armen
Ende brochtene ter joncfrouwen gheleet.
Hine was in langhen niet ontcleet.
Doe beval die joncfrouwe boude
Dat men sciere ontwapenen soude,
Ende menne danne bonde onsoete
Te gadre hande ende voete,
Ende menne vor hare neder leide:
— »Nu ghenaken mine arbeide,"
Sprac Walewein, »ende mine rouwe.
Al ju ghebod, scone joncfrouwe,
So doet met mi, in Gods name.
Dootdi mi, hets mi bequame,
So wat pine ghi mi doet."
Die joncfrouwe peinsde in haren moet:
»Nu ne was ridder noit ghevelt.
Mijn vader hevet mi minen droom ghespelt,
Dat dinct mi wel, te minen beste.
Ic wildic met hem buten vesten
Stonde, ende het sijn wille ware;
Ende ic ne quame bin enen jare
Hi[er] binnen weder te minen vader;

Ende wi moesten bliven te gader
Met hem in sijn ghesclscap dan,
Euwelike bliven soude vort an.
Mi ware vele bet dan bequame
Sijn soete ghelaet, sijn soete lechame,
Die melodie, die hi soude
Jeghen mi driven, oft hi woude,
Danne mi te merghen inden boomgaert,
Dien mijn vader hevet so waert,
Ende daer die goudine boom in staet,
Daer so varre niemare of gaet
Dor dat grote wonder datmer an siet:
Die vogelkine ne cesseren niet
Altoos te singhene soeten sanc,
Daer es der bellekine gheclanc,
Daer jeghen te horne den soeten acort;
Danne staet die aern daer bet vort,
Die metten vlercken bevanghen hevet
Die clare fonteine, die altoos ghevet
Langhe leven ende ghesonde.
Ic dar nodan wel metten monde
Segghen, dat ic mi van algader
Eer halmen soude, ende ooc minen vader
Ende vrienscap verliesen euwelike,
Eer ic den ridder slonghe swike,
Die hier vore mi leghet ghebonden."
Doe sprac soe ten selven stonden
Toten ridders dese tale,
Die Waleweine hadden in die sale
Uten carkre ghebracht vorware:
Si seide: »Ghi heren, God weet, ic ware

Van desen ridder ghewroken gherne,
Die minen vader pijnde te deerne.
Wedert mi quaet es ofte goet,
Ic moet emmer minen moet
Over hem coelen; maer mi ware
Leet wist yemen hopenbare
Dat ic, die hem ene joncfrouwe,
Enen ridder soude doen sulken rouwe.
Keert, ghi heren, want ens niet
Wel betamelijc dat ghi siet;
Want ic sal hem groten toren
Doen, ic segt ju wel te voren."

Aldus in deser selver maniere
Keerden uten carkre weder sciere
Die ridders; ende alsi waren buten
Dede die joncfrouwe Ysabele sluten
Die camere vaste metter spoet.
Twe camerie[re]n ghetrouwe ende goet
Hadde Ysabele doe met hare,
Die hare stille ende hopenbare
Heimelike waren tallen saken.
Soene wilde ghene droeve herte maken,
Ende al si dat sake dat sijt weten,
Hare dinct soe hevet al leets vergheten,
Na dien dat soe haren lieven amijs
Met hare hevet in hare porprijs.
Noch ne was joncfrouwe in erderike,
Die so sere inhertelike
Enen rudder minde ende so sere
Als soe Waleweine dede den here.

Wet wel, dat die scone maghet
El en gene dinc en jaghet
Dan te drivene hare jolijt
Metten her Waleweine te deser tijt.
Soe weet hare selven seker daer,
Dat soe mach wesen sonder vaer.
Daer der Walewein lach upt pavement
Liep soe tote hem met ghenent;
Ne waer dat hare die scamelhede
Een wedertrecken gaf tier stede,
Soe hadde thant den ridder van prise
Ghehelst, ghecust in menegher wise.
Dit hevet soe hare ten selven stonden
Onthouden met pine; maer onbonden
Hevet soe saen den edelen man.
Ende mijn her Walewein, die hem can
Wel ghelaten, [sprac] met desen:
— »Ay scone joncfrouwe, hoe saelt wesen,
Weder salic sterven ofte leven?
Salic sterven, ic sal u gheven
Mine siele, scone joncfrouwe!
Neemdi mijn lijf, met soeten rouwe
Willic sterven in uwen scoot."
Die joncfrouwe sprac: »Ne ghene doot
Ne suldi, here, van mi ontfaen;
Maer mochtic, ic soude ju saen
Telivereren van algader
Ute den danghiere mijns vader.
Na dien dat nu ghescepen staet
Wetic ooc wel sulken raet,
Dat ic wel cortelike sal

Ju telivereren van al[len]tal."
Die joncfrouwe namene bi der hant
Ende dedene upstaen thant,
Ende ledene ten selven tiden
In ene andere camere daer besiden.
Noit en was in aerderike
Camere so scone, no hare ghelike
Ghemaect bi meestrien groot:
Soe blecte van den goude root,
Ende scemerde harde menichfoude.
Meneghe scone historie, oude
Ende nieuwe, stonden daer ghepinghiert,
Daer die camere mede was verchiert,
Van cinopre ende van lasure,
Van selvre ende van goude pure.
Die pingheringhe ende dat wonder
Dat daer ghewrocht was boven ende onder,
Die ystorie van Troyen ende oec mede
Twonder dat Alexander dede.....
In can ju ghemaken vroet
Van al den wondere datter stoet
Ende dat men daer al omtrent
Mochte sien upt pavement.
Ooc stont daer ghemaect ene duwiere
Subtijllijc in al sulker maniere,
Dat niemen ne ware so vroet van sinne
. . . . . .
Welker neffens dat soe stoede.
Te groten rampe ende sere te goede
Quaemt den meestere diese maecte,
Want allene up hem becraecte

Tongeval; hort in welker maniere:
Also oude als hi die duwiere
Hadde vulbrocht ende twerc volhent,
Stappans was hem sijn payment
Ghegeven: ic mach ju segghen hoe:
Die joncfrouwe dedene doe,
Ysabele, die goedertiere,
Stappans werpen in die riviere,
Daer hi verdranc, ende sijns daer nare
Nemmermeer ne wart niemare.
Dus ne wiste niemen van der dinc
Dan die joncfrouwe. Ende die ghinc
Bi den her Waleweine neder sitten
Up ene lijt, die met witten
Sidenen cledren was verdect.
Daer hevet soe hem vertrect
Al hare wesen, al haren raet,
Ende hoe dat daer binnen staet.
Soe heeft hem die duwarie ghewijst,
Die mijn here Walewein sere prijst,
Want soe behagedem harde wale.
Ysabele, die scone smale,
Ende Walewein, die riddre vri,
Waren gherne elc andren bi.
Dat grote solaes, die soete vie,
Dat grote amoers, die melodie,
Die si onderlinghe dreven
Wert jou van mi niet bescreven,
Want ic en caent gheseghen niet.
Ende of si ooc speelden iet
Onder hem tween der minne spel,

Dan canic ju ghesegghen niet wel.
Heimelike al sonder rouwe
Es Walewein ende die joncfrouwe:
Si hebben haren wille al gader.
Ysabele hevet haren vader
Vergheten ende sinen rouwe groot;
Soe hadde liever ware hi doot,
Dan soe den riddre stout, vermeten,
Waleweine, soude vergheten.
Hare vader, die coninc Assentijn,
Hi waent wel weten die waerheit fijn,
Dat Walewein hevet die pine groot,
Starcke vancnisse, toter doot.
Lettel achte hi dat hi so wale
Met siere dochter, der scoenre smale,
Es te ghemake met soeten spele.
Hi ghelosede dicke ende vele
Hoedane doot hi dade bederven,
Ende met diversen tormenten dade sterven.

Der Walewein, also ict eerst seide,
Ende Ysenþele hadden beide
Amors, jolijt ende grote jonste,
Dat ne was hare ghene conste:
Van andren werden sat of moede.
Thaer selfs behouf heeft soe ene roede,
Ysabele, ghepluct; ic wane
Soe wertre harde qualike ane,
En doe gheluc ende groot gheval,
Bi redenen dic ic ju segghen sal.
Daer was een ridder int hof, die sere

Poghede om der joncfrouwen onnere.
Hi hadde bi nachte ende bi daghe
Verradelike gheleit laghe,
Ende ghewachte bi suptilen treken
Al hare segghen, al hare spreken,
Dat amors ende die feeste,
Die soe dreef met bliden gheeste
Jeghen den ridder goet van prise.
Walewein, die in alre wise
Die joncfrouwe minde met herten groot,
Hem dinct si sijn uut alre noot.
Si hadden hare hemelijchede
Ende hare grote riveel mede,
Daer toe spel ende soete jolijt.
Dies hadde die ander groten nijt.
Hi was wreet, fel ende stuur.
[Met] subtilheit haddi in den muur
Ghemaect een gat, daer hi sach
Die feeste, die te drivene plach
Mijn here Walewein, die fiere,
Jeghen die maghet goedertiere:
Hi sach hem te menegher stont
Die joncfrouwe cussen an haren mont,
Ende helsen na der minne spele.
Dit was so dicke ende so vele,
Dat die felle riddre wreet
Toten coninc liep ghereet,
Daer hi[ne] in ene camere vant
Allene. Hi cnielde altehant
Ende seide: »Lieve coninc, here,
Mijn herte weent van groten sere;

Ghi sijt verraden jammerlike,
Ende ghi sult derven cortelike
Juwer werelt ere ende juwer crone.
Jouwe Ysabele, die scone,
Heeft ju bi subtylen engiene
Verraden. Ju staet te ghesciene
Grote ramp ende swaer verlies."
Die coninc sprac: »Berecht mi dies;
Daer of soudic weten gherne.
Bestaet mi mijn dochter tonterne,
So waert jeghen nature sere
Dade mi een ander goet ende ere.
Maer hoe mochtic gheloven dat?"
Die ridder sprac: »Here, up een rat
Doet mi legghen, eest niet waer.
Nu comt selve tote daer:
Ic sal ju leden te sulker stede,
Daer ghi selve die waerhede
Properlike sult bescouwen."
Die coninc die antworde: »Met trouwe,
Daer moeti mi leden saen."
Dander sprac: »Here, weten gaen!
Ic salre ju leden, wanic wale."
Si ghingen te gader na der tale,
Die coninc ende die ruddere wreet.
Sinen heere leedde hi ghereet
Toter camere daer die ghelieve
In waren, dat ten groten grieve
Hem beden sal comen in corter ure,
Sine hebben meer dan aventure.

Die rudder leetde den coninc mettien
Bet vort, daer hi mochte dorsien
Die masiere, ende hevet te hant
Versien den rudder achemant,
Waleweine, sittende met rivele
Bi siere dochter der damosele,
Ende sachse sitten allene twee
Tere scoenre taflen ende nemmee.
In harde menegerande wise
Hadsi plaintheit van goeder spise,
Ende van wine drierande ofte viere,
Elken ooc na sine maniere.
Vore die goedertiere so sneet
Walewein die morssele ghereet.
Eer die maeltijt was voldaen,
Ic segghe ju, sonder minen waen,
Dat siere manlijc andren binnen
Bi den rade van der minne
Custen ende helseden hondert waerf.
Dat van rouwe doe niet en staerf
Die coninc, hare vader, doe hi dit sach!
Stillekine seit hi: »O wach,
Wien sal men betrouwen oft gheloven
Na dat mi nu wille roven
Mijns selfs kint mine werelt ere!
Soe salre omme sterven met groten sere."
Als een die al es verwoet
Ghinc hi danen met groter spoet.
Die riddre volghede hem ter vaert.
Die coninc ghinc ter salewaert.
Ridders, serjante, al datter was

Verstormdi, sijd seker das,
Ende deetse doen in hare arnasc.
Meneghe ridder stout ende rasc
Was daer ghewapent wel.
Assentijn, die coninc fel,
Ledetse met hem alle gader
Daer der aventuren vader
In die camere was sonder rouwe
Met Ysenbelen der joncvrouwen.

Als alle sine liede waren daer
Doe sprac die coninc overwaer
Ende telde hem die baeldadichede
Die Ysenbele sijn dochter dede,
Ende dat soeme met valscer hone
Ontherven wilde van siere crone,
Ende algader sijn volc verderven,
Ende verradelike sijn volc doen sterven.
Hi vertelde hem dat soe drouch
Des ridders minne, die hem verslouch
So meneghen crachteghen baroen.
Sine liede waren om dit doen
Harde gram ter selver ure.
Ende die coninc die hiet die mure
Ontwee steken metter vaert.
Doene was daer langher niet ghespaert,
Ende sine daden gheen ander warc.
Met hantbomen, groot ende starc,
Begonsten si hurten ende steken.
Wel dochte Ysabelen breken
Hare herte ende scoren mids ontwe,

Van groten vare hadse so wee.

Doe sprac soe te haren lieve:
»Wel soete minne, te groten grieve
Sal onser tweer minne enden.
Mijn vader comt ende wille ons scenden.
Wi sijn bespiet ende ghewacht:
Vullike toe, metter jacht
Vliet in die duwiere met haeste groot,
Of ghi sijt nu sekerlike doot!
Ende ic sal hier buten bliven
Eer mi mijn vader sal ontliven.
Al waert dat ghi ju settet ter were
En mochte ju helpen myn no mere."
— »Lief," sprac mijn her Walewein,
»So waric dan een groot vilein,
Soudic mi selven daer toe gheven
Te vliene daer ghi verlort ju leven.
Het ware mijn lachter al te groot:
Eer sal ic bi ju bliven doot.
Helpt mi wapenen, scone joncfrouwe,
God sal ons helpen uut desen rouwe
Ende heden sijn onse toeverlaet.
Ic hope emmer, hoe soet gaet,
In sal niet sterven sonder were."
Minen here Waleweine den here
Halp die joncfrouwe dan
Dapperlike so soe best can.
Der Walewein vor allen dinghen
Claechde sijn swert metten tween ringhen,
Dat hijt daer niet en hevet.

Hi bidt der maghet dat soe begheyet
Hare wenen ende hare carmen.
Mettien bevinc hise in sinen armen:
Inhertelike, doe ic ju cont,
Custe hise an haren roden mont.
Hi seide: »Lief, set juwen troost
An onsen here, ende ghelooft
Dat al ten besten comen sal."
Mettien maecten so groot ghescal
Des coninx liede jeghen die duere,
Dat sise met crachte in corter ure
Daden spliten ende frotsieren.
Si riepen inwart ende crayeren:
»Waer sidi, ribaud, pautenier?
Ghi hebt volgaen, ghi blives hier!"
Doe staecsi seere dan te voren.
Walewein en liet hem niet verdoren:
Vore die duere ghinc hi staen
Metten bloten swerde, ende sal ontfaen
Die gaste diere willen liden.
Daer hebben si ten selven tiden
Die duere ghesteken in clenen sticken.
Walewein en can niet ghemicken
Hoe hi sijn lijf sal ondraghen;
Met harde vruchteliken slaghen
Onthaelde hi die vorderste daer,
Die liden waenden sonder vaer.
Drie ridders starc ende fier
Heeft hi doot ghesleghen hier,
Elken met enen slaghe groot.
Duere die bitterheit van der doot

Crijsten si daer si gaven den gheest.
Al sulc ghescal, al sulc tempeest,
Als mijn her Walewein daer maecte
Ne horde nieman: dien hi gheraecte
Die moeste die bitter doot smaken.
Men horder menich spere craken
Up Waleweine, den rudder fijn.
Die coninc selve, Assentijn,
Riep up sijn volc: »Wat doedi, dieve!
Noit en dadi mi noch lieve.
Laetti ju enen rudder verwinnen?
Ghi moetes andersens beghinnen
Suldi[ne] vaen, versaghede ketive!
Jouwe blode herte, flau als wive,
Ne laet ju ghene prouaetse toghen;
Ghine cont die slaghe niet ghedogen."

Die coninc was fier ende sere fel,
Ghewapent utermaten wel.
Ten here Waleweine waert
Maecti hem, ende hevet sijn swaert
Ghetrect, dat scaerp was ende breet.
Hi haeste hem ende slouch ghereet
Up Waleweine met beden handen.
Wel waendine al toten tanden
Hebben ghesleghen; hi miste dies.
Der Walewein, die en gheen verlies
Nontsach, no ghene aventure,
Slouch daer weder ter selver ure
Up den coninc Assentine.
Die diere stene, die fine,

Uten helme spronghen ghemene;
Ende van der druust mochte up sine bene
Die coninc langher niet ghestaen,
Dat hi viel ter aerden saen,
Verdovet van den slaghen so sere,
Dat hi was al uten kere:
Hine horde no en sprac ooc niet,
No en wiste wat hem was ghesciet.
Als dit sine liede versaghen
Begonsten sine sere claghen.
Si seiden: »Dits jammerlike dinc,
Es aldus doot die coninc."
Daer scoter harde vele toe,
Die den coninc droeghen doe
Uter porssen achterwaert.
Si waren om sijn lijf vervaert.
Si daden hem of den helm sniemen.
Hen soude ju ghesegghen niemen
Hoe dat sine alle ende even ghedichte
Weenden ende warpen hem int ansichte
Water; ende cort na dien
Begonste die coninc up hem sien.
Hi seide: »Ghi heren, sijt onvervaert,
In hebbe gheen aerch. Haelt mijn swaert,
Van nieuwes willic up hem striden.
Gawi toe van allen siden!
Hine sal niet langhe mogen gheduren,
Ende hi sal in den sconfelturen
Doot bliven ofte mat.
Niemen wese traghe no lat!"

Met desen so es up gheheven
Die coninc, ende hem es ghegeven
Sijn swaert, dat was van groter waerde.
Wel grammelike hi ghebaerde,
Ende trac met ghewillegher hant
Vor Waleweine den wigant
Wel met twee hondert ridders van prise.
Dese ghinghen in alre wise
Up den here Waleweine houwen.
Daer mochtmen felle bataelge scouwen,
Ende Waleweine, den deghen goet,
Onstaen menich starc ghemoet,
Meneghen slach, meneghen steke.
Noit vacht man so deghenleke:
Die vaste scilde, die helme starc
Dede hi spersen in dat parc,
Ende dorslouchse in dien stonden.
Tbloet liep uten verscen wonden
Ende goyde recht als ene beke.
Daer riep menich jammerleke:
» Dese, die ons hier dus scent,
Es van den duvel hier ghesent,
Anders so en ghedade hi niet
Die grote mort die hier ghesciet.
Hets Besebucs cnape of sijn gheselle,
Ende hi es comen uter helle
Om dat hi ons allen wille verderven.
Haddi moghen versterven
Hi wart overlanc versleghen."
Die coninc Assentijn, die deghen,
Wart gram om dese tale sere,

Ende seide: »Ketive, grote onnere
Moeti hebben! Ghi sijd versaghet.
Haddi ju stoutelike ghewaghet
Wi hadden den rudder over lanc
Doot oft ghevaen an sinen danc.
Hi es mensce alse wel als ghi.
Ic mach wel tote jou segghen: spi!
Dat ic ju goet ende heerscapie
Gheve, ghi sijd so blode partie."

Mettien worden die baroene
Sere bescaemt van desen doene,
Ende algader dat conroot
Begonsten met bitterhede groot
Alle up Waleweine den here
Steken ende slaen, al even sere;
Ende harde dit so langhe stont,
Dat si den ridder namecont
Met crachte velleden ter erden,
Ende roofdene van sinen swerde,
Ende bondene ende mesvoerdene sere;
Ende brochte uut haren here,
Diene wredelike ontfinc,
Ende die stappans siere dochter vinc.
Hadsoe ghewilt, die goedertiere,
Soe ware wel ontfloen in die duwiere;
Maer sidemeer datsoe sach
Den gonen daer hare troost an lach
Onder sine vianden ghevaen
Wilde soe die doot mede ontfaen,
Ende niet langher leven meer.

Al sulc jammer, al sulc seer,
Ne was noit ghehort in ghere stede.
In den karker dat mense dede,
Die onreine was ende cout;
Ende Waleweine den ridder stout
Dedemen in enen andren besiden.
Ic wane noit te ghenen tiden
So felle vanghenesse was ghevisiert.
Onsochte was hi daer in ghepiert,
Ende in boyen so sere besleghen,
Het hadde een ors cume ghedreghen.
Ontfarmelike, met groten rouwe,
Claghedi sijn lief die joncfrouwe,
Ende seide: »Lace! wel soete vriendinne,
Soete lief, en was noit minne
In aerderike so sere verraden
Alse die onse! Ay God, ghenade!
Dat men uwen sconen, soeten lechame,
Die so scone es ende so bequame,
Sal jugieren ende verderven!
Ic wilde dat ic moeste sterven
Duer ju drie dode allene,
Ende men ju uten karkerstene
Dade, ende sculde u quite vort an.
Wie was die dief, die valsce man,
Die ons versceden ligghen dede?
Waerdi met mi te deser stede,
Wi souden bede in dit mesval
Te bet verdraghen onse ongheval."
Al hadde der Walewein groten rouwe,
Vele meeren hadde die joncfrouwe.

Soe wranc hare hande ende sleet haer haer,
Menichfout beweende soe daer
Den hovescen mijn her Waleweine.
Het was daer vul ende sere onreine
Daer soe sat, dat edel wijf.
Sere mesmaecte soe hare lijf.
Assentijn, die felle coninc wrede,
Hadse ghedreecht dat hise bede
Ontliven sonde met groten tormente:
Hine liet niet om al sine rente.
Elc claghede sere van hem beden
Dat si also waren versceden,
Ende dat si mallinc andren niet
Vertroesten moeste in dat verdriet.
Elc claghede andren meer dan hem selven:
Dene mict dat mense sal delven
Levende, oft bernen in een vier.
Dander mict: »Nu werdic hier
Verhangen of up een rat gheleit."
Met dusghedaemre sericheit
Daden si claghe, eert hem ontfacht,
Al tote over die middernacht.

Nu latic hier of die tale,
Ic salre weder toe keren wale.
Ghi hebt wel ghehort hier voren
Hoe Walewein die ridder uutvercoren
Jeghen den roden ridder vacht,
Die der joncfrouwen dede cracht,
Hoe hise slouch met hertenen riemen:
No verre no na wes daer niemen

Die hare mochte helpen uten rouwe
Dan Walewein, die oit ghetrouwe
Troostre was in allen sere
Allen joncfrouwen. Met scilde ende met spere
Volghede hi over ene riviere
Den wreden roden ridder sciere;
Hoe hine achterhaelde ende bat dies,
Dat hi niet en ware so ries
Dat hise sloughe vor sine oghen,
Want hine mochts niet ghedoghen.
Die rode was van groten danghiere,
Ende slouch die maghet goedertiere
Vele te meer ooc al in een.
Doe worden si vechtende onder hen tween,
So dat mijn her Walewein
Doot slouch den fellen vilein;
Maer hi biechtene ooc eer,
Ende muenechdene daerna, dats meer,
Metter aerde; ende daer naer
Nam hi den doden ende voer van daer,
Want hi belovet den doden man.
Ooc groefhine up een kerchof dan.
Om dese doghet die Walewein dede
Quam hem grote vrome mede,
So ic ju sal maken vroet.
Des doden gheest quam metter spoet
Tote Waleweine in den karker onrene,
Daer hine vant in groten wene.
Hi sprac tote hem: »Ridder, ne sijt
Niet vervaert te deser tijt.
Ic sal ju verlossen wel:

Ic bem die rode ridder fel,
Dien ghi versloughet om die ontrouwe
Die ic dede der joncfrouwen.
Omme dat ghi mi daedt ter aerde,
Ende mi moneghet also ic begaerde,
So salic jou verlossen van hier."
Waleweine den ridder fier
Wonderde sere van desen saken.
Hi seide: »Mijn God heeft wel ghewaken!
Ghi moet varen in Abrahams scoot
Dat ghi mijns ghedocht teser noot,
Ende in deser sware groter pine."
Mettien braken sine vingerline.
Der Walewein wart verloest thant.
Die dode nam Waleweine bi der hant
Ende ledene uten karkerstene
Tote Ysabelen der joncfrouwen rene
In den karker, daer sise vonden,
Claghende sere in dien stonden.
Die dode verloste die goedertiere:
Hare vingherline braken sciere.
Ende Walewein sprac jeghen hare:
»Scone lief, sijt niet in vare,
Onse vernoy ende onse mesval
Sal ten besten comen al.
Wi sijn verloest, wi moghen gaen,
Wine bliven hier nemmee ghevaen."

Die dode leetde die joncfrouwe
Ende Waleweine uut al sonder rouwe.
Darne was in ghene stede

Nam hi tgoede swaert van prise,
Datmen hiet metten tween ringhen,
Dat noit man ne conste bedwinghen
Sonder hi, die ridder waert.
Als hijt hadde in sine vaert
Doe quamen si ter haghedochte
Metten doden, ende besochten
Den wech, ende ghingen harre varde
So langhen stont onder die aerde,
Dat si alle onder die riviere
Banderside quamen sciere.
Dies was blidê die joncfrouwe.
Hare dinct si hevet allen rouwe
Vergheten, dat soe haren lief
Bi hare weet al sonder grief.
Die dode ridder leetde doe
Waleweine emmer toe
Al toter burch, daer die vos
In woende, die gaerne ware los
Van dat hem versciep sijn stiefmoeder.
Harde gherne ware hi vroeder
Hoet metten here Waleweine ware vergaen.
Hi saelt weten harde saen.
Alse die dode ridder wijs
Waleweine hevet brocht ints vos porprijs
Sprac hi tote hem ende seide:
»Nu blijft in die Gods gheleide!
In hebbe niet langhere te deser tijt
Bi ju te blivene hier respijt."
Walewein dancte den doden sere
Der doghet enter groter ere

Die hi jeghen hem hadde ghedaen;
Ende die dode sciet van hem saen,
Ende Walewein es int vrijthooft bleven.
Die vos quam tote hem ghedreven
Ende groetene met groten rivele:
Dies wonderde sere Ysabelen,
Ende hadde groot wonder ter stont,
Hoe spreken mochte sulc een hont.

Doe vraghede die vos den ridder wart
Hoe hi hadde ghevaren an die vart?
Walewein telde hem sine aventure,
Ende seide hem ter selver ure
Dat dat des conincs Assentins kint
Was, dat hi sere hadde ghemint.
Dies was die vos in groter feeste,
Ende sprac: »Bi den heleghen gheeste,
Mi moet emmer werden condre
Van den riken coninc Wondre,
Ende van Alydrisondre sinen sone!
Mochtic nooh ghesien die gone
Bede te gadre ende ju tween
So ne claghedic pine negheen;
So wordic weder mensce sciere."
Walewein sprac: »In ghere maniere
Ne willic ju begheven vor dien
Dat ghi ons vieren hebt ghesien."
Dies dancte hem die vos sere.
Doe vraghedem Walewein die here:
»Hebdi wel geachte[r]waert
Gringolette mijn goede paert,

Ende minen helm daer toe mede?"
Die vos antworde ende seide:
»Ja ic, here." Doe sprac die deghen:
»Morghen moeten wi ridens pleghen
Ende varen den coninc Wonder souken.
Ghi moghet uwer stiemoeder vloeken
Die ju hier toe hevet brocht;
Nodan hevet soet wel becocht."
Binden vrijthove, sijt seker das,
So stont een harde scone palas;
Ende die vos dede Waleweine
Ende Ysabelen die joncfrouwe reine
Daer boven te gadre tiden,
Ende deetse wesen metten bliden.
Si hadden ghenouch des avonds daer.
Doe ghincsi slapen daer naer.
Tsmorghens porretsi van danen.
Die vos begonste hen vermanen
Waer up dattie joncfrouwe soude
Riden? Walewein antworde houde
Ende seide: »Daer mede ne hebt gheen letten.
Ic salse upt part wel vor mi setten."
Die vos dedem hebben sijn paert,
Ende Walewein sat up ter vaert,
Ende sette vor hem met rivele
Die scone joncfrouwe Ysabelen.
Si porreden van danen doe.
Die vos liep voren emmer toe.
Tweder was soete ende scone,
Die sonne verbaerde anden trone
Joliselike ane die marghenstonde.

Menich voghelijn dat begonde
Daer singhen met wel soeten lude;
Bedauwet waren bome ende crude
Tot dien dat die sonne up quam.
So waer dat mijn her Walewein quam
Hine ghemoete wijf no man,
No creature, no ghene dinc.
Maer alst biden avonde ghinc,
Dat secgic ju in waerre dinc,
So quam een jonc ridder ghereden
Up een ors van starken leden,
Wel ghewapent was hi daer toe:
Den here Waleweine ghemoette hi doe.
Ende alsene mijn her Walewein versach
Hi ontboot hem goeden dach.
Hi groettene vore hovescelike.
Die ander sach onwaerdelike
Up hem ende leet al sonder spreken:
Van onwerden wildi hem niet ghebreken
Dat hi hadde gheantwort een wort.
Walewein sweech ende reet vort:
Hi was so hovesc, so goedertiere,
Dat hi ne wilde in ghere maniere
Dat handen als menich soude doen.
Maer als leden was die felloen,
Diene te groetene danghierde niet,
Hi keerde sijn ors ende siet
Na Waleweine den ridder vri;
Ende hi sprac te hem selven: »Spi!
Dat ic desen cornuut liet liden,
Die met hem voert te desen tiden

So scone een openbare wijf!
Hi laetse hier of het cost mi tlijf."
Doe riep hi achter Waleweine:
»Ridder die daer up den pleine
Rijdt metter joncfrouwen achemant,
Keert weder, laet hier enen pant:
Dats die joncfrouwe; ende el ne ghenen
Pant ne willic." — »Wildi mi tenen
Hier mede?" sprac der Walewein.
»So waric dan een groot vilein,
Lietic mi die joncfrouwe nemen.
Hoe soudict moghen ghetemen?
Ja en hebbic ju niet mesdaen.
Eer soudic mi laten vlaen;
Eer ict ghedoghede motict verweren."
Die ander sprac: »Houdi ju sceren?
Houdi met mi juwe ghile?
Comets of ter quader wile,
Oft ju naket droufheit vele."
— »In weet of ghijs hout in spele,"
Sprac Walewein; »hets nerenst met mie.
Els ghevalle datter of ghescie;
Wildi emmer die joncfrouwe hebben
Het sal yemene an sine rebben
Van ons tween sekerlike gaen."
Die ander sprac: »Ic wilt bestaen:
Die joncfrouwe hier up die weerde
Willic winnen metten sweerde.
Ic wilre ju hooft te sticken om houwen."
Walewein seide: »Ic wille betrouwen
Gode dat ghire qualic an lieghet.

En si dat mi mijn swaert bedrieghet
Ic sal ju leren up desen dach
Hoe Ysemgrijn te speelne plach
Jeghen tscaep." Dander seide:
» Es dit jouwe overmodichede
Ende juwe ridderscap dat ghi toghet?
Keert ju omme, ende poghet
Dat ghi metter daet volcomt
Dese grote worde die ghi noemt."
— »Gi segt wel," sprac der Walewein.
Elc keerdem omme in dat plein
Een verre stic metten orssen groot,
Om dat si te meeren stoot
Metter joeste souden gheven.
Elc speelde om anders leven.
Elc hadde ene glavie na sijn ghevouch.
Van bliscepe die ridder louch
Dat hi joste hebben soude.
Metten sporen van roden goude
Spoorslaghedi tors daer hi up sat.
Der Walewein en was ooc niet lat:
Sijn goede ors Gringolet
Sporslaghedi in lanc so bet.
Enen scilt voerdi ridderlike,
Ende den scacht ghenendelike
Tontfanghene sinen wedersake.
Elc quam up andren als een drake
Ghereden met scilde ende met spere:
Elc die stac up andren sere.
Ende die vremde die gherochte
Den stouten Waleweine so onsochte

Jeghen den helm, dat sijn hovet
Vander steke was al verdovet,
Ende dat vander groter dracht
Al te sticken brac sijn scacht.
Ende mijn her Walewein staken weder
So sere, dat ors ende man ter neder
Metter druust vlooch ter erde.
Die riddre anders niet en berde
Dan oft hi doot hadde ghewesen,
Ende lach een lanc stic na desen
Sonder spreken; maer doe hi bequam
Ende hi Waleweine vernam,
Sittende up sijn ors van prise,
Ende hi daer lach in sulker wise,
Hi seide: »Ridder, wat soes ghesciet,
Ic ne lye verwonnen niet.
Laet mi monteren, ic sal ju sciere
Te weten doen mine maniere.
So helpe mi God die mi gheboot,
Maghic, ic sal u slaen te doot,
So ic den meneghen hebbe ghedaen."
Walewein seide: »Dits sere mesdaen,
Dat ghi mi dreecht. Ic mochte mi wel
Wreken, waric tuwart fel;
Gi ligt hier noch vor mine voete.
Maer staet up met goeder moete,
Ende sit up ju ors ooc mede
Ende danne vecht juwe vermetelede:
Dat es ju tbeste, wetic wale."
Die ander sprac: »Hets hovesce tale
Dat ghi segt; waer dat ghi wilt

Ende wondene al achter een
Te seven steden eer hi ghefeen.
Ende die andre werde hem nochtan
Weder jeghen den stouten man.
Hi hadde een ors dapper ende goet
Ende dede menich fel ghemoet,
Ende meneghen keer up Waleweine.
Dat gras was oft met roden greine
Besperst [was], also waest ghedaen.
So scone slaghe sach noit man slaen
Also dese twee nu hier daden;
Doch was die vremde meest verladen,
Want hine conste met ghenen dinghen
Onstaen dat swaert metten ringhen.
Der Walewein was hem so wreet,
Dat hi sijns ghenen raet en weet;
Ende nodan van groten danghiere
Soen wildi in ghere maniere
Ghenade bidden den rudder stout:
Sine herte wart hem vlau ende cout
Dort bloet dat hem aut sinen wonden
Ghelopen was in dien stonden.
Nu sijn sine anwissen swaer.
Wech ende weder dreef hine daer,
Mijn her Walewein, in dat parc:
Sine slaghe waren so starc,
Dat hi den ridder daer ter stede
So sere mesvoerde, dat hi tgherede
Altoes behouden mochte niet langher;
Ende metten swerde goet ende tangher
Dedi hem daer, sonder lieghen,

Sijn hooft twee screden verre of vlieghen.
Die lichame viel ter aerde doot:
Die siele voer daer God gheboot.

Alse Ysabele in den stride
Den riddere doot sach soe was blide:
Ne claghedene die joncfrouwe niet ooc.
Mijn her Walewein liet den gooc
Ligghen, ende nam des ridders paert,
Ende setter boven metter vaert
Ysabelen sonder letten.
Si ghingen hem ten weghe setten
Ende reden haren vullen telt.
Die vos liep voren up dat velt.
Blide was hi dat der Walewein
Versleghen hadde den vilein.
Doe begonste die sonne gaen
Te Gode vanden avonde saen;
Maer dies waren si confuus:
Sine saghen casteel no huus,
No nieuwer daer si mochten varen.
Ende die nacht quam sonder sparen,
So dat si moesten bi donkere riden
Bi node vorwart toten tiden
Dat si die mane saghen risen,
Die hem lichte met jolise.
Ooc so lichten hem die sterren.
Daer vernamen si van verren
Scemerende als eene tortijtse claer:
Daerwart voren si vaste naer
So langhe stont in dat groene,

Dat si van enen pauwelioene
Geware worden. Ende alsi quamen
Al daer voren si vernamen
Al dure staende taflen gherecht.
Daer was harde scone lecht,
Ende daer was een hertoghe gheseten
Met vele ridders, doe ic ju weten.
Daer dienden cnapen hovescelike.
Der Walewein die sprac haestelike:
» Scone lief, al sonder danghier
Wi moeten tavont eten hier,
Eist haer wille die hier sijn nu."
Die joncfrouwe seide: » Ic segghe ju,
Mine hongerde noit also sere."
— » Bi Gode," sprac Walewein, » grote onnere,
Dat wetic wel, so sal hier risen,
Waernen si ons van harre spise."

Doe beette Walewein vanden paerde
Ende sette die joncfrouwe up die aerde
Vanden orsse daer soe up sat,
Ende hi bant bede die paerde na dat
An enen boom die daer stoet,
Ende hi nam metter spoet
Bi der hant die joncfrouwe daer
Ende ghinc int pauwelioen daer naer
Al ghewapent, maer hi dede
Sinen helm of duer hovescede.
Den hertoghe groette hi voren dan,
Om dat hi hem dochte een edel man,
Ende hi hoghest gheseten was.

Daer na groette hi, alsict las,
Die andre heren al durenture.
Die hertoghe sprac ter selver ure:
» Wie sidi, ende hoe sidi bedacht
Dat ghi te deser tijt vander nacht
Hier comt ghereden in dit woeste?"
Walewein antworde: » Here, ic moeste
Wesen aldus, het stont so nouwe."
Die hertoghe sprac: » Ende dese joncfrouwe,
Eest ju suster jof uwe amie?"
Walewein antworde: » Here ic lie
Dat soe mine amie si."
Doe sprac die hertoghe: » Hier moghedi vri
Tameer wesen; ende sal ju doen
Gheven them ende venisoen.
Ic sal ju gherne doen tamere
Festeren duer alre ridders ere,
Dor alre vrouwen ere mede."
— » God lone ju, here, uwer hovescede!"
Sprac Walewein. Die hertoghe saen
Seide tote hem: » Riddere, gaet dwaen,
Ghi ende juwe amie beide."
Der Walewein deedt, dat hem te leide
Comen sal in corter ure,
Hine hebbe meer dan aventure.
Ysabele ende die ridder fier
Hebben ghedweghen, ende si gaen hier
Int scoenste vander taflen toe.
Hovescelike diende men hem doe.
Bede van ate ende van dranke
Waersi ghefesteert te dancke.

Ende alsi ten besten saten
So verlanghede utermaten
Den hertoghe om sinen sone,
Ende seide: »Hi en es niet ghewone
Aldus te merne: waer mach hi wesen?"
Als hi dit seide recht met desen
Horden si crijscen ende mesbaren
Ende roepen: »Hoe hebbewi ghevaren!
Ketive, wat sullewi doen numere,
Want doot es onse lieve jonchere!"
Dus quamen si ten pauwelgoene
Ende brochten gheladen met venisoene
Enen somer. Si riepen: »Owach!"
Want up enen andren somere so lach
Een doot lichame sonder hovet;
Ende si brochten, dies ghelovet,
Dat hooft selve bi den hare
Met wene ende met mesbare.
Si beetten vor dat pauwelioen
Ende lieten staen dat venisoen:
Si leetden inwart, also ic u segghen mach,
Den somer daer die dode up lach,
Die dursteken was ende duerhouwen,
Daer men ane mochte scouwen
Meneghe diepe, versce wonden.
Die lichame die was in dien stonden
Al vercout na mijn verstaen,
Ende hadde sijn bloeden laten staen;
Neware also houde als hi doe
Int pauwelioen quam, als ene coe
Die men dodet ende ondoet

Met harde groter ellinde.
Hi begreep thooft ende dwanct an hem.
Ic weet wel dat, ende seker bem,
Dat noit man in al erderike
So sere ende so hertelike
Ne mesbaerde so hi dede diere stont.
Hi custe die oghen ende den mont,
Die valu waren ende onghedaen,
Also hem tbloet was ontgaen.
Hi viel sevenwarf achter een
In ommacht eer hi ghefeen;
Ende en haddemenne niet daer of verdreven
Bi crachte, hi warre doot up bleven.
Ende om dat hi van eerst begonde bloeden,
Die dode lichame, ende hem verspoeden,
Ende hi te voren groot no clene
Ne bloede, begonsten si alghemene
Dat te merkene harde sere,
Ende seiden alle tote haren here:
» Here, sijts seker wel te voren,
Die ju ghedaen hevet desen toren
Ende brocht heeft in parlemente,
Hi es binnen in deser tente;
Ende wi wanens wel wesen vast
Dat het heeft ghedaen ju gast.
Wie mocht anders hebben ghedaen? "
Die hertoghe antworde saen:
» Wistic die waerheit vander sake
So soudic te bet te ghemake
Wesen; want ic soude mi wreken
So wel, men souder af spreken

Van nu tote ane den domesdach."

Der Walewein noit en plach
Fayt te loechene dat hi dede,
Daer hi of wiste die waerhede.
Doe begonste die hertoghe tyen
Waleweine dat feit, dies hi lyen
Begonste, dat die meneghe node soude doen.
Die hertoghe sprac toten baroen:
» Ghi sijt een coene mordenare,
Dat ghi durt lyen openbare
Vander mort van minen kinde,
Dat ic so sere met herten minde."
Der Walewein ne sweech niet stille:
Hi sprac: » Here, gi segt uwen wille;
In was noit mordenare gheheten.
Jou sone wilde mi emmer veeten
Ende mijn lief ontcrachten ooc.
Hi hiet mi snodel ende gooc,
Ende hi onthaelde sinen loop
Ende seide ic soude hebben den coop;
Van minen lieve, sonder andre vrie,
So wilde hi maken sine amie.
Hi reet up mi met sinen spere.
Here, doe settic mi ter were
Ende veldsne enewaerf ter neder;
Ende als hi upghestaen was weder,
Dat bi minen ghedoghe was,
Ne wilde hi niet ghemoeden das;
Maer hi begonste sweren saen
Dat hi mi daer soude doot slaen,

Ende hi vernieude die bataelge.
Wel na haddic ghespeelt ter faelge;
Maer God gaf mi die aventure
Dat ickene daer ter selver ure
Nedervelde al verdovet.
Ic beette ende slouch hem of thovet.
Liever dedict hem dan hi mie.
Ghescie daer of wats ghescie,
Bi minen rechten kerstinnede,
Ic hebbe ju hier die rechte waerhede
Gheseit al bloot also soe was."
Die hertoghe sprac, ghelooft mi das:
» Lace, hadden een edel man doot
So en haddic en ghene noot;
Maer datten een dorper heeft versleghen
Dat mach miere herten wel treghen:
Des salic mi wreken alst behoeft.
Van ju, die mijn herte verdroevet
Ende hebt brocht in swaren wene."
Hi hiet den ridders al ghemene
Dat si den ridder sullen vaen
Ende sine amie also saen,
Die quade pute, die quade valande,
Ende si hare daden alle die scande
Die noit hoeren was beraden.
Des hertoghen volc el niet ne daden
Dan si scoten alle ghemene
Up den stouten Waleweine.

Eer hi ghinc sitten, die ridder vri,
Dede hi sine wapene unt, bedi

Bede met poten ende met tanden,
In die bene ende int ansichte:
Vleesc ende vel haeldi bedichte
Neder, daer dat rode bloet
Dapperlike ute liep ende woet.
Ene clene helpe es dicke goet!
Hi dede daer menich ghemoet
Up die Waleweine meest uplaghen.
Met groter smerte, met swaren slaghen,
Hevet daer ene partie ghevaen
Ysabelen, ende na mijn verstaen
So wilden sise metter jacht
Wech leden ende hebse vercracht;
Maer dat daer was te diere noot
Een edel man die dat verboot.
Hi seide hine soude in ghenen kere
Ghedoghen, duer alre vrouwen ere,
Datmen hare dade sulken scamp,
Al hadsoe els alsulken ramp.
Nu staet met Waleweine wel nouwe
Ende met Ysabelen der joncfrouwen.

Her Walewein slaet, hi steect, hi kerft,
Hi es die den meneghen ontherft
Ende beraet toren ende scande.
Hi dede of vlieghen arme ende hande,
Ende maecte so groten mort,
So dat die dode weder ende vort
Laghen so dicke, dat was wonder;
Maer Walewein moeste bliven tonder,
Want des hertoghen cracht

Ende die vos, alse hi sach
Dat hi sinen sere niet helpen mach
Liet hi hem vanghen, seit men mi;
Ende men vinckene ooc bidi
Om dat hi toehorde den ridder snel,
Ende om dat hi hem halp so wel;
Want hi den meneghen hadde ghebeten
Dies hi qualike mochte vergheten,
Ende ghescuert vlesc ende vel.
Hier bi vinemenne, dat weet wel.
Nu vaert die hertoghe met siere proie
Te sinen castele met groten vernoie.
Dat pauwelioen was gheturst,
Ende Waleweins doot es ghevurst
Tote dat die hertoghe weten mach
Hoe hine lelichst, sonder verdrach,
Mach doen sterven cortelike.
Nu comt die hertoghe serichlike
Te sinen castele, ende hi ontboot
Vrient ende maghe te siere noot,
Ende dat si souden vor alle dinc
Comen besien den jonghelinc,
Den jonghen hertoghe, haren here.
Daer quam menich met groten sere.
Eerlijc, na landsheren doene,
Was des hertoghen sone, die coene,
Ghehuut ende ghedaen ter arde.
Doe quam die hertoghe ende begarde
Dat men stappens openbare
Soude rechten over den mordenare
Die hem die rouwe hadde ghedaen.

Int water saten onder hen tween.
Ic weet wel dat harre gheen
Hadde eer ghelaten daer sijn leven,
Newaer den troost dien si gheven
Mallic andren in dat meskief.
Der Walewein seide: » Wel soete lief,
Tonrechte hebdi dit mesval:
Dur mi hebdi dit ongheval.
Haddic ju ghelaten in juwe ere
Ghine waert niet comen tesen sere.
Ic bemre of ocsuun bedi."
Ysabele antworde: » Ay mi,
Dat ghi dit segt, soete amijs!
In wilde niet sijn int paradijs
Ende ic ju wiste in desen rouwe.
Sal deen den andren sijn ghetrouwe
Wi moeten begheren eens te sine
In weelden ende in alre pine."
Walewein horde die vriendelichede
Die Ysabele tote hem sede:
Hi peinsde wel dat die joncfrouwe
Hem met herten was ghetrouwe.
Die ridder ende die goedertiere
Sijn in den carker onghehiere
Al den nacht up deser claghe.
Men brochte hem ten andren daghe
Broot ende water ende bore wat.
Si hadden varinc gheten dat.
Die carcwardre was harde fel:
Hi horetse dicke claghen wel
Van honghere ende van coude swaer;

Hine achte niet op hare mesbaer,
Maer menichwarven seidi dat,
Datmen Waleweine up een rat
Vlechten soude, ende sine amie
Gheven soude, sonder andre vrie,
Stalcnechten ende vulen garsoenen
Haren wille mede te doene.
Dit seidi om hem te vererren.
Ooc nam hi enen stoc van verre
Ende slouch Waleweine daer mede,
Diet qualike verdrouch ende sede:
»Du best een fel pautenier,
Dattu dus enen prisonier
Souds slaen in dusdaenre stede,
Die gheen ghebruuc heeft sire lede."
Mettien scoot hi achter hem saen,
Maer hine mochte niet varre gaen
Van den ysere, dat den deghen
Omtrent die bene was gheslegen.
Walewein was serich ende tonghemake
Dat hijs nemen mochte ghene wrake.
Sere weende ooc Ysabele,
Die goedertiere damosele,
Omme die grote pijnlichede
Die men haren lieve dede.
Dien dach dure ende den nacht lanc
Bleven si daer. Groot ende stranc
Was hare claghen ende hare mesbaer.
Ysabele, weet wel vorwaer,
Omhelseden daer dusghedanen
Waleweine, ende maecte met haren tranen

So nat sijn anscijn, dat ter stede
Men mocht ghedweghen daer [die] weghe.
Walewein dede die selve maniere,
Ende weende om die goedertiere,
Dat hise sach in al sulker noot.
Soe sprac: »Lief, laet ons die doot
Aldus helsende ontfanghen,
Want hier en es gheen ontganghen."

Die carcwardre, die onghetrouwe,
Quam sanders [daechs] toter joncfrouwen
Ende tote Waleweine den here,
Ende brochte hare lijfnere,
Dat was een brodekijn so clene,
Een man hadder viere allene
Wel gheten te sine dele;
Ende water te enen vierendele
Was hen ghegeven onder hem tween.
Dies droeghen si wel over een
Ende deelden mallic andren jeghen.
Noch anderwerven hevet ghesleghen
Die carcwaerdre den ridder stout.
Hi seide: »Twi bestu mi dus onhout?
Dune souds ghenen prisonier
Dus antieren. Haddic di hier,
Ic soude di so berechten dan,
Dune daets nemmerme edelen man
Scande no lachter in deser maniere."
Die ander was fel ende putertiere,
Ende slouch metten stocke te meer
Den here Waleweine, die sijn seer

Ende stakene also onsoete,
Dat hi hem die herssenen sparsen dede;
Ende hi gaf den gheest ter stede.
Hi sprac: »Lich daer! ic hebbe di wel
Betaelt dattu te mi waers fel."

Den staf daer hi mede was ghesleghen
Nam mijn her Walewein, die deghen:
Toter joncfrouwen ghinc hi sciere;
Hi seide: »Lief wel goedertiere,
Ic hebbe ju ghewroken van dat ghi
Teblouwen waert. Ooc sullewi
Van hier ontgaen; ic hebbe versleghen
Den carcwardere. Hi moeste pleghen
Die bitter doot daer ic toesach.
In weet watter of comen mach
Anders dant tonser batewaert gaet.
Ic wille ju segghen minen raet:
Den staf daer hi ons mede slouch
Die es wel mijn ghevouch.
Miere vingherline ben ic ooc los.
Blide soude sijn wist die vos
Dat mi gheluc dus es verbaert.
Joncfrouwe, ne sijt niet vervaert;
Ic ne laets om ghene pine
In make ju quite der vingherline."
Der Walewein hi ghinc harentare
Ende wart van enen stene gheware:
Dien so heeft [hi] upghenomen
Ende es toter joncfrouwen comen,
Ende slouch hare tyser of ter vaert.

Hi seide: »Ay God, of mijn swaert
Hier nu ware metten tween ringhen,
Die hertoghe soude mi niet dwinghen,
In soudene slaen in sine sale
Ende sine liede altemale.
Doch salic nemen mine aventure."
Ende hi ghinc ter selver ure
Toten carcwaerdre daer hi lach:
Een swert hi hem hebben sach
Ghegort, dat heeft hi hem ghenomen,
Ende sine slotele, ende hi es comen
Ter carkerduere die hi sloot.
Hi lovede Gode, dat hine ter noot
Hadde verlost, ende hine also
Begonste succorsen. Blide ende vro
Ghinc hi tote Ysabelen ende seide:
»Goet lief, ic weet wel die waerheide,
Dat God ons met siere cracht
Heeft versien. Wi sullen te nacht
Van henen porren te goeder bede.
Die ons sal letten, te groten lede
Saelt hem comen, ter groter scande."
Die joncfrouwe sprac: »Ghine moet ju hande
An niemene doen, want ghi moghet wale
Alt volc verstormen in die sale
Ende up ons maken groot gherochte.
Waert dat also comen mochte,
Dat wi ontghingen metten live,
So en gheviel noit man no wive
So sonderlinghe aventure."
Der Walewein sprac: »Scone creature,

Dies en hebt en ghenen ducht;
Ic hebs harde clenen vrucht
Wine sullen hebben onsen wille al."
Si bleven daer sonder ghescal
Toten avonde, horic lesen,
Ja langhere; weet wel, mocht wesen
Nalichts bi der middernachte.
Der Walewein sprac: »Men sal ons verwachten,
Weten nu gaen al te hant."
Hi nam die joncfrouwe achemant
Ende ledese met hem sonder gheluut
Al liselike ten carkere uut.
Tswert drouch hi baer, die ridder vri.
Dus trocken wech soe ende hi.
Alsi die carkerdore leden
Sine wisten te welker stede
Dat si gheraecten, no bekinden.
Tere duere comen si ende vinden
Dat soe besloten was; newaer
Si saghen licht in die camere daer.
Die slotele, die te draghene plach
Die carcwaerdre, nam Walewein ende sach
Offer enech daer ghinc toe.
Doch hevet hi enen vonden doe,
Ende onsloot die camere sciere.
Hi ghinc [in]; in ghere maniere
Ne wildi achter laten sijn lief
Dor noot, dor vrese no dor meskief.
Daer hebsi ten selven stonden
Viere ridders slapende vonden
Up viere bedden van groter weerde:

Si ghinghen [in]: en ghene bede
Maecten si, sijt seker dies.
Walewein en hadde om gheen verlies
Ghelaten, hine hadde scade ende scande
Ghedaen den here vanden lande;
Newaer dat hijt liet omme dat,
Dats hem die joncfrouwe bat,
Ende om dat hise wilde behouden
Ende niet verliesen bi sinen scouden.
Alsi bet vort waren ghegaen
Quamen si tenen stalle saen,
Ende vonden die dore akerre staende.
Bede sijn si daer binnen gaende:
Daer horden si die stalcnechte ronken,
Die tsavonts so vele hadden ghedronken
Dat si alle waren versmort,
Ende en hebben niet ghehort
Den her Waleweine, die sijn gheval
Wel prisen mach. Daer hi was inden stal
Die vos die quam vort ghescoten
Up den here Waleweine metten poten.
Hi seide: »Lieve here, sidi dat?
Ic hebbe groten rouwe ghehat
Om ju, ende ghesijn in sorghen.
Ic sie wel God wille ju verborghen.
Ghebenedijt si God vanden paradise!
Gringelet, ju ors van prise,
Staet hier in den stal." Ende mettien
Hevet dors sinen here versien,
Ende trac ontwee sinen bant,
Ende liep tote hem al tehant,

Ic belovede hem over waer,
Dat ic ju soude bringhen daer;
Ic swert ju bi ridderscepe mede
Ende bi miere manwaerhede.
Ende om te vuldoene dese dinghe
Gaf hi mi tswaert metten tween ringhen,
Dat ic jammerlike hebbe verloren."
Die joncfrouwe hadde groten toren:
Soe seide: »Ay lace, wat segdi?
Suldi enen vremden coninc mi
Voeren ende presenteren up minne,
So ben ic ene grote keytivinne!
Eer salic mi tleven nemen.
Owi! ende hoe soudijt ghetemen,
Wel soete amijs, want ic ne dede
Noit jeghen ju aerchede!
Grote weelde hebbic ghelaten,
Ende heerscapie utermaten!"
Walewein sprac: »Lieve joncfrouwe,
Ic kenne dit wel. Laet juwen rouwe!
Ic belove ju, goedertiere,
. . . . . .
In beswike ju niet: troest ju in desen.
Also ghi wilt also saelt wesen."
Soe seide: »Here, ic weets ju danc."
Si reden vort, ende eer yet lanc
Quamen si ghereden in dat gras,
Daer die hertoghe te voren was
Ghelogiert, int selve plein,
Ende aldaer der Walewein
Ghevanghen was met groter onwerde.

Verescen sal." Enen garsoen
Ghemoeten si in die dagheraet.
Walewein riepene ende vraghede hem raet
Welc hi naest voere te Ravenstene?
Die garsoen seide: »Here, ne ghene
Twintich milen neest bi seuwe te vaerne;
Ende stonde ju twaters niet tonberne
Ghi soud ter scepinghe wesen saen.
Ooc willic jou wel doen verstaen,
Vaerdi bi lande, so hebdi milen
Sestich te ridene teser wile.
Deelt ende kiest wat ghi wilt doen."
Der Walewein sprac toten garsoen:
»Gode bevolen, vrient, so vare!
Du heves mi wel berecht dat ware."
[Doe] liep die garsoen woch te hant.
Doe vraghede die ridder achemant
Der joncfrouwen wats ware hare raet?
Soe sprac: »Tletten es ons quaet:
Dat wi scepeden, waert ju wille."
Sine hilden doe niet langhere stille,
Ende reden daerwert harde vaste.
Snieme saghen si die maste
Vanden scepen in die see:
Wel twintich scepe ofte mee
Vondensire ghereet. Si huurder een
Ende voeren over onder hem tween
Metten vos ter selver ure.
Si hadden den wint goet ter cure.
Tscil trocsi in den top al hoghe:
Hare scip was harde wel ter vloghe,

Si hadden behaelt lettel vrame:
Si waren gram ende hadden toren.
Hierna suldi noch meer horen
Vanden hertoghe ende doen memorie;
Maer nu keric up mine hystorie,
Ende sal ju vanden riddre vri,
Waleweine, tellen. Teerst so dat hi
Te Ravenstene was, groot riveel
Haddi; hi sach den casteel
Vor hem staen altehant.
Enen harde sconen serjant
Ghemoetti, dien hi in deser wise
Vraghede om den coninc Amorise:
»Cnape, datti God verde van sere!
Berecht mi, wat doet mijn here
Amorijs, die coninc milde?"
Die cnape antworde: »Here, ic wilde
Dat ic sijns niene horde vermanen."
Mettien liepen hem die trane
Uten oghen: hem jammerde sere.
Hi sprac tote Waleweine den here:
»Here, die coninc Amorijs,
Dat hopic, es int paradijs.
Vander werelt es hi versceden."
— »God moete sine siele gheleden!"
Sprac doe Walewein. Al te hant
Sciet hi doe vanden serjant.
Doe seide hijt der joncfrouwen al bloot:
»Siet, soete lief, nu es hi doot,
Die rike coninc Amorijs.
Hi soude hebben ghesijn ju amijs

Daer es noch een scaecspel,
Dat ic moet hebben, twelke ic sal
Thove voeren, hebbics gheval.
Maer tgoede swaert metten tween ringhen
Moetic daer laten; met ghenen dinghen
Ne salict els ghecrighen moghen.
Metten scaecspele salic verhoghen
Meneghen man in sconincs hof.
Ic deder of een starc ghelof,
Dat ict den coninc halen soude:
Nu eist so comen, alst God woude,
Dat ic[t] wane ghecrigen wel.
Ic en sorghe niewer omme el
Dan hoe wi daer sullen gheraken."
Dus reden si van desen saken
Een verre stic, alsic versta.
Die vos volghede emmer na.
Die sonne sceen utermaten hete,
So datsi temoyert van swete
Waren. Het waser woeste ooc mede,
Dat si nieuwer te ghere stede
Teneghen bome mochten comen,
Ende voeren, alsic hebbe vernomen,
Also vermoyt tote over noene.
Daert sere scone was ende groene
Quamen si tere joliser stede,
Daer ene fonteine spranc mede
Versc ende claer, cout als een ijs.
Hem dochte si waren int paradijs.
Als si daer ghereden quamen
Boven der fonteine si vernamen

Dat die vos saghe hare jolijt.
Ende alsi also enen langhen tijt
Hadden gheseten up die fonteine
Begonste mijn her Waleweine
Vaken utermaten sere.
Hi sprac: »Joncfrouwe, bi onsen here,
In mach niet letten ic en moet
Slapen stappans metter spoet."
Soe seide: »Here, doet dat ghi wilt."
Hi leide sijn hooft up sinen scilt:
Hine wilde niet slapen in haren scoot
Om dat hem haerre pine verdroot.
Hem vakede so sere, dat hi thant
Slapende wart, die stoute wigant,
Utermaten vaste. Ende die joncfrouwe,
Diene sere minde ende was ghetrouwe,
Ne conste hare onthouden niet,
Soene custe den ridder, nodan dat siet
Die vos al toe ter selver wile.
Men soude ene grote halve mile
Hebben ghegaen, dat wetic wel,
Eer soe noit begaf hare spel
Jeghen den riddre te drivene daer:
Die minne gaf hare ghenen vaer.
An oghen, an mont ende an kinne
Custe soene: het riet hare die minne.
Groot jolijt hadde soe in dien.
Ende als soe up soude sien
Hevet soe van verren vernomen
Enen groten swarten ruddere comen
Up een hoghe ors, swart als een raven.

Twi drivestu dus vele mesbaers,
Bestu verwoet? ic wane jaestu."
Die vos sprac: »U wane ghi nu
Selve eer verwoeden sult;
Mijn joncfrouwe es bi uwer scult
Verloren: het voerse met ghenent
Een ridder swart als atrement
Up een swart ors als een pec.
Hi hevet in der helle strec
Langhe ghesijn, dat wetic wel;
Het es die duvel ende niemen el.
Ay lace, wat sal hier ghescien!"
Der Walewein hi wert mettien
Verwoet ende uten sinne welnaer.
Vreselike spranc hi up al daer;
Den helm sette hi up sijn hovet
Ende nam die glavie, dies ghelovet,
Ende spranc up[t] ors ghenendelike.
Die vos liep voren dapperlike
Ghelijc enen hase diemen jaghet.
Walewein volghede al onversaghet.
Al hadt ghewesen Barlabaen
Hine hads achter niet ghegaen
Hine hadde[n] ghevolgt toter helle,
Haddi ghemogen, also ic telle.
Emmertoe liep die vos voren,
Ende Walewein volghede metten sporen
So langhe, dat si den ridder saghen,
Die hem lettel wilde wanhaghen
Om Waleweine dat hine comen hort.
Ommer rijt bi sinen wech vort,

Om u tontscakene. Hebbic mesdaen,
An ju selven willic betren al.
Hebt mijns ghenade, joncfrouwe, ic sal
Hier josteren dur uwen wille."
Der Walewein ne sweech niet stille,
Hi seide: »Hets om niet ju vrien.
Ic sal ju noch heden pape wyen
Ende sceren crane met minen swaerde."
Elc trac doe achterwert up die waerde
Metten orse starc ende groot.
Elc hadde ene glavie daer ter noot
Met scarpen, tangheren ysere voren.
Elc keerde weder ende slouch met sporen
Ten andrenwaert ghenendelike,
Voerende harde ridderlike,
Die grote glavien ende die felle.
Recht voer die swerte of hi uter helle
Hadde ghecomen dakerende daer:
Goet riddre was hi, over waer.
Ende Walewein reet hem in den scoot.
Fel was die steke ende swaer die stoot.
Si sockierden metten orssen,
So dat si met groter porsse
Die stareke scilde frotsieren daden.
Ten nese, ten monde, moeste waden
Dat bloet ute al even sere.
Si worden so sere uten kere
Alsi met groter dracht quamen
Bede [met] scilden ende met lichamen
Te gader, dat si onwaerde
Beide vielen up die aerde.

Haddi ghesijn in sine memorie,
Dat wetic wel, hine hadde den deghen
Waleweine altoes niet ghesleghen;
Maer vander steke, die hem die here
Walewein gaf, was hi so sere
Verdooft, dat hem sins ghebrac.
Een wort hi nochtoe niene sprac;
Maer hi scoot up met stouten sinne,
Verwoet als ene liebaerdinne
Daer men hare jonc wille roven.
Tswaert trac hi: (ghine sout gheloven
Hoe scone het was ende hoe breet.)
Up Waleweine liep hi ghereet,
Dat hi ghedaen hadde om gheen ghelt
Haddi ghehadt siere sinne ghewelt;
No om pine no om arbeit
Ne haddi ghedaen die dorperheit.
Tswert verdrouch die rudder hier,
Ende sal slaen den riddere fier
Daer hi al bloots hovets lach
In der joncfrouwen scoot. Owach,
Wat haddi bina daer ghedaen!
God ne wils niet ghedoghen. So saen
Walewein quam them selven sciere,
Ende sach den ridder onghehiere
Up hem comen, lopende sere,
Hi warp den scilt der jeghen ter were,
Ende ontfinc den groten slach
Up den scilt. Sijn domesdach
Hadder emmer an ghegaen
En haddi niet also ghedaen;

Sine slaghe doet hi hem beseffen:
Up den helm slouch hi Waleweine
So dat die precieuse stene
Neder moesten vallen in dat gras.
Het ne twivele niemen das,
Dat Waleweine sine oren songhen.
Up den swarten es hi ghedronghen
Ende liep up hem metten swaerde,
Ende haddene na ghevelt ter aerde.
Doch ne leet hijs niet so lichte,
Hine hadde ene wonde int ghevichte,
Die sere bloede sonder miden;
Ende dat gras in corten tiden
Wart ghevaerwet na den greine.
Doe liep up den here Waleweine
Die swarte ende ghinckene vanden;
Hi begreep tswaert metten beden handen
Ende warp den scilt achterwaert.
Waleweine hi lettel spaert,
Maer eenparlike sonder faelgen
Slouch hi up Waleweine: vijf hondert maelghen
Dede hi vlieghen in dat parc.
Al was der Walewein vlugghe ende starc,
Hine conste te ghere were comen.
Die swarte ghinc altoos up hem dromen,
Stekende ende slaende met ghenent,
Ghelijc den drake diet al verslent.
Die vraye historie vertelt ons hier,
Dat hi den stouten rudder fier,
Waleweine, wonde te vier steden,
Dat hem t[bloet] liep uut ten leden

Dat hi eerst metten hovede vel
So onsochte in den nijtspele,
Dat hem welna die erssine inde kele
Ghevallen waren. Hi lach langhe
In onmacht, in swaren bedwanghe.

Nu es vanden riddere swert
Walewein los, die hem so hert
Ende so wreet was in die battaelge,
Ende hem so meneghe vaste maelge
Hadde of gheslegen metten swerde.
Ysabele die gheberde
Blidelike ende seide: »Here,
Ghine hebt wat letten mere:
Trect of den helm den tyrant,
Slaet hem thooft of te hant!
En es ghene onnere, Godweet.
Ooc so dadijs juwen heet,
Ende swaert dat ghine sout ontliven,
Mochtine verwinnen." — »Dit sal bliven,"
Sprac Walewein toter joncfrouwen.
»Het ware scade ende ontrouwe
Soudic dus stouten ridder doden
Aldus. In laets mi niet verbloden,
Ic sal hem helpen dat hi becomt;
Ende, wien dat scaedt ofte vroomt,
Ic sal hem strijt leveren dan."
Mettien scoot hi den riddere an
Ende trac hem of, alsic lye,
Bede den helm ende die cufie,
Ende maecte hem tansichte bloot mettien.

Sette hi sinen helm up sijn hovet;
Hine wilde niet, dies ghelovet,
Dusent marc hebben van goude
Ende datten Estor bekennen soude:
Bedi decte hi sijn ansichte.
Ende die riddere, die niet lichte
Sieker mochte wesen doe,
Sprac den here Waleweine aldus toe:
» Serkerlike, ic marcke hier an
Dat ic ane enen edelen man
Ben gheraect. In gheen lant
Vandic noit so hovescen viant;
Ghi hebt den gonen goet ghedaen,
Die ju met crachte wilde verslaen."

Dit sprac Estor, sijt seker das,
Als hi them selven comen was.
Walewein, die riddere goet van prise,
Ne wilde daer in ghere wise
Estore antworden, want hi niene wonde
Dat hine daer bi kennen soude.
Der Walewein hi sach harentare,
Ende wart van enen riddre gheware,
Die up een tellende paert quam,
Onghewapent, alsict vernam.
Hi hadde an enen scaerlaken roc,
Enen mantel daer boven, ende enen stoc
Haddi in die hant dor hovaerde.
Singhende quam hi up die waerde.
Twe scone cnapen volgheden hem naer.
Waleweine so versach hi daer

Hi moet van herten wesen rasc
Ende sonderlinghe goet, sal hi ghenesen."
Walewein antworde na desen,
No hine dede jeghen den goeden man
Sinen helm niet of dan,
Om dat hi duchte, die ridder vri,
Datten Estor kennen mochte bidi;
Maer also ons dystorie telt
Ghinc hi ten ridder al daer hi helt,
Ende ledene bet of, ende seide:
» Dor alre ridders edelheide,
Here, so soudic ju bidden gherne
Ene bede, stonts ju niet tonberne.
Dese ridder, die hier leghet ghewont,
Ende ic hebben langhen stont
Alhier [ene] felle bataelge ghedreven.
Bi groten rampe es mi dit sneven
Toecomen; hadde elc ander te voren
Ghekent wi hadden strijts ontboren.
. . . . . .
Staet desen ghewonden ridder in stade!
Vander doot [en] heeft [hi] aerch twint
Heeft hi yemen die sijns onderwint;
Ic hebben vermaect ende verbonden.
Here, en belghet niet te desen stonden
Dat ic minen helm niet of en steke;
In laet nieuwer omme, sekerleke,
Sonder om dat mi die ridder lichte
Kennen mochte in mijn ansichte."

Die ridder sprac als hijt vernam:

Sprac Walewein: »ic doe ju verstaen
Dat ic mi sal ghenesen saen."

Doe quamen si in corten stonden
Onder den boom, daer si vonden
Staende der joncfrouwen paert.
Soe beette neder metter vaert.
Walewein ontwapende hem metter spoet,
Die van wonden was sere vroet.
Der joncfrouwen dede die edel man
Sine wonden verbinden dan,
Ende wijsde hare selve daer toe.
Alse dit ghedaen was wart hi daer doe
Up, ende sat upt ors thant,
Ende halp der joncfrouwen achemant
Up dat part, dat sochte ginc.
Ende sine daden ander dinc
Dan si weder reden ghereet,
Want Waleweine ware harde leet
Dat men wiste wie hi ware.
Die vos volghede emmer nare.
Si reden toten avonde toe.
Alst avont was si quamen doe
Tenen casteel baghel ende groot.
Walewein sprac: »Wel ware ons noot
Dat wi hier herberghen tamere."
Die joncfrouwe seide: »Varewi dan, here!"
Ende si hebben also ghedaen.
Daer waren si harde wel ontfaen,
Als ghi wel sult horen cortelike;
Maer ic moet ju eerst haestelike

Dien hi int wilde foreest vant
Jeghen hem comende te ghemoete
Upt maghere rosside, dat sine voete
Cume mochte verroeren iet.
Den cnape sach hi groot verdriet
Driven ende sine hande wringhen,
Die troestre was van allen dinghen
(Dat was Walewein die daer quam).
Als hi so tonghemake vernam
Den cnape, ende hi hem ghinc segghen
Sinen ramp, ende te voren legghen
Hoe dat hi camp hadde ghenomen,
Ende hi te spade soude comen
Bider faute van sinen rosside,
Dat hem ghenomen was met stride,
Ende hi sine arvachtichede
Soude verliesen ende sijn lijf mede,
Ende hoe hi ne soechte ander dinc
Dan te vaerne toten coninc
Arture, den edelen prinche, waert,
Dat hi hem gorden soude sijn swaert
Ende ridder maken, hi hopede
Dat hi jeghen den wreden man,
Daer hi jeghen vechten woude,
Te betere seghe hebben soude
Ende te beter gheluc in den camp;
Ende claghede dat hi hadde den ramp
Dat hi ten hove niene mochte gheraken, —
Doe wildene Walewein blide maken
Ende leende hem sijn ors van prise,
Daer hi mede in alre wise

Daer men hen dede so grote feeste;
Want bede, minste ende meeste,
Dreven [jeghen] hem groot jolijt,
Dur hars heren wille, tier tijt.
In can ju al niet doen verstaen.
Als die taflen up waren ghedaen
Hebben si saen ghedweghen hier.
Doe quam vort die bottelgier,
Ende brochte cruut meneghertiere,
Daer up den wijn van vele maniere,
Wit ende root, rasc ende plasant,
Moraet, clareit, al dat men vant:
Daer of en hadsi en ghene berste.
Daer na ghingen si ter herste
Slapen alle, groot ende clene.
In ene camere van marberstene
Waren twee rikelike bedden ghemaect,
Scone ende diere, wel gheraect,
Met coeverturen bleckende claer.
Mijn her Walewein ghinc al daer,
Ende die joncfrouwe, slapen binnen.
Of si des nachts ooc met minne
Yet vergaderden dats mi oncont.
Si hadden te voren langhe stont
Vermoyt gheweest van vele ridene
Achter lande: hen staet te verblidene
Vander ruste ende van den paise
Die men dede in den palaise;
Si haddens langhe gheweest verspaent.
Oft si wel sliepen, niemen en waent.

Tere veinstren, daer hi sach uutwaert
Menich pauwelioen ghestelt.
Al waest bedect dat groene velt.
Waleweine wonderets harde sere,
Ende hi sprac aldus toten here:
» Vullic, doet enen bode varen
Tote daer buten sonder sparen,
Ende doet gheverescen wat si menen."
Stappans coos men daer enen
Serjant, die de bootscap dede.
Enen snellen corsier gaf men hem mede,
Dien hi soude riden, die serjant.
Hi ruumde den casteel thant
Ende reet buten alse die coene.
Als hi quam onder die pauwelioene
Sach hiere een van dieren prise,
Het was ghescaect in menegher wise,
Van sindale, van siglatoene.
Menich ridder stout ende coene
Begonsten troppen omtrent den bode.
Dicke seiden si: bi Gode,
Ware hi gheen bode si soudene vanghen
Ende dien van binnen te lachtere hanghen.
Ic segghe ju nodan in waren saken,
Wat siere toe seiden ofte spraken,
Si behoetdens ende leedene sciere
Tenen pauwelioene wel diere,
Daer sine voren beten daden,
Ende ledene in bi lieverladen.
Daer vant hi tenen scaecspele
Den here sittende, ende ridders vele

Dat daer die hertoghe vore lach,
Die hadde ghesworen sine doot,
Hi[ne] sonde hem met haeste groot
Den riddre die hier ghistren quam
Therberghen. »Hi sal sijn gram
Segdire jeghen; want openbare
Wilhine proeven mordenare.
Besiet wat ghire mede behort te doene."
Doe sprac der Walewein, die coene,
Ende seide: »Ic weet die waerheit des
Wel, wie dese hertoghe es.
Dicke heeft hi mi toren ghedaen."
Ende Walewein vertelde hem saen
[Hoe] hi verslouch den jonghelinc,
Tshertoghen sone, ende hoene vinc
Die hertoghe metter joncfrouwen,
Ende hoe quam uut sinen rouwe.
Algader so dede hijt hem horen,
Alsoot ghescreven staet hier voren.

Alse dit horde die castelein
Sprac hi te minen here Walewein:
»Ne temayert ju in ghere maniere!
Ic sal heden utesenden sciere
Bede om vriende ende om maghen:
Si sullen hier comen ende waghen
Hare lijf alle dor minen wille."
Men sat daer niet langhere stille:
Daer waren boden ute ghesent,
Die sere liepen al omtrent
Om succoers ende om onset.

Eer hem dese laten ontherven
Sullen si meneghen man doen sterven.
Gheordineert als ene bruut
Trocken die van binnen uut,
Ende hebben tander heere versien
Ghewapent ende ghescaert mettien,
Standaerde ontwonden van singlatoene,
An die glavien die pongioene,
Vedren van pauwen up die helme.
So sal sulc ligghen in die dwelme,
Die sere duchtich es te stride.
Ghierich sijn si an elke side
Elc andren tontlivene upt velt.
Si vergaderden up met ghewelt.
Mettien glavien, in waren saken,
Vreselijc si hem onderstaken.
Dat ghecrac was harde groot.
Menich man viel daer doot.
Die hertoghe hadde an sine side
Tien dusent ridders goet ten stride.
Daer stac der Walewein, die coene,
Enen riddere metten poinsoene
Duer den lichame, ende warpene uut
Ten sadele. Doe wart daer groot ghelnut
Van den hertoghe ende van den sinen:
Alle gader wilden si hem pinen
Te wrekene den ridder goet,
Want hi den hertoghe na bestoet.

Men trac daer an beden siden
Menich swaert dat conste striden:

Dur viande slaende sere:
Die helme durslaet hi ende durhout,
Hi maect dat groene ghers bedout
Met roden bloede in den tornoy.
Also die seysene mayt dat hoy
Velt hise ende werp onder voet:
Hi baet sijn swaert in herssenbloet.
So vreselijc waren sine slaghe,
Dat si sconfierden diese saghen.
Niemen ne was daer so goet,
Die gherne quam in sijn ghemoet.
Daer was Walewein sere gheprijst
Ende met vinghere up hem ghewijst.
Die meneghe riep: »Nu sietene daer!
Gheen stoutere nes hier verre no naer!"

Harde gram was, seit dystorie,
Die hertoghe om die mortorie
Die daer dede her Walewein.
Hi reet up den castelein
Met enen spere grof ende stide,
Ende sporslaghede an elke side
Metten sporen van finen goude
Tors, dat liep als in den woude
Een voghel vlieghet diemen jaghet.
Die ander en was ooc niet versaghet,
Hine reet jeghen wat hi conste:
Daer daden si ene bittere joeste
Daer si ridende quamen te hope.
So groot was tshertoghen ors van lope,
Dathi den castelein daer ter stede

Vander minster mochte onstaen.
Haddemen hem ooc niet wel saen
Thulpe ghecomen, dies ghelovet,
Te pande haddire ghelaten thovet.
Sine liede saghene verladen
Ende quamen hem crachtelike te stade;
Maer die hertoghe moeste inden pleine
Al dukende vlien vor Waleweine,
Ende hi riep tote hem hopenbare:
» Ay quaet ondadich mordenare,
Al hebdi minen helm durbroken,
Mijn lieve kint sal sijn ghewroken,
Dat ghi morderet jammerlike."
Doe bat die hertoghe vriendelike
Sinen vrienden, sinen maghen,
Dat sijt also souden waghen,
Ende si hem bistonden also,
Dat hijs bliven moehte vro.

Vele sprekens was daer gheen tijt,
Maer vele bitter was die strijt
Van den goeden swerden van stale
Wederluutden berghe ende dale.
Tghehuuc was groot ende die jacht.
Men stakre meneghen groten scacht
Duer die lichamen al bloot,
Daert ghedaernte na woet;
Ende [die] die bitter doot verworven
Si creiscen sere eersi verstorven.
Daer sach men halsberghe ontmaelgieren,
Helme durhouwen, scilde quartieren.

Maer enen harden groten scaert
Heveter Walewein in ghehouwen.
Daer mochtmen scone provaetse scouwen,
Die Walewein dede up dat velt.
Hi doder wel hondert met ghewelt,
Ende maecte so vluchtic dat here,
Dat mense slouch al sonder were;
Maer dedele volc dedem onset.
Daer was ghenomen lijf ende let
Sonder ghenade. Groot was die porsse.
Menich veldire van den orsse,
Dat hem die herssene in die kele
Liepen. Die scone Ysabele,
Die goedertiere Waleweins vriendinne,
Lach boven hoghe ten tinnen,
Ende sach Waleweine metten swerde
Wonder maken, ende vellen up de erde
Menich man daer ende hier.
Niemen waser so onghehier
Alse der Walewein, no so fel.
Ne hadde hijt niet ghedaen so wel
Nemmermeer hadden hem beromt
Die van binnen, dat si ghedomt
Den hertoghe hadden inden strijt.
Groot was die wijch te diere tijt:
Men horde die scilde ende speren craken:
Men ghinc daer blodeghe hovede maken.
Elc pijnt hem te blivene in die ere.
Daer so vacht die grote here,
Die hertoghe, met sinen swaerde
Als een wulf, die noit en spaerde

Dat niemen sijns ontbeiden der.
Sijn ridderscap was hem ghewer
Ende ghehulpich tallen punghise,
Ende waren liede van groten prise,
Weerde ridders van groten daden.
Si daden dicke hare swerde baden
In bloede, ende varuden tgras root
Vanden bloede dat uten wonden scoot
So dat si vluchtich maecten daer
Die van binnen, ende volgheden naer,
Slaende ende vellende al te harde.
Daer was menich die mesbarde
Duer die anwisse vander doot.
Dit swaer tempeest ende dese noot
Hevet der Walewein versien.
Lude riep hi: »Waer wildi vlien?
Edel heren, set ju ten kere!
Men slaet ju doot al sonder were."
So sere riep die edel man,
Dat si hem omme keerden dan,
Ende gaven enen groten huuc.
Walewein reet enen in den buuc
Met ere glavie stijt ende stranc:
Soe quam al dure ere helne lanc.
Doe warp hi den doden neder
Ende reet up die andre weder.
Vijf starcke ridders hi durstac
Eer dat noit die glavie brac.
Doe vinc hi ant swaert ter vaert,
Daer hi mede man ende paert
Asselgierde so onsochte,

Hets ghelovich al dit here:
Sine sullen niet langhere in de were
Gheduren." Ende mettien so sat
Die castelein upt ors na dat.
Si voeren te gadre int pongijs.
Walewein gheeft hi groten prijs
Ende dancte hem sere vander ghichte.
Nu wart groot dat ghevichte.
Der Walewein es sere gheducht;
Grote mort ende grote vlucht
Maecte hi onder des hertoghen liede.
Men las noit van ghenen diede
Dat hem so sere weerde nodan.
Men sach daer sterven meneghen man,
Den enen jaghen, den andren steken,
Die harde helme van stale breken...
Wat holpe dat ict ju maecte lanc!
Die van buten an haren danc
Werden ghehuust ende ghejaghet,
Ghesconfiert ende versaghet;
Men velletse ende slouchse bi hopen.
Cume mochtre enich ontlopen.
Het ghinc daer te quaden spele.
Walewein die sloeghere harde vele:
Meneghen dedi sturten ter aerde.
Den hertoghe slouch hi vanden paerde,
Dat hi vor sine voete vel;
Hi vinckene daer, die ridder snel,
Ende dede voeren ten castele.
Doe riepen daer met luder kele
Tshertoghen liede: »Hets al verloren!

Nemmermee willen si micken
No pinen te houden, in ghenen sinne,
Orloghe jeghen die van binnen.
Des avonts dedemen te ghemake
Waleweine met menegher sake;
Maer hi was droeve, seget tghedichte,
Om dat sijn waert int ghevichte
Hadde ghelaten so menighe man
Dur sinen wille. Nu vort an
Willict u corten. Het ghinc al slapen,
Bede ridders, heren ende cnapen,
Tote tsmorghens datmen sach
Die clare sonne ende den dach.
Wel sliep Walewein die here,
Bedi hi was vermoit sere.
Ysabele, sine lieve amie,
Die hadde harde grote melodie
Dat hi den wijch hadde verwonnen.
Tsmorghens tileke metter sonnen
Es Walewein toten hertoghe comen
In die ghevanghenisse, hebbic vernomen.
Daer bat hem van sinen mesdaden
Die hertoghe sere ghenade,
Ende seide, wildine laten leven,
Sijns soons doot wille hem vergheven.
So vele bat hi ende carmede,
Dat Waleweine sijns ontfarmede,
Ende maecte pays jeghen den here.
Maer Walewein die swoer sere
Hi soude versetten sijns werds scade,
Die hi hadde bi sinen daden.

So dat si quamen, seit die jeeste,
Binnen drien daghen, so ict verheeste,
Vor enen casteel, daer si vernamen
Scone ridderscap te samen,
Ende hadden ene quintaenge ghestelt,
Ende redere jeghen met ghewelt.
Mijn her Walewein die quamer toe
Ende vraghede enen ridder doe,
Wanen dat ridderscap ware?
Die gone antworde al hopenbare
Ende seide: »Here, het sijn liede
Van des conincs Wonders maissniede:
Selve sit hi onder gonen boom,
Ende neemt te desen spele goom,
Ende Alidrisonder sijn sone."
Alse der Walewein horde tgone
Sprac hi stappans toten vos:
»Nu sijt blide, want ghi wert los
Van juwer pine in corten tiden."
Ende si begonden stappans riden
Ten bomewart, alsic ju lere;
Ende mijn her Walewein, die here,
Beette, ende die joncfrouwe na dat;
Daer so hoghe een coninc sat
Ne wilde hi niet riden. Als hi quam
Daer hi den riken coninc vernam
Hi neech hem [ende] groetene scone.
En was wijf onder den trone
Die hare ooc bet ghelaten conste
Dan Ysabele. Si begonste
Den coninc te groete al daer,

Ende sinen sone mede daer naer,
Die bede upspronghen in dat plein,
Ende namen minen her Walewein
In haren arm doe te stride.
Noit volc ne was so blide.
Nu es die coninc ende sijn sone,
Walewein ende Ysabele, die scone,
Vergadert te hope alle viere;
Ende die vos sach up hem sciere,
Ende als hise in die oghen sach
Alle viere, daermen toe sach,
Sijn vel, dat root was ende claer,
Scudde hi van sinen halse daer,
Ende verkeerde van siere vorme
(Diet saghen, hare herten stont te storme
Van groten wondere). Ende na die dine
Wart hi die scoenste jonghelinc
Dien si noit saghen ere.
Walewein dancte onsen here.
Ende hi vertelde ter selver ure
Den coninc Wondre die aventure,
Ende Aledrisondre mede.
Si haddens wonder ende vremthede
Ende loveden Gode menichfout.
Doe vragheden si den ridder stout
Omt goede swaert metten tween ringhen.
Maer ic late nu van desen dinghen
Bliven hier, ende make ju vroeder
Een deel van des vos stiefmoeder,
Die also houde alse die vos
Van hare pine wart ooc los:

Daer soe langhe hadde gheseten
Onder die sille, doe ic ju weten,
Paddenwijs, verkeerde sciere
Hare ghedane ende hare maniere,
Ende wart van hude ende van hare
Een scone wijf ende hopenbare,
Ende es boven der sale ghegaen.
Als mense sach niemen hebbe waen
Dat daer grote bliscap was;
Want si waren seker das,
Dat die vos was worden man.
Die coninc selve hine can
Hem van bliscape hoe ghelaten.
Daer was bliscap boven maten.

Nu hort vanden coninc Wondre
Ende van sinen sone Alidrisondre:
Walewein gaf den coninc waert
Metten tween ringhen tgoede swaert,
Dat hi blidelike ontfinc.
Hi nam die gifte vor alle dinc.
Tscaecbart ende dat diere spel
Belovedi doe den ridder snel,
Teerst dat si quamen ten palaise.
Nu es die coninc alre ee[r]st te payse
Na dien dat hi tswaert hevet,
Daer hi met yoyen omme levet.
Dat jostement dat dedi sceden,
Ende dede Waleweine gheleden,
Met groter ere ende met rivele,
Met hem te sinen sconen castele.

Daer so quam minste ende meeste
Ende deden Waleweine grote feeste.
Ende alsi ghekeert waren alle
Men leetde die orsse in den stalle:
Men dede hem wel hare bedurste.
Daer was menich edel vorste,
Die algader daer ghemeine
Eerden minen her Waleweine.
Si brochten boven in de sale:
Men ghinckene ontwapenen alte male,
Ende hals ende ansichte dwaen;
Men brochte een paer cledre saen
Dat uterlijc was ende diere,
Ende enen mantel van sulker maniere,
Dat hi was te prisene starcke:
Hi was van sarasijnscen waerke,
Ende scemerde van claerhede groot.
Doe brochtmen van samite root
Ysabelen wel haestelike
Diere cledre ende rike,
Roc, sorcoet ende mantel mede.
Wat holpe dat icker vele toe seide?
Men dede den jonghelinc daer te voren,
Die een vos was, als wijt horen,
Wel cleden singureuscelike.
Si waren des marghens eerlike
Ghefisteert in alre wijs.
Die edelste dranc, die beste spise,
Die men vant hadsi plantheit;
Na der maeltijt dat clareit,
Die diere specie ende dat cruut:

Van al hadden si hare deduut.

Daer na ghinc elc als hi woude
Slapen. In ene camere, die van goude
Was verlicht, als ons segghen
Die hystorien, dedemen legghen
Waleweine ende die joncfrouwe,
Ende den jongheline ghetrouwe,
Sconincs sone van Ysike,
Up drien bedden, eerlike
Verdect met dieren coverturen.
Si sliepen sochte tes si horen
Die vogheline singhen clare.
Als si des daghes worden gheware
Ende si ontwieken, na minen wane,
Si ghereden hem up te stane,
Ende quamen ter salewaert.
Daer so vonden si haren waert,
Den coninc Wondre, ende sinen sone,
Die harde gram waren omt gone,
Dat si so tilike up waren.
Walewein seide: »Hier nes gheen sparen,
Wi moeten henen sonder beide."
Maer watter Walewein toe seide,
Hi moeste daer, seghet daventure,
Emmer bliven die weke dure.
Doch wildi emmer van danen sceden.
Die coninc voerne gheleden,
Ende sijn sone, ende waren gram
Dat hi so varinc orlof nam;
Doch en wilden si niet ontbaren,

Dat der Walewein comen ware.
Die coninc Artur trac jeghen hem dan
Ter sale uut met meneghen man.
Vrouwen, joncfrouwen an dander side
Trocken [jeghen] hem uut te stride:
Daer brochten minste [ende] meeste
Ter sale boven met groter feeste
Waleweine ende sine scone amie.
Daer was grote melodie
Ghedreven. So ict hebbe vernomen
So was tes conincs hove comen
Die rike coninc Assentijn
Om te soukene sijn dochterkijn.
Blide was hi, als hijt verstoet,
Dat Walewein, die ridder goet,
Siere dochter hadde ghewonnen.
Hi seide hi wilre hem wel jonnen.
Ooc seggic ju diere ghelike,
Dat die coninc van Hisike,
Roges, sinen sone quam scouwen.
Hi lovede Gode ende onser Vrouwen
Dat hine hadt brocht te dien.
Daer mochtmen grote feeste sien
Den heren driven in allen siden.
Die coninc hilt hof ten selven tiden
Dur Waleweins wille, seghet die jeeste.
Dertich daghe gheduurde die feeste.
Daer vertelde Walewein al
Den coninc sinen oom sijn gheval,
Ende sinen ramp of ander side,
Van menighen fellen, swaren stride.

Hebben tote vijftich serjante,
Ende daertoe goudine bisante,
Parde ende wapene ende ander goet.
Na tsvader doot, alsic ben vroet,
Verstaerf dat rike up sinen sone.
Nu moetic keren up die gone
Daer ic die tale of liet te voren.
Walewein, die edel ridder vercoren,
Prosenteerde, dat wetic wel,
Sinen oom dat scaecspel,
Bede vor heren ende vor vrouwen,
Dat sijt alle mochten scouwen.
Ons orcont die walsce tale
Dat het verlichte alle die sale,
So uterlijc waest ende so diere.
Daer gafmen in alre maniere
Waleweine prijs ende lof;
Si seiden dat des conincs hof
Verchiert meer was van hem allene
Danne vanden besten tien ghemene
Die behorden ter tafelronden.
Ic sal ju corten te desen stonden
Dese ystorie, mar ic segghe u hier,
Dat Estor, die ridder fier,
Int hof was ter selver stonde;
Want behorde ter tafelronden,
Ende Walewein, die ridder goet,
Die hem storten dede sijn bloet,
Daer hi jeghen vacht so sere.
Assentijn die grote here
Voer te lande met siere dochter:

Dat ghi wilt Gode onsen here
Over hem bidden, dat hi in laetse
Moete hebben ghedaen sulke prouaetse
Met penitentien ende met dogheden,
Dat hi tansicht vul van vreuden
Bescouwen moete in hemelrike,
Ende ghi alle gader dies ghelike!
Die almachtighe God moet ons onnen!
Amen segt alle die redene connen.
Amen.

Dese bouc was ghescreven int jaer,
Dat segghic ju wel vorwaer,
Als men screef M.CCC. ende L. mede.
God gheve ons sinen euweghen vrede!
Amen.

COLLATIE.

COLLATIE.

Vs. 16 wijsh. so groot.
19 ghenaden.
20 mesdaden.
48 *lees:* veinstren (1).
54 tscaecspel.
55 stapplen.
58 stene.
66 addie die c.
94 talen.
102 de ghere.
118 die ghi.
133 die u gheb. (Verg. 1219).
158 man dar.
161 dinc.
166 te staden.
191 tscaecspel.
194 talen.
204 tinne.
212 scaecspel.
224 zaken.

Vs. 226 *lees:* scone.
237 scaden.
240 eren.
259 Dat gat te voren w. o.
272 swaerre pinen brocht.
280 Met soude.
287 Des nacht.
306 Gringoletten.
308 dicken.
325 serp. hi w. g.
340 grote ghere.
367 Gringoletten.
414 Walew. wel wesen d.
468 scuren. (Verg. 427).
476 *lees:* sonden.
480 sielen tstaden.
486 pinen.
535 tonneren.
538 helpen.
583 sult.

(1) Een paar malen is in den tekst de grammaticale fout *venstre* ingeslopen voor *venstren* (zwvr.) b. v. 1168, 2049. Eenige bladen hebben ook verkeerdelijk in nom. plur. *gonen* voor *gone*, b. v. 4182, 5304, 6198, 6337, 6606, enz.

Vs. 605 Hi lach.
620 scaecspele.
635 *lees:* scone.
653 wonde.
770 die scone.
773 Die.
788 vedere.
807 zaken.
820 pinen.
837 kemenaden.
838 die beraden.
845 scone.
859 kemenaden.
860 ghenaden.
885 die.
890 Ende saphier.
903 waren.
912 inglen.
919 scueren.
937 menigherande.
950 ontsprac.
965 side.
966 men brocht.
978 tide.
1019 saken.
1034 hevede.
1037 stopen.
1040 gherechten.
1060 joncfrouwen.
1085 steden.
1104 tafle.
1106 herder.
1121 zaken.
1127 wone.
1131 vander.
1135 scijncte e. m. d. ommeganc.
1163 joye.
1166 lieden.
1168 Tscaecspel. (Verg. 48).
1168 *lees:* veinstren.
1178 Die.
1188 Dit willic. (Verg. 74).
1228 pinen.

Vs. 1230 es mi ongb.
1235 grote ghere.
1255 den lachter.
1273 hoeden.
1284 alle.
1303 Mijns halsb.
1305 sorghen.
1316 cledde.
1327 Gringoletten.
1349 primen.
1350 sonde.
1371 Sijn oghen.
1377 cranken.
1392 roede.
1419 eren.
1422 Voren.
1491 En.
1493 En.
1507 di *ontbr.*
1514 Inne. *Lees:* Enne?
1524 ontfanct.
1615 die.
1654 Ontrouwen.
1693 Ende ont die poorte.
1717 wanen du. (Verg. 1775).
1720 die.
1748 talen.
1852 vresen.
1860 uren.
1882 scaden.
1887 eren.
1893 wat wat.
1913 hulpen.
1921 steden.
1968 hadden. (Verg 2030).
1975 overmoedicheden.
1977 tont.
2003 eren.
2036 ghewouden.
2038 hulpen.
2049 *lees* · veinstren.
2053 lieden.
2059 onminnen.

Vs. 2060 wi.
2070 scilde.
2103 haestichedem.
2121 linde.
2122 hulpen.
2125 haestichedem.
2127 gheljc ere wilder l.
2154 comsten.
2187 Wille.
2200 voeren.
2211 eren.
2214 haesten.
2219 Den gone.
2226 wiven.
2227 daden.
2244 sine.
2247 hulpen.
2296 ghenaden.
2303 hulpen.
2344 die.
2354 vele eren.
2372 hare.
2412 eren.
2420 scaren.
2426 hulpen.
2429 hare.
2431 zelve.
2449 porssen.
2452 sorghen.
2459 sorghen.
2468 ene.
2499 so dat hi in w. c. u.
2516 sciltknechtem.
2543 side.
2557 trouwen.
2559 die coningiune.
2563 ic det gheroet.
2565 vrouwe.
2570 eren.
2581 tafle.
2644 kemenaden.
2662 ghenaden.
2665 zine.

Vs. 2685 ghewaerde.
2696 groot.
2731 Die.
2733 groot.
2745 dene.
2757 ghenaden.
2781 ghie.
2786 nare.
2788 wesen.
2792 vervroye.
2794 eren.
2833 rouwen.
2854 dicken.
2865 ellenden.
2867 dicken.
2876 milen.
2934 pinen.
2950 of het mach
2956 Die.
2961 eren.
2978 garsoenen.
2985 jou selfs.
3015 cnape ende was vroet.
3021 die.
3028 ghenaden.
3031 trouwen.
3066 eren.
3073 scoonheden.
3114 Gherechten.
3116 steden.
3117 eren.
3119 gherechte.
3158 zielen.
3166 wisen.
3179 steden.
3213 hulpen.
3243 twe.
3263 ghenaden.
3265 twee.
3286 den gone.
3308 ghenaden.
3331 Men sach.
3358 groot.

Vs. 3371 staden.
3372 ghenaden.
3377 trouwen.
3388 vrouwe.
3424 scoonheden.
3448 Ooc segghic.
3457 hoeden.
3464 twe m. l. ere.
3473 Tene.
3486 milen.
3529 blasebalghen.
3533 pinen.
3563 zaken.
3611 eren.
3647 dicken adden.
3650 zire.
3663 Deshi.
3711 ghenaden.
3712 ondaden.
3719 spraken.
3721 joncfrouwe.
3723 dinkel.
3782 hie hief.
3826 scanden.
3836 *lees:* slaghe.
3839 vrouwe.
3840 Walewijn.
3858 orssen.
3876 mouden.
3884 dor de scone.
3885 *lees:* hersene.
3899 sorghen.
3915 riviere.
3917 hie.
3921 ghenaden.
3934 ghenaden.
3935 zielen.
3941 ghenaden.
3945 zielen.
3948 ghenaden.
3956 hellen.
3969 zide.
4023 ghenaden.

Vs. 4026 zielen.
4030 saken.
4039 hellen.
4040 ziele.
4045 broeders.
4053 mesdaden.
4054 broeders s. t. ghenaden.
4059 ghenaden.
4060 mesdaden.
4088 steden.
4093 trouwen.
4097 Die nam.
4102 ter zever.
4133 Minnen.
4173 mochten.
4182 *lees:* gone.
4213 Minen gheselle.
4221 onmachten.
4254 peinsden.
4269 lof ende dach.
4297 ghenaden.
4311 pinen.
4313 ghenaden.
4314 mesdaden.
4331 U up dese.
4336 vresen.
4339 trouwen.
4364 herberghen.
4374 trouwen.
4386 trouwen.
4392 trouwen.
4393 Bi bevalne — ghespele.
4394 talen.
4422 joncfrouwe zire varden.
4447 horen.
4461 drouf heden.
4513 knechten.
4515 zalen.
4538 ghenaden.
4541 ghenaden.
4566 ghenaden.
4568 ghenaden.
4575 joncfrouwe.

Vs. 4591 zide.
4611 diere.
4617 zide.
4631 eren.
4643 bedde.
4658 Den doden r. die.
4660 alle.
4666 joncfrouwe.
4680 trouwen.
4693 vaders.
4707 rosside.
4755 *lees:* Ende reet.
4822 hellen.
4835 quaetheden.
4838 zide.
4872 scaden ofte vromen.
4877 entrouwen.
4886 hebs dach.
4907 sach messe.
4914 vrouwe.
4926 caritaten.
4933 vor nem.
4958 riviere.
4979 mochte wriven.
5008 onneren.
5033 saken.
5037 ghenaden.
5038 mesdaden.
5058 ghenaden.
5077 riviere.
5106 saken.
5107 hare mesdaen.
5123 Ghenc.
5124 ghenaden.
5130 Ghringoletten.
5148 Sine.
5180 zide.
5196 dicken.
5238 ghenaden.
5252 wanconnen.
5261 ghenaden.
5271 ghenaden.
5272 mesdaden.

Vs. 5277 saken.
5294 saken.
5304 *lees:* gone.
5364 houde. (Verg. 5417).
5379 eren.
5381 comsten.
5383 eren.
5404 vromen.
5458 zide.
5475 ghenaden.
5499 eren.
5525 hulpen.
5534 camere.
5539 Die.
5545 vresen.
5555 eren.
5577 ghenaden.
5635 eren.
5679 zide.
5707 sine.
5722 coninghinnen.
5740 porte.
5762 wisen.
5769 saken.
5792 vromen.
5803 dicken.
5817 steden.
5828 ghenaden.
5859 steden.
5862 spraken.
5880 baten.
5935 daghen.
5939 desen.
5948 enden.
5953 hellen.
5957 trouwen.
5958 rouwen.
5978 hulpen.
5992 porte.
5999 te staden.
6006 in staden.
6017 seker ende ghewes ende vr.
6043 riviere.

s. 6061 die.
6106 porte.
6111 dicken.
6131 vromen.
6150 eren.
6156 Badic.
6157 te staden.
6160 *lees:* gone.
6174 sidi.
6176 *lees:* gone.
6196 halsberghe.
6198 *lees:* gone.
6202 porte.
6204 onminnen.
6214 allen.
6216 riepen si alle g.
6220 dicken.
6221 eren.
6245 met staden.
6246 ghenaden.
6255 ghenaden.
6256 te staden.
6258 onminnen.
6259 *lees:* Die gone.
6264 [illegible]naden.
6266 Soe sw.
6266 caritaten.
6268 genaden.
6270 kniven.
6271 onminnen.
6304 consten.
6307 Die.
6337 *lees:* Die gone.
6363 swaren.
6367 porte.
6380 porte.
6393 dicken.
6412 porte.
6456 *lees:* gone.
6460 moetewi.
6472 vesten.
6476 scaren.
6477 beste.

Vs. 6487 die menighe.
6496 groten.
6535 porte.
6554 Alst.
6580 porte.
6585 handen.
6597 porte.
6599 saghene.
6606 *lees:* gone.
6610 spade die sonne sane.
6633 porssen.
6638 hadden.
6657 *lees:* gone.
6662 hebber.
6665 Onsen.
6668 brugghen.
6686 ziele.
6699 ongenadicheden.
6706 porte.
6709 staenden.
6713 porte.
6720 wilde minnen.
6731 den maelgen.
6743 side.
6754 dicken.
6755 alle die gone.
6789 Doen senden.
6809 porte.
6818 porte.
6819 genaden.
6825 in der r.
6841 lieden.
6855 te.
6861 scaren.
6862 porte.
6867 porte.
6873 hoeden.
6878 wi.
6884 manieren.
6907 porte.
6911 porte.
6934 besten.
6938 porte.

Vs. 6951 tonminnen.
6965 dicken.
6976 porte.
6990 porte.
7002 porte.
7004 Ende helpt.
7005 porte.
7006 onminnen.
7046 niet wat ic.
7053 hulpen — allen.
7086 ware niet min.
7122 eren.
7132 scoudre.
7133 joncvrouwe.
7135 saken.
7144 joncvronwe.
7146 dies dies.
7150 mine.
7170 lieden.
7183 scaden.
7184 onghenaden.
7185 vesten.
7186 besten.
7192 dicken.
7199 ghenaden.
7200 laten te staden.
7211 tafle.
7222 mannen cr.
7228 desen.
7261 voeten.
7284 slaghen.
7300 vervaerdi.
7333 trouwen.
7336 Dat soe.
7337 Daer soe.
7351 Ons pr. b. s. live.
7367 Ghevaren — side.
7386 Dat men.
7388 minnen.
7391 sinne.
7419 side.
7424 vrouwe.
7426 eren.

Vs. 7432 trouwen.
7442 Dat te enen.
7472 die.
7473 soe hare morgen.
7478 niene mochte.
7493 ghenaden.
7494 scaden.
7501 sochten.
7508 besten.
7546 waer vaerdi.
7547 porte.
7566 van buten.
7601 Onderwinden.
7632 besten.
7642 mouden.
7663 scaden.
7665 sonder sale.
7674 joncfrouwe.
7688 rouwe.
7694 bliscapen.
7706 joncfrowe.
7708 herte.
7709 aermen.
7715 Daric.
7718 scaden.
7743 minnen.
7755 ende vat.
7759 ontluken.
7768 hare doch mochte.
7776 handen.
7779 minen.
7783 pinen.
7787 besten.
7793 Mer hem.
7807 soete.
7820 Dien.
7838 Ysabele den kerkere sluten.
7845 alsi die dat sake.
7854 Els.
7866 pinen.
7867 Ghevet.
7920 joncfrouwene.
7944 Ende als si oec sp.

Vs. 7945 minnen.
7956 waerheit sijn.
7962 dicken.
7991 Hine was w. f. no st.
7995 W. ende die f.
7997 sachse te m. st.
7999 minnen.
8000 dicken.
8002 liep hi gher.
8011 bi subtijlheden engiene.
8013 groten.
8026 trouwen.
8044 tafle.
8046 plaintheint.
8054 minnen.
8055 Custen si ende.
8056 rouwen.
8069 doen int h.
8070 Menegen.
8105 haesten.
8125 alle.
8126 tween dinghen.
8154 lieden.
8159 Cresten si.
8165 fine.
8168 live.
8173 Nu laet.
8186 Sloughen weder.
8201 doe toe.
8261 dan conroet.
8262 bitterheden.
8265 langen.
8268 swerden.
8269 mesvoersdene.
8296 ghenaden.
8373 Die.
8374 joncfrouwe.
8382 tese.
8406 els.
8412 porte.
8437 haghedochten.
8462 ende ter.
8468 Ysabele.

Vs. 8504 der joncf.
8509 porrede van d.
8511 dat joncf.
8589 Jeghen tscaec.
8602 bliscepen.
8644 vermetelike.
8647 segt wat dat g. w.
8648 up gheeft.
8662 smeden.
8671 eerste.
8734 jolisen.
8742 voren ende alai vern.
8797 tafle.
8827 sijn verst.
8828 hadden.
8851 wach armermen.
8857 mi in a. s.
8862 harder.
8889 saken.
8894 die noit.
8939 Dat salic. *Moet men lesen:*
Dat sal ic nu wr.?
8951 den ridder.
8968 slaghen.
8983 scanden.
9004 joncfrouwe.
9007 baraet.
9084 pinen.
9086 broeders.
9100 couden.
9103 onbaten.
9110 die.
9136 dicken.
9141 siere.
9143 garsoene.
9146 verren.
9178 joncfrouwe.
9200 verren.
9201 bet hare.
9214 ende die.
9271 Die carker d.
9286 comet.
9297 middernachten.

Vs. 9306 steden.
9314 hevet yemen vonden.
9334 camere.
9341 joncfrouwe.
9417 dinghen.
9470 wullic.
9484 wilen.
9498 scepen.
9509 Die.
9510 redenen.
9518 rouwen.
9525 landen.
9536 vramen.
9542 ho dat si.
9546 harden.
9547 die.
9554 tranen.
9567 minen.
9576 eren.
9604 salict.
9619 bomen.
9656 Met jonsten.
9692 dien.
9708 rouwen.
9714 duulde.
9728 hellen.
9739 diene jagh.
9757 Hadden.
9774 Ende.
9778 minnen.
9784 ghenaden.
9793 yseren.
9804 porssen.
9809 dracht te samen.
9829 worden.
9861 verdroucht.
9874 Ende.
9886 pinen.
9902 manieren.
9945 desen.
9987 joncfrouwe.
9989 stoute.
10013 Dicken.

Vs. 10026 hopen.
10048 daerbi niet kennen.
10087 uren.
10110 staden.
10243 wille mede vord.
10249 herberghen.
10254 vromen.
10256 Dat stal.
10284 claerheit.
10294 minnen.
10314 Dat was Walewein die ridder waert.
10315 veinstre.
10325 Dicken — ghenaden.
10334 veinstre.
10345 Die.
10354 Dicken.
10397 hadden.
10398 Hi soude hem m. haesten.
10407 Dicken.
10410 ende diene vinc.
10411 joncfrouwe.
10426 langer.
10444 binnen mede.
10465 helmen.
10466 dwelmen.
10467 So serech duchtich.
10516 wachtemen.
10525 slaghen.
10527 Niemene.
10530 vingeren.
10555 hertoghen.
10560 ponsoene.
10561 samite groot.
10567 swaerden.
10581 Thulpen.
10583 lieden.
10584 te staden.
10611 dichtichte.
10627 meneghe weese.
10649 ghenaden.
10654 tinne.
10691 lieden.

Vs. 10694 Of cracht.
10704 lieden.
10748 pinen.
10793 lieden.
10806 Ondert.
10819 Groten.
10823 dicken.
10825 zinnen.
10846 ghenaden.
10860 eren.
10933 Die.
10957 vonden.
10959 bliscapen.

Vs. 10971 tswaert bi hem hevet.
10992 waerken.
10993 claerheden.
11006 claerheit.
11046 eren.
11070 zalen.
11109 nudan.
11123 ghenaden.
11153 stonden.
11171 wille laten dese s.
11174 Som wiet.
11180 waert.
11183 eren.